KÖRLEŞME

ROMAN

4. basım

Çeviren: Ahmet Cemal

ELIAS CANETTI

ELIAS CANETTI

KÖRLEŞME

Çeviren: AHMET CEMAL

Payel
Yayınları

4. basım

Veza Canetti'ye

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYASIZ BİR KAFA

Gezinti

— BURADA ne yapıyorsun çocuğum?

— Hiç.

— Öyleyse burda neden duruyorsun?

— Hiç öyle duruyorum.

— Okuma yazma biliyor musun?

— Elbette.

— Kaç yaşındasın bakayım?

— Dokuzumu geçtim.

— Çikolata mı, yoksa bir kitap mı, hangisini istersin?

— Kitap.

— Sahi mi? Aferin oğlum. Demek kitap sevdiğin için burada duruyorsun!

— Evet.

— Neden baştan söylemedin bunu?

— Bu yüzden hep babamdan azar işitiyorum da.

— Yaa! Adı ne babanın.

— Franz Metzger.

— Yabancı bir ülkeye gitmek ister miydin?

— Evet. Hindistan'a gitmek isterdim. Kaplanlar var orada.

— Başka nerelere gitmek isterdin?

— Çin'i de görmek isterdim. Orada görkemli bir set var.

— Üstüne tırmanmak hoşuna giderdi herhalde, değil mi?

— Set çok kalın ve yüksektir. Kimse aşamaz. Zaten kimse aşamasın diye yapmışlar.

— Neler de biliyorsun! Çok okumuş olmalısın.

— Evet, sürekli okurum. Ama babam kitaplarımı elimden alıyor. Bir Çin okuluna gidebilmeyi çok isterdim. Orada kırk bin harf öğretiyorlar. Bu kadar harfin tek bir kitaba sığması olanaksız.

— Sen öyle sanıyorsun.

— Hesapladım.

— Yine de yanılıyorsun. Hem, vitrinlerdeki kitaplara bakma sen. Onların hepsi birbirinden kötüdür. Ama benim çantamda çok güzel bir şey var. Dur, sana da göstereyim. Bunun ne yazısı olduğunu biliyor musun?

— Çince! Çince bir yazı bu!

— Sen bayağı akıllı bir çocuksun. Daha önce hiç Çince kitap görmüş müydün?

— Hayır. Ama tahmin ettim Çince olduğunu.

—Şu gördüğün iki işaret, Mong Tse anlamına geliyor. Büyük düşünür Mong, Çin uygarlığının yetiştirdiği en ünlü kişilerden biriydi. Bundan tam 2250 yıl önce yaşadı. Yazdıkları günümüzde de okunuyor. Aklında tutabilecek misin bunları?

— Tutarım. Artık okuluma gitmem gerek.

— Demek okula giderken, yolda gördüğün kitapçıların vitrinlerine bakıyorsun! Senin adın ne peki?

— Franz Metzger. Bana da babamın adını vermişler.

— Nerede oturuyorsun?

— Ehrlich Caddesi, yirmi dört numarada.

— Ben de aynı yerde oturuyorum. Ama çıkaramadım seni.

— Merdivenlerde ne zaman biriyle karşılaşsanız, başınızı başka yöne çeviriyorsunuz da ondan. Ben sizi epeydir tanıyorum. Profesör Kien'siniz.

Ama herhangi bir yerde ders vermiyorsunuz. Anneme bakarsanız, aslında profesör falan değilmişsiniz. Ama ben inanıyorum profesör olduğunuza. Çünkü bir kitaplığınız var. Marie, kitaplığınızı görenin gözlerine inanamayacağım söylüyor. Marie bizim hizmetçimizdir. Büyünce benim de bir kitaplığım olsun istiyorum. Her dilden tüm kitaplar bulunmalı kitaplığımda, bir de sizinkisi gibi Çince bir kitap. Ama artık okula koşmam gerek.

— Kim yazmıştı bu kitabı? Aklında mı hâlâ?

— Mong Tse. Düşünür Mong. Bundan tam 2250 yıl önce yaşadı.

— Aferin, unutmamışsın. Ba gün gelip kitaplığımı görebilirsin. Evime bakan kadına benim izin verdiğimi söyle. Sana Hindistan'dan ve Çin'den resimler de gösteririm.

— Yaşasın! Geleceğim öyleyse! Mutlaka gelirim! Bugün öğleden sonra geleyim mi?

— Hayır yavrum, hayır. Çalışmam gerek. Bir haftadan önce olmaz.

Uzun boylu, zayıf bir adam olan Sinoloji bilgini Profesör Kien, elindeki Çince kitabı, kolunun altında taşıdığı dolu çantaya yerleştirdi; dikkatle kapadı çantasını ve akıllı oğlan çocuğu gözden yitene dek arkasından baktı. Yaradılış olarak çok konuşmaktan hoşlanmayan, asık yüzlü bir adamdı. Şimdi de, hiçbir zorlayıcı nedene dayanmaksızın başlamış olduğu bu konuşmadan ötürü kendi kendisini suçluyordu.

Her sabah saat yediyle sekiz arasında yaptığı günlük gezintisi sırasında, önünden geçtiği bütün kitapçıların vitrinlerine şöyle bir göz atmayı alışkanlık edinmişti. Bu arada gerçekten değer taşıyan kitapların, yerini gitgide kitap adı altında bir sürü ıvır zıvıra bıraktığını görmekten neredeyse zevk duymaktaydı. Kendisi bu büyük kentin en değerli özel kitaplığına sahipti. Kitaplığının küçük bir bölümünü de hep yanında taşırdı. Çok çalışmayla ve sert bir sıkı düzen içinde geçen yaşamı boyunca, yüreğinde yerleşmesine izin verdiği tek tutku olan kitap tutkusu, bazı önlemler almak zorunda bırakmıştı onu. Örnekse, kötünün kötüsü bile olsa, herhangi bir kitap, satın alması için kolayca baştan çıkarabilirdi bilgini. Neyse, kitapçıların çoğu, ancak saat sekizden sonra açılıyordu. Kimi zaman

patronunun gözüne girmek isteyen bir çırak epey önceden gelir, dükkâna gelecek ilk tezgâhtarı beklemeye koyulur, sonra da anahtarı onun elinden handiyse bir törenin gereğini yerine getiriyormuşçasına alırdı. Ya “Saat yediden beri hurdayım!” derdi, ya da “Kapıda kaldım!” Böylesine işgüzarlık, Kien gibi bir adama kolaycacık bulaşırdı; çırağın ardından dükkâna dalmamak için kendini zor tutardı. Küçük kitapçıların sahipleri arasındaysa, saat yedi buçuk oldu muydu açık kapılarının ardında çalışmaya koyulan erkencilere sık sık rastlanılırdı. Kien, bu kışkırtmalar karşısında baştan çıkmamak için elini tıka basa dolu olan çantasına vururdu. Çantayı taşımak için özel bir tutuş biçimi bulmuştu. Bu tutuş biçimi, bastırırken gövdesinin elden geldiğince geniş bir alanının çantaya değmesini sağlıyordu. Kaburga kemikleri, incecik, kötü dikimli giysilerinin altından çantanın dokunuşunu duyardı. Kolunun omuzdan dirseğe değin uzanan bölümü, çantanın yan tarafındaki girintiyi tümüyle örter, tıpatıp uyardı oraya. Dirsekten bileğe dek olan bölümle de, çantayı altından desteklerdi. Yelpaze gibi açılan parmakları, derinin yüzeyinin her bir noktasında tutkuyla dolaşırdı. Kien, bu aşırı özeni kendi kendisine karşı çantanın içerdiklerinin değeriyle haklı göstermekleydi. Terslik bu ya, çanta yere düşecek olsa, ya da her sabah yola çıkmazdan önce büyük bir dikkatle gözden geçirdiği kilit, tam bu nazik anda açılsa, değerli yapıtların sonu gelmiş demekti. Çünkü dünyada kirli kitaplar kadar hiçbir şeyden nefret etmezdi Kien.

Bugün eve dönerken bir vitrinin önünde durduğunda, küçük bir erkek çocuğu ansızın vitrinle onun arasına girivermişti. Kien, bir terbiyesizlik saymıştı bu davranışı. Gerçi vitrinle arasında çocuğun sığabileceği kadar yer vardı. Kien her zaman vitrinin bir metre uzağında durur, buna karşın camın gerisinde harf türünden ne varsa, büyük bir kolaylıkla okurdu. Gözlerinin işleyişini istediği gibi ayarlayabiliyordu. Bütün gününü kitapların ve el yazılarının başında geçiren kırk yaşında bir adam için, pek yabana atılır bir şey değildi bu. Her sabah gözlerinin ne denli iyi gördüğüne bir kez daha tanık olmaklaydı. Öle yandan vitrinle arasında bıraktığı uzaklık, satışa ve herkesin yararlanmasına sunulmuş olan bu kitapları nasıl aşağı gördüğünü de dile getirmekteydi. Zaten kendi kitaplığındaki ağırlıklı yapıtlarla oranlandığında, vitrinlerdeki kitapların böylesi bir horlanmayı fazlasıyla hak ettiğini söylemek olanaklıydı. Küçüktü çocuk. Kien’in

boyuysa, ortanın çok üstündeydi. Çocuğun üzerinden kitapları rahatça görebiliyordu. Yine de ondan, biraz daha saygı beklemek hakkıydı. Çocuğa haddini bildirmezden önce, onu iyice görebilmek için yana çekildi. Gözlerini kitapların başlıklarına dikmişti çocuk. Dudaklarını da kısık sesler çıkararak, ağır ağır oynatmaktaydı. Gözlerini kitaplardan hiç ayırmaksızın, bir ciltten ötekine kaydırıyordu bakışlarını. Yalnız, başını zaman zaman hızla çevirip bir başka yöne bakıyordu. Caddenin öbür yanında, bir saatçi dükkânının üstünde koskoca bir saat asılıydı. O sırada henüz sekize yirmi vardı. Çocuk, önemli bir şeyin zamanını geçirmekten ürkmekteydi görünüşe bakılırsa. Arkasında duran adama ise dikkat ettiği yoktu. Belki kendisini okumaya alıştırıyordu. Ya da başlıkları ezberliyordu. Hepsinin üstünde aynı önemseyişle duruyordu. Bir an durakladığında, bakışlarını hangi kitaba yönelttiğini rahatça anlayabiliyordunuz.

Kien acıdı çocuğa. Zavallıcık burada durmuş, o taptaze, belki de daha şimdiden okumaya acıkmış ruhunu bu aşağılık nesnelerle çürütmeye koyulmuştu. İleriki yıllarında bazı kötü kitapları, salt vaktiyle başlıklarını tanımış olduğu için okuyacaktı. Çocuğun erken dönemlerinde belirginleşen bu kolayca etkilenebilme özelliği, nasıl en aza indirilebilirdi? Çocuk yürüyüp konuşabildiği andan başlayarak, kötü yapılmış bir sokağın kaldırımlarının ve elini neden kitaplara da uzattığını ancak şeytanın bilebileceği bir tacirin sattığı malların acımasız pençelerine düşmüş demekti. Aslında küçük erkek çocukları, değerli bir özel kitaplıkta büyümeliydiler. Salt ciddi kişilerle ilişkilerin yer alacağı bir günlük yaşam, loş, sessiz, aklın egemenliğinde bir atmosfer, gerek zamanı, gerek mekânı en dikkatli biçimde düzenlemeyi öğretecek sürekli bir eğitim — bu nazik yaratıkların çocukluk yıllarını atlatabilmeleri için, böylesi bir ortamdan daha değerli bir yardımcı düşünülebilir miydi? Gelgelelim bu kentte ciddiye alınabilecek bir özel kitaplığı olan tek insan, Kien’di. O da yanına çocuk alamazdı. İşi, dikkatini başka yönlere ayırmasını engelliyordu. Gürültü patırtı yaparlardı çocuklar. Kendileriyle ilgilenilmesini beklerlerdi. Sonra bakımları, bir kadının varlığını gerektirirdi. Yemek kotarmak için herhangi bir hizmetçi yeterliydi. Ne ki, çocuklar için ille bir anne tutmak zorunluluğu vardı. Anne yalnız anneliğiyle kalsa, sorun yoktu; ama içlerinden hangisi asıl rolüyle yetinmesini biliyordu? Gerçekle hepsi için, başta kadın olmak geliyordu. İleri sürdükleri istekleri ise onurlu bir bilgin, düşlerinde bile

yerine getirmeyi düşünemezdi. Bu yüzden kadınlardan uzak kalmıştı Kien. Kadınlara karşı o güne dek ilgi göstermemişti; bu durum, bundan sonra da değişmeyecekti doğal olarak. Duruk bakışlı, oynak başlı çocuk, işte bu nedenden ötürü daha başta yitirmişti partiyi.

Kien, salt acıdığından, alışkanlığının saptadığı kuralın dışına çıkmış, çocukla konuşmuştu, içinde uyanan eğitme isteğinden, çocuğa bir çikolata alarak kurtulmaya kalkışmıştı. Ama buna girişliğinde, kitabı çikolataya yeğ tutan dokuz yaşında çocukların da bulunabileceğini öğrenmişti. Bundan sonra tanık olduklarıysa, şaşkınlığını bütün bütüne artırmıştı. Çocuk, Çin'le ilgileniyordu. Babasının buyruğuna karşı koyarak kitap okuyordu. Çin yazısının güçlüklerine ilişkin söylentiler, onu korkutacağına büsbütün merakını kamçılıyor, söz konusu yazıyı gözünde daha bir çekici kılıyordu. O güne değin hiç görmemiş oluşuna karşın, gösterilenin Çin yazısı olduğunu hemen anlamıştı. Bir zekâ sınavını son kerte parlak biçimde başarmıştı. Kendisine gösterilen kitaba dokunmaya kalkışmamıştı. Parmaklarının pisliğinden utanmıştı belki de. Ama Kien incelediğinde, çocuğun parmaklarının temiz olduğunu da görmüştü. Bir başkası olsaydı çocuğun yerinde, kirli parmaklarıyla da dokunmaya yeltenirdi kitaba. Acelesi vardı. Okulu saat sekizde başlıyordu. Buna karşın ta son ana dek kalmıştı. Yapılan çağrıya, nice zamandır aç kalmış birinin yemeğe saldırışı gibi sarılmıştı. Besbelli, babası yüzünden, çok acı çekiyordu. Çocukcağıza kalsa, daha o gün öğleden sonra, tam Kien'in yoğun çalışma saatlerinin ortasında çağrıyı yanıtlayacaktı. Zaten aynı binada oturuyorlardı.

Kien, bu konuşmayı yapmış olmasından dolayı kendini bağışladı. Kuralı bozması, harcanan çabaya değmişti doğrusu. Artık gözden yitmiş olan çocuğu, imgeleminde, geleceğin sinoloji bilgini olarak selamladı. Bu az bilinen bilim dalıyla ilgilenen kim vardı ki! Çocuklar futbol oynuyorlardı. Yetişkinlerse kazanç ardında koşuşuyorlar, boş zamanlarını da sevişmekle geçiriyorlardı. Sekiz saat uyumak, sekiz saat da hiçbir şey yapmaksızın, leş gibi oturabilmek uğruna, geriye kalan tüm zamanları, tiksindikleri işlere adıyorlardı. Sonra bu insanlar, yalnız midelerini değil, gövdelerinin bütününü tanrıları kılmışlardı. Çinlilerin gökyüzü tanrısı onlarınkine oranla, daha yüce, daha onurluydu. Çocuk, bir dahaki haftaya ziyaretine gelmese bile —hiç kuşku yok ki bu, düşünülebilecek en uzak olasılıktı— unutulması zor bir adı, düşünür Mong'un adını artık belleğine geçirmişti bir kez.

Beklenmedik rastlantılar, Kien'in yaşamına bazen yepyeni bir yön verebilirdi.

Kien, dudaklarında belirsiz bir gülümsemeyle evine doğru yürümeye devam elti. Çok enderdi gülümsediği. Tıpkı, yaşamlarındaki en büyük istekleri bir kitaplık olan kişilerin ender bulunuşu gibi. Dokuz yaşındayken bir kitapçı dükkânının özlemini çekerdi. Ama o zamanlar, sahibi sıfatıyla dükkânın içinde dolaştığım imgeledikçe, bu düşünceyi, neredeyse Tanrı'ya sövmekle eşanlamlı bulurdu. Bir kitapçı, bir kraldı. Ama bir kraldan hiçbir zaman kitapçı olamazdı. Kendisine gelince, bir tezgâhtar bile olamayacak kadar küçük yaştaydı; böyle düşünüyordu o sıralar. Olsa olsa bir kitapçı dükkânının ayak işlerine, getir-götür işlerine bakabilirdi; gelgelelim, bununla uğraşanları da hep oraya buraya yollarlardı. Yalnızca paketler halinde kolunun altında taşıyacak olduktan sonra, kitapların, ona ne yararı dokunabilirdi ki? Uzun zaman bir çare aradı. Günün birinde okuldan çıktıktan sonra eve dönmedi. Kentin en büyük kitapçısına girdi. Dükkânın altı vitrini de, tıka basa kitapla doluydu. İçeriye girer girmez ağlamaya başlayarak: "Hemen tuvalete gitmeliyim. Hemen gitmezsem bir kaza olacak. Korkuyorum!" dedi. Ona, gitmek istediği yerin yolunu gösterdiler. Nerede olduğunu iyice aklında tuttu. Döndükten sonra teşekkür etti ve dükkândaki satıcılara, kendilerine bir yardımının dokunup dokunmayacağını sordu. Pırıl pırıl yüzü, çevresindekilerin hoşuna gitmişti. Oysa bu pırıltılı yüz, daha bir iki dakika öncesine değin o tuhaf korkunun etkisiyle karmakarışıktı. Onunla konuşmaya başladılar, kitaplara ilişkin bilgisi, azımsanacak gibi değildi. Yaşına göre çok akıllı buldular onu. Akşama doğru koltuğunun altına ağır bir paket sıkıştırıp bir yere gönderdiler. Gideceği yere tramvayla gidip döndü. Bunu yapabilecek kadar birikmiş parası vardı. Ortalık kararırken, tam da dükkân kapanmazdan önce, işin görüldüğünü bildirerek, masanın üstüne bıraktı makbuzu. Birisi, yaptığını ödüllendirmek amacıyla ekşimtırak bir bonbon verdi ona. Dükkândaki satıcılar paltolarını giyerlerken, ayaklarının ucuna basa basa, arka tarafa, kimsenin kendisini bulamayacağı o yere gidip kapandı Kien. Kimse de bir şey fark etmedi; herkes iş saatlerinin sona ermiş olmasının yarattığı sevinçle, o akşam ne yapacağını düşünmekteydi büyük bir olasılıkla. Kien, bulunduğu yerde uzun süre bekledi. Ancak saatler sonra, gece ilerlediğinde dışarı çıkmaya cesaret edebildi. Dükkânın içi karanlıktı.

Elektrik düğmesini aramaya koyuldu. Gündüzün düğmenin nerede olduğuna bakmayı akıl edememişti. Nihayet bulup elini uzattığında, bu defa da ışık yakmaktan çekindi. Belki caddeden geçen biri onu görür, evine geri götürmeye kalkışabilirdi.

Gözleri kendiliğinden karanlığa alıştı. Gelgelim kötü bir yanı vardı durumun, o da karanlıkta okuyamamasıydı. Ciltleri birbirinin ardından raflardan indirip sayfalarını çevirdi. Kimilerinin başlıklarını sökmeyi bile başardı onca karanlıkta. Daha sonra merdivene tırmandı. Yukarıdaki kitapların içinde ne gibi gizler bulunduğunu merak ediyordu. Aşağı yuvarlandı bir ara merdivenden; "Canım acımadı," dedi yine de kendi kendine. Yer sertti. Kitaplarsa yumuşacık. Bir kitapçı dükkânında insan, olsa olsa kitapların üstüne düşebilirdi. İstese, bir kule de yapabilirdi kitaplardan. Ama mağazanın düzenini bozmayı, çok aşağılık bir davranış saydı ve her defasında, yeni bir cilt almadan önce, eskisini yerine koydu. Sırtı acıyordu. Belki de yorgunluktu yalnızca. Evinde olsaydı, şimdiye dek çoktan uyurdu. Ama burada olmuyordu. İçindeki coşku, uykusunun gelmesini engelliyordu. Bir tek, gözlerinin artık en büyük harflerle dizilmiş başlıkları bile seçemeyişine kızmaktaydı. Derken bir daha sokağa çıkmaksızın ve o saçma sapan okula gitmeksizin burada kaç yıl okuyabileceğini hesapladı. Neden burada sürekli kalmasındı? Ne yapar eder, cep harçlığından ufacık bir yatak alabilecek kadar para artırırdı. Ama böyle yaparsa, korkar üzülürdü annesi. Gerçi o da azıcık olsun korkmuyor değildi. Çevrenin pek sessiz olmasındandı korkusu. Caddedeki gaz lambaları da sönmüştü. Gölgeler geziniyordu dört bir yanda. Ne de olsa vardı, o hayalet denen şey. Gece oldu mu, dört bir yandan uçup geliyorlar, kitapların başına çöküp okumaya koyuluyorlardı. Gözleri çok iri olduğundan, okumak için ayrıca ışığa gerek duymuyorlardı. Kien hayaletleri düşününce, ne alt, ne de üst raflardaki kitaplara bir daha dokunmayı göze alabildi. Sürünerek tezgâhın altına girdi. Korkudan çeneleri birbirine vurmaya başlamıştı. Dükkânda belki on bin kitap vardı; her birinin başına da bir hayalet çökmüş oturuyordu. Bu yüzden böylesine sessizdi çevresi. Zaman zaman hayaletlerin hışır hışır sayfaları çevirdiklerini duyuyordu. Onlar da kendisi kadar hızlı okuyorlardı. Belki onların varlıklarına alışabilirdi, gelgelelim, on bin hayalet, dile kolaydı. İçlerinden biri çıkıp, ısırabilirdi Kien'i. Hayaletlere dokunmak doğru

değildi tabii. Kendileriyle alay edildiğini sanıp kızarlardı. Çocuk, olduğu yerde büzüldü, küçüldükçe küçüldü. Hayaletler üzerinden uçarak geçtiler. Sabah, sanki nice gecelerden sonra doğdu. Uyuyakaldı sonunda Kien. Dükkânı açtıklarını farketmedi. tezgâhın altında bulup uyandırdılar onu. Hâlâ uyuyormuş gibi yaptı önce Kien, derken birdenbire ağlamaya koyuldu. Dün kendisini dükkânda kapalı bıraktıklarını, şimdi annesinden ürktüğünü, zavallı annesinin herhalde sabaha kadar her yerde kendisini aramış olacağını söyledi. Mağaza sahibi sorguya çekti onu ve adını öğrenir öğrenmez, yanına tezgâhtarlardan birini katıp evine gönderdi. Annesine çocuğun yanlışlıkla dükkânda kapalı kaldığını, ama sağlığının iyi olduğunu bildirerek özür diledi, saygılarını iletti. Annesi de inandı buna ve oğluna yeniden kavuştuğu için çok sevindi, işte bir zamanların bu küçük çocuğu, şimdi görkemli bir kitaplığa ve o kitaplık kadar ünlü bir ada sahipti.

Kien, yalandan tiksinirdi; küçüklüğünden bu yana, doğrudan santim olsun şaşmamıştı. Çocukluğunda da, bu olayın dışında, yalan söylediğini anımsamıyordu; şu bir tek yalandan bile nefret etmekteydi. Kendisine gençliğinin, yeniyetmeliğinin bir yansısı gibi görünen küçük öğrenciyle yaptığı konuşma, yalanının anımsatmıştı ona. “Bunu düşünmenin sırası değil şimdi,” dedi kendi kendine. Saat neredeyse sekiz olmak üzereydi. Tam sekizde çalışmaya, hakikat uğrundaki hizmetlerini yerine getirmeye başlardı. Bilim ve hakikat, eşanlamlı kavramlardı onun düşüncesinde. Kişi, öteki insanlardan uzaklaştığı oranda hakikate yaklaşırdı. Günlük yaşam, yalanlardan kurulu yüzeysel bir düzendi. Yanından geçenlerin her biri yalnızca bir yalancıydı. Bu yüzden zahmet edip suratlarına bakmıyordu bile. Kitleyi oluşturan şu kötü oyunculardan hangisinin yüzü çekici gelebilirdi ki ona! Gerçekle yüzlerini her an değiştiriyorlar, bir gün bile aynı rolde kalmıyorlardı. Bu, Kien’in daha baştan beri bilincinde olduğu bir gerçeklikti. Bunun için öyle deneyimli olmasına gerek yoktu. Tek bir tutkusu vardı: Tüm yaşamı boyunca; gerçekte ne ise, o olarak kalmak; kendi kişiliğini salt bir ay, ya da bir yıl süreyle değil, ama ömrünün sonuna dek yitirmemek. İnsanın —eğer varsa— kişiliği, dış görünüşünü de biçimlendirmekteydi. Kien, kendini bildi bileli uzun boylu ve adamakıllı zayıflı. Yüzünüyse yalnızca kitapçı vitrinlerindeki yansılardan üstünkörü biliyordu. Aynası yoktu evinde. Kitaplardan ayna koyacak yer kalmamıştı. Ama zayıf, sert bakışlı, kemikli olduğunu biliyordu yüzünün; bu kadarı da

ona yetiyordu.

İnsanlara dikkat etmek konusunda, en ufak bir istek duymadığından, gözlerini ya yere diker, ya da gelip geçenlerin başlarının üzerinden bakardı. Kitapçı dükkânlarının yeriniyse, yalnızca içgüdüsüyle bulurdu zaten. Bu konuda kendisini içgüdüsüne kaptırmasında hiçbir sakınca yoktu. Otlağa çıkmış atları sonradan ahırlarına dönmeye yönelten güç, aynı şaşmazlıkla ona da hizmet etmekteydi. Sabah gezintilerinin amacı, mağazalardaki kitapların kokusunu ciğerlerine doldurmaktı. Bunu yapınca uyarılıyor, içinde onlara karşı koymak, meydan okumak isteği doğuyor, gücü biraz tazeleniyordu. Kendi kitaplığındaysa her şey saat gibi işliyordu. Sabahlan saat yediyle sekiz arasında kendine başkalarının tüm yaşamını oluşturan kimi özgürlükler tanıyordu.

Bu bir saatin tadını alabildiğine çıkarmasına karşın düzenliliği de asla elden bırakmıyordu. Gürültülü bir caddeyi geçmeden önce biraz durakladı. Aynı tempoda yürümekten hoşlanırdı; adımlarını sıklaştırmak için elverişli anı bekledi. Bu sırada birisi, bir başkasına yüksek sesle, “Bana Mut Caddesi’nin nerede olduğunu söyler misiniz?” diye sordu. Kendisine soru yöneltilen kişi, hiçbir yanıt vermedi. Kien buna şaşırdı; demek bu caddede, gereksiz konuşmalardan gönenmeyen kendisinden başka kişiler vardı. Gözlerini kaldırıp bakmaksızın kulak kabarttı. Acaba soruyu yönelten, bu susma karşısında nasıl bir tepki gösterecekti? “Özür dilerim, acaba bana Mut Caddesi’nin nerede olduğunu söyleyebilir misiniz?” Daha nazik konuşması, karşılık alabilme şansını yükseltmişti, öteki kişi yine hiçbir şey söylemedi. “Sanırım işitmediniz beni. Sizden bir bilgi rica ettim. Acaba Mut Caddesi’ne nasıl gidebileceğimi söylemek inceliğini gösterir misiniz?” Kien’in öğrenme isteği kamçılandı; boş, yersiz bir merak değildi duyumsadığı, tanımazdı bile böyle bir merakı. Kendisine soru yöneltilen kişi, bu kez de yanıtlamazsa, artık ona bakmaya karar verdi. Kuşku yok ki adam derin düşüncelere dalmıştı ve düşünce zincirinin her ne biçimde olursa olsun kesintiye uğramasını engellemek istiyordu. Evet, yine hiçbir şey söylemedi. Kien içinden övdü onu. Binlerce kişi arasında, rastlantılara karşı koymasını bilen birini bulmuştu. Soru soran, “Sağır mısınız kuzum siz!” diye ünledi. Kien, susan adam şimdi herhalde karşılık verecektir, diye düşündü ve tarafını tuttuğu kişinin davranışından duyduğu sevinç, usul usul yitirmeye başladı yoğunluğunu. Kim sövgüyle yüz yüze gelir de, buna

karşın dilini dizginleyebilirdi ki! Kien, yine caddeye döndü. Artık karşı tarafa geçmesi için elverişli an gelip çalmıştı. Gelgelelim sessizliğin, suskunluğun sürdüğünü fark edince, yine duraksadı şaşkınlıkla. Soru sorulan, hâlâ hiçbir şey söylemiyordu. Herhalde bu susuş, öfkesinin çok daha şiddetli bir patlamayla açığa vurulacağını gösteren bir belirtiydi. Kien, işin artık kavgayla bitmesini beklemeye başlamıştı. Yanıtlamayan, sıradan bir kişiyse, o zaman Kien, kendi kendisine biçtiği niteliği tartışmasız koruyacaktı; yani bu sokakta gezinen kişilik sahibi tek insan olarak kalacaktı. Seslerin geldiği yöne bakmakla bakmamak arasında bocalamaya başlamıştı artık. Sağ yanında geçiyordu olay. Konuşan, hırsından ter ter tepiniyordu. “Ne terbiyesiz adamsınız siz! Nezaketle bir soru sordum size! Kendinizi ne sanıyorsunuz; kaba yaratık! Dilsiz misiniz yoksa!” öteki susuyordu, “özür dileyeceksiniz benden! Mut Caddesi yerin dibine batsın! Herkesten öğrenebilirim nerede olduğunu! Ama siz, özür dileyeceksiniz benden; işittiniz mi!” Kendisine soru yöneltilen kişi işitmezden gelmiş, bu yüzden dinleyicinin gözündeki değeri daha da yükselmişti. “Sizi polise şikâyet edeceğim. Benim kim olduğumu biliyor musun iskelet kılıklı herif! Bir de kültürlü insan olacaksınız! Şu halinize bakın bir defa! Giysilerinizi eskiciden mi aldınız? Görünüşe bakılırsa, öyle olmalı; eskiciden! Kolunuzun altında tuttuğunuz da nedir öyle? Ama durun hele; göstereceğim ben size terbiyesizliğin ne demek olduğunu! Siz gidin de denize atın kendinizi! Ne olduğunuzu bilmek ister misiniz?”

Bu sözlerden sonra birisi, Kien’i adamakıllı sert bir şekilde dürttü. Sonra çantasına yapışıp çekiştirmeye başladı, gücünü çok aşan sert bir devinimle kitaplarını bu yabancı pençelerden kurtaran Kien, yine sert bir devinimle sağa döndü. Şimdiye dek çantasına yöneltmiş olduğu bakışları, kendisine öfkeyle bakan, kısa boylu ve şişman bir adama rastladı. Adam, “Kaba herif! Kaba herif! Kaba herif!” diye bağırmaktaydı. Hep susan, öfkelendiğinde bile dilini tutmayı başaran kişilikli insansa Kien’den, yani kendisinden başkası değildi. Elini kolunu sallayarak konuşmakta olan bu bilgisiz yaratığa, gayet sakin şekilde arkasını döndü. Şu bıçak gibi davranışıyla, adamın gevezeliğini ortalık yerinden kesivermişti. Kibarlığı birkaç saniye içerisinde edepsizliğe dönüşüveren bir terbiyesiz şişko, ne denli çabalarsa çabalasın sövmeleriyle kışkırtamazdı onu. Yine de Kien, ne olur ne olmaz diye düşünerek, her zamankinden daha hızlı adımlarla geçti karşıya. İnsan

yanında kitap taşıdı mı, birisiyle itişip kakışmaktan elden geldiğince sakınmalıydı. Kien de yanında hep kitap taşırdı.

Dahası, öyle her gelip geçenin budalalığına karşılık vermek gibisinden bir zorunluluk yoktu. Durmaksızın konuşarak sonunda kendini dağıtmak, bir bilim adamının karşısına dikilebilecek en büyük tehlikeydi. Kien, düşüncelerini söz yerine yazıyla dile getirmekten hoşlanırdı. Bildiği Doğu dillerinin sayısı, bir düzmeyi aşıyordu. Birkaç Balı dilini ana dili gibi öğrenmesi içinse, çaba harcamasına bile gerek olmamıştı. Hiçbir ulusun edebiyatına yabancı değildi, özdeyişler içerisinde düşünür, düşündüklerini uzun uzadıya aklının süzgecinden geçirip, sonra eksiksiz bölümlerle kâğıda dökerdi. Sayısız metin, ancak onun çalışmalarının sonucunda yeniden okunabilir hale gelmişti. Yüzyıllarca önceden kalma Çin, Hint ve Japon el yazma metinlerinin zarar görmüş ya da iyice bozulmuş bölümlerinin yerine yeni düzenlemeler bulmakta hiç güçlük çekmezdi. Böylesi metinler üzerinde çalışan başkaları, bu niteliğinden dolayı Kien'e gıpta ederlerken, o, neredeyse kafasını dolduran bilgi bolluğuyla savaşmak zorunluluğunu duyumsamaktaydı. Çalışırken aşırı titizliğin bile sınırlarını zorlayan bir dikkat harcar, sorunu aylarca bütün yönleriyle kafasında tartar, bunu ağır ağır, bıkana değin sürdürür, kendi düşüncelerini en sert ölçülere vururdu. Bir harfin, bir sözcüğün ya da bütün bir cümlenin artık hiç kimsenin eleştirel saldırısına uğramayacak kadar sağlamlık kazandığına kesinkes güvenmeksizin son sözünü açıklamazdı. O güne değin yayımladığı, sayısı az, fakat her biri, başka yüzlercesi için denektaşı olmuş bilimsel çalışmaları, ona zamanın en büyük sinoloğu ününü kazandırmıştı. Meslektaşları bu çalışmaları bütün ayrıntılarıyla, neredeyse ezbere bilirlerdi. Onun kaleme aldığı açımlayıcı bir cümle, daha mürekkebi kurumadan, içerdiği konu açısından kesinlik kazanır, artık herkes için bağlayıcı bir nitelik edinirdi. Tartışmalı sorunlarda en son yetke olarak Kien'e başvurulurdu. Kendi bilim dalına komşu alanlarda da en büyük ve tek yetke sayılmaktaydı. Kendilerine mektupla karşılık vermek yoluyla onurlandırdığı kişilerin sayısı çok azdı. Ne ki, bu yoldan onurlandırılmak üzere seçilmiş kişi, Kien'den aldığı tek bir mektupla, artık kendisine yıllar boyu yetecek çalışma gereci elde ederdi. Öte yandan bu çalışmaların sonuçları, malzemeyi vermiş olanın kafasında çok önceden biçim kazanır, kesinleşirdi. Kien kimseyle kişisel ilişkiler kurmazdı. Geri çevirirdi çağrıları. Bir Doğu filolojisi kürsüsü mü

boşaldı, ilk kez ona önerilirdi söz konusu kürsü. O da bu öneriyi, böyle şeyleri ne denli boş ve aşağı gördüğünü belli eden bir incelikle geri çevirirdi.

Gerekçe diye, doğuştan iyi bir konuşmacı olmayışını ileri sürerdi. Karşılığında para aldığı takdirde, işinin verdiği zevki yitirecekti. Naçizane fikrine göre, ortaöğretimde ders vermekle görevlendirilmiş ve yaratıcılık yeteneğinden yoksun kişiler, üniversite kürsülerinin başına getirilmeli, böylelikle gerçek bilim adamlarının kendilerini tümüyle yaratıcı çalışmalara adayabilmeleri sağlanmalıydı. Doğrusu ortalama beyinler bulmak konusunda sıkıntı çekildiği söylenemezdi. Kendisi üniversitede ders verecek olsa, öğrencilerinden pek çok şey bekleyecek, bu da onların sayılarının gitgide azalmasına yol açacaktı. Büyük bir olasılıkla tek bir aday bile başarı kazanamayacaktı sınavlarda. Kien’in bütün amacı, karşısındaki bu genç ve henüz olgunlaşmamış kişileri, otuz yaşına gelene dek, sonunda ister usançtan, ister akıllarını azıcık başlarına topladıklarından dolayı, artık bir şeyler öğrenene, başlangıçta kıt da olsa, kimi bilgileri edinene dek sınavlarda döndürmek olacaktı. Zekâ düzeyleri inceden inceye sınanarak üniversiteye alınan öğrencilerin fakültelerin sınıflarını doldurması, Kien’in gözünde düşündürücü, en azından yararsız bir uygulamaydı. En ağır sınavlardan geçirilecek seçilmiş on öğrenci, kendi aralarında bir başlarına kalma olanağı tanındığında, hiç kuşkusuz, üniversitenin o alışılmış tipleri olan ve bira içmekten başka bir şey bilmeyen yüz kişinin arasına karıştıklarında gösterecekleri başarının birkaç katını elde edeceklerdi. Kien’in kaygıları, son kerte ciddi, kaynağını bir ilke sorununda bulan nedenlere dayanıyordu. Bundan dolayı, profesörler kuruluna, kendisini hiç de onurlandırmamakla birlikte, herhalde onurlandırması amacıyla ileri sürülmüş bu öneri hakkında bir daha konuşmamalarını rica ederdi.

O kadar bol laf ebeliği yapılan kongrelerde, en ilginç kişilerden biriydi Kien. Zamanlarının büyük çoğunluğunda sessiz, ürkek ve uzağı görebilmek yetisinden yoksun farelere tıpatıp benzer bir yaşam sürdürenler, iki üç yılda bir geldikleri bu kongrelerde ansızın sığındıkları kalıpların dışına çıkarlardı. Yerlere yapışarak birbirlerini selamlayıp, o münasebetsiz kafalarını bir araya getirirler, ağızlarında bomboş sözler geveledikten sonra, şölenlerde de beceriksiz hareketlerle birbirlerinin onuruna kadeh kaldırırlardı. Benliklerinin en derin noktacığına dek duygulanırlar, sevinçten coşarak

bilimin bayrağını dikerler, ne denli yüksek amaçlar uğrunda didindiklerini vurgulayarak bilimsel ereklerini dile getirirler, sonra da aynı andı bütün dillerde artık yineleyip dururlardı. Oysa bu andı, ant içmeseler de nasılsa tutacaklardı. Verilen aralarda bahse tutuşurlardı: Kien bu kez gerçekten gelecek miydi acaba? Ondan bu denli çok söz edişlerinin nedeni, salt ünlü bir meslektaşları oluşundan dolayı değildi; Kien'in davranışları, aynı zamanda meraklarını kamçılamaktaydı. Hiçbir zaman ününün etkilerini biçmeye kalkmayışı; genç oluşuna karşın hiç kuşku yok ki çok sıcak bir ilgiyle karşılanacağı kongre ve şölenlerden, şöyle böyle on yıldan beri uzakla kalmakla direnmesi; her seferinde, üstelik önemli bir konferans vereceğini bildirmişken, kongre günü gelip çattığında bilimsel bildirisinin, kendisi yerine bir başkası tarafından, fakat kendi el yazısı notlarından okunması meslektaşlarının değerlendirişinde bir erteleme oyunundan başka bir şey değildi. Nasıl olsa bir gün —kim bilir, belki de bugün— birdenbire ortaya çıkacak, o kadar uzun süre uzakta kalması nedeniyle büsbütün artacak olan gösterileri, gerçekte ne ve kim olduğunun bilincindeki kişilerin görkemli tutumu içerisinde ve olup bitenleri çok doğal karşılayarak kabullendikten sonra, yine alkışlar arasında seçileceği kongre başkanlığı makamına geçip oturacaktı. Zaten yokluğunda bile bu makama, kendine özgü bir biçimde sahipti ve ondan başkasının sahip olması da düşünülemezdi. Gelgelelim bunları tasarlayıp duranlar, hep yanılırlardı. Kien, her seferinde olduğu gibi, o gün de gelmez, geleceğini ileri sürenler, giriştikleri bahsi yitirirlerdi.

Kien gelmeyeceğini son anda bildirirdi. Kongre üyelerinden zorunlu ayrıcalık tanıdığı birine gönderdiği el yazılarına, dış görünüşte katılamamaktan duyduğu üzüntüyü bildiren, gerçekteyse gizli alaylarla dolu notlar iliştirirdi. Eğlendirici nitelikteki söyleşilerden yana çok zengin olan programda, ciddi çalışmalar için de yer ayrılmışsa —ki, çoğunluğun yararını göz önünde tuttuğundan, böyle bir olasılığın gerçekleşmesini kesinlikle önerme yanlısı değildi— iki yıllık bir çalışmanın ürünü şu küçük raporunun da kongreye sunulmasını rica ederdi. Araştırmalarından elde ettiği yeni ve şaşırtıcı sonuçlan ortaya atmayı, böyle zamanlara saklardı. Sonra da, bu sonuçların ortaya dökülmesinin yarattığı etkiyi, bu konuda açılan tartışmaları uzaktan kuşkuyla, bütün ayrıntılarına, farklarına dikkat ederek, sanki bir metni inceden inceye gözden geçirip, yanlışlarını

irdeliyormuşçasına izlerdi. Kongre üyeleriyse onun tarafından aşağı görülmeyi hep kabullenirlerdi. Yüz üyeden sekseni, kayıtsız şartsız onun görüşlerini paylaşırdı. Kien'in bilime yaptığı hizmetlere paha biçmek olanaksızdı. Herkes, ona uzun bir yaşam bağışlaması için Tanrı'ya yakarmaktaydı, ölümü, gerçekten de büyük bir sarsıntı olurdu birçokları için.

Yüzünün imgesi, onunla daha genç yaşlarındayken karşılaşma olanağı bulmuş olanların belleğinden hemen hemen silinmiş gibiydi artık. Bu yüzden ikide birde mektup yazıp fotoğrafını isterlerdi bin bir ricayla; ona gelince, elinde hiç fotoğrafı bulunmadığını, çektirmeyi de düşünmediğini yazardı karşılık olarak. Her iki söylediği de gerçekti, öte yandan kimi başka istekler konusunda her türlü kolaylığı göstermeye gönülden razıydı: otuz yaşındayken, dile getirdiği tek maddelik bir vasiyetnameyle kafatasını, tüm içindekilerle birlikte, bir beyin araştırmaları enstitüsüne bırakmıştı. Allığı bu adımın gerekçesi olarak, gerçekten olağanüstü bir nitelik taşıyan belleğinin belki özel kafa yapısıyla belki de beyninin normalden daha ağır oluşuyla açıklanabilmesi olasılıklarının getireceği yararları ileri sürmüştü. Gerçi —böyle yazmıştı enstitünün müdürüne— bir süreden beri gittikçe yaygınlaşan kanının tersine, bellek ile dehanın eşanlamlı kavramlar olduğuna inanmıyordu. Zaten kendisi de bir deha olmaktan çok uzaktı. Ama öte yandan, karşısındakine ürküntü verecek kadar güçlü olan belleğinin bilimsel çalışmaları sırasında ne denli işine yaradığını yadsımak da, bilimsel anlayışla bağdaştırılmayacak bir davranış olurdu. Kafasının içinde ikinci bir kitaplık taşımaktaydı ve bu, üzerinde pek fazla konuşulduğunu işittiği kendi gerçek kitaplığı kadar zengin ve güvenilir nitelikteydi. Örnekse, bir kez masasının başına geçti mi, en ince bilgi ayrıntılarına değin indiği makale taslakları kotarmaya koyulur, bunu gerçekleştirirken de salt kafasının içindeki kitaplıktan yararlanırdı. Gerçi alıntılarını, kaynaklara ilişkin açıklamalarını her olasılığa karşı daha sonra kitapların asıllarıyla karşılaştırırdı ama, bunu yalnızca böylesi bir davranışı bilim ciddiyetinin gereğinden saydığı için yapardı. Belleğinin herhangi bir yanılgıya düştüğünü bugüne dek anımsamıyordu. Düşleri bile, öteki insanlarınkinden farklı olarak, enikonu seçik görüntülerle biçimlenirdi. Biçimden, renkten ve boyuttan yoksun görüntüler, o güne dek gördüğü düşlere bütün bütüne aykırı düşmekteydi. Dünyayı tersine çevirme olanağına sahip gece, onun

karşısına dikildi miydi, bu olanağını yitiriyordu. Düşlerinde kulağına gelen sesler, gerçek kaynağıyla olan bağlantısını koruyor, yaptığı konuşmalar mantık sınırının ötesine geçmiyor, kısacası her şey, gerçeklikteki yaşamında içerdiği anlamı, herhangi bir değişime uğramaksızın, düşlerinde de sürdürüyordu. En ince ayrıntıları bile kapan belleğiyle, açık seçik görüntülerle biçimlenmiş düşleri arasında var olduğu söylenen ilişkinin niteliğini araştırmak Kien'in çalışma alanının dışında kalan bir konuydu. Kendisi sadece, alçakgönüllülüğü tabii ki elden bırakmaksızın, dikkatleri bu konuya çekmekle yetiniyor, şu mektuba eklemek hakkını kendi kendisine tanıdığı kişiliğine ilişkin verilerin, bir haddini bilmezlik belirtisi, ya da boş gevezelikler sayılmamasını özellikle rica ediyordu.

Kien, özgeçmişini dile getirebilecek ve çekingen, konuşmaktan ürken, her türlü burun büyüklüğünden uzak yaradılışını simgeleyecek birkaç olayı daha kafasında canlandırdı. Ama bunun bir yararını göremedi. Hem, önce kendisine yolu sorup, sonra da söven o edepsiz, küstah adama duyduğu öfke, gitgide artırıyordu şiddetini. Sonunda, yalnız kendisinin işitebileceği bir fısıltıyla, başka çarem kalmadı, diyerek bir kapı girintisine yürüdü, çevresine bakındı —gözleyen yoklu, evet— ve cebinden ince uzun bir not defleri çıkardı. Deflerin kapağında büyük, köşeli harflerle şu sözcük yazılıydı: BUDALALIKLAR. Kien'in bakışları önce bu sözcük üzerinde durdu, sonra sayfaları çevirdi, defterin yarısından fazlası doluydu; unutmak istediği her şeyi buraya geçirirdi, önce tarihi, saati ve mekânı yazmakla işe başlar, bu verileri, insanların ne denli budala olduklarını gözler önüne seren yeni bir olayın dile getirilmesi izlerdi. Her olayın sonuna da bir başka özdeyiş eklerdi. Derlediği budalalıklar, bir daha asla açılıp okunmazdı; defterin kapağına şöyle bir göz atması, yetip artardı. İleriki yıllarda bunları, *Bir Sinoloğun Gezintilerinden İzlenimler* başlığı altında yayımlamayı düşünüyordu.

Ucu iyice sivriltilmiş bir kurşun kalem çıkarıp, ilk boş sayfaya yazmaya koyuldu: "23 Eylül, saat 7.45. Mut Caddesi'nde karşıma çıkan biri, benden Mut Caddesi'nin nerede olduğunu sordu. Onu utandırmamak için sustum. Ama o, davranışıma aldırmaksızın aynı soruyu birkaç kez yineledi. Hali tavrı nazikti. Birdenbire caddenin adını gösteren tabelaya takıldı gözü. Budalalığını kavramıştı. Ama tası tarağı toplayıp derhal oradan uzaklaşacağı yerde —ki, ben onun yerinde olsaydım, tek saniye

duraksamadan böyle yapardım— kendini ölçüsüz bir öfke nöbetinin pençesine bıraktı ve bana en kaba biçimde sövdü. Eğer onu korumaya kalkışmasaydım, kendimi bu üzücü sahneden kurlarmış olacaktım. İmdi hangimiz daha budala sayılırız?"

İşte, şu son cümlesiyle kendi yanlış adımlarını da görmezlikten gelmediğini tanıtlamış oluyordu; herkese olduğu gibi, kendine karşı da acımasızdı, içi hafiflemiş olarak, defteri cebine soktu ve söven adamı artık unuttu. Yazı yazarken düzeni bozulmuştu kitaplarının: yerlerine itti. Vardığı ilk köşede karşısına çıkan bir kurt köpeğinden ürktü. Köpek hızlı ve güvenli adımlarla, kalabalığın ortasında kendine yol açmaktaydı. Ardından da, tasmasına bağlı kayışın ucunu sıkı sıkıya elinde tutan kör bir adamı sürüklüyordu. Adamın sakatlığı, köpeğin yanı sıra, sağ elindeki beyaz bastonundan da anlaşılıyordu. Köre ayıracak zamanları olmayan en ivecen kişiler bile, hayranlıkla dolup taşan bakışlarını bir kez olsun bu hayvana yöneltmeden edemiyorlardı. Köpekse sabrını hiç yitirmeksizin, burnuyla kalabalığı yarmaya devam ediyordu. Güzel, güçlü kuvvetli bir hayvan olduğundan, çevredekiler seve seve yol veriyorlardı. Kör adam, ansızın şapkasını başından çıkararak, bastonuyla birlikte ileriye doğru uzattı. "Köpeğimin kemiği için azıcık para!" diye dilendi. Bu sözlerin ağzından çıkmasıyla birlikle, şapkanın içine bozuk paralar yağmur gibi yağmaya başladı. Kısa sürede körle köpeğinin çevresine toplananlar, cadde trafiğinin aksamasına yol açmışlardı. Neyse ki, olayın geçtiği köşede, trafiği yöneten bir polis yoktu. Kien, dilenciyi daha yakından gözden geçirmek istedi. Adam, giyim kuşamının yoksul görünmesine belli bir özen göstermişti; bununla birlikte yüzü, kültürlü bir insan olduğu izlenimini bırakıyordu. Gözlerinin çevresindeki kasları hiç durmaksızın oynatışı —göz kırpıyor, kaşlarını yukarı kaldırıyor, alnını buruşturuyordu— yüzünden, Kien'in içine kurt düştü ve adama bir düzenbaz gözüyle bakmaya karar verdi. Tam o ara ortaya çıkan on iki yaşlarında bir erkek çocuğu, heyecanla köpeği yana itli ve şapkanın içine ağır bir düğme attı. Düğme şapkadaki bozuk paralara çarpınca, bir altın sikkeninkine benzer bir ses çıkarmıştı. Kien yüreğinin acıyla burkulduğunu hissetti. Çocuğu saçlarından yakaladı ve saçlara yapışmış elini kullanamayacağından, çocuğun başına çantasını indirdi. "Kör bir insanı kandırmaya utanmıyor musun?" diye bağırdı. Aynı anda çantanın içinde kitaplarının bulunduğunu anımsadıysa da, iş işten geçmişti. Dehşete

kapıldı. Kitaplarını, böylesine bilerek tehlikeye attığı hiç olmamıştı. Çocuk ağlayarak kaçtı. Kien, öfkesinden sıyrılıp yine acıma duygusunun sıradan ve daha az gerilimli düzeyine dönebilmek amacıyla, bozuk parasının tümünü kör adamın şapkasına boşalttı. Çevrede bulunanlar, başlarını salladılar, yüksek sesle bu davranışı ne denli onayladıklarını belirttiler. Oysa Kien'in gözünde şimdiki davranışı, bir öncekine oranla daha önemsiz, üstelik de korkakçaydı. Bu arada köpek, sahibini yine ardı sıra sürüklemeye koyulmuştu. Birkaç saniye sonra olay yerinde bir polis belirdiğinde, adamla köpeği çoktan uzaklaşmışlardı.

Bu sahneyi gördükten sonra Kien, günün birinde kör olma tehlikesiyle karşılaşırsa, yaşamına kendi eliyle son vermeye ant içti. Ne zaman gözleri görmeyen birine rastlasa, buz gibi bir korkunun yüreğini kapladığını duyumsardı. Dilsizleri severdi; sağırları, kötürümleri, öteki sakatları umursamazdı. Körlere gelince; onu adamakıllı tedirgin ederlerdi. Böylelerinin yaşamlarına neden son vermediklerini, doğrusu bir türlü anlayamazdı. Körlere özgü kabartma yazıyı bilseler bile, çok sınırlıydı yine de okuma olanakları. İsa'dan önce üçüncü yüzyılda yaşamış olan İskenderiyeli kitaplık yöneticisi Eratosthenes'i anımsadı. Bilimin her dalında yetke kabul edilen bu adam, yarım milyonu aşkın el yazısı ruloya bakmakla yükümlüydü. Seksen yaşına geldiğinde, korkunç bir gerçekliğin farkına varmıştı: Gözleri, artık görevlerini gereğince yerine getiremiyordu. Gerçi henüz görme gücünü bütünüyle yitirmemişti ama, artık hiç okuyamıyordu. Onun yerinde başka biri olsa, bütün bütüne kör olmayı beklerdi. Eratosthenes'e gelince, kitaplarından ayrılmak zorunda kalışını, yeterince körlük saydı. Arkadaşları ve öğrencileri, yanlarında kalması için yalvardılar. Buna karşılık o, bir bilge kişinin olgunluğuyla gülümsedi, kendi istenciyle yemeden içmeden kesildi ve birkaç gün içinde ölüp gitti. Kitaplığında yalnızca yirmi beş bin cilt bulunan küçücük Kien de, günü geldiğinde bu büyük adamın izinden gitmekten bir an bile çekinmeyecekti.

Evine kadarki yolun geriye kalanını daha hızlı adımlarla yürüdü. Saat herhalde sekize gelmiş olmalıydı. Her gün sekizde başlardı çalışmaya. Geç kalmak, kalbini sıkıştırırdı sanki. Eve doğru giderken, gizliden gizliye gözlerini sınıyordu. Şimdilik görme yetisinde hiçbir şey yoktu ve herhangi bir tehlike söz konusu değildi.

Kitaplığı, Ehrlich Caddesi'ndeki 24 numaralı yapının dördüncü ve en üst katındaydı. Dairenin kapısını, açılması adamakıllı zor üç ayrı kilitle güvenlik altına almıştı. Kapıyı açtı, yalnızca bir giysi dolabının durduğu holü geçip çalışma odasına girdi. Çantasını dikkatle bir sandalyeye bıraktı. Sonra iç içe dört geniş ve yüksek tavanlı odadan oluşan kitaplığında bir aşağı bir yukarı birkaç kez gidip geldi. Bütün duvarlar, tavana dek kitaplarla kaplıydı. Bakışlarını usul usul, kitaplar boyunca kaldırdı. Tavana pencereler açılmıştı. Yukarıdan gelen ışık, Kien için bir övünç kaynağıydı. Dört bir yandaki kat pencereleri, ev sahibiyle uzun uzadıya sürmüş çekişmelerden sonra, yıllar önce örülmüştü. Böylelikle Kien her odada yeni duvarlar ve kitapları için daha fazla yer kazanmıştı. Ayrıca ışığın yukarıdan gelmesini ve bütün kitap raflarını da aynı ölçüde aydınlatmasını sağlayacak bir düzeni daha uygun, kitaplarıyla özvarlığı arasındaki ilişki açısından daha yakışık alır bulmuştu. Yanlardaki pencerelerin örülmesiyle, şeytana uyup caddede olup bitenlere bakmak —ne yazık ki zaman yitiminden başka bir şeye yaramayan bu kötü huy, söylentiye inanılırsa doğuştan vardı insanoğlunun içinde— olanaksızlaşmıştı. Her gün, masasının başına oturmadan önce bu akıllı davranışına ve bu davranışının doğurduğu olumlu sonuçlara şükrederdi. Yaşamının en büyük isteğini bu olumlu davranışı sayesinde gerçekleştirebilmiş, zengin, düzenli, her yanı kapalı, içinde kendisini ciddi düşüncelerden alıkoyabilecek hiçbir eşyanın ya da insanın bulunmadığı bir kitaplığa kavuşmuştu.

Birinci odayı çalışma odası olarak kullanıyordu. Odanın olanca eşyası kocaman ve eski bir yazı masasıyla, biri bu masanın arkasına, biri de karşısına rastlayan köşede duran iki sandalyeden ibaretti. Ayrıca bir de daracık divanı vardı ki, Kien, yalnızca geceleri yatak yerine kullandığından bunu hep görmezlikten gelmeyi yeğlerdi. Taşınabilir bir merdiven duvara dayalı dururdu. Divandan çok daha büyük bir önem taşıyan bu merdiven, bütün gün boyunca bir odadan ötekine getirilip götürülürdü. Geriye kalan üç odanın boşluğunu tek bir sandalye bile bozmuyordu. Ne şurada ne burada, kitap raflarının alacalı bulacalı tekdüzeliğini kesecek bir masa, dolap ya da soba vardı. Bütün döşemeyi kaplayan güzel, ağır halılar, ardına kadar açık duran kapılardan süzülerek, dört odayı büyük bir salon halinde birleştiren göz tırmalayıcı loşluğa sıcak bir hava vermekteydi.

Dimdik ve sert adımlarla yürürdü. Halıların üstünden geçerken adımlarını

daha seri basardı. Adımlarının en küçük bir yankı bile uyandırmaması hoşuna giderdi. Zaten kitaplığında bir filin ayak seslerinin duyulması bile olanaksızdı. Bundan ötürü Kien'in gözünde halılarının değeri çok yüksekti. Çevresine bakınıp kitaplarının bir saat önceki düzenini koruduğuna emin oldu. Sonra çantasının içindekileri boşaltmaya başladı. Odaya girdiği zaman çantasını yazı masasının önündeki sandalyeye bırakırdı. Bunu yapmazsa, çantayı unutup çalışmaya koyulabilirdi. Çünkü saat sekizi vurduğu anda, içinde önüne geçilmez bir çalışma tutkusu uyanırdı. Merdivenin yardımıyla ciltleri raflardaki yerlerine yerleştirdi. Çok dikkat etmesine karşın son cildi —bu sırada artık acele etmeye başlamıştı— erişmek için merdivene gerek duymadığı üçüncü raftan aşağı düşürdü. Bu, en sevdiği kitabı olan Mong Tse'nin yapıtıydı. "Aptal!" diye azarladı kendini. "Barbar! Cahil adam!" Sonra kitabı büyük bir özen ve sevecenlikle yerden kaldırıp hızlı adımlarla kapıya yöneldi. Ama daha kapıya vurmazdan önce aklına önemli bir şey geldi. Dönüp karşı duvara dayalı duran merdiveni elinden geldiğince ağır ağır kazanın olduğu yere itti. Mong Tse'yi iki eliyle tutup merdivenin dibine, halının üstüne bıraktı. Şimdi artık kapıya gidebilirdi. Kapıyı açıktan sonra dışarı seslendi:

"En iyi toz bezini getirin lütfen!"

Kısa bir süre sonra eve bakan kadın, aralık duran kapıya vurdu. Kien, karşılık vermedi. Kadın başını yavaşça aralıktan uzatarak sordu:

— Bir şey mi oldu?

— Hayır. Bezi verin bana."

Kadın, onun sesinde bir yakınma havası sezinlemişti. Oysa Kien, bunu karşısındakine belli etmek istememişti. Ama kadın, işi burada bırakmayacak denli meraklıydı, içtenlikle: "Rica ederim, Profesör!" diyerek odaya girdi ve bir bakışta olup biteni anladı. Adeta kayarcasına yerde duran kitaba doğru gitti. Halıya kadar uzanan mavi, kolalı eteğinin altından ayakları görünmüyordu. Başı, yana doğru eğikti. Kulakları geniş, yassı ve iki yana yelken gibi açıktı. Sağ kulağı başının eğikliği yüzünden omzuna değdiğinden ve kısmen de omzu tarafından örtüldüğünden, sol kulak daha büyük görünüyordu. Yürürken ve konuşurken sürekli başını sallardı. Bu arada omuzları da başına eşlik ederdi. Kadın eğildi, kitabı kaldırdı ve

üstünü toz beziyle belki on kez sildi. Kien, kadın kitabı kaldırırken ondan önce davranmaya yeltenmedi. Kibarlık gösterilerinden nefret ederdi. Kadının yanında durup, işini gereği gibi yapıp yapmadığına baktı.

Kadın: “işinize karışmak gibi olmasın ama, merdivenin üst basamağında çalışırken böyle kazalar kolaylıkla başa gelebilir,” dedi. Sonra kitabı yeni parlatılmış bir tabak gibi Kien’e uzattı. Aslıda canı şu anda çok gevezelik etmek istiyordu. Fakat bu isteğine erişemedi. Kien kısaca: “Teşekkür ederim,” deyip arkasını döndü. Kadın da durumu anlayıp odadan çıkmaya davrandı. Elini tam tokmağa götürmüştü ki, Kien birdenbire ona döndü ve düzmece bir gülümsemeyle sordu:

“Böyle konuştuğunuza göre, bu tür kazalar herhalde başınıza birkaç kez geldi!”

Kadın, onun aslında ne demek istediğini anlamış ve haklı olarak alınmıştı. “Rica ederim, Profesör!” Bu “rica ederim” sözü, sesinin yumuşak tonunu delen bir diken gibi çıkmıştı ağzından. Kien, şimdi bir de işinden ayrılmaya kalkar mı, diye düşündü. Kadını yatıştırmak amacıyla ekledi: “Yalnızca bu kitaplıkta ne büyük değerlerin bulunduğuna dikkatinizi çekmek için böyle konuştum.”

Kadın, birdenbire böylesine nazik bir konuşmayla karşılaşmayı hiç beklememişti. Ne diyeceğini bilemedi ve sevinçle odadan ayrıldı. O gittikten sonra Kien, kendi kendisini suçladı. Kitaplarının sözünü ederken, bir satıcı gibi konuşmuştu. Ama bu kadın gibilerinin kitaplarına iyi bakmalarını sağlayabilmenin başka yolu var mıydı? Kadın, kitapların gerçek değerini anlayamıyordu. Bu durumda en iyisi, Kien’in kitaplarına iyi bir yatırım gözüyle baktığına inanmasıydı. Böyleydi işte insanlar, böyleydi!

Kien, yüksekteki Japon el yazmalarına doğru eğilip, farkında bile olmaksızın selam verdikten sonra, nihayet çalışma masasının başına geçti.

Giz

SEKİZ yıl önce Kien, gazeteye şu ilanı vermişti:

"*Çok büyük kitaplığı olam bir bilim adamı, evinin işlerine bakacak ve sorumluluk bilinci taşıyan bir kadın aramaktadır. Ancak çok yüksek kişilik sahibi olanların başvurması rica olunur. Bu nitelikte olmayanlar, kapı dışarı edilecektir. Ücret önemli değildir.*"

Therese Krumbholz, o sıralarda iyi bir işte çalışmaktaydı ve oldukça rahattı. Her sabah evin hanımıyla beyine kahvaltılarını hazırlamazdan önce, dünyada olup bilenleri öğrenebilmek amacıyla "Günlük Gazete"nin ilan sütununu okurdu. Yaşamının sonuna dek hiçbir özelliği olmayan bu ailenin yanında kalmaya niyetli değildi. Henüz gençti. 48 yaşını doldurmamıştı bile. En çok istediği, yalnız başına yaşayan bir beyin yanında iş bulmaktı. Böyle bir yerde insan işleri daha iyi düzenleyebilirdi. Kadınlarla geçinebilmek, olanaksızdı. Ama öte yandan elindeki işi boşuna yitirmemek için çürük dala basmamaya da dikkat ediyordu. Yanında çalışacağı kimse hakkında iyice bilgi edinmeden yeni işine adım atmayacaktı. Gazetelerdeki ilanların ve dürüst kadınlara verilen parlak sözlerin altında gizli olanları iyi bilirdi. İnsan daha yeni evinden içeri adımım atar atmaz ırzına geçilirdi. Therese ise 33 yıllık yalnız başına sürdürdüğü yaşam kavgası boyunca bir kez bile böyle bir kazaya uğramamıştı. Bundan sonra da uğramamak için gereken dikkati harcayacaktı.

O sabah gördüğü ilan, çok ilgisini çekmişti. Bakışları önce "ücret önemli değildir" cümlesine takılmıştı. Sonra kalın harflerle basılıp iyice göze batmaları sağlanmış olan öbür cümleleri de birkaç kez baştan aşağı okumuştu. Yazının tonundan etkilenmişti; erkek diye buna denirdi. Ayrıca kendini çok yüksek kişilikli biri olarak düşünmek de gururunu okşamıştı. Bir an bu niteliğe sahip olmayan ayak takımının nasıl kapı dışarı edildiklerini gerçekten görür gibi olmuş ve buna sevinmişti. Kendisinin ayak takımı ile bir tutulamayacağından ise emindi.

Ertesi günü erkenden, sabahın yedisinde Kien'in önüne dikilmişti. Kien,

onu hole almış ve hemen şunları söylemişti:

“Her şeyden önce evime, kim olursa olsun, yabancıların adım almasını kesinlikle yasakladığımı bilmenizi isterim. Kitapların sorumluluğunu yüklenebilecek misiniz?”

Kien, karşısındakini dikkatli ve kuşkulu bakışlarla süzmekteydi. Sorduğu sorunun karşılığını almadan kadın üzerine kesin bir yargıya varmak istemiyordu. Kadın: “özür dilerim,” dedi. “Ama siz beni ne sandınız?”

Karşısındakinin kaba davranışının yarattığı şaşkınlıkla öyle bir karşılık vermişti ki, Kien söyleyecek bir şey bulamamıştı.

“Sizden önce çalışan kadına neden yol verdiğimi de bilmenizi isterim,” demişti. “Kitaplığımdan bir kitap eksik çıkmıştı. Bütün evi arattımsa da, bulunamadı. Bunun üzerine ben de kadının işine derhal son vermek zorunda kaldım.” öfkeyle susmuştu. Sonra karşısındakinin kavrayış gücünü aşan şeyler söylemiş gibi: “Herhalde söylemek istediğimi anlarsınız,” diye eklemişti.

Therese, hiç zaman yitirmeden: “Düzenlilik şarttır” demişti. Bunun üzerine Kien verecek karşılık bulamamış, abartmalı bir el hareketiyle kadını kitaplığına çağırmıştı. Therese de ilk odaya girip beklemeye koyulmuştu.

— Çalışacağınız yer burası işle,” demişti Kien kupkuru ve ciddi bir tonda. “Her gün bir odanın tepeden tırnağa tozu alınacak. Böylece dört günde bütün odaların işini bilirmiş olacaksınız. Beşinci gün, yine ilk odadan başlayacaksınız. Bu işi üzerinize alabilir misiniz?

— Evet.

Kien yine dışarı çıkıp evin kapısını açmış ve: “Güle güle. Bugün işe başlayacaksınız,” demişti.

Therese merdiven başına kadar geldiği halde, gitmekle gitmemek arasında bocalamıştı. Kien, aylık konusunda hiçbir şey söylememişti. Oysa eski işinden ayrılmazdan önce Kien’e bunu sormalıydı. Ama hayır, hiç sözünü etmese daha iyi olurdu. Konuşursa, yanlış bir iş yapabilirdi. Hiçbir şey söylemezse, belki Kien ona kendiliğinden fazlasını verirdi. İçinde sakıngan olma içgüdüsüyle açgözlülük çarpışmaklaydı. Sonunda üçüncü bir güç,

merak, her ikisine de üstün gelmişti.

“Acaba aylığım ne kadar olacak?” Belki de bir aptallık yapmakla olduğu korkusuyla, bu kez “özür dilerim” sözcüğünü cümlenin başına koymayı unutmuştu.

Kien, umursamazlıkla: “İstediğiniz kadar,” deyip kapıyı kapatmıştı.

Therese, ona güvenen ve on iki yılı aşkın bir süredir evlerinde duran bir eşya parçası gözüyle bakan tekdüze aileye artık yanlarında katlanmaktansa, ekmeğini sokakta kazanmayı yeğleyeceği anlamında bir şeyler söyleyip, zavallıcıkları dehşetlen ağzı açık bırakmıştı. Ne söyledilerse, onu niyetinden caydırmayı başaramadılar. Therese hemen o gün gideceğini, on iki yıldan beri aynı yerde çalışan birinin süre koşuluna uymadan işinden ayrılmaya hakkı olması gerektiğini söyledi. Değerbilir aile de bunu, ayın yirmisine kadarki çalışmasının karşılığını ödememek için bir fırsat saydı. Therese, süre koşuluna uymadığından, bu paranın kendisine verilmesinden kaçınıldı. Therese, o halde bunu da Kien ödemek zorunda, diye düşünerek çıkıp gitti.

Kien, onun kitaplara karşı görevlerini yerine getiriş biçiminden hoşnuttu. İçinden onu takdir ediyordu. Yüzüne karşı açıkça övmeyi ise gereksiz buluyordu. Yemeği hep tam zamanında hazır oluyordu. Kadının nasıl yemek pişirdiğinin farkında değildi. Bu nokta onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Yemeklerini hep çalışma masasında yer, yerken de kafası önemli düşüncelerle dolu olurdu. Çoğu kez sorsalar, ağzında ne olduğunu bile söyleyemezdi. Bilinç, gerçekten değer taşıyan düşünceler için saklanmalıydı Kien’e göre. Düşünceleri besleyen, bilinçti ve düşünceler bilinci gereksinirdi. Bilinçten yoksun düşüncenin var olabileceği tasarımlanamazdı. Çiğnemek ve sindirmek, kendiliğinden olup biten şeylerdi.

Therese, Kien’in çalışmasına karşı belli bir saygı duymaktaydı. Bunun nedeni, Kien’in dolgun aylığını hiç sektirmeden ödemesi ve kimseye yakınlık göstermemesiydi, onunla da hiç konuşmuyordu. Therese daha çocukluğundan başlayarak, konuşkan tiplerden nefret etmişti. Annesi de bu tiplerdendi. Therese yeni işinde son derece titiz çalışıyor, aylığım son kuruşuna varıncaya dek hak etmek istiyordu. İşe başlar başlamaz kafasını

kurcalamaya koyulan giz, yeni kapısını onun gözünde daha bir çekici yapmıştı.

Profesör, sabahlan tam altıda üstünde uyuduğu divandan kalkardı. Giyinmesi ve yıkanması, az zaman alırdı. Therese akşamları kendi odasına çekilmezden önce divanı hazırlar ve tekerlekli tuvalet masasını çalışma odasının ortasına getirirdi. Masa, yalnızca geceleri odada kalabilirdi. Dış yüzünde yabancı dilde harfler bulunan dört kanatlı bir paravan, onu örtüyor ve Kien'in bu çirkin manzarayı görmesini engelliyordu. Kien, eşyadan hoşlanmazdı. "Yıkanma arabası" adını verdiği o iğrenç nesneyi de, kullanılır kullanmaz ortadan daha çabuk kalksın diye, kendi bulmuştu. Sabahlan saat altıyı çeyrek geçe kapısını açar ve arabayı olanca gücüyle dışarı ilerdi. Bu itişin verdiği hız, uzun koridor boyunca kesilmezdi. Sonunda araba büyük bir gümbürtüyle mutfak kapısının yanındaki duvara çarpardı. Therese bu sırada mutfakla beklerdi; kendi küçük odası hemen yandaydı. Kapıyı açıp: "Kalktınız mı?" diye seslenirdi. Kien karşılık vermeden yine odasına kapanırdı. Sonra yediye dek evde kalırdı. Bu uzun zaman boyunca ne yapıp ettiğini bilen yoktu. Bunun dışında kalan saatlerde hep masasının başında oturur ve yazardı.

Koyu ve ağır bir kütle gibi duran masanın içi tıka basa el yazılarıyla, üstü de kitaplarla doluydu. Şu ya da bu çekmece en dikkatli biçimde oynatıldığında bile masadan tiz bir düdük sesi yükselirdi. Kien, bu gürültüden hoşlanmamasına karşın, kendi olmadığı zaman eve hırsız girecek olursa Therese'nin hemen duyması için kendisine miras yoluyla geçmiş olan bu çok eski masanın içindeki mekanizmayı yerinde bırakmıştı. Çünkü hırsız denen tuhaf yaratıklar, kitaplara bakmadan önce para ararlardı. Kien Therese'ye değerli yazı masasının içindeki bu mekanizmayı üç cümlede kısaca ve yeterince açıklamıştı. Sonunda da çekmecelere dokunulduğunda mekanizmayı kendisinin bile durduramayacağını belirtmeyi yararlı görmüştü. Gündüzleri Kien ne zaman bir yazı aramaya kalksa, Therese düdük sesini duyar ve şaşardı; Kien, bu sese katlanıyordu. Akşam oldu mu Profesör bütün kâğıtlarını kaldırırdı. Masa da ertesi sabah sekize dek dilsiz kalırdı. Therese odayı toplamaya geldiğinde, masanın üstünde yalnızca kitaplar ve sararmış yazılar bulurdu. Üstü Kien'in yazılan ile dolu yeni kâğıtlar bulmak umudu ise hep boşa çıkardı. Kien'in saat 6.15'ten 7'ye değin, yani üç çeyrek saat süreyle hiç çalışmadığı kesindi.

Acaba dua ile mi geçiriyordu bu süreyi? Hayır, Therese böyle olduğunu sanmıyordu. Hem hangi aklı başında insan kalkar da dua ederdi? Therese duaya değer vermezdi. Kiliseye gitmezdi. Kilisede toplanan o ayaktakımına bir göz atmak yeterliydi. Toplananlar, gerçekten de birbirlerine pek uygun düşmekteydiler. Ayrıca Therese, kilisede sürüp giden dilencilikten de tiksiniyordu. Salt çevredekiler bakıyorlar diye bir şeyler vermek zorunluydu. Toplanan paraların nereye harcandığını ise ancak Tanrı bilirdi. Evde dua etmeye gelince, bunun da gereği var mıydı? Harcanan zamana yazıktı. Dürüst bir insan duayı gereksinmezdi. Therese, kendiliğinden dürüst olan bir insandı, ötekilere gelince, onlar yalnız dua etmesini bilirlerdi. Ama Therese saat 6.15 ile 7 arasında çalışma odasında ne yapıldığını öğrenmek istiyordu. Aslında meraklı bir insan değildi; kimse onu bu konuda suçlayamazdı. Burnunu başkalarının işine sokmazdı. Oysa bugünün kadınları, böyle değildiler. Burunlarını her işe sokmayı alışkanlık haline getirmişlerdi. Therese ise yalnızca kendi işine bakardı. Fiyatlar, günden güne yükselmekteydi. Patates fiyatları öncekinin iki katına fırlamıştı bile. Bu pahalılıkta geçinmek başlı başına bir sanat olmuştu. Kien, dört odanın da kapısını kilitliyordu. Böyle yapmasa, belki yandaki odadan bir göz atma olanağı düşünülebilirdi. Zamanını Kien kadar iyi değerlendirmesini bilen, bir dakikayı bile boş geçirmeyen birinin üç çeyrek saat hiçbir şey yapmaması, aklın alacağı şey değildi!

Kien dolaşmaya çıktıktan sonra Therese, kendisine emanet edilen odalarda arama yapıyordu. Bir kötülüğün peşindeydi, ama bunun nasıl bir kötülük olduğunu henüz kestirememişti. Önce bavula tıkılmış bir kadın cesedi bulmayı ummuştu. Ama halıların altında saklayacak yer olmadığını anlayınca, parçalanmış kadın cesedinden umudunu kesti. Odalarda kuşkularını güçlendirebilecek dolap da yoktu. Oysa şöyle her duvarda bir tane bulunmasını ne kadar isterdi! Bu durumda suçun bir kitabın arkasında gizlendiğine kesinlikle inanmıştı. Başka nerede olabilirdi ki? Görev bilinci, toz bezinin kitapların sırtında gezinmesiyle yetinebilirdi. Ama izini sürdüğü giz, o ahlâka aykırı giz Therese'yi kitapların arkasına da bakmaya zorluyordu. Ciltleri tek tek çıkarıyor, belki içi boştur diye vurup bakıyor, şişman ve nasırlı parmaklarını ta tahta kaplamaya dek uzatıp dokunuyor, sonra hoşnutsuz biçimde başını sallayıp elini çekiyordu. Merakı, onu hiçbir zaman önceden saptanmış çalışma süresini aşmaya zorlamıyordu. Kien evin

kapısını açmazdan beş dakika önce yine mutfağa dönmüş oluyordu. Aceleye, ya da üstünkörü iş görmeye kalkışmaksızın, rafları tek tek elden geçiriyordu.

Araştırmasını durup dinlenmeksizin sürdürdüğü aylar boyunca, aylığını bankaya yatırmayı kendisine yasak etti. Bu paranın kaynağı şimdilik belli olmadığından, kuruşuna bile elini sürmedi. Kâğıt paraları, kendisine verildiği gibi, yirmi yıl önce satın aldığı, dokunulmamış mektup kâğıtlarının durduğu zarfa koydu. Uzun süre düşünüp taşındıktan sonra da bu zarfı, seçme ve birbirinden güzel parçalardan oluşan, yıllar boyu çok para dökerek topladığı çeyizini sakladığı bavula kaldırdı.

İş uzadıkça peşinden koştuğu gizi o denli kısa sürede çözemeyeceğini anladı. Ama zararı yoktu. Bol bol vakti vardı. Beklemesini de bilirdi. Şu andaki durumundan yakınmasını gerektiren bir neden yoktu. Sonunda ortaya gerçekten bir şey çıksa bile, kimse onu sorumlu tutamazdı. Kitaplıkta aranmadık yer bırakmamıştı. Poliste çalışan güvenilir, dürüst ve Profesör'ün toplumdaki yerini de göz önünde tutarak bir şeyler yapabilecek bir tanıdığı olsa, kulağım bükecekti. Evet, yaşamında pek çok şeyi göğüsleyebilirdi ama, insanın hiçbir desteğinin bulunmaması da hoş bir şey değildi. Bugünün insanları yalnızca dans etmek, yüzmek ya da gevezelik etmek peşindeydiler. Ciddi konuları ve hele çalışmayı ise kimsenin aklından geçirdiği yoktu. O denli ciddi bir adam olan Kien'in bile bazı aksayan yanları vardı. Geceleri saat on ikiden önce yatmıyordu. Oysa insana en çok gece yarısından önceki uyku yarardı. Normal insan da saat dokuz dedin mi yatardı. Her ne ise, herhalde pek önemli bir şey yoktu ortada.

Böylece suç, küçülerek bir gize dönüşlü. Gizli kötülüğün çevresinde yoğun ve inatçı bir nefret kümelendi. Therese'nin merakı ise geçmedi. Sabahlan 6.15 ile 7 arasında hep tetikle beklemekteydi. Ender görülen, ama gerçekleşebilecek olasılıklar Üzerinde durmaklaydı. Söz gelimi midesine saplanacak ani bir sancı, Kien'i odasından dışarı fırlatabilirdi. O zaman Therese hemen yanına koşacak ve ne olduğunu soracaktı. Sancılar hemen geçmezdi. Therese'nin istediği şeyleri öğrenmesine ise birkaç dakika yetecekti. Ama ne var ki ölçülü ve mantıklı yaşamı, Kien'e çok yaramaktaydı. Therese'yi yanına aldığı sekiz yıldan bu yana midesinden sancılandığı hiç olmamıştı.

Kör adam ve köpeğiyle karşılaştığının ertesi günü öğleden önce Kien, bazı eski incelemelere bakma gereğini duydu. Yazı masasının gözlerinin altını üstüne getirdi. Çekmelerde bir yığın kâğıt toplanmıştı. Kien taslakları, düzeltmeleri, kopyaları, kısacası çalışmalarına ilişkin bütün yazıları özenle saklardı. O günkü araştırması sırasında içerdikleri görüşler eskimiş ve çürütülmüş bir sürü yazı buldu. Bu arşivin başlangıcı, ta öğrencilik yıllarına dek uzanmaktaydı. Zaten ezbere bildiği bir ayrıntıyı aramak, salt bildiğini onaylamak için saatler harcadı. Otuz kâğıt okudu; aradığı ise tek bir satırdı. Eline işi çoktan bitmiş ve yararını yitirmiş bir sürü yazı geçti. Neden saklamıştı sanki bunları? Üstelik ister basılmış, ister el yazısı olsun, eline geçeni okumadan bir yana da bırakamazdı. Onun yerinde bir başkası olsa, böylesine dağınık bir okuma eyleminin sonunda dikkatini tümüyle yitirirdi. Ama Kien, son sözcüğe dek dayandı. Mürekkepli yazılar, zamanla silikleşmişti. Harfleri seçmekte güçlük çekiyordu. Aklına sokakta rastladığı kör adam geldi. Oysa kendisi sanki sonsuzluğa dek açık kalacaklarmışçasına gözleriyle oynamaktaydı. Gözlerinin harcadığı çabayı sınırlayacak yerde, düşüncesiz bir tutumla aydan aya ağırlaştırmaktaydı. Bitirip bir yana bıraktığı her sayfa, görme gücünün bir parçasını alıp götürüyordu. Köpeklerin ömrü kısa olurdu; okumasını da bilmezlerdi. Bundan ötürü de körlere gözleriyle yardım ederlerdi. Gözlerinin değerini bilmeyen insan, köpeklerin yol göstericiliğini hak etmiş sayılırdı.

Kien yazı masasının gözlerindeki fazlalıkları almaya karar verdi. O anda çalıştığından, bu işi ertesi sabah, kalkar kalkmaz yapacaktı.

Ertesi günü sabahın altısında, henüz bir düşün ortasındayken, yattığı divandan kurulmuş gibi fırladı, meydan okurcasına duran kocaman masasının başına koştu ve bütün çekmeceleri ardına dek açtı. Açmasıyla birlikte düdük sesi de başladı ve kitaplık boyunca perde perde dalgalanarak sonunda yürek parçalayan bir feryada dönüştü. Sanki her çekmecenin ayrı bir gırtlağı vardı ve ötekileri bastıran sesiyle yardım istemekteydi. Biri içlerindekileri çalıyor, onlara acı çektiriyor, yaşamlarını ellerinden alıyordu. Gözleri olmadığından, kendilerine el uzatmaya kalkışanın kim olduğunu bilemiyorlardı. Tek organları, tiz bir düdük sesiydi. Kien, kâğıtlarını gözden geçirip düzenledi. Bu iş epey zamanını aldı. Gürültüye göğüs gerdi; başladığı işi sonuna dek götürürdü. İncecik kollarının arasında taşıdığı kocaman eski bir kâğıt yığını ile dördüncü odaya gitti. Orada, düdük

seslerinden biraz daha uzakla kâğıtları sövüp sayarak tek tek yırtmaya koyuldu. Kapı vuruldu; Kien dişlerini gıcırdattı. Kapının ikinci kez vuruluşunda, ayaklarıyla yeri dövdü. Bu arada kapı, sanki balyozla vuruluyormuşçasına gümbürdemeye başlamıştı. “Kesin şu gürültüyü!” diye bağırarak bir küfür daha savurdu Kien. Gerçekle kendi kendisine yakıştıramadığı bu küfürleri hiç ağzına almamış olmayı isterdi. Ne var ki yırttığı el yazılarına acımaktaydı ve ancak sövüp sayması sayesinde onları atma yürekliliğini gösterebiliyordu. Sonunda uzun bacaklı bir *Marabu* kuşu gibi kâğıt parçalarından meydana gelen bir tepeciğin ortasında kalakaldı. Yığma, sanki kâğıt parçaları yaşayan varlıklarmış gibi, ürkek ve utangaç bir tavırla dokunuyor, yok olup gidişlerine hafiften acıyordu. Onları gereksiz yere bir kez daha incitmemek için bir ayağını dikkatle yığından dışarı atlı. Kâğıt mezarlığını nihayet arkasında bıraktığında rahat bir soluk aldı. Kapının önünde Therese ile karşılaştı. Yorgun bir el hareketiyle yığını gösterip: “Kaldırın!” dedi. Düdük sesleri kesilmişti. Kien masanın başına dönüp çekmeceleri kapadı. Düdük sesi yine duyulmadı. Daha önce çekmeceleri çok sert açtığından, mekanizma bozulmuştu.

Müthiş gürültü başladığında, Therese tuvaletinin son bölümünü de tamamlamak üzere, kolalı eteğini giymek için uğraşmaktaydı. Gürültüden yüreği ağzına geldi; eteğini üstünkörü ilikleyip çalışma odasının kapısına seğirtti. Bir flütten dökülen ezgileri andıran bir sesle: “Ne oluyor Allah aşkına?” diye sordu, önce çekingen, sonra gittikçe daha şiddetli, kapıya vurmaya başladı. İçerden karşılık gelmeyince kapıyı açmaya çalıştı ama başaramadı. Kapıdan kapıya koştu. Son kapıya vardığında içerden Kien’in öfkeli bağırtısını duydu. Bu kez bütün gücüyle o kapıya vurmaya başladı. İçerden Kien, öfkeyle: “Susun!” diye haykırdı. Bu denli kızdığı, hiç olmamıştı. Therese yarı kızgınlıkla, yarı yazgısına boyun eğerek, nasırlı ellerini sert eteğine götürdü ve olduğu yerde bir taşbebek gibi kalakaldı. “Ne felaket!” diye fısıldadı. “Ne felaket!” Kien kapıyı açtığında, daha çok alışkanlıktan ötürü, hâlâ olduğu yerde durmaktaydı.

Doğuştan ağırkanlı olmasına karşın, kapı açılır açılmaz eline ne denli bulunmaz bir fırsat geçtiğini hemen anladı. Güçlükle “Şimdi kaldırırım,” diyerek mutfağa doğru seğirtti. Ama mutfağın eşiğinde, aklına başka bir şey geldi. “Aman Allah’ım! Şimdi kapısını yine kilitler mutlaka! Alışkanlık değil mi? Zaten hep böyle olur. Son dakikada bir aksilik çıkar. Tanrım, ne

talihsizim ben!” Talihsiz olduğunu ilk kez söylüyordu. Çünkü genellikle kendisini çalışkan, bundan ötürü de talihli bir insan sayardı. İçine giren korku yüzünden başının sallanması artmıştı. Hafif adımlarla yine koridora çıktı. Gövdesinin üst kısmını iyice öne doğru eğmişti. Bacakları her adımı atmazdan önce sanki bir an duraklıyordu. Kolayla sertleştirilmiş eteği dalgalanıyordu. Kayarcasına gitse, hedefine daha sessiz yaklaşabilecekti; ama bunu, artık çok sıradan bir yürüyüş biçimi buluyordu. İçinde bulunduğu anın önemi, tören adımlarını andıran adımlarla yürümesini gerektiriyordu. Odanın kapısı açıktı. Kâğıt yığını, hâlâ ortadaydı, Therese esintiden kapanmasın diye, kapı ile pervaz arasına halının kabarık bir yerini sıkıştırdı. Sonra mutfağa döndü; sağ elinde faraş ve süpürgeyle, tuvalet arabasının bildik sesini beklemeye koyuldu. Bu sabah sabırsızlığı o derecedeydi ki, elinden gelse arabayı almaya kendi gidecekti. Sonunda araba duvara çarpınca, kendini unutup her zamanki gibi: “Kalktınız mı?” diye seslendi. Arabayı mutfağa çektikten sonra, biraz öncesinden daha da eğik, sürünürcesine kitaplığa yollandı. Faraşla süpürgeyi yere bıraktı. Ağır ağır aradaki odalardan geçip, Kien’in yattığı odanın eşiğine dek geldi. Her adımdan sonra duruyor, diğerinden daha az kullanılmış olan sağ kulağı ile sesleri duyabilmek için başını öteki yana çeviriyordu. Otuz metrelik yolu, ancak on dakikada alabildi; yaptığını bir delilik sayıyordu. Korkusu, merakına koşut olarak artıyordu. Hedefe vardığında nasıl davranacağını o ana dek bin kez kafasında canlandırmıştı. Kapının pervazına sımsıkı yapıştı. Yeni kolalanmış eteği aklına geldiğinde, artık çok geç olmuştu. Bir gözü ile durumu kuşbakışı görmeye çalıştı, öbür gözü yedekte kaldığı sürece kendini güvenlik altında hissediyordu. Hem kendini göstermemeli, hem de odada olup bitenlerin hiçbirini gözden kaçırmamalıydı. Başka zamanlar hep kalçasına dayadığı için, dirsekten bükülmeye zorlanan sağ kolunu da hareketsiz bırakmaya çalıştı. Kien, kitaplarının önünde bir aşağı, bir yukarı geziniyor ve anlaşılmaz sesler çıkarıyordu. İçi boş çantayı kolunun altına sıkıştırılmıştı. Durdu, bir an düşündü, sonra merdiveni getirip tırmandı. En üst raftan kitap çekti, sayfalarını karıştırdı ve çantasına koydu. Aşağı inince yine bir boy gezindi, durakladı, yerinden çıkmamakta direnen bir cildi çekiştirdi, kaşlarını çattı ve sonunda kitabı çıkarmayı başarınca, cildine kuvvetlice bir şaplak indirdi. Bu kitap da çantanın içinde kayboldu. Kien raflara döndü; dördü küçük, biri de büyük olmak üzere beş kitap daha seçti. Ansızın acele etmeye başlamıştı. Ağırlaşmış olan çanta ile merdivenin en

Üst basamağına çıktı ve ilk kitabı yerine koydu. Uzun bacakları çalışmasını güçleştiriyordu. Neredeyse düşecekti.

Düşüp de bir yerine bir şey olduğu takdirde, o ne olduğunu anlayamadığı kötülüğün gizi de açığa çıkmadan kalacaktı. Therese'nin kolu, buyruğundan çıkarak yukarı kalktı ve sahibinin kulağından çekti. Kadın, iyice açılmış gözleriyle tehlikede olan efendisini izlemekteydi. Onun ayaklarının kalın halıya bastığını görünce rahat bir soluk aldı. Demek kitaplar, gerçekte bir aldatmacaydı. Asıl gerçek, şimdiden sonra ortaya çıkacaktı. Therese, kitaplığın her köşesini karış karış biliyordu. Ama kötülük insanı bin bir kurnazlığa sürüklerdi. Bunun haşhaşı vardı, morfini vardı, kokaini vardı — bunların tümünü bilmek kimin harcıydı ki? Therese, öyle kolay oyuna geleceklerden değildi. Aradığı giz kitapların arkasındaydı. Sözgelimi Kien neden hiçbir zaman odanın ortasından geçmiyordu? Merdivenin yanında dururken, tam karşısına rastlayan raflardan bir şey almak istediğinde, dosdoğru odayı geçip oraya gidecek yerde, diğer kitap raflarına sürünürcesine odayı dolanmayı yeğliyordu. Koltuğunun altındaki ağır çantayla birlikte uzun yolu seçiyordu. Aranılan giz kitapların arkasındaydı. Katiller cinayeti işledikleri yere dönerlerdi. Kien'in çantası, şimdi dolmuştu. İçine başka kitapların sığdırılması olanaksızdı, Therese, her gün tozunu aldığı çantayı biliyordu. İşte, ne olacaksa şimdi olacaktı. Herhalde saat daha yedi olmamıştı. Kien, yedide evden çıkardı. Ama saat daha yedi olmamıştı. Olmamalıydı!

Therese kendinden emin ve küstah bir tavırla öne eğildi, kollarını beline dayadı, yamyassı kulaklarını dikti ve küçük gözlerini açgözlülükle açtı. Kien, çantayı iki yanından tutup yere, halının üstüne koymuştu. Yüzünde gurur vardı. Öne doğru eğildi ve öyle kaldı. Ter içinde kalan Therese, tir tir titriyordu. Gözleri de yaşarmıştı. Demek giz, gerçekten halının alımdaydı. Bu olasılığı daha en başta düşünmüştü. İnsan bazen ne denli aptal olabiliyordu; Kien doğruldu, kemiklerini takırdattı ve tükürdü. Ya da tükürmedi de, yalnızca "tamam" mı demişti? Elini çantaya uzattı, kitaplardan birini çıkarıp ağır ağır yerine yerleştirdi. Aynı hareketi çantadaki diğer kitaplar için yineledi.

Therese bayılacak gibi oldu. Şeytan alsın böylesini, gizi de onun olsun! Hiç gülmeyen ve de tek sözcük konuşmayan o ciddi insan buydu demek, ha?

Therese de ciddi ve çalışkandı; ama hiç böyle davranır mıydı? Böyle yapmaktansa, ellerini kesmeyi yeğlerdi. Oysa Kien, evinin işlerine bakan kadının önünde aptal durumuna düşürüyordu kendini. Üstelik bu adam, paralıydı, hem de çok paralıydı! Böylesine ancak hacir altına aldırmak yakışırdı. Ne yapıyordu parasını? Therese'nin yerinde bir başkası, bugünün o kanı bozuk genç kadınlarından biri olsaydı, Kien'in altındaki son yatak çarşafım bile çoktan çekip alırdı. Zaten doğru dürüst bir yatağı bile yoktu. Ya o kadar çok kitabı ne yapıyordu? Hepsini aynı zamanda okuyabilmesi, olanaksızdı. Therese'ye göre böylesine ancak deli denirdi. Yapılması gereken şey, parasını, dibine darı ekmeden elinden almak, sonra da kapının önüne bırakıvermekti. Ona evine dürüst ve saygıdeğer birini almanın ne demek olduğunu gösterecekti. Kien herkesi maskara yerine koyabileceğini sanıyordu. Ama Therese'ye kimse maskara gibi davranamazdı. Belki sekiz yıl boyunca alay ettirmişti kendisiyle; ama bundan sonra, hayır!

Kien gezmeye giderken yanına almak üzere ikinci bir kitap takımı seçme işini tamamladığında, Therese'nin ilk anlarda duyduğu öfke de uçup gitmişti. Kien'in çıkmaya hazırlandığını anlayınca, kendine gelerek kâğıt yığınının başına döndü ve faraşı gururla kâğıtların içine daldırdı. Şimdi kendini daha önemli ve ilginç bir kişi olarak görüyordu.

Kararını vermişti. Hayır, işinden ayrılmayacaktı. Ama Kien'in aklının başında olmadığını da anlamıştı. Bir şey öğrenmişti. Gördüğü şeyi değerlendirmesini bilirdi. Yaşamında gördükleri azdı. Kentin dışına hiç adım atmamıştı. Paraya acıdığından uzun gezintilere çıkmazdı. Yüzmeye gitmeyi, saygıdeğer bir kadına yakıştıramazdı. Hiçbir yeri bilmediğinden yolculuğa da çıkmazdı. Alışverişe gitme zorunluluğu olmasa, hep evde kalacaktı. Herkes birbirini kazıklamak peşindeydi. Fiyatlar her yıl yükseliyordu ve hiçbir şey eskiden olduğu gibi değildi.

Konfüçyüs'ün Çöpçatanlığı

KIEN, ertesi pazar gezintiden döndüğünde çok neşeliydi. Pazar günleri sabahın bu erken saatinde sokaklar bomboş oluyordu. İnsanlar, tatil günlerine uykuda başlıyorlardı. Yataktan kalktıktan sonra ilk işleri, en iyi

giysilerini üzerlerine geçirmek oluyordu. İlk uyanık saatlerini, aynanın önünde kendi kendilerine tapmakla geçiriyorlardı. Geri kalan saatlerinde ise çarpık suratlarının görünüşünü, başkalarınınkine bakarak unutmaya çalışıyorlardı. Gerçi hepsi, kendilerini öteki hemcinslerinden üstün görürlerdi; ama bunu tanıtlamak için onların arasına karışma güdüsünün önüne de geçemezlerdi. Hafta içindeki günler ekmek parası uğruna ter ve dil dökmekle geçirilirdi. Pazar günleri ise boşuna gevezelik edilirdi.

Başlangıçta dinlenme günü, herkesin dilini tutacağı bir gün olarak düşünülmüştü. Ama zamanla soysuzlaşan bütün öteki kurumlar gibi, dinlenme günü olan pazar günleri de, başlangıçta güdülen amaçla ilgisi bulunmayan bir sürece geçmişti. Kien bu durumu alaylı bakışlarla izliyordu. Onun için dinlenme günü diye bir kavram söz konusu değildi. Çünkü hiç konuşmaz ve durup dinlenme nedir bilmeksizin çalışırdı.

Evinin kapısında Therese’ye rastladı. Görünüşe bakılırsa kadın onu epeydir beklemekteydi.

— İkinci katla oturan Metzger’lerin oğlu geldi. Sizi ziyaret etmesi için izin vermişsiniz. Evde olduğunuzu söyledi. Hizmetçi kız, uzun boylu birinin merdivenden geçtiğini görmüş. Çocuk yarım saat sonra yine gelecek. Rahatsız etmek istemediğini, yalnızca kitap için geleceğini söyledi.

Kien kadını dinlememişti. Ama “kitap” sözcüğü geçince kulak kabarttı ve neden söz edildiğini ancak ondan sonra anladı.

— Yalan söylemiş. Ona hiçbir şey için söz vermiş değilim. Yalnız günün birinde, o da eğer vaktim olursa, Hindistan ve Çin’den resimler gösteririm demiştim. Oysa hiç vaktim olmuyor. Gelirse içeri almayın.

— İnsanlar hemen yüzsüzleşiveriyorlar, özür dilerim ama, böyleleri ancak kanı bozuk diye nitelendirilebilir. Babası sıradan bir işçiydi. Bunca parayı nereden bulduğunu gerçekten bilmek isterim. Ama sonunda olanı görüyoruz. Artık her şey çocuklar için. Disiplin diye bir şey kalmadı. Çocuklar derseniz, inanılmayacak denli terbiyesiz. Okuldaki saatlerini hep oyun oynamakla, ya da öğretmenleriyle gezmekle geçiriyorlar. Rica ederim, bizim zamanımızda böyle miydi? Bir çocuk okumak istemedi mi, büyükleri onu hemen okuldan alır ve bir şeyler öğrensin diye bir ustanın yanına çırak verirlerdi. Bugünse hiçbir şey yapılmıyor. Dahası, insanlar çalışmak

istemiyorlar. Azla yetinmesini de unuturlar dense yeridir. Pazar günleri gezmeye çıkan gençlerin haline bakın bir kez. İşçi kızları bile sırtlarına yeni bir bluz geçirmeden edemiyorlar. Şart sanki bu pahalı giysileri almaları! Yüzmeye gittikleri yerde bunları nasılsa çıkarıyorlar. Üstelik de erkeklerle birlikte yüzüyorlar. Eskiden nerde vardı böyle şey? Bunun yerine biraz çalışsalar, çok daha iyi ederler. Kendi kendime hep bu kadar parayı nereden bulabildiklerini soruyorum. Zira fiyatlar, günden güne yükseliyor. Patates, öncekinin iki katına fırladı. Büyüklerden bunca yüz bulan çocukların şımarmasına hiç şaşmamalı. Oysa vaktiyle sağlı sollu iki şamar yediler mi, büyüklerinin sözünden çıkmayı bir daha akıllarının ucundan bile geçirmezlerdi. Kısacası artık dünyanın tadı tuzu kalmadı. Çocuklar küçükken öğrenmekten, büyüdükten sonra da çalışmaktan kaçınır oldular.

Kien, ilk başta gevezeliği ile kendisini alıkoyduğundan ötürü kadına sinirlenmişti. Ama bunun hemen ardından sözlerini hayretle karışık bir ilgiyle dinlemeye başladı. Karşısındaki, bilgisizliğine karşın öğrenmeye büyük değer veriyordu. Demek ki özü iyiydi. Belki de bunun nedeni artık her gün Kien'in kitaplarıyla uğraşmasıydı. Ama onun ortamından gelen herkes, kitaplardan böyle olumlu etkilenmezdi. Therese olumlu etkilere daha açıktı ve belki de öğrenmeye karşı özlem duyuyordu.

"Çok haklısınız," diye yanıtladı Kien, "bu denli mantıklı düşünmenize sevindim, öğrenmek, her şeyin başında gelir."

Bu arada eve girmişlerdi. Kien: "Bekleyin beni," diye buyruklayıp kitaplığına girdi. Sol elinde küçük boy bir ciltle geri döndü. Sayfaları çevirirken, ince bir çizgi gibi duran sert ifadeli dudaklarını ileri doğru uzatmıştı. "Dinleyin!" diyerek eliyle Therese'ye biraz uzaklaşmasını işaret etti. Şimdi söyleyecekleri, bir uzamın varlığını gerekli kılmaktaydı. Metnin yalınlığı ile tam bir karşıtlık oluşturan bir duygu coşkunluğu içerisinde okumaya koyuldu:

"Öğretmenim, her gün gündüzleri üç bin, akşamları da bin harf yazmamı buyurmuştu. Kısa kış günlerinde güneş erken battığından, görevimi tamamlayamazdım. Yazı yazdığım küçük kuru tahtamı batıya bakan verandaya götürür, yazımı orada bitirirdim. Akşamları, ilerlemiş saatlerde, yazdıklarımı gözden geçirirken artık yorgunlukla savaşamaz olurdum. Bu yüzden su dolu iki kovayı yanıma almaya başladım. Çok uyku bastığında,

giysilerimi çıkarır ve kovanın birini tepemden aşağı boca ederdim. Sonra giyinmeksizin yine çalışmaya koyulurdum. Biraz sonra ısınıp yine uykum gelince, bu kez ikinci kovayı kullanırdım. Bu yöntemin yardımıyla hemen her zaman ödevlerimi zamanında bitirmeyi başardım. O kış dokuz yaşıma bastım."

Kien, coşku ve hayranlıkla kitabı kapadı. "İşte böyle çalışırlarmış bir zamanlar. Size okuduğum, Japon bilgini Arai Hakuseki'nin gençlik anılarından bir parçaydı."

Therese, dinlerken Kien'e biraz yaklaşmış, başıyla cümlelere tempo tutmuştu. Sol kulağı kendiliğinden, Kien'in okurken eşzamanlı olarak Almancaya çevirdiği sözcüklere doğru uzanmıştı. Zaten Kien farkında olmaksızın kitabı biraz eğik tutmuştu. Therese de hiç kuşkusuz yabancı işaretleri görmüş ve Kien'in okumasındaki akıcılığa hayran kalmıştı. Kien okurken, sanki elinde Almanca bir kitap varmışçasına okumuştu. Okuması bitince derin bir soluk alan Therese: "Harika!" dedi. Onun bu hayranlığı Kien'in hoşuna gitmişti. Bir şeyler öğrenebilmesi için gerçekten çok mu geç acaba, diye düşündü, kaç yaşında acaba? İnsan, her yaşta öğrenebilir. Önce okunması kolay romanlardan başlamalı.

Bu sırada kapının zili ısrarla çaldı. Therese gidip açtı. Küçük Metzger, başını içeri uzatarak: "Girebilirim," dedi, yüksek sesle, "Profesör izin verdi." Therese ise: "Kitap mitap yok," diye bağırıp kapıyı suratına kapattı. Oğlan dışarıda tepiniyor, bin bir tehdit savuruyordu, öyle kızmıştı ki, öfkeyle birbiri ardına sıraladığı sözcüklerden hiçbir anlam çıkmıyordu. "Böylelerine yüz verirseniz astarını isterler. Tereyağlı ekmeğini merdivenlerde yutuşturuyordu. Kitap verseniz, üstünü hemen leke içinde bırakacak."

Kien kitaplığın eşiğinde duruyordu; çocuk onu görmemişti. Başını salladı ve yüzünde bir gülümsemeyle kadına baktı. Kitaplarının üstüne titrenmesinden çok hoşlanırdı. Şimdi Therese bir teşekkürü hak etmişti.

— Herhangi bir zaman canınız bir şey okumak isterse, hiç çekinmeden bana başvurabilirsiniz.

— Çok sevinirim buna. Zaten epeydir böyle bir istekte bulunmayı düşünüyordum sizden.

Kitap söz konusu oldu mu nasıl da kuyruğuna yapışıveriyordu önüne çıkan fırsatın! Oysa olağan tutumu bu değildi. O güne dek açgözlülük ettiği hiç olmamıştı. Öbür yandan Kien kitaplığını dışarıya kitap verilen genel bir kitaplığa dönüştürmeyi aklından hiç mi hiç geçirmiyordu. Zaman kazanmak için: “Peki,” diye yanıtladı. “Yarın bir kitap seçerim sizin için.”

Sonra çalışmaya koyuldu. Kadına verdiği söz rahatını kaçırmıştı. Gerçi Therese, her gün tozunu almasına karşın, kitaplarına herhangi bir zarar vermiş değildi. Ama toz almak başka, okumak başkaydı. Therese’nin parmakları şişman ve hantaldı. İnce kâğıt ise ince bir dikkat isterdi. Kalın bir cilt kapağının ince kitap sayfalarından daha dayanıklı olması doğaldı. Hem kadın okumasını biliyor muydu bakalım? Yaşı, ellinin epey üzerindeydi. O güne dek zaman yitirmişti. Platon, Kinizm okulunun üyelerinden olan karşıtı Antisthenes için “öğrenmekte geç kalmış bir yaşlı adam” demişti. Bugün ise öğrenmekte geç kalmış ihtiyar kadınlar ortaya çıkıyordu. Therese susuzluğunu kaynağın başında gidermek istiyordu. Yoksa bilgisizliğinden ötürü benden utanıyor mu? İyilik etmeyi isterim hiç kuşkusuz; ama başkasının sırtından değil. Bu iyiliğin bedelini neden kitaplar ödesin? Yüksek bir aylık veriyorum. Yapabilirim bunu, çünkü para, benim param. Ama kitaplarımı ona bırakmak, hiç kuşkusuz çok korkakça bir davranış olurdu. Bilgisiz kişinin elinde kitaplar savunmasızdır. Ben de o okurken başında bekleyemem.

O gece Kien düşünde ayaklarından sımsıkı bir tapınağın balkonuna bağlanmış bir adam gördü. Adam elindeki tahta parçalarıyla arka ayakları üstüne dikilmiş, sağdan ve soldan şiddetle saldıran iki pantere karşı kendini korumaya çabalıyordu. Hayvanların ikisi de, rengârenk ve tuhaf görünüşlü şeritlerle süslenmişti. Dişlerini gıcırdatıyorlar, ağızlarını sürekli olarak açıp kapıyorlardı. Gözlerini öylesine vahşice bir biçimde devire devire bakıyorlardı ki, bunu görenin sırtından ecel terlerinin boşanmaması olanaksızdı. Gökyüzü kapkara ve basıktı; yıldızlarını toplayıp cebinin derinliklerinde saklamıştı. Bağlı adamın gözlerinden dökülen cam bilyeler, yere düşüp bin parça oluyordu. Ama bu görünüm tekdüze sürüp gittiğinden, bakan biraz sonra karşısındaki vahşi çarpışmaya alışıyor ve esnemeye başlıyordu, işte tam bu sırada bakışları, panterlerin ayaklarına takıldı. Bunlar, insan ayağıydı. O zaman uzun boylu ve bilgili bir adam olan izleyici, ha, diye geçiriyordu kafasından; bu hayvanlar, gerçekte eski

Meksika'daki kurban törenlerinde töreni yöneten rahipler. Şu anda kutsal bir komedi oynamaktalar. Kurban, sonunda öleceğini biliyor. Rahiplere gelince, panter kılığına girmişler ama, ben onların kim olduklarını, gerçek kimliklerini hemen anlıyorum.

Tam bu anda sağ yandaki panter eline geçirdiği ağır ve kama gibi sivri bir taşı, olanca gücüyle kurbanın yüreğinin tam ortasına batırdı. Taşın keskin köşelerinden biri, kurbanın göğsünü iyice yırttı. Kien, kamaşan gözlerini yumdu. Kanın ta gökyüzüne dek fışkıracağını düşünerek, ortaçağdan kalma bu vahşeti kınadı. Aklınca kan akıp gidene dek bekledikten sonra gözlerini açtı. Ama karşılaştığı sahne, korkunçtu; Kurbanın yarılmış göğsünden bir kitap fırladı. Bunu bir İkincisi, bir üçüncüsü ve sonra da birçoğu izledi. Akıntının sonu gelmek bilmiyordu. Kitaplar yere dökülüyor, dökülür dökülmez de yapışkan alevlerle çevriliyordu. Akan kan odun yığınını tutuşturmuş olduğundan, kitaplar da yanmaklaydı. "Göğsünü kapat!" diye seslendi Kien öle yandaki bağlı adama. "Göğsünü kapat!" Ellerini deli gibi sallayarak ona bu işi nasıl yapması gerektiğini gösterdi; ama çabuk olmalıydı, çok çabuk! Bağlı adam, onun ne demek istediğini anlamıştı sonunda, güçlü bir silkinmeyle bağlarından kurtuldu ve iki elini birden yüreğine götürdü. Kien, derin bir soluk aldı.

Ama kurban birdenbire göğsünü iyice yırtıp açtı. Kitaplar aktı, aktı. Belki düzinelerce, belki de yüzlerce; sayabilme olanağı kalmamıştı artık. Alevlerin yaladığı her sayfa imdat diye bağırıyor, her yandan acı çığlıklar yükseliyordu. Kien kollarını çıra gibi yanan kitaplara doğru uzattı. Ama mihrap, sandığından çok daha uzağındaydı. Oraya birkaç adını atmasına karşın, yine de yaklaşamadı. Kitapları alevlerin arasından canlı kurtarmak istiyorsa, koşmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu şimdi. Koştu, düştü, soluk soluğa kaldı; kahrolasıca soluğu ne de çabuk kesilivermişti! Bedeninin bakımına boş vermenin karşılaşacağı sonuç bu olurdu işte! Hırsından elinden gelse kendini oracıkta lokma lokma ediverirdi. Ona da insan mı denirdi! Tam gerekliği anda gücünü yitirivermişti. Ya bu aşağılık hayvanlar! İnsanların kurban edildiği, bilmediği bir şey değildi. Ama kitaplar! Olacak şey miydi kitap kurban etmek? Şimdi mihrabın tam önüne gelmişti. Alevler, saçlarını ve kaşlarını kavuruyordu. Tahta yığını kocamandı, oysa uzakları gözüne küçük görünmüştü. Kitaplar ateşin ortasında olmalıydı. Hadi atsana kendini korkak herif, yalnız

böbürlenmesini bilirsin, adi yaratık!

Ama nedendi bu sövmesi kendine? Artık alevlerin ortasındaydı ya! Neredesiniz? Neredesiniz? Alevlerin ışığı gözlerini körleştirdiğinden, bir şey göremiyordu. Ama o da nesi, Allah kahretsin, nereye uzansa, eline kitap yerine, bağrışan insanlar geliyordu. Bütün güçleriyle ona sarılıyorlardı. Silkip atıyordu ama, yine geliyorlardı. Sürüne sürüne dizlerine sarılıyorlardı. Yukardan ise alev alev meşaleler yağmaktaydı üzerine. Başını kaldırıp bakmamasına karşın, onları açık ve seçik görebiliyordu. İnsanlar kulaklarını, saçlarını, omuzlarını yakalıyorlardı. Gövdeleriyle sarılıp, onu elini kolunu kımıldatamaz hale getiriyorlardı. Gürültü korkunçtu. “Bırakın beni!” diye haykırdı, “Tanımıyorum sizi! Ne istiyorsunuz benden? Nasıl kurtarabilirim kitapları böyle yaparsanız?”

Ama tam bu sırada aralarından biri ağzına doğru atıldı ve sımsıkı kapalı dudaklarını tuttu. Kien konuşmasını sürdürmek istediyse de, ağzını açamadı. Bunun üzerine içinden yakarmaya başladı; kitaplarım yanıp gidiyor, yok oluyor. Ağlamak istiyordu, ama gözyaşı dökmesi olanaksızdı; gözleri de acımasızca kapatılmıştı. Göz kapaklarına da insanlar yapışmıştı. Onlardan hiç olmazsa ayaklarının yardımıyla kurtulmayı denedi; sağ bacağım yukarı çekti, ama bütün çabaları boşunaydı, bacağı ona sarılmış alev alev yanan insanların yüküyle, sanki kurşun parçalarıyla ağırlaştırılmışçasına yine aşağı doğru düştü. Yaşamaya bir türlü doymak bilmeyen bu açgözlü yaratıklardan tiksiniyor, nefret ediyordu. Şu anda onları aşağılamayı, tümüne acı vermeyi ve sövüp saymayı nasıl isterdi! Ama yapamıyordu işte, yapamıyordu! Ve burada bulunuşunun nedenini bir an için bile unutmuyordu. Gözlerini zorla kapalı tutuyorlardı; ama gözlerinin önünde dev bir görüntü vardı yine de. Dört bir yana doğru büyüyen, yeri göğü, ta ufka dek uzanan tüm boşluğu dolduran bir kitap görüyordu şimdi. Çevresindeki kor halindeki ateş onu ağır ve sakin bir şekilde kemirmekleydi. Kitap da ses çıkarmaksızın sakin ve büyük bir yüreklilikle dayanmaktaydı bu işkenceli ölüme. Çığlıklar yükseliyordu insanlardan; kitap ise ses çıkartmadan yanıyordu. Ermişlerle, din uğruna acı çekenler bağırmazlardı.

Tam o sırada bir sesin konuştuğu duyuldu; her şeyi biliyordu ve Tanrı’nın sesiydi;

“Burada kitap yok. Hiçlik var yalnızca.” ve Kien, sesin söylediklerinin doğru olduğunu hemen anladı. Yanmakla olan ayak takımını kolaylıkla silkeleyip kendini alevlerin dışına altı. Kurtulmuştu. Acımış mıydı canı içerdeyken? Hem de nasıl, diye yanıtladı sorusunu kendi kendine, ama yine de genellikle sanıldığı kadar değil. Duyduğu ses, onu sonsuz mutlu kılmıştı. Dans ederek mihraptan uzaklaşışını gördü. Biraz öteye gittikten sonra dönüp baktı. İçinden şu karşıdaki bomboş ateşe gülmek geliyordu.

Yanan Roma’nın görüntüsüne dalmıştı. Titreyen organlar görüyordu; çevresini yanmış et kokulan sarmıştı, insanlar gerçekle ne kadar aptal varlıklardı! Bunu düşünmek, öfkesini unutturdu. Bir adım atsalar, kurtulabileceklerdi.

Ansızın, nasıl olduğunu Kien de anlayamadı, insanlar kitaplara dönüşlüler. Kien acı bir çığlık allı ve ne yaptığını bilmeden ateşin bulunduğu yöne koştu. Koşarken yine soluk soluğa kaldı, kendine sövdü, alevlerin arasına atıldı, aramaya koyuldu ve yalvaran gövdeler yüzünden yine hareketsiz kaldı. Eski korku içini kapladı. Sonunda kurtuluşu yine Tanrı’nın sesi getirdi, kaçmayı başardı ve daha önce durduğu yerden aynı görünümü izledi. Dört kez hep aynı oyuna geldi. Olayların akışı her defasında daha bir hızlanıyordu. Kien, ter içinde kaldığının farkındaydı. Bir coşku dalgası bilip de bir başkası başlamazdan önce verilen o kısacık soluk alma süresini gizliden gizliye özlüyordu. Dördüncü kez dinlenirken, mahşer günü ardından yetişti. Evler, dağlar kadar büyük, ta göğe dek yükselen dev vagonlar, iki, on, yirmi yandan, her yandan her şeyi yiyen mihraba doğru yaklaşmaklaydı. Güçlü ve yıkıcı ses, korkunç bir alayla; “İşte bunlar kitap!” dedi. Kien bir çığlık atarak uyandı.

Anımsadığı kadarıyla, o güne dek gördüklerinin en kötüsü olan bu düşün yarattığı bunalım ve sarsıntı uyandıktan yarım saat sonrasına değin sürdü. O sokakla dolaşıp keyfine bakarken, yerini şaşıracak bir kibrit, kitaplığını yitirmesine yol uçabilirdi. Gerçi birkaç yere birden sigorta ettirmişti kitaplarını. Ama yirmi beş bin kitabı yok olduktan, sonra, sigorta parasını düşünmek bir yana, yaşamını sürdürme gücünü bulabileceğini bile sanmıyordu. Sigorta sözleşmelerini gerçekte onları tiksinç bularak ve istemeksizin yapmış, sonradan yaptığından utanmıştı. Aslında bu sözleşmeleri bozmayı çok isterdi. Vadesi gelen primleri düzenli olarak

ödemeye devam edişinin nedeni yalnızca, kitaplara ve hayvanlara bir ayrım gütmeksizin aynı yasayı uygulayan o kuruma bir kez daha ayak basmaktan kaçınmak ve hiç kuşkusuz evine yollanacak sigorta memurları ile görüşmek zorunda kalmamaktı.

Bir düş, tek tek öğelerine ayrıldığında, gücünü yitirir. Kien eski Meksika resim yazılarına bir önceki gün bakmıştı. Yazılardan birinde bir tutsağın panter kılığına girmiş iki rahip tarafından kurban edilişi canlandırılmıştı. İskenderiye'nin yaşlı kitaplık yöneticisi Eratosthenes'i ise, daha birkaç gün önce, sokak ortasında rastladığı kör bir adam yüzünden düşünmüştü. İskenderiye adı, herkese ünlü kitaplığın yanıp kül oluşunu anımsatırdı. Naifliğine her zaman güldüğü, ortaçağdan kalma bir tahta baskısı resimde alev alev yanan ve odun yığınının üstünde bile çığlık çığlığa dua eden otuz kadar Yahudi canlandırılmıştı. Kien, Michelangelo'ya hayrandı: Mahşer Günü adlı freskini ise tüm yapıtlarının üzerinde tutardı. Bu freskte günahkârların acımasız şeytanlarca nasıl cehenneme sürüklendiği gösterilmekteydi. Cehennemliklerden biri, korku ve çaresizlik simgesi halinde, ellerini o korkak ve kalın kafasının önüne bastırmıştı; bacaklarına şeytanlar sarılmıştı. Yaşamı boyunca çevresindekilerin acılarına başını döndürüp bakmamıştı, şimdi de başını eğip kendi acıklı durumuna bakmıyordu. Yükseklerdeki Hazreti İsa, hiç de Hıristiyan olmayan bir Hazreti İsa, acımasız ve güçlü koluyla ilenç yağdırmaktaydı. Uyku, bütün bunlardan bir düş kurmuştu.

Kien, tuvalet arabasını kapıdan dışarı iterken, alışmadığı kadar yüksek bir "Kalktınız mı?" bağırtısı duydu. Sabahın köründe, neredeyse kendisinin bile henüz uykuda olduğu bu saatte ne bağırıyordu böyle bu kadın? Ama doğru ya, ona bir kitap vereceğini söylemişti. Yalnızca bir roman söz konusu olabilirdi Therese için. Ne var ki roman okumak hiçbir ruhu zenginleştirmezdi. Romandan belki alınan zevk için ödenen bedel, pek yüksek olurdu; en üstün kişilikleri bile bozardı romanlar. Romanlar sayesinde insan, kendini her türlü insanla özdeşleştirmeyi öğreniyordu. Değişiklikten zevk almaya başlıyordu. Kişilikler parça parça çözülüp, hoşa giden kahramanların kalıbına giriyordu. Her görüş açısı savunulabilir oluyordu. Okur, gönüllü olarak kendini yabancı hedeflerin akışına bırakıyor, bu yüzden uzunca bir süre için kendi hedeflerini gözden yitiriyordu. Romanlar, yazarlık yapan bir oyuncunun, okurlarının bir bütün

oluşturan kişiliklerine batırdığı kamalardı. Oyuncu, kamanın gücünü ve karşılaşacağı direnci iyi hesaplayabildiği oranda hedef aldığı kişiyi parçalayabiliyordu. Devlet, romanları yasak etmeliydi.

Saat yedide Kien yine kapısını açtı. Therese, her zamanki gibi kendinden emin ve ciddi haliyle kapının önünde durmaktaydı. Sol kulağı, şimdi belki de her zamankinden biraz daha çarpıktı.

“Kabul ediyorum önerinizi,” diye anımsattı arsız arsız.

Bunu duyunca Kien, damarlarında dolaşan bir avuç kanın başına sıçradığını hissetti. Kolalı eteği yerleri süpüren bu lanet olasıca yaratık, karşısındakinin hiç düşünmeksizin verdiği söze bir kez yapıştı mı bir daha bırakmıyordu! Kien: “Demek kitabı istiyorsunuz!” diye bağırdı, öfkesinden sesi çatlak çıkmıştı. “Bekleyin öyleyse, vereceğim!”

Kapıyı kadının suratına çarptıktan sonra titrek adımlarla üçüncü odaya geçti ve tek parmağıyla *Bay von Bredow’un Pantolonları* adlı kitabı raftan çıkardı. Kitap, daha okula gittiği ilk yıllardan kalmaydı. Kendi okuduktan sonra hemen bütün sınıf arkadaşlarına da okumaları için vermişti. Ancak kitap bu denli çok elden ele geçtikten sonra öylesine perişan bir hale gelmişti ki, o zamandan bu yana görmeye bile dayanamıyordu. Şimdi kitabın leke içindeki kapağına ve yapış yapış olmuş sayfalarına bakınca, kadına vermek için bunu seçtiğine sevindi, öfkesi dinmiş olarak Therese’nin yanına döndü ve kitabı sanki gözüne sokmak istercesine uzattı.

Kadın: “Zahmet etmenize gerek yoktu,” diyerek kolunun altından kalın bir kâğıt yığını çıkardı. Kien bunların paket kâğıdı olduğunu ancak şimdi fark ediyordu. Kadın, kâğıtların içinden elverişli olanını seçtikten sonra kitabı, bir çocuğa üstünü başını giydirmişçesine özenle sardı. Sonra ikinci bir kâğıt alıp: “Çift dikiş daha iyi tutar,” dedi. Yeni kap kâğıdı istediği gibi olmayınca, onu sıyırıp attı ve bu kez üçüncü bir kâğıtla yapmayı denedi.

Kien, karşısındakinin hareketlerini, kadını sanki yaşamında ilk kez görüyormuşçasına dikkatle izlemekleydi. Küçümsemişti şimdiye dek onu. Oysa kadın kitaplara ondan daha iyi davranıyordu. Kien bu eskimiş kitaba tiksintiyle bakarken, kadın iki kez kaplıyordu. Avuçlarını cilt kapağına değdirmekten kaçınıyor, işini yalnızca parmaklarının ucuyla görüyordu. Parmakları hiç de o denli kalın değildi aslında. Kien biraz kendinden utandı,

kadının davranışlarına ise sevindi. Acaba başka bir kitap mı seçseydi? Hiçbir yazınsal değer taşımayan bu kitapları biraz daha fazlasını hak ettiği kuşkusuzdu. Ama başlangıcı bununla yapmasında bir sakınca yoktu şimdilik. Nasılsa kısa bir süre sonra bir İkincisini isteyecekti. Kitapları, sekiz yıl boyunca bu kadının gözetiminde tam bir güvenlik içerisinde kalmıştı;. ama Kien ancak şimdi bu gerçeği anlıyordu.

“Yarın yolculuğa çıkmak zorundaydım,” dedi birdenbire. Bu sırada kadın, parmaklarının boğum yerleri ile kitabın kabını düzeltmekle meşguldü. “Birkaç aydan önce döneceğimi de sanmıyorum.”

— Siz yokken ben de iyice toz alma olanağını bulurum. Her sabah bir saatin bu işe yettiğini mi sanıyorsunuz?

— Peki bir yangın çıkacak olsa ne yaparsınız?

Kadın bu sözleri duyunca korkuya kapılmıştı. Kâğıtları yere düşürdü. Kitap ise elinde kaldı.

— Tanrı korusun ama, hemen kitapları kurtarmaya girişirim!

— Gideceğim falan yok canım, yalnızca şaka yapmıştım.

Kien gülümsedi. Kendisi bir yere gitse bile kitaplarının tam bir güvenlik altında olacağını düşünmek, içini sevinçle doldurmuştu. Kadının yanına gitti, kemikli parmakları ile omuzuna dokundu ve neredeyse tatlı bir sesle:

— Siz iyi bir insansınız, dedi.

— Bakayım benim için nasıl bir kitap seçmişsiniz.

Bu sözleri söylerken ağzı neredeyse kulaklarına varıyordu. Kitabın kapağını açtı, yüksek sesle; “*Bay von Bredow’un*...” diye okurken durdu, fakat kızarmadı. Yüzünde hafif bir ter belirmişti.

“Özür dilerim. Profesör,” diye bağırdı ve büyük bir zafer kazanmış insanın sevinciyle hızla mutfağa seğirtti.

Bu konuşmayı izleyen günlerde Kien dikkatini eskisi gibi tümüyle çalışmaları üzerinde toplamaya çalıştı. Onun da yaşamında, sözcüğün tam anlamıyla birer ürün olan çalışmalarından yorgun düştüğü ve gizliden gizliye kişiliğinin hoş gördüğünden daha uzun bir süre insanların arasına

karışmanın özlemini duyduğu anlar olurdu. İçindeki bu gibi kıpırdanışlarla açıktan açığa savaşmaya kalkıştığında, çok zaman yitiriyordu. Sözü geçen kıpırdanışlar ise bu çarpışma sonucunda daha da güç kazanıyorlardı. Bu nedenle sonunda daha akıllıca bir yöntem bulup içinde uyanan eğilimleri yenmişti. Başını yazı masasına koyup kendini yorgun bir durumda isteklere kaptırmıyordu. Sokağa fırlayıp herhangi bir budala ile önemsiz konuşmalara girişmiyordu. Tam tersine, kitaplığını seçme dostlarla canlandırıyordu, özellikle eski Çinlilere olan tutkusu büyüktü. Onları bulundukları ciltlerden ve raflardan dışarı çıkmaya çağırır, yer gösterir, selamlar, eğer gerekiyorsa biraz korkulur, onları ne söylemelerini istiyorsa onu söyletecek kıvama getirir, sonra da kendi görüşünü onları susturana dek savunurdu. Yazılı olarak yapması gereken tartışmalar ise böylece beklenmedik bir çekicilik kazanıyordu. Çince konuşma yeteneğini geliştiriyor ve ağzından adeta kendiliğinden dökülüveren etkili deyimlerden ötürü gurur duyuyordu. Tiyatroya gidersem, yalnızca değersiz konuşmaları dinlemiş olacağım, diyordu kendi kendine, öğretecek yerde eğlendiren ve eğlendirecek yerde insanı sıkan konuşmalar. İki, üç saatimi harcadıktan sonra kızmış olarak yatağıma döneceğim. Oysa kendi diyaloglarını, daha kısa süreli ve düzeyli. Kien gerçekte zararsız, ama bir başkasına hiç kuşkusuz tuhaf görünecek oyununu, bundan ötürü kendine karşı haklı gösterme çabasındaydı.

Bu arada sokaklarda ya da kitapçı dükkânlarında söyledikleri mantıklı cümlelerle onu şaşırtan barbarlara rastladığı da oluyordu. Böyle durumlarda kitlelere yönelik nefretine ters düşebilecek izlenimleri silmek amacıyla küçük bir hesap çıkarırdı. Bu herif günde kaç sözcük konuşur? diye sorardı kendi kendine. Herhalde en azından on bin. Bu on binden ancak üçü bir anlam taşıyabilir. Ben de rastlantı sonucu yalnızca bu üç sözcüğü duydum. Her gün kafasından geçen, düşündüğü, fakat söylemediği yüz binlerce sözcüğün ne denli saçma olduğu ise yüzünden okunabiliyor, neyse ki insan işitmiyor bunları.

Therese ise, hep yalnız olduğundan, az konuşmaktaydı. Bir anda onunla bir şeyi paylaşır olmuşlardı ve Kien ikide bir düşüncelerinin bu noktaya toplanmasını engelleyemiyordu. Kadını ne zaman görse, hemen *Bay von Bredow'un Pantolonları*'nı ne denli titizlikle kapladığını anımsıyordu. Kitap, yıllarca kitaplığında öylece kalmıştı, önünden ne zaman geçse

kitabın çıplak sırtına içi sızlamıştı. Ama yine de onu olduğu gibi bırakmıştı. Üstüne güzel bir kap geçirip görünüşünü biraz düzene koymayı neden düşünmemişti hiç? Acınası bir başarısızlığa uğramıştı bu noktada. Sonra çıkagelen bu basit kadın, gerçekte nasıl davranılması gerektiğini gösteren güzel bir ders vermişti.

Yoksa Kien'e oyun mu oynuyordu? Belki de kendisine güven duymasını sağlamak için onu pohpohlamaktaydı. Kien'in kitaplığı ünlüydü. O güne dek dünya üzerinde başka bir nüshası bulunmayan bazı kitapları için kaç kez kitapçıların saldırılarına uğramıştı. Belki de kadın, büyük bir hırsızlık eyleminin hazırlığı içerisindeydi. Therese, kitapla yalnız kaldığında, ne yaptığını öğrenmek gerekiyordu.

Bir gün Therese mutfakta olduğu bir sırada Kien ansızın içeri giriverdi. Kuşku içini kemiriyor, bu yüzden öğrenmek istiyordu. Kadının foyasını bir kez ortaya çıkardı mı, hemen kapı dışarı edecekti. Herhalde içerden sesini duyuramadığını söyleyip, bir bardak su istedi. Kadın onun isteğini hemen yerine getirmek üzere seğirtirken Kien, içeri girdiğinde Therese'yi başında bulduğu masaya çabucak bir göz attı. Verdiği kitap, küçük ve işlemeli bir kadife yastığın üstündeydi. Yirminci sayfası açıktı. Hızlı okunduğu söylenemezdi. Therese bir tabağa koyduğu su bardağını ona uzattı. Bu sırada Kien karşısındakinin eline beyaz yumuşak deriden eldivenler giymiş olduğunu gördü. Bu sahne karşısında parmaklarını bardağa bastırmayı unuttu, bardak yere düştü, arkasından tabak da onu izledi. Kien, çıkan gürültüyü hoşnutlukla karşıladı. Beş yaşından bu yana, otuz beş yıldır kitap okurdu. Ama okurken eldiven giymeyi bir kez olsun aklına getirmiş değildi. Sonunda utangaçlığı, kendi kendisine bile gülünç gelmeye başladı. Toparlanarak hiçbir şey olmamışçasına:

— Galiba fazla ilerleyemediniz henüz, dedi.

— Her sayfayı on iki kez okuyorum. Başka türlü bir yararı olmuyor ki!

— Hoşunuza gidiyor mu?

Kien soru sormak için kendini zorluyordu; çünkü konuşmasa o da su gibi yere dökülüp kalıverecekti.

— Kitap her zaman güzeldir; yeter ki okuyan anlayabilsin. Sayfalarında yağ

lekeleri vardı. Her yolu denedim, ama bir türlü çıkaramadım. Ne yapmalı acaba?

— O lekeler eskiden beri vardı.

— Olsun, yazık yine de. Böyle bir kitabın ne büyük bir değer taşıdığını düşünebiliyor musunuz?

‘Kaç para ettiğini” demiyor, “ne büyük bir değer taşıdığını “ diyordu. Kitabın fiyatını değil, fakat içerdiklerinin değerini söylüyordu. Oysa Kien ona hep kitaplığının bir yatırım olarak taşıdığı değerden söz etmişti şimdiye dek. Bu kadın onu ne denli aşağı görse yeriydi. Gerçekten çok yüksek bir ruha sahipti Therese. Geceler boyu lekelerin başında oturuyor, uyuyacak yerde onları çıkarmak için çaba harcıyordu. Kien, salt nefretinden ötürü ona en kullanılmış, pis ve berbat kitabını vermişti; buna karşılık Therese bu kitabı sevgiyle korumaktaydı. Acımak nedir bilen bir insandı; insanlara karşı değildi acıma duygusu. Büyük bir hüner değildi çünkü insanlara karşı acımalı olmak. Therese kitaplara acımasını biliyordu. Zayıfları ve ezilenleri bağrına basıyordu. Tanrının toprağındaki terk edilmiş, yitik, son varlıklara kapısını açıyordu.

Kien, bu kutsal kadına başka bir söz söyleyemeden, büyük bir coşkuyla mutfaktan çıktı. Onun dışarda, koridorda bir şeyler mırıldandığını duyan Therese ise, başardığını anladı.

Kitaplığının yüksek tavanlı odalarında aşağı yukarı gezinmeye koyulan Kien, Konfüçyüs’ü çağırdı. Karşı duvarda bulunduğu yerden çıkan Konfüçyüs ona doğru ilerledi. Dingin ve soğukkanlıydı — ama bu, yaşamını çoktan geride bırakmış biri için olağanüstü sayılmazdı. Kien, adımlarını açarak onun yanına koştu. Bu arada böyle bir bilge kişiye karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu saygı gereklerini tümüyle unuttu. Coşkulu hali, karşısındakinin tutumuyla tuhaf bir karşıtlık oluşturuyordu.

Aralarında ancak beş adım kaldığında: “Karınca kararınca biraz okumuş bir insan olduğumu sanıyorum!” diye bağırdı Konfüçyüs’e “ayrıca ince düşünmenin ne demek olduğunu da biraz olsun bilirim. Bugüne dek beni hep kültürle ince düşünceliliğin el ele gidebileceğine, biri olmaksızın ötekinin düşünülemeyeceğine inandırmaya çalıştılar. Kimdi beni buna inandırmaya çalışan? Sendin!” Konfüçyüs’le senli benli konuşmaktan

çekinmiyordu. “Ama günün birinde kültürün zerresinden yoksun biri çıktı karşıma ve bu insan benden de, senin o bilgeler okulunun tümünden de çok daha incelik bilir, yürekli, onurlu ve insancıl olduğunu tanıtlayıverdi!”

Konfüçyüs hiç istifini bozmadı bu sözler karşısında. Dahası, karşısındaki konuşmaya başlamazdan önce, eğilip selam vermeyi bile unutmamıştı. Uğradığı akıl almaz hakarete karşın, kalın kaşları çatılmadı. Bu kaşların altındaki kapkara, parlak ve asırlık gözlerin bakışı bir maymununki kadar bilgeceydi. Sonunda ölçülü bir ifadeyle şu özdeyişi dile getirdi:

“On beş yaşındayken iradem öğrenmeye yönelikti. Otuzuma geldiğimde, yolumu saptamıştım. Kırkımda artık kuşku diye bir şey kalmamıştı içimde — kulaklarım ise ancak altmışımda açıldı.”

Kien’in sözcüğü sözcüğüne belleğindeydi bu cümle. Ne var ki onu yaptığı şiddetli saldırıya bir karşılık olarak duymak, hoşnutsuzluğunu büsbütün artırmaktan başka bir işe yaramadı. Bu özdeyişin içerdiklerinin kendi yaşamı bakımından doğru olup olmadığını tarttı kafasında. On beş yaşındayken annesinin direnmesine karşın gündüzleri okulda, geceleri ise yorganın altında bir cep fenerinin zayıf ışığından yararlanarak hiç durmaksızın kitap okurdu. Annesinin nöbetçi olarak başına dikliği kendisinden küçük kardeşi Georg, gece ne zaman uyansa, ne yaptığına bakmak için yorganı üzerinden çekivermeyi hiç unutmazdı. Böyle bir olayla karşılaştığında Kien’in ondan sonraki gecelere ilişkin okuma programının yazgısı, kitabı ve cep fenerini gövdesinin altına saklamakta göstereceği el çabukluğuna bağlı olurdu. Otuz yaşına geldiğinde, artık bilim yoluna her iki ayağıyla sımsıkı basmıştı. Sunulan profesörlükleri yüzünde alaylı bir gülümsemeyle geri çeviriyordu. İsteseydi, babasından kalan mirasın anaparasının faizleri ile ölene dek bolluk içinde yaşayabilirdi. Ama böyle yapacak yerde, bu anaparayı kitaplara yatırmayı yeğlemişti. Şimdi artık parası bitmek üzereydi; belki üç yıla dek elinde hiçbir şey kalmayacaktı. Güç olabilecek bir geleceğin düşünü hiç kurmamıştı, bu nedenle de korkmuyordu. Şimdi kırk yaşındaydı. O güne dek kuşku nedir bilmemişti. Yalnızca *Bay von Bredow’un Pantolonları* sorununu henüz zihninde bir açıklığa kavuşturamamıştı. Ayrıca yaşı daha altmışa gelmemişti. Gelseydi, biraz çevresine kulak verecekti hiç kuşkusuz. Verecekti ama dinlemeye değer biri de var mıydı çevresinde?

Konfüçyüs, onun kafasında beliren soruyu okumuşçasına bir adım yaklaştı, Kien'in ondan en aşağı iki karış daha uzun olmasına karşın ona doğru eğildi ve içtenlikle şu öğüdü verdi:

"İnsanların tutumlarını izle, davranışlarına yön veren nedenlere bak, nelerden zevk aldıklarını, neleri doyurucu bulduklarını gözle. İnsanoğlu hemcinslerinden tümüyle saklayabilir mi kendisini? Başarabilir mi bunu hiç?"

Bunları duyan Kien'i bir karamsarlık aldı. Ne yararı vardı bu sözleri ezbere bilmenin? Onları uygulamak, denemek, içerdiklerini güçlendirmekti asıl yapılması gereken. Sonra, sekiz yıldır boşuna yaşamış meğer yanımdaki insan, diye düşündü. Tutumlarının bilincindeydim, ama davranışlarının nedenleri üzerinde kafa yormadım. Kitaplarım için neler yaptığını biliyordum. Sonuçları her gün gözümün önündeydi çünkü. Ama bütün bunları para uğruna yapıyor, diye düşünüyordum. Oysa nelerden zevk aldığını, neleri doyurucu bulduğunu öğrendiğimden bu yana, sözü geçen nedenleri de daha iyi tanır oldum. Kimseciklerin başım çevirip bakmadığı, bir yana atılmış açması kitapların lekelerini çıkarmaya uğraşıyor. Bu çaba onun için dinlenmenin ve uykunun yerine geçiyor. Hiç yakışık olmaz bir kuşkunun etkisiyle onu mutfakla bastırmasaydım, davranışlarının gerçek nedenini hiçbir zaman anlayamayacaktım. Verdiğim kitabı, bir kadının ancak çocuğuna gösterebileceği bir sevecenlikle, işlediği yastığın üstüne koymuş. Sekiz yıl boyunca bir gün bile eldiven giydiğini görmemiştim. Salt elini bir kitaba, bu kitaba dokunduracak diye gitmiş, bunca güçlükle kazandığı parasıyla eldiven almış. Oysa aptal değildir; tersine zekâsı işlek bir insandır. Eldivene verdiği parayla istese aynı kitabın yenisinden üç tane alabileceğini bildiğinden kuşkum yok. Büyük bir hata işledim. Sekiz yıl boyunca bir kör gibi yaşadım.

Ama Konfüçyüs, onun yaptıklarına daha fazla yakınmasına meydan bırakmadı. "Hata işlemek ve bunu düzeltmek için çaba harcamaktan kaçınmak, asıl yanlış davranış budur. Yanlış bir iş yapmışsan, onu düzeltmekten hiçbir zaman utanmamalısın."

Düzelteceğim, diye bağırdı Kien. Yitip gitmiş bu sekiz yılın yerine elimden geldiğince bir şeyler koymaya çalışacağım. Evleneceğim onunla! Kitaplığımın düzenini ondan iyi kim koruyabilir? Bir yangın çıktığında ona

güvenebilirim. Bir insanı tümüyle kendi çizdiğim planlara göre yaratabilme gücüm olsaydı, bu denli işime yarayacak birini yaratmayı başaramazdım herhalde. Olumlu eğilimleri var... Doğuştan bakıcı ruhu taşıyor. Kalbiyle nerede olması gerekiyorsa, orada; içinde o okunmamışlara özgü pisliklerden bir teki bile yok. Oysa bir âşığı olabilirdi; bir fırıncıyla, bir kasapla, bir terziyle, herhangi bir barbarla ilişki kurabilirdi. Ama hiçbir zaman yedirmedi kendisine böyle bir davranışı. Çünkü yüreğini tümüyle kitaplara adamış. Bu durumda onunla evlenmemden daha yalın bir çözüm düşünülebilir mi?

Artık Konfüçyüs'e dikkat ettiği yoktu. Bir ara onun bulunduğu yöne baktığında, havada dağılıp gitmiş olduğunu fark etti. Yalnızca sesini duyabiliyordu henüz; zayıflamıştı gerçi ama, ne dediği anlaşılıyordu: "Doğru yolu görüp de oradan gitmemek, yüreksizliktir."

Sabırsızlığı o dereceye varmıştı ki, bu son pekiştirici sözlerinden ötürü Konfüçyüs'e teşekkür etmeye bile zaman ayıramadı. Mutfağın önüne koşup kapının tokmağına yapıştı. Ama hareketin sertliğinden tokmak elinde kalıverdi. Therese yine yastığın başına geçmiş, okur gibi yapmaklaydı. Kien'in tam arkasına geldiğini anlayınca yerinden kalktı ve böylece onun kitabı görmesine olanak hazırladı. Daha önce yaptıkları konuşmanın Kien üzerinde uyandırdığı etkiyi gözünden kaçırmamıştı. Bundan ötürü yine kitabın üçüncü sayfasını açmıştı. Kien bir an durakladı, ne diyeceğini bilemedi ve ellerine baktı. Gözü kırık kapı tokmağına ilişince öfkeyle yere fırlattı. Therese'nin önünde dikilerek: "Bana elinizi verin." Therese inlercesine: "Rica ederim, buyrun," diye yanıtladı ve elini uzattı. Bir yandan da, işte şimdi beni başlan çıkarmaya kalkacak, diye düşünüyor, gövdesinin her yanından ter fışkırdığını hissediyordu. "Hayır, öyle değil," dedi Kien. Gerçek anlamda elini istemiş değildi. "Sizinle evlenmek istiyorum!" Therese, bu denli çabuk bir karar beklemiyordu. Sarsılan başını öbür yana çevirdi. Kekelemesinin önüne güçlükle geçerek ve gururlu bir ifadeyle: "Önerinize evet diyorum," diye yanıtladı.

Midye Kabuğu

NİKÂH töreni sessiz sedasız olup bitli. Nikâh tanıklığını artık bitkin düşmüş gövdesindeki son güç kırıntılarını harcayarak ufak tefek işler görmeye çalışan bir hamalla, kendi yaşamında türlü hilelere başvurup bekâr kalmayı başaran, buna karşılık başkalarının evlenmesinden çok hoşlanan ayyaş ve neşeli bir ayakkabıcı yaptılar. Sonuncusu, kibar müşterilerinden çabucak evlenecek kız ve erkek evlatlar vermelerini isterdi. Erken evliliklerin yararlarını tanıtlamak için de inandırıcı sözler bulmakta hiç güçlük çekmezdi. “Çocukları bir kez birbirlerinin koynuna verdiniz mi, çok geçmeden torunlar sökün eder. Torunları da evlendirmekte erken davrandınız mı, onların çocuklarını da görmeniz işten bile değildir?” Sözlerini, bütün törenlere katılmasını sağlayan alışılmış giysisinden söz ederek bitirirdi. Önemli törenlere gideceği zaman elbisesini dışarda ütületirdi. Herhangi bir özelliği bulunmayan törenlere katılacağı zamansa ütüyü evde kendi yapardı. Yalnız bir tek önemli isteği vardı ki, o da kendisine zamanında haber verilmesiydi. Eğer uzun süredir bir nikâh töreninde bulunmamışsa, doğuştan ağır elli olmasına karşın acele onarma işlerine kendiliğinden istekli olurdu. Bu konuda verdiği sözleri de mutlaka tutardı; oysa genellikle işini söylediği gün teslim eden bir insan değildi. Bu gibi onarımların karşılığında istediği para da gerçekten düşük olurdu. Ana ve babalarının direnişine karşın gizlice evlenecek kadar şirazeden çıkmış, ama ar damarları evliliği bir arada yaşamanın koşulu saymayacak kadar çatlamamış olan gençler, çoğunlukla da kızlar, zaman zaman onun yardımına başvururlardı. Başka zaman ağzında bakla ıslanmayan ayakkabıcı, bu konularda dilini tutmasını bilirdi. Her şeyden habersiz annelere kızlarının nikâh törenini bağırarak ve ballandıra ballandıra anlatırken, kendini hiç ele vermezdi. Bir nikâha ya da —kendi deyimiyle— bir “idealinin” daha gerçekleştiğini görmeye gitmezden önce dükkânının kapısına koskoca bir tabela asardı. Tabelanın üstünde çarpık çurpuk ve kapkara harflerle şu satırlar yer alırdı: “Bir iş için çıkıyorum. Belki dönerim. İmza: Hubert Beredinger.”

Therese’nin başına konan devlet kuşunu ilk o haber aldı. Fakat Therese’nin sözlerinin doğru olabileceğine bir türlü inanmadı, öyle ki, onun bu tutumu karşısında gururu zedelenen kadın, sonunda onu nikâha davet etti. Tören bittikten sonra tanıklar, yeni evlilerin arkasından sokağa kadar çıktılar. Hamal, verilen ücreti yerlere kadar eğilip teşekkür ederek aldı. Sonra tebrikler mırıldanarak uzaklaştı. Bay ve Bayan Kien’in kulaklarına: “İstediğiniz zaman bana başvurabilirsiniz...” gibilerden sözler çalındı. Adam, onlardan on adımdan fazla uzaklaştıktan sonra da dişsiz ağzını coşkuyla oynatmayı sürdürüyordu. Buna karşılık Huberi Beredinger acı bir düş kırıklığına uğramıştı. Böyle bir nikâh töreni için bunca çabaya değmemişti. Kendisi sırtına dışarda ütülettiği tören elbisesini geçirmişken, damat normal işgünü kıyafetiyle gelmişti. Ayakkabılarının topukları çarpık, elbisesi buruş buruş, kendisi ise isteksiz ve sevgisizdi; geline bakacak yerde, gözlerini nikâh defterine dikmişti. “Evet” sözcüğünü sanki “teşekkür ederim” der gibi söylemişti. Tören bittikten sonra yanındaki kart geline girmesi için kolunu uzatmamıştı. Nikâhtan sonra verilmesi adet olan öpücüğe gelince, ayakkabıcının belki haftalar boyu düşünü kurduğu, —başkalarının öpüşmesi, onun için kendisine verilecek yirmi öpücük kadar değerliydi— uğrunda biraz para harcadığı, dükkânına astığı notta “iş” diye nitelendirdiği öpücük, bir memurun gözleri önünde verilen resmi öpücük, sonsuzluğa tek uzanacak bir ikili mutluluğun simgesi olan o onurlu öpücük kondurulmamıştı gelinin dudaklarına. Ayrılırlarken yeni evlilerin ellerini sıkmayan ayakkabıcı, ne denli düş kırıklığına uğramış olduğunu nefret dolu bir gülümsemenin ardında saklamaya çabaladı. Sulu bir fotoğrafçı gibi: “Bir saniye lütfen!” diyerek kıkır kıkır güldü, Kienler duraladılar. Aynı anda birdenbire bir kadına doğru eğilen ayakkabıcı onun çenesini sıkarak yüksek sesle “Gugu” dedi ve balık etindeki gövdesinin çizgilerini şehvetten ağzının suyu akarak bakışlarıyla yokladı. Bunu yaparken yuvarlak yüzü daha bir büyümüş, yanaklarının derisi patlayasıya gerilmiş, çifte gerdanı öne doğru sarkmıştı. Gözlerinin çevresindeki çizgiler, küçük ve kıvrak yılanlar gibi oynaşıyor, kaskatı elleriyle çizdiği kavislerin boyutları durmaksızın büyüyordu. Gözlerini sürekli ona dikmiş olan ayakkabıcı, arada yüreklendirmek istercesine bakışlarını damada çeviriyordu. Sonunda kadını tamamen kendine doğru çekti ve sol elini çok edepsiz bir biçimde göğsüne uzatıp yakaladı.

Gerçi ayakkabıcının elinin altında kadın falan yoktu ama, bu utanmazca oyunun ne anlama geldiğini anlayan Kien, adama bakmakla olan Therese'yi çekip uzaklaştırdı.

Therese: "Bu artık sabahtan içmeye başlıyor," diyerek kocasının koluna sarıldı. Gözlerinin önündeki sahne, onu da öfkelendirmişti.

Rastladıkları ilk durakta tramvay beklemeye koyuldular*. Kien, bugünün diğerlerinden ayrı hiçbir yanı olmadığını belirtmek için taksiye binmekten kaçınmıştı. Tramvay geldiğinde basamaklara önce kendisi sıçradı. Ama daha vagonun sahanlığındayken, önce karısını bindirmesi gerektiği aklına geldi. Arkası caddeye dönük olduğu halde tramvaydan aşağı inerken, Therese'ye şiddetle çarptı. Biletçi, öfkeyle yola devam işaretini verdi. Tramvay, ikisini de durakta bırakarak hareket etti. Therese, kocasını suçlarcasına: "Ne oluyor?" diye sordu. Çarpışma, herhalde çok canını acıtmış olmalıydı. "Size —özür dilerim, sana— binmen için yardım etmek istemiştin." "Öyle mi?" diye yanıtladı Therese, "haklısın, daha uygun olurdu böylesi."

Nihayet bir tramvaya binip yerlerine oturduklarında Kien karısının biletinin parasını da ödedi. Böylelikle biraz önceki beceriksizliğini unutturmayı umuyordu. Biletçi, biletleri Therese'nin eline tutuşturdu. Therese adama teşekkür edecek yerde, yüzünde geniş bir gülümsemeyle omzunu oynatıp kocasını dürttü. Kien: "Ne var?" diye sorunca da alaylı bir ifadeyle: "Neler de düşünüyor şu insanlar!" deyip biletleri biletçinin şişman sırtına doğru salladı. Kien, herhalde biletçi ile alay ediyor olmalı, diye düşündü ve bir şey söylemedi.

Yavaş yavaş kendini tedirgin hissetmeye başlamıştı. Tramvay doluyordu. Karşılarındaki yere bir kadın oturdu. Yanında birbirinden küçük dört çocuk vardı. İkisini sımsıkı kucağında tutmaktaydı, öbürü ikisi ise ayakta duruyorlardı. Therese'nin sağında oturmakta olan bir adam, bir durakta indi. Kadın; "Bakın, orası boşaldı!" diyerek yumurcaklarına bir işaret çaktı. Çocuklar hemen atıldılar. Biri erkek biri kızdı ve ikisi de henüz ilkokul yaşına gelmemişlerdi, öbür yandan yaşlıca bir bey, boşalan yere yaklaşmaktaydı. Therese ellerini korumak istercesine boş yerin önüne tuttu. Ama çocuklar elinin altından geçiverdiler. Gerektiğinde kendi başlarına da bir şeyler becerebileceklerini tanıtlamak için acele davranıyorlardı. Başları,

sıranın hemen dibinde yine ortaya çıktı. Ama Therese onları sıranın tozunu alırcasına uzaklaştırıverdi. “Bırakın çocuklarımı!” diye bağırdı karşıdaki kadın, “Size ne oluyor?”

Therese: “Fakat rica ederim,” diyerek anlamlı bakışlarını kocasına çevirdi. “Çocuklara sıra en son gelir.” Bu sırada artık yanlarına gelmiş olan yaşlıca bey, teşekkür ederek boş yere olurdu.

Kien, bir an karısının bakışlarıyla karşılaştı. Sonra kardeşim Georg’un şimdi burada olmasını isterdim, diye düşündü. Kadın doktoru olan kardeşi Paris’e yerleşmişti. Henüz otuz beş yaşını doldurmamış oluşuna karşın, nedenleri insanda gerçekten kuşku uyandıran bir üne sahipti. Kadınlar hakkındaki bilgisi, kitaplara ilişkin bilgisinden çok daha fazlaydı. Yükseköğrenimini tamamladıktan hemen iki yıl sonra yüksek sosyetenin tüm hastalıklı kadınları —sözü geçen sosyetede nedense kadınlar pek sık hastalanırlardı!— kendilerini onun ellerine teslim etmişlerdi. Bu, görünüşteki başarı Peter’in kendisinden uzaklaşması ve onu aşağı görmeye başlaması için yeterli bir neden olmuştu. Peter, Georg’un yakışıklılığını bağışlayabilirdi; aslında bu doğuştan olma bir şeydi ve kardeşinin elinde değildi. Bu denli yakışıklılığın sıkıcı sonuçlarından kurtulmak amacıyla bir estetik ameliyata başvurup kendini biraz çirkinleştirmek ise Georg’un ne yazık ki zayıf olan kişiliğinden beklenebilecek bir davranış değildi. Kişiliğinin gerçekten ne denli zayıf olduğunu, uzmanlık yaptığı daldan ayrılıp bayraklarını dalgalandırarak ruh doktorluğuna atılışı yeterince göstermişti. Söylediğine göre bu yeni alanda bazı başarılar elde etmişti. Ama içinden hep bir kadın doktoru olarak kalmıştı. Ahlak kurallarını hiçe sayan bir yaşam biçimi içine işlemişti bir kez. Sekiz yıl önce Georg’un türlü kararsız tutumları karşısında öfkeye kapılan Peter, onunla yazışmaya bir anda son vermiş, o günden sonra kardeşinin gönderdiği endişe dolu bir sürü mektubu da yırtıp atmıştı. Yırttığı mektuplara karşılık vermek âdeti değildi.

Şimdi ise evlenmiş olması, kardeşiyle yeniden ilişki kurması için çok iyi bir fırsattı. Georg bilimsel uğraşa olan sevgisini, Peter’in teşviklerine borçluydu. Şimdi ondan zaten uzmanlık alanına giren bir konuda akıl sormanın utandırıcı olan hiçbir yanı yoktu. Therese gibi ürkek ve çekingen bir insana nasıl davranmak gerekirdi? Kadın artık gençlik yıllarını geride bırakmıştı ve yaşamı çok ciddiye alıyordu. Therese’nin karşısında oturan ve

hiç kuşkusuz ondan çok daha genç olan kadının dört çocuğu vardı; oysa Therese henüz bir çocuk sahibi bile değildi. “Çocuklara sıra en son gelir,” demişti biraz önce. Görünüşte apaçık sözlerdi bunlar. Ama acaba gerçekte neydi anlatmak istediği? Belki de çocuk istemiyordu; aynı şeyi Kien de istemiyordu. Zaten baba olmayı hiçbir zaman düşünmemişti. Ama Therese neden böyle bir şeyi söylemek gereğini duymuştu? Yoksa kocasını ahlâksız bir insan mı sanıyordu. Oysa evlendiği erkeğin yaşamını biliyordu. Sekiz yıldan bu yana bütün alışkanlıklarını öğrenmişti. Kişilik sahibi olduğunu da biliyordu. Hiç gece çıktığını gömmüş müydü Kien’in? Ya da isterse bir çeyrek için olsun, bir kadının ziyaretini kabul elliğini? Therese sekiz yıl önce çalışmak üzere yanına girdiğinde ona erkek olsun dişi olsun, meme çocuklarından kocamışlara dek kimsenin ziyaretini ilke olarak kabul etmediğini çok açık ve seçik biçimde söylemiş, kim gelirse gelsin kapıdan çevirmesini buyurmuştu. “Konuşmaya ayıracak bir dakikam bile yok.” Evet, tamı lamına bu sözcükleri kullanmıştı o zaman, öyleyse? Hangi şeytan kuşkunun zehrini dökmüştü karısının içine? Belki de densizliğin ta kendisi olan ayakkabıcıydı bütün bunlara yol açan. Gerçekte Therese saf ve tertemiz bir yaratıktı. Böyle olmasa, tüm cahilliğine karşın kitaplara bu denli büyük bir sevgi ile bağlanabilir miydi? Gelgelelim ayakkabıcı olacak o pis herif, hareketleri ile oynadığı oyunun ne anlama geldiğini pek açık biçimde ortaya koymuştu. Hareketlerine bakan, henüz her şeyin nedenini kavrayamayacak kadar küçük bir çocuk bile olsa, onun elini bir kadına değdirişini anlatmak istediğini anlayabilirdi. Sokak ortasında bile kendilerini tutamayan bu gibilerini hastanelerin dört duvarı arasına kapatmak gerekirdi. Böyleleri, işinden gücünden başka şeye bakmayan insanların aklına kötü düşünceleri zorla sokarlardı. Therese de yalnızca işini düşünürdü. Ama ayakkabıcı ona da pislik bulaştırmıştı. Kadının birdenbire çocuklardan söz etmeye başlaması için başka bir neden düşünülebilir miydi? Gerçi başka bir yerden bunun sözünü duymuş olması olasılığını da tümüyle gözden uzak tutmamak gerekiyordu. Kadınlar kendi aralarında çok konuşurlardı. Ya da daha önce çalıştığı evlerden birinde bir doğum olayına tanık olmuştu. Aslında her şeyi bilmesinin bir sakıncası yoktu. Karısının her şeyi bilmesini, oturup ona bunları anlatmak zorunluluğuna yeğlerdi. Therese’nin bakışlarında belli bir utangaçlık vardı. Bu, onun yaşındaki bir kadın için neredeyse komik geliyordu.

Hiçbir zaman ondan bayağı birtakım isteklerde bulunmayı aklımın köşesinden bile geçirmiş değilim, dedi Kien kendi kendine. Zaten böyle şeylere ayıracak zamanım yok. Altı saat uyumak zorundayım. Gece saat on ikiye dek çalışıyorum, sabahleyin ise saat altıyı vurunca kalkmak zorundaydım. Gündüzleri bile böyle şeylerle uğraşmak, ancak köpeklere ve diğer hayvanlara özgü olabilir. Acaba Therese evlilikten bunu mu bekliyor? Sanmam. Çocuklara sıra en sonra gelirmiş. Aptal. Bununla her şeyi bildiğini söylemek istedi. Doğuma dek uzanan zincirin halkalarına yabancı değil. Yalnız bunu onurundan bir şey yitirmeksizin söylemeye kalkıştı. Küçük bir olaydan yararlandı. Deminki çocukların davranışı, gerçekten terbiyeye aykırıydı; bundan ötürü Therese'nin cümlesi de yerindeydi. Buna karşılık bakışlarıyla, her türlü günah çıkarmanın yerine geçen bakışlarıyla anlatmak istediklerini yalnızca bana yöneltmişti. Bunu da anlayışla karşılamak gerek. Bu tür açıklamaları yapmak zordur. Kitapları düşünerek evlendim; çocuk sonraki sorun. Ama bu sessiz açıklamanın mutlaka bir anlam taşıması da gerekli değil aslında. Bana çocukların çok az öğrendiklerinden yakındığını anımsıyorum. O zaman kendisine Arai Hakuseki'den bir parça okumuştum. Sevincinden neredeyse kendinden geçecekti. İlk kez kendini ele verişi, işte böyle olmuştu. Aramızda bu olay geçmeseydi, kitaplara ilişkin duygularını nasıl öğrenebilirdim, artık orasını Tanrı bilir. O an birbirimize yaklaşmıştık. Belki de yalnızca bunu anımsatmak istedi bana. Therese, yine aynı Therese. Çocuklara ilişkin düşüncelerinde o zamandan bu yana bir değişiklik olmadı. Benim dostlarım, onun da dostları. Düşmanlarımı ise kendi düşmanı biliyor. Tertemiz bir ruhun kısacık konuşmasıydı yalnızca, demin söylenenler. Başka türlü ilişkilerin varlığından bile habersiz. Dikkatli olmalıyım. Korkabilir çünkü. Bundan ötürü çok dikkatli davranacağım. Ama nasıl söylemeli? Konuşmak oldukça zor bu konuda. Kitaptan okusun desem, bu konuda yazılmış bir şey yok elimde. Satın mı alsam? Yok, yok, olacak şey değil. Kitapçı ne düşünür hakkımda sonra? Böyle bir budalalık yapamam. Birini göndermek düşünülebilir belki; ama kimi? Kendisini göndersem — Allah kahretsin, şeytan alsın beni! Nasıl düşünebildim kendi karımı böyle bir işe göndermeyi! Bu denli korkaklık, işitilmiş şey değil. Denemek yürekliliğini göstermeliyim. Yani ben yapmalıyım bu işi. Belki istemeyebilir. Bağırmaya kalkışabilir. Aynı binadaki komşular, kapıcı, polis, ayak takımı kapımıza toplanabilir. Ama kimse bir şey yapamaz bana. Evliyim. Sapına kadar

hakkım bunu yapmak. Tanrım, şu düşündüklerimin iğrençliğine bakın bir kez! Nasıl oldu da bütün bunlar doluşabildi kafama? Ayakkabıcı Therese’ye değil, fakat asıl bana mikrop aşılamış meğer. Utanmalısın şu halinden, Kien. Kırk yıl dur, sonra böyle birdenbire kendini kapıp koyver. Karımın üzerine kol kanat gereceğim. Çocuklar en sonra gelir. Bir çözebilsem bununla gerçekte ne söylemek istediğini. Ama olanaksız. Bir Sfenks var karşımda.

Bu sırada dört çocuk annesi olan kadın ayağa kalktı. “Dikkat!” diyerek çocuklarını uyardıktan sonra, onları sol taraftan öne doğru yürüttü. Kendisi ise sağda, Therese’nin yanında, yürekli bir subay gibi durdu. Kien’in sandığının tersine kadın, başını salladı, düşmanını yüzünde sevimli bir ifade olduğu halde selamladı ve: “Henüz evlenmemiş bir kadınsınız,” dedi, “onun için rahatınızın değerini bilin.” Bu sözlerden sonra güldü. Altın dişleri sanki veda etmek istercesine ağzında sallandı. Therese, ancak kadın dışarı çıktıktan sonra söylenenlerin anlamını kavrayabildi. Yerinden fırladı ve ne yapacağını şaşırmış bir halde: “Rica ederim, bu yanımda gördüğünüz kocamdır! Kocamdır diyorum size!” diye haykırdı, “Yalnız çocuk sahibi olmak istemiyoruz! Ama kocamdır gördüğünüz!” Kien’i gösterip kolundan çekiştirdi. Onu yatıştırmalıyım, diye düşündü Kien. Bu sahne çok canını sıkmıştı. Onun korumasını gereksinen kadınsa hiç durmaksızın bağırıyor, bağırıyordu. Sonunda Kien, boylu boyunca ayağa dikildi ve tramvayda bulunan herkese hitaben: “Evet,” dedi. Therese hakaret görmüştü; bundan ötürü kendini savunmak zorunluluğunu duymuştu. Verdiği karşılık da gördüğü hakaret derecesinde kaba olmuştu. Ama suç, onda değildi. Sonunda yine yerine çöktü Therese. Kimse, dahası şu andaki yerini onun sayesinde bulabilmiş olan bey bile ondan yana çıkmamıştı. Çocuk sevgisi, dünyanın tümünü salgın hastalık gibi kaplamıştı sanki. Kan-koca Kienler, iki durak sonra indiler. Therese önden yürüyordu. Kien birden arkasından birisinin bir şeyler söylediğini duydu: “Kolalı eteğinden başka işe yarar yanı yok.” “Kadın değil, kale kapısı mübarek.” “Zavallı kocası.” “Böyle kart bir karının başka nasıl olmasını beklerdin ki?” Hepsi güldüler. Biletçi ile vagonun sahanlığına çıkmış, huzur içinde duran Therese bir şey duymamışlardı. Ama biletçi yine de güldü. Kaldırımda kocasını neşeyle karşılayan Therese: “Bayağı komik bir adam,” dedi. Komik adam, hareket etmiş olan tramvaydan aşağı eğildi, elini ağzına götürerek anlaşılmaz iki

hece haykırdı. Hiç kuşkusuz kahkahadan bütün gövdesi sarsılmaktaydı. Therese elini salladı; kocasının şaşkın bakışlarını fark edince de: “Neredeyse vagondan aşağı yuvarlanacak,” diyerek kendini haklı göstermeye çabaladı.

Kien ise bu sırada ona hissettirmeden eteğini süzüyordu. Mavisi, her zamankinden koyuydu ve yine her zamankinden fazla kolalanmıştı. Midye ile kabuğu gibi, Therese’yi de eteğinden ayrı düşünebilmek olanaksızdı. Kapalı bir midyenin kabuğunu zorla açmaya kimsenin gücü yetmezdi, üstelik de bu etek büyüklüğünde bir dev midye. Ancak ayak altına alınıp ezilebilir, bir köpük ve kabuk parçası yığını haline getirilebilirdi. Tıpkı çocukken bir keresinde deniz kıyısında yaptığı gibi. Midye bir milim bile aralanmamıştı. O güne dek Kien hiç çıplak midye görmemişti. Nasıl bir hayvandı bu kabuğu böylesine bir güçle kapalı tutabilen? Bunu hemen o anda öğrenmek istemiş, avuçlarının arasındaki bu taş gibi sert ve dirençli nesneyi parmakları ve tırnakları ile açabilmek için çabalamış, çabalamıştı. Bu arada midye de kendini korumak için çaba harcamaktan geri durmamıştı. Kien, onu kırmazdan önce yerinden kımıldamamaya yemin etmişti. Kendini göstermek istemeyen midye ise onun istediğinin tersini yapmaya yeminliydi sanki. Neden bu denli utanıyor? diye sormuştu Kien kendi kendine, gördükten sonra özgürlüğünü geri veririm ona, dahası isterse kapatırım da kabuğunu. Söz veriyorum hiçbir şey yapmayacağıma, eğer kulakları duymuyorsa, büyük tanrı ulaştırsın ona bu isteğimi. Kien, birkaç saat boyunca midye ile pazarlığını sürdürmüştü. Kullandığı sözcükler de parmakları kadar güçsüz ve etkisizdi. Alışmadığı şeydi dolambaçlı yollardan gitmek. Hedefine dosdoğru erişmekten hoşlanırdı. Akşama doğru ta uzaklardan büyük bir gemi geçmişti. Kien, gözlerini açarak geminin bordasındaki koskoca siyah harflere bakmış, “İskender” adını okumuştu. Bunun üzerine öfkesinin ortasında gülmeye başlamış, yıldırım hızıyla pabuçlarını ayağına geçirmiş, midyeyi tüm gücüyle yere çalmış ve Gordiyon’daki düğümü çözmüşçesine bir zafer dansı yapmıştı. Şimdi midyenin kabuğu, tümüyle işe yaramaz hale gelmişti. Kien onu pabuçlarıyla ezmişti. Bir an sonra midyenin kendisi çırılçıplak kalıvermişti önünde.

Bir avuç acı, köpük ve aldatmacadan oluşan bir yığındı; hayvanlıkla hiçbir ilgisi kalmamıştı.

Therese'ye gelince kabuksuz, yani eteksiz var olabileceği düşünülemezdi. Her zaman iyice kolalanmış olurdu eteği. Bu etek, onu saran mavi bir cilt kapağı gibiydi adeta. Zaten Therese iyi ciltlerden hoşlanır, onlara değer verirdi, iyi ama, pililerin bir süre sonra çizgilerini yitirmemelerine ne demeliydi? Eteği çok sık ütülediği kuşku götürmezdi. Belki de iki eteği vardı, ama aralarındaki fark hiç belli olmuyordu. Gerçekten becerikli bir kadın. Eteğini buruşturmaktan kaçınmalıyım. Yoksa derdinden düşer bayılır. Birdenbire bayılıverirse ne yaparım ben? En iyisi önceden özür dilerim. Sonra eteğini yine ütüleyebilir. O ütü yaparken, ben yandaki odaya geçerim. Hem neden ikinci eteğini giymiyor? Aslında çok güçlük çıkarıyor bana. Evimin işlerine bakarken, tutup onunla evlendim. Kendine bir düzine etek alsın ve sık sık değişsin. O zaman daha az kolalasa da olur. Aşırı sertlik göze gülünç görünüyor. Tramvaydakiler haklıydılar.

Merdivenlerden çıkmak kolay olmadı. Kien farkına varmaksızın adımlarını ağırlaştırmıştı. İkinci kata çıktıklarında eve geldiklerini sanıp birden ürktü. Tam bu sırada küçük Melzger şarkı söyleyerek yanlarına koştu. Kien'i görür görmez parmağını Therese'ye uzatıp yakınmaya koyuldu;

— Beni içeri bırakmıyor! Kapıyı hep yüzüme kapatıyor! Onu azarlayın biraz olur mu Profesör?"

Kien korkutucu bir ifadeyle: "Bu da ne demek oluyor?" diye sordu. Birdenbire sanki çağrılmış gibi karşısında beliriveren bu şamar oğlanının gelişine bayağı sevinmişti.

— Bana izin vermiştiniz. Bunu da söyledim ona.

— O dediğin kim?

— Bu işte.

— Bu mu?

— Evet. Annem onun bir hizmetçi parçası olduğunu, bundan ötürü haddini bilmesi gerekliğini söyledi.

Kien: "Terbiyesiz piç!" diye bağırarak tokat atmak üzere elini kaldırdı. Çocuk eğildi, sendeledi ve merdivenlerden aşağı yuvarlanmamak için Therese'nin eteğine sarıldı. Kolalanmış kumaşın buruşurken çıkardığı

hışırtı duyuldu.

“Ne?” diye haykırdı Kien, “Bir de edepsizleşmeye kalkışıyorsun, öyle mi?” Çocuk, onunla alay etmeye başlamıştı, öfkesinden neredeyse kendini yitiren Kien ona birkaç tekme savurdu, soluk soluğa saçlarından yakalayıp havaya kaldırdı, kemikli elleriyle iki üç tokat indirip bir yana fırlattı. Çocuk ağlayarak merdivenden yukarı koştu. “Anneme söyleyeceğim! Anneme söyleyeceğim!” Yukarda bir kapı açıldı, ardından yine kapandı. Bir kadın sesinin bağırtıları duyuldu.

“Yazık oldu güzel eteğe!” Bu sözlerle çocuğun yediği tokatların acımasızlığını haklı göstermek isteyen Therese durdu ve koruyucusuna anlamlı biçimde baktı. Şimdi kadını hazırlamanın zamanı gelmişti işte. Ne olursa olsun, söylenmeliydi bir şeyler. Kien de durdu.

— Evet, gerçekten yazık oldu güzel eteğe. “Ama ne vardır ki kalıcı olan şu yeryüzünde?”

Böylece eski ve güzel bir şiirden alınma bir dize ile er geç gerçekleşecek bir sonuca dikkati çekebildiğinden ötürü halinden memnundu. Nazik konuları açıklamanın en iyi yolu şiire başvurmaktı. Şiirler her duruma uyardı. Söylenilmek istenen şeyi çok dolaylı bir biçimde dile getirdikleri halde, ne anlatılmak istendiği anlaşılırdı. Kien yine yürümeye başladığında dönüp Therese’ye baktı.

— Güzel bir şiir, değil mi?

— Evet, haklısınız. Şiirler daima güzeldir. Yeter ki insan anlamasını bilsin.

— Aslında bu söylediğiniz, her şey için geçerli.

Bu cümleyi ağır ağır ve her sözcüğün üstünde durarak söyleyen Kien’in yüzü kızarmıştı. Therese dirseğiyle onun kaburga kemiklerine dokundu, sağ omuzunu titretti, başını her zamankinden aksi yöne çevirdi, meydan okurcasına:

— Göreceğiz bakalım, diye yanıtladı. Durgun sular derin olur.

Kien, kadının bu sözleri ona yönelttiği kanısına kapıldı. Therese’nin söylediklerini, onu onaylamadığı anlamında yorumladı. Biraz önceki edepsiz imasından ötürü kendinden utandı. Kadının sesinin alaycı tonu, son

cesaret kırıntılarını da yitirmesine yol açtı.

“Ben — ben öyle demek istemedim,” diye kekeledi.

O sırada kapının önüne varmaları, Kien’i daha da utanmaktan kurtardı. Cebinde anahtar aradığından ötürü memnundu. Hiç olmazsa böylece bakışlarını karşısındakinin dikkatini çekmeden yere indirebilmek olanağını kazanmıştı. Anahtarları bulamadı.

“Anahtarları evde unutmuşum,” dedi. Vaktiyle midyenin kabuğuna yaptığı gibi, şimdi de evin kapısını kırmak zorundaydı. Aksilikler birbirini izliyordu nedense. Karamsarlık içinde elini pantolonunun diğer cebine soktu. Hayır, anahtarlar üzerinde değildi. Henüz aramakla uğraşırken, kilitte bir şeylerin döndüğünü işitti. Hırsızlar, diye geçti ilk anda kafasından. Aynı anda da kadının elini tokmağa koymuş olduğunu gördü.

Therese bu durumdan dolayı kıvançla şişinerek; “Ama benim anahtarlarım yanımda,” dedi.

Neyse ki Kien kilitten gelen şıkırtıyı işitince “imdat” diye bağırmamıştı. Çünkü bu sözcük, dilinin ucuna dek gelmişti. Bağırsaydı, sonradan bu davranışından ötürü ömür boyu Therese’nin karşısında utanç duyacaktı. Küçük bir çocuk gibi davranmaktaydı kısacası. Anahtarları yanına almamak ise ilk kez başına geliyordu.

Sonunda dairelerine girdiler. Therese, onun yattığı odanın kapısını açıp içeri girmesini işaret etti. “Ben de şimdi geliyorum,” deyip onu yalnız başına bıraktı.

Çevresine bakman Kien, hapishaneden çıkmışçasına rahat bir soluk aldı.

Evet, işte yuvasındaydı şimdi. Burada, bu odada güvenlik altındaydı. Kimse bir şey yapamazdı. Bunu düşününce dudaklarında bir gülümseme belirdi. Bu arada geceleri üstünde yattığı divanın bulunduğu yöne bakmaktan kaçınıyordu. Aslında yuva, herkesin yaşamı için gerekli olan bir şeydi. Ama önemli olan, yuva kavramının içerdiklerini saptamaktı. Beylik anlamda, gelişigüzel ifade olunan yuva, ya da dinin insanlara öbür dünyada kavuşacaklarını muştuladığı o sürekli ve soluk yuva görüntüsü, gerçek anlamda yuva gereksinmesini karşılayabilmek konusunda çok yetersizdi. Düşünmeyi, dostları, dinlenme olanaklarını ve yaratıcı çalışmalar yapmaya

elverişli bir ortamı doğal, eksiksiz düzenlenmiş bir bütün halinde, tümüyle kişiye özgü bir evren niteliği ile birleştiren bir yer — bu olabilirdi ancak gerçek yuvanın tanımlanması. Ve böyle bir tanımlamanın çerçevesine de ancak bir kitaplık uyabilirdi. En akıllı davranış, olanaklar elverdiği ölçüde kadınları yuvadan uzak tutmaktı. Yok eğer bir kadın almaya karar verilirse o zaman onu, Kien'in yaptığı gibi, almazdan önce yuva ile iyice kaynaştırmak gerekirdi. Uzun, derin bir sessizlik içinde geçen ve dayanabilmek için gerçekten büyük dayanma gücü gerektiren sekiz yıl boyunca kitaplar, Therese'nin Kien'e tamamen boyun eğmesini sağlamıştı. Kien herhangi bir katkıda bulunmak amacıyla parmağını bile oynatmış değildi bütün bu süre içinde. Dostları olan kitaplar, bu kadını onun namına fethetmişlerdi. Hiç kuşkusuz kadınların aleyhinde söylenebilecek pek çok şey vardı ve bir dönemi geçirmeden evlenmek, ancak delilere özgüydü. Kien ise kırk yaşına dek beklemek akıllılığını göstermişti. Acaba bu sekiz yıllık deneme süresine onun gibi dayanabilecek kaç kişi vardı şu yeryüzünde! Günün birinde nasılsa kaçınılmaz bir biçimde gerçekleşecek olan sonuç, zamanın akışı içerisinde sağlıklı bir gelişmeyle bugüne varmıştı. Yazgıya egemen olacak, ona yön verecek tek güç, yine insanın kendi kendisiydi. Derinlemesine düşünülecek olursa, yaşamında kadın, tek eksiği olarak kalmıştı. Kien, Don Juan yaşamı sürmeye meraklı bir insan değildi —bunu ancak kardeşi kadın doktoru Georg'a yakıştırırdı. Böyle bir yaşama meraklı değildi ama, son zamanlarda gittikçe artan karabasanlarının nedenini işinden başka hiçbir şey düşünmemesine bağlamak pek yersiz bir düşünce sayılmazdı. Neyse ki bundan böyle yaşamının akışı tümüyle değişecekti.

Yerine getirmek zorunda olduğu görevden daha fazla kaçınması yakışık almayacaktı hiç kuşkusuz. Nihayet bir erkekti. Ne olacaktı şimdi? Ne mi olacaktı? İşi böylesine ciddi bir havaya sokmakla biraz da fazla ileri gidiyordu artık. Tabii önce, düşündüğü işin ne zaman olacağını saptamak gerekiyordu. Şimdi olacaktı. Belki Therese tüm gücüyle savunacaktı kendini. Ama onun direnci kırılmamalıydı bu savunma karşısında. Bir kadının elinde kalan son gizi uğrunda savaşmasında anlaşılmayacak bir yan yoktu. Buna karşılık her şey olup bitlikten sonra hayranlık duymaya başlayacaktı kocasına. Söylendiğine göre bütün kadınlar böyleydi. Evet, ne olacaksa şimdi olacaktı. Karar verilmişti artık. Kien kendi kendisine onur

sözü vermişti.

İkincisi: Nerede olacaktı bu iş? Çirkin bir soruydu bu. Ve aslında odaya girdiğinden bu yana divanın görüntüsü, gözlerinin önünden silinmemişti. Bakışları kitap raflarında dolaşırken, divanın görüntüsü onlara eşlik etmişti. Çocukluğunun kıyılarındaki o dev ve mavi renkli midye, divanın üstünde durmaktaydı. Gözleri nereye kaysa, hantal divan orada bitiveriyordu. Sanki rafların tüm yükünü üstünde taşırmış gibi basılmış bir görünüşü vardı. Kien ne zaman divanın gerçekten bulunduğu yere yaklaşsa, başını ani bir hareketle yana çeviriyor ve geldiği uzun yoldan geri dönüyordu. Şimdi, yani o onur sözü verildikten sonra, Kien divana daha dikkatle ve daha uzun bakmaya başlamıştı. Gerçi gözleri salt alışkanlıktan ötürü birkaç kez divandan başka bir yöne kaydı ama, sonunda oraya takılıp kaldı. Divan, gerçek ve canlı divan bomboştu; ne midye, ne de kitapların yükü vardı üstünde. Peki ya üstüne mahsusları bir şeyler konsa nasıl olurdu? Birkaç güzel cilt dizilse, her yanı kitaplarla kaplansa ve göze görünmese?

Kien, aklına gelen bu dâhiyane düşünceyi derhal uygulamaya koyuldu. Bir sürü cildi raflardan çıkarıp dikkatle divanın üstüne yığdı ve küçük bir tepecik yaptı. Aslında bu iş için üst raflardaki kitapları kullanmayı yeğlerdi; ne var ki vakit çok azdı. Therese hemen döneceğini söylemişti.

Bu nedenle Kien üst raflara uzanmak düşüncesini kafasından çıkardı, merdiveni yerinde bıraktı ve alt raflardaki seçme yapıtlarla yetindi. Dört, beş ağır cildi birbiri üstüne yığdı, bu arada gidip bir yenisini getirmeden, alelacele de olsa getirmiş olduklarını şöyle bir okşamaktan kendini alamadı. Karısını incitmemek endişesiyle, kötü ciltler seçmemeye dikkat etti. Gerçi Therese’nin bilgi düzeyi, bir yapıtın değerini saptamasına yelecek ölçüde değildi ama kitapların üstüne titreyip onlara saygı gösterdiğinden ötürü Kien de onu sayıyordu. Artık neredeyse gelirdi. Yüklü divanı görür görmez, düzenliliği seven bir kadın olduğu için yanına gidecek ve kitapların yerinin neresi olduğunu soracaktı. Kien de böylece hiçbir şeyden haberi olmayan zavallıcığı kapana kıstırmış olacaktı. Kitapların adını bahane ederek bir konuşma kapısı açacaktı. İstediği yolda adım adım ilerliyor, Therese’yi hiç acele etmeksizin hedefe doğru götürüyordu. Çünkü zavallının geçireceği sarsıntı, bir kadının yaşamında düşünülebilecek en önemli olaydı. Bu nedenle karısını korkutmak değil, ona yardımcı olmak istiyordu.

İzlenebilecek tek davranış biçimi, serinkanlılığı ve kararlılığı elden bırakmamaktı. Düşüncesiz ve acele eylemlerden nefret ederdi. İçinden kitaplarına hayır dua etti. Bir de Therese bağırmaya kalkışmasa, her şey yolunda gidecekti.

Biraz önce hafif bir gürültü duyar gibi olmuştu. Dördüncü odanın kapısı açılmıştı sanki. Ama o anda daha önemli işlerle uğraştığından, buna dikkat etmedi. Yazı masasının bulunduğu yerden, her yanı zırh gibi kitaplarla kaplı divanın görünüşünün nasıl bir etki yarattığına baktı, bunu yaparken de kitaplarına karşı olan sevgi ve bağlılığının bir kat daha arttığını hissetti. Bu anda Therese’nin sesi duyuldu:

— İşte geldim.

Kien dönüp baktı. Therese yan odaya açılan kapının eşiğinde durmaktaydı. Sırtında geniş dantellerle süslenmiş ve göz kamaştırıcı beyazlıkla bir gömlek vardı. Bakışlarını korkuyla yukarılara doğru kaydırdı; Kadın bluzunu çıkartmamıştı.

Tanrıya şükürler olsun. Eteğini çıkartmış. Buruşturacağım diye üzüntü çekmeme gerek yok. Ama saygıdeğer bir kadına yakışır mı acaba bu davranış? Neyse, talihliyim vesselam. Yoksa eteğini çıkarttırana dek utancımdan ne yapacağımı bilemeyecektim. Ama nasıl yapabildi bunu böylesine rahatlıkla? Oysa ben ancak: çıkar onu, diyebilecektim. Gidip kendi elimle çıkarmak yürekliliğini asla gösteremeyecektim. Yaptığı işi ne kadar da doğal görürmüş gibi duruyordu şimdi karşısında. Sanki uzun bir süreden beri içli dışlıyız. Ama doğal karşılamak gerek. Artık karım ne de olsa. Her evlilikte böyledir bu. Nereden mi biliyor böyle olduğunu? Buraya gelmezden önce evli bir çiftin yanında çalışıyordu. Büyük bir olasılıkla orada bir sürü sahneye tanık oldu. Tıpkı hayvanlar gibi. Onlar da doğru olan davranışı kendiliklerinden izleyiverirler. Therese’nin kafası kitaplarda falan değil aslında.

Therese kalçalarını çalkalayarak yaklaştı. Şimdi kayarcasına değil, çalkalanarak yürümekteydi. Kayar gibi görünüşü, yalnızca kolalı eteğinin verdiği bir görüntüydü demek. Kadın neşeyle; “Çok düşüncelisin bakıyorum!” dedi. “Ah, siz erkekler yok musunuz!” Küçük parmağını kıvırdı, korkutmak istercesine ona doğru uzattı, sonra divanı gösterdi. Kien,

ben de oraya gitmek zorundayım, diye düşündü ve nasıl olduğunu fark etmeksizin bir anda kendini Therese'nin yanında buldu. Ne yapmalıydı şimdi — kitapların üstüne mi uzanmalıydı? Korkusundan dişleri birbirine vururken, kendisini kadından ayıran son engel olan kitaplara içinden yakarmaya koyuldu. Onun bakışını yakalayan Therese eğildi, sol koluna havada geniş bir çember çizdirerek bir çırpıda bütün kitapları yere fırlattı. Kien kitaplara doğru çaresizce bir atılış yapmak, haykırmak istedi, korku bir el gibi gırtlağına yapıştı, yutkundu ve hiç ses çıkaramadı. Korkunç bir nefret duygusunun yavaş yavaş benliğinin her yanını kaplamaya başladığını hissetti. Buna yeltenebilmişti demek kadın. Kitaplar!

Therese gömleğini çıkardı, dikkatle katlayıp yerdeki kitapların üstüne koydu. Sonra rahatça divanın üstüne yerleşip küçük parmağını kıvırdı, sırıttı ve konuştu: "Haydi bakalım!"

Kien uzun adımlarla odadan dışarı fırladı, evin içinde tek kitapsız yer olan tuvalete kapandı, bir otomat gibi pantolonunu çıkardı, klozetin üstüne oturup küçük bir çocuk gibi ağlamaya başladı.

Göz Kamaştıran Eşyalar

— HİZIMETÇI gibi mutfakla yemek yiyecek değilim herhalde. Evin hanımı yemeğim doğru dürüst bir masada yer.

— Evde yemek masası yok.

— Ben de her zaman bunu söylüyorum zaten. Yemek masası mutlaka alınmalı. Yazı masasının üstünde yemek yemek, doğru dürüst bir evde olacak iş mi? Sekiz yıl boyunca hep bunu düşündüm. Artık masa gelmeli!

Yalnız masa değil, fakat ceviz ağacından yapılma bütün bir yemek odası takımı satın alındı, işçiler bu takımı, yazı masasının en uzağında bulunan dördüncü odaya yerleştirdiler. O günden sonra öğle ve akşam yemekleri, yeni masanın başında yenildi. Yemek sırasında hemen hiç konuşulmuyordu. Aradan henüz bir hafta geçmişti ki, Therese bir yemek sırasında konuşmaya başladı:

— Bugün bir istekte bulunacağım. Evde dört oda var. Karı ile koca aynı haklara sahiptirler. Yasalar bugün böyle buyuruyor. Odaların ikisinin kocaya, ikisinin de karıya ait olması gerek. Eşler birbirlerinin hakkına saygı göstermeli. Ben yemek odasını ve onun yanındaki odayı alıyorum. Güzel çalışma odasıyla onun yanındaki oda da sana kalıyor. En yakın çözüm bu. Eşyalar olduğu yerde kalsın. Oraya buraya taşımaya gerek yok. Bu işe verilecek zamana yazık olur. Bu işi ne kadar önce yaparsak, o kadar iyi. O zaman her iki taraf da yapacağını bilir. Erkek yazı masasına, kadın da işine döner.

— Peki ya kitaplar! Onlar ne olacak?

Kien karşısındakinin niyetini sezmişti. Ama o kadar kolay oyuna gelmek niyetinde değildi. İki cümle fazla söylemeyi göze alarak işi kurcalamaya karar vermişti.

— Kitaplar mı? Sanırım benim odalarımda epey yer kaplayacak.

— O halde kendi tarafıma alırım!

Sesinden çok kızmış olduğu anlaşılıyordu. Hey Tanrım, diye düşündü Therese, bu adamın elinden gönül rızasıyla bir şey alabilmek, ne kadar da güçmüş! Birkaç parça mobilyaya bile içi gitti!

— Fakat rica ederim, ne gereği var bunun? Öyle fazla oraya buraya taşımak, kitaplar için iyi değildir. Ben ne dediğimi biliyorum. Kitapları yerli yerinde bırak. Elimi bile sürmem. Buna karşılık üçüncü odayı da ben alırım, olur biter. Zaten o odada hiçbir şey yok. Çalışma odası ise yalnızca sana ait olur.

— Yemeklerde ağzını açmayacağına söz verir misin?

Eşyaları umursadığı yoktu Kien'in. Ama yine de onları pahalı satıyor sayılırdı. Çünkü Therese'nin yemeklerde zaman zaman bir şeyler söylediği olurdu.

— Hiç merak etme, istediğini memnuniyetle yerine getiririm.

— Öyleyse yazılı bir anlaşma yapalım. Böylesini yeğlerim.

Therese, Kien'in ardından büyük bir kıvraklıkla yazı masasının yanına kaydı. İmzasını attığında, Kien'in alelacele hazırladığı sözleşmenin mürekkebi kurumamıştı bile. Kien:

— Neyin altına imzanı koyduğunu sanırım biliyorsundur! diyerek kâğıdı havaya kaldırdı ve her olasılığa karşılık yazdığı cümleleri bir kez de yüksek sesle okudu:

"Bana ait üç odadaki kitapların tamamının mülkiyetinin hukuken kocamda olduğunu, bu mülkiyet durumunda hiçbir zaman ve hiçbir koşul altında bir değişiklik yapılamayacağım beyan eder, sözü geçen üç odanın bana bırakılmasına karşılık birlikle yenecek yemekler sırasında konuşmayacağıma söz veririm."

İkisinin de istekleri yerine gelmişti. Nikâh memurunun önüne çıktıklarından beri ilk kez el sıkıştılar.

Böylece o güne dek yalnızca alışkanlıktan ötürü bir şey söylememiş olan Therese, kocasının gerçekte konuşmamaya ne denli değer verdiğini yakından öğrenmek olanağını buldu. Sözleşmede kendisine bırakılanlara karşılık verdiği sözü titizlikle tuttu. Masaya oturduklarında, yemekleri

kocasına tek sözcük söylemeksizin uzattı. Eskiden beri kocasına, mutfakla nasıl yemek pişirdiğini anlatmak isterdi; bundan da gönüllü olarak vazgeçti. Sözleşmenin metni, noktası noktasına belleğine yerleşmişti. Aslında susmak zorunda olduğunu bilmek, susmaktan daha zor geliyordu. Therese'ye.

Bir sabah kocası gezmeye gitmek üzere odasından çıkarken önüne dikildi ve konuşmaya başladı:

— Şu anda konuşabilirim. Çünkü yemekte değiliz. Bu divanda yatabilmem, olanaksız. Bak bir kez, hiç yakışıyor mu yazı masasına? Masa eski ve pahalı bir parça, oysa bu divan beş para etmez. Doğru dürüst bir evde doğru dürüst bir karyolanın bulunması gerekir. Aksi takdirde insan konuklarının önünde küçük düşer. Divan eskiden beri canımı sıkıyordu. Bunu dün söylemek istiyordum ama kendimi tuttum. Çünkü evin hanımının yüzgeri edilmesi yakışık almaz. Çok sert bu divan. Görülmemiş derecede sert Böylesi de hiç hoşa gitmiyor. Sertliğinden yakınırken, aklımdan birtakım kötü düşünceler geçiriyor değilim. Kimse suçlayamaz beni böyle yapmakla. Beni yalnızca uyku sorunu ilgilendiriyor, insan iyi uyuyabilme olanağına sahip olmalı. Zamanında ve doğru dürüst bir yatağa yatıp uyumak; normal olanı budur. Yoksa bu denli sert bir yatak değil.

Kien karısının konuşmasını engellemedi. Günün diğer saatlerinde nasılsa susacağından emin olarak sözleşmede yalnızca yemeklerde konuşmama koşuluna yer vermişti. Böyle yapmakla yanlış davranmış olduğunu anlıyordu şimdi. Therese'nin hukuken sözleşmeye aykırı hareket ettiği ileri sürülemezdi. Ama ahlaken açık vermişti. Ne var ki onun düzeyinde bir insan için ahlaken açık vermek, önemli değildi. Kien, bir dahaki sefere daha dikkatli olmaya karar verdi. Şu anda konuşsa, karşısındakine konuşmasını uzatma olanağını kazandıracaktı. Onun için sanki karısı dilsiz, kendi de sağırmış gibi yana çekildi ve çıkıp gitti.

Ama Therese yine geldi. Her sabah kapının önüne dikilip divanla ilgili konuşmalarını sürdürdü. Her defasında da divanın sertliğinden biraz daha çok yakınıyordu. Konuşmaları uzadıkça uzuyor, buna karşılık Kien'in huzuru gittikçe daha çok kaçıyordu. Bir mimikle olsun karşılık vermiyor, ama karısının söylediklerini de sonuna dek dikkatle dinliyordu. Therese divan hakkında öylesine ayrıntılı bilgi sahibiydi ki duyan şiltede yıllardan beri Kien'in değil, fakat onun yattığını sanırdı. Edepsiz edepsiz

konuşmaları, Kien'i etkiliyordu. Aslında divan sert olmaktan daha çok yumuşaktı. Kien zaman zaman tek bir cümleyle kadının budalaca konuşmalarını ağzına tıkmak için içinde dayanılmaz bir istek duyuyordu. Bir yandan da edepsizliği nerelere dek vardıracağını merak ediyordu. Bunu öğrenebilmek amacıyla küçük ve hileli bir deneme yapmaya karar verdi.

Bir gün Therese yine büyük bir hararetle divanın sert, çok sert, ama dayanılamayacak kadar sert oluşundan yakınırken Kien başını onun yüzüne —yani şiş yanaklarına ve kapkara ağzına— yanaştırdı ve alaylı bakışlarla konuştu:

— Bunu sen bilemezsin. Divanda ben yatıyorum.

— Olsun. Divanın sert olduğunu çok iyi biliyorum.

— Öyle mi? Nereden biliyormuşsun bakalım?

Therese sırıttı.

— Orasını açıklayamam. Benim de birtakım anılarını var elbet.

Birdenbire Therese'nin sırıtışı, Kien'e bir şeyler anımsatır gibi oldu. Dantellerle süslü, göz kamaştırıcı beyazlıkla bir gömlek. Kitaplara vuran hantal bir kol. Savaş alanındaki ölüler gibi halının üslüne dağılmış kitaplar. Gömleği dikkatle katlayıp kefen gibi kitapların üstüne koyan yarı çıplak, yarı giyinik bir ucube.

O gün çalışmaları açısından Kien için kötü bir gün oldu. Hemen hiçbir şey yapamadı. Bir kez unutmayı başardığı görüntüler, eskisinden çok daha güçlü olarak yine belleğine dönmüştü. Yemeğe karşı da içinde bir tiksinme uyanmıştı. Gece gözünü bile kırpmadı. Lanetlenmiş, çirkefe bulanmış bir nesne gözüyle bakıyordu altındaki divana. Keşke yalnız sen olsaydı! Sanki üzerine iğrenç bir anı yapışmıştı da bir türlü gitmek bilmiyordu. Kien birkaç kez kalkıp eliyle divanın üstündeki görüntüyü atmaya çabaladı. Ama kadının gövdesi ağırdı ve şiltenin neresi hoşuna giderse o köşesinde kıvrılıveriyordu. Sonunda Kien, kadını resmen divandan aşağı attı. Ne çare! Yatar yatmaz görüntünün tüm ağırlığıyla yine üzerine çöktüğünü hissetti. İçindeki nefret duygusu, uyumasını da olanaksız kılıyordu. Oysa altı saat uyuması kesinlikle gerekliydi. Bu gidişle yarınki çalışmasının da bugünkünün sonucuna uğrayacağı kuşkusuzdu. Bir ara içini sıkan bütün

düşüncelerin odak noktasının divan olduğunu fark etti. Saat dörde doğru aklına gelen bir düşünce, önünde kurtuluş yolunun açılmasını sağladı. Divanı feda etmeye karar verdi.

Alelacele kadının mutfağın yanında bulunan odasının önüne koştu ve onu korkuyla yatağından sıçratana dek kapıyı yumrukladı. Therese de uyumamıştı. Evlendiğinden bu yana çok az uyuyordu. Başlangıçtan beri umudunu yitirmemiş, her gece özlemini çektiği o büyük olayın gerçekleşmesini beklemişti, işte, şimdi gelip çatmıştı o beklediği an. Bu mutluluğa inanabilmek, onu doyasıya içine sindirebilmek için birkaç dakika hiç kıpırdamadan durdu. Sonra sessizce yatağından kalktı, geceliğini çıkarıp dantelli gömleğini sırtına geçirdi. Zaten o güne dek her gece gömleğini bavulundan çıkarıp yatağının ayakucunda duran sandalyeye asmıştı. Devlet kuşunun konacağı saat ve dakika hiçbir zaman önceden bilinemezdi. Gömleğini giydikten sonra, çeyizinin gömlekten sonraki en değerli ve görkemli parçası olan geniş ve aralıklı örgülü şalım omuzlarına sardı. İlk yenilgisinin nedenini hep o gün sırtında olan bluza bağlamıştı. Ayaklarına küçük kırmızı terliklerini geçirdi. Kapının önüne yaklaşıp anlaşılabilir bir sesle fısıldadı:

“Aman Allah’ım, açayım mı kapıyı?” Aslında: “Ne oldu?” diye sormak istemişti.

“Hayır, haya!” diye haykırdı Kien. Therese’nin gerçekte bir numaradan başka bir şey olmayan ağır uykusuna çok kızmıştı.

Therese yanıldığını anladı. Ama Kien’in sesinin buyruk verirmiş gibi çıkan sert tonu yüzünden tüm umudunu bir anda yitirmedi.

“Yarın benim için bir yatak alınacak!” diye haykırdı Kien. Kadın karşılık vermedi.

“Anlaşıldı mı?”

Therese oyunculuk yeteneğini sonuna dek zorlayıp kapının arkasından yumuşacık bir sesle ve adeta soluk verir gibi fısıldadı:

“Nasıl istersen.”

Kien döndü, sözlerinin allım çizmek istermişçesine kapısını çarparak

kapattı ve derhal uyudu.

Therese şalı omuzlarından çekli, dikkatle sandalyeye koydu ve koca göğüslerini yatağının şiltesine gömdü.

Yakışık alır davranış mı bunlar? Yapılacak şey mi? Sanki bu iş için yanıp tutuşuyorum da! Bir erkek kendi kendisini ancak bu kadar aldatabilir. Hem böylesine erkek denebilir mi? Pahalı dantellerle işlenmiş birbirinden güzel külotlarının karşısında kılı bile kıpırdamıyor. Hayır, hayır, böylesine erkek diyebilmek olanaksız. Oysa isteseydim ne kadar renkli aşk serüvenlerine atılabilirdim! Eski çalıştığım yerin efendisi; işte öylesine erkek denir. Hep beni ziyarete gelirdi. Kapıda çenemden tutar ve her defasında: “Bu, gün geçtikçe gençleşiyor!” derdi. Gücü ve iri yapısıyla işte o tam bir erkekti. Kalıbı kıyafeti yerindeydi; bunun gibi iskelete benzemiyordu. Ya o bakışları... Tek sözcük söylemem, yeterliydi. O evde olduğu zamanlar oturma odasına girer ve sorardım:

“Hanımefendiyle beyefendi yarın için ne arzu ederler acaba? Yanına lahana ve kızarmış patates konmuş sığır eti mi, yoksa havuçlu ve hamur köfteli tütsülenmiş et mi?”

Yaşlı hanımla bey, hiçbir vakit anlaşamazlardı. Bey hamur köftesi, hanım ise lahana isterlerdi. Bunun üzerine ben de konuğa dönüp sorardım:

“O halde yeğeniniz beyefendi seçsinler!”

Onun önünde duruşumu ve onun da şımarık bir tazı gibi yerinden fırlayıp, iki eliyle birden —Allah için güçlü kuvvetli bir erkekti!— omuzlanma vuruşunu hâlâ görür gibiyim.

“Yanına lahana ve hamur köftesi konmuş sığır eti!”

Bunu duyunca kendimi tutamayıp gülerdim. Yanına köfte konmuş sığır eti! Olacak şey miydi? Sığır etinin yanına garnitür olarak köfte konduğunu ömrümde duymamıştım.

“Beyefendi hiç de neşelerini yitirmezler!” diye karşılık verirdim.

Eski bir banka memuruydu. O sıralarda artık çalışmıyordu. İyi bir tazminat alıp işinden ayrılmıştı. Parayı almıştı ya, hepsini yiyip bitirdikten sonra neye yarardı? Hayır, hayır, emekli aylığı olan daha ciddi birini, ya da

varlıklı bir erkeği her zaman yeğledim. İşle şimdi de artık istediğime kavuşmuş bulunuyorum. Bir serüven yüzünden bir çuval inciri berbat etmenin gereği yok. İnsan akıllı davranmasını bilmeli. Ailece uzun ömürlü olduğumuzu unutmamak gerek. Bu denli düzenli bir yaşam sürenler için doğal karşılanması gereken bir sonuç. Erken yatıp evden dışarı adımım atmayınca insan haliyle sağlıklı oluyor. Anam olacak o pis cadaloz bile öldüğünde yetmiş dört yaşındaydı. Üstelik de hasta olduğu için değil, fakat açlıktan kuyruğu titretti. Yaşlılığını düşünerek birkaç kuruş ayırmak, hiçbir zaman aklına gelmemişti. Eline geçeni har vurup harman savurdu. Her kış yeni bir bluz geçirirdi sırtına. Babamın ölümünün üzerinden daha altı yıl bile geçmeden bir herifle yaşamaya başladı. Kasaptı ve gerçek anlamıyla hayvan gibi biriydi; bir yandan annemi döver, bir yandan da bütün gün başka kızların peşinden koşardı. Yüzünü tırnaklarımla adamakıllı yırtmıştım. Bana sahip olmak istiyordu; oysa ben ondan tiksiniyordum. Bana yanaşmasına yalnızca annemi kızdırmak için izin verdim. Annem ağzında hep aynı teraneyi geveler, “her şey çocuklarım için” der dururdu. İşinden eve dönüp de kasabı kızının üzerinde görünce gözleri nasıl da faltaşı gibi açılmıştı! Herif hemen yere atlamaya kalkıştı. Ama ona sımsıkı sarıldım ve annem odaya girene dek yatakta tuttum. İşle o zaman kıyamet koptu. Annem herifi yumruklayarak odadan kovdu. Beni de yakaladı, bir yandan hıçkırırken, bir yandan da dövmeye yeltendi. Ama ben izin vermedim ve yüzünü tırmaladım.

“Sen bir üvey ana kadar kötü yüreklisin! Evet, ancak bir üvey ana olabilirsin sen!” diye bağırdım avaz avaz. Annem ölene dek kasabın kızlığımı elimden aldığına inandı. Oysa bunun gerçekle hiçbir ilgisi yok. Her zaman dürüst bir kadın olarak yaşadım ve kimseyle ilişki kurmadım. Kendimi savunmasaydım, elimi salladığım anda ellisini bulabilirdim. Ama böyle düşüncesizce bir yaşamın sonu neye varır? Fiyatlar gün geçtikçe daha yükseliyor. Patatesler daha şimdiden öncekinin iki kalına ulaştı. Bu artışın sonu neye varır, artık kimse kestiremiyor. Hayır, bu koşullar altında kendimi sonu belirsiz serüvenlere kaptıracak kadar akılsız değilim. Şimdi artık evli bir kadın oldum; yalnızlık içinde geçecek yaşlılık günlerimin dışında, bekleyebileceğim hiçbir şey kalmadı...

Therese, okuduğu tek şey olan gazete ilanlarında rastladığı güzel deyişleri belleğinde tutar, sonra bunları coşkulu olduğu zamanlarda ya da önemli

kararlardan sonra kendi düşüncelerinin arasına katardı. Bu tür sözler, sinirleri üzerinde yatıştırıcı bir etki yapıyordu. Yalnızlık içinde geçecek yaşlılık günlerimin dışında, diye yineledi ve uyuyakaldı.

Ertesi günü Kien, oldukça doyurucu bir yönde gelişen çalışmasının ortasındayken iki adam yeni karyolayı getirdiler. Divan, üstüne yapışmış olan kirli anılarla birlikle ortadan kalktı. Onun yerini karyola aldı. Odadan çıkarken kapıyı kapatmayı unutan adamlar, birden beraberlerinde bir tuvalet masasıyla geri döndüler. Biri ötekine; “Bu nereye konacak?” diye sordu.

“Hiçbir yere!” diye karşı koydu Kien. “Ben tuvalet masası ısmarlamadım.”

İki adamdan kısa boylu olanı: “Ama parası ödendi,” diye yanıtladı. İkincisi: “Komodinin parası da ödendi,” diyerek arkadaşının sözünü tamamladı ve söylediklerinin tahtadan yapılma kanadını çarçabuk odadan içeri aldı.

Bu sırada Therese eşikte belirdi. Alışverişten dönüyordu. Girmezden önce açık duran kapıya vurdu. “Girebilir miyim?

Adamlar Kien’in yerine: “Evet,” diye seslenerek güldüler.

“Demek geldiniz, beyler!” Therese kayarcasına ve saygıdeğer bir ev kadınına yakışır biçimde kocasının yanına gitti, başı ve omuzlarıyla onu içtenlikle, sanki yıllardan beri canciğer kuzu sarmasıymışlar gibi selamladı ve konuştu:

— Nasıl, becerikli değil miymişim? Bütün bunlar, karyola parasıyla alındı. Evin beyi tek bir parça beklerken, hanım üç parça birden getirdi.

— Benim yalnızca yatağa gereksinmem var. Öbürlerini istemiyorum.

— Neden istemeyecekmişsin? İnsanın yıkanmaya da gereksinmesi vardır.

Adamlar birbirlerini dürttüler. Herhalde Kien’in o güne dek hiç yıkanmadığını sanmışlardı. Bu sırada Therese kocasını evi ilgilendiren konular hakkında konuşmaya zorlanmaklaydı. Kien’in ise kendini gülünç düşürmeye hiç niyeti yoktu. Tuvalet masası hakkında konuşmaya başladığı takdirde, adamlar onun deli olduğuna hükmedeceklerdi. Bundan ötürü, üstündeki buz gibi mermer parçasına karşın masayı alıkoymayı yeğledi. Hem masayı yatağın arkasına itip yarı yarıya gözden saklayabilme olanağı vardı. Huzurunu kaçıran bu eşyanın işini bir an önce bitirebilmek için

yerleştirilmesine bizzat yardımcı oldu.

Sonra: “Bu komodinin hiç gereği yok,” diyerek yüksek tavanlı odanın ortasında göze tuhaf görünen —komodin hâlâ ilk bırakıldığı yerde durmaklaydı— daracık ve alçak masayı gösterdi.

— Peki ya oturak?

— Oturak mı?” Kitaplıkla bir oturağın varlığını düşünmek, Kien’i hayrete düşürmüştü.

— Evet oturak. Onu karyolanın altına mı sokalım?

— Ne demek istediğini anlayamıyorum?

— İnsan yabancıların Önünde karısını küçük düşürür mü?

Şimdi anlaşılmıştı. Kadının bütün amacı konuşabilmek, elinden geldiğince çok konuşabilmekti. Bu amaca erişmek için de odada adamların varlığını kötüye kullanıyordu. Ama Kien, kendisine anlamsız gevezeliklerin dikte edilmesini kabullenebileceklerden değildi. Therese’nin sözlerini dinlemektense, bir oturağı bir kitapla eşdeğerde tutmayı yeğlerdi.

“Onu yatağın yanına bırakın,” dedi sert bir sesle adamlara. “Tamam. Şimdi gidebilirsiniz artık.”

Therese adamları dışarıya dek geçirdi. Onlara olağanüstü nazik davranıyordu; hatta kocasının cebinden — her zaman yaptığının aksine bahşiş bile verdi. Döndüğü zaman Kien, oturduğu sandalyenin sırtını ona çevirdi. Artık onunla ne konuşmak, ne de bakışlarını görmek istiyordu, önünde yazı masası bulunduğundan, Therese yanına yaklaşamadı ve öfkeli yüzünü yandan görmekle yetinmek zorunda kaldı. Bu arada yaptığı alışverişe bir gerekçe bulmanın ne denli zorunlu olduğunu hissederek eski tuvalet masasından yakındı.

“Aynı işi günde iki kez, sabah, bir de akşam görmek zorunda kalıyordum. Akıl kârı mı bu? İnsan biraz da karısını düşünmeli. Sonunda bir hizmetçi bile...”

Kien ayağa fırladı ve yüzünü ona dönmeksizin buyruk verircesine konuştu:

“Sus! Bundan böyle tek söz istemiyorum! Her şey yerli yerinde kalacak. Bu

konuda tartışmak tamamen gereksiz. Bugünden başlayarak senin odana açılan kapıyı kapalı tutacağım. Ben içinde olduğum sürece bu odaya girmeni yasaklıyorum. Gereksinmem olduğu zaman senin tarafında bulunan kitapları almaya kendim gelirim. Saat dakikası dakikasına birde ve yedide yemeğe geleceğim. Saate bakmasını bildiğim için, beni çağırmamanı rica ederim. Rahatsız edildiğim takdirde derhal önlem alacağım. Zamanım çok değerli. Şimdi lütfen dışarı çık."

Ellerinin parmak uçlarını birbirine yapıştırdı. Söyleyeceklerini çok iyi seçmiş, açık, yalın ve arada mesafe bırakarak konuşmuştu. Therese'nin abuk sabuk konuşmasıyla bu sözlere karşılık vermeye cüret etmesi, düşünülemezdi bile. Dışarı çıktı ve arkasından aradaki kapıyı da kapattı. Sonunda Kien onun umutlarını boşa çıkarıp gevezeliğine son vermeyi başarmıştı. Kadının kuş beynine nasılsa girmeyecek birtakım sözleşmeler yapmaya kalkışmak yerine, evde kimin sözünü geçtiğini göstermesi, çok daha etkili olmuştu. Gerçi birtakım şeyleri feda etmişti böylece; sözgelimi her yanı kitaplarla dolu odaların uzanıp giden loşluğunu görebilme olanağından yoksun kalmış, kendi çalışma odasının o eski eşyasız ve yalın görünümü de yok olmuştu. Ama bütün bunlara karşılık çok daha değerli bir şeye kavuşmuş, en önde gelen koşulu sessizlik olan çalışabilme olanaklarını yeniden elde etmişti. Sessizlik, Kien için soluk alabilmek kadar gerekli olan bir şeydi.

Her şeyden önce çevresinde oluşan ve hiç de önemsiz sayılamayacak değişikliklere alışmalıydı. İlk haftalarda kendisine kalan yerin darlığından ötürü epey rahatı kaçtı. Eskisinin ancak dörtte biri kadar bir yere sığışmak zorunda kaldıktan sonra, hapishanelerin dört duvarı arasında kapalı kalanların ne denli acı çektiklerini anlamaya başladı. Oysa vaktiyle herkesten farklı olarak hapistekileri çok mutlu kişiler sayardı. Kien'e göre insanlar özgür oldukları sürece hiçbir şey öğrenmek merakına kapılmazlardı; ancak özgürlüklerinden olup zindanların dört duvarı arasına girdikten sonradır ki, bir şeyler öğrenebilmek, kültürlerini artırmak konusunda eşi bulunmaz bir fırsat elde elmiş olurlardı.

Kendisine ayrılan yerin daralmasıyla, aklına önemli bir düşünce geldiği zaman dört odanın birleşmesinden meydana gelen büyük salonda bir aşağı bir yukarı gezinmesi, artık son bulmuş oluyordu. Eskiden, bütün kapılar

açık dururken kitaplıkta insanın içine ferahlık veren bir rüzgâr eserdi. Tavandaki pencerelerden temiz havayla birlikle sanki bin bir çeşit düşünce içeri doluşurdu. Heyecanlandığında, bunun önünü almak amacıyla yerinden fırlar, kırk metre boyundaki salonu birkaç kez dolanırdı. Tavandaki pencereler, insana tazelik veren bu genişliğe yepyeni bir boyut eklerdi. Tavanın camlarından bakılınca gökyüzü, gerçekle olduğundan daha bir sessiz ve loş görünürdü. Mat bir mavilik: Güneş pırıl pınl gerçi, ama göz kamaştıran ışıkları bana ulaşıma dek gücünden birazını yitiriyor, der gibi. Ya da aynı matlıkla bir grilik: Yağmur yağacak, ama bana dek ulaşamayacak gibilerden. Çok hafif bir gürültü, düşen yağmur damlalarını devirdi. Uzaktan var oldukları fark edilirdi bunların tümünün, ama fark eden kişiye ulaşamadan sürdürürlerdi etkilerini. Yalnızca bilinirdi ki yükseklerde güneş parlıyor, bulutlar birbirini izliyor ve yağmur yağıyor. Sanki biri, kendini burada yeryüzünden yalıtmıştı; tüm maddi ilişkileri, salt dünyaya ait olan her şeyi dışarda bırakan bir kabine kurmuştu; dev bir kabineydi bu, salt dünyadan olmanın, salt sonunda yaşamın yine geri döndüğü toprakları olmanın ötesinde kalan, az sayıdaki şeyleri sığdırmaya yetecek büyüklükte bir kabine. Bilinmeyenin içinden geçen yolculukla insan, yolculuğa çıkmamış gibiydi. Gözlem deliğinden bakarak, gündüz ve gece olması, iklimin sürekli ve gelişigüzel değişimi, zamanın akışı gibi bazı doğa yasalarının varlığını koruduğundan emin olmak yeterliydi ve insan kendiliğinden sürdürüyordu yolculuğunu.

Şimdi küçülmüş, kendi içine çekilmişti bu kabine. Kien odanın bütün bir köşesini kaplayan yazı masasından başını kaldırıp baktığında, gözleri anlamsız bir kapıya takılıp kalıyordu. Kitaplığının dörtte üçü, bu kapının ardındaydı, kitapların varlığını hissediyordu ve arada yüz kapı bile olsaydı, yine de hissederdi. Ama bir zamanlar dokunduğu şeyleri şimdi yalnızca hissetmekle yetinmek zorunluluğu, acı veriyordu. Bazen bütün halindeki bir organizmayı, kendi yaratmış olduğu bir varlığı bıçakla kesercesine ikiye ayırdığından ötürü kendini suçluyordu. Evet, canlı bir varlık değildi kitap; dolayısıyla duyulardan da yoksundu. Hayvanların ve belki de bitkilerin acıyı hissetmelerine karşılık, kitap bu özellikten yoksundu. Ne var ki bugüne dek cansız varlıkların her türlü duygudan yoksun olduğunu tanıtlayabilene, gerçekten ve kesinlikle tanıtlayabilene rastlanmamıştı. Ayrıca bir kitabın, uzun süre bir arada kaldığı varlıklardan ayrıldıktan sonra,

onların özlemini çekip çekmediği sorunu da henüz herhangi bir yanıttan yoksundu. Belki kitap da bilirdi özlem içinde kıvranmasını; ama bu özleyiş, insanoğlunun özleyiş biçiminden çok farklı ve bu nedenden ötürü de hiçbir zaman anlaşılamadan kalıyordu. Düşünebilme yeteneğine sahip her varlık kimi zaman bilimin canlı ve cansız arasında çektiği sınıra, insanoğlunca çekilmiş tüm sınırlara olduğu gibi, düzmece ya da artık eskimiş gözüyle bakardı. Bu ayrıma karşı insanoğlunun bilinçaltında belirginleşen başkaldırı, kendini "ölü varlık" kavramının çerçevesinde açığa vururdu. Bir şeyi "ölü" diye nitelendirmek, bir zamanlar onun da bir yaşamı olduğunu kabullenmekten başka bir şey değildir. Bir varlığın yaşamadığını açıklamak zorunluluğunu duyan insanoğlu, bunu yaptığı anda varlığın bir zamanlar yaşamış olmasını istemiş ve bu isteği dile getirmiş demektir. Kien'in en çok tuhafına giden, kitaplara hayvanlardan çok daha az değer verilmesiydi. Hedeflerimizin tümünü ve varlığımızı biçimleyen en büyük gücün yaşamımızdaki payı, bıçağın alımda can vermek için bir işaretimizi bekleyen o zavallı varlıkların, hayvanların payından bile küçüktü, öyle mi? Bunun böyle olabileceğinden kuşkuluydu Kien. Ama madem ki geçerli olan görüş buydu, o halde o da tüm kuşkularına karşın bunu bir gerçeklik olarak kabullenmek zorundaydı. Bir bilginin güçlü olan yanı, tüm kuşkularını kendi uzmanlık alanında toplayabilme yeteneğiydi. Bu alan içinde her türlü kuşkunun, ardı kesilmek bilmeyen azgın dalgalar gibi coşmasına izin verebilirdi. Ama bunun dışında ve tümüyle yaşamında, çoğunluğun geçerli diye nitelendirdiği düşünceleri paylaşmaktan başka bir şey yapamazdı. Sözgelimi Lie-Tse diye bir filozofun bir zamanlar gerçekten yaşamış olduğundan kuşkuya düşmek, Kien'in hakkıydı; ama öbür yandan dünyanın güneşin çevresinde, ayın da dünyanın çevresinde dolaştığını bir hakikat olarak kabullenmek zorundaydı.

Hem şimdi Kien, düşünmek ve bir çözüme bağlamak zorunda olduğu daha önemli sorunlarla karşı karşıyaydı. Yeni getirilen eşyalar iyice rahatını kaçırmıştı. Konuldukları yerde inatla duran bu eşyalara baktıkça rahatsızlığı bütün bütün artıyor, eşyaların görüntüsü o anda yapmakla olduğu incelemeye ilişkin düşüncelerinin arasına takılıp kalıyordu. Eşyaların kapladığı yerin büyüklüğü, önemsizlikleri ile tam bir çelişki yaratmaktaydı. Kien bu hantal tahta parçalarının tutsağı olmuş gibi hissediyordu kendini. Nerede uyuyacağı ve yıkanacağı önemli bir şey miydi onun için? Kendini

bu gidişe uydurduğu takdirde çok geçmeden yemek yemeye de, —insanların onda dokuzu gibi— konuşulmaya değer bir konu gözüyle bakmaya başlayacaktı; üstelik de bu konuda en çok açlar değil, fakat karınlarını fazlasıyla doyurabilme olanağına sahip olanlar konuşurlardı.

O sırada bütün dikkatini, eski bir metni yeniden toparlayıp kurma işine vermişti. Sözcükler, bilinçaltında sanki hışırtılar çıkararak dolaşmaktaydı. Kien gözlerini önündeki metne dikmiş, bir avcının tutkusuyla, coşkulu ve fakat davranışlarında soğukkanlılığını elden bırakmadan cümleden cümleye sıçramaktaydı. Bir ara bir kitaba başvurması gerekti; kitabı almak üzere yerinden kalktı. Ama daha elini kitabın kapağına değdiremeden uğursuz karyolanın görüntüsü, zorla kafasının içine girip yerleşti, kurmuş olduğu yay gibi gergin bağlantıyı kesti ve onu avından belki millerce uzaklaştırdı. En belirgin izler, tuvalet masalarının görüntüsünün baskısı altında silinip gitti. Kien güpegündüz kendini adeta uyuyor sandı. Yine yerine geçip oturduğunda, her şeye baştan başlamaktan başka çıkar yol kalmamıştı önünde. Yeniden avının bulunduğu bölgeye girmek, avlanabilmesi için gerekli olan havaya kendini kaptırabilmek zorundaydı. Bu zaman kaybı, gücünü ve dikkatini boş yere harcama ne uğrunaydı acaba?

Yavaş yavaş büyük ve hantal karyolaya da nefret duymaya başlamıştı. Ne var ki karyolanın yerine eski divanı getirip koyamazdı; çünkü divandan öbüründen de beter nefret ediyordu. Ayrıca karyolayı başka bir yere taşıtmayı da düşünemezdi. Evin diğer odaları karısına aitti. Karısının bir kez elde ettiğini bir daha bırakmaya asla yanaşmayacağını, onunla konuşmak gereğini duymaksızın kesinlikle bilmekleydi. Hem oturup karısıyla bu konuda tartışmaya girmeye de asla niyeti yoktu. Şu anda durum, hemen tümüyle kendi lehindeydi. Haftalardır tek sözcük bile konuşmamışlardı. Bundan ötürü Kien bu sessizliği bozabilecek herhangi bir davranıştan dikkatle kaçınmaktaydı. Yeniden gevezeliğe başlaması için karısına cesaret vereceğine, komodinin, tuvalet masasının ve karyolanın varlığına katlanmayı yeğlemekteydi. Kurallara ne denli bağlı olduğunu vurgulamak için Therese'nin odalarına adım atmaktan da kaçınıyordu. Oralarda bulunan ve gerek duyduğu kitapları, öğle ya da akşam yemeklerinden sonra alıyordu; çünkü yemek odasına girebilmesi, sözleşmede öngörülmüştü. Yemeklerde bakışlarını hiçbir vakit Therese'ye dikmiyor, çevrede dolaştırıyordu. Kadının birdenbire bir şey

söyleyebileceği olasılığından duyduğu hafif endişeyi içinden tümüyle atamamıştı. Ancak kadından bunca hoşlanmamasına karşın, bir noktayı teslim etmek zorundaydı; karşısındaki sözleşmeye aykırı kaçan hiçbir davranışta bulunmuyordu.

Kien yüzünü yıkarken gözlerini kapatırdı. Bu onun eski bir alışkanlığıydı. Gözlerine suyun kaçmasını engellemek için gerekli olandan çok daha sıkı yumuyordu. Gözlerini korumak amacıyla başvurduğu hiçbir önlem, onca yeterli değildi. Şimdi ise bu eski alışkanlığı, yeni tuvalet masasının kendi odasına yerleştirildiği andan başlayarak yardımına koşmuştu. Artık sabahları kalkar kalkmaz yüzünü yıkayacağını düşünmek, içini sevinçle dolduruyordu. Çünkü diğer eşyaların görüntüsünden yalnızca bu işi yaptığı sırada kurtulmaktaydı. Lavaboya eğildiği zaman, o hain nesnelerin tümü de siliniveriyordu gözlerinin önünden. (Kural olarak dikkatinin işinden başka yöne kaymasına yol açan her şeye hain gözüyle bakardı.) Lavaboya eğilip başını suyun altına tuttuğunda en sevdiği şey, geçmiş yılların anılarını gözünün önüne getirmekti. O andan başlayarak çevresinde yalnızca gizemli ve sessiz bir boşluğun varlığını duyardı. Kafasının içinde canlandırdığı ve onu mutlu kılan görüntüler, hiçbir engele çarpmaksızın odasının dört bir yanını dolanırdı. Mutluluğu, eski divana ilişkin anılarını bile etkisiz kılar, onları ta uzaklarda, ufkun bir yanında bir an için beliren, bunun hemen ardından yitip giden zayıf bir görüntünün düzeyine indirgerdi.

Zamanla gözlerini kapalı tutmak, kendiliğinden tuhaf bir zevkin kaynağı oldu Kien için. Yüzünü yıkamayı bitirdikten sonra da gözlerini hemen açmıyordu. Birdenbire ortadan silinip gitmiş eşyaların düşünü küçük bir süre daha yaşıyordu. Yataktan kalkarken de tuvalet masasının başına varmazdan önce, yakında kavuşacağı o sevinçli anın özlemi içinde hemen gözlerini kapatıyordu. Zayıf yanlarına karşı savaşan, hesap vermesini bilen ve kendi kendini daha bir soylu kılmak uğrunda sürekli çaba harcayan insanlardan biri olarak bu davranışını zayıflık değil, bir güçlülük belirlisi diye kabulleniyordu. Sonunda biraz abartmaya kaçsa bile, bu yönünü gittikçe daha çok geliştirmek zorunda olduğuna inanmıştı. Hem kimseciklerin haberi olmayacaktı ki yaptığından! Nasılsa yalnız yaşayan bir insandı. Üstelik bilime yararlı olan bir şeyin taşıdığı önem, çoğunluğun kanısından kat kat büyüktü. Günün birinde Therese'ye yakalanması olasılığı ise hemen hemen yok gibiydi. Koyduğu yasağı çiğneyerek önceden haber

vermeksizin odasına girmeye cüret edebileceği, herhalde düşünülmezdi.

Önce körlüğünü giyinmesi bitene dek uzattı. Sonra sonra yazı masasının yanına gözleri kapalı gitmeyi de başardı. Oraya gelene dek ardında kalan eşyaları görmediğinden, çalışmaya oturduğunda kafasının onlara takılması sakıncası da ortadan kalkıyordu. Yazı masasının başına geçer geçmez gözlerine özgürlüklerini geri veriyordu. Yine ışığa kavuşmuş olmanın sevinci, gözlerinin hareketlerine daha bir kıvraklık kazandırıyordu. Belki de Kien'in büyük bir cömertlikle sunduğu dinlenme süresi, gözleri için güç kaynağı oluyordu. Bu arada Kien onları yalnızca verimli oldukları alanlarda, yani okuma ve yazmada kullanarak beklenmedik saldırılardan koruyordu. Gerek duyduğu kitapları raflardan gözü kapalı alıyordu. Başlangıçta kendisi de güldü bu şakayı andıran davranışlarına. Kaç kez elini yanlış kitaba atıp, gözleri kapalı ve her şeyden habersiz masasına geri döndüğü oldu. Ancak ondan sonradan ki elini sağ yanda aradığı kitabın üç cilt ya da sol yanda aradığının bir cilt ötesine uzattığını, bazen de yanlışlıkla ta bir alttaki rafa dek kaydırdığını anladı. Ama bu gibi yanılgılara önem vermiyordu. Sabretmesini bilen bir insan olduğundan, ikinci bir kez yola koyulmasının hiçbir sakıncası yoktu. Ayrıca kitabı yerinden aldıktan sonra, henüz masasının yanına dönmeden adına, cilt sırtına şöyle belli belirsiz bir göz atma isteğim duyması da pek ender karşılaştığı bir olay değildi. Böyle zamanlarda gözünü kırpıyor ve bir an için bakmak istediği yere gözünü dikip, bunun hemen ardından yine kapatıveriyordu. Ama çoğunlukla kendini tutmayı başarıyor ve gözlerini açık tutmanın herhangi bir sakınca doğurmadığı yazı masasının başına gelene dek bekleyebiliyordu.

Kör dolaşa dolaşa kısa sürede bu işin ustası kesildi. Aradan üç dört hafta daha geçtikten sonra artık istediğini hiçbir hile ve aldatmacaya başvurma gereğini duymaksızın, gerçekten kapalı gözlerle ve en kısa zamanda bulabilecek yeteneği elde etmişti, öyle ki gözlerini bağlasa, körlüğü kendi kendisinin gözlerini yummasından daha derin olmazdı. Bu yönde güçlendirdiği içgüdüsünü, merdivene çıktığı zaman bile yitirmiyordu. Merdiveni nereye koymak istiyorsa, tamı tamına oraya yerleştirebiliyordu. Yerleştirdikten sonra uzun ve hırçın parmaklarıyla her iki yanından tutup, yine gözleri kör vaziyetle basamaklara tırmanıyordu. Dengesini gerek merdivenin en üst basamağındayken, gerekse iniş sırasında da yitirmemek, artık onun için pek kolay bir iş olmuştu. Bütün bunların yanı sıra

oluşturduğu yeni yeteneği, görür vaziyette dolaşırken karşılaştığı, ama umursamazlığından ötürü hiçbir zaman tümüyle aşamadığı birtakım güçlüklerin şimdi kendiliğinden ortadan kalkmasını da sağlamıştı. Sözgelimi körlüğü nedeniyle bacaklarını kullanmaya alışmıştı. Eskiden uzunluklarına oranla aşırı ince olan bu organları, her hareketini engellerdi. Şimdi ise sağlam ve hesaplı basmaktaydı. Sanki bacakları yeni yeni adaleler ve yağlar edinmişti; Kien onlara sonuna dek güvenebiliyor, bacakları da onu gereğince taşıyordu. Bacaklar körün yerine görüyor, kör onlara yepyeni, eskiden yoksun oldukları bir güç kazandırarak, bir işe yaramayan eskileri yeniye dönüştürerek karşılık veriyordu.

Gözlerinde geliştirdiği silahtan kayıtsız şartsız emin olana dek bazı özelliklerini bir yana bıraktı. Sabah gezintilerine çıkarken içi kitap dolu çantayı yanına almadı. Çünkü bir saat boyunca seçeceği kitaplar konusunda kararsız bir şekilde rafların önünde durduğunda, bakışlarının o kötü üçlüye kayıvermesi, işten bile değildi. Kötü üçlü, bilincinden —ne yazık ki— ağır ağır silinip gitmekte olan yeni üç eşya parçasına verdiği addı. Sonraları kazandığı başarılar, cesaretini artırdı. Sabah gezintilerine çıkmazdan önce gözlerini kapalı tutarak ve meydan okurcasına çantasını doldurmaya başladı. İçine koydukları birdenbire hoşuna gitmediğinde çantayı boşaltıp yeni baştan kitap seçimine girişiyordu. Sanki her şey eskiden nasıl idiyse, şimdi de öyleydi; kendisi, kitaplığı, geleceği, saatlerini işleri arasında akla en uygun gelen biçimde bölüştürüşü — bütün bunlar, sanki hiçbir değişime uğramamıştı. Bilimsel çalışmaları canlı bir gelişme içerisindeydi. Araştırmalar, masasının üstünde birbirinin ardından mantar gibi bitiyordu. Bir zamanlar körleri hor görür, bu sakatlıklarına karşın yaşamlarından zevk almayı sürdürmelerinden ötürü onlarla alay ederdi. Ne var ki bu önyargının yerini körlüğün getirdiği yararlar alır almaz, yeni duruma uyan bir felsefe de adeta kendiliğinden oluşuvermişti:

Körlük, zamanı ve mekânı alt etmeye yarayan bir silahtır; varlığımız tek dayanağını duyularımızla, gerek yapıları, gerekse kapsamları bakımından pek yetersiz olan duyularımızla kavradığımız birkaç kırıntının dışında, sonsuzluğa dek uzanıp giden bir körlükte bulur. Evrende egemen olan kuram, körlüktür. Körlük, birbirlerini görmeleri halinde beraberlikleri düşünülemeyecek nesnelerin ve yaratıkların yan yana bulunabilmelerine olanak tanır. Zamanın artık çekilmez olduğu, taşınması olanaksız bir yüke

dönüştüğü noktada koparılabilmesi, ancak körlüğün yardımıyla düşünülebilir. Bu konuda en canlı örnek, çiçeksiz bitkilerin üreme organlarıdır. Elverişsiz yaşama koşullarının içinde bulundukları sürece bu organlar, kalın zarlara sarınır, körlüğün koruyucu örtüsüne bürünür; ta ki elverişsiz koşullar ortadan kalkana dek. Ondan sonra organ, kendini savunabilmek amacıyla körlüğün karanlıklarına sağınmış organ, örtüsünü atar ve bir avuç yaşam niteliğiyle ortaya çıkar. Süreklilik niteliğini özünde taşıyan zamandan kaçabilmenin bir tek yolu vardır insanoğlu için: arada sırada zamanın akışına gözlerini kapamak ve böylece görüldüğünde bize yabancı, itici gelmemesi için onu taşınabilir parçalarına bölmek.

Körlük kuramı Kien'in bir buluşu değildi. Onun yaptığı yalnızca görenlerin yaşamlarını sürdürebilmelerine olanak tanıyan bu doğal yeteneği günlük yaşama uygulamaktan ibaretti. Günümüzde insanoğlunun tüm çabasını elde ettiği enerjilerden sonuna dek yararlanma yolunda seferber ettiği gerçeği yadsınabilir mi? İnsan elinin uzanmadığı, değerlendirilmeden kalmış bir olanak düşünülebilir mi artık? Elektrik ve karışık atomlar budalalar için bile bir uğraş haline geldi.

Kien'in odası, elinin altı ve kitaplarının içi, gerçek niteliklerini sürekli olarak görmek olgusundan herkesin yoksun bulunduğu bin türlü biçim ve nesneyle doluydu, önünde açık duran ve düzenlenişi bakımından herhangi birine oranla hiçbir özellik taşımayan şu sayfa, gerçekte yıldırım gibi hareket eden elektronlardan meydana gelme cehennemi bir yığındı. Ama sürekli olarak bu gerçeğin bilincinde olsa, harflerin gözlerinin önünde dans etmesi gerekirdi. Parmakları, ince ince iğneler batıyormuşçasına o şeytani oynaşmanın yarattığı basıncı duyardı. Ve günlük çalışmasının sonucu, yalnızca tek bir titrek satırdan ibaret kalırdı. Onu böylesine aşırı duyarlıklardan koruyan körlüğü, yaşamında var olan başka rahatsız edici öğelere de uygulamak, hakkıydı. Eşyaların, çevresindeki boşluğu dolduran milyonlarca atomunkinden daha öteye bir varlığı olmamalıydı. Esse percipi, yani var olmak, algılanmak demekti; algılanmayan bir nesnenin varlığından söz edebilme olanağı yoktu.

Bütün bunlardan zorunlu olarak çıkan mantıkla, Kien'in hiçbir şekilde kendini aldatmadığı sonucuna varmak gerekiyordu.

Sevgili Hanımefendi

THERESE'NİN kendine olan güveni de haftalar geçtikçe, artmaktaydı. Kendisine ait olan üç odadan yalnızca birinde, yemek odasında eşya vardı. Geri kalan ikisi ne yazık ki hâlâ boştu. Therese de yemek odasındaki eşyaları eskitmek endişesiyle bu iki odada geçiriyordu zamanının büyük çoğunluğunu. Genellikle Kien'in yazı masasına yakın olan kapının arkasında duruyor ve kulak kabartıp dinliyordu. Saatlerce, bazen yarım gün burada kalıyor, başını ışık sızdırmayan bir aralığa dayıyor, kollarını büküp dirseklerini Kien'in bulunduğu yöne çeviriyor, dayanacak bir sandalyeden yoksun, yalnızca ayaklarının ve eteğinin üstünde durup bekliyordu; neyi beklediğini de açık ve seçik biliyordu. Hiçbir zaman yorgunluk nedir bilmiyordu. Bazen Kien'in, odada kimse olmadığı halde, birdenbire konuşmaya başladığını duyuyordu. Karısına konuşabilecek bir insan gözüyle bakmadığına göre, havaya konuşması hak ettiği bir ceza sayılırdı. Therese yalnızca öğle ve akşam yemeklerinden önce mutfağa çekiliyordu.

Kien çalışırken karısının kendisinden çok uzakta oluşunu bilmenin verdiği rahatlık ve huzur içindeydi. Oysa bütün bu süre boyunca Therese, yalnızca iki adım ötesinde durmaktaydı.

Gerçi zaman zaman karısının gizliden gizliye bir konuşma yapmayı planladığı kuşkusu içine düşmüyor değildi. Ama Therese sessizliğini sürdürdükçe sürdürüyordu. Kien ayda bir kez karısına ait odalarda bulunan kitaplarının sayısını denetlemeye karar verdi. Çünkü kimse kitap hırsızlığına karşı tam anlamıyla güvenlik altında olduğunu ileri süremezdi.

Bir sabah saat onda, Therese tam büyük bir şevkle başını dayamış dinlerken, içinde kitaplarını denetlemek için önüne geçilmez bir istek duyan Kien aradaki kapıyı açıverdi. Therese geriye sıçradı; şaşkınlığından arka üstü yuvarlanmasına ramak kalmıştı.

Korkunun verdiği cüretkârlıkla: "Bu ne biçim davranış?" diye bağırdı. "İnsan girmeden kapıyı vurur. Sanki bana ait odalarda kapılan dinliyormuşum gibi! Dinleyeceğim de ne olacak? Bir koca ki, evli olduğu

için istediğini yapabileceğini sanıyor! Resmen, ama resmen terbiyesizlik derler bunun adına!”

Ne, kitaplarının yanına gitmezden önce kapıyı mı vurmak zorundaydı? Utanmazlığın bu derecesine gerçekten pek ender rastlanabilirdi. Gülünçtü sözcüğün tam anlamıyla; gülünç olmanın da ötesinde, garabetin ta kendisiydi. Herhalde aklını oynatmış olmalıydı bu kadın. Belki de en iyisi, suratına bir tokat aşk etmekti; o zaman kapıyı vurmanın ne demek olduğunu anlayıp aklını başına toplardı.

Kien, parmaklarının kadının gergin, şişman ve parlak tenli yanağında bırakacağı izleri görür gibi oldu. Yanaklardan yalnızca birini seçmekle haksızlık ederdi hiç kuşkusuz. Aslında aynı anda iki eliyle birden vurpalıydı. Ama bu kez de kötü isabet halinde bir yanaktaki kırmızı çizgiler diğerindekilerden daha yüksekte kalırdı; bu ise çirkin bir görünüm yaratırdı. Çin sanatı ile yakından ilgilenmek, Kien’de gittikçe tutkuya dönüşen bir simetri duygusunun gelişmesine yol açmıştı.

Therese, karşısındakinin gözlerini yanaklarına diktiğini fark etmişti. Kapıyı vurma olayını unutarak arkasını döndü ve: “Yapma,” dedi. Böylece tokatsız galip gelen Kien, onun yanaklarına duyduğu ilgiyi yitiriverdi. Kazandığı başarının tadını yudum yudum içine sindirerek raflara döndü. Therese olduğu yerde beklemekteydi. Neden hiçbir şey söylemiyordu kocası? Ona fark ettirmemeye çalışarak yan gözle bakınca, yüzündeki değişikliği hemen gördü. Bunun üzerine hemen mutfağa çekilmesinin akıllıca bir iş olacağına karar verdi. Çünkü alışkanlıklarından biri de, aklını kurcalayan soruların karşılığını mutfakta olduğu zamanlar aramaktı.

Mutfağa girince kendi kendini suçladı. Neden söylemişti sanki o son cümleyi? Şimdi yine istemiyordu işte kocası. Ona karşı işi bu denli ağırdan almakla biraz aşırılığa kaçmıştı. Başka kadın olsaydı, herhalde hemen koşup kocasının boynuna sarılır, fırsatı kaçırmazdı. Ne var ki kişiliği ve yaradılışı böyleydi. Ama herhalde biraz daha yaşlı olsaydı, üstüne saldırıvermekten geri kalmazdı. Hem böylesine de erkek mi denirdi Allah aşkına? Belki de erkek bile değildi. Bu açıdan da düşünülebilirdi. Aslında erkek diye nitelendirilemeyecek bir tuhaf erkekler de vardı. Pantolon, böylelerinde pek bir anlam taşımazdı, öylesine, iş olsun diye giyerlerdi. Diğer yandan kadın da değildiler. Vardı böyleleri. Kocasına gelince, bir

daha canının ne zaman isteyeceğini ancak Tanrı bilirdi. Aradan yıllar bile geçebilirdi bir dahaki sefere dek. Yaşlı sayılmazdı gerçi Therese, ne var ki artık genç bir kız da değildi. Kimsenin söylemesine gerek kalmadan kendisi de bilincindeydi bu gerçeğin. Ancak otuzunda gösteriyordu; ama yirmisinde gösterdiği günleri çokları geride bırakmıştı. Sokaktan geçerken hâlâ bütün erkeklerin bakışlarını üzerinde toplayabiliyordu, Ne demişti mobilyacıdaki satıcı: "Evet, gerek bayanlar, gerekse baylar otuz yaşlarına evlenmek için en uygun yaş gözüyle bakarlar." Aslında Therese hep kırk yaşlarında gösterdiği kanısındaydı —elli altı yaşındaki bir kadın için de herhalde ayıplanabilecek bir düşünce sayılmazdı bu. Gelgelelim o satıcı söylemişti otuz yaşında gösterdiğini; satıcının kendisi de genç bir erkek olduğuna göre, herhalde bu işlerden anladığı yargısına varmak doğru olurdu. "Ama rica ederim, neler de biliyormuşsunuz meğer siz!" diye karşılık vermişti adama. İlginç bir erkekti kısacası. Yalnızca yaşını değil, fakat evli bir kadın olduğunu da ilk bakışta çıkarıvermişti. Böyleleri varken, yaşlı bir adamla yaşamak zorundaydı. Üstelik dışardan bakanlar, kocası tarafından sevilmediği yargısına kolaylıkla varabilirlerdi.

"Sevmek" ve "aşk," dildeki bütün kullanılış biçimleriyle Therese için her zaman büyük önem taşımış, gazetedeki ilanlarda ne zaman rastlasa dikkatini hemen çekmiş olan sözcüklerdi. Gençliğinde hiçbir gizli anlamı olmayan, ne içerdiği belirgin sözcükleri duymaya ve kullanmaya alışmıştı. "Aşk" sözcüğü sonradan çalıştığı yerlerde öğrendiği sözcüklerin arasına karışmış ve Therese ona her zaman hayranlık duyduğu bir yabancı sözcük gözüyle bakmıştı. Mutluluğun bu kutsal kaynağını hiç ağzına almamakla birlikte ele geçirdiği fırsatları değerlendirmesini de bilmişti; nerede "aşk" sözcüğüne rastlasa durur, çevresindeki yazıları inceden inceye gözden geçirirdi. Zaman zaman en parlak koşulları içeren "eleman aranıyor" ilanlarının, kendilerine eş ya da arkadaşlık edecek bir kadın arayanlarca verilen ilanlar tarafından gölgelendiği olurdu. "Aylık yüksektir" kaydını görür görmez kolunu uzatıp avucunu açan ve sonra elini, sanki verilen paranın ağırlığı fazla gelmişçesine hafif aşağı doğru kaydıran Therese, birkaç sütun ötede "aşk" sözcüğüne rastladı mı bakışlarını oraya çengeller, hiç olmazsa birkaç dakika için kendini bu düşsel mutluluğun dalgalarına bırakırdı. Bu arada asıl amacını bir an için olsun aklından çıkarmaz, elde edeceği parayı kaçırmaya yanaşmazdı; bu paranın üstünü birazcık olsun aşk

sözcüğünün yarattığı tatlı ürpertilerden örülü bir tülle örterdi yalnızca, o kadar.

Therese: “Beni sevmiyor” diye yineledi. Cümlesinin ağırlık noktası olan sözcüğü söylerken, sanki dudaklarından öpülüyormuş gibi bir duyguya kapıldı. Bunun verdiği mutlulukla bir an gözlerini kapadı. Kabuklarını soyduğu patatesleri bir yana bıraktı, ellerini önlüğüne sildi ve küçük odasına geçmek üzere aradaki kapıyı açtı. Tam o sırada ani bir kamaşma, gözlerini açmasını engelledi. Başının içini bir sıcaklık dalgasının kapladığını hissetti. Hava parlak küreciklerle, kıpkırmızı ateş böcekleriyle doldu, duvarlar birbirine yaklaşmaya başladı, yer yarıldı ve ayakları bu yarığa battı. Sis, alabildiğine yoğun, benzerine o güne dek hiç rastlamadığı bir sis —ya da belki dumandı bu— her yanı kapladı; gözünü nereye çevirse boşluklarla, uçsuz bucaksız boşluklarla karşılaşıyordu. Bir yere tutunmaya çabaladı, ölesiye kötü hissediyordu kendini. Bomboştu odası; bavulu, çeyizi —kim alıp götürmüştü onları buradan— imdat!

Gözlerini açtığında, kendini yatağında buldu. Odası bütün düzeni ve tertemizliği ile yine gözlerinin önünde biçimlendi. Her şey yine yerli yerindeydi. Bunu görünce korktu Therese. Biraz önce bomboş olan küçük odası, şimdi doluydu. Akıl erdirmek olanaksızdı bu işe. Hayır, artık kalamazdı burada. Sıcaklığı insanı bunalımlara sürüklüyordu. Çok küçük ve külüstür bir yerdi. İnsan burada farkında bile olmaksızın, yalnız başına ölür giderdi.

Buruşan elbisesini düzelttikten sonra kitaplığa doğru kaydı.

— Neredeyse ölüyordum, dedi sakin bir sesle. Bayılmışım. Kalbim duruvermiş. Bir yandan işimin ağırlığı. Öbür yandan o küçük ve havasız odada yaşamak; insan ölmez de ne olur?

— Nasıl, buradan ayrıldıktan hemen sonra mı fena hissettin kendini?

— Fena hissetmedim, bayıldım.

— O halde uzun sürmüş baygınlığın. Çünkü ben bir saattir kitapların başındayım.

— Bir saat mi?

Therese yutkundu. O güne dek hiç hastalanmamıştı anımsayabildiği kadarıyla.

— Doktor çağırayım.

— Gerek yok. Doktor çağıracağıma odamı değiştiririm. Uyumadan yaşayabilir miyim? Sağlıklı bir uykuya gereksinmem var benim. Mutfağın yanındaki oda, evin en berbat odası. Zaten orası hizmetçi için yapılmış. Olsaydı, ancak hizmetçimin orada yatması düşünülebilirdi. İçinde uyumak, hemen hemen olanaksız. Sen kendine en iyi odayı seçtin. Benim de ondan sonra geleni, yani seninkinin hemen yanındaki odayı seçmek hakkımdır sanırım. Görünüşe bakılırsa, yalnız senin uykuya gereksinmen olduğu kanısındasın. Durum böyle sürüp giderse ben hastalanırım, sen de ortalarda kalırsın. Bir hizmetçinin kaça patladığını unutmuş gibisin bakıyorum!

Kien, ne istiyor bu benden, diye düşündü. Kendisine kalan odaları istediği gibi kullanabilirdi. Nerede yattığı ise Kien'i hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Sırf biraz önce bayılmış olduğu için sözünü kesmeye kalkışmadı. Neyse ki baygınlık sık sık gelmezdi insana. Ona acıdığından —aslında düzmece bir acımaydı bu Kien'e göre— kendini yine kadına kulak vermeye zorladı.

— Sakın seni rahatsız etmek niyetinde olduğumu sanma! Böyle bir şeyi aklımın ucundan bile geçirmiyorum. Herkesin odası ayrı oldu mu, kimsenin rahatı kaçmaz. Ben işi rezalete vardıran, utançtan insanın yüzünü kızartan evli kadınlardan değilim. Böyle bir şeye gerek de duymuyorum zaten. Bütün istediğim yeni mobilya. O büyük odaya bir sürü eşya sığar. Herhalde dilenci gibi oturamam, öyle değil mi?

Şimdi anlamıştı Kien kadının niyetini; yine eşya istiyordu. Bir saat önce kapıyı yüzüne kapatmıştı. Demek ki Therese'nin bayılmasına kendisi neden olmuştu. Aslında aradaki kapıyı o kadar şiddetle açmakla hata etmişti. Therese bu ani korku yüzünden fenalaşmıştı. Kapıyı açar açmaz kendi bile korkmamış mıydı? Bütün bunlara karşın Therese bir suçlamada bulunmamıştı; geçirdiği sarsıntıya karşılık yeni eşya almasına izin vermek, pekâlâ düşünülebilecek bir çözümdü.

— Haklısın, diye yanıtladı, kendine bir yatak odası takımı satın al.

Therese yemekten kalkılır kalkılmaz kentin en lüks mobilya dükkânını

bulana dek taban tepti. Dükkândaki yatak odası takımlarının fiyatlarını tek tek sordu. Söylenenlerin hiçbirini istediğince yüksek bulamadı. Dükkânın sahipleri olan şişman iki erkek kardeş, durmaksızın daha pahalı takımlar göstermekte birbirleriyle yarışır gibiydiler. En sonunda hiç kuşkusuz her dürüst kişinin başını döndürecek bir fiyat söylediler. Bunu duyan Therese başını ani bir hareketle onlardan yana çevirdi, boynunu kapıya doğru kırıp meydan okurcasına: “Sayın baylar parayı sokakta bulduğumu sanıyorlar yanılmıyorsam!” deyip selamsız sabahsız dışarı çıktı. Soluğu hiç vakit yitirmeksizin evde, kocasının çalışma odasında aldı.

— Yine ne istiyorsun?

Kien, öğleden sonra saat dörtte karısının odasına girmesine çok öfkelenmişti.

— Kocamı fiyatlara hazırlamak zorundayım. Aksi takdirde karısı bir defada bu kadar çok para istiyor diye korkuya kapılabilir. Yatak odalarının ne denli pahalı olduğunu asla tahmin edemezsin. Gözlerimle görmemiş olsaydım, böyle fiyatlara satılabileceklerine dünyada inanmazdım. Üstelik de olağanüstü bir yanı olmayan, yalnızca iyi malzemeden yapılmış, kullanışlı bir takım seçtim. Fiyatlar, her yerde aynı.

Bu girişten sonra saygı dolu bir sesle seçtiği takımın fiyatını söyledi. Fakat Kien öğleden konuşulup çözüme bağlanmış konuları geviş getirir gibi bir kez daha gevelemeye ve sözü uzatmaya hiç mi hiç niyetli değildi. Alelacele bir çek doldurdu, parmağıyla önce çeki ödeyecek olan bankanın adını, sonra da kapıyı gösterdi.

Therese ancak odadan çıktıktan sonra çekin üstünde gerçekten o akıl almaz fiyatın yazılı olduğuna inanabildi. O zaman bu kadar para harcamaya içi elvermedi. Rastladığı yatak odası takımlarının en iyisini satın alması şart değildi. O güne dek dürüst yaşamıştı. Tutumunu evlendikten sonra nu değiştirecekti? Lükse kaçmaya gerek yoktu. O halde en iyisi bunun yarı fiyatına bir takım almak, paranın geri kalanını da bankadaki hesabına yatırmaktı. O zaman hiç olmazsa bir yanda gerekliğinde kendisine destek olabilecek birkaç kuruşu bulunurdu. Bunca parayı çalışarak kazanmaya kalkışsa, yıllar boyu beklemek zorunda kalırdı. Üstelik bundan sonra da yeterince çalışacaktı Kien için. Bir şey alıyor muydu bu hizmetine karşılık?

Hayır! Aynı evde hizmetçilik yapsaydı, durumu şimdiki ev kadını halinden çok daha iyi olurdu. Ama artık olan olmuştu bir kez. Evin hanımı sıfatıyla kendi başının çaresine kendi bakacaktı. Yoksa metelik alamazdı. Nasıl olmuş da böylesine aptalca davranmıştı? Aslında bu işi evlenmezden önce bir çözüme bağlaması, aylığını evlendikten sonra da alacağını şart koşmuş olması gerekirdi. Gördüğü işte bir değişme olmamış aksine yemek odası takımıyla kocasının odasına gelen yeni eşyalar yüzünden işi artmıştı. Bunların hepsinin tozunun alınması gerekiyordu. Bu da herhalde pek küçümsenebilecek bir iş değildi. Aslına bakılırsa eskisinden daha yüksek bir aylık almalıydı. Ne var ki adalet denilen şeyin izi bile kalmamıştı artık.

Öfkesinden elindeki çek titriyordu.

Akşam yemeğinde en kötü gülümsemesini takındı. Böyle yapmak istediğinde göz ve ağız uçları, kulağının yakınında bir yerlerde birbirlerine kavuşurlardı. Yarı kapalı göz kapaklarının ardındansa yeşilimsi parıltılar

“Yarın yemek pişmeyecek. Vaktim yok. Bütün ev işlerine aynı zamanda yetişemem.” Sözlerinin uyandıracağı etkiyi merak ederek konuşmasını kesti. Kötü kalpliliğinden ötürü kocasından öç almaklaydı. Yaptıkları sözleşmeye açıkça karşı çıkmış, yemek sırasında konuşmaya başlamıştı, “öğle yemeği yenecek diye acele edip kötü mal vermeleri sakıncasını göze almanın bir gereği var mı? Her gün öğle yemeği yenir, ama yatak odası takımını insan tüm yaşamı boyunca bir kez alır. Acele işe şeytan karışır. Hayır, yarın yemek pişirmeyeceğim.

“Sahi mi söylüyorsun?” Kien’in aklına muazzam bir şey gelmiş, bu düşüncenin etkisi altında günlük sorunları unutuvermişti. “Sahi pişirmeyecek misin?”

Sesi, sanki gülüyormuş gibi çıkıyordu.

“Ben bunda gülünecek bir yan göremiyorum!” diye yanıtladı Therese sinirli bir sesle. “Neredeyse ev işinden başka bir şeye bakamaz hale geldim. Ben hizmetçi miyim Allah aşkına?”

Çok keyifli olan Kien, karşısındakinin daha fazla konuşmasına meydan vermedi:

“Sakın dikkati elden bırakıp acele edeyim deme! Karar vermezden önce

olabildiğince çok dükkâna bak, fiyatları karşılaştır. Satıcılar amadan doğma düzenbazdırlar. Karşılarında kadın görünce iki misli kazıklamaya kalkışırlar. Bugün biraz rahatsızlandın, onun için dükkânlar öğle tatilindeyken bir lokantaya gir ve kuvvetli bir yemek ye. Eve dönme. Bu sıcakta büsbütün yorulursun. Yemeğini yedikten sonra sakin sakin araştırmanı sürdürürsün. Yalnız acele etme! Akşam yemeğini de düşünme. Dükkânlar kapanana dek dışarda kal."

Kadının yatak odası takımını seçtiğini ve bedelini de kuruşu kuruşuna kendisinden almış olduğunu ise zorla belleğinden kovmuştu.

Therese; "Akşama soğuk bir şeyler de yiyebiliriz," dedi. Sonra da, yine beni kafese koymaya çabalıyor, diye düşündü. Utandı çünkü yaptıklarından. İnsan karısını bu denli kötüye kullanır mı? Hizmetçisi olsam, varsın yapsın istediğini. Ama karısı olunca işler değişir. Aksi takdirde ev kadınlığının ne ayrıcalığı kalır?

Therese ertesi sabah evden çıkarken, alışverişini, yaşını doğru tahmin etmiş, evli olduğunu da bilmiş olan o ilginç adamdan yapmaya karar vermişti.

Çeki bankada bozdurdu ve paranın yarısını derhal hesabına yatırdı. Fiyatlar hakkında bir fikir edinebilmek için çeşitli mobilyacıları dolaştı, öğleden öncesini kıyasıya pazarlık etmekle geçirdi. Bu davranışının çok olumlu sonuçlara yol açabileceğini fark etti. Belki sonunda bankaya birkaç kuruş daha koyabilecekti. Dokuzuncu olarak bir gün önce fiyatlarının yüksekliğini protesto ettiği dükkâna girdi. Onu görür görmez hemen tamdılar. Başını tutuş biçimini ve sarsılarak konuşmasını bir kez görenin bir daha unutması olanaksızdı. Bir gün öncesinden deneyimli olduklarından, ona daha ucuz takımlar gösterdiler. Therese karyolaları baştan aşağı gözden geçirdi, parmağım tahtaya vurup, kaplamanın altının boş olup olmadığını anlamak için kulağını yapıştırdı. Eşyaların içi çoğunlukla daha satılmazdan önce kurtlar tarafından yenip bitirilmiş olurdu çünkü. Bütün komodinleri açıp eğildi ve kullanılmış olup olmadıklarına bakmak için içlerini kokladı. Aynaların üstlerine hohlayıp, "sayın Baylardan" aldığı bezle birkaç kez sildi. Ne var ki giysi dolaplarının hiçbirini beğenmemişti.

"Bunlara hiçbir şey sığmaz. Bugün yapılan dolapların haline bir kez bakın rica ederim! Bunlar, eşyası olmayan yoksullara yakışır ancak. Bizim

gibilere ise bol yer gerek.”

Dış görünüşünün yalınlığına karşın ona gayet nazik davrandılar. Therese’ye aptal gözüyle bakıyorlardı. Aptallar, bir şey almadan dükkândan çıkmaya utanırlardı. Her iki kardeşin de müşteri psikolojisi hakkında fazla bilgi sahibi olduklarını söyleyebilmek, olanaksızdı. Tek bildikleri genç yeni evli çiftlerin mutluluklarını, yerine göre bazen edepsizliğe kaçan bir şaka, bazen de içten bir dilek diye nitelendirilebilecek çift anlamlı sözlerle alevlendirmekti. Bu davranışlarının olumlu sonuçlarını almakta hiçbir zaman fazla gecikmemişlerdi. Gelgelelim artık yaşlılığa merdiven dayamış olan Therese’nin heyecanı, kendileri de orta yaşın eşiğini aşmış ve feleğin çemberinden geçmiş olan bu beyleri hiç ilgilendirmiyordu. Nitekim bir saat boyunca diller döküp sattıkları malların sağlamlığı konusunda güvence verdikten sonra, davranışları eski hararetini yitirmeye başladı. Therese de zaten başlangıçtan bu yana hakaret olarak yorumlayabileceği bu durumun gerçekleşmesini beklemekteydi. Kolunun altına sıkıştırarak taşıdığı kocaman çantasını açtı, içindeki kalın para tomarını çıkardı ve sözcüklerin üstüne basarak konuştu:

“Yanıma yeterli para alıp almadığıma bakmam gerek bir kez.”

Bu sözlerden sonra, çantadan böyle bir şeyin çıkacağına hiç inanmamış olan karayağız ve şişman iki kardeşin gözleri önünde banknotları ağır ağır saymaya koyuldu. Kardeşlerin ikisi birden aynı anda: “Tanrı aşkına parası var kadının!” diye düşündüler. Therese saymasını bitirince paraları dikkatle yerine yerleştirdi, çantasını kapattı ve kapıya doğru yürüdü. Eşiğe vardığında arkasını dönüp yüksek sesle: “Görünüşe bakılırsa sayın Bayların gözünde saygıdeğer müşteriler bir değer taşımıyor!” dedi.

Dışarı çıkar çıkmaz yakışıklı satıcının bulunduğu dükkânın yolunu tuttu. Saat bire gelmiş olduğundan, öğle tatilinden önce gideceği yere varabilmek için adımlarını iyice hızlandırmıştı. Yürürken çevredekilerin dikkatini bayağı üzerine çekiyordu. Pantolonlu erkeklerin ve kısa etekli kadınların arasında, ayak bileklerine kadar uzanan mavi ve kolalı eteği yüzünden bacaklarının hareketi görülmeyen, bir tek oydu. Ayrıca kayar gibi yürüdüğü de çevredekilerin gözünden kaçmamıştı. Üstelik iyi de gidiyor olmalıydı ki kısa zamanda herkesi arkada bıraktı. Çevresindekilerin kendisine baktıklarını fark edince, ancak otuz yaşında gösteriyorum, diye düşündü.

Acelesine eklenen sevinç duygusunun etkisiyle ter içinde kaldı. Terlemesi, başını oynatmadan tutabilmesini güçleştiriyordu. Dudaklarına herkesi hayran bırakacağına inandığı bir gülümseme yerleştirmişti. Başının iki yanındaki geniş kulaklarının kanal çırpışıyla göğe doğru yükselen bakışları, sonunda gelip ucuz bir yatak odası takımının üstüne kondu. Danteller içindeki bir meleği andıran Therese, karyolaya rahatça yerleşti ve bu düşlerine karşın artık yabancısı olmadığı dükkânı birdenbire karşısında bulunca, kendini bulutlardan düşmüş gibi hissetmedi. Dudaklarındaki gururlu ifade, yerini sevince bıraktı. Dükkândan içeri girip genç adama doğru ilerledi. Bu arada kalçalarını çok fazla salladığından, geniş eteği de dalgalanmaya başlamıştı.

— İşte yine geldim! dedi gösteriş çabasından arınmış bir sesle.

— Saygılarımı sunarım hanımefendi, bu bizim için beklenmedik bir onur. Acaba hanımefendi ne arzu buyurduklarını sormama izin verirler mi?

— Bir yatak odası takımı istiyorum. Sanırım anlarsınız nasıl bir şey aradığımı.

— Zaten ben de öyle tahmin etmiştim, hanımefendi. Herhalde iki kişilik bir karyola arıyorsunuzdur. Böyle konuşmama izin verirsiniz, değil mi hanımefendi?

— Rica ederim, nasıl isterseniz, öyle hareket edebilirsiniz.

Genç adam bu sözleri duyunca başım derin bir acı içerisinde iki yana salladı.

— Yok, yok hanımefendi, hiç sanmam istediğim gibi davranmak olanağına sahip olduğumu. Sözgelimi sizin gibi bir hanımefendi, benim gibi yoksul bir satıcıyla evlenmeyi aklının ucundan bile geçilmezdi.

— Neden? Hiçbir zaman önceden bilinmez böyle şeyler. Yoksulluk, insanı insanlığından etmez. Ben şahsen kendini beğenmişlerden nefret ederdim.

— Bu sözleriniz, altın gibi bir yürek taşıdığınızı yeterince ortaya koyuyor, hanımefendi. Muhterem kocanız, gerçekten kıskanılması gereken bir insan!

— Siz onu gelin de bir de kendisine sorun!

— Hanımefendi herhalde sözleriyle...

Yakışıklı genç adam, kaşlarını hayretle yukarı kaldırmıştı. Bir köpeğin nemli burnunu andıran gözleri ise sanki hafif hafif Therese'ye sürünmekteydi.

— Kocalar karılarını hizmetçi yerine koyuyorlar. Üstelik de beş kuruş aylık ödemiyorlar. Hizmetçi hiç olmazsa aylığını bilir.

— Siz de şimdi bu haksızlığa karşı çıkmak için kendinize güzel bir yatak odası takımı seçeceksiniz, hanımefendi! Lütfen şöyle buyrun! Bakın, birinci sınıf işçiliktir. Yine teşrif edeceğinizden emin olduğum için bu takımı yalnız ve yalnız size ayırmıştım. Oysa isteseydik şimdiye dek altı kez satabilirdik; bu konuda size şerefim üzerine yemin edebilirim. Muhterem kocanız bu takımı görünce herhalde çok sevineceklerdir. Siz eve dönünce sayın eşiniz, hoş geldin sevgilim, diyecekler. Siz de iyi günler sevgilim, diye karşılık vereceksiniz, ikimiz için bir yatak odası takımı beğendim — anlıyor musunuz hanımefendi, sayın eşinize böyle diyeceksiniz ve sonra sayın eşinizin kucağına oturuvereceksiniz. İçimden geldiği gibi konuştuğumdan ötürü özür dilerim hanımefendi, ama inanınız ki böyle bir davranış karşısında dünyada hiçbir erkek, hatta bir koca bile duygusuz kalamaz. Sözgelimi ben evli olsaydım — pek tabii ki sizin gibi bir hanımefendi ile evli olduğumu farz etmiyorum. Zaten benim gibi yoksul bir satıcı böyle bir şeyi nasıl düşünebilir? Evet evli olsaydım ve hatta karım yaşlı, diyelim ki kırk yaşında olsaydı bile... Fakat ben de tutmuş nelerden söz ediyorum! Kırk yaşında bir kadının nasıl olabileceğini düşünmenizi isteyebilir miyim sizden?

— Rica ederim. Ben de artık o kadar genç sayılmam ki!

— İzninizle bu konuda sizin gibi düşünmediğimi söylemek zorundayım, muhterem hanımefendi. Her ne kadar otuzun üstünde olduğunuzu saklayacak değilsem de, sorunun ağırlık noktası bu değil. Her zaman söyledim, yine de söylerim: Bir kadın için önemli olan, kalçalarıdır. Göze çarpmalıdır kalçalar! Ben göremedikten sonra karşımdaki kadının kalçaları olmuş, ya da olmamış, ne fark eder? Oysa siz! Bakın bir kez, bu kadar...

Therese bağırmak istediyse de içinde yükselen mutluluk dalgaları sesini boğduğundan, söyleyecek söz bulamadı. Erkek birkaç saniye durakladıktan

sonra ekledi: “... güzel şilte gördünüz mü hiç?”

Therese henüz mobilyalara bakmamıştı bile. Adam onu yeterince heyecanlandırıp istediği kıvama getirdikten sonra elini zevkten titreyen kalçalarının ta yakınına dek götürdü, son anda kalçaların yerine kullanışlı ve güzel şilteleri geçiriverdi. Elini, onun gibi yoksul bir satıcının böyle kalçalara hiçbir zaman erişemeyeceğini gösterircesine, çaresizliğini dile getirir biçimde geri çekişi, Therese’yi daha da duygulandırmıştı. Terlemesi bir türlü dinmek bilmiyordu. Karşısındaki yakışıklı adamın dudaklarının ve ellerinin hareketlerini büyülenmişçesine izliyordu. Başka zamanlar çeşitli renklere bürünüp karşısındakinin tüylerini ürperten bakışları şimdi adeta su gibi yumuşamış, mavimsi bir renk almıştı ve uslu uslu çevredeki şiltelerin üzerinde gezinmekteydi. Gerçekten de mükemmeldi bu şilteler. Karşısındaki yakışıklı erkek, her şeyi biliyordu. Hele mobilyalar hakkındaki bilgisi karşısında hayranlık duymamak elde değildi. İnsanın onun karşısında utanası geliyordu. Neyse ki kendisi bir şeyler söylemek zorunda değildi. Aksi takdirde kim bilir adam onun hakkında neler düşünürdü! Eşyadan hiç mi hiç anlamazdı çünkü. Girdiği diğer dükkânlardaki satıcılar fark etmemişlerdi bunu. Neden mi? Hepsi de birbirlerinden aptaldılar da ondan. Oysa bu yakışıklı adam, leb demeden leblebiyi anlıyordu. Evet, en iyisi konuşmamaktı onun karşısında. Sesi de tereyağı gibi yumuşacıktı.

“Sorunun can alıcı noktasını hiçbir zaman gözden uzak tutmamanızı rica ederim, muhterem hanımefendi! Muhterem kocanızın davranışları, onu yatırış biçiminize göre değişecektir. Rahat yatmasını sağladınız mı, kendisine istediğinizi yapabilirsiniz. Lütfen inanınız sözlerime, hanımefendi! Aşkın yolu yalnızca mideden değil, fakat eşyalardan, özellikle yatak odalarından ve daha daha özellikle yataklardan, diğer bir deyişle kocanızla birlikte yattığınız yataktan geçer. Muhterem kocanız da nihayet bir insandır, değil mi hanımefendi? Hanımefendi istedikleri kadar güzel ve gençliklerinin doruğunda olsunlar, yattığı yer rahatsız olduktan sonra eşiniz bir şey anlar mı bundan? Rahat uyuyamadığı takdirde, keyfi de yerinde olmayacakla. Oysa rahat yatması sağlanırsa, memnuniyetle biraz daha sokulacakta size. Bakın bir şey söyleyebilir miyim izninizle, hanımefendi? Tam 12 yıldır bu branştayım, sekiz yıldan beri de şu dükkânda çalışıyorum; yatak rahatsız olduktan sonra, kalçaların değeri kalır mı? En güzel kalçaların karşısında bile “içine tüküreyim” der geçer erkek bu durumda.

Koca olması bile durumda bir değişiklik yaratmaz. Önünde isterseniz doğulu dansözler gibi göbek atın, isterseniz çeşitli yollara başvurup güzelliğinizi göz kamaştırıcı bir görünüme kavuşturun, üstünüzdekileri çıkararak, yani çırılçıplak karşısına gidin — keyfi bozuk olduktan sonra, muhterem kocanızın sizin gibi bir kadına bile bakamayacağını garanti ederim, hanımefendi. Düşünün bir kez; sizin gibi bir kadına bile bakmaz, diyorum! Altındaki eski ve kötü olursa —yani şilte demek istiyorum— muhterem kocanız ne yapar biliyor musunuz, hanımefendi? Hemen dışarı fırlayıp iyi şilte aramaya koyulur. Nereden alır istediğim? Tabii ki firmamızdan! Size, sizin gibi muhterem hanımefendilerden gelme bir sürü övgü yazısı gösterebilirim, hanımefendi. Mutluluklarını bize borçlu olan evli çiftlerin sayısını bilseniz, şaşırıp kalacağınızdan hiç kuşkunuz olmasın. Bizde boşanma yoktur. Boşanma diye bir kurum tanımadık. Biz elimizden geleni yapıyoruz. Müşterilerimiz de memnun kalıyorlar. Özellikle şu takımı almanızı öğütlerim, muhterem hanımefendi. Gerçi dükkândaki bütün takımların iyi olduğunu garanti edebilirim ama, özellikle bunu sizin altın gibi kalbinize layık gördüğümü belirtmek isterim, sevgili ve muhterem hanımefendi!”

Therese sırf onu memnun etmek için biraz daha yaklaştı. Onun söylediği her şeyi yapmaya gönülden razıydı. Bütün korkusu, bu yakışıklı adamı yitirmekti. Adamın salık verdiği takıma baktı. Ama o anda sorsalardı, takımın görünüşünü tanımlayamazdı. Aklı bambaşka yerlerdeydi çünkü. Karşısındakinin tereyağı gibi yumuşacık sesini bir süre daha dinleyebilmek için bir yol bulmaya çalışıyordu bütün gücüyle. “Peki” deyip parayı ödediği anda her şey bitmiş, bu yakışıklı erkeği görebilme olanağını yitirmiş olacaktı. Madem dünyanın parasını verecekti, karşılığında bir şeyler beklemek de hakkıydı elbet. Ne de olsa başkalarının para kazanmasını sağlıyordu. Bu durumda karşısındakini konuşturmak isteyişinin ayıp kaçan hiçbir yanı olamazdı. Başkaları bir araba laf ettikten sonra hiçbir şey almadan çıkıp gidiyorlardı ve bundan zerre kadar utanç duymuyorlardı. Oysa Therese dürüst bir insandı, böyle bir davranışı aklının köşesinden bile geçirmezdi. Bundan ötürü işi biraz ağırdan almasının hiçbir sakıncası yoktu.

Aklına o ana dek bir çare gelmediğinden, sırf bir şey söylemiş olmak için:

— Özür dilerim ama bunları söylemesi kolay, dedi. Nihayet herkes

söyleyebilir bunları.

— Muhterem hanımefendi, size yalan söylemediğimden emin olmanızı rica ederim! Eğer size bir şeyi özellikle övüyorsam, bunun bir nedeni var demektir. Bana inanabilirsiniz hanımefendi. Bana herkes güvenir. Ayrıca sizi bu konuda kanıtsız bırakmak istemem. Bir dakika buraya bakar mısınız, Müdür Bey?

Mağazanın müdürü olan Bay Gross, ufacık tefecik ve yamyassı yüzlü bir adamcağızdı, özel bir bölmede bulunan bürosunun eşiğine çıktığında, zaten küçük olan gövdesini eğilip ikiye katlayarak daha da küçülttü.

“Ne oldu?” diye sorarak sıkılgan adımlarla, büyüklerinden korkmuş küçük bir çocuk gibi Therese’nin geniş eteğine doğru yaklaştı.

— Siz söyleyin müdür bey; bugüne dek bana güvenmeyen müşteriye rastladınız mı hiç?

Müdür karşılık vermedi. Annenin önünde yalan söylediği takdirde dayak yemekten korkuyordu. Bir yandan işgüzarlık yapma isteği, öbür yandan karşısındaki kadına duyduğu saygı, yüzünün hatlarında birbiriyle çarpışmaktaydı. Bu çarpışmayı fark eden Therese yanlış yorumladı. Genç ve yakışıklı satıcıyı müdürüyle karşılaştırdı. Görünüşe bakılırsa müdür de bir şeyler söylemek istiyor, ancak buna cesaret edemiyordu. Therese kazanmış olduğu zaferi daha da büyütmek için trompet ve davullarla onun yardımına koştu.

“Rica ederim, bunun için bir başkasının sözlerine gerek var mı? Size inanmak için yalnızca sesinizi duymak yeterli. Söylediğiniz her sözcüğe inanıyorum. Bu beye ne gerek var? Konuşsaydı bile, söylediklerinin tek sözcüğüne inanmazdım.”

Ufak tefek müdür, apar topar yine bürosuna döndü. Hep böyle olurdu zaten. Daha ağzını bile açmamışken karşısındaki anne onu yalan söylemekle suçlamıştı. Yaşamına giren her kadın, ona aynı mutsuzluğu getirmişti. Çocukken annesinden yana şanssız çıkmıştı. Yetiştikten sonra ise eskiden yanında sekreter olarak çalışan karısı rahat yüzü göstermemişti. Bütün aksaklık, evliliklerinin ilk gününde karısı bir şeyden yakındığında, ona “anne” diye hitap ederek yatıştırmaya kalkışmasıyla başlamıştı. Evlendikten

sonra karısı, dükkâna kız satıcı almasını yasaklamıştı. Buna karşılık anneler, eskisi gibi dükkâna gelmeye devam etmişlerdi. Herhalde şu anda karşısında duran da bunlardan biri olmalıydı. Bu nedenden ötürü özel bürosunu dükkânın arka kısmına yaptırtmıştı. Satıcılar ancak çok gerekli olduğu takdirde onu yardıma çağırabilirlerdi. Ama elbet gösterecekti bu Grob denen adama gününü. Zayıf noktasını, yani bir annenin karşısında şeflik taslayamayacağını bildiği halde onu bürosundan çıkartmıştı. Grob'un bütün amacı, günün birinde firmaya hissedar olmaktı. Onun için müdürünü müşterilerin önünde küçük düşürmek çabası içindeydi. Ama ne yaparsa yapsın, "Gross ve Annesi" firmasının müdürü ve sahibi Bay Gross'tu. Hayatta olan kendi annesinin de firmada hissesi vardı. Annesi haftada iki kez, salı ve cuma günleri, hesapları denetlemek ve satıcılara sövüp saymak için dükkâna gelirdi. Hesapları kılı kırk yararak incelediğinden, kendisini aldatabilmek çok güçtü. Ama Gross, yine de bunu yapmayı başarıyordu. Zaten bu yola sapmasa, yaşamını sürdürebilmesi düşünülemezdi. Kendi kendisini haklı olarak firmanın asıl şefi şeklinde görüyordu; annesinin satıcılara bağırması ise çok işine geliyordu. Annesinin geleceği günlerin bir öncesinde, yani pazartesi ve perşembe günleri, sağa sola gönlünce buyruklar yağdırıyordu. Biri edepsizliğe kalkıştığında Gross durumu hemen ertesi günü annesine bildirme olanağına sahip olduğundan, herkes onun buyruklarını yerine getirmek için deli gibi koşuşuyordu. Salı ve cuma günleri ise annesi zaten sabahları akşama dek dükkânda kaldığından, kimsenin çıtı çıkmaz, Gross bile söz söylemek yürekliliğini gösteremezdi. Ama dendiği gibi, onun da işine geliyordu böylesi. Yalnızca çarşamba ve cumartesi günleri satıcılar bütün edepsizliklerini takınırlardı. Bugün de günlerden çarşambaydı.

Bay Gross bürosundaki koltukta oturmuş, dışarıya kulak vermişti. Grob ise yine bir çağlayan gibi konuşmaktaydı. İşinin ehli olduğu, yadsınabilecek bir gerçek değildi; ama hissedarlığı söz konusu olamazdı. O da ne? Konuştuğu kadın onu öğle yemeğine mi davet ediyordu?

— Müdür Bey böyle bir şeye asla izin vermez, hanımefendi. Yoksa sizinle yemeğe gitmek, hiç kuşkusuz benim için büyük bir zevk olurdu.

— Fakat rica ederim, arada bazı istisnalar olamaz mı? Sizi ben davet ediyorum, hesabı ben ödeyeceğim.

— Altın gibi kalbiniz karşısında duygulanmamak, gerçekten elde değil, muhterem hanımefendi. Ama ne yazık ki ricanızı yerine getirebilmem olanaksız. Bu gibi konularda Müdür Bey hiç şakaya gelmez.

— Bir insanın bu kadar kaba olabileceğine doğrusu ihtimal veremiyorum.

— Adımı bilseydiniz, herhalde gülerdiniz hanımefendi. Adım Grob'dur{*} çünkü.

— Hiç de gülmem. Neden gülecekmişim? Grob da diğer adlar gibi basbayağı bir ad. Hem siz kaba değilsiniz ki!

— Bu iltifatınızdan dolayı en içten teşekkürlerimi sunmama izin verin, muhterem hanımefendi. Zaten böyle giderse, ellerinizi öpmekten kendimi alıkoyamayacağım.

— Rica ederim, bu sözlerinizi duyan olsa ne düşünür?

— Böyle konuşmaktan çekinmiyorum, hanımefendi. Hem hiçbir neden de yok çekinmem için. Böyle güzel kalçalar —özür dilerim, eller demek istemiştim— öpülmez de ne yapılır? Hanımefendi hangi takımda karar kıldılar acaba? Herhalde şunda, değil mi?

— Buna karar vermezden önce sizi öğle yemeğine davet etmek istiyorum.

— Bunu yapmakla benim gibi yoksul bir satıcıyı dünyanın en mutlu kişisi kılıyorsunuz, muhterem hanımefendi. Ne yazık ki davetinizi reddetmek zorundayım. Çünkü Müdür Bey...

— Onun bu konuda söyleyecek bir sözü olamaz.

— Yanılıyorsunuz hanımefendi. Annesi, on müdürün yerine geçer. Müdürümüze gelince, o da ağzını açıp annesine tek sözcük söyleyebilmekten acizdir.

— Böyle de erkek olur mu? Onun yanında evdeki kocam bile daha erkek sayılır. Evet, kesin yanıtınız nedir bakalım? Neredeyse hoşunuza gitmediğime inanmaya başlayacağım.

— Aman o nasıl söz hanımefendi? Sizi beğenmeyecek erkeği bulun da getirin bakalım! Bulamayacağınıza dair her türlü bahse girebilirim sizinle. İnanınız ki sizi beğenmemem diye bir durum söz konusu değil hanımefendi.

Ama ben kendi kötü yazgıma lanet okuyorum. Müdürümüz bizim gibilerine bu tür mutlulukları çok görür ne yazık ki. Davetinizi kabul ettiğim takdirde ne diyeceğini adım gibi biliyorum. 'Ne, bir hanım müşteri basit bir satıcıyla birlikte gezmeye gitti, öyle mi? Ya beraberken müşterinin kocasına rastlarsa ne olur? İzninizle koca herhalde müthiş öfkelenir, bu da ancak bir rezalete yol açar. Satıcı geri döner, müşteri de elimizden kaçmış olur. Sonunda para bakımından kim zarara uğrar? Tabii ki ben! Gerçekten pahalı bir eğlence doğrusu bir satıcı için!' Evet hanımefendi. Müdür Bey böyle diyecektir. Onunkisi de bir görüş tabii ki. Yoksul ve yakışıklı jigolonun yaşamını anlatan bir şarkı vardır, hanımefendi, bilir misiniz acaba? 'Yüreğin kan ağlasa da...' evet, yüreğim kan ağlasa da bu işi burada kesmek zorundayız, hanımefendi. Alacağınız takıma gelince, memnun kalacağınızdan eminim.

— Bana kalırsa siz benimle çıkmak istemiyorsunuz. Hesabı ben ödeyeceğim diyorum!

— Bu akşam serbest olsaydınız, yemek davetinizi ciddi olarak düşünebilirdim. Ama aslında saçma bu söylediğim. Muhterem kocanızın bu konuda asla hoşgörüyle davranmayacağından eminim. Hatta onun bu tutumunu anlayışla karşıladığımı da belirtmek zorundayım. Eğer ben de güzel bir kadının kocası olmak mutluluğuna erişseydim, herhalde karımı çok sıkı gözetirdim. 'Yüreği kan ağlasa da, izin vermezdim ona.' Bu dize, bana ait hanımefendi. Bakın bir fikrim var. İsterseniz sizin için bir güfte yazayım. Şöyle sizin yeni yatakta yatışınızı, üzerinizde yalnız bir gecelik olduğu halde, o muhteşem... özür dilerim; dediğim gibi, işi burada kesmemiz gerekiyor. Kasaya kadar teşrif eder misiniz, hanımefendi?

— Henüz böyle bir şeye niyetim yok. Önce birlikte yemeğe gideceğiz.

Bay Gross, bu konuşmaları gittikçe artan bir coşkuyla dinlemişti. Grob neden bahane olarak hep onu ileri sürüyordu? Oysa bedavadan bir öğle yemeğine konduğu için memnun olması gerekirdi. Bu satıcılar gerçekten de çok kendini beğenmiş oluyorlardı. Her akşam başka bir kız geliyordu dükkânın kapanış saatinde Grob'u almak için. Hepsi de neredeyse kızı olabilecek kadar gençtiler. Şimdi bu anne, takımı almadan çıkıp gidecekti. Davetinin kabul edilmemesi, hiçbir annenin hoşuna gitmezdi. Grob'un davranışları, artık çizmeden yukarı çıkmaya başlamıştı. Neredeyse kendini firmanın sahibi ilan edecekti. Günlerden çarşambaydı. Ama Gross'un

çarşamba günü de müdürlük yetkesini kullanmaması için hiçbir neden yoktu ortada.

Kulak kesilmiş konuşmaları dinlerken, yavaş yavaş kendine olan güveni arttı. Dışarda ısrarla satıcıyla tartışmakta olan annenin gerçekle Kendisini desteklediğini hisseder gibi oldu. Ondan, yani Grossları, bütün diğer annelerin ses tonuyla söz ediyordu. Yalnız nasıl söyleyecekti söylemek istediğini Grob’a? Fazla konuştuğu takdirde, günlerden çarşamba olduğundan, mutlaka edepsizce bir karşılık alacak, aynı zamanda da yağlı bir müşteriyi yitirmiş olacaktı. Az konuşsa bu kez Grob’un ne demek istediğini anlamaması sakıncası vardı. En iyisi kısacık bir buyruk vermekti. Bunu yaparken annenin yüzüne mi baksaydı? Hayır. Onun önünde durup ona arkasını dönmesi daha uygundu. O zaman Grob, her ikisine birden daha büyük saygı duyacaktı.

Tarafların barışçı yollardan uyuşmaları olanağının kalmadığını kestirene dek yerinden kımıldamadı. Sonra yavaşça kolluğundan aşağı kaydı, camlı kapıya doğru iki uzun adım allı. Kapıyı birdenbire açıp, koca kafasını dışarı uzatarak bir kavalınkini andıran incecik sesiyle bağırdı: “Hanımefendiyle çıkınız, Grob!”

Grob o sırada belki yüzüncü kez mazereti olarak “Müdür Bey”i ileri sürmeye hazırlanırken, sözleri boğazına tıkanıp kaldı.

Therese başını hızlı bir hareketle çevirip, kazandığı başarının pekiştirdiği sesiyle: “Ben dememiş miydim?” dedi. Müdür Beye öğle yemeğine çıkmalarından önce bakışlarıyla teşekkür etmek istediyse de, o daha buna kalkışmadan adam yine bürosuna kapanmıştı bile.

Grob’un kötü bir parıltıyla yanmaya başlayan gözleri, Therese’nin koladan kaskatı kesilmiş eteğine takılmıştı. Kadının yüzüne bakmaktan dikkatle kaçınıyordu. Konuşsaydı, tereyağı gibi sesinin şimdi yanık yağ tadını alacağına kuşku yoktu. Bunu bildiğinden bir şey söylemiyordu. Ancak dükkânın kapısına geldiğinde Therese’ye yol verirken, alışkanlığın etkisiyle kollarını ve ağzını açarak konuşlu: “Buyurunuz, hanımefendi!”

Seferberlik

DİLENCİLER ve gezgin satıcılar yıllardan beri Ehrlieh Caddesi'ndeki 24 numaralı binanın kapısından adımlarını atamıyorlardı. Binanın kapıcısı her gün hemen girişle bulunan küçük odasında nöbet tutar ve bu gibi beş para etmez kişilerin girmesini engellerdi. Bu binada oturanlara kendilerini acındırmayı umanlar, altında "Kapıcı" yazan ve normal bir yükseklikle bulunan göz deliğinden adeta delicesine korkarlardı. Geçerlerken, sanki bolca bir ihsana kavuşmuşlar da canı gönülden teşekkür etmek istiyorlarmışçasına eğilip iki büklüm olurlardı. Ne var ki bütün bu dikkatleri gerçekte boşunaydı. Kapıcı, herkesin görebileceği normal göz deliği ile ilgilenmezdi bile. Bu deliğin altından eğilerek geçmeye çabalayanlar, onun tarafından derhal görülürlerdi. Bu hususla kapıcının kendine özgü ve değeri deneylerle tanıtlanmış bir yöntemi vardı. Polis memurluğundan emekli olan bu adam, kurnazlığı sayesinde yeni işinde son derece başarılı olmasını bilmişti. Gerçi binaya girip çıkanları bir göz deliğinden görmekteydi ama bu delik, geçenlerin dikkat ettikleri delik değildi.

Odasının duvarında, yerden elli santim yükseklikle ikinci bir delik açmıştı. Nöbetini, kimselerin aklıdan geçiremeyeceği bu yerde diz çökerek tutmaktaydı. Onun için dünya, pantolonlardan ve eteklerden ibaretti. Binada oturanların giydiklerini tanırdı. Yabancılarınkini ise dikimine, kumaşın değerine ve gösterişine göre değerlendirirdi. Nasıl vaktiyle, polis memuruyken yaptığı tutuklamalar sırasında aradığının kişiliğinde hiç yanılmamışsa, aynı yeteneği bu nöbet işinde de göstermekteydi. Kuşkulu birisi göründüğünde, daha diz çökük durumdayken kısa ve güçlü kolunu kapının tokmağına uzatırdı. Kendi buluşu olan bu tokmak, yerine ters yerleştirilmişti. Kapıcının ayağa fırlamasıyla birlikte hareketin şiddetinden kapı da açılıverirdi. Kapıcı, karşısında şaşkınlıktan donakalan yabancıya önce ağzına geleni söyler, sonra da bir temiz dayak atardı. Her ayın birinci günü emekli aylığını aldığından ve bu nedenle keyfi yerinde olduğundan, gelip geçenlere ilişmezdi. İlgililer bunu çok iyi bildiklerinden, bütün bir ay boyunca dilencilerin özlemi ile yanıp tutuşmuş bina sakinlerinin üstüne o

gün sürüler halinde atılırlardı. Ayın ikisinde, ya da üçünde bile kapıcının odasının önünden geçmeyi başaranlara rastlanırdı; bunlar yakalansalar bile hiç olmazsa daha sonraki günlerde aynı işi yapmaya kalkışanların akıbetine uğramazlar, bir araba sopa yemezlerdi. Ayın dördünden sonra ise ancak kapıcının nasıl bir adam olduğunu hiç bilmeyen acemiler, burunlarını binanın kapısından sokmak yürekliliğini gösterirlerdi.

Kien'in bu adamla arkadaş olmasına, küçük bir olay yol açmıştı. Kien bir akşam dolaşmaktan dönüyordu. Böyle, akşamları çıktığı pek ender olurdu. Döndüğünde binanın girişi loştu. Birden birinin avaz avaz haykırdığını duydu:

"Seni pis serseri herif seni! Kulağından tutup karakola götüreyim de anla bakalım çapulculuğa kalkışmanın ne demek olduğunu!" Bu sözlerden sonra yerinden fırlayan kapıcı, karşısındakinin gırtlağına sarılmaya kalkıştı. Ne var ki Kien'in çok uzun boylu oluşu yüzünden, gırtlağı epey yukarlardaydı. Kapıcı, yaptığı büyük yanlışlığın hemen farkına vardı ve utandı; binaya ait bir pantolonu tanıyamamış, pantolon-saygınlığı tehlikeye girmişti. Kien'i yapmacık bir içtenlikle odasına çekti, gizli buluşunu gösterdi, sonra da dört kanaryasına ötmelerini buyrukladı. Ama hayvanlar pek ötmeye iştahlı değildi. Kien adamla konuştuktan sonra başını dinleyebilmesini kime borçlu olduğunu anlamıştı. (Birkaç yıldır bir tek dilenci bile kapısını çalmamıştı.) Daracık hücrede iri yarı, ayı gibi güçlü adamla adeta burun buruna durmaklaydılar. Kien üzerine aldığı işi canla başla yapan kapıcıya her ay belirli bir "bahşiş" bağladı. Sözünü ettiği paranın tutarı, binanın diğer sakinlerinin verdikleri bahşişlerin toplamından daha fazlaydı. İlk anda sevincinden ne yapacağını şaşıran kapıcı, kafasından küçük odasının duvarlarını üstü kızıl tüylerle kaplı yumruklarıyla yıkmayı geçirdi. Belki böylece karşısındaki velinimetine övgüsünü ne denli hak ettiğini de göstermiş olacaktı. Ama bunun hemen ardından adalelerine hakim olmayı başardı. Yalnızca: "Bana güvenebileceğinizden emin olabilirsiniz. Bay Profesör!" diye haykırarak kapıyı koridora doğru bütün gücüyle itti.

O andan başlayarak binada oturan herkes, Kien'den yalnızca "profesör" diye söz etmeye zorlandı. Yeni taşınanlara da evde oturabilmelerinin birinci ve en önemli koşulu olan bu görev, kapıcı tarafından derhal bildiriliyordu.

Therese bütün gününü dışarda geçirmek üzere kapıdan çıkar çıkmaz Kien

zinciri taktı, sonra da takvime baktı. Aynı sekiziydi. Birini çoktan geçmiş olduğuna göre, dilencilerden yana korkusu kalmamış demekti. Bugün rahatsız edilmemeye her zamankinden çok daha fazla gereksinmesi vardı. Bir tören vardı önünde ve Therese'yi de bu amaçla evden uzaklaştırmıştı. Aslında zamanı azdı; saat altıda, dükkânlar kapandıktan sonra, karısı yine karşısında bitecekti. Kien'in ise elleriyle göreceği bir sürü işi vardı. Törende vereceği söylevi, çalışırken kafasında hazırlayabilirdi. Ne fazla bilginlik taslayan, ne de fazla yalın, zamanın olaylarından edinilme izlenimlerle örülü, dolu bir yaşamın beraberinde getirdiği sonuçları bir araya toplayan, kırk yaşına gelmiş birinin dinlemekten hoşlanacağı, irfan mucizesi bir konuşma olmalıydı bu. Çünkü Kien bugün nice zamandır gerisine çekildiği sessizlik perdesini yırtıyordu.

Ceketiyle yeleğini bir sandalyenin arkasına asıp gömleğinin kollarını yukarı kıvırdı. Aslında giysilere hiç değer vermezdi ama eşyalardan onları bile korumak gereğini duyuyordu. Bu işi yaptıktan sonra yatağına doğru atıldı, güldü ve ona dişlerini gösterdi. Her gece içinde yatmasına karşın yatağı gözüne birdenbire yabancı görünüvermişti. Son kez gözünü açıp baktığından bu yana geçen uzun süre içerisinde yatağı daha bir hantallaşmış, daha göze batan bir görünüm almış gibiydi.

“Nasılsın bakalım, dostum?” diye bağırdı. “İyi toplamışsın kendini görebildiğim kadarıyla!” Bir gün öncesinden beri Kien'in keyfine diyecek yoktu. “Ama artık çek arabanı bakalım! Hem de derhal, anlaşıldı mı?” Karyolayı iki eliyle başucundan yakalayıp itiştirdi. Ama canavar yerinden kımıldamadı. Bunun üzerine Kien omuzlarıyla da dayandı. İkinci itişten daha iyi bir sonuç almayı umuyordu. Ne var ki yatak, yalnızca çıtırdamakla yetindi; görünüşe bakılırsa niyeti, Kien gibi bir adamla açıkça alay etmekti. Kien ahlaya oflaya dizlerinin de yardımına başvurdu. Gücünün çok üstünde çaba harcamıştı. Her yanını bir titremedir aldı. İçinden büyük bir öfke dalgasının kabarmaya başladığını hissedince, bir kez de iyilikle bir sonuç almayı denedi. “Aklını başına topla!” dedi alttan almaya çalışan bir sesle. “Nasıl olsa yine döneceksin buraya. Seni yalnızca bugün için dışarı çıkarıyorum. Bugün izinliyim çünkü. Karım evde yok. Hem anlayamıyorum neden korktuğunu! Kimse çalamaz ki seni bırakacağım yerden!”

Bir eşya parçasına dil dökmek uğrunda kendini öylesine zorlamıştı ki,

konuşurken itmeyi tamamen unutmuştu. Ağrılar içinde ve yorgun kollarını aşağı sarkıtırken, karyolası ile uzun bir süre konuştu. Yatağım ona kötülük yapmak niyetinde olmadığına, yalnız şu an ona bir gerek duymadığına inandırmaya çalıştı, kendisini anlamasını rica etti. Satın alınması için izin veren, kendisi olmamış mıydı? Ya bunun için gerekli parayı ödeyen? Yine oydu. Üstelik büyük bir zevkle ödemişti parasını. Sonra o güne dek elinden gelen saygıyı göstermişti karyolasına. Ve yine salt bu saygıdan ötürü, arada sırada onu görmemezlikten gelmişti. Duyduğu saygıyı her an göstermek de insanın içinden gelmezdi elbet. Bütün kızgınlıklar geçer, zaman yaraları iyi ederdi. Yatağı, ona bir tek kötü söz söylediğini iddia edebilir miydi? Düşündüklerine gelince, o konuda tam bir özgürlüğe sahipti. Evin içinde bir kez fethetmiş olduğu yere yine döneceğini ona garanti ediyor, bu konuda söz veriyor, ant içiyordu!

Belki de yatak sonunda direnmekten vazgeçmek zorunda kalabilirdi. Ne var ki Kien gücünün tümünü, kullandığı sözcüklerin kalıplarına doldurmuş, bu yüzden kollarına hiç, ama hiçbir şey kalmamıştı. Bunun doğal bir sonucu olarak da yatak sessiz ve sanki dokunulmazlığı varmışçasına verinde kalmakta devam etmişti. Kien, adamakıllı öfkelendi. “Seni utanmaz tahta parçası seni!” diye bağırdı. “Asıl sahibinin kim olduğunun farkında değilsin galiba!” Şimdi öfkesini şu ya da bu biçimde boşaltmak, bu edepsiz eşyaya haddini bildirmek isteği ile yanıp tutuşuyordu.

Aklına iri kıyım arkadaşı, yani kapıcı geldi. Uçar adımlarla evden dışarı fırladı, merdivenleri sanki yüz değil de on basamaktan ibaretmiş gibi indi ve kendisinin yoksun olduğu adaleleri kapıcı kulübesinden sağladı.

“Size gereksinmem var!” Bu sözleri söylerken sesinin tonu ve gövdesinin biçimi, kapıcıya bir trombonu anımsatmıştı. Oysa bir trompeti yeğlerdi, çünkü kendisinde de bir tane vardı. Ayrıca tokmaklı çalgıları tümünün üstünde tutardı. Yalnızca; “Ah şu karı milleti yok mu!” diye bağırmakla yetinip Kien’i izledi. Kien’in, kendisini karısına haddini bildirmek için çağırdığından kesinlikle emindi. Buna inanabilmek için de, herhalde dönmüştür, diye düşünüyordu. Zira göz deliğinden kadının çıktığını görmüştü. Therese’den bir zamanlar hizmetçi iken şimdi profesör karısı olduğu için nefret ediyordu. Ama nefretine karşın, ona “profesör eşi” demeyi bir an olsun ihmal etmiyordu; eski bir devlet memuru sıfatıyla,

unvanlara sıkı sıkıya bağlıydı ve bu konuda ödün tanımazdı. Madem tutmuş kendi kendine Kien'i profesörlüğe atamıştı, bundan doğacak sonuçlara katlanması gerekirdi. Veremli kızının ölümünden bu yana hiçbir kadına el kaldırmamıştı ve yalnız başına yaşamaktaydı. Yorucu mesleği kadınlara ayıracak zaman bırakmadığı gibi, kadınları fethedebilme yeteneğini de ortadan kaldırıyordu. Zaman zaman elini hizmetçilerin eteklerinin altına sokup kalçalarını çimdiklediği oluyordu. Ama bu işi yaparken öylesine kuvvet kullanıyordu ki, zaten az olan başarı şansını tümüyle ortadan kaldırıyordu. İşi hiçbir zaman dayağa dek vardıramıyordu. Yine bir kadın vücuduna şaplakları indirmek, yıllardan beri içinde dinmek bilmez bir özlem olarak yaşamaklaydı. Kien'in önünden merdivenlerden çıkarken bir yumruğunu duvara, öbür yumruğunu tırabzana indirerek yürüyor, böylece alelacele de olsa biraz alıştırma yapıyordu. Gürültüyü duyunca kapılarını açan bina sakinleri, kollan sıvalı Kien ile yumrukları sıkılı kapıcının yarattıkları, aynı zamanda hem uyumsuz, hem de tam bir işbirliği içindeki çifte bakıyorlardı. Ama bir söz söyleme yürekliliğini kimseler gösteremiyordu. Birbirleriyle bakışma işini bile, iki adamın önlerinden geçmesinden sonraya, kendilerini tamamen güvenlik altında duydukları ana bırakıyorlardı. Kapıcının öfkesinin kıvamında olduğu günler, merdivenlerde sinek uçmazdı.

“Nerede o?” diye haykırdı kapıcı yukarı vardıklarında büyük bir keyifle. “Şimdi göstereceğiz ona!”

Çalışma odasına girdiler. Profesör kapının eşiğinde kaldı, yüzünde acımasız bir ifadeyle uzun işaret parmağını karyolaya uzatarak: “Atın bunu dışarı!” diye buyurdu. Kapıcı omuzlarıyla birkaç darbe indirip karyolanın direncini ölçtü. Kolayca itebileceği kanısına vardı. Bu işi ne denli küçümsediğini belli edercesine ellerine tükürdü ve cebine soktu; onları kullanması bile gereksizdi. Başını dayadığı gibi karyolayı bir hamlede odadan çıkan verdi. “Buna kafa vurmak denir!” diye açıkladı. Beş dakika sonra odalar boşalmış, eşyaların tümü koridora yığılmıştı. Bu işin üstesinden gelmeyi başaran kafa: “Epey kitabınız var,” dedi. Belli etmeksizin biraz soluk almak gereğini duymuştu. Bunun için de yalın bir cümlenin yardımına başvurmuştu; ama sesi, normal güçte bir insanınkinden daha yüksek tonda çıkmış değildi. Odadan çıktı. Merdiven başına vardığında, soluğu yine yerine gelmiş olduğundan, evin içine doğru haykırdı: “Yine yardıma gerek duyduğunuzda

bana güvenebilirsiniz, profesör!”

Kien karşılık vermekte acele etmedi. Hatta kapının zincirini takmayı bile unuttu. Karmakarışık durumda koridora atılmış duran eşya yığınına baktı. Üst üste devrilip sızmış sarhoşları andırıyorlardı bu görünüşleriyle. Kimin bacağının kime ait olduğu belli değildi. Birbirlerine tırnaklarını geçiriyorlar, cilalı kafalarını çizikler içinde bırakıyorlardı.

Kien şöleninin kutsallığını çirkin bir gürültü ile bozmamak için kapıyı yavaşça kapattı. Yürekli adımlarla raflar boyunca ilerleyip kitap sırtlarını sevecenlikle okşadı. Alışkanlıktan ötürü kapanmasınlar diye gözlerini sonuna dek açmıştı. Gecikmiş kavuşmanın verdiği sevinç başını döndürmüştü. İlk anın heyecanıyla ne önceden söylemeyi tasarladığı, ne de mantıklı olarak nitelendirilebilecek birtakım sözler söyledi. Kitaplarının bağlılığına inanıyordu. İşte şimdi hepsi yine aynı evin çatısı altında birleşmişlerdi. Onlara kişilik sahibi varlıklar gözüyle bakıyordu. Onları seviyordu. Onlardan kendisine hiçbir konuda kızmamalarını rica ediyordu. Evet, şu anda belki kendilerini hakarete uğramış saymakta haklı olabilirlerdi. Varlıklarından emin olmak için, elleriyle kabaca dokunmaktaydı onlara çünkü. Ama türlü biçimlerde kullanmaya başladığından bu yana, yalnızca gözlerine güvenemez olmuştu. Bunu yalnızca kitaplarına açıklıyordu. Onlardan hiçbir şey saklamıyordu zaten. Ser verip sır vermeyeceklerinden emindi. Ama kendi gözlerinden emin değildi. Gözlerinden ve başka daha bir sürü şeyden emin değildi. Bunca kuşku içinde oluşu, düşmanlarını sevindirirdi mutlaka. Düşmanları, belki sayılamayacak kadar çoktu. Ama şu ya da bu diye ad söylemek istemiyordu. Çünkü bugün, tanrının lütfu olan büyük bir gündü. Onun için bağışlamak, haklarına yeniden kavuştuğundan ötürü, sevmek istiyordu.

Önünden geçip ardında bıraktığı raflar uzadıkça, kitaplığı eski dokunulmamışlığı ve bütünlüğü ile belirginleştikçe, düşmanları gözüne gülünç görünmeye başlamıştı. Nasıl olmuş da bu düşmanları bir gövdeyi, yaşayan bir varlığı kapılarla parçalamaya kalkışabilmişlerdi? Ama kitaplığı, bütün acılara göğüs germeyi, onları etkisiz kılmayı başarmıştı. Belki kötü, korkunç haftalar boyunca işkence çekmiş, elleri bağlı kalmıştı ama gerçekte yenilmemişti. Bu gövdenin yeniden bir, araya gelen organlarının arasına esen hava, tatlı bir havaydı. Tümü de sonunda birbirlerine kavuşmanın, ait

olmanın sevinci içindeydiler. Gövde soluk alıyor, gövdenin efendisi de bu solukları doya doya içine sindiriyordu.

Yalnızca kapılar, menteşelerinde ileri geri sallanıp durmaktaydı. Kien'in kendini içinde duyduğu kutsal hava, bunların varlığı yüzünden bozulmaklaydı. Kapılar, görünüşün görkemim acımasızca ve kaba atılımlarla parçalıyordu. Bir esinti giriyordu herhalde bir yerlerden kitaplığına. Kien başını kaldırdığında tavandaki pencerelerin açık olduğunu gördü, iki eliyle birden önüne gelen ilk kapıya sarıldı, menteşelerinden çıkardı —gücü nasıl da artıvermişti kısacık bir sürede!— ve koridora taşıyıp karyolanın üstüne bıraktı. Diğer kapılar da çok geçmeden aynı akıbete uğradı. Bir ara Kien, kapıcının yanlışlıkla odadan çıkardığı, aslında yazı masasına ait olan bir sandalyenin arkasında ceketiyle yeleğini gördü. Demek ki törenin açılışını gömlekle yapmıştı. Halinden biraz utandı, giysilerini sırtına geçirdi ve daha büyük bir soğukkanlılıkla yine kitaplığa döndü.

Biraz önceki davranışından dolayı kitaplarından ezile büzüle özür diledi. Programı sevincinin etkisiyle bozmuştu. Sevdiklerine gelişigüzel dokunmak, ancak aşağılık varlıklara özgü bir davranış olabilirdi. Gerçekten erdem sahibi olan kişi, sevdiğinin önünde kendini olduğundan büyük gösterme çabasına düşmezdi. Doğal bir eğilimin, bir tutkunun varlığına sevileni inandırmak, hiç mi hiç gerekli değildi. İş, sevdiğini, sanki yaptığı bir işmiş gibi göstermeye kalkışmaksızın korumasını bilmekleydi. İnsan olan, ona başı döndüğünde değil, fakat ruhunu dolduran yüce duygular doruğuna eriştiğinde sarılırdı. Gerçek aşk, ancak kutsal çalının altında, mihrabın önünde itiraf edilirdi. İşte Kien'in de şimdi yapmak istediği buydu. Eski emektar merdiveni uygun gördüğü bir yere çekip üstüne ters çıktı; böylece sırtı kitap raflarına, başı tavana, bacaklarının uzantısı —yani merdiven— yere dokunuyordu. Gözleriyle de şimdi bir bütün halinde önünde uzanıp giden kitaplığının her yanını görebiliyordu. Böylece durarak sevgililerine şu konuşmayı yaptı:

"Bir süreden beri, daha doğrusu yabancı bir gücün yaşamımıza el attığı günden bu yana, ilişkilerimizi sağlam bir temele oturtmak amacını güdüyorum. Şu anda varlığınız sözleşmeye bağlanarak güvenlik altına alınmış durumda; ama sanırım hepimiz, hukuken geçerli bir sözleşmenin

yapılmış olmasına karşın, içinde bulunduğumuz tehlikeye gözlerimizi kapamayacak kadar akıllıyız.

“Kökü yüzyıllar öncesine uzanan, onurlu ve acı dolu geçmişinizi her birinize tek tek anımsatmak gereğini duymuyorum. Sevgi ile nefretin ne denli birbirlerine yakın, birbirlerine karışmış halde bulunabileceğini tüm çıplaklığı ile gözlerinizin önüne sermek için yalnızca tek bir örnek olayı ele alacağım. Hepimizin aynı derecede taptığı, içinde yaşayanların sizlere en büyük saygıyı, en içten sevgileri sunduğu ve hatta hakkınız olan bu sevgiyi bir din haline getirdiği bir ülkenin tarihinde korkunç bir olay, iktidar sahibi bir zalimin kendisinden kat kat zalim bir danışmanının verdiği akla uyarak işlediği akıl almaz büyüklükte bir cürüm yazılıdır. İsa’nın doğumundan 213 yıl önce, kendisine ‘kutsal’, ‘yüce’ gibi unvanları yakıştırmak cüretini göstermiş bir zalim despotun, Çin İmparatoru Shi-Hoang- Ti’nin buyruğu ile ülkede ne kadar kitap varsa yakıldı. Yalnızca hurafelere inanan bu mankafa katil, kurduğu zorbalık rejimine karşı direnenlerin güç kaynağı olan kitapların önemini kavrayamayacak kadar cahildi. Ama başbakanı Li-Si, tüm eğilimini kitaplara borçlu olan bu alçak dönek, verdiği bir dilekçe ile imparatorun böyle tüyler ürpertici bir önlem almasını sağlamıştı. Ayrıca yine imparatorun buyruğu ile Çin’in klasik, lirik ve tarihsel yapıtları hakkında konuşanların da ölüm cezasına çarptırılacakları bildirildi. Amaç, yazılı yapıtların yanı sıra sözlü geleneksel edebiyatı da ortadan kaldırmaktı. Yalnızca kitapların çok küçük bir bölümü bu el koyma işleminin dışında bırakıldı ki, bunların da nasıl yapıtlar olduğunu herhalde kolayca tahmin edebilirsiniz: tıp bilimine, eczacılığa, falcılığa, tarıma ve ormancılığa ilişkin kitaplar, yani günlük yaşamın konularını içeren bir alay ıvır zıvır.

“O günlerde kitap yığınlarının üzerinde yükselen yanık kokusunu hâlâ burnumda duyduğumu söyleyebilirim. Bu olaydan üç yıl sonra barbar imparatorun hak ettiği sonuca uğraması, neye yaradı? Ölümü, yanan kitapların yerine gelmesini sağlamadı. Burada imparatorun ölümünden hemen sonra dönek Li-Si’nin ne olduğunu da söylemeden geçemeyeceğim. Yeni İmparator, ne denli şeytani bir yaradılışa sahip olduğunu anladığından, Li-Si’yi başbakanlık görevinden aldı. O güne dek aralıksız otuz yıl başbakan olarak kalmış olan Li-Si, elleri kolları bağlanarak hapse atıldı ve bin sopa yemeye mahkûm edildi. Sopaların bir teki bile esirgenmedi. Bu işkence onu işlediği suçları itiraf etmek zorunda bıraktı. Yüz binlerce

kitabın yakılışının yanı sıra, daha başka birtakım iğrenç suçların da asıl sorumlusunun o olduğu anlaşıldı. Açıkladıklarını sonradan yadsımaya kalkıştıysa da, bu bir yarar sağlamadı. Li-Si, Hien-Yang kentinin pazar meydanında, daha çok acı çekerek ölmesi için, boydan boya ve ağır ağır testereyle kesildi. Bu kana susamış canavarın ölmezden önce en son düşündükleri avlanmaya ilişkindi. Ayrıca gözyaşı dökmekten de utanmadı. Oğullarından, henüz yedi günlük olan torununun torununa dek bütün ailesi, kadın erkek ayrımı yapılmaksızın öldürüldü. Şu farkla ki, asıl çaptırılmaları gereken ceza olan yakılmak yerine kafaları kılıçla uçuruldu. Aile kurumuna, atalarına ve ölmüşlerin anılarına en büyük saygının gösterildiği ülke olan Çin'de kitlelerin katili Li-Si'nin anısını koruyacak tek aile bırakılmadı; testere ile ikiye bölünen bu alçağın adı, yalnızca yok etmek istediği tarihin sayfalarında yaşadı.

“Ne zaman bir Çin tarihçisinden bu büyük kitap kıyımının öyküsünü okusam, var olan tüm kaynakları açıp kanlı katil Li-Si'nin ibret verici sonuna bir kez daha bakmadan edemem. Neyse ki bu sonun öyküsü, birçok kaynaklarca yinelenmiştir. Böyle zamanlarda onun testere ile ikiye bölünüşünü en az on kez gözlerimin önünde canlandırmadan rahat edemem.

“Kaç kez kendi kendime böyle bir facia nasıl oldu da Çin gibi yeryüzündeki tüm bilge kişilerce kutsal sayılan bir ülkede olabildi diye sormuşumdur. Ne zaman Çin'den gelen bilginin yüceliğinden söz edecek olsak, fırsatı kaçırmayan düşmanlar yanıt olarak 213 yılında meydana gelen bu faciayı ileri sürerler. Buna verebileceğimiz tek karşılık, Çin'de de okumuş kişilerin sayısının, büyük kitle ile karşılaştırıldığında, hemen hemen yok denecek kadar az olduğunu söylemektir. Bazen bilgisizliğin bataklığı, kitapları ve bilge kişileri de boğar. Yeryüzünde doğa olaylarının etki alanı dışında kalabilmiş ülke yoktur. O halde Çin'den neden olanaksız olanı beklemeli?

“O günlerin saldığı dehşetin ve ondun sonra uğradığınız daha birtakım acımasız saldırıların hâlâ iliklerinizde titrediğini biliyorum. Onurlu geçmişinizin kanlı sayfalarını yine açmamın nedeni, duygudan ve yürekten yoksun oluşum değildir. Hayır. Ben yalnızca sizi uyarmak ve kendimizi tehlikeden koruyabilmemiz için alınması gerekli önlemler konusunda bana yardımcı olmanızı sağlamak istiyorum.

“Niyetim size ihanet etmek olsaydı, yaldızlı sözler edip yakın tehlikeyi

sizlerden saklamaya kalkışırdım. Ama şu anda içinde bulunduğumuz durumun sorumlusu benim. Bunu size açıklayabilecek kadar da kişilik sahibiyim. Bana, nasıl oldu da kendini bu kadar unutabildin, diye soracak olursanız —^ki bu soruyu sormak hakkınızdır— o zaman size yüzüm utançtan kızararak şu karşılığı vereceğim: bunun nedeni, büyük üstadımız Mong'un şu sözlerini unutmuş olmamdır: 'Yapıyorlar, ama ne yaptıklarının bilincinde değiller; birtakım alışkanlıklar edinmişler, ama bunun nedenini bilmiyorlar; ömürleri boyunca dolaşıp durdukları halde yollarını bulamıyorlar: kitleden ayrılamayan, koyun gibi onun peşinden gidenler için doğaldır bunların tümü.'

"Üstadımız bu sözlerle bize: 'insan her zaman kendisini kitleden ve onu oluşturanlardan korumasını bilmelidir,' diye sesleniyor. Bunlar tehlikelidirler, çünkü bilgisizdirler ve dolayısıyla da akıl denen şeyden yoksundurlar. Boş bulundum bir kez ve size görünüşte iyi bakılmasını, üstat Mong'un önerdiği ilkelerden üstün tuttum. Ama bu körlüğüm, pahalıya patladı. İnsanı insan kılanın toz bezi değil, fakat kişilik olduğunu geç anladım.

"Ama diğer yandan da bugüne dek olanları gözden geçirirken, aşırılığa kaçmaktan sakınmalıyız! Şu ana dek bir tek harfinize dahi dokunulmuş değil. Eğer biri kalkıp da nesnel varlığınızı korumak için yerine getirmekle yükümlü olduğum bakım görevimi savsakladığımı tanıtlarsa, kendimi asla ve asla bağışlamam. Bu konuda bir diyeceği olan varsa konuşsun."

Kien sustu ve yarı meydan okurcasına, yarı korkutucu bir ifadeyle çevresine bakındı. Kitaplardan da bir ses gelmedi ve konuşmak üzere bir adım öne çıkan olmadı. Kien, iyi hazırlanmış olan konuşmasını kaldığı yerden sürdürdü:

"Böyle olacağını biliyordum. Bana katıldığınızı görüyorum. Ben de hak ettiğiniz için size düşmanlarımızın planlarından söz edeceğim. Ama daha önce size ilginç ve önemli bir haberi bildirmek zorundayım. Yaptığım genel denetim sırasında, kitaplığın düşmanca el konmuş olan bölümünde izinsiz bazı yer değiştirmelerin yapıldığını saptadım. Ama aranızda daha fazla karışıklığa yol açmamak için bunu sorun yapmaktan kaçındım? Ancak bu yer değiştirmelerin hiçbir eksikliğe yol açmadığına ve bu konudaki bütün olumsuz söylentilerin, boş dedikodudan ibaret olduğuna karşınızda yemin

edebilirim. Toplantımızda bütün üyelerin eksiksiz hazır bulunduğuna ve karar alma yetkimizin tam olduğuna sözümü kefil gösteririm. Bütün olup bitenlere karşın hâlâ parçalanmamış bir bütün olarak ve 'hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için' ilkesiyle kendimizi savunmaya hazırlanabilme olanağına sahibiz. Çünkü şimdi olmayan, daha sonra olabilir. Yarın doğacak güneşle birlikte hatlarımızda bazı gedikler açıldığına tanık olabiliriz.

"Düşmanın yer değiştirmelerle ne amaç güttüğünü biliyorum, istediği, böylece var olanlar üzerindeki denetimimizi yitirmemizdir. El koyduğu bölgelere karşı harekete geçemeyeceğimize inanıyor ve böylece gerçek durumu bilmeyişimize güvenerek, daha savaş ilanından önce bazı üyelerimizi bize belli etmeden kaçırmayı planlıyor. Yüksek fidye alabilmek amacıyla bu işe en değerlilerinizden başlayacağından emin olabilirsiniz. Kaçırdıklarını arkadaşlarınıza karşı kullanmayı ise düşünmüyor. Çünkü neyin olanaksız olduğunu o da kestirebiliyor. Ne var ki savaşı sürdürebilmek için paraya, çok paraya gereksinmesi var. Şu anda var olan sözleşmelerse onun için değersiz birer kâğıt parçasından ibaret

"Vatanınızdan koparılıp yeryüzünün dört bir yanına saçılmak, birer Köle gibi, değeri biçilen, ellenip yoklanan, alınıp satılan, kendisiyle tek söz edilmeyen, sesi ancak hizmetlerini yaptıkları sırada, o da yanın kulakla dinlenen, hiçbir zaman ruhlarına inilmeyen, sahip olunan, ama sevilmeyen, olduğu yerde çürümeye bırakılan, ya da alındığından fazlasına bir başkasına satılan, kullanılan, ama hiçbir zaman gerçek niteliğinin ne olduğu araştırılmayan köleler gibi yaşamak ister misiniz? O halde elinizi kolunuzu bağlayıp atın kendinizi düşmanın kucağına! Ama hâlâ yürekliyseniz, soylu bir ruh taşıyorsanız, o zaman benimle birlikte kutsal savaşa katılmak üzere ayaklanın!

"Ey benim halkım, düşmanın gücünü gözünde büyütme! Onu harflerinin arasında ölüsü çıkana dek ezeceksin! Satırlarını başına balyoz gibi indireceksin; harflerini kurşun ağırlıklar gibi ayaklarına dolayacaksın. Cildin onun karşısında senin koruyucu zırhın olacak. Onu aldatabilmek için binlerce hileye, içine düşürmek için binlerce ağa, başına yağdırmak için binlerce yıldırıma sahipsin! Ey halkım, hiçbir zaman unutma ki gücün binlerce yılın büyüklüğünden ve bilgeliğinden beslenmekledir!"

Kien durdu. Yorgunluk ve coşkunluktan merdivende iki büklüm oldu.

Bacakları tir tir titriyordu, yoksa merdiven miydi titreyen? Biraz önce övdüğü silahlar şimdi gözünün önünde savaş dansı yapmaktaydı. Kan akmaya başlamıştı. Bu, kitapların kanı olduğundan ölesiye kötü hissetti kendini. Ama hayır, direnmeliydi, bayılmamalı, bilincini yitirmemeliydi şu anda! Tam o sırada büyük bir alkış koptu. Ormanda yaprakların arasında esen bir fırtınanın çıkardığı sese benzer bir uğultu sarmıştı çevreyi. Her yandan sevinç çığlıkları yükseliyordu. Bazı iyi tanıdıklarını söyledikleri sözler sayesinde topluluğun içinden ayırt edebiliyordu. Evet evet, onların sözleri, onların ses tonuydu duydukları, dostlarınınkiydi; dostları onun ardından tam bir bağlılıkla kutsal savaşa katılmaya hazırdılar! Birden yine merdivenin tepesinde buldu kendini, birkaç kez eğilip selam verdi ve sol elini —heyecandan şaşırmıştı yerini— göğsünün sağ yanına koydu. Oysa bütün diğer insanlar gibi onun da göğsünün sağ yanında değildi yüreği. Alkışlar bir türlü dinmek bilmiyordu. Ve Kien sanki gözleri, kulakları, burnu ve diliyle, nemli ve titreyen derisiyle emmekteydi bu alkışları. Böylesine ateşli bir konuşma yapabileceğini hiç düşünmemişti şimdiye dek. Konuşmaya başlamazdan önce topluluk karşısında kapıldığı heyecanı anımsadı —başlangıçta özür dilemesinin tek nedeni, ancak bu heyecan olabilirdi—ve güldü kendi kendine.

Gösterilere son vermek için aşağı indi. Halının üstünde kan lekeleri görünce eliyle yüzünü yokladı. O hoş, serinletici ıslaklık, gerçekte kandı. İşte o zaman aklına geldi; bir süre yerde yatmış, alkış sesleri üzerine kendine gelerek yine merdivenin üstüne çıkmıştı. Hemen mutfağa koştu —kim bilir, belki kanı şimdiye dek bulaşmıştı bile bazı kitaplara— ve yüzündeki kanları iyice yıkadı. Halkından biri yerine kendisinin yaralanmış olmasını yeğliyordu. Yeniden güçlenmiş, savaş isteği tazelenmiş olarak savaş alanına döndü. Kulakları sağır eden alkışlar dinmişti. Yalnızca tavandaki pencereden giren rüzgârın melankolik fısıltıları duyulmaktaydı. Ağıt yakmanın sırası değil şimdi, diye düşündü, yoksa pek yakında ölüler dünyasında bulabiliriz kendimizi. Büyük bir coşkunlukla merdivene atılıp en üst basamağa çıktı, yüzüne takınabileceği en sert ifadeyi verdi ve tavandaki camları titreten bir sesle, adeta komut verircesine bağırdı.

“İş işten geçmeden aklınızı başınıza topladığınız için çok sevinçliyim. Ne var ki savaşlar bağırıp çağırmakla, kuru gürültü yapmakla kazanılmaz. Deminki onaylayıcı davranışlarınızdan, benim komutam altında savaşmaya

hazır olduğunuz sonucuna vardım.

“Aşağıdaki noktaları göz önünde bulundurmanızı önemle rica ederim:

1. Şu andan başlayarak savaş halindeyiz.

2. İhanet edenler, derhal savaş divanına[‡] verileceklerdir.

3. Komuta tek elde toplanmışla. Başkumandanlık ve komuta yetkilerinin tümü bendedir.

4. Savaşa katılanlar arasında geçmişe, üne, önem ve değere dayanan bütün farklar kaldırılmıştır. Ordunun demokratlaştırılmasının dışarıdan da görülebilmesi, bugünden başlayarak her cildin sırtı duvara dönük olarak durmasıyla gerçekleştirilecektir. Bu önlem beraberlik bilincimizi güçlendireceği gibi bir hayduttan farksız, ama bunun yanı sıra da bilisiz düşmanın bizi kıyaslama ölçülerini yitirmesine yol açacaktır.

5. Parola olarak Kung adı kullanılacaktır.”

Kien kısa bildirisini bu sözlerle tamamladı. Sözlerinin ne gibi bir etki uyandırdığını araştırmayı ise gereksiz buldu. Biraz önceki savaş söylevinin başarısı, güçlü olduğu yolundaki bilincini pekiştirmişti. Artık ordusunun tamamının sevgisiyle desteklendiğinden emindi. Askerlerinin onaylarını bir kez belirtmiş olmalarını yeterli görerek eyleme geçti.

Her cildi çıkarıp sırtını duvara çevirdikten sonra yine yerine koydu. Eski dostlarını böyle alelacele elinde tartarken onları savaşa hazır bir ordunun adsızlığına kattığından ötürü içini hüzün kapladı. Daha önceki yıllarda hiçbir neden, onu böylesine acımasız bir davranışa sürükleyemezdi. *A la guerre comme â la guerre* (savaş savaştır —çev.), düşüncesiyle kendini haklı kılıp içini çekti.

Gotamo Buda’nın barışçıl konuşmalarla dolu yapıtları, yumuşak sözlerle savaşa katılamayacakları tehdidini ileri sürüyorlardı. Bunu duyan Kien, önemsemediğini belirtmek istercesine gülerek: “Bir deneyin bakalım!” diye bağırdı. Ama gerçekle bu konuda hiç de o denli emin değildi kendinden. Çünkü bu konuşmalar, birkaç düzine ciltte toplanmıştı. Pali, Sanskrit, Çin, Japon, Tibet, İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca dillerinde yan yana sıralanmış ciltler başlı başına bir bölük, görmemezlikten gelinemeyecek

önemde bir güç demekti. Kien, onların bu davranışını tam bir ikiyüzlülük olarak nitelendiriyordu.

— Fikrinizi neden daha önce söylemediniz?

— Ama biz sizi alkışlayanlar arasında değildik ki efendimiz!

— Alkışların arasında siz de kendi sesinizi duyurabilirdiniz.

— Sustuk, efendimiz.

— Başka ne beklenir ki zaten sizden!

Bu son cümlesiyle kitapların konuşmasına son vermişti; vermişti ya, “sustuk efendimiz” sözü de içine oturmuştu. Bundan on, ya da yirmi yıl önce susmayı yaşamının en önemli ilkesi düzeyine çıkaran kimdi? Kendisi, yani Kien’di. Susmanın değerini kimden öğrenmişti? O güne kadarki gelişmesinin en önemli dönüm noktasını kime borçluydu? Buda’nın bilgeliğine. Buda yaşamı boyunca susmuştu çoğunlukla. Belki de ününü bunca susmasına borçluydu. Bilgiye fazla önem vermez, üzerinde pek konuşmazdı. Yöneltilen sorular karşısında ya susar, ya da bir karşılık vermeye değer bulmadığını belirtirdi. Bu durumda bilmediği için karşılık vermediği sonucuna varanların tutumunu tümüyle haksız diye nitelendirebilme olanağı yoktu. Çünkü Buda bildiğini, ilkel bir mantığın ürünü olan o ünlü neden-sonuç zincirini her fırsatta yinelerdi. Susmadığı zamanlar yaptığı yalnızca aynı şeyleri sürekli olarak yinelemekti. Çeşitli karşılaştırmaları konuşmalarından çıkarıldığında, ne kalıyordu geriye? Yalnızca sözü geçen neden-sonuç zinciri. Yoksul bir ruhtu doğrusu Buda’nınki! Hareketsizlikten içinde barındığı gövdenin kat kat yağ bağlamasına yol açmış bir ruh. Zayıf bir Buda’yı gözde canlandırabilme olanağı var mıydı? Susmaya evet ama susmaktan susmaya da fark vardı hiç kuşkusuz.

Buda bu ağır, işitilmedik sövmelerin öcünü aldı: sustu. Kien, Buda’nın konuşmalarını içeren ciltlerin sırtını duvara çevirme işine hız verdi; bu moral bozucu ve insanı savaşın sonucu hakkında karamsarlığa sürükleyen kitapların arasından bir an önce kurtulmak istiyordu.

Gerçekle ağır bir görevdi Kien’in üstlendiği. Savaşa ilişkin birtakım kararlar almak kolaydı. Güçlük, bunları tek tek uygulamaya koyarken

kendinı belli ediyordu. İlke olarak savaşa karşı gelenler, yalnızca bir azınlıktan ibaretti. Asıl direniş kendisini bildirinin dördüncü maddesinin, yani ordunun demokratlaştırılmasının gerçekleştirilmesi sırasında belli etti. Uygulanmayı bekleyen ilk pratik önlem buydu. Gelgelelim böyle bir önleme boyun eğmeyi bir onur sorunu yapıp itirazda bulunanlar, sayılamayacak kadar çoktu. Bu deliler çalınmayı, ünlerinden feragat etmeye yeğliyorlardı. Schopenhauer, yaşama istencini dile getiriyor, bir yandan dünyayı bütünüyle kötü, olabileceklerin en kötüsü diye nitelendiririrken öbür yandan bu dünya üzerinde yaşamın tadına alabildiğine varmaktan yana çıkıyordu, öte yandan bir *Ilegel* ile omuz omuza çarpışmayı da kesinkes reddediyordu.[‡] *Schelling* eski suçlamalarını yineliyor ve Hegel’in öğretisinin, ondan çok daha eski olan kendi öğretisi ile özdeşliğini tanıtlıyordu.[§] *Fichte* kahramanca “Ben!”[**] diye haykırmaktaydı. *Immanuel Kant* yaşarken yaptığından çok daha kategorik bir biçimde sonsuz barış görüşünü savunmaktaydı.[††] *Nietzsche* ise Dionysos, anti-Wagner’ci, anti-Hristiyan ve kurtarıcı gibi değişik kişiliklerini dile getiriyordu.[‡‡] Fırsatı kaçırmayıp bunların arasına karışan başkaları da bu anı, hem de böylesine dönüm noktası niteliğindeki bir anı, çevrelerince ne denli yanlış anlaşıldıklarını haykırmak için kötüye kullanıyorlardı. Sonunda bu kitapların işini bitiren Kien, Alman Felsefesinin garabetler cehennemine sırtını dönebildi.

Şimdi umudu, Fransızlardaydı. Bu ulusun düşünürleri belki Almanlarınki kadar büyük değildi ve söylemek istediklerini anlatmak için fazlasıyla yalın, hemencecik anlaşılabilir bir dil seçmişlerdi, ama Kien’e Almanlardan daha anlayışlı davranırlardı. Ne var ki Kien umduğunu bulamadı; Fransızlar tarafından da bir alay kötü sözle karşılandı. Onun gülünç tipiyle alay eltiler. Gövdesini kullanmayı, bir işe yarar hale getirmeyi becerememişti hiçbir zaman; şimdi savaşa karar verişinin nedeni de buydu. O güne dek hep sessiz sedasız, hiçbir iddiası olmaksızın, sade yaşamıştı; şimdi kendini yükseltebilmek amacıyla kitaplarını aşağılıyordu. Zaten âşık erkeklerin tümü böyle davranırlardı; utkulu görünmek için gerçekte olmayan direnişleri var sayıyorlardı. Şu kutsal savaşın ardında gerçekte bir kadın, bilisiz, yaşlı, artık işe yaramaz ve beğeniden yoksun bir hizmetçi parçası yatıyordu. Bu sözleri duyan Kien’in kanı beynine sıçradı. “Benim gibi birine layık değilsiniz siz!” diye bağırdı, “tümünüzü yazgınıza terk

ediyorum, ne haliniz varsa görün!” Karşısındakiler de ona “İngilizlere git, onlardan daha memnun kalırsın,” diye öğüt verdiler. Kendi tinsel sorunları ile fazlasıyla meşgul olduklarından, onunla didişecek zamanları yoktu; üstelik verdikleri öğüt de yerindeydi.

Kien, o gün gereksindiğini İngilizlerde buldu. İngilizler tüm düşüncelerini gerçeklerden örülmüş sağlam bir zemine oturtmasını çok iyi başarmışlardı. Katı kişiliklerinin elverdiği oranda ileri sürdükleri itirazlar mantıklı, yararlı ve enine boyuna düşünmesini bilen bir kafanın ürünüydü. Ama en sonunda onlar da oldukça ağır bir şekilde Kien’i kınamaktan geri durmadılar. Neden tutup da parolayı sarı ırkın dilinden seçmişti? Bunu duyan Kien öfkeyle yerinden sıçrayarak İngilizlere de bağırıp çağırdı.

Onu bir düş kırıklığından ötekine sürükleyen yazgısına lanet etti. Kumandan olmaktansa basit bir işçi olmayı yeğlediğini bağırarak bu çok kafalı kalabalığa artık susmalarını buyurdu. Tümünü ters çevirmesi, saatler sürdü. İsteseydi arada oralarına buralarına küçük darbeler indirir ve böylece öcünü biraz olsun alırdı; ama yeni koyduğu sıkıdüzeni zorla kabul ettirmekten kaçındı ve kimsenin canını yakmadı. Büyük bir hoşnutsuzlukla, yorgun ve cesaretini yitirmiş durumda raflar boyunca sürüklendi durdu. Artık inandığı için değil, fakat inatla direndiği için işini bitirmeye çalışıyordu. İnancını elinden almışlardı. Üst raflara erişmek için merdiveni kullandı. Merdiven bile ona en ufak bir sevgi belirtisi göstermiyor, neredeyse düşman gibi davranıyordu. İnatla birkaç kez rayından çıkıp kendini halının üstüne bıraktı. İnce ve güçsüz kollarıyla merdiveni kaldırıp yeniden yerine takmak, Kien’e her defasında daha zor geliyordu. Artık içinde merdivene hak ettiği küfürleri savurmasına yetecek kadar bile gurur duygusu kalmamıştı. Yukarı çıkarken kendisine bir oyun oynamasınlar diye basamaklara çok dikkatle bastı. Merdivenleriyle, yani aslında yardımcısı niteliğindeki bir nesneyle bile tartışmak yerine anlaşmayı yeğlemesi, kendini ne denli kötü hissettiğinin açık bir belirtisiydi. Eski yemek odasındaki kitapların ters çevrilmesi işi bittiğinde durup yaptığına baktı. Dinlenmek amacıyla üç dakika ara verdi ve bu süreyi yerde, halının üstünde soluk soluğa uzanmış durumda, gözünü de elinde tuttuğu saatinden ayırmaksızın geçirdi. Ondan sonra sıra yandaki odaya geldi.

Ölüm

THERESE eve dönerken öfkesinden burnundan soluyordu.

Grob'u yemeğe davet etmiş, adam da teşekkür edecek yerde sarkıntılığa kalkışmıştı. Oysa Therese hiçbir istekte bulunmamıştı ondan. Zaten yabancı erkeklerin peşinden koşmasının gereği yoktu. Evli bir kadındı, önüne gelen erkeğin peşine takılan bir hizmetçi parçası değildi.

Lokantada oturduklarında Grob hemen listeye bakıp "Ne yiyelim?" diye sormuştu. Therese de aptal gibi; "Fakat hesabı ben ödeyeceğimi" demişti. Bunun üzerine neler ısmarlanmamıştı ki! Therese düşündükçe utancından hâlâ yüzünün kızardığını hissediyordu. Grob, aslında çok daha iyi yerlere layık bir insan olduğuna yemin etmişti. Çocukluğunda bir gün gelip de başkalarının emrinde çalışan yoksul bir tezgâhtar olacağını aklının ucundan bile geçilmemişti. Sonunda Therese onu avutmak zorunda kalmıştı. Bunun üzerine Grob yoksulluğuna karşılık kadınlardan yana şansının iyi olduğunu söylemişti. Ne var ki bu bir işine yaramıyordu. Onun asıl gereksindiği bağımsız bir iş kurmasına yetecek kadar sermayeydi. Pek büyük olması şart değildi bu sermayenin; ama sermaye denilebilecek kadar bir paranın varlığı şarttı. Kadınlarda ise sermaye bulunmazdı. Olsa olsa bir köşede birikmiş birkaç kuruşları olurdu ki, bununla da hiçbir işe başlanamazdı. Başlamak isteyenler bulunurdu belki de; ama Grob bunlardan değildi. O büyük işler başarmak isteyen bir adamdı; birkaç kuruşla yetinemezdi.

İkinci Şnitzelini yemeye başlamazdan önce Therese'nin elini tutmuş ve: "İşte beni mutluluğa bu el götürecek," diye konuşmuştu.

Bir yandan da elini gıdıklamıştı. Çok güzel biliyordu gıdıklamasını. Üstelik o güne dek kimse Therese'yi bir mutluluk kaynağı diye nitelendirmemişti. Therese'ye kuracağı işe ortak olmasını önermişti.

İyi ama bunun için gerekli parayı nereden bulacaktı böyle birdenbire?

Bu soru karşısında Grob gülmüş ve sermayeyi sevgilisinden alacağını söylemişti.

Therese hırsından kanın beynine sıçradığını, yüzünün kıpkırmızı kesildiğini hissetmişti. Kendisi gibi bir kadın dururken Grob'un başka sevgiliye ne gereksinmesi vardı? O da bir insan değil miydi önünde sonunda?

Kaç yaşında bu sevgili, diye sormuştu.

Otuz, diye yanıtlamıştı Grob.

Peki güzel miydi?

Evet, eşsiz bir güzelliğe sahipti.

Bunun üzerine Therese ondan sevgilisinin bir resmini göstermesini istemişti.

“Rica ederim, bu isteğinizi derhal yerine getirebilirim.” Bu sözlerden sonra o güzel ve şişman parmağım Therese'nin ağzına sokup: “İşle bu benim sevgilim!” demişti.

Therese karşılık vermeyince bu kez de tutup çenesini okşamıştı; sıkılma nedir bilmiyordu. Üstelik bununla da yetinmemiş, masanın altından bacağıyla bir şeyler yapmış, onun bacağını sıkıştırmıştı. Gerçekten akıl alır davranışlar değildi bunlar! Daha sonra gözlerini Therese'nin dudaklarına dikerek aşkından yanıp tutuştuğunu söylemişti. Bir kez şu muhteşem kalçaları deneyebilme fırsatını bulsa, kendini dünyanın en mutlu adamı sayacaktı. İş meselesine gelince, bu açıdan Therese asla kuşku duymamalıydı. Piyasanın içini dışını bilirdi. Ona güvenenin zararlı çıkması, olanaksızdı.

Bunun üzerine Therese doğru konuşmayı her şeyin üstünde tuttuğunu, bu nedenle bazı açıklamalar yapmak zorunda olduğunu söylemişti. Sermaye sahibi bir kadın değildi. Kocası onunla sırf âşık olduğu için evlenmişti. Yoksa o da evlenmezden önce Grob gibi yalnızca maaş karşılığı çalışan biriydi. Bunu Grob'a açıklamakta hiçbir sakınca görmüyordu. Deneme meselesine gelince, Grob için bir şeyler yapmaya çalışacaktı. Kendisi de memnuniyetle isterdi bunu, önünde sonunda o da bir kadındı. Gerçi öyle bilinen kadınlardan değildi ama Grob için bir ayrıcalık tanıyabilirdi. Yalnız Grob tutup da bundan Therese'nin körü körüne kendisine muhtaç olduğu gibi bir anlam çıkarmamalıydı. Therese sokağa çıktığında bütün erkekleri kendisine baktırabilen bir kadındı. Bunun dışında Grob ile bir aşk serüveni,

Therese’nin de istemediği bir şey değildi. Kocası saat on iki dedi mi yatardı. Çok dakik olduğundan, yatar yatmaz da uyurdu. Kendisi ise ayrı bir odada, vaktiyle hizmetçinin kaldığı odada yatmaktaydı. Şimdi ise evde hizmetçi yoktu. Therese başını dinlemek için kocasından ayrı yatıyordu. Adam çok sırnaşıktı ve erkeklikten yoksundu. Onun için Therese vaktiyle hizmetçiye ait olan odada yalnız başına kalmaktaydı. Gece saat on ikiyi çeyrek geçe apartmanın giriş kapısının anahtarı ile birlikle aşağı inip Grob’u içeri alabilirdi. Grob’un korkmasına hiç gerek yoktu. Kapıcı gündüz işinden bitkin düştüğünden, o saatte derin derin uyuyor olurdu. Therese küçük odasında yapayalnızdı. Yatak odası takımını sırf evin içinde biraz eşya bulunsun diye satın almıştı. Vakitten yana ise sıkıntısı yoktu. İşlerini Grob’un her gece gelmesini sağlayacak biçimde düzenleyebilirdi. Ne de olsa bir kadının da biraz olsun yaşamak hakkıydı. Zaman nasıl olsa su gibi akıp gidecek, kırk yaş gelip çattığında güzel günler artık geride kalmış olacaktı.

Bu sözler üzerine Grob da peki demiş ve bundan böyle haremini dağıtacağını bildirmişti. Sevdiği kadın uğrunda her şeyi yapmaya hazırdı. Ama Therese de onun bu fedakârlığını karşılıksız bırakmamalı ve iş kurmak için gerekli olan sermayeyi kocasından istemeliydi. Bu parayı başka bir kadından değil, fakat yalnızca ve yalnızca ondan istiyordu; çünkü yaşamındaki en büyük aşk mutluluğunu bu gece onun yanında tadacaktı.

Therese yine açık konuşmaktan yana olduğunu belirterek açıklamalarını sürdürmüştü. Kocası kimseye beş kuruş bile vermeyecek kadar cimriydi. Para bir yana, bir kitap olsun vermeye yanaşmazdı. Eğer sermaye yapmaya yetecek kadar para kendisinde olsa, bunu Grob’un işine yatırmak için bir an bile düşünmezdi. Böylesine dürüst bir insanın sözüne herkes güvenirdi. O gelsindi hele bir kez. Birlikle geçirecekleri saatleri düşündükçe şimdiden seviniyordu. Genç kızlığında çok sevdiği bir atasözü duymuştu; “Zaman her şeyi çözümler.” önünde sonunda ölüm nasılsa bütün insanlar için kaçınılması olanaksız bir yazgıydı. Grob her gece on ikiyi çeyrek geçe ona gelirdi; günün birinde, hiç beklemediği bir anda da istediği sermayeye kavuşabilirdi. Therese böylesine yaşlı bir erkeğe ela gözlerine vurulduğundan dolayı değil, geleceğini düşünerek varmıştı.

Bu sözler üzerine Grob, bacaklarından birini masanın altından çekerek

sormuştu: “Bunların hepsi iyi, güzel; ama kocanız kaç yaşında? Önemli olan bu!”

Kırkından biraz fazlaydı. Bunu iyi biliyordu Therese.

Grob bu karşılık üzerine ikinci bacağını da masanın altından çekip ayağa kalkmış ve “özür dilerim ama siz benimle galiba alay ediyorsunuz hanımefendi!” demişti.

Therese ondan yemeğini bitirmesini rica etmişti. Kocasının yaşını büyütmek, elinden gelmezdi. Ama adamın görünüşünün bir iskeleden ayrılır yanı yoktu ve bundan ötürü hasta olduğundan kuşku duyulamazdı. Therese her sabah gözlerini açtığında: Herhalde sabaha çıkmamıştır, diye düşünürdü. Ama kahvaltısını vermek üzere kocasının odasına girdiğinde, hâlâ yaşadığını görürdü. Kendi rahmetli annesi de böyleydi. Otuz yaşında hastalandığı halde, ancak yelmiş dört yaşımla ölebilmişti. Üstelik de ölümü hastalıktan değil, fakat aç kaldığı için olmuştu. Dilenciden farklı olmayan bu cadalozun ölmemekte bu kadar direnmesi herkesi şaşırtmıştı. Bu sözler üzerine Grob çatalıyla bıçağını ikinci kez elinden bırakmış ve artık yemeğe devam edemeyeceğini, çünkü korktuğunu söylemişti.

Önce neden korktuğunu söylemek istememiş daha sonra konuşmaya karar vererek: “Bir insanı zehirlemek ne kadar kolay!” demişti. Söz gelimi şurada oturmuş bir yandan yemek yer, bir yandan da akşam geçirecekleri aşk dolu saatlerin düşünü kurarlarken, lokantanın sahibi ya da bir garson kıskançlığından yemeklerine gizlice bir toz katsa, ikisi de öbür dünyayı boylayabilirlerdi. O zaman da aşkın tatlı düşü, daha mutluluğunu tadamadan son bulurdu. Gerçi Grob, kalabalık bir lokantada böyle bir cinayetin işlenebileceğine olanak vermiyordu; kimin yaptığı çok kolay anlaşılırdı. Buna karşılık evlilikten korkuyordu. Kadın dediğin her şeyi yapabilirdi çünkü. Kadınların ne mal olduklarını çok iyi bilir, yalnız kalça ve baldırlarını değil —ki bunlar hiç kuşkusuz kadının en güzel yanıydı— fakat tüm yönleriyle çok iyi tanırdı. İşlerini çok iyi bilirlerdi. Kendi yararlarına bir vasiyetname yapılana dek sabırla beklerler, sonra akıllarına estiği gibi kocalarının canına okuyup, daha adamın ölüsü soğumadan asıl sevdikleri ile nikâh dairesini boylarlardı. Ama yeni evlendikleri de bu kez dinsizin hakkından imansız gelir örneği erkeklerin öcünü çıkarmaya kalkışınca, sonuç olarak kadın pek bir şey elde edemezdi.

Therese bu sözlere hiç gecikmeksizin karşılık vermişti. Hayır, o böyle şeyler yapabilecek bir kadın değildi. Ne kadar titizlikle işlenirse işlensin, cinayetin ortaya çıkması olanağı her zaman vardı. Bu durumda da yapan, derhal hapishaneyi boylardı. Oysa demir parmaklıkların ardına düşmek, dürüst bir kadın için yakışık almazdı. En iyisi böyle bir sonuçtan elden geldiğince korunmaktı. Çünkü polis koku alır almaz koşar gelir ve insanı gözünün yaşına hiç bakmaksızın hapishaneye götürürdü. Bir kadının böyle bir duruma dayanabilip dayanamayacağını ise hiç düşünmezlerdi. Kendilerini her şeye burunlarını sokmak zorunda hissederlerdi. Aslında bir kadının kocasıyla nasıl yaşadığından, geçinebilip geçinemediğinden onlara neydi? Öyle ya, onlara göre kadın, ne yapılırsa yapılsın susmalıydı; sanki insan değildi, onun da canı yoktu. Kocaya gelince ona bambaşka gözle bakılıyordu. Hatta hiçbir işe yaramasa bile. Söz gelimi kendi kocası. Erkek bile değildi. Böylesine de acımanın hiç yeri yoktu. Bu işin en iyi çözüm yolu, Grob'un eline bir kazma alıp kocası uyuduğu sırada başına indirivermesiydi. Ama kocası korkusundan geceleri uyumazdan önce kapısını kilitliyordu. Bir çare bulmak, Grob'a düşerdi. Nasılsa biraz önce dikkatli davranıldığı takdirde cinayetin gizli kalabileceğini kendi söylememiş miydi? Ama Therese böyle bir şeyi yapamazdı. Dürüst bir kadındı çünkü.

Burada Grob onun sözünü kesmiş, bu kadar yüksek sesle konuşmamasını istemişti. Biraz önceki sözlerinin yanlış anlaşılmış olmasından korkuyordu. Yoksa Therese, Grob tarafından kocasını zehirlemeye kışkırttığını mı ima etmek istiyordu? Çok yanılıyordu eğer böyle ise. Çünkü Grob, bir sineğe bile zarar veremeyecek kadar yufka yürekliydi. Zaten kadınların ona bayılmalarının nedeni de buydu.

"Kadınlar neyin iyi olduğunu bilirler, demişti Therese.

"Ben de bilirim," diye yanıtlamıştı Grob. Sonra birden ayağa kalkmış, sanki Therese üşüdüğünü söylemiş gibi gidip askıdan paltosunu almış, kadının omuzlarına koymuştu. Aslında bunu, Therese'nin ensesine bir öpücük kondurabilmek için yapmıştı. Dudakları da sesi kadar yumuşacık ve tatlıydı. "Güzel enseleri öpmeye bayılırım!" demişti. "İsterseniz söylediğim iş hakkında biraz daha düşünün." Yerine oturduktan sonra da gülmeye başlamıştı: "öpücük dediğiniz böyle olur! Nasıl, hoşunuza gitti mi? Yalnız

sanırım artık hesabı ödemenin zamanı geldi.”

Therese bütün hesabı ödemişti. Nasıl olup da böyle bir budalalık yapabildiğini kendisi de bilmiyordu. O ana dek her şey pek iyi ve güzel gitmişti. Ama sokağa adımlarını attıkları anda terslikler başlamıştı. Grob önceleri hiçbir şey söylememişti. Therese de ona ne karşılık vereceğini bilmiyordu. Mobilya dükkânına vardıklarında Grob sormuştu:

— Evet mi hayır mı?

— Rica ederim, hayır ne demek? Tam on ikiyi çeyrek geçe bekliyorum.

— Ben sermaye işini kastetmiştim, demişti bunun üzerine adam.

Therese de tüm içtenliğiyle ona güzel bir karşılık vermişti:

— Zaman, her şeyi çözümler.

Bundan sonra ikisi birlikle dükkâna girmişlerdi. Adam hemen arka bölüme giderek gözden kaybolmuş, onun yerine birdenbire şefi ortaya çıkmıştı.

— Afiyet olsun, inşallah güzel bir yemek yemişsinizdir. Yatak odası takımı yarın öğleden önce teslim edilecek. Sizce bir sakıncası yok ya?

— Hayır. Fakat parasını bugün ödemek istiyorum.

Adam parayı almış, karşılığında bir makbuz vermişti. Tam bu sırada arka taraftan çıkagelen yakışıklı tezgâhtar, herkesin önünde yüksek sesle Therese’ye şunları söylemişti:

— Evinizde size yoldaşlık etmek için korkarım bir başkasını aramak zorunda kalacaksınız, muhterem hanımefendi. Çünkü sizden çok daha genç ve çok, çok daha güzel hanımlardan aynı öneriyi alınış bulunmaktayım. Kusuruma bakmazsınız, değil mi muhterem hanımefendi?

Bunun üzerine Therese koşarak dışarı fırlamış, kapıyı arkasından çarptıktan sonra sokak ortasında, herkesin gözü önünde ağlamaya başlamıştı.

Grob’dan herhangi bir şey istemiş miydi? Hayır, yalnızca yemeğe davet etmişti onu. Teşekkür yerine şimdi hakaret görmüştü. Oysa evli bir kadındı. Tanımadığı erkeklerin peşinden koşmasına hiç gerek yoktu. Ayrıca her erkekle çıkan bir hizmetçi parçası da değildi. İstese, elini salladığı anda

ellisini bulabilirdi. Sokağa çıktığında bütün erkeklerin başları ona dönmüyor muydu? Kimdi bütün bu başına gelenlerin sorumlusu? Hiç kuşkusuz kocasıydı. Bütün kenti karış karış dolaşıp onun evine eşya beğeniyor, bir de üstelik hakaret görüyordu. Eşya alma işini kocası yapsaydı ya! Ev, onun eviydi. Kitaplarının önünde yer alacak eşyalarla hiç ilgilenmemesi, düşünülebilecek bir tutum değildi. Therese neden bu denli sabırlı olduğunu sordu kendi kendisine. Kocası gibi düşünen erkekler, karılarını gönüllerince kullanabileceklerini sanırlardı. Kocası için elinden geleni yapmış, buna karşılık kocası onu yalnız başına bırakarak elin adamından hakaret görmesine yol açmıştı. Böyle bir şey o yakışıklı tezgâhtarın karısının başına gelse, onun tepkisi nasıl olurdu? Ama onun karısı yoktu. Neden yoktu? Sapına kadar erkekti de ondan. Erkek dediğin, ancak bir baltaya sap oldukları, bir kenara biraz bir şeyler ayırdıktan sonra evlenirdi. Kendi fasulye sırığı kılıklı kocası ise bir kadının gözüne çekici görünebilecek hiçbir şeye sahip değildi. Gövdesi iskeletten, başı ise kurukafadan farksızdı. Gören canlı bir insan olduğuna asla inanmazdı. Böyleleri neden yaşarlardı acaba? Bir işe yaramadıkları gibi, başkalarının paracıklarını da yerlerdi.

Therese apartmanın kapısından girdi. Küçük odasının eşiğinde beliren kapıcı avazı çıktığı kadar bağırarak:

“Bugün yenilikler bekliyor sizi, bayan profesör!” dedi.

Therese: “Görürüz,” diye karşılık verip, onu ne denli aşağı gördüğünü belli etmek istercesine sırtını döndü.

Yukarı çıkıp daire kapısını açtı, içerden hiç ses gelmiyordu. Eşyalar karmakarışık durumda hole yığılmıştı. Therese ses etmeden yemek odasının kapısını açtı; açmasıyla birlikte de dehşete düştü. Duvarların görünüşü bir çırpıda değişivermişti, önceden kahverengiyken, şimdi renkleri beyaza dönüşmüştü. Bir şey olmuştu hiç kuşkusuz; ama neydi olan? Aynı değişme, yemek odasına bitişik olan odada da vardı. Therese, ancak yatak odası olarak döşemek istediği üçüncü odaya girdikten sonra olup biteni sezdi. Kocası, kitapların sırtını duvara doğru çevirmişti! Kitaplar, sırtından tutulmasına elverişli biçimde yerleştirilmeliydi. Doğru dürüst toz alınabilmesi için bu şarttı. Aksi takdirde bir kitabı yerinden çıkarmak, çok zorlaşırdı. Ama kocası böyle istedikten sonra, Therese’ye göre hava hoştu.

Zaten her gün toz almaktan bıkıp usanmıştı. Aslında toz almak hizmetçinin işiydi. Kocasının da bir hizmetçi tutabilecek kadar parası vardı. Eşyalar için hesapsız para harcayacak yerde, biraz tutumlu olmakla bu işi çözümleyebilirdi. Ne de olsa Therese'nin de canı vardı.

Kendisinin de bir canı olduğunu kocasının başına kakmak için Kien'i aramaya başlayan Therese, adamı çalışma odasından buldu. Boylu boyunca yerde yatmaklaydı. Merdiven de üzerine devrilmişti. Merdivenin boyu, kocasının boyunu birkaç santim aşıyordu. Altındaki güzelim halı kan lekeleri içindeydi.

Kan lekesini çıkarmak çok zordu. Neyle çıkarsam acaba? diye düşündü Therese. Şu kocası hiç değerini biliyor muydu yapılan işlerin? Kim bilir gene nasıl dikkatsiz davranmış ve sonunda merdivenden aşağı düşmüştü. Therese eskiden beri kocasının sağlığının tam yerinde olmadığını söylemez miydi? İşte, dediği çıkmıştı, O yakışıklı tezgâhlar şimdi burada olup bu durumu görmeliydi. Ama Therese seviniyor değildi bu sonuca; çünkü o böyle bir kadın değildi. Böyle bir ölümü kocası için bile istemezdi. Neredeyse acımaya başlamıştı Kien'e. Merdivenden düşüp ölmek; akıl alır mıydı dikkatsizliğin bu derecesini? Kendisi sekiz yıldan bu yana her gün toz almak için merdivene çıkıyordu; ama başına bir kez bile böyle bir kaza gelmemişti. Kendini bilen insan, doğru dürüst tutunurdu merdivene çıkarken. Neden bu kadar aptaldı acaba ölen kocası? Şimdi kitapların tümü Therese'nin olmuştu. Bulunduğu odadaki kitapların ancak yarısının sırtı duvara çevrilmişti. Kocası hep bu kitapların büyük bir yatırım olduğunu söylerdi. Satın alan kendisi olduğuna göre, söylediğinin doğruluğundan kuşku edilemezdi. Therese cesede dokunmadı. Ağır merdiveni ölünün üstünden kaldırmaya kalkışsa, sonradan polisle başı belaya girebilirdi. En iyisi her şeyi olduğu gibi bırakmaktı. Dokunmamasının nedeni, kandan korkması değildi. Zaten ortada kan denebilecek bir şey var mıydı? Kocasının doğru dürüst kanı bile yoktu. Yalnızca ölürken çevresini kirletmesini bilmişti, o kadar. Therese halının lekelenmiş olmasına üzülüyordu. Ama buna karşılık şimdi her şey onun olmuştu ve bu güzel ev uğruna birkaç lekeye herhalde katlanılırdı. Kitapları hemen elden çıkaracaktı. Daha düne dek böyle bir şeyi aklının ucundan dahi geçirebilir miydi? Ama yaşam böyleydi işle. 'Dünyaya kazık kakacakmışçasına karısına her türlü eziyeti çektiren, bir anda yaşama gözlerini kapayabilirdi.

Therese her zaman bu gidişin sonu yok demiş, ama kocası ona konuşmayı yasak etmişti. Yaşadığı sürece dünyada yalnızca o varmış gibi davranmıştı. Gece on ikiden önce yatmamak ve karısına hiç rahat yüzü göstermemek; akıl alır davranış mıydı bu? Normal insan dediğin saat dokuz oldu mu yatar, karısını da rahat bırakırdı.

Yazı masasının darmadağınık ve içler acısı haline dayanamayan Therese, kayarak masanın yanına gitti. Masa lambasını yakarak kâğıtların arasında vasiyetname aramaya koyuldu. Kocasının düşüp ölmezden önce böyle bir belgeyi hazırlamış olduğundan emin gibiydi. Ayrıca ortada başka bildiği mirasçı olmadığından, kocasının her şeyini kendisine bıraktığından da kuşkusu yoktu. Ne var ki A'dan Z'ye dek satır satır okuduğu bilimsel notların arasında paraya ilişkin tek sözcük bulamadı. Üstü bilmediği dilde yazılarla dolu sayfalan gayet düzgün bir biçimde bir yana ayırdı. Bunlar satıldıklarında herhalde epey para ederlerdi. Bir gün yemek yerlerken kocası, yazdıklarının altın değerinde olduğunu, ama kendisinin yazmaktaki amacının para olmadığını söylemişti.

Bir saat boyunca her kâğıdı titizlikle okuyan ve bir yana koyan Therese, büyük bir öfkeyle ortada herhangi bir vasiyetname olmadığını anladı. Kocası hiçbir şey hazırlamamıştı. Son nefesini verene dek yalnızca kendini düşünen, karısının geleceğini ise aklının ucundan dahi geçirmeyen bir adam olarak yaşamıştı. Therese içini çekti ve vasiyetnameyi bulana dek sırayla masanın bütün gözlerini aramaya karar verdi. Ama elini daha ilk kez allığı anda büyük bir hayal kırıklığı ile karşılaştı. Masa kilitlenmişti. Kocası anahtarları daima pantolonunun cebinde taşırdı. Şimdi ayıkla pirincin taşım, diye düşündü Therese. Kocasına elini dokundurması olanaksızdı. Bir rastlantı sonucu kanı bir yerine bulaşsa, polis kim bilir ne sonuçlara varırdı. Therese cesede iyice yaklaştı, eğilip baktı, ama ceplerin durumu hakkında herhangi bir fikir edinemedi. İyice diz çökmekten de korkuyordu. Önemli bir işe başlamazdan önce eteğini çıkarmak, âdetiydi. Eteğini düzenli bir biçimde katlayıp halının uzak bir köşesine koydu. Sonra cesedin bir adım ötesinde diz çöktü, dengesini daha iyi sağlayabilmek için başını merdivene dayadı ve sol elinin işaret parmağını yavaş yavaş kocasının sağ cebine daldırdı. Ama fazla ilerleyemedi. Pek beceriksizce düşmüştü kocası. Parmağı, cebin derinliklerinde sert bir şeye dokunur gibi oldu. Tam bu sırada merdivene de kan bulaşmış olabileceğini düşünen Therese, dehşete

kapıldı. Hemen ayağa fırlayarak elini alnına, merdivene dayamış olduğu kısma götürdü. Ama kan bulamadı. Ne var ki vasiyetnameyi ve anahtarları elde etme yolundaki çabalarının sonuçsuz kalışı, cesaretini kırmıştı. “Bir şeyler yapmak gerek,” dedi yüksek sesle, “ceset burada kalamaz ya!” Eteğini yine üzerine geçirdikten sonra kapıcıyı çağırdı.

Kapıcı, yüzünde korkutucu bir ifadeyle: “Ne var?” diye sordu. Çalışırken, basit bir insan tarafından rahatsız edilmekten hoşlanmazdı. Ayrıca Therese, bir ölünün yakınında olduklarını düşünerek fısıltı halinde konuşmuş olduğundan, kadının ne söylediğini de anlayamamıştı.

“Kocam ölmüş diyorum size, anlamıyor musunuz?”

Şimdi anlamıştı kapıcı. Anlamasıyla birlikle de içinde birtakım eski anılar kıpırdanmaya başlamıştı. Ama onların dediğine hemen güvenemeyecek kadar uzun bir süreden beri emekliye ayrılmış bulunmaklaydı. Bu yüzden tam sevdiği türden bir cinayet karşısında olduğuna ancak yavaş yavaş inanabildi ve kuşkuları aklından kovdu, inanmasıyla birlikle tutumunda da bir değişme oldu. Aynen polis olarak çalıştığı, güçlü olduğu günlerde, olağanüstü bir avın peşine düştüğü zamanlar yaptığı gibi yüzüne zararsız, suya sabuna dokunmaktan kaçınan bir insanın ifadesini verdi. Şimdi onu gören, çok zayıf, iş görmekten aciz bir insan olduğu kanısına varırdı. Kükremesinin gırtlağından dudaklarına gelmesini engelledi. Her zaman dimdik hasmının üzerine dikilen gözleri, yumuşak başlılıkla yuvalarına çekilip tuzağa yattı. Dudakları gülümsemeye çalıştı. Ancak sert ve dudağın hemen üstünde olan bıyıklar, bunu engelledi. Bunun üzerine yardıma koşan bir çift çalışkan parmak ucu, ağzın yanlarını bir gülümseme biçiminde yaydı.

Katil kadın bitkindi ve hiç kıpırdanmıyordu. Kapıcı, üstünde üniforması olduğu halde yargıçların önüne gelerek ne yapılması gerekliğini anlatmaya başladı. Kamuoyunda geniş yankılar bırakacak olan bu davanın baş tanığı, oydu. Savcı, o olmaksızın hiçbir şey yapabilecek durumda değildi. Katil başkalarının eline düştüğü takdirde yaptıklarını tümüyle yadsıyacaktı.

Salonda yankılar bırakan bir sesle: “Baylar!” diye söze başladı. Gazeteciler, söylediklerinin her sözcüğünü yazmaklaydılar. “İnsana insanca davranmak gerekir. Katil de önünde sonunda bir insandır. Ben, uzun bir süre önce

emekliye ayrıldım. Boş zamanlarımda sanıkların yaşam ve davranışlarını, yerinde deyimiyle ruhsal durumlarını incelerim. Sanığa karşı iyi davrandığınız takdirde, katil kadın suçunu itiraf edecektir. Ama sizi uyarmak isterim, baylar! Sanığa karşı kötü davranırsanız, o zaman katil yüzsüzlüğü ele alıp her şeyi yadsır, mahkeme de suçun katil tarafındım işlendiğini gösteren kanıtlardan yoksun kalır. Olağanüstü önem taşıyan bu adam öldürme davasında bana güvenebilirsiniz. Ben burada iddiama makamının tanığı olarak bulunuyorum. Fakat sorarım size baylar: iddia makamının elinde benim gibi kaç tanık var? Hiç! Tek tanık benim. Onun için şimdi beni dikkatle dinleyin. Bu iş, öyle sandığınız kadar kolay değildir. Nitekim bu olayda da kolay olmamıştır, önce kuşkulandım. Ama hiçbir şey söylemeksizin, katili inceden inceye gözden geçirmekle yetindim. Ancak merdivene geldikten sonradır ki ağzımı açıp konuştum:

‘Zalim bir adamdı, değil mi?’ “

Therese, kapıcının yüzündeki sevimli ifadeyi görür görmez büyük bir korkuya kapılmıştı. Bu ani değişikliğin nedenini açıklayamıyordu. Elinden gelse, yine bağırmaya başlaması için her şeyi yapacaktı. Adam her zaman yaptığı gibi yeri titreten adımlarla önden gitmiyordu. Büyük bir yumuşak başlılıkla Therese’nin yanında yürüyordu. İkinci kez sanki ona cesaret vermek istermiş gibi: “Zalim bir adamdı, değil mi?” diye sorduğunda Therese hâlâ adamın kimden söz ettiğini anlayamamıştı. Oysa başka zamanlarda söylediklerini hemen anlardı. Adamı yine alışkın olduğu o eski çabuk öfkelenir haline döndürebilmek için: “Evet,” diye karşılık verdi.

Kapıcı onu dürttü. Kurnaz bakışlarını üzerinde gezdirirken bütün gücüyle sanki onu kocasının zalimliği karşısında direnmeye çağırır gibiydi.

— Bu durumda insanın kendisini savunması doğaldır.

— Öyle.

— Bu arada bir kaza da olabilir.

— Evet.

— İnsan dediğiniz nedir ki? Bir anda sönüp gidebilir.

— Haklısınız, sönüp gidebilir.

— Bütün bunlar yumuşatıcı nedenlerdir.

— Öyle.

— Asıl suç kocanızın.

— Evet

— Belki vasiyetname de yapmamıştır.

— İşle bu olamaz!

— Parasız yaşanmaz ki!

— Evet, yaşanmaz.

— Bu işler için mutlaka zehir kullanmak, şart değildir.

O anda Therese de bunu düşünmüştü. Ama bir şey söylemedi. Neredeyse yakışıklı tezgâhlar bana böyle yapmamı öğütledi, ama ben kabul etmedim, diyecekti. Demedi. Başı polisle derde girebilirdi çünkü. O anda kapıcının da eski bir polis olduğunu anımsadı. Adam hiç kuşkusuz bu gibi konularda geniş bilgi sahibiydi. Therese biraz önce aklından geçirdiklerini söyleyecek olsa: zehirlemek yasal olarak yasaktır, nasıl yapabildiniz böyle bir şeyi? diye karşılık verecekti. Therese ise hiç niyetli değildi böyle bir duruma düşmeye. Zaten bütün suç o yakışıklı adama, adı Grob olan ve "Gross ve Annesi" firmasında basit bir tezgâhtar olarak çalışan adama aitti, önce saat tam on ikiyi çeyrek geçe evine geleceğini söyleyip Therese'nin rahatını kaçırmıştı. Sonra da baltayı eline alıp kocasını uyurken öldüreceğini söylemişti. Therese ne buna, ne de zehirleme işine yanaşmadığı halde, şimdi başına bir sürü bela çıkmıştı. Kocası ölmüşse bundan o mu sorumluydu? Gerek vasiyetname gerekse kocasının bıraktıkları onun hakkıydı. Gece gündüz demeyip evde kalmış, kocası için parmaklarının derisi soyulana dek bir hizmetçi gibi çalışmıştı. Yalnız başına bırakılabilecek bir adam değildi çünkü. Bir kez ona bir yatak odası takımı salın almak için dışarı çıkmış, o kapıdan çıkar çıkmaz kocası eşyaları birbirine kalmıştı. Bununla da yetinmeyip merdivenlere tırmanmış ve düşüp ölmüştü. Her şeye rağmen Therese acımıştı ona. Bu durumda kadının kocasının mirasına konmasında yakışık almayan bir yan var mıydı?

Therese merdivenlerden çıkıp katları geride bıraktıkça yitirmiş olduğu

cesaretinin bir parçacığını yeniden edinmeyi başardı. Kendi kendisini suçsuz olduğuna inandırdı. Bundan ötesinin önemi yoktu. Polis istediği kadar gelebilirdi. Dairenin kapısını, içerdeki değerli nesnelerin sahibi olduğunu belli eden bir yüz ifadesiyle açtı. Yüzündeki korkusuz ifade, kapıcının gözünden kaçmamıştı. Ama onun için önemi yoktu bunun. Nasılsa itiraf etmişti suçunu bir kez. Şimdi katille kurbanının karşılaşacaklarını düşünüp seviniyordu. Therese önden geçmesi için çekilip yol verdi. Kapıcı gözlerini kurnazca kırpıştırarak teşekkür etti. Bu arada Therese'yi biran bile gözünden uzak tutmuyordu.

Kapıcı olup bitenleri daha ilk bakışla kavrayıvermişti. Merdivenin cinayet işlendikten sonra Therese tarafından cesedin üzerine konduğuna kuşku yoktu. O, böyle numaraları yutacaklardan değildi. Bütün ömrü böyle olayların içinde geçmişti.

“Baylar, daha sonra cinayetin işlendiği yere gittim. Katile dönüp: Merdiveni kaldırmamda bana yardımcı olur musunuz?' dedim. Sakın bunu merdiveni tek başıma kaldıramayacağım için yaptığımı sanmayın!” — sözünün burasında pazılarını şişirdi, “Ama katilin yüzünün nasıl bir ifade alacağını görmek istiyordum. Yüzdeki ifade, her şeyin anahtarıdır. Bir insan hakkında kafanızda biriken bütün soruların karşılığını onun yüzünü okuyarak bulabilirsiniz!”

Daha konuşmasını bitirmemişti ki, merdivenin kıpırdandığını görerek şaşırdı. Bir an için profesörün ölmemiş oluşuna bayağı üzülür gibi oldu. Bu yüzden baş tanığın konuşmasının büyük bir bölümü, görkemliliğini yitirme tehlikesiyle karşılaşmıştı. Kapıcı görev başındaki bir memurun yürüyüşüyle merdivenin yanına gidip tek eliyle kaldırdı.

Henüz kendine gelmekle olan Kien, acılar içinde kıvranmaktaydı. Ayağa kalkmaya çalıştıysa da başaramadı.

Yine eski haline dönmüş olan kapıcı: “Fakat bu ölmemiş!” diye bağırarak profesörün ayağa kalkmasına yardım etti.

Therese gözlerine inanamıyordu. Ancak Kien iki büklüm, ama bu haliyle bile kendisine yardım eden kapıcıdan daha uzun, doğrulup da zayıf bir sesle: “Şu kahrolasıca merdiven!” dedikten sonradır ki kocasının hayatta olduğunu anlayabildi.

“Ama çok alçakça bir şey bu!” diye bağırdı cırlak sesiyle. “Yakışık alır şey değil bu! Dürüst bir insan nasıl olur da böyle davranabilir! Rica ederim! Şimdi herkes ne düşünür bizim hakkımızda!”

Kapıcı: “Kes sesini geveze karı!” diyerek onun yakınmalarını ağzına tıkadı. “Çabuk doktoru çağır! Ben de bu arada profesörü yatağına götüreyim.”

Profesörün zayıf bedenini sırtlayıp dışarı, hole çıkardı. Yatak burada, diğer eşyaların arasındaydı. Kien elbiseleri çıkarılırken hiç durmaksızın: “Ben bayılmadım, ben bayılmadım,” diye söylenip duruyordu. Kısa bir süre için bile olsa bilincini yitirmiş olmak, ağrına gidiyordu. Kapıcı kendi kendine: “Bu adamcağızın iskeletinde hiç adale yok mu?” diye sorarak başını salladı. Önündeki iskeletin acıklı görünüşü, kafasındaki davanın görkemli görüntüsünü tümüyle silmişti.

Bu arada Therese de doktoru çağırmak üzere dışarı fırlamıştı. Ancak sokağa adım attıktan sonra kendini biraz toparlayabildi. Elinde üç odasının bulunduğunu ve bunun yazılı sözleşmeye bağlandığını düşünerek kendini avutmaya çalıştı. Yalnız arada sırada hafifçe hıçkırıyor ve mırıldanıyordu:

“Olacak şey mi bu! Ölmüş adam yaşasın, olacak şey mi bu!”

Hasta Yatağı

KAZADAN allı hafta sonra Kien hâlâ yataklaydı. Doktor hastayı yoklamaya geldiği günlerden birinde Therese'yi bir köşeye çekip biraz konuştu:

— Kocanızın hayatla kalması ya da kalmaması, sizin bakımda göstereceğiniz titizliğe bağlı. Şimdiden kesin bir şey söyleyebilmem olanaksız. Çünkü bu cidden tuhaf olay hakkında daha gereğince aydınlanabilmiş değilim. Neden beni daha önce çağırmadınız? Sağlık savsaklamaya gelmez!

— Kocamın görünüşü hep böyledir, diye karşılık verdi Therese. Bugüne kadar hastalandığı da hiç görülmemiştir. Ama insanlar arada sırada hastalanmazsa doktorların hali ne olur?

Bu açıklama doktoru tatmin etmeye yetti. Artık hastasının iyi ellerde olduğundan emindi.

Kien yatağında hiç rahat değildi. Bütün kapılar isteği dışında kapatılmış, yalnız şimdi Therese'nin yatak odası olarak kullandığı odaya geçen kapı açık bırakılmıştı. Oysa Kien, kitaplığın diğer odalarında olup bitenleri de bilmek istiyordu. Başlangıçta yerinden hiç kımıldayamayacak kadar bitkindi. Daha sonraları bıçak gibi saplanan sancılara karşın bedeninin üst kısmını yandaki odanın karşı tarafa rastlayan duvarını görmesine yetecek kadar öne eğmeyi başardı. Gördüğü kadarıyla fazla bir değişiklik olmamıştı o kesimde. Bir keresinde yatağından çıkıp sendeleye sendeleye kapının eğişine kadar gitti. Yerinden kalkabilmiş olmanın sevinciyle, daha öbür odanın içine bakamadan başını kapının pervazına vurdu. Kendinden geçerek oracığa yığılıverdi. Olaydan hemen sonra onu bulan Therese, ceza olsun diye onu iki saat olduğu yerde bıraktı. Sonra sürükleyerek yatağına götürüp yatırdı, ayaklarını da kalın bir iple bağladı.

Therese şimdiki yaşamından aslında çok memnundu. Yeni yatak odası takımı, verilen paraya değmişti. Yakışıklı tezgâhların anısının etkisi altında

bu takıma sevecenlikle bağlanan Therese, yatak odasında kalmaktan büyük bir sevinç duyuyordu. Öbür iki odayı kilitlemiş, anahtarları da özellikle bu amaç için eteğinin içine dikliği gizli bir cepte saklamıştı. Böylece elindekilerin hiç olmazsa bir kesimini her zaman yanında taşıyabiliyordu. Kocasının yanına ise istediği kadar girip çıkabiliyordu; nihayet ona baktığına göre bu, hakkı sayılırdı. Hem bu görevini gereğince yerine getirip günlerce bakmış, aklı başında ve güvenilir bir adam olan doktorun söylediklerini aynen uygulamıştı. Bu arada yazı masasının gözlerini de araştırmış, ama herhangi bir vasiyetnameye rastlayamamıştı. Hastanın ateşli düşleri arasındaki sayıklamalarından, bir erkek kardeşi olduğunu öğrenmişti. O güne dek kocası bundan hiç söz etmediği için, bu kardeşin yalnızca kendisini zarara sokmak için yaşayan bir düzenbaz olduğuna inanmıştı. Ne zaman ortaya çıkacağı ise belliydi artık: bunca üzüntülere göğüs gerdikten sonra, tam mirasa kavuşacağı sırada Therese'nin karşısına dikilecek ve paraları elinden almak için kim bilir ne dolaplar çevirecekti. Kocası ateşin etkisi altında sayıklarken kendi kendisini ele vermişti. Therese kocasının öldükten sonra da yaşamaya devam etmiş olmasını bir türlü unutamamıştı: ama bir vasiyetname yapmak borcu olduğundan onu affetmişti. Nerede olursa olsun, varlığını her an kocasına duyurmasını biliyordu. Çünkü sabahtan akşama dek evin her yanından duyulabilecek kadar yüksek sesle konuşuyordu. Kocası çok zayıf düşmüş olduğundan, doktor konuşmasını yasaklamıştı. Bu yüzden ağzını açtığı zaman kocasının kendisine engel olması olanağı da kalmamıştı. Konuşma yöntemini birkaç haftada adamakıllı geliştirmişti; aklına ne gelirse söylüyordu. Bir zamanlar düşündüğü, ama söylemeyi hiçbir zaman aklından geçirmediği sözcükler, sözcük haznesini zenginleştirmişti. Yalnızca kocasının ölümüne ilişkin konulardan söz etmiyordu. Kocasının işlediği suçu, daha genel sözlerle tanımlıyordu.

"Koca, karısının ona bakmak için kendini harcarcasına gösterdiği çabalara layık değil. Kadın kocası için elinden geleni yapıyor; ama buna karşılık koca karısı için ne yapıyor? Hiç. Dünyada sanki yalnız kendisi varmış gibi davranıyor. Kadın da bundan ötürü kendisini savunuyor ve kocasına görevini anımsatmak zorunda kalıyor. Yanlışlar düzeltilebilir. Bugün yapılmamış olan, yarın yapılabilir. Biri ölünce diğerinin aç kalması, ancak karı-kocanın birlikle notere gidip bir vasiyetname yapmalarıyla önlenebilir.

Günün birinde herkes ölecek; bu, doğanın kaçınılmaz yasası. Ben yaşamımda her şeyin düzenli olmasını isterim. Çocuklarım yoksa da ben varım ve ben de bir can taşıyorum. Yalnızca aşk, karın doyurmaz. Kan-koca demek, birbirini düşünen iki insan demektir. Amacım, kocamı herhangi bir şekilde suçlamak değil. Ne var ki her an kocama göz kulak olmam gerekliğinden, bir dakika bile rahat yüzü göremiyorum. Çünkü yine bayıldığında sıkıntısını ben çekeceğim."

Therese sözlerini bitirince konuşmasını baştan alıyor, aynı sözleri günde birkaç kez yineliyordu. Kien, onun konuşmasını artık sözcüğü sözcüğüne ezberlemişti. Cümlelerin aralarının uzunluk ya da kısalıklarına göre Therese'nin hangi konuya ağırlık vereceğini önceden kestirebiliyordu. Hiç değişmeksizin sürüp giden gevezeliği, Kien'in kafasındaki bütün düşünceleri kovuyordu. Söylenenleri duymamak için başlangıçta kulaklarını birtakım savunma hareketlerine alıştırmaya çalışmıştı. Ama bu çaba, karısının sesini duymasını engellememiş, yalnızca kulaklarının belirli aralarla ritmik biçimde titremeye alışmasına yol açmıştı. Yattığı yerde çok bitkin olduğundan, kolunu başına dek kaldırıp kulaklarını parmaklarıyla da tıkayamıyordu. Bir gece birdenbire kulaklarının yanında birer kapak beliriverdi; tıpkı göz kapakları gibi bunları da istediği zaman açıp kapayabiliyordu. Belki yüz kez denedikten sonra güldü. Kapaklar çok iyi işliyor hiç ses geçirmiyordu. Sanki onun imdat çağrısını duymuşçasına ansızın ve eksiksiz bir biçimde başının iki yanında bitivermişlerdi. Sevincinden kendini çimdikleyen Kien bu yüzden uyanınca kapakların yerini yine eskisi gibi kulak kepçelerinin almış olduğunu gördü: kapaklar düşünde kalmıştı. Ne kadar büyük bir adaletsizlik diye düşündü. Ağzımı istediğim zaman ve istediğim sıkılıkla kapayabiliyorum. Oysa bu denli iyi korunmuş olan bu organın görevi nedir? Yalnızca besinlerin vücuda girmesine yardım etmek. Buna karşılık kulaklar, her türlü saldırıya açık!

Therese yatağının yanına geldiği zaman, uyurmuş gibi yapıyordu. Therese de eğer keyfi yerindeyse, alçak sesle: "Uyuyor," diyordu. Ama yerinde değilse, yüksek sesle: "Resmen yüzsüzlük bunun yaptığı!" diye bağırıyordu. Keyfinin yerinde olması ya da olmaması kendi elinde değildi. Kızgınlığı ya da neşesi, monoloğunun o anda söylediği cümlelerine bağlıydı. Artık tümüyle kendi sözcüklerinden örülü bir dünyada yaşamaklaydı. Sözgelimi: "Yanlışlar düzeltilebilir" derken, dudaklarında bir

gülümseme beliriyordu. O zaman yanlışlığı düzeltmekle yükümlü olan uyuyor olsa bile kızmıyordu — sağlığının yerine gelmesi için ona bakmaktaydı ve bugün yapılmamış olan, yarın yapılabilirdi. Ondan sonra kocası ölse de artık bir sakıncası yoktu. Buna karşılık o anda aklından kocasının dünyada tek başınaymış gibi hareket elliğini geçiriyorsa, karşısındakini uyuyor görmek, öfkesini daha da artırıyordu. Kendisinin de bir can taşıdığını tanıtlamak amacıyla: “Resmen yüzsüzlük bunun yaptığı!” diye bağırıp kocasını uykusundan sıçratıyordu. Neredeyse saat başı ona bankadaki hesabının miktarını ve paranın tamamının aynı bankada olup olmadığını soruyordu. Paranın tümünün aynı bankada bulunmasına hiç gerek yoktu. Therese, bir kısmının bir yerde, bir kısmının da başka bir yerde olmasına razıydı.

Kien’in karısının kitaplarına göz diktiği yolundaki kuşkusu, anımsamaktan hoşlanmadığı o felaket gününden bu yana gücünden epey yitirmişti. Artık kesinlikle anlamıştı: Karısı ondan bir vasiyetname istiyordu; içinde yalnızca paraya ilişkin tasarrufların yer alacağı bir vasiyetname. Ve bu nedenden ötürü karısına adeta bir yabancı gözüyle bakıyor, her konuşmaya başladığında söyleyeceklerini önceden sözcüğü sözcüğüne ezbere bildiği halde, onu karşısında bir bilmece olarak görüyordu. Therese, ondan on altı yaş büyüktü. Büyük bir olasılıkla ondan çok önce ölecekti. Bu durumda hiçbir zaman eline geçemeyecek olan bir para nasıl oluyor da kadının gözünde değer taşıyabiliyordu? Eğer bu saçma düşünceyi kitaplar için beslemiş olsaydı, elini aynı biçimde kitaplara uzatsaydı, aralarındaki doğal düşmanlığa karşın yine de Kien’den daha bir anlayış görebilirdi. Buna karşılık sürekli olarak parayla ilgilenmesi, yalnızca bu konuda direnmesi, Kien için bir bilmeceydi. Para, Kien’in düşünebileceği en değersiz, en nitelikten yoksun nesneydi. Paraya hiçbir emek ve çaba harcamaksızın, miras yoluyla kolaycacık konuvermiş olması, bu düşüncesini doğrulamıyor muydu?

Bazen merakı üstün geliyor, bu yüzden Therese’nin ayak seslerini duyduğu zaman kapadığı gözlerini yine açıyordu. Karısında durmaksızın vasiyetnamelerden ve paradan söz edişinin nedenini açığa vurmaya yardımcı olabilecek bir değişiklik, o güne dek yabancısı olduğu bir davranış görmeyi, özgün bir ses duymayı umut ediyordu. Ama kendini en rahat hissettiği zamanlar, Therese’yi, bütün kültürüne ve zekâsına karşın yine de

açıklayabilmekten aciz kaldığı sorunları soktuğu kategoriye sokabildiği zamanlardı. Delilere ilişkin tasarımı, kabataslak ve yalındı. Onları en çelişkili davranışlarda bulunan, ama her şeyi aynı sözlerle anlatan insanlar olarak tanımlıyordu. Bu tanımlamaya göre Therese —kendisinin tersine— hiç kuşkusuz bir deliydi.

Her gün profesörü yoklamaya gelen kapıcının görüşü ise farklıydı. İş kadına kaldığı takdirde ondan hiçbir şey bekleyemeyeceğini kesinlikle biliyordu. Bu yüzden aylığının geleceği konusunda içinde kuşkular belirmeye başlamıştı. Profesör yaşadığı sürece yüksek aylığının verileceğinden emin olabilirdi. Ama aynı güveni bir kadına duyabilir miydi? Bu kuşkular yüzünden günün normal akışı dışına çıkan adam, artık her gün öğlenden önce tam bir saat profesörün yatağının başucunda nöbet tutmaya başlamıştı.

Therese, adam geldiğinde tek söz söylemeksizin Kien'in odasına sokuyor ve onu çok bayağı bulduğundan, odadan derhal çıkıyordu. Adam oturmazdan önce acı bir alayla dolu bakışlarını sandalyede gezdiriyordu. Ondan sonra da ya: "Bu sandalye beni taşıyacak, ha?" diyor, ya da acıyan bir ifadeyle sandalyenin arkalığını okşuyordu. O oturduğu sürece sandalye batmakta olan bir gemi gibi sarsılıp çatırdıyordu. Kapıcı oturmak nedir unutmuştu. Göz deliğinin başındayken diz çökerdi. Dövüşürken ayakta dururdu. Uyurken de yatar durumda olurdu. Bundan ötürü oturmaya vakti kalmıyordu. Sandalyeden gelen sesler ve sarsıntılar bir an için kesilse, hemen huzuru kaçar, bacaklarına bakardı. Kesilen konuşmasını, ancak bacaklarının her zamanki parmak ısırtıcı gücünü yitirmediğinden emin olduktan ve sandalyenin sarsıntılarıyla çatırtıları yine başladıktan sonra sürdürürdü.

"Kadınları eşek sudan gelinceye dek dövmek gerek. Bu iyi, bu kötü demeksizin hepsini. Bugün elli dokuz yaşındayım. Tam yirmi üç yıl evli kaldım. Neredeyse ömrümün yarısı. Karım yanımdan hiç eksik olmadı. Onun için iyi tanırım kadınları. Ne denli cani ruhlu olduklarını çok iyi bilirim. Bugüne dek zehirle işlenmiş cinayetleri şöyle sayın bir, profesör. Bir sürü kitabınız var; açıp bakın bir. Karı milleti korkaktır. İyi bilirim bunu. Karşımda dil uzatan bir erkek olsa, bir vururum, ömrü boyu unutmaz. utan sen kim oluyorsun da bana dil uzatıyorsun, derim. Oysa karşınızdaki kadın olunca, işin rengi hemen değişiverir. Hemen kaçıverirler elinizden.

Buna yumruklarım üzerine bahse girebilirim. Boşuna konuşmuyorum; bakın, siz de görün. Üzerinde bahse girilmeye değer yumruklardır bunlar. Bir kadına ne söylersem söyleyeyim, kılını bile kıpırdatmaz. Neden kıpırdatmaz? Korkar da ondan! Peki neden korkar? Tabii korkaktır da ondan! Bugüne varana dek kaç kadına nasıl dayak attığımı cidden görmenizi isterdim! Karım, ömrü boyu çürüklerden kurtulamadı. Kızıma gelince, toprağı bol olsun, severdim onu. Sözcüğün tam anlamıyla tepeden tırnağa kadındı. Ona dayak atmaya daha küçükken başladım. 'Bak dinle,' derdim karıma —kıza dokunmamla birlikte karım haykırmaya başlardı— evlendiğinde nasıl olsa bir erkekle yaşamayı öğrenmek zorunda kalacak. Onun için daha şimdiden küçükken öğrenmeli kendisini neyin beklediğini. Yoksa evlendiğinin ikinci günü kocasını bırakıp kaçar. Oysa ben de kızımı asla karısını dövmeyi bilmeyen birine vermek niyetinde değilim. Böylesine erkek bile demem ben. Erkek dediğin dövebilmeli karısını. Ben, yumrukları yanayım. Evet, böyle konuşurdum işle. Ama işe yarar mıydı dersiniz? Ne gezer? Karım, kızın önüne dikilince bu kez ikisini birden elden geçirmek zorunda kalırdım. Çünkü kadın milletinin sözüyle hareket etmem. Bana göre değil bu. Dayak faslı başlar başlamaz siz de duyardınız ya nasıl bağırdıklarını! Herkes ayağa kalkar, bütün apartman sakinleri bizi dinlemeye koyulurlardı. Binada kim varsa bana saygı duyardı. Siz bağırmayı keserseniz, ben de dayağı keserim, derdim. Bunu duyunca bir süre çıt çıkarmazlardı. Biraz bekledikten sonra, yine bağırıp bağırmayacaklarını anlamak için bir deneme yapardım. Çünkü istediğim, ne olursa olsun gık dememeleriydi. Dayağı hiçbir zaman bir çırpıda kesmez, sağ yumruğumla birkaç darbe daha indirirdim. Böyle yapmazsam formdan düşme tehlikesiyle karşılaşabilirdim, bilmem anlatabiliyor muyum? Dayak atmak başlı başına bir sanattır aslında; ben bunu bilir, bunu söylerim. Dayağın nasıl atılacağım öğrenmek gerek. Söz gelimi bir arkadaşım yumruğunu hemen karşısındakinin karın boşluğuna indirir. Yumruğu yiyen yere yığılır, bilincini yitirir ve artık bir şey duymaz olur. Arkadaşıma bakarsanız, yerde yatan artık hiç kıpırdayamayacağın dan, kendisine rahat rahat dayak atılabilir. Oysa yiyen bir şey duymadıktan sonra ben dayağı ne yapayım? Baygın insana, nasılsa duymayacağı için, el kaldırmam. Tüm yaşamım boyunca böyle yaptım. Oysa asıl önemli olan, bir erkeğin karşısındakini hiç bayıltmadan dövmeyi öğrenmesidir. Dövülen, sonuna dek ayık kalmalı. Ancak buna dövmek derim ben. Döve döve öldürmek, güç bir

iş değildir. Herkes yapabilir bunu. Bakın, bir şöyle yapsam, beyniniz kafatasından dışarı fışkırıverir. Yoksa inanmıyor musunuz? Ama ne düşünürseniz düşünün, ben kendini beğenmiş bir insan değilim. Yine söylüyorum: bunu herkes yapabilir. Halta siz de yapabilirsiniz, sayın profesör. Tabii şu anda yaparsınız demiyorum, çünkü ölüm döşeğindesiniz...”

Kien, yumrukların yazdıkları kahramanlık destanlarının etkisiyle büyümeye başladıklarını gördü. Bu yumruklar, ait oldukları adamdan da büyüktüler. Çok geçmeden bütün odayı doldurdular. Üstlerindeki kızıl kıllar da bu tempoyla orantılı olarak büyüyor ve kıvrak hareketlerle kitapların tozunu alıyordu. Yumruklar öbür odaya geçerek ansızın yatağında beliren Therese’yi ezdiler. Etek, onların baskısıyla ve büyük gürültülerle parça parça oldu. Kien, bir an için canlanan bir sesle: “Yaşamak güzel şey!” diye bağırdı. Kendisi öylesine önemsiz ve zayıftı ki, hiçbir şeyden korkmasına gerek yoktu. Ne olur ne olmaz diye her zaman olduğundan daha az yer kaplamaya çalıştı. Gövdesi, üstünde yattığı çarşaf kadar incelmişti. Dünyadaki yumrukların hiçbiri ona bir şey yapamazdı.

Kapıcı, bu güçlü kuvvetli ve sadık yaratık, görevini gerçekten çok çabuk yerine getiriyordu. Geleli henüz bir çeyrek olmasına karşın, artık Therese diye biri kalmamıştı. Bu kuvvetin önünde herhangi bir şeyin dayanabilmesi olanaksızdı. Ne var ki işini bitirdikten sonra kalkıp gitmeyi unuttu ve belirli bir amacı olmaksızın daha üç çeyrek oturduğu yerde kaldı. Gerçi kitaplara bir zararı dokunmuyordu ama Kien yine de yavaş yavaş huzurunun kaçmaya başladığını hissediyordu. Bir yumruk hiçbir zaman bu kadar çok konuşmamalıydı; konuştuğu takdirde dinleyen, onun gerçekle söyleyebileceği hiçbir şeyi olmadığını anlıyordu. Onun görevi vurmaktı yalnızca. Bir kez bu görevini yerine getirdikten sonra ya kalkıp gitmeli, ya da en azından susmasını bilmeliydi. Ne var ki o, bir hastanın sinirlerini ve isteklerini pek göz önünde tutmaksızın hep tek bir konu üzerinde durmakta direniyordu. Gerçi başlangıçta biraz olsun anlayış gösteriyor ve Kien’i memnun etmek amacıyla, kadınlar diye adlandırılan o caniler alayını ele alıyordu. Gelgelelim kadınların hesabını şöyle bir tamamlayagörsün; ondan sonra yalnızca tek bir şeyden, durmaksızın hep kendinden söz etmeye başlıyordu. Yumruk, gençliğinin en parlak çağlarındaki kadar güçlüydü; ama öte yandan da artık anıların sık sık ve ayrıntılı olarak anlatıldığı bir

yaşa ulaşmıştı. Bu yüzden Kien, yumrukların zaferlerle dolu geçmişinin öyküsünü dinlemek zorunda kalıyordu. Bunu yaparken gözlerini de kapayamıyordu. Kapadığı takdirde, yumrukların altında yamyassı olmak tehlikesiyle karşılaşabilirdi. Kulaklarında gerçekten kapak bulunsa bile işe yaramazdı; böylesine gür bir sesi hiçbir şey boğamazdı.

Ziyaret süresinin yarısı dolduktan sonra Kien, eski ve çoktan unuttuğunu sandığı ağrıların verdiği acıyla inlemeye başlıyordu. Daha çocukluk yıllarından başlayarak, ayaklarından yana hep güçlük çekmişti. Aslında doğru dürüst yürümeyi hiçbir zaman öğrenemediği söylenebilirdi. Beden eğitimi derslerinde sürekli olarak barfiks aletinden düşerdi. Bacaklarının uzunluğuna karşın sınıfın en kötü koşucusuydu. Öğretmenleri, onun beden eğilimi derslerindeki bu başarısızlığını olağandışı diye nitelendirirlerdi. Geri kalan derslerde üstün belleği sayesinde sınıfının birincisiydi. Ama neye yarar? Gövdesinin gülünç biçimi yüzünden gerçekte kimse tarafından sayılmamıştı, öğrenciliği boyunca sayısız çelmeler takılmış, o da uslu uslu bunların hepsinde tökezlemişti. Kışları arkadaşlarınca kardan adam yerine kullanılıyordu. Onu yere yuvarlarlar ve gövdesi, karın dolgunluğu ile normal bir gövdenin boyutlarına kavuşana dek döndürürlerdi. Bunlar, Kien’i en çok üşüten, ama aynı zamanda da en yumuşak düşüşler olmuştu. Buna ilişkin anılan çok karışıktı. Bütün yaşamı sayısız düşüşlerden örülme bir zincirdi aslında. Ama bu düşüşlerin sarsıntılarını atlatabilmişti; kendi acılarından yakınmazdı. Ne zaman ki genellikle büyük bir titizlikle gizli tuttuğu bir liste kafasının içinden geçmeye başlardı, işte o zaman acı çeker, bir çaresizlik duygusu benliğini kaplardı. Bu, yaşamı boyunca düşünmüş olduğu masum kitapları gösteren bir listeydi. Eksiksiz düzenlenmiş olan bu tutanakta, her olayın saati ve günü belirtilmişti. Sonra mahşer gününün trompetçilerini gördü. Bunların on ikisi de kapıcıydı — aynen kendi oturduğu binanın kapıcısı gibi. Yanakları şişmişti. Kolları adaleliydi. Trompetlerinden fışkıran düşmüş kitaplar listesi, Kien’in kulaklarında patlıyordu. Kien, korkusuna rağmen Mikelanj’ın zavallı trompetçilerinin haline gülmekten kendini alamadı. Bunlar, yüzlerinde acınası bir ifadeyle bir köşeye büzülmüşler, trompetlerini de arkalarına saklamışlardı. Güçlü kuvvetli kapıcıların önünde uzun silahlarından utanarak teslim oluyorlardı.

Düşen kitaplar listesinde, *39 numarada Paralı Askerlerin Silahlandırılması ve Eğitimi* adlı eski ve kaim bir cilt kayıtlıydı. Kitap büyük bir gürültüyle

merdivenden yuvarlanır yuvarlanmaz trompet çalan kapıcıların tümü, paralı askerlere[§§] dönüşüverdi. Kien büyük bir coşkuya kapılmıştı. Kapıcı, aslında bir paralı askerdi; bundan başka bir şey olması düşünülebilir miydi? Sağlam yapısı, gür, kulakları sağır edici sesi, paraya tapışı, kadınların önünde bile kırılmayan delice cesareti, olur olmaz böbürlenmesi —evet, bunların tümü ancak paralı askerlerde rastlanılan niteliklerdi.

Artık Kien için yumruğun korkutucu bir etkisi kalmamıştı. Şimdi önünde oturan, tanışı olduğu tarihsel bir görünümden başka bir şey değildi. Bu yaratığın ne yapabilip ne yapamayacağını iyi biliyordu. Tüyler ürpertici aptallığı, doğal sayılmak gerekirdi. Bir paralı asker nasıl hareket ederse, o da öyle yapıyordu. Zavallıcık çok geç kalmıştı! Yirminci yüzyılda kalkıp dünyaya bir paralı asker olarak gelmişti; bütün gün boyunca yanında tek kitap olmaksızın, yapayalnız o karanlık deliğinde oturuyordu. Ait olduğu devirden fırlatılıp atılmış, sürgüne gittiği yüzyıla da tümüyle yabancı kalmıştı! Kapıcı istediği kadar böbürlenedursun, 16. yüzyılın başları, artık çok uzaklarda kalmıştı ve bu uzaklık, onu eritmiş, bir hiçe indirgemişti. Bir insanın hakkından gelebilmek için onu tarihte ait olduğu devre yerleştirmek, yeterliydi.

Kapıcı saat tam on birde gitmek üzere kalkardı. Dakik olma bakımından profesörle tam bir uyum içerisindeydiler. Giderken yine geldiği zaman yaptığını yapar, acıyan bakışlarını sandalyede dolaştırırdı. Sonra: “Henüz dağılmamış, sapasağlam,” der ve sağ yumruğunu, bu darbeyi de sabırla karşılayan sandalyeye indirerek söylediğini kanıtlardı. “Ama beş para vermem!” dedikten sonra da, kırılan bir sandalyeye karşılık profesöre para vermek düşüncesi çok komiğine gittiğinden böğürürcesine kahkaha atardı. “Hiç elinizi uzatmayın, Profesör! Çünkü benim elime geçen sağlam kalmaz. Hoşça kalın! O kadına da bir şey yapmaya kalkmayın! Öyle yaşlı karılardan hiç mi hiç hoşlanmıyorum.” Kadının bulunmadığını bilmesine rağmen, yandaki odaya düşmanca bakmaktan kendini alamazdı. “Ben kadının gencinden hoşlanırım. Söz gelimi toprağı bol olsun kızım, benim için tam biçilmiş kaftandı! Neden mi? Kızımdı da ondan! Gençti, kadındı ve babası olduğum için ona istediğimi yapabilirdim. Ama gelin görün ki şimdi o da öldü. İçerdeki cadaloz ise hâlâ yaşıyor.”

Bu sözlerden sonra başını sallayarak odadan çıkardı. Şu yeryüzündeki

adaletsizliği hiçbir zaman ve hiçbir yerde profesörün yanında olduğu kadar hissetmiyordu. Aşağıda, bölmesindeyken düşünmeye ayıracak zamanı olmuyordu. Ama tabutundan çıkıp da profesörün yüksek tavanlı odalarına girer girmez, ölüm düşüncesi kafasını kurcalamaya başlıyordu. Aklına kızı geliyordu, ama ölüm döşeğindeki profesörü görüyordu önünde, yumruklarına iş bulamadığı için de istediği gibi korkutucu olamadığı duygusuna kapılıyordu.

Kien ise ayrılırlarken onu gülünç buluyordu. Gerçi üstündeki giysiler adama yakışıyordu, ama artık zamanlar çok değişmişti. Kien, tarihsel yöntemi her zaman uygulama olanağı bulamayışına üzülüyordu. Bildiği kadarıyla, tüm uygarlıkların ya da ilkelliklerin tarihinde Therese'yi yerleştirebileceği bir yer yoktu.

Bu ziyaretler her gün aynı biçimde sürüp gidiyordu. Kien, günlük ziyaret süresini kısaltmaya kalkışmayacak kadar akıllıydı. Therese dövülerek öldürülmezden önce, başka deyişle yumrukların haklı ve yararlı hedefi ayakta kaldığı sürece, Kien'in o yumruklardan korkmasına neden yoktu. Korku, acıların gizli listesini çağrıştıracak denli yoğunlaşmadıkça, paralı askerler aklına gelmiyordu; kapıcı da bu süreçte henüz paralı askere dönüşmüyordu. Adam saat onda kapıdan içeri girdiğinde, Kien şöyle diyordu büyük bir sevinçle kendi kendisine: İşte Therese'yi paramparça edebilecek, tehlikeli bir insan, Kien her gün Therese'nin yıkımına yeniden seviniyor ve içinden yaşama övgüler düzüyordu; yaşamı bundan önce de tanımasına karşın, övecek bir neden görmemişti. Ne mahşer gününü, ne de Sistin Kilisesi'nin trompetçileri ile —rastlantıya bağlı biçimde— alay etmeyi savsaklıyordu; titizlikle kayda geçirilen bu görevleri günlük yaşamının zorunlu bir parçası olarak yerine getiriliyordu. Belki de karısının gölgesi altında geçen bu uzun haftaların kasvetini, baskısını ve buz gibi atmosferini, her gün yaptığı bir yeni buluşun kendisine kazandırdığı güç ve yürekliliğin aracılığıyla atlatabilmişti. Bir bilgin olarak buluşlar, yaşamının odak noktası niteliğindeki büyük olayları arasında yer almaklaydı. Şimdi hiçbir şey yapmadan öylece yatıyor çalışmasının eksikliğini duyuyordu; bu yüzden kendini zorlayarak kapıcının gerçek yüzünü, başka deyişle paralı asker olduğunu her gün yeniden ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Kapıcıyı bir lokma ekmekten, zaten az yediği ekmekten daha çok gereksinmekteydi. Kapıcı, Kien için bir lokma çalışma yerine geçiyordu.

Ziyaret saatleri boyunca Therese de boş durmuyordu. Kien'le konuştuklarını daha ilk seferinde dinlediği kapıcıyı, o aşağılık adamı eve almasının tek nedeni, zaman kazanmak istemesiydi. Çünkü kitapların bir listesini yapmaktaydı. Kocasının kitapları ters çevirmesi, Therese'yi düşündürmüştü. Ayrıca varlığını yeni öğrendiği erkek kardeşin günün birinde ortaya çıkıp, en değerli parçaları götürmesinden korkuyordu. Kitapların gerçek sayısını bilmek ve aldatılmasının önüne geçmek için bir gün, kapıcı hastanın yanında kadınlara sövüp sayarken, önemli işine yemek odasında başladı.

Eski gazetelerin yazısız kenarlarını kestikten sonra, bunlarla birlikte kitapların önüne gitti. Kitaplardan birini aldı, adını bir kez içinden, bir kez de yüksek sesle okuduktan sonra, uzun kâğıt şeritlerden birinin üstüne yazdı. Her harfi yazarken unutmamak için adın tümünü yineliyordu. Harflerin sayısı çok olduğunda, sözcükler yinelendiği oranda Therese'nin ağzında tuhaf bir değişime uğruyordu. Bir adın başında yer alan B, D ya da G gibi yumuşak sessiz harfler giderek sertleşiyor, sertleşiyordu. Sert şeylerden hoşlanırdı. Sert kurşun kaleminin gazete kâğıdını yırtmasını önlemek için çaba harcamak zorunda kalıyordu. Nasırlı parmaklarından bir sürü büyük harf çıkıyordu. Uzun bilimsel başlıklar kızdırıyordu Therese'yi, çünkü bunları bir uçtan öteki uca değin sığdırmak olanaksızdı. Therese ise hem daha güzel görünsün, hem de sayması daha kolay olsun diye, her kitap için bir satır ayırmaya karar vermişti. Bu yüzden satırın sonuna geldiğinde, bir başlığı yarıda kesiyor ve işine yaramayacak olan öteki yarıya boş veriyordu.

En sevdiği harf o harfiydi. O yazmaya okuldan alışkındı. (O'larınızı Therese'ninkiler gibi güzel kapatmalısınız, derdi hep öğretmenleri. Aranızda en iyi O'ları Therese yazıyor. Sonra Therese, aynı sınıfta üç kez kalmıştı, ama bunun suçu kendisinde değildi. Suç öğretmenindeydi. Sonunda kendisininkilerden daha güzel O'lar yazmaya başladığı için Therese'yi çekememişti. Herkes, O'larını getirip Therese'ye yaptırmıştı, öğretmenin O'sunu ise kimse kopya etmek istememişti.) Bu yüzden O'ları istediği kadar küçük yazabiliyordu. Tertemiz ve düzenli yazılmış yuvarlaklar, kendilerinin üç katı büyüklükteki komşularının arasında boğulup kalıyorlardı. Bir başlıkta çok sayıda O harfi bulunduğunda, Therese önce bunların *kaç tane* olduğunu sayıyor, bütün O'ları çabucak

satırın sonuna yazdıktan sonra, başta boş kalan bölümü, gereken kısaltmaları yaparak yazdığı başlık için kullanıyordu.

Biten kâğıt şeritlerin altına bir çizgi çektikten sonra, şeritte bulunan başlıkları sayıyor, çıkan sayıyı önce aklında tutuyor —sayıları tutmak bakımından belleği güçlüydü— üç kez yaptığı hesap sonucu değişmediği takdirde bu sayıyı yazıyordu.

Harfleri, harflere koşut olarak da yuvarlakları haftadan haftaya küçülüyordu. On şerit dolduktan sonra, bunlar üstlerinden özenle birbirlerine dikildi ve böylece oluşan 603 kitaplık liste, Therese'nin varının yoğunun yeni ve güç çabalar sonucu kazanılmış bir parçası olarak etekliğin yeni dikilen cebinde, anahtarların yanına saklandı.

Yaklaşık üç hafta kadar sonra Therese, sayısız kez yazmak zorunda kalacağı Buda adına rastladı. Bu adın içerdiği yumuşak sesler çok hoşuna gitti. O yakışıklı genç adamın adı da bu olmalıydı işte, yoksa Herr Grob değil. Therese, merdivenin tepesinde gözlerini kapayarak, elinden geldiğince yumuşak bir sesle "Herr Puda" dedi. Böylece Buda'nın özgün adı olan Pula, Herr Puda'ya dönüşmüş oldu. Buda tarafından tanındığı duygusuna kapılan Therese, kitaplarının sonu gelmek bilmediğinden onunla övündü. Ne kadar güzeldi konuşmaları! Üstelik bütün bu kitapları da yazmıştı. Kitapların içine bir bakmayı çok isterdi. Ama zamanı yoktu buna.

Herr Puda'nın varlığı, Therese'yi acele etmeye zorladı. Çok ağır ilerlediğini anlamıştı kadın, günde bir saat çok azdı. Bunun üzerine uykusundan özveride bulunmaya karar verdi. Merdivenin tepesinde uykusuz geceler geçirerek, okudu ve yazdı. Saygıdeğer kişilerin saat dokuz oldu mu yattıklarını unutmuştu. Dördüncü haftada yemek odasının işini bilirdi. Kazandığı başarı nedeniyle gece yaşamından zevk duymaya başlamış, kendini ancak elektrik harcadığı zamanlar mutlu hisseder olmuştu. Kien'e karşı davranışlarında da eskiye oranla şimdi kendinden çok daha emindi. Eski cümleleri yeni bir vurguyla söylüyordu. Şimdi daha ağır konuşuyor, ama sözcükleri üstüne basa basa ve belli bir görkemle söylüyordu. Kien, üç odayı ona kendi isteği ile bırakmıştı. Kitaplarını ise Therese, kendi alın teriyle kazanıyordu.

Sıra kendi yatak odasına geldiğinde, Therese içindeki son korku kırıntılarını

da yenmiş bulunuyordu. Artık güpegündüz —kocası yandaki odada uyanık yatarken— merdivene çıkıyor, eline bir şerit alarak kitaplara karşı olan görevini yerine getiriyordu. Hiç ses çıkarmamak için de dişlerini sıkıyordu. Artık konuşacak zamanı yoktu, çok dikkat etmesi gerekiyordu, yoksa bir kitabın başlığında yanlışlık yapabilir ve işe baştan başlamak zorunda kalabilirdi. Asıl önemli konu olan vasiyetnameyi de unutmuyor ve kocasına eskisi gibi özenle, özveriyle bakıyordu. Kapıcı geldiği zaman ise çalışmasına ara verip mutfağa gidiyordu. O gürültülü adam, Therese'yi işinde ancak rahatsız ederdi.

Kien, hasta yattığı altıncı ve son hafta biraz daha rahat soluk almaya başladı. Kesin sezgileri artık gerçekleşmiyordu. Therese, konuşmasını ansızın yarıda kesip susuyordu. Konuştuğu saatler hesaplandığında, ancak yanın gün ediyordu. Eskiden olduğu gibi, hep aynı şeyleri söylemekteydi; ama Kien, yine de beklenmedik durumlarla karşılaşmaya hazırdı ve yürek çarpıntısıyla büyük olayı bekliyordu. Therese sustuğu zamansa gözlerini mutlulukla kapatıp, gerçekten uykuya dalıyordu.

Genç Aşk

DOKTOR: “Yarın ayağa kalkabilirsiniz!” dediği anda Kien, kendini sağlıklı hissetti. Ama hemen yatağından fırlamadı. Akşam olmuştu; Kien, sağlıklı yaşama düzenli biçimde, sabah saat altıda başlamak istiyordu.

Ertesi günü başladı. Yıllardır kendini bu denli genç ve güçlü hissetmemişti. Yıkanırken ansızın kasları sanki gelişmiş gibi bir izlenime kapıldı. Zorunlu dinlenme, yaramıştı. Yan odaya açılan kapıyı kapattıktan sonra, yazı masasının başına geçip baston gibi dimdik oturdu. Kâğıtları karıştırılmıştı; gerçi dikkatli yapılmıştı bu iş, ama Kien yine de anlamıştı. Kâğıtları düzenlemek zorunda kalışına sevindi, yazılara dokunmak içini tatlı bir duyguyla dolduruyordu, önünde yapacağı çok iş vardı. Kendisi düşüşünün hemen ardından, ateşin etkisiyle yatağa serildiğinde, kadın burada vasiyetname peşine düşmüştü. Hasta yatağında, ruhsal durumunun geçirdiği çeşitli değişiklikler arasında bir kararı hiç değişmeksizin varlığını korumuştu; vasiyetname yapmayacaktı, çünkü Therese, vasiyetnameye çok önem veriyordu. Therese’yi görür görmez sert davranmaya, onu çabuk ve etkili biçimde yine haddini bilmeye zorlamaya karar verdi.

Ona kahvaltısını getiren Therese, önce: “Bu kapı açık kalacak” demeye niyetliydi. Ama istediği vasiyetnameyi elde edebilmek amacıyla, güler yüzlü bir saldırı planlamış olduğundan ve yine ayağa kalktıktan sonra Kien’in keyfinin nasıl olduğunu da bilmediğinden, onu zamanından önce sinirlendirmemek için kendini tuttu. Yalnızca yere eğilip, kapı kolay kapanmasın diye altına bir tahta parçası sıkıştırdı. Tutumu uzlaşmadan yanaydı ve isteğine dolambaçlı yollardan erişmeye hazırdı. Yerinden doğrulup boylu boyunca kadının karşısına dikilen Kien, soğuk bakışlarını ona diktikten sonra sert bir sesle konuşmaya başladı:

— Bu yazılar karmakarışık olmuş. Anahtarın nasıl olup da geçmemesi gereken ellere geçtiğini merak ediyorum. Anahtarı pantolonumun sol cebinde buldum. Ne yazık ki bu anahtarın gizlice alındığı, kötüye kullanıldığı ve ondan sonra geri verildiği sonucuna varmak zorundayım.

— Bu söylediklerinizi duyan, ne sanır?

— İlk ve son kez soruyorum: yazı masamı kim karıştırdı?

— Hayret doğrusu!

— Bilmek istiyorum!

— Çok rica ederim, hırsızlık yaptığımı mı söylemek istiyorsunuz?

— Açıklama istiyorum!

— İstemesi kolay,

— Ne demek bu?

— İnsan böyledir işte.

— Hangi insan?

— Zaman insana öğretir.

— Yazı masası...

— Hep söylüyorum zaten.

— Neyi?

— Bu beraberliği siz istediniz.

— Beni hiç ilgilendirmiyor.

— Adam, karyolaların görülmeye değer olduğunu söylemişti.

— Hangi karyolalar?

— İki kişilik karyolalar.

— İki kişilik karyolalar mı?

— Evli insanlar bunu kullanmaz mı?

— Evlilik beni ilgilendirmiyor.

— Yoksa benim aşk evliliği yaptığımı mı sanıyorsunuz?

— Bana huzur gerek!

— Saygıdeğer bir insan saat dokuz oldu mu...

— Bundan böyle bu kapı kapalı kalacak.

— İnsan düşünür, Tanrı yönelir.

— Bu hastalık yüzünden tam allı hafta yitirdim.

— Ben de gece gündüz kendimi hasta bakımına adadım.

— Bu böyle sürüp gidemez.

— Bu özverime karşılık kocam ne yaptı?

— Benim zamanım değerlidir.

— Birlikte notere gitmek ve...

— Vasiyetname yapacak değilim!

— Zehirlenmekten mi korkuyorsunuz?

— Kırk yaşında bir erkek...

— Kadın ise otuz yaşında gösteriyor.

— Elli yedi.

— Bugüne dek bunu kimse söylemedi bana.

— Kimliğinizde açık seçik böyle okunuyor.

— Herkes okuyabilir.

— O halde!

— Bir kadının elinde yazılı belge bulunmalı. Yoksa yaşamın tadı kalır mı? Üç oda karıya, bir oda da kocaya ait, elimdeki belgede böyle yazılı. Kadın, erkeğe her şeyini veriyor, ondan sonra da böyle ortada kalıveriyor. Neden yapar sanki böyle bir aptallığı? Yazılı olmalı, bunun tek yolu bu. Yalnızca söz vermek, kolaydır. Günün birinde koca düşüp bayılıyor? Karısı ise hangi banka olduğunu bile bilmiyor. Evli kadının bankanın adım bilmesi gerek. Eğer bilmiyorsa, her şeye ‘Hayır’ demeli. Sorarım size, haklı değil iniyim? Ortada banka olmadan, kocanın ne yararı var? Kocası, karısına hangi banka olduğunu söylemek istemiyor. Karısına bankasının adını vermeyen koca

olur mu? Hayır, erkek bile denmez böylesine. Erkek dediğiniz, karısına bankasının adım verebilmeli.

— Çabuk dışarı!

— Dışarı çıkmak. Herkes yapabilir bunu. Ama kadının eline ne geçer dışarı çıkmaktan? Bir koca vasiyetname yapmalı. Kadın, hiçbir zaman bilemez. Bir erkek, dünyada yalnız başına değildir. Karısı da insandır. Sokağa çıktığımda, bütün erkekler bana bakıyor. Bir kadın için verimli olan, kalçalarının iriliğidir. Çabuk dışarı demek yakışık almaz. Odanın kapısı açık kalmalı. Anahtarlar bende. Erkeğin önce anahtarları benden alması gerek. Ancak ondan sonra kapıyı kilitleyebilir. Anahtarları istediği kadar arasın. Onlar, burada! —Therese, eteğine vurdu— Ama buraya el uzatmak istemiyorsunuz, değil mi? Aslında istiyorsunuz, ama cesaret edemiyorsunuz!

— Çabuk dışarı!

— Kadın, kocasının canını kurtarıyor, ondan sonra da dışarı atılıyor. Koca, ölmüştü resmen. Kim çağırdı kapıcıyı? Koca mı? Koca o sırada merdivenin altında yatıyordu. Neden kapıcıyı gidip kendi çağırmadı, söyler misiniz bana? Yerinden kımıldayabilecek durumda değildi de, ondan. Önce ölmüştü, şimdi de karısından her şeyi esirgiyor. Varlığı ortaya yeni çıkan erkek kardeş de hiçbir şey öğrenemeyecekti. Banka, bana söylenmeli. Bir kadın, yeniden evlenmeyi ister. Ben kocamdan ne gördüm? Kırk yaşıma geldim mi, artık hiçbir erkek başım çevirip bakmaz bana. Kadın da insandır. Rica ederim, kadının da bir kalbi vardır!”

Therese’nin tiz sesli bağırmaları, yerini hıçkırıklara bırakmıştı. Bir kadında da bulunduğunu söylediği kalp, dudaklarından kırık bir kalp gibi dökülüyordu. Şimdi başı gibi gövdesi de çarpık, zavallı bir halde kapının pervazına dayanmış duruyordu. Yerinden kıpırdamamaya kararlıydı ve erkeğin kaba kuvvet kullanarak saldırmasını bekliyordu. Elini korumak istercesine eteğine, kumaşın sertliğine karşın anahtarlar ve kitapların listesi yüzünden kabarmış olan yere koymuştu. Her şeyin yerli yerinde olduğundan emin olduğu anda, “Bir kalp! Bir kalp!” diye yineledi ve bu sözcüğün ender rastlanır güzelliğinin etkisiyle yeniden hıçkırıklara boğuldu.

Ansızın Kien’in gözlerindeki vasiyetname perdesi kalktı. Şimdi sevilmek

için yalvaran, zavallı bir kadın vardı karşısında; Therese, kocasını baştan çıkarmak istiyordu. Kien, onu hiç böyle görmemişti. Therese ile kitaplarının aşkına evlenmişti, oysa Therese ona âşıktı. Kadının ağlaması karşısında korkuya kapıldı. Yalnız bırakayım, diye düşündü, yalnız kalırsa, daha kolay sakinleşir. Acele adımlarla odadan, daireden ve binadan çıkıp gitti.

Demek ki Therese'nin *Bay von Bredow'un Pantolonları*'na göstermiş olduğu yakın ilgi, gerçekte kendisine yönelikti. Divana Kien'e olan sevgisi yüzünden uzanmıştı. Kadınların, sevdikleri erkeğin ruhsal durumunu anlamak için ince bir sezgileri vardır. Therese de çekingenliğini anlamıştı. Birlikte nikâh dairesinden çıktıklarında, kocasının düşüncelerini bir kitaptan okur gibi yüzünden okumuştu. Ona yardımcı olmak istiyordu. Kadınlar âşık olduklarında, kişiliklerini de yitirirler. Therese: Gel, demek istemişti ona, ama utandığından, konuşmak yerine kitapları yere fırlatıvermişti. Sözcüklere döküldüğünde, bu hareketin anlamı şuydu: Kitaplar umurumda bile değil, ama seni seviyorum. Aşkını simgesel bir jestle açıklamıştı. O zamandan bu yana da hep Kien'in peşinde koşmuştu. Onu birlikle yemek yemeğe, çevresinde başka eşyalara dayanmaya zorlamıştı. Her fırsatla kolalı eteğiyle onu sürünmüştü. Karyoladan söz etmek için fırsat aradığından, Kien'in altına da divan yerine bir karyola konmuştu. Kadın yatak odasını da değiştirmiş, iki kişilik bir yatak odası takımı satın almıştı. Hastalığı sırasında vasiyetnamenin sözünün edilmiş olması, onunla konuşmak için yaratılan bir bahaneden başka bir şey değildi. Ne diyordu hep: istenirse her şey olur. Zavallı, körleşmiş yaratık! Evlenmelerinin üzerinden aylar geçmiş olmasına karşın, yine de Kien'in sevgisinden umudunu kesmemişti. Kocasından on altı yaş büyüktü, ondan önce öleceğini biliyordu, buna karşın yine de vasiyetname yapmalarında diretiyordu. Bir kenarda kocasına bağışlamak istediği birikmiş birkaç kuruşu vardı hiç kuşkusuz. Kocası bu parayı geri çevirmesin diye, vasiyetname üzerinde direniyordu. Kocasından çok önce öleceğine göre, Kien'in yapacağı bir vasiyetnamenin ona ne yararı dokunabilirdi? Buna karşılık kocası, onun yapacağı vasiyetnameden hiç kuşkusuz yararlanacaktı. Sevgisini paranın yardımıyla kanıtlıyordu. Yaşlı kızlar vardır, yaşamları boyunca biriktirdiklerini, on yıllar boyunca biriktirdiklerini, ya da daha iyisi şöyle diyelim, geride bıraktıkları günlerin yaşamak yerine biriktirmeyi yeğledikleri en iyi bölümlerini bir çırpıda bir erkeğe adarlar. Therese'nin

bulunduğu düzeyin üzerine çıkması beklenebilir miydi? Okuma-yazma bilmeyenler arasında para her şeyin, dostluğun, iyiliğin, kültürün, gücün ve sevginin en iyi kanıtı sayılır. Bir kadında bu olgu, kadının zayıflığından ötürü karmakarışık bir nitelik alıyordu. Therese, sırf ona biriktirdiklerini vermek istediğinden, altı hafta boyunca aynı sözleri söyleyerek işkence çektirmişti. Yüzüne açıkça: Seni seviyorum, al, paramı da sana veriyorum, diyememişti. Odalarını bağlayan kapının anahtarını saklamıştı. Kien, anahtarı bulamamış, kadın da onunla aynı havayı soluma olanağına kavuşmuştu. Kien onunla başkaca bir ilişki kurmayınca, kadın da onun havasıyla yetinmişti. Kien, parasının bulunduğu bankanın güvenlik altında olup olmadığını hiç sormamıştı kendi kendine. Kadınsa onun parasını yitirebileceği korkusuyla titriyordu. Kendi biriktirdikleri kocasını bir süre için olsun geçindirmeye yetmeyecek denli azdı. Bu yüzden, sanki kendi geleceğinden korkuyormuşçasına, dolambaçlı yollardan sürekli olarak bankanın adını onun ağzından almaya çalışıyordu. Kien'i olası bir yıkımdan kurtarmak peşindeydi. Kadınlar, sevdikleri erkeğin geleceğini düşünürler. Therese'nin yaşayacak yalnızca birkaç yılı kalmıştı önünde. Kalan gücünü, ölmezden önce kocasının geleceğini sağlama bağlamak için harcıyordu. Çaresiz kalınca, Kien hasta yatarken masasını karıştırmıştı; daha kesin veriler bulmayı umut etmişti. Kocasını heyecanlandırıp sinirlendirmemek için de anahtarı masada bırakmamış, nerede bulduysa yine oraya koymuştu. Cahil bir kadın olduğundan, kocasının düzenliliğinden ve belleğinin gücünden haberi yoktu. O denli cahildi ki, Kien salt onun konuşmasını anımsadığında, içinden kusmak geliyordu. Therese'ye yardım edebilmesi olanaksızdı, insan dünyaya aşk için gelmez. Kien de bir aşk evliliği yapmamıştı. Kitaplarına iyi bakılmasını istemiş, Therese'yi de bu iş için uygun bulmuştu.

Kien, sanki yaşamında ilk kez sokağa çıkmış gibi bir duyguya kapıldı. Karşılaştığı insanlar arasında erkeklerle kadınları birbirlerinden ayırt etti. Önünden geçtiği kitapçı dükkânlarına takılıp kalıyordu, ama bu kez özellikle, daha önce aşağı gördüğü vitrinlere bakıyordu. Dağlar gibi yığılı duran, yakışık almaz konularla dolu kitaplardan rahatsızlık duymuyordu. Başlıklarını okuduktan sonra, yoluna başını sallamadan devam ediyordu. Kaldırımda koşuşan köpekler, hemcinslerine rastladıklarında sevinçle koklaşıyorlardı. Kien, adımlarını ağırlaştırarak şaşkınlıkla onlara baktı.

Hemen ayaklarının dibine küçük bir paket düştü. Genç bir çocuk paketin üstüne seğirtti, alırken Kien’e çarptı ve özür dilemedi. Kien, bakışlarını paketi açan parmaklara dikmişti: paketten bir anahtar çıktı, buruşuk bir kâğıdın üstüne de bir şeyler karalanmıştı. Delikanlı, yazıyı okuduktan sonra gülerek başını yukarı kaldırdı ve önünde durduğu binaya baktı. Dördüncü kat pencerelerinden birinde bir kız, havalandırılmak için çıkarılmış yatakların üstünden aşağı eğilmişti; elini salladıktan sonra hemen geri çekildi; anahtar da aynı hızla delikanlının cebine inmişti. “Ne yapacak bu anahtarı, bir hırsız herhalde, hizmetçi kız da anahtarı sevgilisine veriyor.” İlk kavşakta önemli bir kitapçı dükkânı vardı; Kien, dükkânı solunda bıraktı. Karşı köşede bir polis, bir kadına hararetle bir şeyler söylemekteydi. Uzaktan tanık olduğu konuşma, Kien’in ilgisini çekti, ne konuşulduğunu duymak istedi. Yaklaştığında, konuşanlar ayrılıyorlardı. Polis, çatlak bir sesle: “Hoşça kalın!” dedi. Kırmızı yüzünün parlaklığı, güneşin altında bile seçiliyordu. “Hoşça kalın, hoşça kalın memur bey!” diye yanıtladı kadın, konuşurken ağzından tükürükler saçarak. Polis şişmandı, kadın da iriyarıydı. Kien, gördüğü çifti unutamadı. Katedralin yanından geçerken, kulağına yumuşak ve tuhaf sesler geldi. Eğer keyfine olduğu gibi, sesine de istenciyle yön verebilseydi, şimdi bu tonda şarkı söyleyebilmek isterdi. Ansızın pislik düştü üzerine. Ürktü ve başını merakla sütunlar boyunca kaldırıp yukarı baktı. Yukarda güvercinler guruldayarak birbirlerini gagalıyorlardı, düşen pislikten ötürü hiçbiri suçlanamazdı. Kien, yirmi yıldır bu sesleri duymamıştı. Günlük gezintisine çıktığında her gün burudan geçerdi. Ama gurultuyu okuduğu kitaplardan tanıyordu. Başını onay anlamında sallayarak alçak sesle: “Evet, böyle!” dedi; bir gerçekliğin kitaptaki özgün biçimine uyduğunu ne zaman saptasa, böyle yapardı. Ama bugün bu onayın zevkine varamadı. Bir güvercin gelip, hasta, zayıf gövdesi ve acıyla buruşmuş yüzüyle bir sütuna yerleştirilmiş olan Hazreti İsa’nın başına kondu. Onun yalnız kalmaktan hoşlanmadığını gören bir başka güvercin de hemen yanına geldi. Halka göre bu Hazreti Isa, çok fazla acı çekmekteydi; görenler onun diş ağrısı çektiğini düşünüyorlardı. Oysa gerçekte durum, farklıydı; İsa, büyük bir olasılıkla bütün gün boyunca güvercinlerin tepesinde aynı amaçla tepinip durmalarından bıkmıştı. Onları görünce, kendi yalnızlığını düşünüyor olmalıydı. Oysa bunu düşünmek hiçbir işe yaramaz, onun için düşünmemeli. Çarmıhta yalnızlığını düşünseydi, canını kimler için vermiş olurdu? — Evet, gerçekten de çok

yalnızdı Kien, kardeşi artık hiçbir şey yazmıyordu. Paris'ten gelen mektuplara birkaç yıl karşılık vermeyince, kardeşi de yazmamaya başlamıştı. *Quod licet Jovi, non licet bovi*.[{***}] Georg, çok sayıda kadınla ilişki kurmaya başladığından bu yana, kendini Jüpiter sanıyordu. Kadınlara düşkün bir insandı Georg, yalnızlığa dayanamıyor, onun için de çevresinde kadınların bulunmasını sağlıyordu. Kien'i de seven bir kadın vardı. Ama Kien, onun yanında kalacak yerde kaçıp gitmişti; şimdi de yalnızlığına yakınıyordu. Hemen geri döndü ve uzun, umut dolu adımlarla aynı sokaklardan geçerek evine yollandı.

Acıma duygusunun etkisi altında, adımları onu mizacına uygun düşenden daha hızlı bir tempoyla götürmekleydi. Şimdi Therese'nin yazgısı elindeydi. Kendini ona duyduğu aşk yüzünden tüketmekte olan bu zavallı yaratığın kalan ömrünü karartıp kısaltabilirdi. Orta bir yol bulmak gerekliydi. Therese'nin umutları boşunaydı, Kien'in bir yaşam adamı olması olanaksızdı. Kardeşinin yeterince çocuğu oluyordu. Kien ailesinin devamı sağlanmıştı. Kadınların olaylara eleştirel gözle bakamadıkları söylenirdi, doğruydu bu; birlikte oldukları insanı tanıyamıyorlardı bir türlü. Therese onunla aynı evi paylaşmaya başladığından bu yana sekiz yılı aşmıştı. Bu süre içerisinde Kien'in yerine Hazreti İsa'yı baştan çıkarmaya çalışsaydı, çoktan başarmış olurdu. Güvercinler, yaşamlarının amacına ihanet edebilirlerdi belki, çünkü onların yaşamlarında amaç diye bir şeyin varlığı söz konusu değildi. Oysa bunca çalışmanın yanında bir de kadın derdi — bu, bilimin özüne karşı işlenmiş bir cinayetten başka bir şey değildi. Evet, Therese'nin bağlılığını takdir ediyordu, kadın sınırlı gücünün yettiğini yapmaktan kaçınmıyordu. Kien, hırsızlıktan ve dolandırıcılıktan Tiksinirdi. Therese'nin yararına olan bir şeyi esirgeyip, onu dolandırmış durumuna düşmeyi aklının kenarından bile geçirmiyordu. Sekiz yıl boyunca onu, bir kadından beklenmeyecek kadar sessiz bir aşkla sevmişti. Kien, hiçbir şeyin farkına varmamıştı. Kadın, ancak evlendiklerinden bu yana dilini tutamaz olmuştu. Şimdi Kien, onun aşkından kaçmak için her şeyi yapacaktı. Bankasının iflas etmesinden mi korkuyordu Therese? Peki, o halde parasının hangi bankada olduğunu ona söyleyecekti. Üstelik Therese bunu bilmiyor da değildi; bir kez o bankada bir çek bozdurmuştu. Bankanın sağlam olup olmadığını soruşturabilirdi böylece. Biriktirdiği paraları Kien'e mi bağışlamak istiyordu? Peki. Bu masum mutluluğu da verecekti

Therese'ye. Kadının vasiyetname yapmak için bir neden bulması amacıyla, kendisi de bir vasiyetname düzenleyecekti. İnsanoğlu ne kadar az şeylerle mutlu olabiliyordu! Kien, verdiği bu kararla, Therese'nin gürültülü ve aşırıya kaçan aşkının yükünü de sırtından atmış oldu.

Gelgelelim zayıf bir günündeydi. İçinden de başarısızlığa uğramayı umut ediyordu. Gerçek aşk, hiçbir zaman yatışmak nedir bilmez ve daha eskileri tümüyle ortadan kalkmamışken, yeni dertlere kaynaklık eder. Kien, o güne değin hiç âşık olmamıştı; henüz hiçbir şey bilmeyen, ama her şeyi öğrenmek üzere olan ve hem bilmenin, hem de bilmemenin karşısında aynı karanlık korkuyu duyan bir erkek çocuğu gibi hissediyordu kendini. Kafası karışmıştı; içinden bir kadın gibi gevezelik edip duruyordu. Aklına gelene doğru dürüst sınamadan sarılıyor, hemen ardından daha iyisini değil, ama bir başkasını bulduğu için, eskisini sonuna dek izleyecek yerde yan yolda bırakıveriyordu. İki tasarımın egemenliği altındaydı; bunlardan biri seven ve kendini veren kadına, ötekisi ise bir an önce çalışma bekleyen kitaplara ilişkindi. Evine yaklaştıkça, içindeki bölünmüşlük de daha bir yoğunlaşıyordu. Aklıyla her şeyin bilincine tam olarak varıyordu ve çok utanıyordu. Aşkı hedef aldı ve ona en sert sözcüklerle saldırdı, bu arada en çirkin silahlara da sarılmaktan çekinmeyerek, Therese'nin eteğini gündeme getirdi. Kadının cahilliği, sesi, yaşı, sözleri, kulakları — bunların tümü de etkin rol oynadı; ama sonunda asıl ağır basan, etek oldu. Kien evinin önüne vardığında etek, artık yakınlaşmış olduğu kitapların ağırlığı altında ezilip gitmişti.

"Neydi o düşündüğüm?" dedi kendi kendine. "Yalnızlık mı? Ben yalnızım, öyle mi? Peki ya kitaplar?" Katları çıktıkça kitaplarına daha da yaklaşıyordu. Hole girdiğinde, çalışına odasına doğru; "Ulusal Banka!" diye seslendi. Therese, yazı masasının önünde duruyordu. Kien: "Vasiyetnamemi düzenleyeceğim!" diye bir buyruk verdikten sonra, kadını istediğinden de daha sert bir hareketle yana itti. Therese onun yokluğunda yeni ve güzel üç kâğıt çıkarmış, hepsine "Vasiyetname" diye başlık koymuştu. Kâğıtları göstererek gülmek istedi, ama bütün yapabildiği, hafifçe gülümseyebilmek oldu. "Ben hep söylememiş miydim" diye söze başlamak istediyse de, sesi kısılıverdi. Neredeyse bayılmak üzereydi. Yakışıklı gencin onu kolları arasına alması üzerine, yine kendine geldi.

Yehuda ile Mesih

THERESE, Kien’in yazdığı vasiyetnamenin önce bir yazım yanlışı, ardından budalaca bir şaka, en sonunda da bir tuzak içerdiği kanısına kapıldı. Kien’in bankadaki ana parası, olsa olsa evi iki yıl daha geçindirmeye yeterdi.

Therese rakamı ilk kez gördüğünde, masum bir ifadeyle bir sıfırın eksik olduğunu söyledi. Kien’in bir yazım yanlışı yaptığına inanmıştı. Kocası bir denetleme yapıp, doğru yazdığını saptadıktan sonra, bu paranın on katını beklemiş olan Therese acı bir düş kırıklığına uğradı. Peki neredeydi servet? Therese, genç ve yakışıklı adama kentin en güzel mobilya dükkânını açmak istiyordu. Vasiyetname, yalnızca *Gross ve Annesi* büyüklüğünde bir firmaya yetebilirdi. Therese, bunu kestirebilecek kadar işten anlıyordu artık; haftalardan beri yatmazdan önce mobilyaların alış fiyatlarını hesaplamaktaydı. Kendine ait bir fabrika kurma düşüncesinden vazgeçmişti; fabrika işlerinden bir şey anlamıyor, dükkânda kendisinin de söz sahibi olmasını istiyordu. Şimdi ise beyninden vurulmuşa dönmüştü; *Grob ve Karısı* firması —böyle bir tabela konması, Therese’nin başlıca koşullarından biriydi— işe ancak *Gross ve Annesi* çapında başlayabilecekti. Öte yandan genç ve yakışıklı adam, *Gross ve Annesi* firmasının belkemiğiydi; Therese bu belkemiğini bir kez elde ettikten soma, işler bütün kazancı aynı işe yatırmaya olanak sağlayacak denli iyi gidecekti, ikisinin parasal bir gereksinimleri yoktu. Zaten aşk, bu demekti. Birkaç yıl içerisinde *Gross ve Annesi* firması, artık tası tarağı toplayabilirdi. Therese tam cam kapının ardında oturan ve yeni kurulan Grob ve Karısı firmasına en iyi müşterilerini kaptırdığı için dazlak kafasını kaşıyıp içini çeken küçük müdürün düşünü kurduğu sırada, Kien:

“Burada eksik sıfır yok. Yirmi yıl önce bir sıfır daha vardı,” dedi.

Ona inanmayan karısı, hafiften alaylı, sordu: “Peki, o halde nereye gitti bütün bu para?”

Kien, bir şey söylemeksizin kitapları gösterdi. Günlük geçimine harcamış

olduğu paraya ise değinmedi; zaten çok küçük bir miktar tutuyordu ve ayrıca bu kadarını bile kitaplara değil, başka şeylere harcadığından ötürü kendinden utanıyordu.

Alay etme zevkini yitiren Therese, bu kez Kien’i küçük gören bir ifadeyle konuştu: “Gerisi, şu yeni ortaya çıkan kardeşe yollanacak. Paranın onda dokuzunu siz yaşarken kardeşiniz, onda birini de ölümünüzden sonra karınız alacak.

Kien’in maskesini düşürmüştü böylece. Şimdi kocasının utanacağını ve iş işten geçmezden önce tartışmalı sıfırı yerine ekleyeceğini umuyordu. Önüne kemik atılan köpek yerine koydurtmayacaktı kendini. Paranın tamamını istiyordu. Kendini genç ve yakışıklı adamın yararlarını gözetmekle yükümlü sayıyor, içinden onun ileri sürebileceği itirazları kullanıyordu. Kien, bakışlarını hâlâ kitaplarda dolaştırdığından, kadının ne söylediğini doğru dürüst duymadı. Kitaplara bakması bitlikten sonra, belgeyi görev bilinciyle bir kez daha gözden geçirip, ikiye katladı ve: “Yarın bununla birlikte notere gideriz,” dedi.

Therese bir küfür savurmamak için odadan çıktı. Kien’e, aklını başına toplaması için zaman bırakmak istiyordu. Böyle bir şeyin yapılamayacağım anlamalıydı adam. Yıllanmış eşi, insana elbet yeni bir kardeşten daha yakın olurdu. Therese, kitapların dörtte üçü zaten kendisine ait olduğundan, bu kitaplara yatırılmış olan parayı düşünmüyordu. Şimdi onun için tek önemli olan, kitaplığın dışında kalan servetti. Notere gidilmesini elinden geldiğince ertelemeliydi. Vasiyetname bir kez notere teslim edildikten sonra, artık anapara da gitmiş sayılırdı. Saygıdeğer insanlar, sık sık vasiyetname yapmazlardı. Böyle bir şeye kalkıştıklarında, noterden utanırlardı. Bundan ötürü en iyisi, vasiyetnameyi daha başlangıçla nasıl olması gerekiyorsa öyle düzenlemekti, o zaman ikinci bir vasiyetname yapmaya gerek kalmazdı.

Kien, aslında bütün işlemleri hemen bitirmeyi yeğlerdi. Ama bugün, kendisine âşık oluşundan ötürü, Therese’ye belli bir saygı duymaklaydı. Okuması yazması olmayan Therese’nin resmi bir belge düzenlemesinin saatler alacağını biliyordu. Yardım etmeyi önermedi, çünkü böyle bir öneri kadını küçük düşürürdü. Duyguları bu kadarcık bir inceliğe lâyıktı. Therese’ye gösterdiği yakınlık, ancak ona ne düşündüğünü anladığını belli etmediği takdirde bir anlam taşıyabilirdi. Kien, Therese’nin ölüme bağlı

tasarruf yoluyla gerçekleştirmek istediği bağışlamaya değinirse kadının ağlamaya başlamasından korkuyordu. Bu nedenle çalışmaya oturdu, gerek vasiyetnameyi, gerek vasiyetnameye ilişkin tüm düşünceleri bir yana itti ve Therese'nin yatak odasına açılan kapıyı açık bıraktı. Sonra kendini büyük bir güç ve yoğunlukla "Pali Kanonu'nun Japon Busoku Sekitai'sinin Biçimi Üzerinde Etkisi" başlıklı eski incelemeye verdi.

Öğle yemeğinde bakışlarını birbirlerinden gizlemeye gerek duymamakla birlikte, tek sözcük konuşmadılar. Therese vasiyetnamenin düzeltilebilmesi olasılığı üzerinde kafa yordu, Kien ise karısının kalemle yazacağı vasiyetnamenin içereceğinden emin olduğu yazım yanlışlarını düşündü. Therese'nin metnini yeniden mi yazmalıydı, yoksa düzeltmekle mi yetinmeliydi? Bu iki önlemden biri kaçınılmaz olacaktı. Birkaç saatlik bir çalışma, Kien'in karısına karşı ince duygularını önemli ölçüde köreltmeye yetmişti. Ama bu duygudan geri kalan, yine de iki önlemden birini seçmesine ilişkin kararı ertesi güne ertelemesine yetti.

Gece Therese, gelecekteki işini düşünmek yüzünden uyuyamadı. Kocası çalıştığı sürece, yani saat on ikiye değin acı acı harcanan elektriği düşündü. İsteklerinin gerçekleşme aşamasına çok yaklaştığından bu yana, israf edilen her kuruşa eskisinin iki katı yakınır olmuştu. Yatağına da dikkatle ve bütün ağırlığını vermemeye çalışarak uzanmıştı, çünkü niyeti bu güzel yatak odası takımını açacağı dükkânda yeni diye satmaktı. Bugüne değin takımın herhangi bir yerinde bir çizik bile olmamıştı, hepsini yeniden cilalatmak gerekirse, yazık olurdu. Karyolaya bir zarar gelebileceği düşüncesi yüzünden, aklından yaptığı tüm hesaplar doğru çıktıktan ve Kien yattıktan sonra da uyanık kaldı. Artık düşünmesi gereken bir şey kalmamıştı, canı sıkılıyordu; ama yarın artık sıkılmayacaktı.

Gecenin geri kalan saatlerini, miras yoluyla elde edeceği toplamı, "O" yazmaktaki ustalığından yararlanarak yükseltmekle geçirdi. Onunla rekabete girişen kadınlar, bu konuda kendisinin çok gerisinde kaldılar. Kimileri, aslında olmamaları gereken yerlerde beliriverdiler. Hiçbirinin eteği kolalı değildi. İçlerinde otuz yaşında göstereni de yoktu. En genci, kırk yaşının üzerindeydi, ama onun da sıfırları gülünçtü, bu yüzden genç ve yakışıklı adam, bu kadını hemen kapı dışarı etti. Sokağa çıktığı zaman da erkeklerin hiçbiri başını döndürüp bakmadı. Yeterince paran var, pis karı,

diye bağırdı Therese bu yüzsüzün ardından, neden kolalatmıyorsun eteğini? Hem tembellikten parmağını kımıldatmamak, hem de kuruşu esirgemek, herkes yapabilir bunu. Daha sonra Therese, içinde büyük bir şükran borcuyla genç ve yakışıklı adama döndü. Onu o güzel adıyla çağırmak istiyordu, Grob adı yakışmıyordu çünkü bu erkeğe; gelgelelim unutmuştu güzel adın ne olduğunu. Yataktan kalktı, gürültü çıkarmaksızın gece lambasını yaktı, eteğinin cebindeki kitap listesini çıkarıp, kaça patlarsa patlasın, uğrunda elektrik harcamaktan çekinmeyeceği adı bulana dek gözden geçirdi. Heyecanından neredeyse “Puda” diye bağıracaktı bulduğunda; oysa böyle bir ad, ancak kadife gibi yumuşacık bir sesle, fısıltı halinde söylenebilirdi. Işığı yine kapatıp bütün ağırlığıyla karyolaya uzandı. Yatak odası takımına göstermek istediği özeni unutmuştu. Yattığı yerde defalarca “Herr Puda” diye yineledi. Genç adam, yalnız yakışıklı ve ilginç değil, aynı zamanda akıllıydı da; çalışırken başka şeye bakmıyordu. Kadınları tek tek gözden geçiriyordu. İçlerinde taşıdıkları sıfırların ağırlığı altında iki büklüm olmuş gibi yapanlar vardı. Therese ise: “Bunları iki büklüm yapan sıfırlar değil, yaşlılık, dikkatini çekerim,” diyordu. Doğruluğu hiçbir şeye değişmezdi ne de olsa. Herr Puda, önündeki tek bir buruşuğu olmayan, güzel kâğıda tertemiz sıfırlar yazmaklaydı. Zaten bu insanda güzel ve temiz olmayan hiçbir yan yoktu. Herr Puda, aşkla yanıp tutuşan gözlerini kâğıtta gezdirdikten sonra: “Çok üzgünüm, hanımefendi, ama ne yazık ki tümüyle olanaksız!” diyordu. Tohumluk paçoz da kendini bir anda dışarda buluyordu. Cüreti akıl alacak gibi değildi doğrusu! Ne sanıyorlardı bu zamane kadınları kendilerini? Birinin eli biraz para görmesin, hemen en yakışıklı erkeği kafese koyabileceğini düşünüyordu. Therese’nin en sevindiği şey, Herr Puda’nın, bu şekilde ayağına getirilen serveti her şeyin üzerinde tutmasıydı. Böyle bir durumda Herr Puda, hemen: “O zaman iş değişir, hanımefendi, lütfen buyrun, oturun!” diyordu. Böyle birinin ne kadar tohuma kaçmış olduğunu tahmin etmek kolaydı. Ama yine de gösterilen yere oturuyordu. Birkaç saniye sonra Herr Puda karşısındakiyle hiç kuşkusuz: “Ne kadar genç ve güzelsiniz, hanımefendi!” diye konuşmaya başlayacaktı. İşte o zaman Therese, biraz korkuya kapılıyordu. Adamın ağzını açacağı anı bekliyor, tam o anda varlığını belli edip araya giriyordu. Sağ elinde ucu sivriltilmiş kurşun kalemiyle, “Bir dakika lütfen!” dedikten sonra kâğıda, parayı gösteren rakamın hemen ardına güzel 0’ını özene bezene konduruyordu. Onun servetini gösteren

rakam, en üstleydi; ne de olsa Herr Puda'nın karşısına çıkan ilk zengin kadındı. O anda istese bir şeyler söyleyebilirdi; ama alçakgönüllü bir ifadeyle bir kenara çekilip susmayı yeğliyordu. Therese'nin yerine Herr Puda alıyordu sözü: "Çok üzgünüm, hanımefendi, ama tümüyle olanaksız!" Bu sözleri duyan kart zenginler arasında, ağlayanlara rastlanıyordu. Mutluluğa bu denli yaklaştıkları sonra kıl payı elinden kaçırmak, kolay değildi ne de olsa. Ama Herr Puda aldırmıyordu karşısında dökülen gözyaşlarına. "Bir kadın önce otuz yaşından fazla göstermemeli," diyordu, "ancak ondan sonra ağlayabilir." Erkeğin kimden söz ettiğini anlayan Therese ise kendisiyle övünüyordu. İnsanlar sekiz yıl süreyle okula gidiyorlar, ama hiçbir şey öğrenmiyorlardı. Neden öğrenmiyorlardı sanki 0 yazmasını? Öğrenilmeye değer bir sanat değil miydi bu?

Sabaha doğru Therese, artık yatakta kalamayacak denli heyecanlanmıştı. Kien saat altıda uyandığında, o çoktan kalkmıştı. Hiç ses çıkarmayarak Kien'in giyinirken, yıkanırken ve kitaplarını birbirine çarparken çıkardığı gürültülere kulak kabarttı. Gerek kendi yaşamının dış dünyadan kopukluğu, gerekse Kien'in sessiz yürüyüşü, belli gürültülere karşı kulağının duyarlığını yüksek bir düzeye getirmişti. Yerdeki yumuşak halıya ve Kien'in gövdesinin hafif olmasına karşın, onun hangi yöne doğru gittiğini tam olarak saptayabiliyordu. Kien, düşünülebilecek her yöne gitti, odanın içinde yerli yersiz dolaştı, ama masasının yanına uğramadı. Ancak saat yedide yazı masasını da ziyaret ederek bir süre onun başında kaldı. Therese, Kien'in kaleminin hışırtısını duyar gibi oldu. Beceriksiz adam, diye düşündü, ne zaman bir 0 yazacak olsa, kalemi hışırdıyor. Sonra bir ikinci hışırtı duymak umuduyla kulak kabarttı. Geceki olaylardan sonra, en aşağı iki sıfırın beklentisi içerisindeydi. Ve bu arada kendini yine de çok yoksul bularak: "Gece her şey daha güzeldi" diye mırıldandı.

Kien, ayağa kalkarak sandalyeyi yana itti; işini bitirmiş, kalemden başka hışırtı çıkmamıştı. Therese büyük bir sabırsızlıkla ona doğru seğirtti. Kapının eşiğinde çarpıştılar. Kien: "Tamam mı?" diye sorarken, Therese onu: "Bitirdiniz mi?" sorusuyla yanıtladı. Kien'in karısına karşı olan son sevecenlik kırıntılarını da geceki uyku alıp götürmüştü. Bir kadından kaynaklanan bu saçma olay, artık onu hiç ilgilendirmiyordu. Vasiyetnameyi ise ancak el yazılarının altından ortaya çıktığında yeniden anımsamıştı. Belgeyi can sıkıntısıyla baştan aşağı okudu ve bankadaki parasını gösteren

sayının sondan bir önceki rakamında akıl almaz bir yanlışlık saptadı: beş yazılacak yerde yedi yazılmıştı. Yanlışı öfkeyle düzelterek, insanın beşi tutup da özellikle yediyle nasıl karıştırabileceğini sordu kendi kendine. Yanlışlık, belki her ikisinin de asal sayı olmasından kaynaklanmıştı; olası tek doğru olan bu akla yakın açıklamayla birlikte Kien'in öfkesi de yatıştı. "Güzel bir gün." diye mırıldandı. "Çalışıp bu günü değerlendirmeliyim!" Ancak sonradan çalışmasının ortasında rahatsız edilmemek için, ilk olarak Therese'nin işini çözüme bağlamak istiyordu. Çarpıştıklarında Therese'ye bir şey olmadı, eteği onu koruyordu. Kien'in ise doğal olarak canı acımıştı.

Karşılıklı olarak birbirlerinden yanıt beklediler. Kien bir şey söylemeyince, Therese onu bir yana iterek yazı masasına doğru seğirtti. Evet, vasiyetname masanın üstündeydi. Therese, sondan bir önceki rakamın 7 verine şimdi 5 olduğunu gördü, yeni bir sıfır ise yoktu ortada. Bu cimri insan, son dakikada ondan yine bir şeyler koparmıştı. Yeni yazılan rakam, yalnızca 20 şilinlik bir fark yaratıyordu, ama o yeni sıfır yazıldığında sayı 200 olacaktı. İkinci sıfırla birlikte ise fark, 2000 şiline yükselecekti. Hayır, Therese 2000 şilin dolandırılması karşısında sessiz kalmayacaktı. Genç ve yakışıklı adam, bunu duysa ne derdi? "Çok rica ederim hanımefendi, ama bu, ortak işletmemizin sırtından çıkıyor!" Evet, Therese'nin dikkatli olması gerekiyordu, yoksa genç ve yakışıklı adam tarafından kapının önüne konulabilirdi. Adam yalnızca işini doğru dürüst gören bir kadınla çalışabilirdi. Savruğun biriyle iş göremezdi.

Therese, arkasında duran Kien'e döndü: "Buradaki beş rakamı yanlış."

Kien, ona aldırmadı. "Ver vasiyetnameni!" dedi asık bir yüzle.

Therese, onun ne dediğini çok iyi işitmişti. Dünden beri dikkat kesilmişti ve Kien'in en ufak hareketlerini bile izliyordu. Birlikle geçirdikleri uzun yıllar boyunca hiçbir zaman, şu son birkaç saat içerisinde gösterdiği soğukkanlılığı göstermemişti. Kien'in şimdi kendisinden bir vasiyetname istediğini anlamıştı. Haftalardır vermekte olduğu söylevin kuramsal bölümünü anımsadı: "Her iki tarafın da notere gidip..." Kien'in buyruğunun üzerinden daha birkaç saniye geçmemişti ki, Therese karşılık verdi:

"Burası noter mi?"

Sonra Kien'in buyruğuna gerçekten öfkelenmiş olarak odadan çıktı.

Kien, eşinden aldığı bu sert yanıtla hesaplaşmaya kalkışmadı. Kadının vasiyetnameyi henüz vermek istemediğini saptamakla yetindi. O zaman bugün notere gitmekten de kurtuluyordu; böylesinin çok daha iyi olduğunu düşündü, durumu sevinçle karşılayarak kendini yeniden üzerinde çalışmakta olduğu incelemeye verdi.

Aralarındaki sessiz oyun, birkaç gün sürdü. Kien, Therese'nin suskunluğu karşısında giderek yatışırken —şimdi hemen hemen eski konumuna dönmüştü— Therese'nin tedirginliği her saat artıyordu. Yemeklerde hiçbir şey söylememek için kendini neredeyse kaba kuvvet kullanarak dizginliyordu. Ağzından elinde olmaksızın sözcüklerin dökülebileceği korkusuyla, Kien'in karşısında ağzını açıp tek lokma yemiyordu. Açlığı korkularına koşut olarak büyümekteydi. Kien'le masaya oturmadan önce mutfakla karnını doyuruyordu. Kocasının yüzünde gördüğü her kıpırtı karşısında içi titriyordu; bu kıpırtılardan birinin ansızın "noter" sözcüğüne dönüşmeyeceğini kim garanti edebilirdi? Arada —ender olmakla birlikle— Kien'in bir cümle söylediği de oluyordu. Kadın, her cümleden sanki bir ölüm hükmüymüş gibi korkuyordu. Kien daha çok konuşmaya kalkışsa, o zaman kadının içindeki korku da binlerce küçük korkuya bölünüp her yanını saracaktı. Bu nedenle kocasının çok az konuşması, Therese için bir avunma nedeniydi. Ama korku, yine de büyüklüğünü ve gücünü koruyordu. Kien "Bugün..." diye söze başlayacak olsa, Therese hemen kararlı bir ifadeyle ve kendi kendine: "Bugün noter yok!" diyor, bu cümleyi kendisi için yeni ve görülmemiş bir hızla yineliyordu. Gövdesinin her yanını ter kaplıyor, bu arada yüzü de terliyordu; Therese bunu anlıyor ve yüzünün kendisini ele vermesinden korkuyordu. Hemen dışarı koşup bir tabak getiriyordu. Kien'in aslında var olmayan isteklerini yüzünden okuyordu. Artık kocasının her istediğini yapmaya hazırdı, yeter ki ağzım açıp konuşmasın! Kadının bu hizmet aşkı, aslında tümüyle sıfırlara yönelikti, ama Kien'in işine yarıyordu. Therese ise korkunç bir felaketin gelmek üzere olduğunu seziyordu. Yemek pişirirken, özel bir çaba harcıyordu; yeter ki yemeği beğensin, diye düşünüp ağlıyordu. Belki de kocasını iyice beslemek, ona sıfırları yazacak gücü kazandırmaktı amacı. Ya da belki yalnızca sıfırları ne denli hak ettiğini göstermek istiyordu.

Derin bir pişmanlık duyuyordu. Dördüncü gece, yakışıklı ve genç adamın ne olduğunu anladı: Bu erkek, onun için bir günahtı. Bunu anlayınca artık

adını çağırmaz oldu; yoluna çıktığı zaman ise ona kötü kötü bakıyor; "Her şeyin zamanı var!" diyerek gitmesi için bir tekme savuruyordu. Artık işler de iyi gitmez olmuştu. Bir işin iyi gitmesi için önce onu hak etmek gerekirdi. Sığınabileceği tek yer, mutfaktı şimdi, orada olduğu zaman kendini eskisi gibi sade ve azla yetinebilen bir insan hissediyordu. Etrafında pahalı mobilyalar bulunmadığından, evin hanımı olduğunu bile neredeyse unutuyordu. Ama mutfakla bile onu tedirgin eden bir şey vardı: bir köşede öyle dilsiz duran rehber, bu rehber, kendisinindi. Bir güvenlik önlemi olarak rehberin noterleri gösteren bölümünü kesip çıkardı ve çöplerle birlikte evden uzaklaştırdı.

Kien, bunların hiçbirini fark etmedi. Therese'nin konuşmaması, ona yetiyordu. Bir ara, Çin'le Japonya arasında bulunduğu bir sırada, bunun, izlediği akıllı politikanın sonucu olduğunu düşündü. Therese'nin elinden her türlü konuşma nedenini almıştı. Kadının aşkında bulunan ve ona batan dikeni çekip kopartmıştı. O birkaç gün içerisinde çok sayıda eski ve kimi yerleri zarar görüp okunmaz olmuş metni, kendi tahmin ve yorumlarına dayanarak yine eski haline getirmeyi başardı. Daha önce başkalarınca yapılan düzeltme girişimleri sonucu inanılmayacak kadar kötü bir hale gelmiş olan bir cümleyi, üç saatlik bir çalışma sonucunda yeniden kurdu. Doğru harfler, kaleminin ucundan yağmur gibi dökülüyordu. Eski inceleme metnini üçüncü günü tamamlayıp gönderdi. Yenilerinden de ikisi üzerinde çalışmaya başlamıştı. Belleğinde uyanan eski nakaratlar, Therese'nin nakaratlarını unutturmuştu. Ağır ağır evlenmeden önceki zamanlara dönüyordu. Yalnız Therese'nin eteği, zaman zaman Kien'e kadının varlığını anımsatıyordu, çünkü etek düzgünlüğünden ve sertliğinden çok şey yitirmişti. Şimdi çok daha çabuk hareket ediyordu ve hiç kuşkusuz eskisi gibi ütülü değildi. Kien, bu noktayı saptamakla yetindi, ama nedenleri üzerinde kafa yormadı. Kadının yatak odasına açılan kapıyı neden açık bırakmayacaktı? Therese, onun gösterdiği yakınlığı asla kötüye kullanmıyor ve onu rahatsız etmekten kaçınıyordu. Kien'in yemek zamanlarında onunla birlikte masaya oturması, kadının içine su serpmekleydi. Çünkü Therese, Kien'in bir daha birlikte masaya oturmayacağı yolundaki tehdidini gerçekleştirmeye kalkmasından korkuyor, bundan ötürü de bir kadından beklenmeyecek denli çekingen davranıyordu. Hizmetine koşmakta abartmaya kaçmasa, Kien daha da memnun olacaktı. Ama zamanla bu

alışkanlığından da vazgeçecekti; fazla tabak kullanmak gereksizdi. Her defasında insanı önemli düşüncelerinden uyandırmaktan başka bir işe yaramıyordu.

Dördüncü günü Kien, sabah saat yedide her zamanki gezintisini yapmak üzere evden çıkınca, Therese de —yine tepeden tırnağa gizemli bir görünüm içerisinde— yazı masasının yanına seğirtti. Ama hemen masanın başına geçmeye cesaret edemedi. Birkaç kez çevresini dolandıktan sonra, masaya dokunmaksızın odayı toplamaya girişti. Henüz umduğu kıvama gelmediğini hissediyor ve düş kırıklığını elinden geldiğince erteliyordu. Ansızın suçluların parmak izlerinden bulundukları aklına geldi. Bavulundan güzel eldivenlerini, bir zamanlar kendisine bir koca kazandırmış olan eldivenleri çıkarıp giydi ve —eldivenleri kirletmemek için— dikkat ederek vasiyetnameyi çıkardı. Sıfırlar hâlâ eksikli. Therese, sıfırların kimsenin göremeyeceği denli ince yazılmış olmasından korktu. Ama biraz daha dikkatle bakınca korkusu geçti. Kien eve dönmezden epey önce ikisi, yani Therese ve oda, sanki en küçük bir şey olmamış görünümündeydi. Mutfağa dönen Therese, yine sabah saat yedide ara vermiş olduğu sıkıntılı düşüncelere daldı.

Beşinci gün de değişiklik olmadı. Therese vasiyetnameye biraz daha uzun zaman ayırdı ve ne zamana, ne de eldivenlerine acıdı.

Altıncı gün, bir pazar günüydü. Keyifsiz uyanan Therese, kocasının dışarı çıkmasını bekledikten sonra, her günkü gibi vasiyetnamedeki o ilençli rakamlara baktı. Yalnız 12.650 sayısı değil, ama tek tek her rakam kendine özgü biçimi ile artık iliğine işlemişti. Gazete kâğıdından bir şeridin üstüne vasiyetnamedeki toplamı olduğu gibi kopya etti. Rakamlar, Kien'in yazmış olduklarına tıpatıp benziyordu; hiçbir yazı uzmanı bunları birbirinden ayıramazdı. Therese, şeridi başka sıfırlar da yazabilmek için uzunlamasına kullandı ve bir düzineye yakın sıfırı sığdırdı. Ortaya çıkan dev sayıyı görünce, gözleri parladı. Kaba elleriyle kâğıdı birkaç kez okşayıp: "Aman Allahım, ne kadar güzel!" dedi.

Sonra Kien'in kalemim aldı, vasiyetnamenin üzerine eğilip 12.650 sayısını 1.265.000 yaptı.

Mürekkepli kalemle yaptığı çalışma da, daha önce kurşun kalemle yaptığı

çalışma gibi, temiz ve yanlışsız olmuştu. İkinci sıfırı tamamladıktan sonra doğrulmak istediyse de, başaramadı. Kâğıda yapışmış olan kalem, yeni bir sıfır yazmak üzere harekete geçmişti. Yer darlığından ötürü bu yeni sıfırın ötekilerinden daha küçük ve sıkışık yazılması, zorunluydu. Therese, karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi gördü. Bundan böyle yapılacak her çizgi, öteki harflerin ve rakamların oluşturduğu düzene ters düşecekti. Dikkatleri kâğıdın bu noktasına çekecekti. Therese, neredeyse kendi eserini bozmak üzereydi. Üzerinde çok sayıda sıfır yazılı olan gazete kâğıdından şerit, vasiyetnamenin yanındaydı. Therese'nin zaman kazanmak için vasiyetnameden başka yöne çevrilen bakışları, bu şeride takıldı. Bir anda dünyadaki hiçbir mobilya dükkânının getiremeyeceği denli zengin olma tutkusu, giderek büyümekteydi. Bunu daha önce düşünebilmiş olsaydı, ilk iki sıfırı daha küçük yazar, böylece de bir üçüncü sıfırı kalan yere sığdırabilirdi. Nasıl yapabilmişti böyle bir aptallığı? Oysa şimdi her şey ne kadar güzel olmuş olacaktı! Therese, yazmakta direnen kalemle savaşıyordu; ne yapacağını şaşırmıştı. Harcamak zorunda kaldığı çaba gücünü aşıyordu. Açgözlülük, öfke ve yorgunluk nedeniyle soluk soluğa kalmıştı. Soluk alırken oluşan sarsıntılar, koluna geçiyordu; kalemdeki mürekkebin kâğıda sıçraması tehlikesi belirmişti. Therese, bu tehlikenin verdiği korkuyla hemen geri çekildi. Gövdesinin üst kısmını doğrultmuş olduğunu anladı ve —şimdi biraz daha düzenli— bir soluk aldı, "insan azla yetinebilmeli" diye içini çekli ve yitirdiği milyonların anısına, hemen hemen üç dakika kadar çalışmasına ara verdi. Sonra mürekkep kurumuş mu diye baktı, güzel şeridi cebine koydu, vasiyetnameyi de katlayıp daha önce bulduğu yere bıraktı. Hiç memnun değildi halinden; isteklerinin sınırı çok daha genişti. Olabileceğin yalnızca bir bölümünü elde edebilmiş olduğundan, ruhsal konumu da değişime uğradı; kendini ansızın bir dolandırıcı gibi hissetmeye başlayınca, kiliseye gitmeye karar verdi. Zaten günlerden pazardı. Dairenin kapısına, üstüne "Kilisedeyim, Therese" yazılı bir kâğıt bıraktı; kiliseye gitmek kendisi için sanki yıllardan beri en doğal ve alışılmış şeymiş gibi yapmıştı bunu.

Kentin en büyük kilisesini, katedrali seçti. Daha küçük birini seçseydi, kendisine hakkının çok daha fazlası olduğunu anımsatabilirdi. Merdivenlerde giyimli olmadığı geldi aklına. Kendini çok bitkin hissetmesine karşın geri döndü ve mavi eteğini çıkarıp onun tıpatıp aynısı

olan ikinci eteğini giydi. Sokağa çıktığında, bütün erkeklerin kendisine baktıklarını fark etmeyi unuttu. Katedrale girdiğinde, utandı. İçerde bulunanlar, kendisine gülüyorlardı. Olacak şey miydi kilisede gülmek? Ama Therese, saygıdeğer bir kadın olduğundan buna hiç aldırmadı. İçinden üzerine basa basa, saygıdeğer bir kadın, dedi, bunu yineledi ve katedralin sessiz bir köşesine sığındı.

Sığındığı yerde, pahalı yağlı boyalar kullanılarak yapılmış bir *Son Akşam Yemeği* resmi asılıydı. Çerçeve, tümüyle altın yaldız kaplamaydı. Therese, sofra örtüsünü beğenmedi. İnsanlar güzelden anlamıyorlardı, üstelik örtü kirlenmişti de. Para kesesi neredeyse insan elini uzatsa alabilecek gibiydi, içinde otuz adet güzel gümüş para vardı; paralar görünmüyordu gerçi, ama kese sanki canlı gibiydi. Yehuda tutmaklaydı keseyi.

O denli cimriydi ki, elinden bırakmazdı da. Kimseye tek kuruş vermezdi. Tıpkı Therese'nin kocası gibi. Zaten Hazreti İsa'yı da o yüzden aldatmıştı. Kocası zayıflı, Yehuda ise şişmandı ve kızıl bir sakalı vardı. Herkesin ortasında, o genç ve ilginç adam oturmaktaydı. Çok güzeldi yüzü, güzel ve soluk; gözleri ise nasıl olması gerekiyorsa, öyle. O, her şeyi biliyordu. İlginç bir insandı ilginç olmasına ama aynı zamanda da akıllıydı. Bakışlarını para kesesine dikmişti. İçinde kaç para olduğunu bilmek istiyordu. Bir başkası, kesenin içindekileri saymak zorunda kalırdı, ama onun buna gereksinimi yoktu; yalnız bakmakla öğrenebiliyordu bilmek istediğini. Therese'nin kocasına gelince, pis cimrinin biriydi. Yirmi şilin için aldatmacaya kalkışıyordu. Ama Therese gelmeyecekti bu oyuna, o rakamın yerinde daha önce bir 7 vardı. Kocası bunu hemen bir beşe çevirmişti. Böylece miktar, iki bin olmuştu. Genç ve yakışıklı adam, küfrü basacaktı. Ama Therese'nin elinden gelen bir şey var mıydı? O, resimdeki beyaz güvercinin ta kendisiydi. Yakışıklı adamın başının tam üzerinden uçuyordu. Masum olduğu için de pırıl pırıldı. Ressam, böyle olmasını istemişti. Ne istediğini biliyordu herhalde; bu, onun işiydi. Evet, Therese o beyaz güvercinin ta kendisiydi. Yehuda, istediğini yapabilirdi. Ama yakalayamayacaktı. Ona gelince, istediği yere uçabilirdi. Genç adama doğru uçuyordu, çünkü güzelliğin ne demek olduğunu biliyordu. Yehuda istediğini söyleyebilirdi. Yehuda'ya düşen, gidip kendini asmaktı. Onu bu yazgıdan para kesesi de kurtaramazdı. Parayı geride bırakmak zorundaydı. Beyaz güvercinindi para. Yehuda, bunu anlayamıyordu. Yalnız kendi kesesini

düşünüyordu. Bu yüzden sevgili Kurtarıcıya bir öpücük veriyor ve onu aldatıyordu. Askerler neredeyse geleceklerdi. Kurtarıcıyı yakalamaya kalkışacaklardı. Ama denesinlerdi bakalım. O zaman Therese araya girecek ve şöyle diyecekti: “Bu, Mesih değil, bay Grob’dur; *Gross ve Annesi* firmasında basit bir memur olarak çalışır. Ona dokunmamalısınız. Ben, karısıyım, Yehuda onu hep aldatmak istiyor. Onun bir suçu yok!” Therese, ona bir şey olmaması için elinden geleni yapmalıydı. Yehuda gidip asmalıydı kendini. Therese, beyaz bir güvercindi.

Resmin önünde diz çöken Therese, dua ediyordu. Kendisiydi o beyaz güvercin. Kendisiydi. Bunu yüreğinin derinliklerinden sesleniyor, bakışlarını resimdeki güvercinden ayırmıyordu. Güvercin, genç ve yakışıklı adamın ellerine konuyordu; yakışıklı adam da bu sürekli kurtarıcısını hafif hafif okşuyordu; güvercinlere böyle davranılırdı.

Therese ayağa kalktığında, hayretle dizlerinin varlığını algıladı. Bir an gerçek varlıklarından kuşkuya düşerek eliyle yokladı. Kiliseden çıkarken, artık Therese çevresindekilere gülüyordu. O kendine özgü biçimde, gülmeden gülüyordu. Çevresindekiler ise utanarak bakışlarını ondan kaçırıyorlardı. Ne biçim yüzlerdi bunlar! Hepsinde tam birer suçlu tipi vardı! Kiliselerin artık kimlere kaldığı belliydi. Therese, para atmaktan kaçınmayı başardı. Kapının önünde sayısız güvercin vardı; ama bunların renkleri beyaz değildi. Therese, yanında onlara verecek bir şey olmadığına hayıflandı. Evde, küflenmekte olan bir alay bayat ekmek vardı. Katedralin arkasında gerçekten bembeyaz bir güvercin, taştan bir heykele kondu. Therese dönüp baktı: heykel, dişi ağrıyan Hazreti İsa’ya aitti. Neyse ki yakışıklı genç adamın görünüşü böyle değil, diye düşündü. Yoksa utanırdı kendinden.

Eve dönerken Therese’nin kulağına ansızın müzik sesi geldi. Askerler, en güzel marşları çalarak geliyorlardı. Bu iyiydi işte; Therese severdi böyle şeyleri. Dönüp, tempo tutarak askerlerle yürümeye başladı. Bando şefi, hep ona bakıyordu. Askerler de bakıyorlardı, ama bir şey yoktu bunda; Therese de onlara baktı; çaldıkları müzik için teşekkür etmeliydi. Kalabalığa başka kadınlar da katıldı — ama hepsinin içinde en güzeli, kendisiydi. Bando şefi, bir başka parça sunuyordu. Tam bir erkekti, üstelik müzikten de ne kadar iyi anlıyordu! Çalanlar, onun değneğini bekliyorlardı. Değnek işaret vermeden

hiçbiri kıpırdamıyordu. Bazen müziğe ara veriliyordu. O zaman Therese başını iyice yukarı kaldırıyordu; bando şefi gülüyordu ve hemen yeni bir parça başlıyordu. Yalnız çevrede bu kadar çok çocuk olmasaydı. Therese'nin önünü kapatıyorlardı. İnsan her gün dinleyebilmeliydi bu tür müziği. En güzeli trompetlerdi. Therese bandoya katıldığından beri, herkes bandoyu çok beğeniyordu. Kısa zamanda büyük bir kalabalık birikti. Ama bu Therese'yi rahatsız etmiyordu. Ona yol veriyorlardı. Kimse ona bakmayı unutmuyordu. Therese de müzikle tempo tutarak hafiften mırıldanıyordu: Otuz yaşında gibi, otuz yaşında gibi, otuz yaşında gibi.

Milyonluk Miras

KİEN, kâğıdı kapısının önünde buldu. Âdeti her şeyi okumak olduğu için onu da okudu; yazı masasının başına geçtiğinde kâğıdı unutmuştu. Ansızın bir ses: “İşte döndüm!” dedi. Arkasında duran Therese, kurulmuş gibi konuşmaya başlamıştı.

“Gerçekten de büyük bir miras bu! Üç ev ötede bir noter var. Böyle bir miras savsaklanmaya gelir mi? Vasiyetname kirlenebilir. Bugün günlerden pazar. Yarın ise pazartesi. Notere birkaç kuruş vermek gerek. Yoksa her şeyi yanlış yapar. Fazla vermeye gerek yok. Paraya yazık. Bayat ekmekler evde küflenip duruyor. Herkes güvercin olabilir, bu bir sanat değil. Ama yiyecek tek lokmaları yok. Askerler en güzel marşları çalıyorlar. Hem yürümek, hem de hiçbir şeyi gözden kaçırmamak için hiç kuşkusuz olağanüstü bir insan olmak gerek. Peki ya bando şefi kime baktı hep? Bunu öyle önüme gelene söylemem. İnsanlar şakadan anlamıyorlar çünkü. 1.265.000. Bay Grob’un gözleri faltaşı gibi açılacak. Zaten onun gözleri her zaman iri ve güzel. Bütün kadınlar ondan hoşlanıyor. Peki ya ben, ben de kadın değil miyim? Herkes güzel olabilir. Ama ben, serveti olan ilk kadınım...”

Therese zaferinden emin ve henüz askerî müzikle bando şefinin yarattıkları heyecanın etkisi altında girmişti içeri. Bugün her şey güzeldi. Her gün böyle olmalıydı aslında. Şimdi Therese konuşmak istiyordu. Parmağıyla 1.265.000) sayısını duvara yazılı ve eliyle eteğinin cebindeki kitaplığa pat pat vurdu. Kim bilir neydi değeri bu kitaplığın. Belki de sanılanın iki katıydı. Anahtar tomarı şakırdadı. Therese bugün konuşurken yanaklarını daha çok şişiriyor, daha bir ağız dolusu konuşuyordu. Bir hafta boyunca susmuş olduğundan, hiç ara vermeksizin konuşuyordu. Esrikliği içerisinde gizli ve en gizli düşüncelerini açığa vuruyordu. Erişilebilecek her şeyi elde etmiş olduğundan kuşku duymuyordu; azimli ve kararlı bir insandı. Konuşmayı bir saat boyunca sürdürdü. Karşısındakinin kim olduğunu unutmuştu. Geride kalan günlerde, karşısındakinin yüzünde beliren her hareketten nasıl doğal dışı korkulara kapıldığını unutmuştu. Bir insandı Kien, her şeyin anlatılabileceği bir insan ve şimdi Therese böyle birini

gereksiniyordu. Bugün karşılaşmış olduğu ya da kafasından geçirdiği en ufak ayrıntıyı bile ortaya döküyordu.

Kien, baskına uğradığını seziyordu, alışılmadık bir şeyler olmuştu. Bir hafta boyunca örnek biçimde davranmıştı Therese. Şimdi ansızın kocasını bu denli kaba biçimde rahatsız etmesinin özel bir nedeni olduğu belliydi. Konuşması karışık, biraz saldırgandı ve kadının mutlu olduğunu gösteriyordu. Kien, onu anlamaya çalıştı; sonunda durumu yavaş yavaş kavradı:

Her zaman rastlanamayacak türden, ilginç biri, Therese'ye bir milyonluk miras bırakmıştı; büyük bir olasılıkla Therese'nin akrabasıydı, zengin olmasına karşın mesleği bando şefliğiydi ve salt bu yüzden ilginç biri olduğu kuşkusuzdu. Herhalde Therese'ye çok değer veren biriydi, yoksa onu mirasçı yapmazdı. Kadın, bu milyonluk mirasla bir mobilya işi kurmak istiyordu; mutlu olmayı henüz, bugün öğrenmiş, şükran borcunu yerine getirmek için hemen kiliseye koşmuştu; sonra oradaki bir resimde Hazreti İsa'yı ölen akrabası sanmıştı. (Yanılsamalara yol açabilen şükran duyguları!) Katedralde, güvercinleri sürekli besleyeceğine yemin etmişti. Güvercinlere evdeki bayat ve küflenmiş ekmeklerden verilmesine karşıydı. Güvercinler de insanlar gibiydi (neden olmasınlardı!); Therese ertesi günü kocasıyla birlikle notere gidip, vasiyetnameyi göstermek istiyordu. Büyük bir miras söz konusu olduğundan, noterin yüksek bir ücret istemesinden korkuyor ve bundan ötürü ücretin başlangıçla kararlaştırılmasını yeğliyordu. Milyonluk bir miras bile tutumluluğunu ve evi çekip çeviren bir insan olma özelliğini yitirmesine yol açmıyordu!

Peki ama gerçekten büyük müydü miras? 1.265.000 — ne eder bu? Kitaplığın değeri ile karşılaştıralım bakalım bir kez! Kitaplığının tümü, 600.000 altın krona yakın, gülünç bir miktar tutmuştu. Babasından kendisine 600.000 altın kron kalmıştı; bu mirasın küçük bir bölümü, bugün henüz elindeydi. Peki Therese ne yapmak istiyordu kendisine kalan mirasla? Bir mobilya işi kurmak mı? Saçma. Bu parayla kitaplığı büyütme olanağı vardı. Komşudan bitişik daireyi de satın alıp, aradaki duvarı yıktırırdı. O zaman kitaplık için dört yeni oda kazanmış olurdu. Komşu dairedeki pencereleri de ördürtür ve şimdiki kitaplıkta olduğu gibi, odaların tavan camlarından ışık almasını sağlayabilirdi. Sekiz odaya rahatlıkla

60.000 cilt sığardı. İhtiyar Silzinger'in kitaplığı bir süre önce satışa çıkarılmıştı; açık artırma herhalde henüz yapılmamıştı; bu kitaplıkta 22.000 cilt vardı. Kendi kitaplığıyla boy ölçüşemezdi hiç kuşkusuz ama, içinde bazı çok değerli parçalar bulunuyordu. Kien, mirastan yuvarlak hesap bir milyonu kitaplık için ayırdı; gerisiyle Therese ne isterse yapabilirdi. Kalan, belki bir mobilya işi kurmaya yeterdi; kendisi anlamazdı böyle şeylerden, ayrıca para ve iş gibi konularla ilgilenmek de istemiyordu. Silzinger'in kitaplığının açık arttırması yapılmış mıydı, yapılmamış mıydı, bunu öğrenmeliydi şimdi. Yapılmışsa, elinden önemli bir şey kaçırmış sayılabilirdi. Bilime aşırı ölçüde gömülüp kalıyordu. Bu yüzden de bilimsel çalışma için varlığı kesinlikle gerekli araçlardan yoksun kılıyordu kendini. Borsa spekülasyoncusu için kurları bilmek ne denli gerekliyse, bir bilginin kitap piyasasındaki gelişmeleri izlemesi de o ölçüde zorunluydu.

Kitaplığın dört odadan sekiz odaya çıkarılması. Gerçekten iyi bir gelişme bu. İnsan geliştirmeli kendini. Demir atıp durmak olmaz. Kırk yaş, yaş bile sayılmaz henüz. Kendini emekliye ayırabilir mi kırk yaşında bir insan? Büyük çaptaki son kitap alımının üzerinden iki yıl geçti. İnsan, böyle böyle paslanır. Dünyada başka kitaplıklar da var. Gelgelelim yoksulluk, iğrenç bir şey. Şanslıyım ki Therese beni seviyor. Ona bu denli kaba davrandığım için. Bay Grob diyor bana.[‡‡‡] Gözlerimi güzel buluyor. Bütün kadınların benden hoşlandıklarına inanıyor. Ona gerçekten kaba davranıyorum. Eğer beni sevmeseydi, mirası kendine saklardı. Karılarının parasıyla geçinen erkekler de var. İğrenç bir şey. Böyle yapmaktansa, kendimi öldürmeyi yeğlerim. Ama kitaplık için istediğini yapabilir, buna bir itirazım yok. Kitapların gıda gideri var mıdır? Hayır. Evin kirasını ben ödüyorum. Ancak yemek ve ev için para vermeyen erkek, karısının parasıyla geçiniyor sayılır. Yandaki dairenin kirasını da ben ödeyeceğim, Karım, aptal ve cahil bir insan, ama ölen bir yakını var. Duygusuzluk mu benimkisi? Ama neden öyle olsun? Bu akrabayı tanımıyorum. Arkasından acımak, ikiyüzlülükten başka bir şey olmaz, ölümü bir felaket değil; daha derin bir anlam taşıyor. Her insanın, isterse bir an için olsun, doldurduğu bir yer vardır. Bu insanın yeri de, kendi ölümüydü. Şimdi öldü. Hiçbir acıma duygusu, onu geri getiremez. Ne tuhaf bir rastlantı! Bu zengin varis, başka yere değil de benim evime işlerime bakmak üzere yerleşiyor! Sekiz yıl süreyle sessiz sedasız görevini yerine getiriyor, ansızın milyonluk bir mirasın eşiğine geliyor ve ben de o anda

tutup onunla evleniyorum. Beni ne kadar sevdiğini öğrenmemin hemen ardından, akrabası olan zengin bando şefi de son nefesini veriyor! Bir anda geliveren, mutlu bir felaket. Geçirdiğim hastalık, yaşamımda bir dönüm noktası, bugüne değin içinde yaşadığım güç koşullardan ve o insanı boğacak kadar küçük kitaplıktan bir kurtuluştu.

İnsanın Ay'da ya da Yeryüzü'nde doğması arasında bir ayrım yok mudur? Ve örneğin Ay, Dünya'nın yalnızca yarısı büyüklükteyse — o zaman maddenin toplamından daha da önemli bir şeyler söz konusudur, aradaki büyüklük farkı, ayrıntılar arasında da büyük farklar yaratır. Otuz bin yeni kitap! Her biri yeni düşüncelerin, yeni çalışmaların beşiği olabilecek otuz bin kitap! Şu anda içinde yaşanılan koşullar açısından ne denli büyük bir devrim!

Kien, o güne değin yandaşı olduğu ve tutucu bir yapı taşıyan evrim kuramından o anda koparak, kitaplarını dalgalandıra dalgalandıra devrimcilerin safına geçti. Her ilerleme, ani değişimlerin gerçekleşebilmesi koşuluna bağlıdır. Buna ilişkin kanıtlar, tüm evrimcilerin sisteminde olduğu gibi, o güne değin gözden saklanmış, incir yapraklarının altına gizlenmiş konumda olan kanıtlar, Kien'in bilincinde hemen gün ışığına çıktı. Kültürlü bir insan, gereksindiği her şeyi elinin altında bulundurur. Kültürlü bir insanın ruhu, eksiksiz bir cephaneliktir. Ama anılan insanlar —kültürlü olmaları nedeniyle— bu cephaneliği kullanma gözüpekliğini ender gösterdiklerinden, bu durum pek anlaşılmaz.

Therese'nin neşe ve tutkuyla salıverdiği bir sözcük, Kien'i yine gerçeklerin dünyasına çekiverdi. "Çeyiz!" dediğini duymuştu Therese'nin; bu parolayı büyük bir şükran duygusuyla hemen kabullendi. Bu tarihsel anda gereksindiği her şey, onun çağırmasına ve istemesine gerek kalmaksızın ayaklarının dibine yığılıyordu. Ailesinde yüzyıllar boyunca sevilmiş ve uygulanmış olan kapitalist eğilim, sanki yirmi beş yıl süren bir savaş sonucunda hiç yenik düşmemişçesine, olağanüstü bir güçle yeniden başkaldırdı. Therese'nin aşkı, başka deyişle kapısının eşiğindeki cenneti ayakta tutan bu sütun, şimdi ona bir çeyiz, bir drahoma getiriyordu. Bu çeyizi aşağı görmemek ve elinin tersiyle ilmemek, Kien'in hakkıydı. Evlendiklerinde Therese, yoksul bir kızdı ve Kien, onun bir ayağı çukurda bir zengin akrabasının varlığını hiç bilmiyordu; bu durumda Therese ile

evlenmekle, dürüst tutumunu yeterince kanıtlamıştı. Arada sırada —çok sık olmamak koşuluyla— yeniden düzenlenen kitaplığın sekiz salonundan şöyle çabucak bir geçivermek, hiç kuşkusuz Therese'yi mutlu kılacaktı. Ve bu görkemli yapıtın oluşmasına akrabalarından birinin katkıda bulunduğunu bilmesi, ona kuramadığı mobilya işinin acısını unutturacaktı.

Kien, devriminin bu denli doğal biçimde gerçekleşmesinin verdiği sevinçle uzun parmaklarını birbirine sürttü. Karşısına dikilen tek bir kuramsal duvar bile yoktu şimdi. Uygulamada var olan ve komşu daireyi kendisininkinden ayıran duvar ise yıkılacaktı. Komşularla görüşmelere derhal başlanması gerekiyordu. Duvarcı ustası Putz'a haber verilmeliydi. Adam, hemen yarın başlamalıydı çalışmaya. Sonra vasiyetname de hemen denetlenmeli, noterle bugünden ilişki kurulmalıydı. Bu arada Silzinger kitaplığının açık artırmasını da unutmamak gerekiyordu. Kapıcı hemen birkaç yere birden gönderilecekti.

Kien, öne doğru bir adım atarak: "Kapıcıyı çağır buraya!" buyruğunu verdi.

Therese, konuşmasında yine küflü ekmeklerle aç güvercinlere dönmüştü. Tutumluluk duygularını örseleyen bu saçmalığı bir kez daha vurguladıktan sonra, öfkesini daha iyi dile getirebilmek için "Bir bu eksikti!" diye ekledi.

Ama Kien, itiraz kabul edebilecek durumda değildi. "Kapıcıyı çağır buraya! Çabuk!"

Therese, aldığı bahşişlerden ötürü kapıcıya zaten çok öfkeliydi. "Kapıcının ne işi var burada? Ona beş para yok?

"O konuda karan ben veririm. Bu evin reisi benim." Kien, bunu zorunlu olduğu için değil, karşı çıkılması olanaksız istencini Therese'ye hissettirmeyi yararlı bulduğu için söylemişti.

— Özür dilerim ama, para benim

Kien, içinden beklemişti bu yanıtı. Karısı terbiyeden nasibi olmayan, cahil bir insandı ve hep öyle kalacaktı. Yaptığı planlar açısından onuru elverdiği ölçüde, geri çekildi.

— Tersini ileri süren yok. Ama kapıcı buraya gelmeli, birkaç yere göndermemiz gerekiyor.

— Paraya yazık. Zaten neredeyse bir servet alıyor bu evden.

— Heyecanlanma! Bir milyon nasılsa bize kalacak!

Therese kuşkulanmıştı. Adamın niyeti bozuktu, yine bir şeyler koparmak istiyordu. Onun yüzünden zaten iki bin şilin yitirmişti.

“Peki ya 265.000?” Bu sayıyı söylerken, anlamlı bakışlarla tek tek her rakamı vurgulamıştı.

Şimdi sıra, kısa yoldan ve kesin biçimde Therese’nin gönlünü kazanmaya gelmişti. “İki yüz altmış beş bin senin.” Kien, zayıf yüzüne ensesi kalın bir eli açık kişi maskesi geçirmişti; bir bağışta bulunuyordu Therese’ye; bu bağış için Therese’nin edeceği teşekkürü de, daha kadının ağzından çıkmadan ve memnuniyetle kabul etmişti.

Therese’ye gelince, terlemeye başlamıştı.

— Hepsi benim!

Neden gerek duyuyordu bunu sürekli olarak yinelemeye? Kien, sabırsızlığını resmiyet perdesinin ardına gizledi.

— Taleplerine itiraz eden olmadığını daha Önce belirtmiştim. Şimdi konumuz bu değil.

— Onu ben de biliyorum. Kâğıtla yazılı olan neyse, odur.

— Şu miras meselesini birlikle çözümlemeliyiz.

— Peki ama bundan size ne?

— Ben sana her türlü yardım önerisinde bulunuyorum.

— Dilenmeyi herkes bilir, önce parayı indirmek, ardından da dilenmek, yakışık almaz böyle şey!

— Ben seni aldatmaya kalkışmalarından korkuyorum.

— Tuhaf doğrusu!

— Milyonluk miraslar söz konusu olduğunda, genellikle düzmece akrabalar çıkıverir ansızın ortaya.

— Kocadan başka kimse yok.

— Peki karısı, çocukları falan yok mu?

— Şaka mı ediyorsunuz?

— Gerçekten büyük şans!”

Şans mı demişti? Yine şaşkın dönmüştü Therese. Adam daha ölmeden parasını veriyordu. Neresindeydi bunun şans? Kien konuşmaya başladığından bu yana Therese kocasının kendisini aldatmak istediğinden emindi. Bu nedenle, yüz başlı bir cehennem zebanisi gibi, söylenen her sözcüğe dikkat ediyordu. Sert ve yanlış anlaşılması olanaksız biçimde yanıt vermeye çalışıyordu. Çünkü karşısındakinin söyleyeceği tek bir sözcükle her şeyi yitirebilirdi. Çok okumuş bir adamdı kocası. Therese için hem karşı taraf, hem de karşı tarafın avukatıydı. Therese, yeni ele geçirdiği servetini korumak için geliştirdiği kendi güçleri karşısında korkuya kapılmıştı. Kendini bir başka insan yerine koyabilmeyi ansızın başarmıştı. Kien’in vasiyetnamesinin Kien için bir şans olmadığını seziyordu. Bundan ötürü de Kien’in sözlerinin ardında yepyeni bir tuzak arıyordu. Kocasının ondan sakladığı bir şey vardı. Neyi saklardı insan? Hiç kuşkusuz parayı. Kocası, verdiğinden daha fazlasına sahipti. Kaçırılmış olan üçüncü sıfır, Therese’nin avucunu yakıyordu. Kolunu ani bir sancı saplanmış gibi kaldırdı. Şu anda masaya koşup vasiyetnamenin başına çökmeyi ve eksik sıfırı güçlü bir şamar gibi yerine oturtabilmeyi ne kadar isterdi! Ama şimdi neyin söz konusu olduğunu bildiği için kendini tutuyordu. Bütün bunlar açgözlü olmadığı için gelmişti başına. Neden yapmıştı bu aptallığı? Tokgözlülük, aptallıktan başka bir şey değildi. Ama şimdi aklı yine başına gelmişti. Bulmalıydı. Nereye saklamıştı acaba paranın gerisini? Kocasını kuşkulandırmadan sormaya çalışacaktı. O tanıdık gülümsemesi, tüm genişliği ve kötülüğüyle dudaklarında belirmişti.

“Peki ya geri kalanı ne olacak?” Böylece kurnazlığının doruğuna tırmanmıştı. Geri kalan paranın nereye saklandığını sormuyordu. Sorsa, yanıt alamazdı çünkü, önce kocasının ağzından paranın gerisinin de bulunduğunu almak gerekiyordu.

Kien, şükran ve sevgi dolu bakışlarını karısına dikmişti. Demek ki kadının direnişi, salt görünüştü. Ama Kien, bunun böyle olduğunu zaten hep tahmin

etmişti. Karısının bir milyonu, yani mirasın ana bölümünü geri kalan diye nitelendirmesi, gerçekten büyük incelikti. Kabalıktan sevgiye bu tür bir geçiş, herhalde Therese'nin sınıfından kişilere özgü bir özellikti. Şimdi kendini karısının yerine koymuş, öyle düşünüyordu. Kocasının bağlılığını bildirecek açıklama, kim bilir kaç kez dilinin ucuna dek gelmiş, ama söyleyeceklerinin etkisini güçlendirmek için uzun süre susmuştu. Kaba saba, ama sadık bir insandı. Şimdi karısını eskiden olduğundan daha iyi anlamaya başlamıştı. Ne yazık ki yaşlıydı ve bu kadından bir insan yaratmak için vakit artık çok geçti. Ama şimdiye kadarki hafifliklerine de bundan böyle izin vermemek gerekiyordu. Eğilimin hangi türü olursa olsun, buradan başlardı. Bu düşüncelerden sonra Therese'ye duyduğu şükranla, yeni kitaplara duymuş olduğu aşkın izleri yüzünden silinip gitti. Sert bir ifade takınarak, sanki hakarete uğramış gibi homurdandı: "Geri kalanıyla kitaplığımı büyüteceğim."

Therese, aynı zamanda hem korku, hem de zafer duygusuyla irkildi. Bir taşla iki tuzağı birden çıkarmıştı ortaya. Kitaplık ha! Ama bu kitaplıkta bulunanların listesi kendi cebindeydi. Demek ki gerçekten kocasının ondan gizlediği bir şeyler vardı. Bunu kendi ağzıyla açıklamıştı. Therese önce neyi savunması gerekliğini ilk anda kestiremedi. Kararı, istenci dışında cebinin üstüne inen eli verdi.

— Kitaplar bana ait!

— Ne dedin?

— Anlaşmaya göre üç oda kadına, bir oda da kocaya ait.

— Şimdi söz konusu olan sekiz oda. Dört yeni oda ekleniyor — yandaki dairenin odalarını söylemek istiyorum. Silzinger kitaplığı için bana yer gerek. Yalnız o kitaplıkta 22.000 cilt kitap var.

— Peki hangi parayla alınacak bunlar?"

Kien, kadının bu üstü örtülü konuşmalarından bıkmıştı.

— Senin mirasından alınacak. Artık bu konuda konuşulacak bir şey yok.

— Olmaz öyle şey.

— Olmayan ne?

— Miras bana ait.

— Ama o miras üzerinde tasarruf etme hakkı da bana ait.

— Önce kocanın ölmesi gerek, ancak ondan sonra miras üzerinde tasarrufta bulunulabilir.

— Bu da ne demek?

— Artık hiçbir şey kaptırmam elimden!

Ne demek oluyordu, ne demek oluyordu bütün bunlar? Artık en sert telleri çalmalı mıydı acaba karısına karşı? Sürekli gözünde canlandırdığı sekiz odalık kitaplık, Kien'in son bir kez sabırlı davranmasını sağladı.

— Burada ortak yararımız söz konusu.

— Geri kalanı da bu yarara giriyor!

— Sen de anlayacaksın ki...

— Gerisi nerede?

— Bir kadın kocasına...

— Kocası karısından gerisini çalıyor.

— Ben Silzinger kitaplığını almak için bir milyon istiyorum!

— İstemek kolay. Herkes ister. Ama ben gerisini istiyorum. Hepsini istiyorum!

— Burada ancak ben buyruk verebilirim!

— Evin kadını benim!

— Son kez ve kesin konuşuyorum. Bir milyon istiyorum o kadar! Bu parayı...

— Ben gerisini istiyorum! Geri kalanı istiyorum!

— Üç saniye zaman tanıyorum. Üçe kadar sayacağım...

— Saymak kolay. Ben de sayacağım!

İkisi de öfkeden ağlamak üzereydiler. Sıkılmış dudaklarla ve giderek daha

yüksek sesle bağırarak: “Biiir! İkiii! Üüüç!” diye saymaya koyuldular Sayılar, çifte patlamalar gibi, ikisinin de ağzından aynı anda çıkıyordu. Therese’nin kafasında sayılar, paranın gerisini de ele geçirdiği takdirde kavuşacağı milyonlarla karışıyordu. Kien için ise bu sayılar, kitaplığa eklenecek yeni odalar demekti. Therese, sonsuza dek sayabilirdi; Kien, yalnızca dörde dek sayıp, burada durdu. Gövdesi her zamankinden daha dik ve gergin, kadının üzerine yürüdü ve —kapıcının sesini bir açılış ezgisi gibi kulaklarında duyarak— bağırdı: “Vasiyetnameyi ver!” Sağ elinin parmakları bir yumrukta birleşti ve bu yumruk, tüm gücüyle havaya bir darbe indirdi. Therese, saymaya ara verdi; kocasının yumruğuyla ezilmişti. Gerçekten şaşkındı. Bir ölüm-kalım savaşı olacağını sanmıştı. Oysa kocası ansızın evet demişti. Eğer Therese’nin kafası, servetin geri kalanıyla bu denli dolu olmasaydı, gerçekten kendine gelemezdi. Ama onu aldatmadıkları yerde, öfkesi de uçup gidiverirdi. Öfkesi Therese için her şey demek değildi. Kocasının çevresini dolanarak yazı masasına doğru yürüdü. Kien geri çekildi. Karısının yediği darbenin altında ezilmiş olmasına karşın, aslında boşluğa değil, ona indirmek istediği yumruğa karşılık vermesinden korkuyordu. Ama Therese, herhangi bir yumruk darbesi algılamış değildi. Elini kâğıtların arasına daldırdı, onları hiç utanmaksızın karmakarışık etti ve içlerinden birini çekli.

“Peki ama —yabancı bir vasiyetname— nasıl benim kâğıtlarımın arasına giriyor?” Kien, bu uzun cümleyi de bağırarak söylemek istediğinden, karısına bir bütün olarak yöneltemedi. Söylerken üç kez soluk aldı. O daha sözünü bitirmeden, karısı yanıt verdi; “Yabancı mı? Ne yabancısı, anlayamadım!” Therese ikiye katlanmış kâğıdı çabucak açtı, masanın üstüne koyup güzelce kırışıklarını düzeltti, mürekkeple kalemi de yanına koyduktan sonra, alçakgönüllü bir ifadeyle geri çekilip, servetin gerisinin sahibine yer açtı. Tedirginliği henüz tümüyle geçmemiş olan Kien yaklaştığında, bakışları önce sayıya takıldı. Yabancı gelmiyordu gözüne; ama önemli olan, doğru olmasıydı. Tartıştıkları sırada içinde beliren hafif bir korku, onu sayıyı belki de yanlış okumuş olan bu cahil kadına karşı uyarmıştı. Kien, halinden memnun, gözlerini yukarı kaldırıp oturdu ve vasiyetnameyi inceden inceye gözden geçirmeye koyuldu.

O zaman önündekinin kendi vasiyetnamesi olduğunu anladı. Bu sırada Therese: “En iyisi hepsini baştan yazmak,” dedi. Sıfırlarının karşı karşıya

olduğu tehlikeyi unutmuştu. Kien’in Thecese’nin aşkına inanması gibi Therese de sıfırlarının geçerliliğine içtenlikle, körü körüne inanmıştı. “Ama bu benim...” dedi Kien, Therese gülümsüyordu: “Ben demedim mi…” Kien, öfkeyle ayağa kalktı, Therese: “Erkek dediğin sözünü tutar” diye açıklamada bulundu. Kien, karısının gırtlağına sarılmasına gerek kalmadan durumu anlamıştı. Karısı onu yazması için zorluyordu. Çünkü yeni kâğıdın parasını veren, karısıydı. Kien, sanki şişman ve ağır bir gövdesi varmışçasına sandalyeye yığıldı. Therese’ye gelince, artık eline ne geçeceğini bilmek istiyordu.

Birkaç saniye sonra, birbirlerini ilk kez doğru anladılar.

Dayak

KALAN parasının ne kadar az olduğunu Therese'ye belgelerle kanıtlarken, Kien'in gösterdiği sevinç, Therese'nin büyük bir bunalıma düşmesini önledi. Eğer kocasına karşı duyduğu nefretten, kocasının da kılı kırk yararcasına, tutkuyla körüklemeye çalıştığı o nefretten güç almasaydı, kendisini oluşturan parçalara ayrılır, yani etek, ter ve iki kulak olarak dağılır giderdi. Kien, vaktiyle kendisine ne kadar miras kalmış olduğunu karısına gösterdi. Kitap alımlarıyla ilgili tüm faturaları, aklına estiği gibi sokuşturmuş olduğu çeşitli çekmecelerden ortaya çıkardı. Günlük yaşamın en küçük ayrıntılarını bile toplayan, bu yüzden de kendisine ağır gelen belleğini şimdi yararlı buluyordu. Faturalardaki miktarları artık bozulmuş olan vasiyetnamenin arkasına not etti. Therese, onca yıkılmışlığına karşın, bunları aklından topladı, bunu yapabilmek için de sayıları kesirlerinden arındırdı. Geriye gerçekte ne kadar kaldığını bilmek istiyordu. Hesap sonunda kitaplara bir milyonu çok aşan bir paranın ödenmiş olduğu ortaya çıktı. Ama bu şaşırtıcı sonuç, Kien için en ufak bir avuntu kaynağı bile olmadı; kitaplığının yüksek değeri, yeni odaların başına yıkılışından doğan zararı karşılamaya yeterli değildi. Şimdi Kien'in tek düşüncesi, bu aldatılışının öcünü almaktı. Uzun ve sıkıcı operasyonun devamı boyunca ne bir hece fazla, ne de —bu, gözünde daha büyük bir başarıydı— bir hece eksik söyledi. Bir yanlışlık olasılığı kesinlikle yoktu. Korkunç sayı ortaya çıktıktan sonra Kien: "Gerisini de başka bazı kitaplar ve geçimim için harcadım," diye ekledi.

Bunun üzerine gözyaşlarına boğulan Therese, coşkun bir nehir gibi kapıdan çıkıp, koridor boyunca akarak mutfağa döküldü. Yatma zamanı gelince ağlamasına ara verdi; kolalı eteğini çıkarıp bir sandalyenin arkasına astı, sonra yine ocağın önüne oturup ağlamasını sürdürdü. Sekiz yıl boyunca bu evin kâhyası olarak içinde onca güzel bir yaşam sürdüğü yandaki oda. onu uykuya çağırıyordu. Ama matemine bu kadar erken son vermeyi kendine yakıştıramayan Therese, yerinden kımıldamadı.

Ertesi günü öğleden önce, matemde kaldığı süre içerisinde almış olduğu

kararları uygulamaya koyuldu. Kendisine ait olan üç odayı kilitleyerek evin geri kalan bölümünden ayırdı. Güzel günler bilmişti artık; zaten hiçbir zaman sürekli olmazdı. Ama yine de Therese'nin elinde, içindeki kitaplarıyla birlikte üç oda vardı. Mobilyaları Kien'in ölümüne dek kullanmayacaktı. Her şeyin korunması gerekiyordu.

Kien, pazarın geri kalan kısmını masasının başında geçirmişti. Açıklayıcı misyonunu yerine getirmiş olduğundan, çok iyi çalışabiliyordu. Ama aslında yeni kitaplara ilişkin açgözlülüğü ile çarpışmaktaydı. Bu duygu içinde o denli yoğun bir düzeyde uyanmıştı ki, içindeki kitaplıktan ve kitaplarıyla birlikte çalışma odasının tümü, şimdi gözüne çok boş ve eskimiş görünüyordu. Masasındaki Japon elyazmaları üzerinde çalışmak için kendini zorluyordu, istediği noktaya geldiğinde, kâğıtlara dokunuyor, ama bunun hemen ardından elini sanki tiksiniyormuş gibi geri çekiyordu. Bir anlamı ve önemi var mıydı bu yazıların? On beş yıldır hücresindeydi zaten. Kien, gerek öğlende, gerek akşam midesindeki açlığı algılamadı. Gece gelip çattığında, daha çalışma masasının başındaydı. Yazı yazmaya başladığı kâğıdın üstüne, hiç böyle bir alışkanlığının bulunmamasına karşın, anlamsız birtakım şekiller çizmekteydi. Sabah saat altıya doğru uyuyakaldı; her gün kalktığı saatte, düşünde Vezüv'ün kraterlerinden birinin kenarına, gözlemevinin yerine yapılmış olan dev bir kitaplık binası gördü. Kendisi de korkudan titreyerek bu binanın içinde bir aşağı, bir yukarı gidip geliyor, sekiz dakikaya kadar harekete geçecek olan volkanın patlamasını bekliyordu. Korkusu ve gidip gelmesi, bir türlü son bulmadı; felakete kadar olan sekiz dakika ise hiç değişmeksizin kaldı. Uyandığında, yan odaya açılan kapı kapatılmıştı. Kien, bunu gördüyse de, odasını eskisinden daha küçülmüş bulmadı, önemli olan kapılar değildi; odalar, kapılar, kitaplar, elyazmaları, kendisi, bilim, yaşam, bunların tümü aynı ölçüde yaşlanmış, eskimişti; buydu önemli olan.

Açlıktan hafif sendeleyerek ayağa kalktı ve antreye açılan öteki kapıyı açmak istedi. Kapının kilitlenmiş olduğunu algıladı. Biraz bir şeyler yemek istediğinin bilincine varınca, duyduğu bitkinliğe karşın kendi kendinden utandı. Yemek, insanoğlunun eylemler hiyerarşisinin en alt basamağında yer alırdı ona göre. Oysa insanlar, yemek yemenin gerçekle yalnızca başka ve daha tiksinç birtakım eylemlere yol açtığını düşünmeden, ona kendine özgü bir kutsallık kazandırmışlardı. Kien, yalnızca yemek yemenin yol

açlığı, tiksinç eylemlerden birine şimdi girişmek zorunda olduğunu hissetti. Bunu yapmaya hakkı okluğunu düşünerek kapıyı sarstı.

Boş midesi ve harcadığı bedensel çaba yüzünden, neredeyse bir gün önce sayı sayarken olduğu gibi, ağlamaklı oldu. Ama bugün, ağlamaya bile gücü kalmamıştı. Tüm yapabildiği, acınası bir sesle bağırmak oldu: “Yemek istemiyorum, yemek istemiyorum!”

Bir süredir dışarda bekleyen ve Kien’in ilk kıpırtılarına kulak vermiş olan Tlierese: “O zaman başka,” diye yanıtladı. Kien, karısının kendisine yemek vereceğini düşünmemeliydi. Eve para getirmeyen kocaya yemek de yoktu. Bunu söyleyecekti Therese kocasına; bu yüzden kocasının yemeği unutmasından korkuyordu. Ama şimdi Kien, kendiliğinden yemekten vazgeçince, kapıyı açıp düşündüklerini onun yüzüne söyledi. Yemek meselesinin dışında, Kien’in evini kirletmesine de izin vermeyecekti. Odalarının önündeki koridor da kendisine aitti. Yasa, böyle diyordu. Binaların içinden geçen geçitlerde durum nasıldı? Therese, birkaç kez katlı olarak elinde tuttuğu bu kâğıdı açıp okudu: “Aksi bildirilmedikçe, buradan geçilemez.”

Daha önce Therese aşağı inmiş, kasapla sebzeciden —buralarda çalışanların hiçbiri onu sevmezlerdi— tek kişilik alışveriş yapmıştı; böylesinin daha pahalıya gelmesine ve başka zamanlar birkaç günlük alışveriş sorununu bir defada çözümlemesine karşın, bugün böyle yapmıştı. Karşısındakilerin soran bakışlarına da meydan okurcasına: “Bugünden başlayarak artık ona yemek yok!” diye yanıt vermişti. Her iki dükkânın sahipleri, çalışanlar ve müşteriler, şaşırmışlardı onu duyunca. Daha sonra Therese, karşısına çıkan ilk geçitte gördüğü yazıyı bir kâğıda eksiksiz kopya etmişti. Yazdığı sürece içinde yemek malzemesi bulunan alışveriş çantasını pis yere bırakmıştı.

Döndüğünde, Kien daha uyuyordu. Therese, koridora açılan kapıyı kilitledikten sonra pusuya yatmıştı. Şimdi de her şeyi kocasına söylemişti. Aksini bildirmeyerek, kocasının geçiş hakkını kaldırıyordu. Mutfakla tuvalete giden ve kendisine ait olan koridordan kocasının yararlanmasını yasaklıyordu. Kien, koridoru bir daha kirlettiği takdirde, temizlemek zorundaydı. Nihayet hizmetçi değildi bu evde ve mahkemeye başvurmasını da bilirdi. Kien’in dışarı çıkmasına izin vardı: Kapıya kadar usulünce gitmek koşuluyla. Bunun nasıl yapılacağını ise şimdi kendisi gösterecekti.

Therese, Kien’in yanıtını beklemeksizin, duvara yapışa yapışa dairenin kapısına değin yürüdü. Bu arada eteği duvara süründü, ama koridorun Therese’ye ait olan bölümüne gerçekten hiç taşmadı. Daha sonra mutfağa süzülen Therese, ta okul yıllarından kalma bir tebeşirle, ikisinin kullanabilecekleri geçitlerin arasına kalın bir çizgi çekti. “Şimdilik böyle,” dedi, “daha sonra yağlı boyayla yapılacak.”

Açlık yüzünden kafası karışık olan Kien, neler olup bitliğini iyi anlayamamıştı. Kadının davranışlarına bir anlam veremiyordu. Vezüv’de miyim acaba daha, diye sordu kendi kendine. Hayır, Vezüv’de o sekiz dakika yüzünden çekilen korku vardı; ama bu kadın yoktu; belki de o denli kötü bir yer sayılmazdı Vezüv. Yalnız patlaması, bir sorundu doğal olarak. Bu arada Kien’in kendi sorunu, baskısını giderek artırmıştı. Bu baskı yüzünden, sanki Therese tebeşirle sınır çekmemişçesine koridora çıktı. Uzun adımlarla hedefine vardı. Therese de arkasından seğirtti. Kadının öfkesi de Kien’in sorunu kadar büyüktü. Sonunda kocasına yetişti. Ama daha önce arayı iyice açmış olan Kien, âdet olduğu üzere kapıyı kilitledi, böylece de aynı zamanda Therese’nin kaba güç kullanarak girişeceği sataşmalardan kendini kurtarmış oldu. Kilitli kapıyı sarsan Therese, karga gibi sesinin sürekli yinelenen dalgalanmaları içerisinde: “Görürsünüz, bu iş mahkemede biter! Bu iş mahkemede biter!” diye bağırıyordu.

Bağırmasının bir işe yaramayacağını anlayınca, mutfağa çekildi. Aklına en iyi düşüncelerin geldiği ocak başında, doğru bir adalet kavramına vardı. Peki, geçmesine izin verecekti. Adamın bu gereksinmesinin önüne geçilmezdi. Ama bu izni vermesinin karşılığında, kendisinin eline ne geçecekti? Ona da kimsenin karşılıksız bir şey verdiği yoktu. Geçide karşılık, kocası da ona kendi odasının bir bölümünü bırakacaktı. Therese, kendi odalarını korumak zorundaydı. Peki nerede yatacaktı? Üç yeni odayı kapatmıştı. Şimdi kendi eski odasını da kilitliyordu. Oraya da kimsenin girmesine izin yoktu. O zaman kendisi de Kien’in odasında yatacaktı. Yapacak başka şey var mıydı? Kendisi o güzelim koridorunu feda ediyordu; buna karşılık kocası da ona kendi odasında yer verecekti. Therese, o güne dek evin işlerine bakan kadının yatak odası olarak kullandığı odada bulunan mobilyaları dışarı çıkardı. Buna karşılık kocası, istediği kadar tuvalete gidebilirdi.

Therese hemen sokağa fırlayıp bir hamal buldu. Kapıcı kocasından rüşvet aldığı için, ona bir şey yaptırmak istemiyordu.

Kien, Therese'nin sesi kesilir kesilmez bitkinlikten uykuya dalmıştı. Uyandığında kendini zindeleşmiş ve yürekli hissetti. Muttağa gidip, hiçbir vicdan azabı çekmeksizin kendine birkaç dilim tereyağlı ekmek hazırladı. Yine odasına döndüğünde, odayı yarı yarıya küçülmüş buldu. Paravana, odayı tam ortasından boydan boya ikiye ayırmıştı. Kien, bunun ardında Therese'yi eski mobilyalarının ortasında uğraşırken buldu. Kadın, bölmesine son biçimini vermek Üzereydi ve burayı çok güzel bulmuştu. O arsız hamal da neyse gitmişti sonunda. Therese'den dünyanın parasını istemişti; ama Therese, adama istediğinin yarısını verip kapı dışarı etmişti; şimdi böyle yaptığı için kendisiyle övünüyordu. Yalnız paravana, tuhaf bir görünümü olduğu için, hoşuna gitmemişti. Bir yüzü beyaz ve bomboştu; öteki yüzünde ise bir sürü iri virgülleri andıran şekiller vardı. Oysa Therese, kıpkızıl bir akşam güneşini yeğlerdi. Eliyle paravanayı gösterip; "Bunun burada durması zorunlu değil. Bana göre hava hoş. İstenirse kaldırılabilir," dedi. Kien, bir şey söylemedi. Adımlarını sürüyerek yazı masasına gitti ve hafiften inleyerek sandalyesine kendini bıraktı.

Birkaç dakika sonra yine toparlandı. Yan odadaki kitapların hâlâ hayatta olup olmadıklarına bakmak istiyordu. Bu titizliği, gerçek bir sevgiden çok, içinde eskiden beri kökleşmiş bir görev duygusundan kaynaklanıyordu. Dünden bu yana yalnızca sahip olmadığı kitaplara karşı sevecenlik vardı içinde. Ama o daha kapıya varmazdan önce, Therese kapının önüne dikiliverdi. Paravanaya karşın nasıl algılayabilmişti kocasının hareketini? Nasıl oluyordu da etekliği onu, Kien'in bacaklarından daha hızlı götürebiliyordu? Kien ilk anda ne ona, ne de kapıya elini uzattı. O daha konuşmak için cesaretini toplayamadan, Therese sövüp saymaya başlamıştı:

"Ne sanıyor kendini koca? İyi davrandığını ve koridordan geçmesine izin verdiğim için, hemen odalara da sahip çıkıyor. O odalar, yazılı belgeyle bana verildi. Anlaşma anlaşmadır. Koca kapının tokmağına elini bile süremez. İçeri giremez, çünkü anahtarlar bende. Vermem onları. Tokmak kapıya ait. Kapı, odanın bir parçası. Tokmakla kapı benim. Kocanın tokmağa dokunmasına izin vermiyorum!"

Kien, karşısındakinin sözlerini geçersiz kılmak istercesine, beceriksiz bir el

hareketi yaptı; bu arada rastlantı sonucu kadının eteğine dokundu. Bunun üzerine Therese, imdat istercesine yüksek sesle bağırmaya başladı:

“Kocamın eteğime dokunmasına izin veremem! Etek, benim! Kocam mı satın aldı bunu? Hayır, ben aldım! Eteğimi kocam mı kolalayıp ütüledi? Hayır. Ben yaptım bütün bunları. Anahtarlar eteğin içinde mi? Ne münasebet! Onlar böyle bir şey yapmayı akıllarından bile geçirmezler. Vermeyeceğim anahtarları. Kocam eteğimi parçalasa bile vermeyeceğim, çünkü anahtarlar burada değil! Bir kadın her şeyi yapar kocası için. Ama eteğini feda edemez! Hayır, eteğini feda edemez!”

Kien elini alnına götürdü. “Bir tımarhanedeyim galiba!” dedi Therese’nin duyamayacağı kadar alçak bir sesle. Ama kitaplara bir göz atınca, böyle olmadığını anladı. Ne yapmak niyetiyle ayağa kalkmış olduğunu anımsadı. Anımsadı ama, yapacak cesareti bulamadı. Nasıl geçecekti yandaki odaya? Therese’nin cesedine basarak mı? Anahtarları bulamadıktan sonra, kadının ölüsü ne işine yarardı? Kadın, anahtarları saklayacak kadar kurnazdı. Kien, anahtarları eline geçirir geçirmez kapıyı açacaktı. Therese’den hiç korkmuyordu. Anahtarları bir bulsun, kadını yere sermesini bilirdi.

Salt bu anda böyle bir çarpışma hiçbir yarar sağlamayacağından, yine yazı masasına çekildi. Therese, kapısının önünde bir çeyrek daha nöbet tuttu. Bu arada kesintisiz bağırmayı da sürdürdü. Kien’in hiçbir şey olmamış gibi yine masasının başında oturması, kadını etkilemiyordu. Ancak sesi kısıldıktan sonradır ki, bağırmayı bıraktı ve ağır ağır paravanının arkasına çekildi.

Akşama dek bir daha görünmedi. Arada kısık kısık birtakım sesler çıkarıyordu; bunlar, bir düşün parçalarıymış izlenimini bırakıyordu. Daha sonra Therese’nin sesi tümüyle kesildi, Kien de daha rahat soluk almaya başladı; gelgelelim kimin ağzından çıktığı kesinlikle belli olan sesler, biraz sonra yeniden duyulmaya başladı. “Kadınları aldatarak baştan çıkaranlar asılmalı! Önce evlenme vaadinde bulunuluyor, sonra da vasiyetname yapılmıyor. Ama özür dilerim, Bay Puda, aceleye karşın düşünüp taşınıp öyle davranmak da iyi bir şey. Bir vasiyetnameye değecek para bulunmasın, olur iş mi bu!” Konuşan Therese değil, diye düşündü Kien, bunlar benim bir kez kızışmış olan işitme duyumun uzantıları. Kadın susunca, Kien de kendi kendine yaptığı bu açıklamayı yeterli buldu. Önündeki sayfaları

çevirmeyi de başardı. Ama ilk cümleyi okurken, işitme duyusunun uzantıları yüzünden yine tedirgin oldu. “Bir suç mu işledim ben? Suçlu olan, Yehuda. Kitapların da bir değeri var. Dünya artık güzel değil. Anamın müşterisi olacak herif iyi huylu bir adamdı. Anama gelince, pis paçavralar içindeydi. Gün doğmadan neler doğar. Anahtarların saklı tutulması gerek. Yaşam böyle işte. Bana da kimse bedava anahtar vermedi. Bütün o güzelim paralar bir hiç için harcanmış. Dilenmeyi herkes becerir. Herkes acımasız olabilir. Ama etek feda edilemez!”

Kien, özellikle bu tümceyi biraz önceki bağırmaların kulaklarındaki bir uzantısı biçiminde yorumlayabilirdi; oysa asıl bu son tümceyi duyunca, Therese’nin gerçekten konuşmakta olduğuna inandı. Çoktandır unuttuğunu sandığı birtakım izlenimler, gençleşmiş olarak ve çevrelerindeki bir mutluluk parıltısıyla yeniden belleğinde canlandı. Yine hastalık günlerine, altı hafta boyunca karısının çenesine dayanmak zorunda kaldığı günlere döndü. Hep aynı şeyleri yinelemişti o sıralarda Therese, Kien ise karşısındakinin sözlerini ezberlemiş ve aslına bakılırsa karısı üzerinde egemenlik kurmuştu. Sıranın hangi tümceye, hangi sözcüğe geldiğini önceden bilebiliyordu. Kapıcı ise her gün gelip Therese’nin canını çıkarıyordu. Çok güzel günlerdi o günler. Ama şimdi çok geride kalmıştı. Kien, bir hesap yapınca, aklını karıştıran bir sonuçla karşılaştı. Ayağa kalkalı daha bir hafta olmuştu. Şimdi içinde yaşamakta olduğu kara günleri o altın çağdan ayıran uçurumun neden açılmış olabileceğini düşündü. Bu sorunun yanıtını belki bulabilecekti de; ama tam o anda Therese yeniden konuşmaya başladı. Söyledikleri anlaşılmıyordu ve Kien’in üzerinde adeta kaba güç kullanılmış gibi bir etki yaratıyordu. Bu kez söylenenler, ezberlenemiyordu; biraz sonra olacaklar ise kestirilemiyordu, Kien’in eli kolu bağlıydı; ama bağlayanın ne olduğunu anlayamıyordu.

Akşam karnının acıkması, onu bu durumdan kurtardı. Yemek olup olmadığını Therese’ye sormaktan kaçındı. Kendince Therese’ye bir şey belli etmeden ve hiç ses çıkarmaksızın evden uzaklaştı. Ancak lokantaya vardıktan sonradır ki, kadının da peşinden gelip gelmediğini anlamak için çevresine bakındı. Hayır, Therese lokantanın kapısında değildi. Kien, içinden: Hele bir gelmeye kalksın! diye geçirerek arka salonlardan birine geçti ve büyük bir olasılıkla evli olmayan çiftlerin arasına oturdu. Demek yaşlanmaya yüz tuttuğum günlerde böyle loca gibi yerlere gelmek de

varmış, diye içini çekti; masalarda şampanyaların patlatılmadığına, insanların da ahlak ve topluma uymayan hareketler yapmayıp, isteksiz isteksiz önlerindeki şnitzelleri ya da pirzolaları yediklerine şaşırdı. Aslında kadınlarla birlikle olduklarından ötürü, acıyabilirdi erkeklere; ama Önlerindekini ne denli oburlukla atıştırdıklarını görünce, bu tür duygusallıkları kendine yasakladı; bunu belki kendisi de aç olduğu için yapmıştı. Yemek listesine bakmaktan kaçınarak garsona, bu işin uzmanı olarak neyin iyi olduğuna karar verirse, onu getirmesini söyledi. Bunu duyan uzman, bu kılıksız müşteriye ilişkin fikrini hemen değiştirdi; bu zayıf gövdede ağzının tadını çok iyi bilen birinin gizli olduğuna karar vererek pahalı ne varsa masaya taşıdı. Servis yapılır yapılmaz bütün sevgililerin bakışları getirilenlere dikildi. Bu nefis yemeklerin tek sahibi Kien, getirilenlerin tadını çok beğenmesine karşın, bakışların farkına varınca, önündekileri yüzünde isteksiz bir ifadeyle midesine indirmeye koyuldu. “Mideye indirmek” ya da “midesine indirmek” kavramları, yemek karşısında önemsemez bir tutumu dile getirdiğinden, Kien için beslenme olaylarına en uygun düşen kavramlardı. Bu konuya ilişkin düşüncelerinde direnen Kien, konuyu yavaş yavaş soluk alarak kendine gelmekte olan düşünce evreninde enine boyuna yaydı. Düşünme eylemine ilişkin bu vurgulama, kendine karşı duyduğu güvenin bir bölümüne yeniden kavuşmasını sağladı. Kişilik özelliklerinden yana zengin bir dağarcığın henüz iç dünyasında var olduğunu sevinçle algıladı; Therese’ye acınması gerektiğini düşündü.

Dönerken, bu acıma duygusunu kadına hissettirmeyi düşünüyordu. Canlı hareketlerle daire kapısını açtı. Koridora girince, kendi odasından ışık gelmediğini gördü. Therese’nin uyumuş olduğu düşüncesi, içini çılgın bir sevinçle doldurdu. Kemikli parmaklarının kapı tokmağına değdiğinde gürültü çıkarmasından korkarak, dikkatle ve ses etmeksizin kapıyı açtı. Çok yanlış bir anda, Therese’ye acımaya karar verdiği aklına geldi. Evet, dedi kendi kendine, bu kararımda kalacağım. Acıdığım için, onu uyandırmayacağım. Kişiliğini daha bir süre korumayı başardı. Işık yakmaksızın, parmak uçlarına basa basa yatağının yanına gitti. Üstündekileri çıkarırken, ceketin altına yelek, yeleğin altına da gömlek giymenin âdet oluşuna öfkelendi. Bu giysi parçalarından her biri kendine özgü gürültü çıkarıyordu. Her zaman yatağın yanında duran sandalye,

yerinde değildi. Sandalyeyi aramaya kalkışmaksızın, giysilerini yere bıraktı. Therese'yi uyandırmamak için yatağın altına girmeye bile razıydı. Bir yatağa en sessiz biçimde nasıl girilir, diye düşündü. Başı, bedeninin en ağır parçasıydı; ayakları ise başına en uzak düşen organlarıydı. Bu nedenle, en hafif parça olan ayaklarının önce yatağa sokulması gerekliğine karar verdi. Bir ayağını yatağın kenarına kaldırmıştı; şimdi ötekisi de ustaca bir sıçramayla onun yanına getirilecekti. Gövdenin üst bölümüyle baş bir an boşlukta kaldıktan sonra, bir yere tutunabilmek için yastıkların bulunduğu yöne doğru içgüdüsel bir sıçrama yaptı. Tam o anda altında alışılmadık yumuşaklıkta bir şeyin varlığını algılayan Kien, "Bir hırsız!" diye düşündü ve olabildiğince çabuk, gözlerini kapadı.

Hırsızın üstünde yattığı halde, kıpırdanmaya cesaret edemiyordu. Korkusuna karşın, hırsızın bir kadın olduğunu anladı. Belli belirsiz bir düşünce akışı içerisinde, karşı cinsin ve çağın bu denli çökmüş oluşundan zevk duydu. Yüreğinin uzak bölgelerinden birinde kıpırdanan cinayet işleme güdüsünün yaptığı, kendini savunması yolundaki öneriyi geri çevirdi. Kadın hırsızın uykusu sahiciyse, o zaman kendisi uzunca bir deneme süresinden sonra gizlice uzaklaşacak, giysilerini eline alacak, daire kapısını açık bırakacak ve ancak kapıcının yakınına geldiğinde giyinecekti. Kapıcıyı da hemen çağırmayacak, uzun, oldukça uzun bir süre bekleyecekti. Ancak yukardan ayak sesleri duyduğu zaman kapıcının kapısını vuracaktı. Bu arada hırsız da Therese'yi öldürmüş olacaktı, öldürmek zorunda kalacaktı, çünkü Therese, ona karşı koymaya çalışacaktı. Therese, karşı koymaksızın malının çalınmasına göz yumamazdı. Artık *öldürülmüştü* Therese. Paravananın arkasında, kanlar içinde yatıyordu. Tabii eğer hırsız, iyi isabet ettirebilmişse. Ama belki de polis geldiğinde Therese ölmemiş olacak ve suçu Kien'in üzerine atacaktı. Her olasılığa karşı Therese'ye bir tane daha indirilmeliydi. Ama hayır, aslında gerek yoktu buna. Hırsız, yorgunluktan uyuya kalmıştı. Bir hırsız, bu denli çabuk yorulmazdı normal olarak. Korkunç bir mücadele olmuştu. Güçlü bir insandı hırsız. Bir kadın kahraman, önünde şapka çıkarılması gereken bir kahraman. Kien, böyle bir iş olsa asla başaramazdı. Therese, Kien'i eteğinin içine sarıp boğardı. Bunu düşünmek bile Kien'i soluk soluğa getirmeye yetti. Therese, ona bir şey yapmayı düşünmüştü, kuşku yoktu buna, kocasını öldürmeye niyetlenmişti. Her evli kadın kocasını öldürmek isterdi. Therese, vasiyetnameyi

beklemişti. Kien bir vasiyetname yapsaydı, şimdiye dek çoktan Therese'nin yerine kendisi ölmüş olurdu. Demek bir insan bu denli alçak olabiliyordu; ama hayır, insanların hakkını yememeli, yalnızca "bir kadın" demeliydi. Therese'den hâlâ nefret ediyordu. Boşanacaktı ondan, ölmüş olmasına karşın, boşanabilmeliydi. Therese'nin onun soyadıyla gömülmesine izin veremezdi. Asla. Therese ile evlenmiş olduğunu kimse öğrenmemeliydi. Kapıcıya susması için istediği kadar para verecekti. Bu evlilik, ününü zedeleyebilirdi. Gerçek bir bilgin, böyle bir yanlış adım atamazdı. Therese hiç kuşkusuz aldatmıştı kendisini. Her kadın kocasını aldatırdı. *De mortuis nil nisi bene*.[‡‡‡] Ama ölmüşlerse! Gerçekten ölmüşlerse! Kien gidip bakmalıydı. Belki de Therese, yalnızca ölmüş gibi görünüyordu. En güçlü katil bile başarısızlığa uğrayabilirdi. Tarihle bunun sayısız örnekleri vardı. Bayağı bir şeydi tarih denilen, insana korku veriyordu. Kien, karısını canlı bulduğu takdirde sağ koymayacaktı. Baştan aşağı haklıydı bunu yapmakla. Therese yüzünden yeni kitaplıktan olmuştu. Zaten daha önce bunun öcünü Therese'de bırakmamaya kararlıydı. Ama bir başkası çıkagelmiş ve kadını öldürmüştü. Oysa ilk taşı atmak, Kien'in hakkıydı. Bu hakkından onu yoksun kılmışlardı. O halde o da son taşı atacaktı. Ne olursa olsun, vurmak zorundaydı Therese'ye. Ölmüş olsun ya da olmasın Yüzüne ya da üstüne tükürmeliydi. Üstüne çıkıp tepinmeli, vurmalıydı.

Kien, içinde çılgınca bir öfkeyle doğruldu. Aynı anda da yüzünde müthiş bir tokat patladı. Neredeyse belki de ölmemiş olan cesedi düşünerek "pist!" diyecekti. Hırsız kadın, tepinmeye başlamıştı. Sesi Therese'nin sesiydi. Kadın birkaç sözcük söyledikten sonra Kien, katil ile cesedin aynı kişide birleştiğini anladı. Suçunun bilincinde olarak sustu ve yemekte olduğu acımasız dayağa karşı koymaya kalkışmadı.

Therese, Kien evden çıkar çıkmaz yatakların yerini değiştirmiş, paravanayı ortadan kaldırmış, geri kalan eşyanın da altını üstüne getirmişti. Büyük bir neşeyle yaptığı bu çalışma sırasında da kendi kendine durmaksızın: Zehirlesin kendini, zehirlesin kendini, diye yineleyip durmuştu.

Saat dokuz olup da Kien görünmeyince, Therese de her saygıdeğer insanın yaptığı gibi, yatağa yatmış, Kien'in yokluğu sırasında içinde biriken küfürlerin ağırlığından kurtulmak için, kocasının dönüp ışığı yakacağı anı beklemeye koyulmuştu. Kocası ışığı yakmadan gelip yanına yattığı

takdirde, her şey olup bitene dek bir şey söylemeyecekti. Ama namuslu bir kadın olduğu için, ışığın yakılmasını daha güçlü bir olasılık diye hesaba katıyordu. Kien sessizce içeri girip yatağın yanında soyununca, Therese'nin de ağzı dili kupkuru kesildi. Küfretmeyi unutmamak için, mutlu dakikalar boyunca "Erkek mi bu? Böylesine koca denmez!" diye düşünmeye karar vermişti. Kien ansızın üstüne atlayınca, hiç ses çıkarmadı; adamın gitmesinden korkuyordu. Kien, üstünde yalnızca birkaç saniye kaldı; Therese'ye ise bu saniyeler, günler kadar uzun geldi. Kien hiç kıpırdanmıyordu ve tüy gibi hafifti; Therese ise soluk almaktan bile çekiniyordu. Beklentileri ağırdan satır satır acı bir düş kırıklığına dönüştü. Kien ayağa fırladığında, adamı elinden kaçırmak üzere olduğunu anladı. Nöbeti tutmuşçasına kocasına vurmaya koyularak en yakası açılmadık küfürleri savurmaya başladı. Dayak, suç işlemek üzere olan ahlak sahibi insanlara ilaç gibi gelir. Kien de, canı çok acımadığı sürece, Therese'nin ellerini yakalayıp kendine darbeler indirdi ve hak ettiği sözcüğü beklemeye başladı. Çünkü doğru olarak düşünüldüğünde ne denirdi onun gibisine? Bir nekrofil, bir ceset kirleticisi. Kadının ne denli hafif küfürler kullandığına şaşırdı, oysa Therese'den çok daha ağırlarını ve özellikle layık olduğu o sözcüğü söylemesini beklemişti. Kocasını koruyor muydu, yoksa en ağırını en sona mı saklıyordu? Genel küfürlere karşı söyleyecek bir şeyi yoktu. Ama "ceset kirleticisi" denir denmez, başıyla bu sözü onayladığını belirterek ve günahının kefaretini, kendisi düzeyinde bir adam için birkaç yumruktan çok daha önemli olan bir itirafla ödeyecekti.

Gelgelelim bu birkaç yumruğun sonu bir türlü gelmedi; Kien, yavaş yavaş bu kadar yumruğu gereksiz bulmaya başladı. Kemikleri acımaya başlamıştı; bir sürü bayağı sözden ötürü de sıra bir türlü ceset kirleticisine gelemiyordu. Kadın doğrulmuş, Kien'e bazen yumruklarıyla, bazen de dirsekleriyle vurmaya başlamıştı. Dirençli bir insandı. Ancak birkaç dakika geçtikten sonradır ki, kollarında hafif bir yorgunluk hissetti, adlardan oluşan bağırmasını "Böyle şey olur mu!" biçiminde tam bir tümceyle kesip Kien'i yataktan aşağı yuvarladı; bu arada adamı elinden kaçırmamak için saçlarından yakaladı ve kollarının yeniden güçlendiğini hissedene dek ayaklarıyla darbeler indirdi. Sonra ata biner gibi kanuna oturdu, bağırmasına bu kez: "Görürsün, şimdi daha neler olacak!" tümcesiyle ara verip, Kien'e sağlı sollu tokat atmaya koyuldu. Kien, ağır ağır bilincini

yitirdi. Bayılmazdan önce Therese'ye borçlu olduğu kefareti unuttu. Bu denli uzun boylu oluşuna üzüldü. Zayıf ve ince yapılı, diye mırıldandı, zayıf ve ince yapılı. Vurulabilecek çok az yüzey vardı bedeninde. Büzülünce, kadının darbeleri de boşa gitmeye başladı. Küfür ediyor muydu daha? Therese'nin yumrukları bir yere, bir yatağa rastlıyordu; Kien, bu sert vuruşların sesini duyuyordu. O denli büzülmüştü ki, kadın artık onu hemen hiç bulamaz olmuştu. Küfür etmesi de bu yüzdendi ya! "Cüce herif!" diye haykırdı. Neyse ki cüceydi. Göze görünür biçimde hızla küçülmekteydi. Öyle ki, neredeyse kendi kendini arar olmuştu. Therese ise artık onu hiç bulamıyordu. Kien kendinden geçti.

Therese, okkalı ve isabetli şamarlarını indirmeyi sürdürdü. Sonra soluk soluğa: "Dinlenmek de gerek!" diyerek yatağa oturdu ve işi, yumrukları kadar özenli çalışmayan ayaklarına bıraktı. Giderek ağırlaşan ayakları, bir süre sonra kendiliğinden durdu. Hiçbir organı oynamaz olunca, Therese'nin küfürleri de tükendi ve kadın sustu. Kien, hiç kımıldamıyordu. Therese ise kendini çok bitkin hissediyordu. Kien'in hareketsizliğinin ardında tuzaklar arıyordu. Saldırılan karşısında korunabilmek için, Kien'e tehditler savurmaya başladı: "Mahkemeye gideceğim. Böyle bir şeye izin veremem. Bir koca, karısına saldırmaz. Ben namuslu bir kadınım. Ben bir kadınım. Böyle kocaya on yıl verirler. Gazetede buna ırza tecavüz diyorlar. Elimde kanıtlar var. Davalara ait haberleri okuyorum. Sakın yerinden kıpırdanayım deme. Yalan söylemek kolay. Ama burada işin ne? Bir sözcük daha söylersen, kapıcıyı çağırırım. Kapıcı beni korumak zorundadır çağırdığım zaman. Kadın, tek başınadır ne de olsa. Herkes kaba güç kullanabilir. Boşanacağım. Ev bana ait. Suçlu olan ise hiçbir şey alamaz. Ben bir şey istiyor muyum? Daha her tarafım ağrıyor. Böyle kocanın utanması gerekir. Kalkmış karısını korkutuyor. Şimdi ölmüş olabilirdim. O zaman koca ayıklasın bakalım pirincin taşını. Kocanın üzerinde gecelik entarisi yok. Beni ilgilendirmez. Üzerine gecelik entarisi giymeden yatıyor. Bu, hemen görülüyor. Bir ağzımı açmama bakar, söyleyeceklerime herkes inanır. Hapse girecek olan ben değilim. Benim Bay Puda'm var. Hele koca, bir şey yapmaya kalkışsın. Karşısında Puda'yı bulur. Puda ile kimse başa çıkamaz. Bunu Puda'ya hemen anlatacağım. İşte, sevginin bedeli meydanda!"

Kien, ısrarla susuyordu. Therese: "Şimdi de öldü," dedi. Bu sözcüğü söyler söylemez de, kocasını ne denli sevmiş olduğunu anladı. Yanına diz çökerek,

yumruk ve tekme izlerini aradı. Etrafın karanlık olduğunun farkına varınca, kalkıp ışığı yaktı. Üç adım uzaktan bile Kien'in gövdesinin berbat durumda olduğunu gördü. "Zavallı, utanır bu halini görse," dedi; sesinde acıma vardı. Kendi yatağındaki çarşafı çekip, Kien'i özenle bu çarşafa sardı; neredeyse ona kendi gömleğini bile verecekti. "İşte böyle, şimdi hiçbir yeri görünmüyor" diyerek, Kien'i bir çocukmuş gibi sevecenlikle kollarına aldı. Yatağına götürüp yatırdıktan sonra üstünü örttü ve yatıştırıcı şeyler söyledi. Kendini üşütmesin diye, çarşafı da çıkarmadı. İçinden yatağının yanına oturup Kien'e bakmak geliyordu. Ama adam bu şekilde daha rahat uyuduğu için, bu isteğini bastırdı, ışığı söndürüp kendi yatağına yattı. Yatağında çarşaf olmadığı için de kocasına kızmadı.

Taşlaşma

İKİ GÜN, suskunluk ve yarı baygınlıkla geçti. Kien, tamamen kendine gelir gelmez felaketinin büyüklüğünü düşünecek cesareti buldu. Düşüncelerini yeniden yörüngesine oturtabilmesi için çok darbe yemesi gerekmişti. Ama o, gerekli olandan çok daha fazla darbeye hedef olmuştu. Dayak faslı on dakika eksik sürseydi, Kien öç almanın her türlüsü için hazır olacaktı. Belki de Therese bu tehlikeyi sezmiş ve bundan ötürü sonuna dek gitmişti. Bulunduğu bitkinlik içerisinde Kien'in hiçbir şey istediği yoktu; yalnızca daha çok dayak yemekten korkuyordu. Therese ne zaman yatağa yaklaşsa, dayak yemiş bir köpek gibi irkiliyordu.

Therese, içinde yemeğinin bulunduğu çanağı yatağının yanındaki sandalyeye bıraktıktan sonra hemen dönüp gidiyordu. Kien, yine yiyecek bulduğuna bir türlü inanamıyordu. Hasta yattığı sürece, Therese de ona yiyecek vermek aptallığını yapacaktı. Sürünerek sandalyeye yaklaşıyor, karısının yufka yürekliliğinin bir bağışı olan yemeğini büyük zahmetle ve diliyle lap lap yalayarak yiyordu. Therese onun dilinin şapırtılarını duyduğunda, içinden: "Nasıldı tadı?" diye sormak geliyordu. Ama sonra bu mutluluktan da özveride bulunuyor, bu özverinin acısını, on dön yıl önce sadaka vermiş olduğu bir dilenciyi anımsayarak dindiriyordu, kolları ve bacakları yoktu — yani pek insana benzer bir yanı yoktu. Ama gene de anasının müşterisini andırıyordu. Aslında Therese hiçbir şey vermemeye niyetliydi; çünkü bunların hepsi dolandırıcıydı. Sokakla sakat dolaşırlarken, evlerine girer girmez iyileşirlerdi. Ama sakat adam, Therese'ye; "Sayın eşiniz nasıllar!" diye sormuştu. Bu denli akıllı olduğu için de, Therese ona bir onluk vermişti. Kendi eliyle adamın şapkasının içine atmıştı. Zavallı pek yoksuldu. Therese isteyerek yapmazdı böyle bir şey, normal olarak hiç yapmazdı. Ama onun da kuraldışı davrandığı olurdu; kocasına da bu yüzden yemek veriyordu.

Kien, yani dilenci, şiddetli ağrılar çekiyordu. Ama bağırmaktan kaçınıyordu. Yüzünü duvara dönecek yerde, Therese'yi gözden kaçırmıyor ve kuşkulu bir korkuyla kadının hareketlerini izliyordu. Therese sessiz ve

şişmanlığına karşın kıvraktı. Yoksa ansızın ortaya çıkıp, yine ansızın gözden yitivermesi, odanın özelliğinden mi ileri geliyordu? Kadının gözleri kötü kötü parlıyordu; bir kedinin gözleriydi bunlar. Bir şey söylemek istediğinde ve bunu daha söylemeden, düşüncelerinde kendi sözünü kestiğinde, konuşması bir kedinin tıslamasını andırıyordu.

Gözlerini kan bürümüş bir kaplan, günün birinde insan avına çıktığında, deri ve giysileriyle bir genç kız kılığına girmiş, bir yola dikilip ağlamaya başlamış. Kız o denli güzelmiş ki, onu gören bir bilgin, yolunu değiştirip yanına gelmiş. Kız, ona kurnazca yalan söylemiş, adam da ona acıyıp evine götürmüş, öteki karılarının yanına yerleştirmiş. Çok yürekli bir adammış ve en çok bu karısının yanında yatmayı severmiş. Bir gece üstündeki genç kız derisini sıyırıp atan kaplan, adamın göğsünü parçalayıp yüreğini yemiş ve pencereden çıkıp gitmiş. Pırıl pırıl genç kız derisini ise ardında, yerde bırakmış. Bilginin önceki karılarından biri bilgini ve deriyi bulunca, avaz avaz haykırmaya ve hayat verecek bir iksiri aramaya koyulmuş. Çevrenin en güçlü adamı, pazar yerinin pislikleri arasında yaşayan bir deliymiş; kadın, saatler boyu onun ayakları dibinde kıvranıp durmuş. Bunun üzerine deli, herkesin önünde kadının avucuna tükürmüş, kadın da bu tükürüğü yutmak zorunda kalmış. Günlerce ağlayıp dövünmüş, çünkü ölü kocasını yüreği olmadan da seviyormuş. Kocasının bu ayıbından, kendi sıcacık yüreğinin üstünde yeni bir yürek gövermiş. Kadın, bunu kocasına verince, adam da yine kendine gelmiş.

Çin'de sevmesini bilen kadınlar vardı. Kien'in kitaplığında ise yalnızca kaplan. Ama bu kapları ne genç ne de güzeldi; pırıl pırıl bir ten yerine ise kolalanmış bir etek vardı üstünde. Ve karşısındaki bilginin yüreğine değil, kemiklerine önem veriyordu. Çin'deki en kötü ruh bile Therese'den daha soylu davranırdı. Yalnızca bir ruh olsaydı keşke Therese! O zaman kimseyi dövemezdi. Kien *kendi* derisinden sıyrılabilmeyi ve bu deriyi, dövebilsin diye Therese'ye bırakabilmeyi çok isterdi. Çünkü kemiklerinin dinlenmeye gereksinimi vardı; kendine gelmeye gereksinimi vardı. Kemikler olmadığı takdirde, bilim de son bulurdu. Acaba Therese kendi yatağını da ona yaptığı gibi mi pataklamıştı? Döşeme, kadının yumrukları altında çökmemişti. Çok şeyler görmüş ve geçirmiş bir binaydı bu bina. Eskiydi; eski olan her şey gibi de iyi ve güçlü yapılmıştı. Therese de eskiye bir örnek olarak gösterilebilirdi. Bunun için kadına nesnel bir gözle bakmak, yeterliydi.

Therese, kaplanın kendisi olduğundan, öteki bütün kadınlardan güçlüydü. Kapıcıyla bile başa çıkabilirdi.

Kimi zaman Kien, düşünde Therese'nin eteğini düşürene dek çekiştiriyordu. Düşürdükten sonra da eteği kadının ayaklarının altından çekip alıyordu. Elinde ansızın beliren bir makasla eteği çok küçük parçalara ayırıyordu. Bu iş, epey zamanını alıyordu. Bütün etek kesildikten sonra, parçaları fazla büyük buluyordu; kadın belki de bunları yeniden birbirine dikebilirdi. Bu nedenle Kien, başını kaldırmaksızın yine çalışmaya koyuluyordu: her parçayı dörde ayırıyordu. Sonra küçük, mavi renkle kumaş parçalarıyla dolu bir çuvalı Therese'nin başından aşağı döküyordu. Peki nasıl girmişti bu parçalar çuvalın içine? Rüzgâr, parçaları Therese'nin üstünden ona doğru savuruyordu; kumaş parçacıktan Kien'in üstüne yapışıyor ve Kien, onların varlığını, mor şişlerin varlığını bedeninin her yanında algılayıp yüksek sesle inliyordu.

Therese yaklaşıp, soruyordu: "İnlemek yok, ne var?" Therese yine mosmor kesilmiş oluyordu. Demek ki şişlerin bir bölümü de onun üzerinde kalmıştı. Tuhaftı bu, çünkü Kien, tüm şişlerin kendi bedeninde olduğunu, onları yalnız başına taşıdığını sanıyordu. Ama artık inlemiyordu. Therese de bu sessiz kalıştan memnun oluyordu. Belli belirsiz, son çalıştığı evin köpeğini anımsıyordu. Köpek, bir şey söylenmesine gerek kalmaksızın siniverirdi. Böyle olmalıydı.

Aradan birkaç gün geçince, Therese'nin, bir köpeğin yiyecek kabında somutlaşan bakımı da Kien için her yanı şişmiş gövdesinin acıları kadar sıkıcı olmaya başladı. Kadının kendisine karşı kuşku beslediğini algılıyordu. Daha dördüncü günü Therese, kocasını beslemekten sıkılmaya başlamıştı. Yatmasını herkes bilirdi. Kien'in bedenini, kolay olsun diye, battaniyenin üstünden şöyle bir yokladıktan sonra, iyileşmek üzere olduğu sonucuna vardı. Muayene sırasında iki büklüm almamıştı Kien. İki büklüm olmayanın da ağrısı yok demekti. Bu durumda artık kalkmalıydı, önüne bir şey pişirip götürmeye de gerek yoktu. Aslında "ayağa kalk!" buyruğunu verebilirdi kocasına. Ama içinde bir korku vardı; bu korku ona, kocasının birden yerinden sıçrayabileceğini, battaniye ile çarşafı sıyırıp atabileceğini, ve sanki suçlu kendisiymiş gibi, ona bedenindeki mor çürükleri gösterebileceğini söylüyordu. Therese böyle bir durumla karşılaşmamak

için bir şey söylemedi; ertesi günü yemek kabını ancak yansına dek doldurup getirdi. Üstelik isteyerek kötü de pişirmişti. Kien ise yemekteki değişildiği değil, kadındaki değişikliği algıladı. Therese'nin araştıran bakışlarını yanlış yorumlayarak, yine dayak yemekten korktu. Yataktayken, savunmasızdı. Kadının önünde boylu boyunca uzanmış konumdaydı; Therese nereye vursa, darbe boşa gitmezdi. Yalnızca genişlik bakımından yanılması olasılığı vardı ama bu güvence, Kien için yeterli değildi.

Korkusunun ayağa kalkma istencini, bu yönde bir girişimde bulunmasına yetecek denli güçlendirmesi, iki tam gün ve iki gece aldı. Bu arada zaman duygusunu hiç yitirmiyordu; her zaman saatin kaç olduğunu bilebiliyordu. Eski düzeni bir çırpıda yeniden kurabilmek için, bir sabah saat tam altıda yatağından kalktı. Kafasının içinde, tahta parçalarının birbirine sürtünmesinden çıkan sesleri andırır sesler vardı. İskeletinin bölümleri yerlerinden oynamış olduğu için, ayaklarının üstünde doğru dürüst duramıyordu. Her sallanışında akıllı davranarak ağırlığını ters yöne verdi ve böylece düşmesinin önüne geçti. Yatağının altından çıkardığı giysileri dikkatli hareketlerle üstüne geçirdi. Giydiği her parça, içini mutlulukla dolduruyordu; her parça, zırhının bir bölümü ve önemli bir korunma aracı demekti. Dengesini sağlamak için yaptığı hareketler, çok derin anlamı olan bir dansı andırıyordu. Adına ağrı denen küçük şeytanlar tarafından orası burası çimdiklenen, ama asıl büyük şeytanın, yani ölümün elinden yakasını kurtarmış olan Kien, yazı masasına kadar uzanan yolu böylece dans ederek geride bıraktı. Masanın başına vardığında, heyecandan biraz uyuşmuş olarak yerine oturdu; kollarıyla bacaklarını, sakinleşmelerini ve eskisi gibi buyruğu altına girmelerini sağlayana dek bir süre daha hareket ettirdi.

Therese, yapacak işi kalmadığından beri, sabahları saat dokuza dek uyuyordu. Artık evin hanımıydı; evin hanımı geç kalkardı. Hizmetçiler ise sabahın altısında yataktan fırlamak zorundaydılar. Gelgelelim Therese'nin uykusu uzun süremiyordu; kadın bir kez uyandı mı, servetine duyduğu özlemden ötürü artık bir daha rahat edemiyordu. Anahtarın sertliğini bir an önce etinde hissedebilmek için, hemen giyinmek zorunluluğunu duyuyordu. Bundan ötürü, kocası dayaktan yatağa serileli beri, akıllı bir çözüm bulmuştu. Akşamları saat dokuzda yatağına giriyor, anahtarları da göğüslerinin arasına yerleştiriyordu. Sabahın ikisine dek uyumamaya bakıyordu. Saat ikide kalkıp anahtarları yine eteğinin cebine saklıyordu.

Onları orada kimse bulamazdı. Bu işi bitirdikten sonra yatıp uyuyordu. O zaman uzun süre nöbet tutmaktan ötürü o denli yorulmuş oluyordu ki, sabahın dokuzundan önce uyanmıyordu; böylece de tıpkı hanımefendiler gibi hareket etmiş oluyordu. Bundan ötesi, hizmetçilerin düşüneceği şeydi.

Böylece Kien, istediğini Therese'nin dikkatini çekmeksizin gerçekleştirebildi. Masasının başından, Therese'nin yatağını görebiliyordu. Kadının uykusunu da kendine ait çok değerli bir şeymiş gibi koruyordu; uyanmasına dek belki yüz kez korkuyla yerinden sıçrıyordu. Therese'nin uyurken tümüyle gevşeyebilmek gibi, insanı mutlu kılıcı bir yeteneği vardı. Örneğin uykusunda güzel şeyler yediğinde, alttan ve üstten gaz çıkarıyordu. Bunun hemen ardından da: "Böyle şey yapılır mı?" diye soruyor ve bu soruyla, yalnızca kendisinin bildiği bir konuya değinmiş oluyordu. Kien ise soruyu kendi üzerine alınıyordu. Uykusundaki yaşantıları, Therese'nin yatağında kendini bir o yana, bir bu yana almasına neden oluyordu; böyle zamanlarda yatak yüksek sesle inliyordu. Bu inlemelere Kien de katılıyordu. Bazen Therese, gözleri kapalı olduğu halde sırıtmaya başlıyordu; Kien ise ağlamaklı oluyordu. Buna karşılık kadın aşırı derecede sırıttığında, yüzü ağlarmış gibi bir görünüm alıyor, o zaman da Kien'in içinden gülmek geliyordu. Dikkati elden bırakacak olsa, gerçekten gülmeye başlayacaktı. Bu arada büyük bir şaşkınlıkla Therese'nin Buda'yı çağırdığını da algılıyordu. O zaman kulağından kuşkuya düşüyordu; ama Therese, tam da ağlarken, "Puda!" diye yineliyordu; Kien de Puda'nın, Therese'nin dilinde ne anlama geldiğini kestirebiliyordu.

Therese, elini battaniyenin altından çıkarınca, Kien irkildi. Ama kadın ona vurmayıp, yalnızca yumruğunu sıkmakla yetindi. Kien, neden, ne yaptım ki, diye bir soru yöneltti kendine; ama sorusunu, herhalde o ne yaptığımı biliyordur, diye kendi yanıtladı. Therese'nin ince sezgisine içtenlikle saygı duyuyordu. İşlediği, cezasını da Therese'nin eliyle korkunç biçimde bulduğu suç, kefaretinin bol bol ödenmiş oluşuna karşın, unutulmamıştı. Therese, elini genellikle anahtarların saklı bulunduğu yere götürdü. Kalın battaniyeyi eteği yerine koydu, anahtarları da gerçekle olmamalarına karşın, yerinde buldu. Elini bütün ağırlığıyla üstlerine kapattı, okşadı, her birini tek tek parmaklarının arasına alıp oynadı ve sevinçten her yanını iri, parlak ter damlaları kapladı. Kien ise nedenini bilmeksizin kızardı. Kadının şişman kolundaki kolağzı, dar ve gergindi, ön kısmındaki dantel süsler, aynı odada

yatan erkek içindi. Dantel bölüm, çok ezilmiş gibi geldi Kien'e. Yüreğine taş gibi oturmuş olan bu sözcüğü hafif sesle söyledi. "Ezilmiş" diye yankılandı kulağında. Kimdi konuşan? Başını yıldırım hızıyla kaldırıp, bakışlarını yine Therese'ye dikti. Onun ne denli ezilmiş olduğunu bilen başka kim vardı ki? Therese, uyuyordu. Ama Kien, onun gözlerinin kapalı oluşuna güvenmeksizin, soluğunu tuttu ve kadının bir şey daha söylemesini bekledi. "İnsan nasıl bu denli gözü kararmışçasına davranabilir?" dedi kendi kendine, "kadın uyanık ve ben hiç çekinmeden yüzüne bakıyorum!" Tehlikenin yakınlık derecesini araştırmasını sağlayacak tek araç olan bakışlarını kullanmayı kendisine yasaklayarak, utanmış bir çocuk gibi göz kapaklarını indirdi. Kulaklarını ardına dek açarak —ona böyle yapmış gibi geliyordu— ağır bir küfür beklemeye koyuldu. Ama kulağına küfür yerine düzenli soluklar geldi. Demek kadın yeniden uykuya dalmıştı. Aradan bir çeyrek geçtikten sonra Kien, gözlerini kadından ayırmadan ve her an kaçmaya hazır durumda, yatağa yaklaştı. Kendini kurnaz sayıyor ve burnu büyüklük sayılabilecek bir şeyi düşünmeye cesaret ediyordu. Kendisi, uyuyan Goliath'ın başında nöbet bekleyen David'di. Genelde Goliath, aptal diye nitelendirilebilirdi. Gerçi ilk çarpışmada David galip gelmemişti ama, Goliath'ın öldürücü darbelerinden de kurtulabilmişti; gelecek üzerine bir yargıya varabilmek ise kimsenin harcı değildi.

Gelecek; kendini nasıl atabilirdi acaba geleceğe? Şimdiki zaman, geçip gitmesine ses çıkarılmadığı takdirde, artık Kien'e hiçbir zarar veremezdi. Ah, bir ortadan kaldırılabilseydi şu şimdiki zaman! Dünya üzerindeki tüm mutsuzluklar, yeterince gelecekte yaşayamamaktan kaynaklanıyordu. Bugün dayak yediği takdirde, yüz yıl sonra bunun ne önemi kalacaktı? Yapılması gereken, içinde yaşanılan zamanı geçip gitmeye bırakmak ve dayaktan ileri gelen şişleri görmezlikten gelmekti. Tüm acıların suçu, şimdiki zamanın sırtındaydı. Kien, geleceğin özlemini çekiyordu; çünkü o geleceğe ulaştığında, yeryüzünde daha çok geçmiş bulunacaktı. Geçmiş iyiydi, kimseye bir zararı yoktu; Kien, geçmişte yirmi yıl süreyle istediği gibi ve mutlu yaşamıştı. Kim mutlu olabiliyordu ki şimdiki zamanda? Evet, duyularımız bulunmasaydı eğer, o zaman şimdiki zamana da dayanılabilirdi. O zaman anıların yardımıyla —demek ki yine de geçmişle — yaşanabilirdi. Başlangıçta yalnızca söz vardı; ama *var*'dı; başka deyişle geçmiş, sözden önce vardı. Kien, geçmişin bu öncelikli konumu karşısında

saygıyla eğildi. Katolik kilisesi, kendi başına ele alındığında, birçok nitelik taşıyabilirdi, ama Kien'in gözünde yeterince geçmişi yoktu. Bir bölümü salt kurgusal nitelik taşıyan, iki bin yıllık bir geçmişin bunun iki ya da üç katı zaman dilimlerine yayılmış gelenekler karşısında ne önemi olabilirdi? Her mumya, bir Katolik rahibinden önde geliyordu. Rahip, salt mumyalar cansız olduğu için kendini onlardan yüce sanıyordu. Oysa piramitlerin Sen Piyer Kilisesi'nden daha ölü olduğu söylenemezdi; tersine piramitler, daha eski olduklarından, o kiliseden daha canlıydı. Gelgelelim Romalılar geçmişi kaşık kaşık yiyip tükettikleri inancındaydılar. Atalarına karşı saygı borçlarını yerine getirmekten kaçınıyorlardı. Bu ise Tanrıya karşı gelmekten başka bir şey değildi. Tanrı, geçmişle özdeşti; Kien, Tanrıya inanıyordu. Bir gün gelecek, insanlar, duyularından anılar, tüm zamandan da tek bir geçmiş yaratabileceklerdi. Bir gün gelecek, tek bir geçmiş tüm insanları barındıracaktı; geçmişten başka bir şey var olmayacaktı, çünkü herkes yalnızca geçmişe inanacaktı.

Kien, düşüncelerinde diz çöktü ve içinde bulunduğu güç durumdan ötürü, geleceğin Tanrı'sı olan geçmişe dua etti. Uzun zaman olmuştu dua etmeyi unutalı; ama bu Tanrı'nın karşısında dua etmeyi yeniden başardı. Sonunda Tanrı'sından, gerçekten diz çökemediği için kendisini bağışlamasını diledi. Ama Tanrı'sı biliyordu: Savaşta, savaşa göre davranmak gerekirdi; bunu Tanrı'sına yinelemesine gerek yoktu. Zaten onun eşsiz ve tanrısal yanı da, her şeyi hemen anlamasıydı. Kutsal Kitaptaki Tanrı, aslında zavallı bir cahildi. Çinlilerin gösterişten uzak kimi Tanrıları, ondan çok daha okumuş Tanrılardı. Kien, On Emir üzerine bildiği bazı şeyleri anlatsa, geçmişin tüyleri ürperirdi. Ama geçmiş, zaten her şeyi ondan çok daha iyi biliyordu. Ayrıca Kien, geçmişin izniyle, onu Almanların verdikleri bir biçim olan gülünç dişilikten[{§§§}] kurtarmak istiyordu. Almanların en güçlü ve iyi yanlarını oluşturan soyut düşüncelerine dişil tanımlıklar[{****}] takmaları, akıl almaz bir barbarlıktı ve bu barbarlık, bu ırkın yaptığı hizmetleri hiçe indirgemeye yeterliydi. Kien ise gelecekle, geçmişe ilişkin olan her şeyi eril çekim ekleriyle kutsallaştıracaktı. Yansız cins, Tanrı için pek hafif kaçıyordu. Kien, bir dilbilimci olarak bu eylemiyle nasıl nefret toplayacağının bilincindeydi. Ama insan dil için değil, dil insan için vardı. Bu nedenle geçmişten, bu değişikliği onaylamasını diliyordu.[{††††}]

Bir yandan Tanrı'yla bu görüşmeyi sürdürürken, bir yandan da ağır ağır

gözetleme noktasına geri döndü. Therese'yi unutabilmesi olanaksızdı; dua ederken bile ondan tümüyle arındıramamıştı kendini. Therese, onun duasının ritmini de yönlendiren ve kısa vuruşları andıran bir tempoyla horlamaktaydı. Kadının hareketleri giderek canlanıyordu; artık uyanmasının yakın olduğu kuşkusuzdu. Kien, Therese'yi Tanrı ile karşılaştırınca, çok önemsiz buldu. Geçmişi eksikti çünkü. Ne ataları vardı, ne de bilgiliydi. Zavallı Tanrısız varlık! Kien, bir an yapılacak en akıllı işin uyumak olduğunu düşündü. O zaman Therese belki de o uyanana dek bekler, bu süre içerisinde de Kien'in kendi kendine masasının başına geçmiş olması karşısında duyacağı öfke uçup gidebilirdi.

O anda Therese, güçlü bir itişle bedenini yataktan yere attı. Çarpmanın sesi yüksek oldu. Bir ürperti, Kien'in iskeletinin her yanını kapladı. Nereye gitmeliydi? Görmüştü Therese onu! Geliyordu! Onu öldürmeye geliyordu! Kien saklanacak bir yer bulabilmek için zaman araştırdı. Tarih boyunca, bir yüzyıl aşağı, bir yüzyıl yukarı koşuşmaya başladı. En güçlü kaleler bile toplar karşısında emin yerler olmaktan uzaktı. Ya şövalyeler? Saçma — İngilizlerin tüfekleri, zırhları ve kafataslarını parçalayıveriyordu. İsviçreliler, Marignano'da çok ağır bir yenilgiye uğruyorlardı. Paralı askerler —paralı askerlerle karşılaşmaktan kesinlikle kaçınılmalıydı— bir bağnazlar ordusu geliyordu. — Guslav Adolf — Cromwell — herkesi kılıçtan geçireceklerdi. Yeniçağdan ve ortaçağdan gerilere kaçmalıydı — antik çağda bir ordunun saflarına katılmak — ama Romalılar, yarıyorlardı bu safları —Hindistan'dan getirilen filler vardı — sonra ucu alevli oklar — herkes kaçıyordu — nereye — bir gemiye — Rum ateşi — Amerika'ya — Meksika'ya — kurban diye insanlar konuyordu sunaklara — herkesi kesiyorlardı — Çin — Moğollar — kafataslarından oluşma piramitler: Kien, tarih dağarcığını yarım saniyede tüketivermişti. Kurtuluş, hiçbir yerde yoktu; her şey yıkımdı; insan nereye saklanırsa saklansın, düşmanlar bulup çıkarıyorlardı; hayranlık duyulan uygarlıklar, haydutların, boş kafalı barbarların eliyle iskambil kâğıtlarından yapılma evler gibi yıkılıveriyordu.

Bu noktaya vardığında, Kien taşlaştı.

İnce bacaklarını sımsıkı birbirine yapıştırdı. Sağ elini yumruk yaparak dizinin üstüne koydu. Kolun dirsekten aşağı bölümü ile baldırı, birbirine dayanarak dingin bir konum sağladı. Sol kolunu göğsüne destek yaptı. Başı,

hafifçe yukarı kalktı. Bakışları uzağa dikildi. Gözlerini kapatmaya çalıştı. Ama direnişle karşılaşınca, granitten yapılma bir Mısır rahibine dönüşlüğünü saptadı. Bir heykel olup taşlaşmıştı. Tarih, terk etmemişti Kien'i. Eski Mısır'da güvenilir bir sığınak bulmuştu kendine, tarih ondan yana olduğu sürece, öldürülebilmesi olanaksızdı.

Therese ona, sanki karşısında hava varmış gibi davranıyordu; sanki taş varmış gibi, diye düzeltti düşüncelerinin burasında. Korkusu, yerini yavaş yavaş güçlü bir huzur duygusuna bıraktı. Taş karşısında dikkatli davranacaktı Therese. Kim, taşa vurup kendini yaralayacak denli aptal olabilirdi? Kien bedenindeki köşeleri düşündü. Taş olmak iyiydi, taşın köşeleri ise daha da iyiydi. Görünüşte sonsuzluğa dikilmiş olan bakışları, kendi bedeninin ayrıntılarını gözden geçiriyordu. Kendini bu denli az tanıdığı için pişmanlık duydu. Bedeninin nasıl göründüğü konusunda pek az bilgisi vardı. Yazı masasının üstünde bir ayna bulunsun isterdi. Şu anda öğrenmek tutkusuna boyun eğse, anadan doğma soyunur ve kendini eksiksiz bir denetimden geçirdi; kemiklerini birer birer inceleyip, kışkırtırdı. Bedeninde bir sürü gizli kalmış yerin, sert ve sivri uçların, köşelerin varlığını sezmekleydi. Şişlikler, ayna yerini tutuyordu. Bu Therese olacak yaratık, bir bilgin karşısında hiçbir çekinme duymuyordu. Kien sanki herhangi bir insanmış gibi, ona elini kaldırmak küstahlığında bulunmuştu. Böylesini terbiye etmek için yapılması gereken şey, karşısında taş kesilmekti. Taşın sertliği, kadının tasarılarını paramparça ederdi.

Artık her gün aynı oyun yineleniyordu. Kien'in, karısının yumrukları altında çökmüş kendi açgözlülüğü yüzünden ise eski ve yeni kitaplardan kopmuş olan yaşamı gerçek bir misyona kavuşmuştu. Sabahları Therese'den üç saat önce kalkıyordu. Bu en sessiz saatlerden çalışmak için yararlanabilirdi. Zaten öyle de yapıyordu; ama eskiden çalışmaktan anladığı, şimdi çok uzaklarda kalmış, daha iyi bir geleceğe ertelenmişti. Kien, sanatını uygulayabilmek için gerekli olan gücü topluyordu. Huzurlu bir dinlenme olmaksızın sanat yapmak, düşünülemezdi. Uyandıktan hemen sonra yüksek verim düzeyinde çalışmalar yapılabildiği, enderdi. Yapılması gereken, kendini gevşetmekti; insan, yaratmak istediği şeyin başına özgür ve her türlü baskıdan arınmış olarak geçebilmeliydi. Böylece Kien, her gün yaklaşık üç saatini masasının başında dinlenerek geçirmeye başladı. Kafasından çeşitli düşünceler geçiriyordu; ama bunların kendisini asıl

konusundan uzaklaştırmamasına da dikkat ediyordu. Daha sonra, beynindeki saat (zamanın üstüne atılmış bir bilgelik ağının bu son kalıntısı) dokuza yaklaştığı için gürültü çıkardığında, Kien ağır ağır taşlaşmaya başlıyordu. Soğumanın bedeninde yayılışını algılıyor ve her yanının eşit derecede soğuyup soğumadığını denetliyordu. Kimi günler sol yanı, sağ yanından daha çabuk soğuyordu; bu durum, onu ciddi biçimde tedirgin ediyordu. O zaman: “Çabuk öbür yana!” buyruğunu veriyordu; bu buyruk üzerine sağ yanından gönderilen sıcaklık dalgaları, sol yandaki aksaklığı gideriyordu. Kien’in taşlaşmakta gösterdiği beceri, günden güne artmaktaydı. Taşlaşma evresine vardıktan sonra, baldırlarını sandalyeye hafifçe bastırarak taşın sertlik derecesini sınıyordu. Bu sınama yalnızca birkaç saniye sürüyordu; daha fazla basınç, sandalyeyi parçalayabilirdi. Sonraki günlerde, sandalyenin geleceğinden korkmaya başlayınca, onu da taşlaştırdı. Çünkü güpegündüz Therese’nin önünde sandalyeden yuvarlandığı takdirde, taşlaşma da gülünç ve acıklı bir olaya dönüşebilirdi. Granit, ağırdı. Zamanla taşlaşma derecesini duyu yoluyla anlama amacına yönelik sınamalara da gerek kalmadı.

Kien, sabahın dokuzundan akşamın yedisine dek o eşsiz konumda kalıyordu. Masasının üstünde açık bir kitap —hep aynı kitap— duruyordu. Ama Kien, kitaba göz ucuyla bile bakmaya tenezzül etmiyordu. Bakışları, yalnızca uzaklarla ilgilenmekleydi. Therese ise bu gösteri boyunca onu rahatsız etmemek akıllılığını gösteriyordu. Canlı hareketlerle odanın içinde dolanıp duruyordu. Kien, ev işleriyle uğraşmanın Therese için nasıl ikinci bir kişilik olduğunu anlıyor ve kendine yakıştıramadığı bir gülümsemenin dudaklarında belirmesini engelliyordu. Therese ise. Eski Mısır’dan kalma bu koca heykele fazla yaklaşmaktan kaçınıyordu. Ne yemek veriyor, ne de sövüp sayıyordu. Kien, açlığı ve başkaca bedensel sorunları kendine yasaklamıştı. Saat yedi olunca, taşa sıcaklık ve soluk veriyor, bunun üzerine taş kısa zamanda canlanıyordu. Bunu yaptıktan sonra, Therese odanın en uzak köşesine çekilene dek bekliyordu. Kadının ne uzaklıkta olduğuna ilişkin sezgisi, Kien’i hiçbir zaman aldatmıyordu. Therese uzaklaşınca, yerinden fırlayıp hemen evden çıkıyordu. Lokantada o günkü ilk ve son yemeğini yerken, neredeyse uyuyakalacak denli yorulmuş oluyordu. Geride bıraktığı günün güçlüklerini gözden geçiriyor ve aklına ertesi gün için iyi bir düşünce geldiğinde, bunu başıyla onaylıyordu. Heykelleşmekte olan,

öykünmeye yeltenen herkesi kendisiyle yarışmaya çağırıyordu. Ama ortaya çıkan olmuyordu. Akşam saat dokuz olunca yatıp uyuyordu.

Zamanla Therese de içinde yaşadıkları dar mekâna alışıyordu. Yeni odasında kimseyi rahatsız etmeksizin istediğini yapıyordu. Sabahları, çoraplarını ve ayakkabılarını ayağına geçirmeden, halının üstünde dolaşıyordu; içinde halıya karşı sevecenlik duyuyordu; evin en güzel halısıydı ve üstündeki kan lekeleri, artık görünmez olmuştu. Halının okşayışları, Therese'nin yıllanmış nasırına iyi geliyordu. Ayağı halıya değdiği sürece, güzel görüntüler kafasının içinde birbirini kovalıyordu. Ama ona her şeyi çok gören kocası, bu güzel dakikalarda da onu rahatsız etmekten geri kalmıyordu.

Kien, ses çıkarmamakta artık o denli yüksek bir ustalık düzeyine erişmişti ki, eski ve başına buyruk bir eşya parçası olan, üstünde oturduğu sandalyesi bile çok ender gıcırdıyordu. Sandalyesinin sessizliğin içinde kulağa daha da belirgin gelen ve günde üç ya da dört kez duyulan gıcırtısı bile Kien'in hiç hoşuna gitmiyordu. Bu sesleri yorgunluğun ilk belirtileri saydığından, büyük bir çaba harcayarak duymazlıktan geliyordu.

Therese bir gıcırtı duyar duymaz hemen bir tehlike kokusu alıyordu; ayakkabılarıyla çoraplarına koşuyor, bunları ayağına geçirdikten sonra bir gün öncesine ilişkin düşünceler zincirini izlemeyi sürdürüyordu. Kendisi için sürekli sıkıntı kaynağı olan büyük sorunları aklına geliyordu. Kocasını salt acıdığı için evde tutmaktaydı. Zaten adamın yatağı az yer kaplıyordu. Şimdi Therese'nin istediği, yazı masasının anahtarlarıydı. Çünkü kocasının banka hesap cüzdanı masada kilitliydi. Therese, paranın geri kalanını içeren bu cüzdanı elde edene dek, birkaç gün daha, kocasının evde kalmasına ses çıkarmayacaktı. Belki de adam bir ara cüzdanın varlığını anımsar ve karısına hep bu denli kötü davranmış oluşundan ötürü kendinden utanırdı. Kien'in çevresinde ne zaman bir hareket olsa, Therese normal olarak artık çantada keklik saydığı hesap cüzdanına kavuşabileceğinden kuşku duymaya başlıyordu. Bir tahta parçasından farkı olmadığı zamanlar —ki Kien, çoğu zaman böyleydi— kocasından bir direnişle karşılaşmaktan korkmuyordu. Ama canlısından her şeyi beklerdi; gerçekle kendisinin olan hesap cüzdanını çalmasını bile!

Akşama doğru gerginlik, ikisinde de doruk noktasına varıyordu. Kien,

vaktinden önce ısınmamak için gücünün kalıntılarını topluyordu. Therese ise kocasının biraz sonra çıkıp yine lokantaya gideceğini ve karısının onca güçlükle kazandığı paradan —zaten pek azı kalmış olan paradan— yiyip içeceğini düşününce öfkeleniyordu. Kocası parayı çarçur etmeye başlayalı ve eve tek kuruş getirmeyeli epey olmuştu.

İnsan denen varlıkta kalp diye bir şey vardı. Therese de taştan değildi ki! Zavallı, serveti kurtarmanın bir yoluna bakmalıydı. Caniler, ilkel vahşiler gibi paranın peşine düşmüşlerdi; her birinin amacı bir şeyler koparabilmekti. Utanmak nedir bilmiyorlardı. Therese yalnız bir kadındı. Kocası ona yardım edecek yerde, içiyordu. Zaten artık hiçbir işe yaramaz olmuştu. Eskiden kâğıtlara bir şeyler karalar ve bunlar da para ederdi. Oysa şimdilerde bu işi bile yapmayacak denli tembelleşmişti. Therese de nihayet düşkünler evi işletmiyordu ki! Kocasının yeri düşkünler eviydi. Therese'nin asalak yaşayanlarla işi olamazdı. Adam, karısını neredeyse kara çanaklı dilenciye çevirecekti. İyisi mi, kendi otursundu çanağın başına. Hoş, otursa da sokakta böylesine kimse beş para vermezdi ya! Yoksul olmasına yoksul görünüyordu gerçi; ama istemesini de biliyor muydu bakalım? Bunu düşünmüyordu bile. O halde varsın, açlıktan ölsündü. Bakalım nice olacaktı hali Therese'nin yufka yürekliliği son bulduğunda! Toprağı bol olsun, Therese'nin anası zaten açlıktan ölmüştü; şimdi de kocası o yolun yolcusuydu.

Therese'nin öfkesi gün geçtikçe artıyordu. Ama öfkesini tasarladığı eylem açısından sınadığında, henüz yeterli yoğunluğa varmadığını anlıyordu. Dikkatiyle azmi, at başı gidiyordu. Kendi kendine kocası için: Bugün henüz çok aciz durumda (bugün üstüne varamam), diyor ve bir parçası da ertesi güne kalsın diye, öfkesini hemen cebine sokuveriyordu.

Bir akşam Therese, öfkesinin şişlerini kızdırmak için henüz mangala sürmüş ve orta kıvamda ısıtmıştı ki, Kien'in sandalyesi arka arkaya üç kez gıcırdadı. Bu küstahlık, bardağı taşıran son damla oldu. Therese gidip o uzun tahta sırığı, ayrılmaz parçası olan altındaki sandalye ile birlikte ateşe attı. Ateş alevleniverdi; şişler öfkeden kıpkızıl kesildi. Therese şişleri elleriyle —ateşlen korkmuyordu, bu ateşin harlanmasını beklemişti nicedir — ve adlarına göre sırayla —dilenci, ayyaş, cani— dışarı çekti. Sonra elinde bu şişlerle yazı masasına yöneldi. O anda bile uzlaşmaya hazırdı.

Kocası hesap cüzdanını gönül rahatlığıyla verdiği takdirde, onu daha sonra kapı dışarı edecekti. Kocası konuşmazsa, kendisi de ağzını açmayacaktı. Cüzdanı bulana dek, kocası da bu evde kalabilirdi. Ama Therese'nin aramasına ses çıkarmamalıydı.

Kien, sandalyesi üç kez gıcırdar gıcırdamaz bir heykelin ince sezgisiyle sanatını sınama fırsatının çıktığını anlamıştı. Therese'nin gelişini duydu. İçinden yükselen sevinç dalgasını, soğukluğunu olumsuz yönde etkiler kaygısıyla bastırdı. Üç hafta boyunca alıştırma yapmıştı. Şimdi ise heykelin açılış günü gelip çatmıştı. Bu sanat yapıtının kusursuzluğu, şimdi ortaya çıkacaktı. Yapıtından, kendisinden önce hiçbir sanatçının olamadığı denli emindi. Fırtına patlamazdan önce hemen bedenine fazladan bir soğuk dalgası daha gönderdi. Tabanlarını yere bastırdı; taş gibiydi tabanları, sertlik derecesi ondu, elmas sertliği; köşeleri de sipsivri ve kesiciydi. Karısı için hazırladığı taştan acının bir parçasını diliyle tattı.

Therese, onu sandalyesinin ayaklarından yakalayıp yana itli. Sonra sandalyeyi bıraktı, masanın yanına gidip çekmecelerden birini açtı. Buradaki araştırması sonuç vermeyince, ötekine geçti. Aradığım üçüncü, dördüncü ve beşinci çekmecelerde de bulamadı. Kien anlamıştı; bir savaş hilesiydi kadının başvurduğu. Aradığı falan yoktu aslında; arayacağı ne vardı ki zaten? Yazıların tümünün değeri, onun gözünde eşitti; kâğıt arasa, daha ilk çekmecede bulurdu. Kadının asıl istediği, onun merakını uyandırmaktı. Kien'in ne yaptığını sormasını istiyordu büyük bir olasılıkla. Kien bir konuşsa, artık taş olmaktan çıkacak, Therese de ona öldürücü darbeyi indirebilecekti. Onu taştan dışarı çıkması için kandırmaya çabalıyor, bu amaçla masanın başında çekmeceleri karıştırıp duruyordu. Ama Kien, kanının soğukluğunu korudu ve soluk bile almadı.

Kadın, kâğıtları altüst ediyordu. Çoğunu yine yerine koyacak yerde, masanın üstünde öylece bırakıyordu. Kâğıtların birçoğu da yere dökülmüştü. Kien, bu kâğıtlarda ne yazılı olduğunu iyi biliyordu. Kadın, bazı kâğıtları yanlış sıralıyordu. Elyazmalarına sanki paçavraymışlar gibi davranıyordu. Bu kaba saba parmaklar, ancak mengenede işkence çekmeye lâyık olabilirdi. Çekmecelerde on yılların çalışma ve sabrının birikimi yatıyordu.

Kadının küstah hamaratlığı Kien'i kışkırtmaya başlamıştı. Bunu

yapmamalıydı kâğıtlara! Kien'i ne ilgilendirirdi onun uyguladığı savaş hilesi? Bu kâğıtlar, sonrası için Kien'e gerekliydi. Sonradan işleri onu bekliyordu. Hemen başlayamaz mıydı çalışmaya? O, sanatçı olmak için doğmamıştı. Sanat çok zamanını alıyordu. Bir bilgindi o. Ne zaman gelecekti ki daha iyi günler? Sanat, salt bir geçiş evresiydi. Ama bu geçiş evresinde haftalar yitiriyordu. Ne kadar zaman olmuştu sanat alanına geçişinden bu yana? Yirmi hafta, on hafta, belki de beş hafta; artık bilemiyordu. Zamanlar karışmıştı. Şimdi Therese, yazmış olduğu son incelemeyi parmaklarıyla kirletmekteydi. Kien'in öcü korkunç olacaktı. Kendini yitirmekten korkuyordu. Kadın başını sallamaya başlamıştı. Onu nefret dolu bakışlarıyla deliyordu. Kien'in taş gibi hareketsizliğinden nefret ediyordu. Ama Kien, hareketsiz kalamayacaktı; dayanamayacaktı daha fazla bu duruma; barış istiyordu; bir ateşkes önerecekti; parmaklarını çekmeliydi Therese; bu parmaklar Kien'in kâğıtlarını, gözlerini, beynini parçalıyordu; kadın, çekmeceleri kapamalı, yazı masasının başından uzaklaşmalıydı; Kien'in yeriydi orası, izin veremezdi Therese'nin orada kalmasına; bir konuşabilse, parçalayacaktı Therese'yi; ama taş, konuşamazdı ki!

Kadın boş çekmeceleri eteğiyle yerlerine itiyordu. Yerdeki kâğıtları ayaklarının altında eziyordu. Son çekmecenin içindekileri ise büyük bir öfkeyle yırttı. Kâğıdın yırtılırken çıkardığı acı ses, Kien'in iliklerine işledi. İçinden yükselen sıcaklığı bastırdı; buz gibi bir taş olarak ayağa kalkacak, Therese'yi kendine çekip, gövdesine vura vura parçalayacaktı. Sonra parçalarını toplayıp toz haline gelene dek ezecekti. Eski Mısır'dan kalma koca bir lanet gibi çökecekti Therese'nin tepesine. Üstünde On Emir'in yazılı olduğu taş levhayı alıp, bununla halkını taşa tutacaktı. Halkı, Tanrı buyruğunu unutmuştu. Tanrı güçlüydü ve Musa, cezalandırmak için kolunu kaldırıyordu. Tanrı kadar sert, Tanrı kadar soğuk olabilmek, kimin harcıydı?

Kien ansızın doğrulup, tüm ağırlığı ile Therese'nin başına düştü. Hiçbir şey söylemiyor, dudaklarını, kerpetenle sıkıştırır gibi, ısırıyordu; konuştuğu takdirde taş olamazdı artık; dişlerini iyice diline geçirdi. Therese, parçalanmazdan önce: "Banka cüzdanı nerede!" diye haykırdı. "Banka cüzdanı nerede diyorum ayyaş herif! Katil! Hırsız!" Banka cüzdanıydı demek aradığı, Kien, kadının son söylediklerini duyunca gülümsedi.

Ama Therese, daha son sözünü söylemiş değildi. Kien'in başını tuttuğu gibi masaya vurdu. Dirsekleriyle kaburga kemiklerine darbeler indirdi. "Defol git evimden!" diye bağırdı. Kien'in yüzüne tükürdü, tükürdü. Kien, yapılanların tümünü algılıyor ve acı çekiyordu. Taş değildi artık. Therese parçalanmayınca, heykel parçalanmıştı. Yalandı her şey, inanç diye bir şey yoktu. Tanrı diye bir şey yoktu. Kaçmak istedi. Kendini savundu. Therese'nin yumruklarına karşılık verdi. Darbeleri, kadına rastlıyordu; kemikleri sivriydi. "Polise gideceğim! Hırsızların yeri hapishanedir! Defol diyorum evimden!" Therese, Kien'i düşürebilmek için bacaklarından çekiyordu. Bir düşürebilse, daha önce yaptığı gibi hakkından gelecekti. Ama başaramıyordu, adam güçlüydü. Bunun üzerine Kien'i yakasından tuttu ve sürükleyerek evden attı. Kapıyı da büyük bir gürültüyle arkasından çarptı. Kien, sahanlıkla kendini yere bıraktı. Yorulmuştu yine de. Kapı yine açıldı. Kien'in paltosunu, şapkasını ve çantasını dışarı fırlatan Therese: "Sakın bir daha benden bir şey dilenmeye kalkma!" diye haykırıp, yine kapının ardında kayboldu. Çantayı içi boş olduğu için atmıştı. Kitapları ise evde tutmuştu.

Banka cüzdanı Kien'in cebindeydi. Bir kitap olmamasına karşın, yine de içinde yazılar bulunduğundan, cüzdanı sevgiyle kendine bastırdı. Therese, dilenciyle birlikte elinden kaçırdığının farkında değildi. Rica ederim, suçunu üzerinde taşıyan hırsız olur muydu?

İKİNCİ BÖLÜM

KAFASIZ BÎR DÜNYA

Cennetin Yıldızları

KIEN, evinden atılalı beri harıl harıl çalışmaktaydı. Sabahtan akşama dek ölçülü ve ısrarlı adımlarla kentte dolaşıyordu. Uzun bacakları daha tan ağarırken harekete geçerdi. Öğle olduğunda, ne dinlenme ne de yemek yeme hakkını veriyordu kendine. Gücünü idareli kullanmak amacıyla etkinlik alanını bölümlere ayırmıştı, buna sıkı sıkıya bağlı kalıyordu. Çantasında, kentin beş binde bir ölçekli büyük bir planı bulunuyordu; planın üzerinde güzel kırmızı yuvarlaklarla kitapçı dükkânları işaretlenmişti.

Kitapçı dükkânına girince, dükkân sahibinin kendisiyle görüşmek istediğini bildirirdi. Adam yok, ya da yemeğe çıkmışsa, başyardımcıyla yetinirdi. “Bir bilimsel çalışma için, şu kitapları acele istiyorum,” der ve olmayan bir kâğıttan, uzun bir kitap listesi okurdu. Sözcükleri yinelemekten kaçınmak amacıyla, yazar adlarını, belki de abartmalı bir açıklıkta ve aşırı bir özenle söylüyordu. Çünkü onu ilgilendiren kitaplar, ender bulunan yapıtlardı ve böylesi insanların bilgisizliği çekilir şey değildi. Okuyor olmasına karşın, kendisini dinleyen yüzlere önemli yan bakışlar gönderebiliyordu. Bir kitap adını okuduktan sonra ötekine geçmeden önce şöyle bir duruyordu. Daha bir öncekinin altından kalkamamış olan dinleyiciye çabucak bir sonraki kitabın adını okumaktan çok hoşlanıyordu. Büyülenmiş, şaşkın yüzler onu çok eğlendiriyordu. Bazıları, “Bir dakika lütfen” diyerek ara vermesini rica ediyorlardı. Bazıları da alınlarını ya da şakaklarını tutuyorlar, ama o, hiç oralı olmadan okumasını sürdürüyordu. Kâğıdında, iki, üç düzine kitap adı bulunuyordu. Bu kitapların hepsi vardı evde. Ama burada hepsini yeniden alıyordu. Şu anda sıkıntı verici bir durum yaratan bu fazla kitapları ilerde değiştirmeyi ya da satmayı tasarlıyordu. Bunun dışında, yeni etkinliği hiç para harcamasını gerektirmiyordu. Sokakta listeler hazırlıyordu. Girdiği her dükkânda yeni bir liste okuyordu. Okumayı bitirince elindeki kâğıdı birkaç güvenli hareketle katlıyor, çantasına, ötekilerin yanına koyuyor ve küçümseyici bir selam vererek dükkândan çıkıyordu. Yanıt vermelerini beklemiyordu. Bu uyuşuk kafalılar ne yanıt verebilirlerdi ki? İstenilen

kitaplar konusunda tartışmalara girmeye kalksa, vaktini boşa harcamış olacaktı. Zaten çok garip koşullar altında, yazı masasının başında taş gibi, kaskatı durarak koca bir üç hafta yitirmişti. Bu ziyanı kapatmak için, bütün gün, öylesine akıllı, öylesine ısrarlı ve üretken yürüyüşler yapıyordu ki, kendini beğenmişlik ettiği kuşkusuna hiç kapılmadan kendisinden şu haliyle hoşnut olduğunu düşünebiliyordu.

Uğraşının kendisini karşılaştırdığı insanlar, ruh hallerine ve huylarına göre değişik biçimlerde davranıyorlardı. Birkaçı, kendilerine yanıt verme zamanı tanınmamasını hakaret sayıyor, büyük bir çoğunluğuysa, dinlemekle yetiniyorlardı. Dev boyutlara varan bilgisi hem görülebilir, hem de işitilebilirdi. Tümcelerinden birinin ağırlığı, tıka basa doldurulmuş bir dükkânın içindekilerden ağır çekiyordu. Kendi önemini pek fark eden yoktu, öyle olsa, zavallı aptallar, işlerini bırakır, çevresine toplaşır, kulaklarını diker ve kulak zarları patlayıncaya dek dinlerlerdi. Böyle bir bilim mucizesiyle yaşamlarında bir kez daha karşılaşacaklar mıydı acaba? Ama çoğu kez, ıssız bir dükkândaki yardımcı, onu dinleme fırsatından yararlanırdı. Bütün büyük adamlar gibi sakınımlıydı, fazla konuşamayacak denli çekingen ve soğuktu; adamların, kendisinin fark etmemeye kararlı olduğu utangaçlıklarıysa, onu kendi içine kapatıyordu. Daha arkasını döner dönmez konuşmaya başlayacaklar, gün boyu ondan ve listelerinden başka hiçbir şeyden söz etmeyeceklerdi. Aslında, dükkân sahipleriyle çalışanları, onun özel hizmetçisi görevini görüyorlardı. Yaşamöyküsünde, kendilerinden de toplu olarak söz edilme onurunu onlara çok görmeyecekti. Ne de olsa kötü davranmamışlar, ona hayranlık duymuşlar ve gereksindiği her şeyi ona sağlamışlardı. Onun kim olduğunu hissediyor, karşısında. en azından suskun durma gücünü gösteriyorlardı. Çünkü Kien, bir kitapçı dükkânına iki kez girmiyordu. Yanlışlıkla böyle bir iş yapsa onu hemen dışarı atarlardı. Kien'i görmeye dayanamıyorlardı, görünümü bu adamları eziyor, onlar da bu ezinçten kendilerini kurtarıyorlardı. Kien, onurları kınları kitapçıların bu duygularını anlayışla karşılıyordu, bu yüzden kentin o kırmızı yuvarlaklı planını aldı. Girip çıktığı dükkânları belirlen kırmızı yuvarlakların içine küçük bir çarpı işareti koyuyordu, bunlar, Kien'e göre ölüydüler.

Hem, bu etkinliğinin acele etmesini gerektiren bir amacı vardı. Kendisini sokakta bulduğu andan başlayarak, ilgisi evdeki tezinden başka bir şeyde

toplanmış değildi. Onu tamamlamaya kararlıydı: Bu iş, kitaplıksız yapılamazdı. Bu nedenle, gereksindiği belli konularda yazılmış kitapları saptamış ve listeler yapmıştı. Bu listeler, bir gereksinme sonucu ortaya çıkmışlardı; keyfi bir karar ve isteğe yer verilmiş değildi, ancak ve ancak çalışmaları için kaçınılmaz olan kitapları alma izni vermişti kendine. Koşullar, evdeki kitaplığını şimdilik kapatmak zorunda bırakmıştı onu. Yazgısına boyun eğmiş görünüyordu, ama aslında, yenilmiş değildi. Bu bilim ve öğrenme konusunda, yolundan bir milim bile sapmayacaktı. Gereksindiği şeyleri sağlamıştı ve birkaç hafta içinde çalışmalarını tamamlayacaktı; savaşım planı, enine boyuna düşünülmüş ve içinde bulunduğu garip koşullara çok iyi uyarlanmıştı, boyun eğmemek zorundaydı; sahip olduğu özgürlük içinde, akıllı kanatlarını açmıştı; yaşadığı her görkemli bağımsızlık günü onu biraz daha geliştiriyor, büyütüyordu ve birkaç bin kitaptan oluşan bu küçük geçici kitaplık, çektiği acıları yeterince ödüllendiriyordu. Hatta, bu kitaplar koleksiyonunun yeterinden fazla büyüyeceğinden korkuyordu bile. Her gece ayrı bir otelde uyuyordu. Bu giderek artan yükü nasıl taşıyacaktı? Ama yıkılmaz bir belleği vardı ve yeni kitaplığın tümünü kafasında taşıyabilirdi. Çantası boş kaldı.

Akşamları, dükkânların kapanma saatinden sonra yorgunluğunun farkına varıyor ve son kitapçı dükkânından çıktığı an, en yakın oteli aramaya başlıyordu. Öyle bavulsuz olması ve kılıksız giysileri, otel kapıcılarının kuşkulu bakışlarını çekiyordu. Onu ne de güzel yaka paça dışarı atacaktan düşüncesiyle daha baştan sevinen adamlar. Kien'in üç dön tümcesini söylemesine izin verirlerdi. Geceyi geçirmek üzere geniş, sessiz bir oda istiyordu. Eğer, kadın, çocuk ya da sıradan insanların kaldığı yerlerin çevresindekilerden başka oda yoksa, bunu kendisine hemen bildirmelerini rica ediyordu, çünkü hu durumda, verilen odayı kabul etmemek zorunda kalacaktı. "Sıradan insanlar" sözcükleri karşısında tüm otel kapıcılarınım yelkenleri suya inerdi. Kendisine oda verilmeden önce cebinden cüzdanını çıkarır, parayı önceden vermek istediğini açıklardı. Kalan parasını bankadan çekmişti; cüzdan, son derece saygıdeğer kâğıt paralarla tıklım tıklımdı. Kapıcılar, bu paraların aşkına, göz beleklerinin, hiç kimsenin, ünlü gezginlerin ya ila Amerikalıların bile daha önce görmediği çıplak yörelerini cüzdana dikerlerdi. Kien, o kusursuz, uzun ve yatık yazısıyla her zamanki

fişi doldururdu. Uğraş bölümünde, “Bir Kitaplığın Sahibi” olduğunu açıklardı. Evli mi bekâr mı olduğunu belirtmezdi; ne evliydi, ne bekâr, ne de dul; ve bu durumu, yamuk bir kalem darbesiyle gösterirdi. Otel çalışanlarına korkunç bahşişler, oda fiyatının hemen hemen yansını verirdi. Her verişte, banka defterinin Therese’nin elinden kurtulduğuna seviniyordu. Otel çalışanlarının eğilerek verdikleri hevesli selamlar, başına bir taç oturtmuştu; kımıldamıyor, bir İngiliz lordu gibi dimdik duruyordu. Alışkanlıklarının tersine —teknik kolaylıkları iğrenç bulurdu— asansörden yararlanıyordu, çünkü akşamları yorgunluğu bir yana başındaki kitaplık çok ağır çekiyordu. Yemeğini odasına getirtirdi: Gün boyunca yediği tek yemekli bu. Kısa bir süre dinlendikten sonra, kitaplığını kurar, sonra sağa sola bakınarak onlar için yeterli yerin olup olmadığına karar verirdi.

Başlangıçta, daha bağımsızlığına yeni kavuştuğu günlerde, tutacağı otel odasının nitelikleriyle pek ilgilenmiyordu. Ne de olsa uyunacak bir yer söz konusuydu, kitapları koymak içinse kanepe yeterliydi. Daha sonra, giysi dolabını da bu işe ayırdı. Kısa bir süre içinde, kitaplık ikisine de sığmayacak denli büyüdü. Kirli halıları kullanmak zorunda kaldı, bu yüzden hizmetçiyi çağırdı ve on tabaka temiz paket kâğıdı getirmesini istedi. Bunları halıya ve tüm döşemeye yaydı; geriye kalanlar olduğunda, onları da kanepenin üzerine yaydı, giysi dolabını kapladı. Böylece, bir süre için, akşamları yiyeceğiyle birlikte kâğıt istemek de alışkanlık haline geldi; ve her sabah bunları bırakıp çıkıyordu. Kitaplar giderek daha yüksek, daha büyük yığınlar oluşturdular, ama yere düşseler bile kirlenmezlerdi, çünkü her şey kâğıtla kaplıydı. Kimi zaman gece yarısı uyandığında büyük bir telaşa kapılırdı, çünkü kitapların düştüğünü belirten bir ses duyduğuna hiç kuşkusu yoktu.

Bir gece, kitap yığınının kendisinin bile erişemeyeceği denli yüksek olduğunu gördü; hayret edilecek kadar çok sayıda yeni kitap edinmişti. Merdiven istedi. Bunu niçin istediği sorulduğunda, “Bu sizi ilgilendirmez,” yanıtıyla kestirip attı. Hizmetçi, oldukça çekingen bir tazeydi. Yakınlarda yapılan bir hırsızlık, onu yerinden etmişti. Otel kapıcısına koştu, ve ona coşkulu bir sesle, 39 numaradaki bayın ne istediğini söyledi, işini bilen bir adam olan kapıcı, verilen bahşişe —cebinde güvenlik içinde durmasına karşın— neler borçlu olduğunu biliyordu.

“Sen git uyumana bak tatlım,” diye sırıttı kıza, “Hırsızı bana bırak!” Kız kımıldamadı. “Garip bir adam, değil mi,” dedi sıkıla sıkıla. “Bayrak direğine benziyor, önce kâğıt istedi şimdi de merdiven. Odası baştan başa kâğıtla kaplı.”

“Kâğıt ha?” diye sordu; bu bilgi onda çok iyi bir izlenim yaratmıştı. Ancak pek değerli kimseler önlemleri bu denli ileriye götürürlerdi.

“Kâğıt ya,” dedi böbürlenir bir tavırla. “Sen bu işe ne dersin?” Adam onu dinledi.

“Sen o bayın kim olduğunu biliyor musun?” diye sordu. Hizmetçiyle konuşurken bile, “O” dememiş, “O bay” diye söz etmişti Kien’den. “Saray Kitaplığı’nın sahibidir o! Anladın mı şimdi?” Bu görkemli uğraşı dile getiren sözcüğün her bir hecesini, birer kutsal nesne gibi havaya karıştırdı. Kızın ağzını kapamak için kendiliğinden “Saray” sözcüğünü eklemişti. Ve otel fişini doldururken, “Saray” sözcüğünü yazmadığı için yukardaki bayın, ne seçkin bir kişi olduğunu anlıyordu.

“Şimdi Krallık falan yok ki?

“Ama Saray Kitaplığı var! Amma da akıllısın ha! Kitapları ne yaptılar peki, yuttular mı?”

Kız sesini çıkarmadı. Adam, çok güçlü olduğu için, kız onu kızdırmaya bayılıyordu. Yalnız öfkeli olduğu zamanlar kızın farkına varıyordu. Küçücük bir şey olsa, koşarak ona gelirdi kız. Kapıcı, ona ancak birkaç dakika dayanabilirdi, öfkelendi mi, insan kendini kollamak zorundaydı. Adamın öfkesi, kıza güç verirdi. Merdiveni, sevinerek Kien’e götürdü. Bavulları taşıyan adamla yollayabilirdi pekâlâ, ama kendi elleriyle taşıdı, kapıcının dediğini yapmak istiyordu. Saray Kitaplığı’nın sahibi baya, kendisine bir yardımı dokunup dokunmayacağını sordu.

“Evet,” dedi Kien. “Derhal bu odadan çıkınız!” Sonra kapıyı kilitledi —bu resmi görünümlü yaratığa güvenmiyordu çünkü— anahtar deliğine kâğıt tıkadı, merdiveni, büyük bir dikkatle kitap yığınlarının arasına yerleştirdi ve üzerine çıktı. Listelere göre yerleştirilmiş olan paketleri kafasından birer birer kaldırdı, tüm odayı tavana dek onlarla doldurdu. O ağır yüke karşın, merdivenin üzerinde dengesini yitirmeden durmayı başardı; kendisini bir

cambaz gibi hissediyordu. Artık yeniden kendi kendisinin efendisi olduğundan, güçlükleri kolayca yeniyordu. Tam işini bitirdiği sırada kapının yılışık yılışık vurulduğunu duydu. Rahatsız edilmek canını sıktı. Therese'yle yaşadığı deneylerden sonra, kitaplarına yönelen herhangi bir acemi ve bilgisiz bakış, onu öIümcül bir korkuya boğuyordu. Gelen hizmetçiydi, (kapıcıya olan bağlılığından) ürkekçe merdiveni geri vermesini istiyordu.

"Rica ederim efendim, beni bağışlayınız, beyefendi, uyurken merdivenin odanızda kalmasını, onunla bir arada yatmayı istemezsiniz herhalde!" İlgi ve isteklililiğinde yapaylık okunuyordu; bu garip bayrak direğine merak, sevgi ve kıskanma duygularıyla baktı ve kapıcının da kendisiyle bu denli ilgilenmesini diledi.

Sözleri, Kien'e Therese'yi anımsattı. Bu, Therese olsaydı, Kien korkardı. Ama onu anımsatmakla kaldığından şöyle haykırdı; "Merdiven burada kalacak! Merdivenle bir arada yatacağım!"

Hey gidi tanrım, amma da kibar Bay'mış, diye düşündü genç kız ve korkarak gözden yitti. Adamın kendisine tek bir sözcük söylenemeyecek denli seçkin bir kişi olduğunu anlamamıştı.

Kien, bu deneyden kendine göre sonuçlar çıkardı. İster kâhya, ister eş ya da isterse hizmetçi olsun ve her ne pahasına olursa olsun, kadınlardan uzak durmak gerekti. O günden sonra, merdivenin anlamsız ve fazlalık sayılacağı kadar büyük odalar istedi otellerde, artık paket kâğıdını da, çantasıyla kendisi getiriyordu. Yemeğini getirmesi için çağırdığı garson da, neyse ki bir erkekli.

Başı ağırlıktan kurtulur kurtulmaz yatağa uzandı. Uyumadan önce, daha önceki koşullarını şimdiki durumuyla karşılaştırdı. Şöyle, ya da böyle, akşama doğru, düşünceleri döndü dolaştı, hoşnutlukla Therese'ye geldi; çünkü ondan, kendi kişisel yiğitliğiyle kurtardığı parayla karşılıyordu harcamalarını. Para konusu hemen kadının görüntüsünün gözleri önünde belirmesine yol açtı. Bütün gün parayla hiçbir alışverişi olmamıştı, öğle yemeğini yememekle kalmamış, tramvaya binmekten bile kaçınmıştı ve bunları yapmakla son derece haklıydı. Şimdi üzerinde uğraştığı o ciddi ve görkemli görev, Therese'yle falan lekelenmemeliydi. Therese, binlerce elin

kirlettiği bir bozuk paraydı. Therese, okuma yazma bilmez birinin ağzına yaraşır bir sözcüktü. Therese, insanın ruhu üzerine çöken bir ağırlıktı. Therese, çılgınlığın somutlaşmış, bir insan bedeni haline gelmiş biçimiydi.

Aylarca bir çılgınla aynı yerde hapis kalmış olduğundan, sonunda, kadının hastalığının kötü etkisine artık karşı koyamaz hale gelmiş ve mikrobu kapmıştı. Kadın, lokmanın büyüğünü kendisi yutmuş, ama oburluğunun bir kısmım da Kien'e vermişti. Kitaplara karşı olan korkunç hırsı, kendisindeki payı silip süpürmüştü. Kien, kadında var olduğunu sandığı milyonu nerdeyse elinden alacaktı. Kadınınkiyle sürekli olarak yakın ve zorunlu ilişkide olan kişiliği paraların oluşturduğu bu kayaya çarpıp paramparça olacaktı neredeyse. Ama kişiliği, bu şoku dizginlemişti. Kien'in bedeni, bir savunma oluşturdu. Evin içinde daha uzun bir süre rahat rahat dolaşmayı sürdürseydi, kadının hastalığına bir daha kurtulmamacasına yakalanacaktı. Bu nedenle o heykel numarasını yapmıştı. Kendisini kaskatı bir taşa dönüştüremezdi doğallıkla. Zaten kadının onu bir taş olarak kabul etmesi yeterliydi. Kadın heykelden korkmuş, çevresinde geniş bir çember çizmişti. Kien'in bir sandalye tepesinde haftalarca kaskatı oturmada gösterdiği beceri, kadını şaşkına çevirmişti. Zaten şaşkındı. Ancak bu usta hileden sonra Therese, artık onun kim olduğunu bilmez oldu. Bu, Kien'e ondan kurtulması için zaman kazandırdı. Yaraları yavaş yavaş kapandı. Kadının, onun üzerindeki yetkesi söndü. Kien, gücünü kazanır kazanmaz bir kaçma planı hazırladı. Önemli olan hem ondan kaçmak, hem de aynı zamanda tutuklamaktı. Kaçışının başarılı olması için, kadın, onu dışarı atanın kendisi olduğunu sanmalıydı. Bu nedenle banka defterini gizledi. Therese haftalarca evi didik didik elli, defleri aradı. Aslında hastalığının doğası gereği böyle davranıyordu; her an para aramak zorundaydı. Banka deflerini hiçbir yerde bulamadı. Sonunda yazı masasına dek yaklaştı. Ancak bu noktada Kien'le çarpıştı. Şaşkınlığı öfkesini uyandırdı. Kien onu sinirlendirdi, sinirlendirdi, öyle ki, sonunda kadın hırsından kendinden geçti ve Kien'in evinden Kien'i attı. Dışarıda, istediği olmuş biri olarak duruyordu. Kadınsa, zafer kazananın kendisi olduğunu sanıyordu. Kien, onu eve kilitledi. Kaçamazdı ve Kien, şimdi onun saldırılarından tümüyle korunmuş durumdaydı. Evet, kendi evini feda etmişti gerçi, ama insanın yaşamı Bilim gibi kutsal bir davaya aitse, yaşamını kurtarmak için ne yapmaz?

Battaniyenin altında şöyle bir gerindi ve bedeniyle, çarşafın elinden geldiğince büyük alanlarına dokundu. Kitaplarından düşmemelerini rica etti; yorgundu ve artık dinlenmek istiyordu. Yarı uyur yarı uyanık, "iyi geceler," diye mırıldandı.

Üç hafta boyunca, yeni özgürlüğünün tadım çıkardı. Hayran olunası bir hamaratlıkla her dakikadan yararlandı; üç halta sona erdiğinde, kentteki tüm kitapçı dükkânlarını birer birer dolaşmış bulunuyordu. Bir öğleden sonra, daha başka nereye gideceğini bilemedi. Gene baştan başlamalı ve aynı sırayı izleyerek tüm dükkânları yeniden gezmeli miydi? Onu tanıyabilirlerdi. Hoş olmayan olayları önlemeyi yeğlerdi. Peki yüzü —bir kez görüldükten sonra bir daha unutulmayacak yüzlerden miydi? Bir berber dükkânının kapısının önündeki aynaya baktı ve yüzünün çizgilerini inceledi. Dolu dolu görünümlü mavi gözler... Yanak diye bir şey yok. Alnı kayaya oyulmuş bir yüzünki gibi kabarık — bir tümseği andırıyor ve bu alından uçuruma uzanan yerli yerine konmuş bir burun... Baş döndürücü darlıkta bir çizgi. Tabanında, neredeyse gizlenmiş durumda, iki minicik kara böcek... Korkudan oraya sinmişler. Kimse bunların burun deliği olduğunu aklına getirmez. Ağzı, parayla çalışan makinelerin üzerindeki para deliği gibi. Yapay yara izlerini andıran iki keskin çizgi, şakaklardan çenesine doğru gelmekte ve çenenin ucunda birleşmekte. Bu çizgilerle burnu, uzun ve zayıf yüzünü, insana ürküntü veren darlıkta beş ince şeride ayırılmakta; şeritler dar ve aynı zamanda son derece simetrik, yüzünün hiçbir noktasında gözlerinin oyalanmasını gerektirecek bir yer yoktu ve Kien, oyalanmadı. Çünkü, kendisini gördüğünde —kendini görmeye alışık değildi— içine büyük bir yalnızlık çöktü. Kalabalık arasına karışıp kendini yitirmeye karar verdi. Belki o zaman yüzünün ne denli yapayalnız olduğunu unutur ve belki etkinliklerini sürdürebilmenin bir yolunu bulurdu.

Gözlerini kapıların üzerindeki adlara çevirdi —kentin, başka bir durumda olsa gözünün görmeyeceği bir özelliğiydi bu— ve Cennetin Yıldızları sözcüklerini okudu. Hoşnutlukla içeri girdi. Kapı yerindeki bol büzgülü perdeyi çekerek açtı. Ürkünç bir duman bulutu soluğunu neredeyse kesti. Savunma yapar gibi mekanik bir hareketle iki adım daha yürüdü. Dar bedeni, havayı bıçak gibi kesiyordu. Gözleri sulandı: görmek için onları iyice açtı. Büsbütün sulandılar ve Kien hiçbir şey göremedi. Siyah bir beden onu küçük bir masaya götürdü ve oturmasını söyledi. Kien söyleneni yaptı.

Aynı cisim ona büyük bir fincan dolusu sade kahve söyledi ve sisler arasında yok oldu. Burada, dünyanın bu yabancı yöresinde Kien, kendisine yol gösteren kimsenin sesine iyice kulak verdi ve onu bir erkek sesi olarak tanımladı, ama boğuk çıkıyordu, dolayısıyla hoş değildi. Bütün insanlığı "değersiz" olarak niteleyen Kien, bu nitelemesine uygun bir yaratık daha bulmuş olduğuna sevindi. Etli bir el, büyük bir kahve fincanını önüne itti. Kien, nazikçe teşekkür etti. Ancak şaşılası bir olay oldu, el, bir an durdu, sonra mermerin üzerine dümdüz bastı ve beş parmağının beşini de yaydı. Neden böyle geriniyor olabilirdi? Kien kendi kendine bu soruyu sordu, merakı kabarmıştı.

El, kendisine takılı adamla birlikte çekilmeden önce, bir kez daha Kien'in bakışlarını üzerine çekti. Sis dağılmaktaydı. Kien'in bakışları kendisi gibi ince ve uzun olan adamı güvensizlikle izledi. Cisim, bir barın önünde durdu, kendisini döndürdü, kolunu uzatarak yeni geleni gösterdi. Anlaşılmaz bazı sözcükler söyledi ve sarsıla sarsıla güldü. Kiminle konuşuyordu? Barın yakınlarında, sağda ve solda, tek bir kul yoktu. Bar denilen yer inanılmaz ölçüde bakımsız ve pisti. Barın öte yanında, çok net bir biçimde görünen rengârenk bir paçavra yığını vardı. Bura insanları, bir giysi dolabının kapağını açamayacak kadar tembeldiler, barla arkasındaki ayna arasındaki yere giysilerini fırlatmışlardı. Müşterilerinin önünde utanç bile duymuyorlardı! Şimdi bunlar da Kien'in ilgisini çekmeye başlamıştı. Hemen hemen her küçük masada maymuna benzer suratlı, saçlı ve gözlerini pis bir inatla onun yönüne çevirmiş birtakım nesneler oturmaktaydı. Arkada bir yerlerde, garip görünümlü kızlar bağrışıyordu. Cennetin Yıldızları çok alçaklardaydı ve yapış yapış görünümlü, grili-kahverengili bulutlar arasına beceriksiz bir fırçayla yapılmışlardı. Şurada burada, bir yıldız artığı, o insana sıkıntı veren bulutları deliyordu. Bir zamanlar, gökyüzünün tümüne altın sarısı yıldızlar serpiştirilmişti, ama duman, çoğunu söndürmüş bulunuyordu, gerisiyse gün ışığından yoksun olduklarından ölmekteydiler. Bu gökyüzünün altındaki dünya çok küçüktü. Bir otel odasına kolayca sığdırılabilirdi. Ne var ki, sis, gözü aldattığı sürece geniş ve yabanıl görünüyordu. Her küçük mermer masa, kendine özgü birer gezegendi. Dünyanın pis kokusu bütün herkes tarafından üretilmekteydi. Herkes ya susmuş oturuyor, ya yumruğunu masaların sert mermerine indiriyor, ya da sigara içiyordu. Küçük localardan boğuk boğuk imdat sesleri duyuluyordu.

Ansızın eski bir piyano kendini duyurdu. Kien, sağa sola baktı, göremedi. Nereye saklamışlardı? Pılı pırtıya bürünmüş, başlarında bezden şapkalar olan yaşlı insanlar, yorgun hareketlerle ağır perdeleri yana çekiyor ve yavaş yavaş gezegenlerin arasında salınıyorlardı; şuna selam veriyor, bunu azarlıyor, sonunda kendilerinden hiç de hoşlanmayan birilerinin yanına oturuyorlardı. Kısa bir süre içinde salon tümüyle değişti. Hareket etmek olanaksızdı. Böyle insanların ayak başparmağına bile basmaya kim cesaret edebilirdi? Hâlâ yalnız başına oturan tek kişi Kien'di. Ayağa kalkmaya korkuyordu, bu yüzden olduğu yerde kaldı. Masalar arasında hakaretler atılıp tutuluyordu. Müzik bu insanlara güç ve savaşma isteği veriyordu. Piyanonun sesi kesilir kesilmez sefil bir biçimde kendilerine döndüler, durgunlaştılar. Kien, elleriyle kafasını kavradı. Bunlar ne biçim yaratıklardı?

Ansızın yanında kocaman bir kambur belirdi, ve oraya oturup oturamayacağını sordu. Kien. gözlerini kımıldatmaksızın uşağı doğru baktı. Bu konuşmanın çıktığı ağız neredeydi? Bu arada, sesin sahibi olan cüce, bir sandalyenin üzerine zıpladı. Oturmayı becerdi ve bir çift iri baygın gözü Kien'e doğru çevirdi. Kocaman bir kancayı andıran burnunun ucu, çenesine gömülüyordu. Ağzı da kendisi gibi küçüktü ama ortalarda yoktu. Ne alın vardı, ne kulak, ne boyun ne de kalça — adam bir kambur, görkemli bir burun ve iki kara, sakin, üzgülü gözden oluşuyordu. Uzun bir süre hiçbir şey söylemedi; görünümünün gerekli izlenimi bırakmasını bekliyordu kuşkusuz. Kien, yeni koşula kendini alıştırdı. Birden, masanın altından boğuk bir ses duydu:

"İşler nasıl!"

Kien bacaklarına baktı. Ses, öfkeyle soludu: "Ben köpek değilim herhalde?" Bunun üzerine Kien kamburun konuşmuş olduğunu anladı. İşlere değgin ne söylemesi gerektiğini bilmiyordu. Adamcığın her yana yayılan burnunu düşündü, onda güvensizlik duygusu uyandırıyordu. Bir işadamı olmadığından hafifçe omuz silkti. Umursamazlığı çok etkileyici oldu.

"Adım Fischerle!" Burun bir gaga gibi masaya vurdu. Kien, adının lekeleneceği düşüncesiyle sıkılıyordu. Bu yüzden adını söyleyerek yanıtlamadı cüceyi, yalnızca belli belirsiz eğildi, öyle ki, hareketi hem umursamazlık hem de selam anlamına alınabilirdi. Kambur bunu selam

olarak yorumladı. İki kol —bir şebeğinki kadar uzun iki kol— ortaya çıkardı ve Kien'in çantasına uzandı. İçindekiler, onu güldürdü. Ağzının, burnunun iki yanında görünen uçları, sonunda böyle bir organın varlığını kanıtlamış oluyordu.

“Kâğıt işleri çeviriyorsunuz, değil mi?” diye gakladı ve temiz, katlanmış kâğıdı havaya kaldırdı. Kâğıdın ortaya çıkmasıyla, Cennetin Yıldızları'nın altındaki dünya tümüyle kahkahaya boğuldu. Bu kâğıdın daha derinlerdeki öneminin bilincinde olan Kien, “Küstahlık bu!” diye haykırmak ve kâğıdı kamburun elinden almak isteği duydu. Ancak bu gözüpek davranışın düşüncesi bile büyük bir cinayet gibi geliyordu. Bu suçluluk duygusunu hafifletmek için yüzüne mutsuz ve utanmış bir anlam getirdi

Fischerle yakasını bırakmadı, “işte size görülmedik bir şey! Bayanlar, baylar, işte bir yenilik! Dilsiz bir satıcı!” Yamuk yumuk parmaklarıyla tuttuğu kâğıdı sağa sola salladı ve en az yirmi yerinden buruşturdu. Kien'in yüreği kan ağlıyordu. Kitaplığının temizliği tehlikeye düşmüştü. Onu kurtarmanın bir yolu yok muydu? Fischerle sandalyenin tepesine çıktı —şimdi boyu, ancak oturan Kien'inkiyle aynıydı— ve çatlak bir sesle şarkı söylemeye başladı. “Ben bir balıkçıyım — O da bir balık!” “Ben” sözcüğünü söylerken kâğıdı kendi kamburunda şaklatıyor, “O” derken Kien'in kulağına sürüyordu. Kien bütün bunlara sabırla dayandı. Çıldırmışçasına bağıran bu cücenin onu öldürmediğine şükrediyor, bu yüzden kendisini şanslı buluyordu. Ne var ki davranışları giderek insana acı verici duruma geliyordu. Temiz kitaplığı pislenmişti bile. Herhangi bir iş çevirmeyen bir adamın sözünün burada geçmeyeceğini anlamıştı. “Ben” ve “O” sözcükleri arasındaki uzun durakta ayağa kalktı, epeyce eğildi, büyük bir gayretle, “Kien, kitap işiyle uğraşır,” dedi.

Fischerle, “O” sözcüğünü söylemeden sözünü kesti ve yerine olurdu. Başarısından hoşnuttu. Gene kamburunun içine büzüldü ve müthiş alçakgönüllü bir tavırla, “Satranç oynar mısınız?” diye sordu. Kien. “Ne yazık ki hayır, yanıtını verdi.

“Satranç oynamasını bilmeyen bir insan, insan değildir. Satranç, bir beyin meselesidir, bunu bilirim, bunu söylerim. İnsan üç altmış boyunda olabilir, ama satranç bilmiyorsa, aptalın tekidir. Ben, satranç bilirim. Aptal değilim. Şimdi, size soruyorum, dilerseniz yanıtlarsınız. İstemezseniz, sorumu

yanıtsız bırakınız. Bir adamdaki kafa neye yarar? Ben size söyleyeyim, yoksa kafanızı yorarsınız da yazık olur, değil mi? İnsandaki kafa, satranç oynamaya yarar. Ne dediğimi anlıyorsunuz, değil mi? Evet derseniz bu iş burada biler. Hayır derseniz baştan anlatırım. Ben kitapçılık işini her zaman sevmişimdir. Bu satrancı kitapları falan değil de kendi başıma öğrendiğime dikkatinizi çekebilir miyim? Peki, burada şampiyon kim, düşünebilir misiniz? Bilebilir misiniz? İşte bu sorumu yanıtlayamayacağınıza bahse girerim. Ben size söyleyeyim kim olduğunu. Şampiyonun adı Fischerle'dir ve sizinle aynı masada oturmakladır. Ve neden kalktı da burada oturmaya geldi sanıyorsunuz? Çok sefil bir görünümünüz var da ondan. Şimdi belki de benim hep sefillerin peşinde koştuğumu düşüneceksiniz. Affetmişsiniz, derim bu düşünceye. Benim karımın ne kadar güzel olduğunu biliyor musunuz siz! Böylesi ender yaratıklara adım başı rastlamaz insan! Ama biliyor musunuz, bana göre kim kafalıdır? Sefillerde kafa vardır, bunu bilirim, bunu söylerim. Yakışıklı bir adam beyni ne yapsın? Para mı kazanacak onunla? Karısı onun yerine çalışır. Eğilecek de görünümü bozulacak diye satranç oynamaz; şimdi, burdan ne sonuç çıkar? Dünyada ne kadar beyin varsa, sefillerin kafasındadır. Satranç şampiyonlarına şöyle bir bak — hepsi de sefil, perişan kimseler. Bakın size bir şey söyleyeyim mi, resimli bir kâğıtta, şöyle eli yüzü düzgün bir adam gönlüm mü, Fischerle, derim kendi kendime, bu işin içinde bir iş var. Başkasının resmini basmışlar buraya. Eh, ne olacak, yığın yığın resim vur adamların elinde, hepsi de sözüm ona ünlü. Fotoğrafın günahı ne? Onlar da, üzeri resimli kâğıtlar da insan ne de olsa. Bakın ne diyeceğim, satranç oynamamanız garip. Kitap işi çeviren herkes satranç bilir. Eh, tabii, çevirdikleri iş, buna uygun. Kitabı açarsın, hareketleri ezberlersin olur biler. Ama sanıyor musunuz ki bunlardan biri bile gelip yaşamında bir kez olsun beni yendi? Hayır efendim, kitap işi çeviren hiç kimse beni yenmedi bugüne dek. Siz de işin içinde olduğunuza göre —doğruysa yani— söylediklerimin ne denli doğru olduğunu bilirsiniz."

Kien'e göre boyun eğmekle dinlemek aynı şeydi. Adamcık, satranç konusunu açtığına göre, dünyanın en zararsız küçük Yahudi'siydi. Bir an bile durmuyordu. Sorduğu soruları doğru dürüst vurguluyor, yanıt bekler bir havaya bürünüyor ama gene kendisi yanıtlıyordu. Satranç sözcüğü, ağzında bir buyruk gibi çınlıyordu, ölümcül "mat" sözcüğünü ekleyip eklememek,

onun acımalı bağışlamasına bağlıydı sanki. Kien'in, başlangıçta onu sinirlendiren suskunluğu şimdi ona dikkatlilik belirtisi olarak görünüyor, bundan dolayı koltukları kabarıyordu.

Oyun sırasında karşısındakiler, taşlarının hareketine karşı çıkarak oyununu kesmekten müthiş korkarlardı. Çünkü kambur bu davranışı pahalıya ödeterek korkunç öç alır, onların hamlelerinin ne denli aptalca olduğunu herkesin alaycı bilgilerine sunardı. Oyun aralarındaki molalarda —yaşamının yarısı satranç tahtasının başında geçerdi— çevresindekiler, ona biçim ve ölçülerinin elverdiği davranışlarda bulunurlardı. Sonsuza dek oynamayı yeğlerdi. Yemek ve uyumak gibi işlerin, oyun arkadaşları hamlelerini yaparken yerine getirilebileceği bir yaşam düşlerdi. Aralıksız allı saat boyunca oyun kazandıktan sonra bir kurban daha bulmayı başardığında karısı araya girer, onu oyunu bırakmaya zorlardı, yoksa cüce gücünü aşan bir durumla karşı karşıya kalabilirdi. Karısına karşı, sanki taştan bir heykelmişçesine ilgisizdi. Kadına yapışmıştı, çünkü yemeklerini önüne koyan oydu. Ama kadın, onun o utkular zincirini koparınca öfkeden kudurmuş dununda çevresinde zıplar durur, bu kabalaşmış kadının birkaç duygulu yerine vurarak onu döverdi. Kadın, güçlü olduğundan dayağa sessizce dayanır, cücenin dilediğini yapmasına göz yumardı. Bunlar, cücenin kendisine lütfettiği tek kocasal sevecenlik ifadeleriydi. Kadın onu seviyordu çünkü; cüce onun çocuğuydu. İş ilişkileri başka bir duyguya yer verilmesine uygun değildi. Cennetin Yıldızları altında ona herkes saygı gösteriyordu, çünkü bu kuruluşun, yoksulluğun ağına düşmüş ucuz kızları arasında, yaşlıca bir bay tarafından düzenli olarak ziyaret edilen tek kadın, oydu; tam sekiz yıldır, sarsılmaz bir bağlılıkla her pazartesi gelirdi adam. Bu düzenli geliri nedeniyle, kadına Emekli adını takmışlardı. Fischerle'yle sık sık yineledikleri kavga sırasında, orada bulunan herkes kahkahadan kırılırdı; ama hiç kimse kadının buyruğu olmadan yeni bir oyun kurmazdı. Fischerle bunu bildiğinden kadını yalnızca döverdi. Karısının müşterilerine karşı —satranca olan sevgisinden arta kalan bir şeyler varsa— sevecenlik duyguları beslerdi. Kadın bir müşteriyle ortadan yittiği anda bir satranç tahtasının başında, canının istediği gibi yarışabilirdi. Rastlantıların oraya getirdiği herhangi bir yabancıyla ilk kez oynama hakkını kendine vermişti. Hepsi de ona yeni bir şey öğretecek bir dünya şampiyonu olabilirdi. Ancak, adamın kendisini yenmesi olasılığından da işine yarayacak bir pay çıkarırdı.

Yeni oyunlar kurabileceği umudu parçalandığı anda yabancıya karısını tanıştırır ve böylece kadından bir süre daha kurtulmuş olurdu. Adama gizlice dilediği kadar kalabileceğini söylerdi. Kendisi yani Fischerle adamların çevirdiği işleri her zaman beğenirdi; kadın uysaldı, yaşamasını bilen erkekleri bir bakışta anlardı. Cüce, bu işi yaptığını kimsenin bilmemesini rica ederdi, iş işti ve kendi çıkarlarına aykırı hareket ediyordu.

Başlangıçta, yıllar önce, karısı Emekli olmadan ve küçücük odasına müşteri getirdiğinde, cüceyi bir pavyona sepetleyemeyecek denli borçlara gömülü olduğu günler, Fischerle, kamburuna karşın yatağın altına girmek zorunda kalırdı. Burada, adamın ağzından çıkan her sözü dikkatle dinlerdi —karısının söyledikleri umurunda değildi— böylece kısa bir süre sonra adamın bir satranççı olup olmadığına, güdüsel olarak karar verebilme yeteneğini geliştirdi. Bu konudaki kararım verdiği elinden geldiğince acele olarak —ve genellikle kamburunu oldukça acıtarak— yatağın altından çıkar, böyle bir şeyi aklının ucundan bile geçirmeyen ziyaretçiyi bir satranç partisine çağırırdı. Bazıları, hemen kabul ederlerdi, yeter ki oyun parayla oynansındı. Karısına, daha zorlayıcı bir baskı altında verdikleri parayı bu kılıksız Yahudi'den alacaklarını umarlardı. Bu durumda ilk pazarlıklarına kuşkusuz bağlı kalmayacaklarından dolayı kendilerini haklı buluyorlardı. Ama hepsi de her zaman bir o kadar para daha yitiriyorlardı. Adamların çoğu, yorgun, kuşkulu ya da saygısız bir biçimde Fischerle'nin önerisini geri çeviriyorlardı. Onun ansızın ortaya çıkması içlerinden birini bile şaşırtmamıştı. Ancak Fischerle'nin tutkusu, yıllar geçtikçe arttı. Oyun çağrısını yeterince ertelemek, her seferinde biraz daha güçleşiyordu. Çoğu kez, elinde olmayarak, hemen başının üzerinde, takma adla dolaşan uluslararası bir şampiyonun yatmakta olduğu inancı sarardı her yanını. Gereğinden çok daha erken bir anda yatağın yanında belirir, parmağı ya da burnuyla, kimliğini gizleyen ünlünün omuzuna, adam kendisine dokunanın bir böcek değil ile, bir cüce olduğunu ve oyun çağrısında bulunduğunu anlayıncaya dek hafif hatif vururdu. Buna hiçbiri, ama hiçbiri dayanamaz ve hepsi de anında fırsatı değerlendirir, paralarını geri istemeye kalkarlardı. Bu durum birkaç kez yinelendikten sonra —cini tepesine çıkan bir celep, polisi bile çağırmıştı— karısı, her şeyin değişmesi gerektiğini, aksi halde, kendine başka birini bulacağını kesin bir dille belirtti. İşler iyi gitse de gitmese de, Fischerle o günden sonra pavyona yollanıyor ve sabahın

dördünden önce eve dönmesine izin verilmiyordu. Kısa bir süre sonra hep pazartesileri gelen ihtiyar, ziyaretlerini aksatmaz oldu, kötü günler geride kaldı. Adam geceyi evde geçiriyordu. Fischerle, eve döndüğünde adamın daha gitmediğini görürdü. Yaşlı bay kendisini her zaman “Merhaba Dünya Şampiyonu” diye selamlardı. Bunu şaka olsun diye söylüyordu —zamanla sekiz yıllık bir tümce haline geldi— ama Fischerle bu sözleri hakaret kabul ediyordu. Adını hiç kimsenin bilmediği bu bay —bırakın soyadını, adını bile gizli tutuyordu adam— o gün özellikle memnun kalmışsa, küçük adama acır, kendisini çabucak yenmesine izin verirdi. Bu bay, yaşamdaki fazlalık şeylerden anında kurtulmayı seven insanlardandı. Küçücük odadan dışarı çıkar çıkmaz bir hafta boyunca hem aşktan hem de acıma duygularından kurtulmuş olurdu. Fischerle’ye gönüllü olarak yenilmesi, aksi halde sahibi olduğu varsayılan dükkâna gelen dilencilere vermek zorunda kalacağı bozuk paralardan kurtulmasını sağlardı. Dükkânın kapısında şu yazı asılıydı: “Burada dilencilere hiçbir şey verilmez.”

Şu da var ki, dünyada Fischerle’nin nefret ettiği türden insanlar da vardı: Uluslararası Satranç Şampiyonları. Gazete ya da dergilerde gözüne ilişen her önemli turnuvayı, kudurgan denebilecek bir öfkeyle izlerdi. Oyunları bir kez baştan aşağı kendi başına oynadı mı, yıllarca aklında tutardı. Pavyonda, rakipsiz şampiyon sayıldığından, bu büyük oyunların değersizliğini arkadaşlarına kanıtlaması hiç de zor değildi. Şu ya da bu turnuvada ne olduğunu hamle hamle gösterirdi onlara —cücenin belleğine kuşkuya yer vermeyecek denli güvenirlerdi. Böylesi bir maça duydukları hayranlık, kendisini rahatsız edecek bir kerteye geldiğinde, birkaç değişik hamle yapar ve oyunu kendi bildiğince, işine geldiği gibi sürdürürdü. Dümeni hızla felakete çevirirdi; elbet, izleyiciler, bu kıyımda kimin zararlı çıktığını bilirlerdi, çünkü burada da, adlar putlaşmıştı. Fischerle’nin kendisi yarışmış olsa onlardan aşağı kalmayacağını söyleyen sesler yükselirdi. Yenik oyuncunun yaptığı yanlışı hiç kimse görmezdi. Bunun üzerine Fischerle sandalyesini masadan öyle geriye çekerdi ki, dimdik uzattığı kolu, satranç taşlarına ancak yetişirdi. Aşağılama duygularını dile getirmek için başvurduğu kendine özgü bir yoldu bu. Çünkü başka insanların bu amaçla kullandıkları bir organ olan ağzı, burnu tarafından hemen hemen tümüyle gizlenmişti. Bundan sonra, şöyle gaklardı: “Verin bana bir mendil. Maçı gözlerim bağlı kazanacağım.” Karısı oralardaysa, ona pis bir başörtüsü

verirdi; topu topu birkaç ayda bir kez sergilediği bu satranç turnuvası zaferlerine burnunu sokmaması gerekliğini bilirdi kadın. Ancak karısı yoksa, öteki kızlardan biri elleriyle kamburun gözlerini örterdi. Çabucak ve güvenli hareketlerle hamle hamle oyunu geri alırdı, özgün yanlışın yapıldığı yere gelince dururdu. İşte tam burada hile yapmaya başlardı. Bir kez daha hile yaparak, karşı tarafı aynı gözüpeklikle utkuya götürürdü. Yaptığı her hamle, coşkuyla izlenirdi. Herkes hayretler içinde kalırdı. Kızlar kamburunu okşar, burnunu öperlerdi. Satranç konusunda az şey bilen, ya da oyuna tümüyle yabancı olan erkekler —halta yakışıklı olanlar bile— yumruklarını mermer masalara indirir, haklı bir öfkeyle, Fischerle'nin dünya şampiyonu olmaması için pis bir dolabın çevrilmekte olduğunu belirtirlerdi, öyle yüksek sesle bağırırlardı ki, kızların dikkatini hemen üzerlerine çekerlerdi. Fischerle hiç oralı olmazdı. Alkışları hiçbir anlam taşımıyormuş numarası yapar ve gösterişsiz bir sesle şunları söylerdi: "Ne olacak, ben yoksulun tekiyim. Biri bana yatırılması gereken parayı verse, yarından tezi yok şampiyon olurdum." "Bugünden!" diye haykırırdı adamlar. Heves ve istekleri bu noktada bilerdi.

Satrançta, tanınmamış bir deha oluşu ve karısı Emekli'nin düzenli müşterisi sayesinde, Fischerle, Cennetin Yıldızları'nın altında önemli bir ayrıcalığın tadını çıkartmaklaydı. Beş altı elden geçmiş olan gazetelerden —birkaç ay sonra daha da aşağılık bir pavyona gönderilecek olmalarına karşın— tüm satranç oyunlarını kesip saklamasına izin verilmekleydi. Ne var ki Fischerle, üzerleri karelere bölünmüş kâğıt parçalarını saklamazdı; hepsini de minicik parçalara ayırır ve tiksintiyle tuvaletin deliğine atardı. Biri kalkıp da bu kâğıtlardaki oyunların birinden söz edecek diye ödü kopuyordu. Kendisinin önemli biri olduğuna inanıyor değildi. Kendi uydurduğu değil de aslında şampiyonların yaptığı hamleleri çözümlemek için çok kafa yorar, nerdeyse çatlardı. Bu yüzden, dünya şampiyonlarından vebadan kaçar gibi kaçardı.

"Teminat akçesini bulsaydım, halim böyle mi olurdu?" dedi Kien'e. "Teminat akçesi olmayan bir adam kötürüm sayılır. Yirmi yıldır bir teminat akçesi bekliyorum. Karımdan bir kuruş bile alacağımı aklınıza getirmezsiniz herhalde, değil mi? Başım rahat olsun istiyorum, teminat akçesi istiyorum. Benim eve taşın dedi kadın. O zamanlar çocuktum. Yok, dedim kendi kendime, Fistherle'ye karı ne gerekir? Öyleyse, sana ne gerek,

dedi bu kez, yakamı bırakmıyordu. Ne isteyeceğim, teminat akçesini istiyorum. Hiçbir şey bedava değil. İnsan sermayesiz şirket kurabilir mi, hayır. Satranç da bir iştir, neden olmasın? Düşünecek olursan, her şey bir iştir, iyi, peki, diyor kadın, benim eve taşın, teminat akçeni alacaksın. Şimdi, soruyorum size, ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Teminat akçesi nedir, biliyor musunuz? Gene de söyleyeyim ben size. Anlamını biliyorsanız, size bir zararı dokunmaz, bilmiyorsanız, gene bir zararı dokunmaz. Şimdi kulağınızı açın: Teminat akçesi, seçkin bir sözcüktür. Bu sözcük Fransızcadan gelmekledir ve Yahudi dilinde sermaye ne anlama geliyorsa tıpatıp o anlama gelir!"

Kien yutkundu. İşe bak, sözcükleri kökleriyle birlikte biliyorlar. Ne pavyonmuş meğer burası! Yutkundu ve hiç konuşmadı. Bu hırsızlar ininde yapılacak en iyi davranış buydu. Fischerle, "Yahudi" sözcüğünün, karşısındakinin üzerinde ne etki yarattığını anlamak üzere bir dakika durdu. Hiç belli olmaz. Dünya, Yahudilere karşı olan insanlarla tıklım tıklım dolu. Bir Yahudi, ölümcül düşmanlarına karşı her zaman tetikte olmalıdır. İster sırtı kambur cüceler olsun ister başkaları, her şeye karşın pezevenklik düzeyine çıkmayı başarmış insanlar her zaman için dikkatli olmalıdırlar. Kien'in yutkunması cücenin gözünden kaçmadı. Bu hareketi, utanma olarak yorumladı ve o andan sonra Kien'in Yahudi olduğuna karar verdi — ki aslında kuşkusuz yanılıyordu.

Verdiği kararın yanlışlığı konusunda küçücük bir kuşku duymadan, güvenle sürdürdü konuşmasını: "İnsan ondan ancak üst-sınıf uğraşlarında yararlanabilir," dedi, teminat akçesinden söz ediyordu. "Kutsal Azizler üzerine ant içince, evine taşınmaya razı oldum. Bu olay kaç yıl önce oldu, biliyor musunuz? Size söyleyeceğim, çünkü dostumsunuz: yirmi yıl. Tam yirmi yıldır düğüm üstüne düğüm atıyor, kendine bir şey almaz, bana bir şey almaz, varsa yoksa biriktirmek. Rahip nedir bilir misiniz? Hayır, bilmezsiniz, çünkü Yahudi'siniz, biz Yahudilerin rahibi yoktur, rahip, şudur, boş ver, her neyse, biz, rahipler gibi yaşıyoruz, şimdi daha iyi bir örnek vereyim, pek fazla bir şey anlamadığınıza göre bunu anlarsınız belki: rahibeler gibi yaşıyoruz, rahibeler rahiplerin karısıdır, anladınız mı? Her rahibin bir karısı vardır ve bunlara rahibe denir. Ama birbirlerinden ne denli ayrı yaşadıklarını düşleyemezsiniz bile, öyle evliliği kim istemez, Yahudilerin evliliği de öyle olmalı aslında. Ve, inanır mısınız, o teminat

akçesini henüz biriktirmiş değiliz! Şimdi hesaplayın bakalım, bu işi yapabilirsiniz herhalde! Ve anında yirmi şilini verirsiniz. Ama herkes bu parayı vermez. Bugünlerde insan pek beyefendi adama rastlamıyor. Böylesi bir aptallığa kimin kesesi ya da aklı elverir? Siz benim dostumsunuz. İyi bir adam olduğunuzdan, kendi kendinize, Fischerle'nin teminat akçesi olmalı, diyorsunuz. Yoksa Fischerle yok olacak. Fischerle gibi bir adamın kendini harap etmesine göz yumabilir miyim? Çok yazık olur, hayır, böyle bir şey yapamam. Ne yapacağım peki? Karısına yirmi şilin veririm, kadın beni alır götürür, arkadaşım da burada istediğini yapar... Bak, bir dost uğruna yapmayacağım şey yoktur. Size bunu kanıtlayacağım. Karınızı buraya getirin, yani ben teminat akçemi tamamlayıncaya dek demek istiyorum... Ant olsun korkağın teki değilim. Bir kadından korkacağımı mı sanıyorsunuz? Bir kadının bana ne zararı dokunabilir? Sizin karınız var mı?"

Bu, Fischerle'nin yanıt almak amacıyla sorduğu ilk soruydu. Aslında, şu anda varlığını soru konusu ettiği kadının var olduğuna sırtındaki kamburun var olduğuna emin olduğu kadar emindi. Ama satranç oynamaya can atıyordu, tam üç saattir izlenmekteydi, buna daha fazla dayanamazdı. Tartışmayı, işe yarar bir sonuca bağlamaya kararlıydı. Kien susuyordu. Ne söyleyebilirdi ki? Karısı onun yarasıydı, hiçbir kötü düşüncesi olmayan bir kimse bile kadına değgin doğru bir şey söyleyemezdi. Aslında Kien, ne evliydi, ne bekâr, ne de dul. "Karınız var mı?" diye sordu Fischerle ikinci kez. Ama sesi gözdağı verir bir tondaydı. Kien, hakikat konusunda kaygılıydı. Kitap işi konusunda daha önce olanlar şimdi gene başına geliyordu. Sırasında herkes yalan söyler. "Karım yok" dedi sadeliğini aydınlatan bir gülümsemeyle. Yalan söylemek zorunda kalmışsa, en hoş seçeneği kullanmalıydı, "öyleyse benimkini vereyim!" diye bir kahkaha kopardı Fischerle. Kitap işindeki adamın karısı olsaydı, Fischerle'nin önerisi şu sözcüklerle dile gelecekti: "Şöyle hoş bir değişiklik yaptırayım size!" Bu durumda, yüksek sesle, pavyonun öbür ucuna seslenmekteydi: "Geliyorsan gel?"

Kadın geldi. İri yarı, şişman, toparlak ve yarım yüzyıl yaşındaydı. Fischerle'nin yönüne bir omuz silktikten sonra, hiç de gurursuz sayılmayacak bir tavırla "Kocam." diyerek kendini tanıttı. Kien ayağa kalktı, eğilerek selam verdi. Şimdi olacaklar onu müthiş korkutmuştu.

Duyulur bir sesle, “Sevindim,” ve kendi kendine duyulmaz bir sesle. “Fahişe,” dedi. Böyle eski bir sözcük kullanmakla kadını hiçe indirgemişti. Fischerle “Ee, otursana,” kadın söyleneni yaptı. Adamın burnu kadının göğsüne erişiyordu. Burunla göğüsler, mermer masanın üzeride yan yana serilmişlerdi. İnsan yavrusu birden zorla tuttuğu gülmesini koyuverircesine bir kahkaha koparttı ve sanki en önemli şeyi unutmuş gibi sabırsız bir zırlayışla. “Kitap işi çeviriyor!” dedi.

Kien gene susuyordu. Kadın onu itici buluyordu. Kien’in çıkık kemikleriyle kocasının kamburunu kıyasladı ve ikincisinin daha güzel olduğunu düşündü. Onun o tavşan suratı her zaman için bir şeyler söylerdi ona. Anadan doğma dilsiz değildi adam. Bir zamanlar kadınla konuşurdu bile. Şimdi kadın ona göre çok yaşlıydı. Adam haklıydı. Başka kızlarla ilişki kuruyor da değildi. Altın kalpliydi bu yavrucak. Herkes daha hâlâ birbirleriyle ilişkili olduklarını sanıyordu. Kız arkadaşlarının hepsi de onun peşindeydi. Kadınlara güven olmazdı. O, farklıydı. Ona güvenebilirdi. Erkeklere de güvenilmezdi. Ama Fischerle’ye güvenebilirdi. Fischerle’ye göre insanın bir kadınla bir işi olacağına kimseyle olmasın daha iyiydi. Kadın tüm görüşlere katılırdı. İş miş istediği yoktu. Ne var ki, adam sağda solda bunun sözünü etmesindi. Başka bir isteği yoktu. Adam çok alçakgönüllüydü. Kadından hiçbir zaman tek bir şey bile istememişti. Yazık ki üstüne başına biraz daha dikkat etmiyordu. Ne zaman baksanız, çöp tenekesinden döküldüğünü sanırdınız. Şu Ferdy, Mizzi’ye ne gözdağı vermişti: Mizzi’nin almaya söz verdiği motosikleti bir yıl daha bekleyecekti, o kadar. Yıl sonuna dek motosiklet alınmamışsa, kendine bir başka kız bulmayan eşekti. Şimdi kızcağız durmadan para biriktiriyordu, ama motosikleti nerede bulacaktı? Onun sevgili tavşan suratlısı böyle bir şey yapamazdı. Ne de güzel gözleri vardı! Kambur olmamak elinde değildi, ne yapsın?

Fischerle ona ne zaman bir müşteri bulsa, kamburun ondan kurtulmak istediğini hisseder ve kendisine karşı duyduğu sevgiden ötürü ona şükran duyardı. Daha sonra, onu gene kendini beğenmiş biri olarak görürdü. Ama genelde, hakkına razı bir yaratıktı ve pis yaşantısına karşın içinde kin duygusu yok denecek kadar azdı. Bu az kinin tümü satranca ayrılmıştı. Öteki kızların bu oyunun ana ilkelerini bilmesine karşın o, neden değişik taşların değişik biçimlerde hareket ettiğini hiçbir zaman anlayamamıştı.

Şahın o denli güçsüz olması midesini bulandırıyordu. O şımarık vezire bir iki ders vermek, ona gününü göstermek isterdi doğrusu! Neden vezir her dilediğini yapıyordu da şahın yapabileceği hiçbir şey yoklu? Oyunu çoğu kez gergin bir hava içinde izlerdi. Onun yüzündeki anlatımları gören bir yabancı, iyi bir satranççı olduğuna kalıbını basardı. Aslında, kadın yalnızca vezirin alınmasını bekliyordu. Vezir gidince utkulu bir şarkı tutturur ve hemen masadan ayrılırdı. Kocasının, karşı tarafın vezirine olan nefretini paylaşır, cücenin kendi vezirini korumada gösterdiği sevgiyi kıskanırdı. Kendisinden daha bağımsız olan kız arkadaşları, kendilerini toplumsal derecelemenin en tepesine oturturlar ve vezire orospu, şahaysa pezevenk derlerdi.[‡‡‡‡]. Düzenli gelen beyefendisi sayesinde en alt basamağından biraz yukarı tırmandığı şimdiki düzene sıkı sıkıya sanları tek kişi Emekli'ydi. Başka zaman olsa, en gözüpek şakaları yapan o, şaha karşı olanlara katılmazdı. Vezire gelince, "orospu" adı, ona fazlaydı bile. Atlarla kalelerden hoşlanıyordu, çünkü onlar sahiciymiş gibiydiler ve Fischerle'nin atı, satranç tahtasında dörtnala gitmeye başladı mı, sakin, boğuk sesiyle kıh kıh gülerdi. Koltuğunun altında satranç tahtasıyla ona geldiği günün üzerinden yirmi yıl geçmişti ve kadın, gene de tüm saflığıyla, kalelerin neden oyunun başlangıcında bulundukları köşelerde bırakılamayacağını sorar, bunların tahtanın köşelerinde çok daha güzel göründüğünü söylerdi. Fischerle, kadının bu akılsızlığı karşısında onu küçümseyici bir hareketle kovar, sorusunu yanıtlamazdı. Kadın, sorularıyla canını sıktığında —kadın onun sesini duymak istiyordu, o kadar, gaklamasına bayılıyordu, başka kimsede Öyle kuzgununkine benzer ses yoktu— şiddetli bir savunmayla onun çenesini kapamasını sağlardı: "Sırtımda bir kambur var mı, yok mu? Her halde var, ha? Çık tepesine de kızak kay istersen! Belki o vakit aklın başına gelir." Kamburu, kadını çok üzerdi. Görmezlikten gelmeyi yeğlerdi. Çocuğunun bu biçimsiz durumundan kendisi sorumluymuş gibi bir duygu vardı içinde. Kadının, kendisine pek de çılgınca gelen bu duyguyu taşıdığını öğrenir öğrenmez ondan yararİanmaya, şantaj yapmaya başladı. Güvenebileceği tek tehlikeli gözdağı kamburuydu.

Tam şu anda, kadın sevgili gözlerle ona bakmaktaydı. Adamın kamburu, bu iskelete kıyasla güzeldi. Onu masasına çağırdığına seviniyordu. Kien konusunda hiç kafa yormuyordu. Kimsede çıt yoktu. Bunun üzerine, "Ee, ne diyorsun?" dedi. "Kaç para vereceksin bana?" Kien'in yüzü kızardı.

Fischerle hemen kadına atıldı.

— Aptal aptal konuşma! Dostuma hakaret edilmesine izin vermeyeceğim. O kafalı bir adamdır. Saçma sapan konuşmaz. Her bir sözcüğü, yüz kez evirir çevirir kafasında konuşmadan önce. Bir şey söylerse de söylediğine değer. Benim teminat akçesiyle ilgilendi, kendiliğinden yirmi şilinlik bir katkıda bulunacak.

— Teminat akçesi? O da ne demek?

— Teminat akçesi seçkin bir sözcüktür! diye gürledi Fischerle. Fransızcadan gelmedir ve Yahudi dilindeki sermaye ile aynı anlamı taşır!

— Sermaye? Kim diyor bende sermaye var diye?

Karısı meseleyi anlamamıştı. Neden kalkmış da Fransızca bir sözcük kullanmıştı?[§§§§] Ama yanlış yapmamaya kararlıydı, karısına uzun uzun ve acı acı baktı, burnuyla Kien'i gösterdi ve kurumlu bir tavırla, "Her şeyi biliyor," dedi.

— Her şey de ne?

— Satranç şampiyonluğum için para biriktirdiğimizi yani.

— Aklımdan bile geçirmiyorum! O kadar para kazanmıyorum. Ne benim adım Mizzi, ne seninki Ferdy. Senin bana ne faydan var ki! Kârdan çok zarar! Ne olduğunu biliyorsun her halde, değil mi? Bir kötürümsün sen be! Beğenmiyorsan gider, dilenirsin! Kien'i de bu apaçık haksızlığa tanık olmaya çağırdı. Bulmuş da bunuyor! Şu haline bakın. Kötürüm, ne olacak! Sen yat kalk, haline şükret!

Fischerle sindi, olduğu yerde büzüldü, oynadığı oyunu yitirilmiş saydı ve Kien'e şu sözleri mırıldadı:

— İyi ki de evli değilmişsiniz, önce yemedik içmedik, kuruş üstüne kuruşçuk koyduk, şimdi kalkmış, âşıklarıyla benim lanet olası teminatın canına okuyor.

Bu utanmazca yalan, bir an için karısının soluğunu kesti. Kendine geldiği an;

— Yemin ederim, yirmi yıl boyunca, ondan başka kimsenin eli değmedi

bana!

Fischerle, çaresizliğini anlatmak üzere ellerini açarak Kien’e doğru uzattı:

— El değmedik orospu! dedi.

“Orospu” sözcüğünü söylerken kaşlarını kaldırdı. Bu hakaret üzerine karısı bağıra çağıra ağlamaya başladı. Söyledikleri anlaşılmıyordu, ama insan, bir düzenli gelirden söz ettiği kanısına varıyordu.

— İşte bakın, kendi ağzıyla söylüyor şimdi.

Fischerle, yürekliliğini yeniden topluyordu.

— Düzenli gelir dediğini nerden alıyor sanırsınız? Her pazartesi gelen bir baydan. Benim evimde. Bakın, bir kadın, her zaman yalan söyler, peki bir kadın neden her zaman yalan söyler? Çünkü bir yalancıdır! Şimdi sorarım size: Bir yalan söyleyebilir misiniz? Ben yalan söyleyebilir miyim? Olanaksız! Neden? Çünkü bizde kafa vardır. Siz, kafası olan bir erkeğin yalan söylediğini gördünüz mü? Ben görmedim!

Karısı giderek daha yüksek sesle ağlıyordu. Kien, cücenin düşüncelerine tümüyle katılıyordu. Korkudan Fischerle yalan mı söylüyor, doğru mu diye sormamıştı kendi kendine. Kadın masasına oturduğundan beri nereden gelirse gelsin, her türlü düşmancıl hareketten kurtulmuştu. Kadın kendisinden bir armağan istediğine göre karşısındakinin kim olduğunu anlamıştı: İkinci Therese. Bu yerde neler olup bittiğini bilmiyordu, ama bir noktayı çok açık bir biçimde anlamıştı —zavallı bir bedendeki bu lekesiz ruh, yirmi yıldır, çevresini saran bataklıktan kendini kurtarmaya çabalamıştı. Therese bunu olanaksız kıldı. Görkemli ereğini bir an olsun gözden yitirmeden korkunç özverilerde bulunmak zorunda kalmıştı —ereği özgür bir akla sahip olmaktı. En az kendisi kadar kararlı olan Therese, onu her seferinde geri çekmiş, bataklığa batırmıştı. Cimrilikle para biriktirmez o, eli açık bir adamcağızdır; o biriktirir, kadın, adam kendini bırakıp kaçmasın diye parayı çarçur eder. Ruh dünyasının minicik bir köşesini yakalamıştır, boğulmakta olan bir adam gibi sımsıkı ona tutunmaktadır. Onun kitaplığı satrançtır. Yalnızca iş çevirmekten söz eder, çünkü burada başka türlü konuşmak yasaktır. Ancak, kitap işine çok değerli ve önemli bir iş gözüyle bakması dikkate değerdi. Kien, bu ayaklar altında ezilmiş

adamın, kendi evinden atılmamak için bir savaşım verdiğini gözünün önüne getirdi. Eve bir kitap götürüyor, gizli gizli okuyor, kadın alıp kitabı paramparça ediyor ve rüzgârda savuruyor. Evini kendi ağza alınması olanaksız amaçları için kullanmaya zorluyor adamı. Belki de, kendisi evde olmadığı zamanlar eve kitap sokulmaması için bir uşak ya da gözcü tutmuştur. Kitap, yasaktır, kadının yaşam biçimi serbesttir. Uzun süren bir savaşımdan sonra kadından bir satranç oynama ve bulundurma izni koparmayı başarır. Kadın, onu evin en küçük odasına kapatmıştır. Adam uzun geceler boyunca orada oturur ve satranç taşlarını oradan oraya götürerek insanlık onurunu yeniden kazanır. Kadın, müşterilerini kabul ederken nerdeyse rahatlamış hisseder kendini. Bu saatler süresince, kadının gözünde ölüdür adam. Adama işkence etmekten vazgeçmesi için işlerin bu noktaya gelmesi gerekir. Ama o anda bile kadını isteksizce dinler adam, çünkü yeniden ortaya çıkıp, içki içmeye başlamasından sakınır. Kadın, leş gibi içki kokar. Sigara içer. Kapıyı ardına dek açar ve beceriksiz ayağıyla satranç tahtasını devirir. Bay Fischerle, bir çocuk gibi ağlar. Çünkü kitabının en ilginç yerine gelmiştir az önce. Döşemenin dört bir yanına dağılmış olan harfleri toplar, kadın onun ağladığını görüp de sevinmesin diye başını öte yana çevirir. Küçük bir kahramandır o. Âlem adamdır. “Teminat akçesi” lafı sık sık dilinin ucuna gelir. Onu yutar, kadın nasıl olsa anlamayacaktır. Onu çoktan kapı dışarı edecektir, ama onun çıkarlarına uygun bir vasiyetname yapmasını beklemektedir. Belki zengin değildir adam. Ama gene de kadının onu soyma isteği duymasına yelecek kadar bir şeyleri vardır. Bu son özveriyi yapmaya niyeti yoktur. Kendisini savunarak, başının üzerindeki çatıyı elinde tutmaktadır. Vasiyetnamesi konusundaki oyunları o çatıya borçlu olduğunu bilmiyordu ama! Kendisine söylenmemeliydi bu. Kalkar kendine bir şey yapardı. Taştan yapılmış değildi o. O bodur yapısı...

Kien, bir başka adamın aklının içine böylesine derinlemesine girmiş hissetmemişti kendini daha önce. Kendini Therese’den kurtarmada başarılı olmuştu. Kadına kendi silahlarıyla saldırmış, ondan akıllı davranmış, kadını eve kapamıştı. İşte şimdi gene karşısına çıkmış, hem de bu masanın başında oturuyor, gene eski isteklerini yineliyor, eskisi gibi dırdır ediyordu ve bu kez —ondaki tek değişiklik buydu— kendisine uygun bir uğraş edinmişti. Ama onun yıkıcı etkinliği kendisine yönelik değildi, onu pek

umursamıyordu kadın, tüm dikkati, karşısında oturan ve doğanın bir sözcük yanlışı yapıp kötürüm olarak nitelediği adama yöneltilmişti. Adama yardım etmeliydi. Ona saygı duyuyordu. Bay Fischerle öylesine ince duygulu bir adam olmasaydı, çıkarır doğrudan para verirdi. Kuşkusuz işine yarardı para. Ama tıpkı kendi duygularını incitmemeye özen gösterdiği gibi, onun duygularını da hiçbir biçimde incitmemek istiyordu. Belki de konuşmayı, Therese'nin bir kadın utanmazlığıyla kestiği noktaya döndürebilirdi.

Hâlâ içi tıklım tıklım değerli kâğıt paralarla dolu olan cüzdanını çıkardı. Cüzdanı elinde alışageldiğinden daha uzun süre tutarak, bütün paraları çıkardı ve bir bir saymaya başladı. Bunu yapmasındaki amaç. Bay Fischerle'yi, kendisine az sonra yapılacak önerinin onun için hiç de büyük bir özveri olmadığına inandırmaktı. Otuzuncu yüz şilinlik banknota geldiğinde, gözlerini aşağı indirerek küçüğe baktı. Kien'in yapmak yürekliliğini göstereceği öneri karşısında tepki göstermeyecek denli yumuşamıştı belki de, çünkü para saymayı kim severdi? Fischerle pısmış, bir hırsız gibi gizli bakışlarla sağına soluna bakmıyordu; gözlerini kondurmadığı tek kişi parasını sayan Kien'di, duygularının inceliği ve pis servete karşı beslediği tiksinti nedeniyle, böyle davranıyordu kuşkusuz. Kien, cesaretini yitirmedi, saymasını sürdürdü, ancak şimdi yüksek sesle, duyulur biçimde sayıyordu. Küçük adamın kulaklarını ne denli incittiğini fark ettiğinden, para saymada ısrar ettiği için ondan gizlice özür diledi. Cüce, sandalyesinde sabırsız hareketlerle kıpırdanıyordu. Bu duygulu yaratık, hiç değilse bir kulağını tıkayabilmek amacıyla başını masaya yatırdı, sonra karısının göğüslerini sağa sola iteledi; bunu da neden yapıyordu sanki, göğüslerin yayıldığı alanı genişletiyordu, zaten yeterince genişti, Kien'in görüş alanını kapatıyordu cüce.

Kadın, cücenin istediğini yapmasına göz yumdu, şimdi sesi kesilmişti. Kuşkusuz paranın kendi cebine gireceğini sanıyordu. Ama burada yanılıyordu işte. Therese'ye kuruş verilmeyecekti. Kien kırk beşe geldiğinde, küçüğün sancıları dayanılmaz hale gelmişti. Yakaran bir sesle fısıldadı: “Şşşşt! Şşt!” Kien sesini alçalttı. Söz konusu armağanı ona vermemeli miydi yoksa? Yok yok, cüce parayı aldığına daha sonra sevinecekti gene de, belki de alıp başını kaçacak, bu Therese'den kurtulacaktı. Elli üç sayısına geldiğinde Fischerle karısının suratını avuçladı ve bir çılgın gibi gakladı: “Konuşmadan duramaz mısın be? Ne istiyorsun,

sersem orospu? Sen satrançtan ne anlarsın? Şimdi seni satrançlarım! Çiy çiy yerim seni! Toz ol!” Kien’in ağzından yeni bir sayı çıktıkça değişik bir sövgü savuruyordu; kadın büyülenmiş gibi duruyordu, kalkacakmış gibi yaptı. Bu Kien’in hiç işine gelmiyordu. Ufaklığa armağanını verirken orada olması gerekiyordu. Kendisine bir şey verilmediğine öfkelenmeliydi kadın, yoksa kocası işin tadını çıkaramazdı. Salt para, cüce için büyük anlam taşımıyordu. Kadın gitmeden vermeliydi ona parayı Kien.

Sıfırlı bir sayıya varmayı bekliyordu —altmışa geldi— ve saymayı bıraktı. Ayağa kalktı, bir yüzlük çekti. Bir çekişte birkaç yüzlük almayı yeğlerdi ama cücenin duygularını incitmemek için ne çok büyük bir para vermeliydi ne de çok az. Önerisinin ciddiliğini vurgulamak için, uzun boyu ve tüm suskunluğuyla bir süre öyle durdu. Sonra konuştu; yaşamının en resmi sözcükleriydi bunlar:

“Saygıdeğer Bay Fischerle! Size iletmek durumunda olduğum bir ricayı daha fazla içimde tutmak olanaksız hale gelmiş bulunmaktadır, ifade buyurduğunuz üzere ‘teminat akçenize’ bir katkı olarak, derin saygımın bir belirtisi olan bu armağanı kabul etmek onurunu bana bağışlamanızı rica ediyorum!”

Küçük ahbap, “Teşekkür ederim,” yerine “Şşi! Senin dediğin olsun,” dedi ve karısını azarlamayı sürdürdü; şaşkınlıktan ne yapacağını bilmiyor olsa gerekti. Cücenin korkunç sözleri ve bakışları, kadını nerdeyse masanın alıma sindirmişti. Kendisine uzatılan paraya karşı öylesine umursamasız bir durumdaydı ki, bakmadı bile. Kien’i gücendirmemek için kolunu uzatıp parayı avucuna almakla yetindi. Tek bir yüzlük yerine, destenin tümünü kapmıştı, ancak heyecandan bunun farkına bile varmadı. Kien az daha gülümsüyordu. Cüce, düpedüz alçakgönüllü olduğundan, dünyanın en obur hırsızı gibi davranıyordu, işin farkına varırsa müthiş utanacaktı. Kien, buna engel olmak için adamın elindeki desteyi aldı, iki yüzlüğü verdi. Cücenin parmakları sert ve duyguluydu, kuşkusuz sahiplerinin işleğine karşın destenin çevresine kenetlenmişlerdi; Kien. onları paralardan birer birer ayırırken bile bir şey hissetmediler, bununla birlikle, geri kalan bir tek yüzlüğün üzerine gene farkında olmadan kapandılar. Satranç oynamak ellerini sertleştirmiş olacak diye düşündü Kien; Bay Fischerle satranç taşlarını sımsıkı tutmaya alışmış, onu ayakta tutan tek şey bu taşlar çünkü...

Bu arada yerine oturmuştu Kien. Bağışta bulunmak onu mutlu etmişti. Yara bere içinde olan Therese de, alev alev bir suratla kalktı, kesin bir tavırla masadan ayrıldı. Giderse gitsindi, Kien'in artık ona gereksinmesi yoktu. Kadın ondan bir şey koparamayacağını anlamıştı. Karısı üzerinde egemenlik kurmada kocasına yardım etmek Kien'in göreviydi ve bunda başarıya ulaşmıştı.

Bu mutlu duyguların kargaşası içinde çevresinde neler olup bittiğini anlamadı Kien. Birden, omuzuna sert bir yumruk indiğini duydu. Bu onun zıplamasına ve sağına soluna bakınmasına yol açtı. Omuzunda koskocaman bir el yayılıydı, bir ses şunları gümbürdüyordu: “Bize yok mu?” En azından on iki kişi toplanmıştı çevresine —ne zaman gelmişti bunlar buraya? Daha önce hiç farkına varmamıştı. Yumruklar masanın üzerine yığılmıştı, daha başkaları da gelmekteydi, arkada ayakla duranlar, önde oturmakta olanların omuzlarının üzerinden eğilmişlerdi. Bir kız sesinin ağlamaklı sözcükleri duyuluyordu: “Durun bir dakika, hiçbir şey göremiyorum.” Bir başka sesse, çatlak çatlak: “Ferdy, senin motosiklet cüzdanda!” diye bağırıyordu. Biri çantayı aldı, açıp havada salladı, içinde bir şey olmadığını görünce düş kırıklığı içinde inledi: “Kâğıdın batsın!” artık salonda insandan başka hiçbir şey görülmüyordu. Fischerle gaklıyordu boyuna. Onu dinleyen yoktu. Karısı gene gelmişti. O da cıyak cıyak bağırıyordu. Ondan da şişman bir kadın, sağa sola dirsek vuruyor, bağıra bağıra adamların arasından kendine yol bulmaya çalışıyordu: “Ben de bir şey kapacağım!” Kien'in barın ardında gördüğü paçavralarla örtülüydü kadın. Yıldızlar sallanıyordu. Sandalyeler yerle bir olmaklaydı. Meleksi bir sesin sevinçten ağladığı duyuldu. Kien, olan biteni anladığı anda, kendi çantasının kafasına oturtulduğunu duydu. O andan sonra ne bir şey gördü, ne de işitti. Ancak, cepleri, giysilerinin tüm dikiş yerleriyle deliklerine varıncaya dek her yeri, çeşitli biçim ve ağırlıkta eller tarafından aranırken, yerde yatmakta olduğunu hissetti. Baştan ayağa titredi. Kendisine ne olacağına aldırıyor değildi, başı için tasalanıyordu; kitaplarını sağa sola fırlatabilirdi bu adamlar. Canını verecek, kitaplarına ihanet etmeyecekti, Kitapları istiyoruz, diye haykıracaklar, kitapların nerede? Ama onların yerini söylemeyecek, hayır, hayır, asla, asla söylemeyecek. Bir kurban o, şehit olacak, kitapları uğruna ölüyor işte. Dudakları kımıldıyor, kararından dönmeme konusunda ne denli güçlü olduğunu söylemek istiyorlar, ama yüksek sesle konuşmak

cesaretini gösteremiyor, yalnızca, konuşuyormuş gibi hareket ediyorlar.

Ama ona sormak, kimsenin aklına gelmiyor. Kendi başlarına bulmak istiyorlar. Birkaç kez döşemenin üzerinde itildi kakıldı. Bir, anadan doğma soymadıkları kaldı. Ne yöne doğru evirip çevirirlerse çevirsinler hiçbir şey bulamıyorlar. Birden yalnız olduğunu görüyor Kien. Bütün eller ortadan yok olmuş. Gizli bir şey yapıyormuş gibi sakına sakına başına dokunuyor. Bir sonraki saldırıya karşı bir koruma olmak üzere elini orada bırakıyor. İkinci el onu izliyor. Ellerini başından çekmeden ayağa kalkmaya çabalıyor. Düşmanları, savunmasız kitaplara saldırmak için bu anı beklemekteler, dikkatli ol, aman dikkat! Başarıyor. Şansı yaver gitti. Şimdi ayakla duruyor. Bu yaratıklar da nerede? İyisi mi hiç sağa sola bakınmamalı; birinin dikkatini çekebilir. Odanın ta öbür ucuna dönen ürkek ve ölçülü bakışları, bıçak ve yumruklarla birbirlerine saldıran bir insanlar yığını üzerinde durdu şimdi. Şimdi onların yabanıl çığlıklarını duyuyor. Kien onları anlayamaz. Anlasaydı, onlar da onu anlarlardı belki. Uzun bacaklarını yere dikerek parmaklarının ucuna basa basa dışarı çıkıyor. Biri sırtına yapıştı ansızın. Koşarken bile sağına soluna bakmıyor korkusundan. Ellerini tüm gücüyle başına bastırıyor, soluğunu tutuyor, arkasına dönüyor. Kapı yerine geçen perdelerden başka bir şey yok görünürde. Sokağa çıktığında derin bir soluk alıyor. Yazık ki o kapıları kapayamaz. Kitaplığı kurtarılmış durumda.

Birkaç kapı ötede cüce onu beklemekle. Çantasını geri verdi. “Kâğıt da içinde,” dedi. “Size ne biçim bir adam olduğumu göstereceğim.” Kien, sıkıntısından Fischerle diye bir adamın yeryüzünde var olduğunu unutmuştu. Cücenin bağlılığının bu inanılmaz kanıtı karşısında büsbütün şaşırdı. “Kağıt da ha,” diye sevindi, “size nasıl teşekkür edebilirim...” Cüce, yanılmamıştı, Kien’i sevindireceğini bilmişti. “O bir şey değil,” dedi küçük ahbap. “Şimdi lütfen benimle şuraya girer misiniz?” Kien söyleneni yaptı, çok duygulanmıştı, küçük adamı kucaklayacaktı nerdeyse. Gelen geçenin gözünden ırak bir sultanlığa girer girmez, “ödül nedir, bilir misiniz?” diye sordu cüce. “Herhalde bilirsiniz. Yüzde on. Orada içerde, kadınlar da erkekler de birbirlerini öldürüyorlar, ben bunu kaptım.” Bir yerinden Kien’in cüzdanım çıkardı ve törenli bir sunuşla ona verdi. “Aptal değilim ben! Onların kellesini kurtarmak için deliğe girecek değilim.” En değerli varlıkları tehlikede olduğu için parayı da unutmuştu Kien. Cücenin gösterdiği hu doğruluk karşısında sesli sesli güldü, daha çok Fischerle’nin

hareketi hoşuna gittiğinden cüzdanı aldı ve “Size nasıl teşekkür edebilirim! Size nasıl teşekkür edebilirim!” dedi gene. Cüce, “Yüzde on,” diye yanıtladı onu. Kien para destesine elini daldırdı ve büyük bir kısmını Fischerle’ye uzattı. “Siz önce sayın bakalım!” diye haykırdı cüce. “Dostluk başka alışveriş başka. Gün gelir, sizi soyduğumu söylersiniz, hiç belli olmaz.” Kien’e göre hava hoştu, sayabilirdi. Daha önce kaç para olduğu konusunda bir fikri var mıydı? Oysa Fischerle paranın bir kısmını bir yana ayırmıştı bile ve kaç tane yüzlük olduğunu kesinlikle biliyordu. Kien’e say derken, yalnızca ödül parasını kastetmişti. Ama Kien, onu mutlu etmek için hepsini dikkatlice saydı. Bugün ikinci kez altmış sayısına vardığında Fischerle kendisini deliğe tıkılmış gördü. Birden kaçmaya davrandı —böyle bir olasılığı önceden hesapladığından ödülünü daha önce ayırmıştı— ama son bir kez daha denemeye çabaladı “işte, hepsi yerli yerinde!” dedi. Artık para saymak zorunda olmadığına sevinen Kien, “Elbette.” dedi. “Şimdi ödülü say, alacak verecek kalmasın.” Kien yeniden saymaya başladı, dokuza kadar saydı, ona kalsa sonsuza dek sayabilirdi. “Dur! Yüzde on!” diye haykırdı Fischerle. Orada tam tamına kaç para olduğunu biliyordu. Kien’i beklerken bir çırpıda cüzdanın altından girip üstünden çıkmıştı.

Alıp-verme işleri tamamlandığında Kien’e elini uzattı, üzgülü gözlerini kaldırarak ona baktı ve şunları söyledi. “Sizin için neler yaptığımı bilmenizi isterim! Benim için Cennetin Yıldızları bitmiştir. Bir daha oraya ayak basabileceğimi sanmıyorsunuz, değil mi? Bu parayı benim üzerimde bulurlarsa camını çıkarırlar, öldürürler beni. Çünkü, Fischerle parayı nereden bulur? Ve ben, onlara nasıl anlatırım nerden bulduğumu? Kitap işi çeviren baydan aldığımı söylersem, beni ayakları altında ezer, ben orada yatıp dururken ceplerimi boşaltırlar. Hiçbir şey söylemezsem, öldürmeden parayı alırlar, işte, görüyorsunuz ya, Fischerle yaşarsa, yaşamasının hiçbir amacı kalmayacak, eh, ölürse ölmüş olacak. Dost olmanın sonu budur işte.” Şu anda bile kendisine bir bahşiş verilmesini bekliyordu.

Kien, bu kişinin, yaşamı boyunca bulduğu bu ilk değerli nesnenin, daha iyi ve daha onurlu bir varlık haline gelmesinde yardımcı olmak durumunda hissetti kendini. “Bir ticaret adamı değil, bilim adamı ve bir kitaplık sahibiyim,” dedi ve cücenin önünde alçakgönüllü bir tavırla eğildi. “Benim hizmetime girebilirsiniz, size bakarım.”

“Baba gibi,” diye tamamladı küçük ahbap. “Tam da düşündüğüm gibi, iyi, haydi gidelim öyleyse!” Gözüpek adımlarla kollarını sallaya sallaya yürümeye başladı. Kien, ağır adımlarla onu izledi. Yeni *çömez*ine verecek iş arıyordu kafasında. Bir dost, kendisine yardım edildiğinden kuşkulanmamalıydı hiçbir zaman. Akşamları kitapları indirip yerleştirmesine yardım edebilirdi cüce.

Kambur

FİSCHERLE, yeni işine başladıktan birkaç saat sonra, efendisinin istek ve özellikleri konusunda tümüyle aydınlanmış bulunuyordu. Bir gecelik odalarını kiralarken, otel kapıcısına “dostum ve uğraşdaşım” diye tanıtılmıştı. Neyse ki kapıcı, o otelde daha önce bir gece geçirmiş olan açık elli Kitaplık Sahibini tamdı; yoksa beyefendi de, uğraşdaşı da kapı dışarı edileceklerdi. Fischerle, Kien’in otel fişine ne yazdığını görebilmek için canını dişine taktı. Burnunu bu işlere sokmayı beceremeyecek denli küçüktü. Asıl korkusu, otelcinin hazır ettiği ikinci fişten kaynaklanıyordu. Ne var ki, bir yaşam boyu göstermediği inceliğin acısını tek bir gecede çıkaran Kien, küçüğün yazmayı ne denli güç bulacağını hesaba katmış ve onu kendi fişinde, “Refakat” hanesine yazmıştı. İkinci fişi, “buna gerek yok,” sözcükleriyle otelciye uzatmıştı. Böylece Fischer, bir konum olan uşak nitelemesinden de kurtarmış oluyordu.

Yukarıya, odalarına çıkar çıkmaz, Kien paket kâğıdını çıkardı, düzlemeye başladı. “İyice buruşmuş gerçi,” dedi, “ama başka kâğıdımız yok.” Fischerle, kendisinin kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu kanıtlama fırsatını değerlendirdi ve efendisinin, düzeltilmiş gözüyle baktığı kâğıtları birer birer yeniden düzeltti. “Suç bende,” dedi, “kâğıdı öyle vurmayacaktım,” Başarısının tek kaynağı, parmaklarının gıpta edilesi bir çeviklik içinde hareket etmesiydi. Bundan sonra iki odanın döşemesine de kâğıt yayıldı. Fischerle bir yandan bir yana zıplıyor, dümdüz uzanıyor —garip, yerden-bitme kambur sırtlı bir sürüngendi bu— bir köşeden ötekine emekliyordu. “Şimdi hepsini dümdüzleriz, çabuk biler!” diyordu soluk soluğa. Kien gülümsedi, ne karşısında birinin böyle köpekleşmesine ne de kambura alışık değildi ve cücenin kendisine göstermekte olduğu o kişisel saygıdan hoşlanmaktaydı. Ancak az sonra yapılacak açıklamanın, cüce üzerinde yapacağı etki konusunda ne de olsa kaygı duyuyordu. Aşağı yukarı kendi yaşında ve yıllar boyu sürgünde kitapsız yaşamış olan adamcağızın zekâsını olduğundan fazla görmüştü belki. Kendisine ayrılan görevi yanlış anlamış olabilirdi pekâlâ. Onların bütün gün güvenlik içinde nerede korunduğunu

kavramadan önce şu soruyu soracaktı belki de; “Kitaplar nerede?” En iyisi yerde biraz daha emeklemesine ses çıkarmamalıydı. Bu arada Kien’in aklına herkesçe bilinen açıklayıcı bir benzetme gelir de, bu eğitimsiz beyni aydınlatabilirdi belki. Cücenin parmaklarının hareketi bile rahatsız ediyordu onu. Durmadan işliyordu parmaklar, kâğıdın yüzeyinin bittiği noktadan çok ilerilere dek sürdürüyorlardı düzeltme işini. Açtılar, aç parmaklar yiyecek isterdi. Kien’in hiç kimseye ama hiç kimseye dokundurtmamaya kesin kararlı olduğu kitapları isterlerdi belki. Bir de, adamcığın öğrenme açlığıyla karşı karşıya gelme olasılığından korkuyordu. Kendine göre haklı bir neden bulur, kitaplarını öylece bırakması isteğini dile getirebilirdi cüce. Kendisini nasıl savunacaktı? Akıllıların yapmaktan korktuğu işlere aptallar saldırırdı. İşte, aptal karşısında durmuş, “Tamam!” diyordu bile.

Kien boş bulundu, “Şimdi, kitap paketlerini açmama yardım eder misiniz!” dedi. Bu gözüpekliğine kendi de şaşırdı. Hoş karşılamayacağı soruların sorulmasına meydan vermemek üzere, hemen kafasından bir paket aldı ve adamağa uzattı. Öteki, uzun kollarıyla güzelce aldı paketi ve dedi ki:

— Ayy, ne çok! Nereye koyayım bunları?

— Çok mu? diye bağırdı Kien öfkeyle. Bu daha ne ki!

— Anlıyorum. Tümünün yüzde onu kadar bu. Bir yıl daha yanınızda kalmamı mı istiyorsunuz? Bu kadar kitabı taşımaya çok fazla dayanamam. Nereye koyacağım bunları?

— Kâğıdın üzerine. Şu köşeden başlayın da, sonra ayağımız takılıp üzerlerine düşmeyelim.

Fischerle dikkatlice köşeye gitti. Yükünü tehlikeye koyacak herhangi bir şiddetli hareketten sakındı. Köşeye geldiğinde diz çöktü, paketi özenle yere koydu ve düzensizlik gözleri rahatsız etmesin diye yanlarını düzledi. Kien onu izledi. İkinci paketi ona doğru uzatıyordu: bu küçük adama güvenmiyordu, nedense bu cüce kendisiyle alay ediyormuş gibi geliyordu ona. Fischerle’nin ellerinde iş çabuk ilerliyordu. Bir paketi bırakıyor, birini alıyordu, çalıştıkça çevikliği artıyordu. Ellerini rahatça sokabilmek için kitap yığınları arasında beş altı santimlik yer bırakıyordu. Her şeyi, hatta sabahleyin yapılacak toplanmayı bile hesaba kalıyordu. Her yığını ne çok yüksek ne çok alçak olmak üzere belli bir ölçüde tutuyor, yığından

yeterince uzaklaşıp burnunun ucunu kitapların üzerine hafifçe değdirerek ölçüyordu. Bu ölçmeyi yaparken kendini işine iyice verdiğinden pek dalgın olmasına karşın, her seferinde, “Affedersiniz efendim!” diyordu. Yığınların burnundan yüksekte olmasına asla göz yummuyordu. Kien’se kuşkuluydu; Ona öyle geliyordu ki, yığınlar bu denli alçak tutulursa, eldeki yerler dolacak, öteki kitaplara yer kalmayacaktı. Kitaplığın yarısı daha hâlâ kafasında dururken uyumaya hiç niyeti yoktu. Ancak şimdilik bir şey söylemedi ve *çöme*zinin dilediğini yapmasına izin verdi. Ona nerdeyse kanı ısınmış sayılırdı “Ayy, ne çok!” ünlemesinin içerdiği küçümsemeden dolayı onu bağışlamıştı bile. İki odanın yerleri tümüyle dolduğundan, gözlerini aşağı çevirip küçük adamcığa alaylı bakışlarla bakarak “Şimdi gerisini nereye koyacaksınız bakalım?” diyeceği anı düşündükçe seviniyordu.

Bir saat sonra Fischerle kamburu yüzünden büyük bir güçlükle karşılaşmış bulunuyordu. Ne kadar eğilip bükülürse, ne denli ustaca dönerse dönsün, kitaplarla çarpışıyordu. Bir odadaki yataktan öteki odadaki yatağa giden dar yoldan başka her yer kitaplarla kaplıydı. Fischerle kan ter içinde kalmıştı ve artık burnunun ucunu kitap yığınlarının tepesine değdirmeye cesaret edemiyordu. Kamburunu içine çekmeye çabaladı ama bunu beceremedi. Bu fiziksel güçlük artık neredeyse dayanılmaz hale geliyordu, öyle yorgundu ki, kitapların üzerine tükürüp yatmak geliyordu içinden. Ama onca yorgunluğu bir kenara bıraktı, aramalarına karşın, küçücük bir boş yer bile bulamayıncaya dek işini sürdürdü ve yarı ölmüş bir halde yığıldı.

“Bunca büyük bir kitaplık hayatımda görmedim” diye homurdandı. Kien’in gülümsemesi, tüm yüzüne yayıldı. “Daha yarısını bile görmüş değilsiniz,” dedi. Fischerle böyle bir olasılığı aklının ucundan geçirmemişti. Gözdağı verir tavırla, “Gerisini sabahleyin tamamlarız,” dedi. Kien, gafil avlandığını düşündü. Amma da böbürlenmişti. Aslında, kitapların üçte ikisi boşaltılmış durumdaydı. Küçük adam bunu bilse, onun hakkında ne düşünürdü. Doğru ve özenli insanlar, nesneleri olduğundan çok göstermekle suçlanmaktan hoşlanmazlardı. Yarın, odaları daha küçük bir otelde yatmaya bakmalıydı. Cüceye daha küçük paketler verecek, iki paketin bir küme oluşturmasını sağlayacak biçimde hazırlayacaktı onları ve eğer Fischerle, burnunun yardımıyla bir şeylerin farkına varırsa, ona yalnızca şunu söyleyecekti: “İnsanların burunları her zaman aynı düzeyde değildir. Benden öğreneceğiniz pek çok şey var.” Bu gece daha fazla boşaltına yapılmasına

izin vermemeliydi, küçük adam şimdiden yeterince yorulmuştu, iyice hak ettiği üzere dinlenmesini sağlamalıydı. “Yorgunluğuna saygı duyuyorum,” dedi; “kitaplar, çok iyi yerleşmiş bulunuyor. Şimdi yutabilirsiniz. Yarın sabah işimizi sürdürürüz.” Böylece ona karşı düşünceli davranıyor, ancak bir uşak olduğunu da unutmuyordu. Az önce yaptığı iş, onu bu düzeye indirmiş bulunuyordu.

Fischerle yattıktan ve biraz dinlendikten sonra, Kien’e seslendi: “Yataklarda iş yok!” Çok rahatsızdı —yaşamında hiç böylesine yumuşak bir döşeğe uzanmış değildi— ve bu rahatsızlığını dile getirmek zorunda hissetti kendini.

Kien, Çin’deydi; her gece uykuya dalmadan önce oraya giderdi. Günün olağandışı olayları, imgelerine değişik bir biçim vermişti. Ani ve büyük bir değişiklik yapmadan, bilgilerini halkın yararına sunma fikrini geliştirdi. Cücenin kendisini anladığını sanıyordu. Birbirine benzer düşüncede insanoğullarının var olabileceğini kabul ediyordu. Bunlara birazcık eğilim, biraz insanlık aşılamak büyük bir başarı sayılmalıydı. İlk adımı atmak her zaman zordu. Dahası, herkesin kendi bildiği gibi davranmasına göz yumulmamalıydı. Böylesine büyük bir bilgi birikimiyle her gün iç içe yaşamak, küçük adamın bilgiye karşı olan açlığını giderek artıracaktı; bir bakacaktınız, gizli gizli bir kitap almış, okumaya çabalıyor. İşte buna izin vermemeliydi, bu onun için zararlı bir eylemdi, sahip olduğu o azıcık zekâyı da yok edecekti. Zavallı adamcağız ne kadar bilgiyi kaldırabilirdi acaba? Önce bu işe sözlü olarak hazırlanması gerekirdi. Tek başına okumaya başlamasının acelesi yoktu. Çinceyi ana dili gibi konuşabilmesi için yılların geçmesi gerekliydi. Ama çok geçmeden, Çin kültür dünyasının fikir ve yorumcularına değgin bir şeyler öğrenmiş olacaktı. Bu konulardaki ilgisini uyandırmak için, günlük yaşantıda kazanılan deneylerle bu fikirler arasında bağlar kurulmalıydı. “Mong Tse ve Biz” başlığı altında bir deneme kaleme alınabilirdi. O bundan ne anlayabilirdi ki? Kien, cücenin az önce bir şey söylediğini anımsadı; söylenenin ne olduğunu bilmiyordu, ama demek cüce daha uyumamıştı. “Mong-Tse’den neler öğrenebiliriz?” diye seslendi. Bu başlık daha iyiydi. Mong-Tse’nin bir insan olduğu hemen anlaşılıyordu. Bilgili bir kimse, büyük yanlış anlamalara meydan vermemeye özen gösterirdi doğal olarak.

“Yataklarda iş yok diyorum!” diye yanıtladı onu Fischerle. Sesi, onunkini bastıracak denli yüksekti.

— Yatak mı?

— Ya tahtakuruları!

— Nee! Hemen uyuyun! Bir daha şaka yaptığınızı duymayayım! Sabahleyin öğreneceğiniz çok şey var.

— Size bir şey diyeyim mi, bugün öğrendiklerim bana yeter.

— Siz öyle sanıyorsunuz. Şimdi uyuyun bakalım, üçe kadar sayacağım.

— Uyuymuş! Uyuyayım da biri gelip kitapları çalsın, değil mi! Mahvoluruz! Korkulu düş görmektense uyanık yatmak yeğdir. Gözümü kırpacağımı nu sanıyorsunuz. Siz uyuyabilirsiniz, zenginsiniz. Ben böyle bir şey yapamam!

Fischerle uyumaktan gerçekten korkuyordu. Alışkanlıklarından kopamayan bir adamdı. Düş görseydi. Kien’in bütün parasını pekâlâ çalabilirdi. Uykusunda, ne yaptığının farkında olmazdı. İnsan, kendisi için anlam taşıyan şeyleri düşler. Fischerle’yi en mutlu eden şey, kâğıt para yığınlarının içinde yuvarlanmaktır. Yuvarlanmaktan yorulduğunda ve eğer o yapay dostlarından hiçbirinin yakınlarda bulunmadığından adı gibi eminse, paraların tepesinde oturup, bir satranç oynayacaktır. O denli yüksekle oturmanın yararları vardır. Bu durumda, bir taşla iki kuş vurulur; hem paraları çalmaya geleni ta uzaktan görür, hem de satranç tahtasını tutabilirsin. Büyük adamlar, işlerini böyle yürütürler. Sağ elle taşları hareket ettireceksin, sol elle, parmaklarındaki kiri kâğıt paralara sileceksin, işin kötüsü, kâğıtlar pek çoktur. Diyelim şu kadar milyon. Bütün bu milyonları ne yapacağız? Sağa sola dağılmak hiç de fena fikir değildir ama kim kendine güvenir de yapar böyle bir şeyi? Bir küçük adamın elinde bir şey görmeye görsünler — o insanlar yani, hepsini kaparlar. Küçük bir adamın kendisini aşmasına izin verilmez. Parası var, tamam ama onu kullanamaz. Neden çıkmış burada oturuyor, derler, burada işi ne? İyi, güzel ama onları koruyacak bir yeri yoksa, küçük bir adam bütün bu milyonları nereye koyacak? Bir ameliyat olmak, akla uygun bir davranıştır. Ünlü bir doktorun burnunun dibine bir milyon atacaksın. Beyefendi, diyeceksin, kes şu benim

kamburumu, al şu parayı. Milyonu görünce adam sanatçı kesilir. Kambur gitti mi, sayın bayım, dersin, milyon sahte paraydı, al sana birkaç binlik. Adam belki teşekkür bile eder. Kambur kesilip yakılmıştır. Şimdi, yaşamının sonuna dek dik yürürsün. Ama aklı başında adam o kadar aptal değildir. Milyonlarını alır, paraları küçük küçük katlar, yeni bir kambur yapar kendine. Kamburu giyer. Kimse bir şeyin farkında değildir. Kendisi dümdüz olduğunu bilir, herkes onun zavallı bir kötürüm olduğunu sanır. Adam milyoner olduğunu bilir. Herkes onun zavallı bir sefil olduğunu sanır. Yatağına yatınca, kamburu karnına iter... Ah, ulu Tanrı, yaşamında bir kez olsun sırtüstü uyumayı ne kadar istemektedir!

Bu noktada, Fischerle döndü, kamburunun üzerine yattı, uyuklamasına engel olabilecek bir acı duyduğu için şükretti. Bu böyle süremez, dedi kendi kendine; yoksa bir bakacaktı, para yığınlarının oracıkta olduğunu düşlüyor, kalkıp paraları alacaktı, işte o zaman başına büyük işler açılırdı. Aslında paranın hepsi de onundu nasılsa. Polis falan gereksizdi. Onları işe karıştırmadan da amacına ulaşırdı. Namusuyla kazanacaktı parayı. Öteki odadaki adam bir aptaldı, buradakinin kafası vardı. Sonunda para kimin cebine girerdi?

Fischerle kendisiyle hesaplaşmakta haklıydı. Çalma artık onda bir alışkanlık haline gelmişti. Kısa bir süredir çalmıyordu, çünkü bulunduğu yerde çalınacak bir şey yoktu. Uzak bölgelere yapılan seferlere katılmıyordu, çünkü polisin gözü üzerindeydi. Kolayca tanınabilirdi. Polisteki görev aşkı sınır tanımazdı. Gecenin yarısını uyanık geçirdi, gözlerini zorla açık tutuyordu, elleri karmakarışık biçimde birbirine kenetlemişti. Para yığınlarını aklından çıkardı. Bunun yerine, karakollarda, başına gelen en kaba işlemlerle, duyduğu en ağır sözleri bir kez daha yaşadı. Böyle şeylere gerek var mıydı? Çektirdikleri yetmiyormuş gibi, varını yoğunu alırlardı elinden. Çaldığın paranın kuruşunu bile bir daha göremezsin. Buna *çalmak* mı denir! Hakaretler artık etkisini yitirdiğinde ve polisten iyice bıkıp da tek kolunu yataktan sarkıtınca, bazı satranç numaralarına daldı. Onu sımsıkı yatağında tutacak denli ilginçti satranç oyunları; ama kolu hâlâ dışarda, pençelemeye hazır duruyordu. Her zamankinden daha dikkatli daha sakınımlı oynuyor, bazı hareketlerden önce saçma derecede uzun süreler ara veriyordu. Karşısındaki bir dünya şampiyonuydu. Taşları nasıl hareket ettirmesi gerektiğini gururla söylüyor, ona buyruk veriyordu. Şampiyonun

söz dinlemesi karşısında birazcık şaşırdığından, onu kaldırıp bir başkasını koydu; bu da çok şeye katlandı. Aslında, Fischerle ikisi adına oynuyordu. Karşısındaki, Fischerle'nin kendisine söylediği hamlelerden daha iyisini düşünecek halde değildi, şükranla başını sallıyordu boyuna, buna karşın çabucak yenildi. Aynı sahne birkaç kez yinelendi, sonunda Fischerle. "Böyle yarım akıllılarla oynayamam," dedi, ayaklarını yataktan dışarı çıkardı. Sonra şöyle haykırdı: "Dünya şampiyonu ha? Nerede dünya şampiyonu? Burada dünya şampiyonu falan yok!"

İyice emin olmak için kalktı, odayı aradı. Dünya şampiyonu unvanını kazanan gidip bir yerlere gizleniyordu. Kimseyi bulamadı. Gene de, dünya şampiyonunun az önce kendisiyle birlikte yatakta oturup satranç oynadığına yemin edebilirdi. Bitişik odada gizlenecek değil ya? Dur, sen hiç tasalanma. Fischerle onu şimdi bulur. Son derece sakin hareketlerle bitişik odayı aradı; oda boştu. Giysi dolabının kapısını açtı, eliyle şöyle bir vurdu, hiçbir satranç oyuncusu onun gözünden kaçamazdı. Çok yavaş hareket ediyordu, kim etmezdi ki? Salt Fischcerle düşmanını yakalayacak diye, şu uzun boylu kitaplı yaratığın uykusu neden bölünsündü? Belki de şampiyon orada yoktu ve bir heves uğruna güzelim işini fırlatıp atıyordu. Yatağın altında, burnunun ucuyla yeri santim santim aradı. Epeydir yatak altlarına girmiyordu, bu olay ona eski günlerini anımsattı. Emekleyerek çıktığında, gözleri bir sandalyenin üzerine konulmuş bir cekete ilişti. Bunun üzerine, dünya şampiyonlarının paraya karşı çok açgözlü oldukları, hiçbir zaman doymadıkları aklına geldi; unvanlarını ellerinden almak için yığın yığın nakit parayı pat diye masanın üzerine koymak gerekirdi; adamın paranın peşinde olduğuna kuşku yoktu, cüzdanın yanında bir yerlerde dolaşıyor olmalıydı. Belki de daha bulmamıştı cüzdanı, paraları korumak, elinden kurtarmak gerekliydi; onun gibi bir yaratık her şeyi becerirdi. Yarın bir de bakacaklardı ki, para yok ve bayrak direği onu Fischerle'nin aldığını sanacaktı. Ne var ki onu kandırmak olanaksızdı. Uzun kollarını aşağıdan doğru uzattı, cüzdanı buldu, çekli ve gene yatağın altına geriledi. Hemen dışarı çıkabilirdi, ama bunu neden yapsın? Dünya şampiyonu ondan çok daha iri ve güçlüydü, Allah bilir şu sandalyenin ardında durmuş parayı arıyordu ve cebi kendisinden önce boşalttığı için Fischerle'yi alaşağı edecekti. Bu ustalıklı numara sayesinde kimse bir şeyin farkına varmadı. Bırak pis dolandırıcı olduğu yerde kalsın. Onu kırmızı dipli mumla

çağırmadı kimse. Yoksa bağırırdı. En iyisi de buydu. Onu isteyen kimdi?

Az sonra Fischerle şampiyonu unuttu. Yatağın altında, biraz arkadaki gizlenme yerinde salt zevk için saydı o güzel yeni yüzlükleri. Tam tamına kaç yüzlük olduğunu unutmuş değildi. Sayma işini bitirince albaştan etti... Fischerle şimdi uzak bir ülkeye, Amerika'ya gitmişti. Orada, dünya şampiyonu Capablanca'yı bulur ve ona der ki; "Uzun zamandır sizi arıyordum!" Şimdi parasını masanın üzerine koydu, adamı sapır sapır yeninceye dek hayli oyaladı. Ertesi gün Fischerle'nin resmi bütün gazetelerde, baş sayfada. Bu işi pek iyi becerdi doğrusu. Yurdunda, Cennetin Yıldızları altında, o serseriler gözlerine inanamadılar; karısı, o orospu, bağırıp çağırmaya başladı, oysa bilse, dilediğince oynamasına izin verirdi; ötekiler, bir iki tokatla kadının sesini kestiler —oh, iyi oldu—oyunu öğrenmek zahmetine katlanmayan bir kadının başına bu gelir işte. Kadınlar erkekleri mezara gönderecek sonunda. Cüce evde otursaydı, hiç de iyi olmazdı. Erkek dediğin başıboş dolaşmalı, işin püf noktası budur zaten. Ancak ve ancak yürekli insanlar dünya şampiyonu olmaya layıktır. Bir de kalkmışlar, Yahudilerin yürekli olmadıklarını söylüyorlar, hayret doğrusu. Gazeteciler, kim olduğunu soruyor. Onu tanıyan tek kul yok orada. Amerikalıya da benzemiyor. Yahudi her yerde var. Ama bu, Capablonca'yı yenerek utkuyu ulaşmış Yahudi nereli? Birinci gün insanları merakta bırakacak cüce. Gazeteciler, okurlarına onun nereli olduğunu bildirmek istiyorlar ama bunu bilen yok. Tüm gazeteler şu başlığı atmışlar: "Yeni Dünya Şampiyonunun Gizi." Polis de bu işe el atıyor doğal olarak. Onu gene içeri tıkmak istiyorlar. Yok, yok baylar, bu kez yağma yok; cüce kesenin ağzını açıyor, polis de hemen onu serbest bırakmaktan onur duyuyor. İkinci gün en azından yüz gazeteci gelmez mi! Hepsi de, bir şeyler söylemesi için —bin mi desek— evet, tam bin dolar nakit para öneriyorlar. Fischerle ağzını açmıyor. Gazeteler yalan yazmaya başlıyor. Başka ne yapabilirler? Okurlar daha fazla beklemez. Fischerle, hani şu kocaman gemilerdeki gibi lüks kokteyl salonları olan dev otellerden birinde kalıyor. Şef garson masasına en güzel, en sevimli bayanları getiriyor, pasta börek değil bunlar, yanlış anlaşılmasın, kendisine karşı kişisel bir ilgi duyan milyoner hanımlar. Onlara kibarca teşekkür ediyor bizimki, şimdilik vakti yok, belki daha sonra... Neden vakti yok peki? Gazetelerde, hakkında yazılan yalanları okuyor da ondan. Bütün gününü alıyor bu iş. Bir türlü

okuyamıyor ki? Her dakika biri gelip okumasını bölüyor. Gazele fotoğrafçıları vaktinin bir dakikasını rica ediyorlar. “Ama baylar, bir kambur..!” diye karşı çıkıyor, kambur. “Dünya şampiyonu, dünya şampiyonudur, sayın Bay Fischerle. Kamburun ne önemi var.” Sağından solundan, önünden ve arkasından resmini çekiyorlar. “Resme rötuş yapsanıza,” diyor. “Kamburu yok edin. Gazetenize güzel bir resim koymuş olursunuz.” “Siz nasıl isterseniz çok saygıdeğer dünya şampiyonu!” Vay canına, nereye baksa kendini görüyor, kambursuz resmi her yerde... Kambur gitmiş. Şimdi öyle bir şeyi yok. Vücut ölçüleri konusunda tasalanıyor azıcık şimdi. Şef garsonu çağırıyor, bir gazeteyi gösteriyor. “Ne kötü bir resim bu böyle?” diye soruyor. Şef garson, “Well” diyor. Amerika’da İngilizce konuşuluyor. Garson resmi çok beğendi. “Ama yalnız baş resmi,” diyor. Doğru, baş resmi “Şimdi gidebilirsin?” Fischerle garsona yüz dolar bahşiş veriyor. Bu resme bakan onu büyük biri sanabilir. Kimse yeterince gelişmemiş olduğunu fark edemez. Artık yazılarla ilgilenmemektedir. Bütün bu İngilizce yazıları okumakla uğraşamaz ya. Yalnızca “Well!” sözcüğünü anlıyor. Daha sonra, gazetelerin akşam baskılarını getirtiyor ve tüm resimlerine dikkatle bakıyor. Kafası her gazetede yer almış. Burnu biraz uzun gerçi, ama burnunu değiştiremez ki. Çocukluğundan beri satrançççıydı o. Kafasına başka bir fikir, diyelim futbol, yüzme ya da boksu koyabilirdi. Ama bunlar ona göre değil. Aslında şanslı sayılırdı. Bir boks şampiyonu olsaydı, şimdi gazetelerdeki resmi yarı-çıplak gösterecekti onu. Herkes ona gülecek, kendi eline de bir şey geçmeyecekti. Neyse ertesi gün, en azından bin gazeteci çıkageldi. “Baylar,” dedi onlara, “adımın her tarafta Fischerle olarak geçtiğini görmekle çok şaşırmış bulunuyorum. Benim adım Fischer’dir. Hu yanlışı düzelteceğinize güvenim lamdır.” Düzelteceklerine söz verdiler. Hepsi karşısında diz çöktü şimdi —insanlar ne küçük— ve artık lütfen bir şey söylemesi için yakardılar. Adamlar, bugün de ondan bir şey öğrenmezlerse işten atılacaklarını, işsiz kalacaklarını söylüyorlar. Umurumdaydı, diyor içinden Cüce. Al gülüm, ver gülüm, Garsona yüz dolar verdi ama bunlara karşılıksız zırnık koklatmayacak. “Ne vereceksiniz, baylar?” diye haykırıyor düpedüz. Bin dolar, diye bağırıyor biri. Yuuh, diyor öteki, on bin! Bir üçüncüsü, kamburun elini tutuyor, yüz bin. Bay Fischer, diye fısıldıyor, insanlar parayı sokakla bulmuş. Kulaklarını tıkıyor bizimki. Milyonlara çıkmadan dinlemeyecek onları. Gazeteciler çılgına dönüyor, birbirlerinin saçını başını

yolmaya başlıyorlar, hepsi de ötekinden daha çok verme yarışında; amma da gürültü kopardılar ha; özel yaşamını açık artırmaya çıkardı cüce, şu işe bakın! Biri beş milyona çıkıyor ve ortalığı birden derin bir sessizlik kaplıyor. Gürültü bıçak gibi kesildi. Kimse daha fazla önermeye kalkışamıyor. Dünya Şampiyonu Fischer, parmaklarını kulaklarından çıkarıyor ve şu açıklamayı yapıyor: “Şimdi size bir şey söyleyeceğim, baylar. Sizi mahvetmekle elime ne geçecek? Hiç. Burada kaç kişisiniz? Bin. Hepiniz onar bin verin size her şeyi anlatayım. Böylece hem benim on milyonum olacak, hem de hiçbiriniz işten atılmayacaksınız. Tamam mı?” Hepsi başına üşüştüler, artık zengindi. Bir sandalyenin üzerine zıpladı, aslında artık böyle yapmasına gerek yok, ama gene de yapıyor, şimdi onlara gerçeği olduğu gibi anlatıyor. Bir dünya şampiyonu olarak Cennetten zembille inmiştir. Bu söze inanmalarını sağlamak bir saatini alıyor. Mutsuz bir evlilik sürdürmekledir. Bir emekli olan karısı, kötü yola düşmüştür, — onun ülkesinde, yani Cennetin Yıldızları’nda bu işi yapanlara denildiği üzere— bir orospudur. Kadın, onun kendisinden para kabul etmesini istemektedir. Bu durumdan nasıl sıyrılacağım bilememiştir. Parayı almazsa, onu öldüreceğini söylemiştir kadın. Başka çaresi yoktur. Şantajına boyun eğmiş, parasını ilerde kendisine vermek üzere bir kenara koymuştur. Tam yirmi uzun yıl buna dayanmak durumunda kalmıştır. Sonunda artık burasına gelmiştir. Bir gün, çok kesin bir dille, bu işten vazgeçmesi gerekliğini, yoksa gidip dünyanın satranç şampiyonu olacağını anlatmıştır kadına. Kadın ağlamış, ama değişmemiştir. Hiçbir şey yapmadan oturmaya, güzel giysiler giymeye ve sevimli, suratı sinekkaydı traşlı beyefendilerle dolaşmaya alışmıştır bir kez. Kendisi kadına acıkmaktadır, ama bir erkek sözünün eri olmalıdır. Kalkar. Cennetin Yıldızları’ndan çıkar, dosdoğru Birleşik Devletler’e gider ve Capablanca’nın işini bitirir; işte karşılarında duran Fischer, bu Fischer’dir! Gazeteciler çılgına döner. Kendisi de öyle! Bir vakıf kurar. Dünyadaki bütün pavyonlara aylık bağlayacaktır. Buna karşılık pavyon sahiplerinin, dünya şampiyonu tarafından oynanmış olan her oyunu duvarlarına asmasını ister. Bu asılı oyunlara sırtını dönen, dava edilecektir. Böylece, herkes, dönüp şampiyonunun kendisinden daha iyi bir oyuncu olduğunu kabul edecektir. Yoksa kambur ya da hatta kötürüm bir düzenbaz ansızın ortaya çıkıp, kendisinin daha iyi oynadığını söyleyerek böbürlenebilir. Kötürümün hamlelerini denetlemeyi aklına getirmeyebilir kimse. Ona kolayca inanma yeteneğine sahip kişilerdir bunlar, çünkü

düzenbaz iyi bir yalancıdır. Bu gibi olaylara son vermek gerekir. Her duvarda bir yafta asılıdır. Dolandırıcı bir yanlış hamle yaptığında, herkes bu yaftaya bakar, bu durumda, sefil sırtındaki kamburun tepesine dek kıpkırmızı kesilen haini seyret artık! Dolandırıcı! Bununla kalınmayacakla, pavyonun sahibi, dünya şampiyonu hakkında böyle sözler söylediği için adamın çenesine bir yumruk indirme sorumluluğunu da üstlenmelidir. Parası varsa, açık açık meydan okusun bakalım. Fischerle bu vakıf için bir milyon ayırıyor. İyi adamdır ne de olsa, artık sokaklarda sürtmesin diye karısına da bir milyon gönderecek. Bunun karşılığında, kadının Amerika'ya gelmeyeceğini ve cücenin, polisle olan eski işleri konusunda dilini tutacağını yazılı olarak bildirmesi gerekli. Fischer, bir milyoner kadınla evlenecek. Bu onun zararlarını kapatacak. Karısı bir şeyin farkına varmasın diye dünyanın en iyi terzisine yeni giysileri diktirecek. Gerçek kaleleri, allan, piyonları olan dev bir saray yapılacak, adına layık bir saray. Uşakların hepsi üniforma giymeli; Fischer, otuz büyük salonda, aynı anda, gece gündüz durmadan ve buyruk vermekle yetineceği canlı taşlarla satranç oynayacak. O ağzını açıp konuşacak, o kadar, köleleri, onun söylediği yere hareket edecekler. Dünyanın tüm belli başlı ülkelerinden satranç oyuncuları, ondan bir şeyler öğrenmek isteyen zavallı insanlar gelecek. Bu uzun yolculuğa çıkabilmek için çoğu ceketini, pabucunu satıyor da geliyor. Onları konukseverlikle karşılıyor. Fischer, çorba, bir tatlı, iki çeşit sebze ve genellikle, buttan kesilmiş parça et değil de ızgarada pişmiş pirzoladan oluşan güzel yemekler sunuyor. Dileyen herkes onu bir kez yenebilir. Gösterdiği bu lütuf karşılığında hiçbir şey istemez. Yalnız, giderken, konuk deflerine adını yazacak ve onun, yani Fischer'in dünya şampiyonu olduğunu mutlaka ve mutlaka belirtecek. Unvanını savunuyor çünkü. O bu işleri yaparken karısı otomobiliyle gezmeye çıkar. Haftada bir kez Fischer de onunla çıkar. Şatodaki tüm şamdanlar söndürülmüştür, yalnızca aydınlatma dünyanın parasına patlar çünkü. Kapıya şu yazıyı asar giderken: "Şimdi geliyorum. Fischer: Dünya Şampiyonu." iki saat bile sürmez gezintileri ama döndüğünde, ziyaretçilerinin, savaş zamanındaki gibi kuyruk olduğunu görür. Yoldan geçen biri, "Ne kuyruğu bu?" diye sorar. "Nee, bilmiyor musunuz? Buranın yabancısısınız herhalde." ötekiler ona acır, burada kimin oturduğunu söylerler. İyice anlasın diye herkes ayrı ayrı söyler, sonra hepsi koro halinde bağırırlar: "Dünya Satranç Şampiyonu Fischer, bugün lütuf dağılıyor." Yabancı şaşkınlıktan dilini yular. Ancak bir

saat sonra konuşabilir. “Demek bugün onun kabul günü?” der. Ora yerlileri de tam bu yanıtı beklemektedir. “Bugün kabul günü olsaydı, burada çok daha fazla insan görürdünüz,” derler. Derken hep beraber konuşmaya başlarlar. “Nerede kaldı? Şato karanlık!” “Arabada karısı da var. Bu ikinci karısı. İlki basit bir emekliydi. İkincisi milyoner. Otomobil şampiyonun. Sıradan bir taksi değil, özel sipariş üzerine yapılmış.” Söylediklerinin hepsi de dosdoğruydu. Otomobilinde oturur, araba tam ona göredir. Karısına küçük gelir bu durumda, o da her seferinde çömelik oturur. Ama bu zahmetine karşılık kendisiyle birlikle gezmesine izin verilmiştir. Başka zaman, kendi arabasıyla gezer kadın. Karısının arabasına binmez Fischer. Araba ona büyük gelmekledir. Ne var ki kendi otomobili daha pahalıdır. Fabrika bu otomobili özel olarak yapmıştır. Arabanın içinde, yatağın altındaymış gibi hisseder kendini. Pencereden bakmak çok sıkıcıdır. Gözlerini sımsıkı kapar. Yatağın altında çok rahattır. Yukardan karısının sesini duyar. Ondan bıkmıştır artık, onun için ne anlam taşımaktadır ki? Satrancın S’sini bilmez. Adam da bir şey söylüyor. Satranç oynar mı acaba? Çok zeki olduğu anlaşılıyor. Dur bir dakika, dur, niye dursunmuş? Beklemesinin ne anlamı var? Yukardaki adam güzel bir Almancayla konuşuyor. Belli bir uzmanlığı olan biri, kuşkusuz gizli bir şampiyon. Bu insanlar tanınmaktan korkuyorlar. Adamlar kral sanki, bir kadına başka kişinin kimliğine bürünerek geliyorlar. Bu adam bir dünya şampiyonu kuşkusuz, sıradan bir şampiyon değil! Onu maça çağırmalı. Daha fazla bekleyemez. Kafası çok güzel hamlelerle dolu. Canına okuyacak adamın!

Fischerle, çabukça ve sessizce emekleyerek yatağın altından çıktı ve bedenini çarpık bacaklarının üzerine kaldırdı. Ayakları uyuşmuştu; sendeledi, yatağa tutundu. Kadın ortadan yitmişti, daha iyi, kalası rahat ederdi. Yatakla uzun boylu zayıf bir yabancı tek başına yatıyordu, gören uyuyor sanırdı. Fischerle adamın omuzuna eliyle vurdu ve yüksek sesle sordu: “Satranç oynar mısınız?” Yabancı gerçekten de uyuyordu. Sarsılarak uyandırılması gerekirdi. Fischerle tam iki eliyle adamı tutacaktı ki, sol elinde bir şeyi tuttuğunu fark etti. Küçük bu paket, sana engel oluyor, fırlat at şunu Fischerle! Sol kolunu savurdu ama eli paketi bırakmıyordu. Bu da nesi? Bırakıyor musun, bırakmıyor musun, diye bağırdı. Eli sımsıkı kenetlenmişti. Pakete teslim alınmış bir vezir gibi sarılmıştı. Ona daha yakından baktı. Paket dediği bir deste paraydı. Neden fırlatıp atsın? Pekâlâ

işine yarayabilir, zavallı bir yoksul değil mi o. Bu yabancının olmasın? Adam hâlâ uyuyor. Ama paralar Fischerle'nin olsa gerek, çünkü o bir milyoner. Bu adam da nereden gelmiş buraya? Bir ziyaretçi mi yani? Onunla maç yapmak istiyor, ha? Giriş kapısındaki yazıyı neden okumuyordu kimse sanki. Bugüne bugün bir dünya şampiyonuydu, arabasıyla şöyle sakin bir gezi bile yapamayacak mıydı! Yabancıyı gözü bir yerden ısırıyor ama. Cennetin Yıldızları'ndan gelen bir konuk olmasın? Tamam, tamam, galiba. Vay canına, kitap işi çeviren adam değil mi bu? Burada ne arıyor, kitapçı, kitapçı?... Bir vakitler onun hizmetindeydi. Önce yerlere paket kâğıtlarını yaydı, sonra...

Fischerle, gülmekten büsbütün yamuldu. Gülerken iyice uyandı. Bir otel odasındaydı, bitişik odada uyuyor olmalıydı, parayı çalmıştı. Çabuk, tabanları yağlamalı Amerika'ya gitmeli. Kapıya doğru iki ya da üç adım koştu. Neden öyle sesli sesli gülmüştü sanki? Ya kitapçı uyandıysa! Yavaşça yatağın yanına gitti ve adamın hâlâ uyumakta olduğunu gördü. Yaratık, polise haber verirdi. Deli değildi ya, polise giderdi. Kapının yönünde az önce attığı adımları yineledi, ancak bu kez koşmak yerine yürümüştü. Otelden nasıl çıkacaktı? Oda üçüncü kattaydı. Kapıcıyı uyandırırdı mutlaka. Polis sabahleyin onu arayacaktı, bir trene atlayacak vakti bile bulamazdı bu dununda. Onu nasıl yakalayacaklardı? Kamburu sayesinde. Uzun parmakları, kamburu tiksintiyle yokladı. Bir daha deliğe girmeyecekti. O domuz herifler satranç tahtasını elinden alıyorlardı. Oynarken taşları eliyle tutmak isterdi, yoksa oyundan hiç zevk almazdı. Onu, kafasının içinde oynamak zorunda bırakıyorlardı. Buna kimse dayanamazdı. Bu fırsatı değerlendirmeli, cebini doldurmalıydı. Kitapçıyı öbür dünyaya yollayabilirdi. Yahudiler böyle işler yapmaz ama. Hem, neyle yollayacak? Polise gitmeyeceğine söz vermeye zorlayabilir onu. "Ya söz verirsin ya da canını!" der ona. Yaratığın bir korkak olduğuna kuşkusu yok. Söz verir mutlaka. Ama böyle bir ahmağa kim inanır? Ona ne yaparlarsa yapsınlar, sözünden dönmez. Ne olursa olsun sözünü tutar o; tutmamışsa, bunu bilerek değil, kazayla yapmıştır mutlaka, aptallığından. Fisclıerle paranın tümünü elinde tutuyor, Amerika tam bir kurtuluş. Yok, kaçacak, oraya gidecek. O zaman onu bulsunlar kolaysa. Bulmazlarsa Amerika'da, dünya satranç şampiyonu olur. Bulurlarsa, kendini asacak ama. Ne güzel olur... Hay Allah, neler söylüyor... Böyle bir şey yapamaz. Boynu yok

çünkü. Bir keresinde kendini bacağından asmıştı, gelip ipi kestiler. Bir daha öteki bacakları asılı gören olmadı cüceyi elbet, hayır, bunu görmediler!

Fischerle, kapıyla yatak arasında, bir çözüm bulmak için kafa patlatıyordu. Kara yazgısına, şu şansızlığına nasıl üzüldüğünü kimse bilemezdi. Avazı çıktığı kadar bağırmak geliyordu içinden. Ama yaratığı uyandırmak korkusuyla bunu yapamıyordu. Bir daha böyle bir fırsatın eline geçmesi için haftalarca beklemesi gerekebilirdi. Haftalar, haftalar... Yirmi yıl beklemişti, daha ne beklesin! Bir ayağı Amerika'da, öteki ilmiğin ağzında. Bu durumda kim karar verebilir? Amerikan bacağı bir adım ileri gidiyor, asılı olan bir adım geri. Bir insana böyle bir azizlik yapılır mı yani! Cüce para destesini bacakları arasına sıkıştırdı, kamburunu dövmeye başladı. Başına gelenlerin hepsi bu kamburun başının altından çıkıyordu. Geberesice. Acısındı. Acı çekmeyi hak ediyordu, öyle vurmasaydı, avaz avaz bağıracaktı. Bağırınca da Amerika öbür dünyayı boylardı.

Yatakla kapının tam ortasında, bir noktaya kakılı gibi durdu Fischerle ve kamburunu dövdü. Birer kamçı sopası yerine geçirdiği kollarından birini indirip birini kaldırıyor, omuzundan aşırtıp, beş çift düğümlü kamçı oluşturan parmaklarıyla kamburunu dövüyordu. Kambur, bana mısın demedi. Omuzlarının alçak eteklerinden, acımasız bir dağ gibi yükseliyor, taşsı katılığından gurur duyuyordu kambur. “Yeler artık!” diye bile bağırmıyordu. Hiç sesini çıkarmıyordu. Fischerle bir tempo tutturdu. Kamburun daha nice dayakları kaldırabileceğini anlamıştı. Büyük bir sınav vermeye hazırlandı. Kamburdan hıncını alıyor falan değildi, savurduğu darbelerin tam istediği yere inip inmediğiydi önemli olan. O uzun kolları bu işi başarıyla yürütecek denli uzun değildi. Ama ne yapsın, olanla yetinmek zorundaydı. Darbeler tekdüze hareketlerle inip kalkıyordu. Fischerle soluk soluğa kalmıştı. Bu iş için müziğe gereksinmesi vardı. Yıldızların altında piyano vardı. Kendi müziğini kendisi yapacaktı. Soluğu kesildi; şarkı söylemeye başladı. Sesi heyecandan çın çın ölüyor, yüksek çıkıyordu. “Bu sana ders olsun — Bu sana ders olsun!” Her tarafı çürüyünceye dek dövdü canavarı. İsterse polise gitsindi! Her darbeden önce, “İn ulan aşağı iğrenç mahlûk!” diyordu içinden. İğrenç mahlûk bana mısın demedi. Fischerle kan ter içinde kalmıştı. Kolları ağrımış, parmakları yorgunluktan bitmişti. Dayanacaktı, sabırlıydı o, ant içti, kamburu son nefesini veriyordu. Salt inat olsun diye umursamaz görünüyordu. Fischerle malını bilmez miydi? Dönüp

suratına tutacaktı. Düşmanına azarlayıcı bir bakış yöneltmek üzere başını çevirdi. Haa, şimdi anladı, düşman gizlenmişti seni gidi korkak — seni meymenetsiz bıçak! bıçak istiyor!

Saplayıp öldürecek onu, hani, bir bıçak verin! Fischerle'nin ağzından köpükler saçılıyordu, gözlerinden iri yaşlar boşandı, bıçağı olmadığı için ağlıyordu, meymenetsiz şey ona yanıt vermediği için ağlıyordu. Kollarının gücü, onu büsbütün yüzüstü bıraktı. Boş bir çuval gibi buruştu. Her şey bitmişti, kendini asacaktı. Para yere yuvarlandı.

Fischerle birden ayağa sıçradı ve haykırdı: "Mat!"

Kien, genellikle kitapların düştüğünü düşlüyor ve onları bedeniyle yakalamaya çabalıyordu. Bir nakış iğnesi kadar inceydi; en ender kitaplar sağa sola bir çağlayan gibi boşalıyorlardı; şu anda döşeme, kitapların ağırlığına dayanamayarak çökmeye başlamıştı, Kien uyandı. Nerede onlar, diye inledi, neredeler? Fischerle meymenetsizi yenmişti, ayakları dibindeki parayı aldı, yatağın başına gitti ve dedi ki:

— Amma da şanslı adammışsınız, ha!

— Kitaplar, kitaplar! diye gürledi Kien.

— Hepsini kurtardım. İşte, para da burada. Beni almakla bir hazine aldınız siz.

— Kurtardınız? Düşümde...

— Düş görüyordunuz, ha? Ben de burada dayak yiyordum.

Kien ayağa kalktı.

— Demek burada biri vardı! Hemen kitapları gözden geçirmeliyiz!

— Hiç tasalanmayın siz. Adamı anında duydum. Kapıdan içeri bile giremeden, adamın neyin peşinde olduğunu görmek için sessizce bu odaya geçtim, sizin yatağın altına girdim. Neyin peşindeymiş, biliyor musunuz? Paranın. Elini uzatmasıyla benim ele yapışmam bir oldu. O bana vurdu, ben ona. Acı bana diyor adam, yok diyorum. Amerika'ya gitmek istiyor, bırakır mıyım? Kitapların birine bile dokunduğunu mu sanıyorsunuz? Tekine elini süremedi. Aklı varsa sürmezdi zaten. Aklı vardı, ama gene de eşekti.

Yaşamında bir gün bile Amerika'ya gitmiş değildi. Nereye gidecek adam o, biliyor musunuz? Söz aramızda, ceza mahkemesine. Şimdi çekti gitti.

— Ne biçim bir adamdı, diye sordu Kien.

Böylesine uyanık ve açıkgöz davrandığı için küçük adama şükran borçlu olduğunu göstermek istiyordu. Hırsızlık olayı onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu.

— Nasıl anlatayım? Benim gibi bir kötürümdü. İyi bir satranç oyuncusu olduğuna da kalıbımı basarım. Zavallı!

Kien, "Bırakın gitsin," dedi ve kambura, sevecen bir bakışla baktı — ya da en azından bakışının öyle olmasını amaçladı. Sonra ikisi de yattılar.

Sonsuz Merhamet

KAMUSAL Rehin Sandığı, vaktiyle yılda bir gün yoksulları kabul eden dindar ve tutumlu bir prensesin anısına, kendisine çok uyan *Theresi anum* adım taşımaktadır. Dilencilere gelince, o günlerde de, ellerinde kalan tek şeylerini —İsa'nın iki bin yıl kadar önce kendilerine bağışladığı ve şimdi büyük bir açlıkla istenen o sevginin bir parçasıyla ayaklarındaki kiri— gözden çıkarmakta ve buraya bırakmaktaydılar. Prenses, bu ikicisini temizlerken, Hıristiyanlık onuru yüreğini dolduruyordu; bu onuru her yıl yeniden kazanır ve eskiden kazandıklarına eklerdi. Kamusal Rehin Sandığı çok güzel görünümlü bir binada, gerçek bir prensin yüreği gibi kalın duvarlarla çevrilidir, dış dünyaya karşı çok iyi korunmuştur, gururludur ve çok katlıdır. Belli kabul saatleri vardır. Daha çok dilencileri ya da kısa bir süre sonra dilenci olacakları kabul etmeyi yeğler. İnsanlar, kendilerini onun ayaklarının dibine atar ve eski zamanlardaki gibi mallarının ondalığını sunarlar. Ama bunun yalnızca adı ondalıkta, çünkü bir prensin yüreği için sahip olduklarının milyonda biridir bu, dilencininse tüm varı yoğudur. Prensin yüreği hepsini alır, geniştir, büyüktür, binlerce bölmesi ve bir o kadar da gereksinimleri vardır. Titreşen dilencilerin ayağa kalkmasına kibarca izin verilir, karşılığında da kendilerine nakit olarak küçük bir sadaka sunulur. Onlar da bunun üzerine çılgına dönerler ve kendilerini sokağa atarlar. Çünkü kendisi artık yalnızca bir kurum olarak varlığını sürdürdüğünden, prenses onların ayaklarını yıkama alışkanlığını artık bir yana bırakmıştır. Bunun yerine yeni bir gelenek yerleşmiştir. Dilenciler, aldıkları sadaka üzerinden faiz ödeyeceklerdir. Çünkü, günü geldiğinde bu dünyanın yoksulları, öbür dünyanın zenginleri olacaktır. Bunca faiz isteyen bir özel kişi olsa, tefecilik suçundan yargılanır. Ama dilenciler için ayrıcalık tanınabilir, çünkü söz konusu para nasılsa sadaka kadar bir şeydir. Bu insanların böyle bir alışverişten çok mutlu oldukları yadsınamaz. Tezgâhların üzerine abanır ve aldıkları paranın dörtle birini faiz olarak ödeme taahhüdünü bir an önce imzalamaya can atarlar. Cebi delikler, para dağıtmaya bayılır. Bununla birlikte, bunların arasında, aldıkları borcu ve faizi ödemeyen ve elini cebine atmaktansa rehin bıraktıkları eşyayı gözden

çıkaran cimriler de vardır. Param yok, derler. Bunların bile, binaya girmesine izin verilir. Büyük, iyiliksever yüreğin kentin gürültüsünün ortasında bu yalancıların güvenilirliklerini denetlemek için gerekli sakin ortamı bulması olanaksızdır. Borçtan da faizden de vazgeçer ve verilen paranın beş on katı değerinde olan mallarla yetinir. Ufak tefek paralar, burada bir servet oluşturmaktadır. Dilenciler buraya çullarını getirir, Yürekse atlas ve ipek giysiler içindedir. Bu yüreğin emrinde sadık memurlardan oluşma bir kurul vardır. Bu memurlar özlemle bekledikleri emeklilikleri gelip çatana dek ortalığı kasıp kavururlar. Bunlar, efendilerine yürekten bağlı uyruklar olarak, her şeyin ve herkesin değerini düşük gösterirler. Görevleri, yalnız ve yalnız aşağılamaktır. Sadakaları ne denli aza indirirlerse o kadar çok insan kendini mutluluğa kavuşmuş sayar. Yürek engindir, ama sonsuz değildir. Zaman zaman yeni armağanlara yer açabilmek için servetlerini bedava denecek bir para karşılığında sağa sola dağıtır. Dilencilerin kuruşları, tıpkı ölümsüz imparatoriçelerine olan sevgileri gibi tükenmezdir. Ülkenin tüm öteki yörelerinde işler durgun olduğunda bile burası vızır vızırdır. Daha canlı bir tecimsel dolaşım gereği, çalınmış mallar, yalnızca çok ender durumlarda söz konusu olur.

Bu sonsuz merhametli hanımefendinin değer takdir bürolarından mücevher, altın ve gümüşe ayrılanlar, ana girişe yakın bir yerde, onur köşesinde yer almışlardır. Toprağa kakılı temeller üzerinde burada güvenlik içinde durmaktadırlar. Binanın katları, rehine bırakılan eşyaların değerine göre düzenlenmiştir. En üst katta, palto, ayakkabı ve posta pullarından bile yüksekte, altıncı ve son katta, kitaplar bulunmaktadır. Bunlar, sonradan eklenmiş bir bölmeye konulmuşlardır, erişmek için sıradan bir binada görebileceğimiz, şuadan bir merdivene çıkmak gerekir. Binanın o prenslere yaraşır görkemini burada görmek olanaksızdır. Bu her yanı dolduran koca yürekte, beyne yer yoktur. Merdivenin alt basamaklarında düşünceli düşünceli duruyor ve —pis servete karşı duydukları açgözlülük nedeniyle kitaplarını buraya getiren terk edilmiş yaratıklar adına— böyle bir işleve yaraşır ölçüde temiz olmayan merdiven adına —kitapları alıp da okumayan görevliler adına— tavan arasında, yangın tehlikesi içinde bulunan odalar adına— kitapların rehin bırakılmasını, yasalara hakaret saymak için kılını bile kıpırdatmayan bir Devlet adına —basım işinin kendilerine artık doğal görünmesi nedeniyle, her bir basılı harfin özel bir kutsallığı içerdiğini

tümüyle unutan insanlık adına utanç duyuyor insan. Neden önemsiz cıncık boncuklarla süslü püslü eşyalar altıncı kata tıkılmasın da kitaplar —kültüre karşı gösterilen bu hakareti önlemek için köklü bir reform yapılmadığına göre hiç değilse birinci katın geniş salonlarında yer almasındı? Bir yangın çıksa mücevher denilen şeyler hemencecik sokağa fırlatılabilirdi. Çok iyi paketlenmişlerdi hepsi —altı üstü maden olan nesnelere gerekmeyecek denli iyi korunmaklaydılar. Taşlara hiçbir şey olmaz. Öte yanda altıncı kattan sokağa fırlatılan kitaplar, ince zevkliler için, öldü demektir. Görevlilerin çekeceği vicdan acısını düşünün bir. Yangın dört bir yana yayılır, onlar görevleri başındadır, ama güçleri yoktur. Merdiven yıkılmıştır. Ateşle iki yüz kırk metre yükseklikten düşme arasında bir seçme yapmak durumundadırlar. Görüşler birbirini tutmaz. Birisinin tam pencereden atmak üzere olduğu şeyi öteki elinden kapar ve alevlere atar. “Kötürüm olmaktansa yansın daha iyi!” Bu sözcüklerle, gözdağını arkadaşının yüzüne fırlatmış olmaktadır. Ne var ki, arkadaşı, aşağıda, zavallı yaratıkların incinmeden yakalanması için ağların gerili olduğunu ummaktadır. “Havayla sürtünmeden dolayı onlara bir zarar gelecek değil herhalde!” der karşı görüşlü olana dişleri arasından. “Peki, nerede senin o ağ dediğin, söyler misin?” “İtfaiyeciler şimdi gerecekler.” “Şu anda kaldırıma çarpan bedenlerin sesinden başka bir şey duymuyorum.” “Yeter, Tanrı aşkına başka bir şey söyleme!” “Çabuk öyleyse, haydi, ateşe!” “Yapamam.” Bunu yapmaya karar verememektedir; buyruğu altındakilerle ilişki sonucu insana dönüşmüştür. Ya herrü, ya merrü düşüncesiyle çocuğunu pencereden dışarı atan bir anneye benzemekledir, biri onu aşağıda tutar kuşkusuz; ateşte kurtarılma umudu olmaksızın yok olacaktır. Ateşe tapanın kişiliği ağır basar, ötekinin yüreği. Her ikisi de övgüye değer, ikisi de görevlerini sonuna dek yerine getirirler, her ikisi de ateşte yiter, ama bunların kitaplara ne yararı olacaktır?

Kien, bir saattir utanç içinde merdiven korkuluğuna yaslanmış durmaktaydı. O anda, kendisini bunca yıl boşa yaşamış biri olarak görüyordu. İnsanların, kitaplarına karşı ne barbarca davrandığını daha önce de görmüştü. Açık artırmalarda sık sık bulunmuştu; doğrusu, kitapçılarda boşu boşuna aradığı ender ciltlerden bazılarını bu artırmalara borçluydu. Bilgisini zenginleştirecek türden ne bulmuşsa kabul etmişti. Satış odasında edindiği nice acılı izlenimi yüreğine kazıyıp yerleştirmişti. New York, Londra ve

Paris'ten gelen vurguncuların çevresinde akbabalar gibi üşüştüğü o görkemli Luther İncil'inin sonunda sahte olduğunun anlaşıldığı günü hiç unutmazdı. Artırmada, durmadan fiyat artıran dolandırıcıların uğradığı düş kırıklığı umurunda değildi, ama ihanet ve düzenbazlığın bu alanda da baş göstermesini anlayamıyordu bir türlü. Kitapları satıştan önce kabul eden adamın, onları birer köle gibi incelemesi, açıp kapaması, yüreğini parçalıyordu. Yaşanılan boyunca bin kitap bile okumamış olan bu yaratıkların kitabı almaya kalkması, bu amaçla bağırması, artırması, ona korkunç bir zorbalık olarak görünüyordu. Ne zaman —başka çaresi olmadığından— bir artırma salonu cehennemine girse yanına yüz kadar iyi silahlanmış paralı asker katıp, kitapları dağıtanların her birine biner, toplayıcı yani koleksiyonculara beş yüzer kamçı vurarak pazarlık konusu ettikleri kitapları korumasına almak için dayanılmaz bir istek duyardı. Ancak, bu rehin sandığının uçsuz bucaksız bir noktaya inercesine alçalması karşısında bu deneyler ne ifade ederdi? Kien'in parmaklan, merdivenin —zevksiz olduğu kadar ince ve özenli— süslerden oluşan korkuluk demirlerinin çevresinde kıvrıldı. Bütün binayı yerle bir edebilme umuduyla demirleri sımsıkı kavradılar. Bu put severliğin iğrençliği canını sıkıyordu. Kendisini bütün bu altı katın altına gömmelerine razı olmaya hazırdı, ancak bir koşulu vardı: bu binayı yeniden yapmayacaklardı. Ama barbarların sözüne güvenilir miydi? Onu buraya getiren nedenlerden birini şimdi bir kenara bırakmıştı: yukardaki odaları gezmekten vazgeçti, daha şimdiden, tanık olmayı öngördüğü kötü şeylerin ürkünçlüğünü kat kat aşan kötülükler yaşamıştı. Binanın girişi, söylendiğinden de biçimsizdi. Rehberinin bir elli genişliğinde olduğunu söylediği merdiven, aslında bir metre beş santimden fazla değildi. Eli açık insanlar, sayıları tahmin etmede bu tür yanılgılara çok düşerler. Ortalıktaki toz, bir iki günün değil, en azından üç haftanın ürünüydü. Asansör zili çalışmıyordu. Binanın girişine açılan camlı kapılar iyi yağlanmamıştı. Kitap bölümüne giden yolu gösteren işaret levhası, beceriksiz bir el tarafından, kötü bir boyayla, kaba bir karton üzerine çiziktirilen harflerden oluşuyordu. Bu levhanın altında, özenle yazılmış bir başka levha vardı: *Posta Pulları Birinci Kattadır*. Koca bir pencere, küçük bir avluya açılıyordu. Tavanın ne renk olduğunu söylemek olanaksızdı. Geceleri, şu tek ampulün ne perişan bir aydınlanma sağladığını güpegündüz bile anlayabilirdiniz. Kien, bütün bunların bilincine vardığını bir kez daha aklıdan geçirdi. Bununla birlikte, merdivenleri çıkmaktan sakınıyordu.

Merdivenin tepesinde kendisini bekleyen korkunç görünüme dayanacak gücü olmasa gerekti. Sağlığı artık pek iyi değildi. Bir kriz gelmesinden korkuyordu. Her yaşamın ölümlü olduğunu biliyordu, ama o canından çok sevdiği yükü, kendi içinde duyduğu sürece kendini kollamalıydı. Ağır başını tırabzandan aşağı eğdi ve utandı.

Fischerle onu gururla izledi. Dostunun birkaç adım uzağında duruyordu. *Kamusal Rehin Sandığı* binasını. Cennet'i bildiği kadar iyi bilirdi. Daha önce, ömründe görmediği bir gümüş tabakayı rehinden kurtarmaya gelmişti. Rehin fişini, satrançta on iki kez yendiği bir dolandırıcıdan almıştı; Kien'in hizmetine girdiğinde fiş özenle katlanmış olarak cebinde durmaktaydı. Fişin, yepyeni bir saf gümüş tabaka karşılığında verildiği söylentileri dolaşmıştı ağızlarda. Fischerle, Theresianum'da, ilgili kişilere rehin fişleri satmayı becerirdi. Bu becerisini uygularken, her seferinde, kendisinin ve başkalarının hazinelerinin geri verilişini izlemek durumunda kalmıştı. Kafasında, dünya satranç şampiyonu olmaya değgin düşten başka, ondan daha az önemli bir düşü daha vardı: Elindeki bir rehin fişini, ilgililere sunmak, karşılığında alınmış olan parayı faiziyle maiziyle ve de görevlilerin umursamaz, kalkık burunlarının dibine nakil olarak bir bir saymak, ödeme şubesinde herkes gibi kendi malının çıkarılmasını beklemek ve daha önce onu yüz kez gözlerinin ve burnunun altında tutmuş gibi evire çevire incelemek düşü yaşardı kafasında. Sigara içmediğinden, tabaka bir işine yaramazdı, ama düşünü gerçekleştirme fırsatı eline geçmiş bulunuyordu — Kien'den kısa bir süre izin aldı. Ne işi olduğunu açıklamasına karşın onu dinlemeyi kabul etmedi Kien. Ona tümüyle güveniyordu, ama onu, kitaplığın yarısından kurtardığından beri, çömezini gözünün önünden ayırmamaya özen gösteriyordu. Çok sağlam kişilikli bilim adamlarının kitapları uğruna katil olduğu çok duyulmuştur. Buna göre, yüreği öğrenme açlığıyla kıvranan zeki bir varlık, yaşamında ilk kez, büyüleyici kitapların baskısı altına girerse, katil olma isteğiyle yanıp tutuşmaz da ne olur!

Yükün bölünmesi olayı şöyle gelişmişti: Fischerle, sabahleyin kitapları toplamaya başladığında, Kien, bunca zaman onların hepsini nasıl taşıyabildiğine şaşırdı. Uşağının titizliği, anlattığı gizli tehlikelerin bilincine varmasına neden oldu. Bugüne dek sabahları yatağından kalkar, yükünü yüklenmiş olarak çıkar giderdi. Akşam, büyük bir özenle boşalttığı kitapların, nasıl dönüp kafasına yerleştiğini sormak, aklının ucundan

geçmemişti daha önce. Kendisini dolu hisseder ve yola çıkardı. Gelin görün ki, Fischerle'nin başına getirdiği olay, bütün bunları bir anda değiştirdi. Başarısız soygundan sonraki sabah, koltuk değnekleriyle yürürmüş gibi zıplaya zıplaya Kieıı'in yatağına yaklaştı, büyük bir coşkuyla, uyanmak için elinden geleni yapmasını söyledi ve kitapları toplaması gerekip gerekmediğini sordu. Huyu gereği yanıt beklemedi; becerikli hareketlerle eline gelen yığını kaldırdı, henüz yatakla uzanmış duran Kien'in başına uzattı. "Haydi içeri!*' dedi. Kien, yıkanıp giyinirken, yıkanmakla pek başı hoş olmayan ufaklık, durmadan çalıştı. Yarım saate kalmadan odalardan birini boşaltmış bulunuyordu. Kien, giyinme işini bilerek ağırdan aldı. Kafasında, bu toplanma işini her zaman nasıl yaptığını düşünüyordu. Ama bu konuya değgin hiçbir şey anımsamadı. Garip, belleği işlemiyordu sanki. Bu durum yalnızca şimdiki gibi birtakım dış olayları etkilediği sürece önemli değildi. Ama gözünü dört açmalıydı, yoksa bu bellek yitikliği, bilimsel çalışmalarını etkileyebilecek yönde gelişebilirdi. Bunu düşünebilmek bile olanaksızdı. Belleği bugüne bugün bulunmaz bir Tanrı armağanıydı, olağanüstüydü; daha okul sıralarındayken, belleğinin bu durumu dikkat çekmiş, ünlü ruhbilimciler onu incelemişlerdi. Bir dakika içinde, pi sayısını altmış beş ondalığa dek ezberlemişti. Bilgili baylar — ayrıksız hepsi— başlarını sallamışlardı. Şu kafasını alabileceğinden fazla yüklemişti belki. Yapılmakta olan şu işe bakmak yeterliydi bunu anlamak için — yığın yığın, paket paket yükleniyordu kafası; eh, kafasını da biraz koruması gerekirdi. Kafanın yerine yenisi alınmaz ki; kafalar kendi kafası gibi bir kez gelişir; herhangi bir parçası zarara uğrarsa, bu onarılmaz bir zarardır. Bu düşüncelerle derin bir göğüs geçirdi ve.

— Sizinki hafif iş, aziz dostum Fischerle!" dedi.

Küçük ahbap Kien'in ne demek istediğini hemen anladı ve;

— Bakın ne diyeceğim, dedi. Bitişik odadakileri ben taşırım, Fischerle'nin de kafası var. Yoksa kafasız mı sizce?

— Evet, ama...

— Aması da ne... Beni gücendiriyorsunuz, haberiniz olsun!

Uzun bir duraksamadan sonra razı oldu Kien. Bunun için, Fischerle'nin yaşamında hiç hırsızlık yapmadığına namusu üzerine yemin etmesi gerekti.

Yemin etmekle kalmadı, ne denli masum olduğunu acınası bir dille açıkladı ve tekrar tekrar şu sözleri söyledi: “Ama bayım, bu kamburla! İnsan nasıl hırsızlık yapabilir!” Kien, bir an için, bir garanti isteme düşüncesi üzerinde durdu. Ancak, kendi durumunda, dünyanın en güçlü garantisi bile bir anlam taşımayacağından, bu tasarıdan vazgeçti. Ama şu sözleri söyledi: “Herhalde hızlı koşarsınız, ha!” Fischerle işin içinde ne iş olduğunu hemen anladı ve onu şöyle yanıtladı: “Size neden yalan söyleyeyim? Siz bir adım atarsanız, ben yarım adım atarım. Okulda benden yavaş koşan yoktu doğrusu.” Kien belki sorar diye bir okul adı uydurmalıydı, aslında okula falan gitmiş değildi çünkü. Ama Kien, daha ağır sorunlarla güreşmekleydi, inanma konusunda, tüm yaşamının en büyük jestini yapacaktı şimdi. “Size inanıyorum!” dedi yalnızca. Fischerle sevinçten uçuyordu. “Hah şöyle! Bakın şimdi görürsünüz ne iyi olacak!” Kitap anlaşması onaylanmıştı. Küçük adam, Kien’in uşağı olarak yükün çoğunu aldı. Sokakta, önden yürüyordu, ama hiçbir zaman iki küçük adımdan daha çok uzaklaşmıyordu. Her zaman için yerli yerinde duran kambur, bu yüklenme olayı nedeniyle aldığı eğik durumun yeterince etkileyici olmasını engelliyordu. Ama yerde sürüye sürüye ilerleyen ayaklar, kitaplım varlığı konusunda söylenecek sözü söylüyordu.

Kien, kendisini hafiflemiş hisseti. Başını dik tutmuş, güvenini verdiği adamı izliyor, gözlerini ne sağa ne de sola çeviriyordu. Gözleri, tıpkı bir deveninki gibi pek yavaş değil ama tekdüze hareketlerle aşağı yukarı sallanan kamburun üzerine çakılıydı. Cüce, arada bir kollarını uzatıyor, parmak uçlarıyla kambura dokunup dokunmadığına bakıyordu. Dokunamadığını görürse adımlarını hızlandırıyordu. Herhangi bir kaçma girişimine karşı gerekli planları yapmıştı. Kamburu, bir demir pençe gibi kavrayacak ve bedenini boylu boyunca katilin üzerine atacaktı; bununla birlikle, yaratığın kafasını tehlikeye almamak için özel bir dikkat göstermeliydi. Kolunu uzatma deneyi —adımlarını hızlandırmasını ya da gevşetmesini gerektirmeyecek denli— başarıyla sonuçlandığında Kien, kendilerini her türlü belaya karşı korumuş olmanın eksiksiz güvencini taşıma lüksünü kendilerine bağışlayan insanların duyabileceği üzere, uçuyormuş gibi, tüylerini diken diken eden harikulade bir duyguyla doluyordu.

Tam iki gün, Kien, son zamanlarda yaşadığı güçlükleri, kendisini

gelecekteki çabalarına hazırlamayı, ortaya çıkarılmamış kitapçı dükkânlarının olası varlığını dikkate alarak, kenti son bir kez taramayı bahane ederek tam iki gün işlerin böyle yürümesine ses çıkarmadı. Düşünceleri, özgür ve sevinçliydi; belleğinin yeniden güçlenmesini adım adım izlemekteydi; üniversite günlerinden bu yana yaşadığı bu ilk gönüllü tatil günleri, "Zekâ"nın —Eğitim'e bu adı verme alışkanlığındaydı Kien— değerini çok iyi bilen, saygıdeğer bir kitaplığı üzerinde taşımaya razı olan, ancak bununla birlikle, için için yanıp tutuştuğu bir isteği — okuma isteğini doyurmak üzere, taşıdığı ciltlerden bir tekini bile kendi başına açmayan bir dostun, kendisini adamış bir yaratığın eşliğinde geçiyordu; kötürüm bir yaratıktı bu ve kendisinin de itiraf ettiği üzere iyi koşamıyordu, bununla birlikte, kendisini bir hamal olarak görmesine yetecek denli sağlam ve adaleliydi. Kien, cahillerin, o aşağılanası yaşamamacı olan mutluluğa nerdeyse inanmaya başlayacaktı. Aranıp taranmadan, kendiliğinden gelmişse ve eğer insan onu büyük bir güç harcayarak sımsıkı tutmuyorsa, ona karşı bir ölçüde iyi davranmakla yetiniyorsa, varlığına birkaç gün katlanmak olasıydı.

Üçüncü mutlu gün geldiğinde, Fischerle bir saatliğine izin istedi. Kien, alnına vurmak üzere elini kaldırdı. Başka koşullarda, bu hareketi yapardı. Ama. dünyanın ne mal olduğunu bildiğinden, susmaya ve böylece, cücenin —eğer varsa— hain planlarını örten perdeyi kaldırmaya karar verdi. Gümüş tabaka öyküsünü, küstah bir yalan olarak kabul etmişti. İlk "hayır"ını önce çeşitli değişik biçimlerde giderek daha açık ve öfkeli bir anlatımla ağzından çıkardıktan sonra, birden şöyle dedi: "Pekâlâ, ben de sizinle geleceğini!" Alçak kötürümün iğrenç planlarını açığa çıkarması sağlanmalıydı, ödeme şubesine dek gidecek, var olduğu öne sürülen rehin fişiyle, var olduğu öne sürülen tabakayı kendi gözleriyle görecekti. Bunların hiçbiri olmadığına göre, dolandırıcı, orada, bütün herkesin karşısında, Kien'in önünde diz çökecek, gözyaşları içinde ondan kendisini bağışlamasını dileyecekti. Fischerle söz konusu kuşkuyu fark etti ve onurunun zedelendiğini hissetti. Onu deli mi sanıyordu Kien; kitapları çalacak ha — hem de ne kitap! Amerika'ya gitmek istiyor diye, yol parasını sağlamak için canla başla çalışıyor diye, kafasız bir yaratık işlemi mi görmeliydi yani?

Rehin Sandığı binasına giderlerken, yolda Kien'e, oranın nasıl bir yer olduğunu anlatmıştı. Bu etkileyici binayı, bodrumdan tavan arasına dek

anlatmış, odalarını bir bir saymıştı. Sonunda, dertli dertli göğüs geçirmemek için kendini zor tutarak, “Kitaplara gelince,” demişti, “hiçbir şey söylemesem daha iyi olur.” Kien’in merakı büsbütün kabarmıştı. Gizli hakikatin her bir küçücük atomunu, onu nazlanarak saklayan cüceden birer birer alıncaya dek soru ardına soru sordu. Ona inanıyordu, çünkü insanoğlu, aşağılık bir yaratıktı; ondan kuşkulanıyordu, çünkü cüce bugün onu sinirlendirmişti. Fischerle, çok önemli bir şeyler söylüyormuş havasına büründü. Kitapların nasıl rehin alındığını anlattı. Bunları domuzun biri değerlendiriyor, köpeğin teki fişi kesiyor ve kadının biri pis bir kâğıda tıkarak paketliyor, üzerine bir sayı karalıyordu, ikide bir yere düşen bitkin bir ihtiyar, kitapları alıp götürüyordu. Adamın gözden yittiğini izlerken, yüreğiniz kan ağlar. Camlı kapıda biraz daha durup iyice içini dökene dek ağlamak insana iyi gelir aslında, sonra kan çanağına dönmüş gözlerinden utanarak sokağa çıkar; ama domuz homurdanır; “Tamam,” diyerek seni kapı dışarı eder ve kepengi küt diye indirir. Bazı yufka yürekliler o anda bile kendilerini oradan koparamazlar. Bunun üzerine köpek havlamaya başlar, koşmak zorunda kalırsın; ısırır, haa. “Ama bu insanca değil!” çığlığı kaçtı Kien’in ağzından. Cüce konuşurken ona yetişmişti; ölümü yüreğinde taşıyarak yanında yürüyordu, karşıdan karşıya geçmekleydiler ve Kien şu anda caddenin orta yerinde, kakılıp kalmıştı. Fischerle, ses tonuyla tavrındaki o ciddiliğe bir an ara verdi ve “Yaa, işte böyle!” dedi. Bir hafta boyunca, tanrının her günü eski bir satranç kitabı dilenmeye geldiği dönemde, bir gün kulağına yediği ve bir köpeğin eseri olan tokadı ve olayı şiş göbeği ve suratında sırıtan zevkiyle seyreden domuzu düşünüyordu.

Fischerle, daha bir sözcük bile söylemedi, öcünü almıştı. Kien, susuyordu. Varacakları yere vardıklarında, tabakaya olan ilginin tümünü yitirmiş bulunuyordu. Fischerle’nin tabakayı alıp tekrar tekrar ceketine sürterek parlatmasını izledi. “Nerdeyse tanımayacaktım. Bu eşyalara ne yapıyorlar anlamıyorum.” “Anlamıyorum.” “Bunun benim tabakam olduğunu nerden bileyim.” “Bileyim.” “Bana baksanıza siz, bu adamları dava edeceğim. Hepsi de hırsız, dolandırıcı. Buna göz yumacak değilim! Ben insan değil miyim? Zenginlerin her şeye hakkı var da, yoksulların yok mu yani!” Konuşa konuşa öyle öfkeli bir konuma geldi ki, o ana dek yalnızca kamburuna bakmakta olan kalabalık, sözcüklerinin farkına varır oldu. Bu kuruluşta, kendilerine şöyle ya da böyle hile yapıldığı kanısında olanlar —

hiçbiri de rehin fişlerinin karışmış olduğuna inanmadığı halde— doğanın, kendilerininkinden daha kötü bir konuma soktuğu kamburdan yana çıkıyorlardı. Fischerle, herkesin mırıldanmasına yol açmıştı; kulaklarına inanamıyordu, insanlar onu gerçekten dinliyorlardı. Konuşmasını sürdürdü, mırıldanmalar daha yüksek sesli konuşmalar halini aldı, sevinçten çığlık atmak geliyordu içinden; tam o sırada, yanında duran şişman bir adam kükredi: “Git şikâyet et öyleyse!” Fischerle tabakayı çabucak bir iki kez daha ceketine sürttü, sonra açtı ve şöyle gakladı: “Allah Allah! Bana baksana sen! Bu tabaka benim!” Böylesine sorumsuzca yarattığı ortamdan dolayı onu bağışladılar, ona kendi tabakasını vermezlik etmemişlerdi ya, zavallı bir kötürümdü zaten... Yoksa, başkası olsa böylesine ucuz kurtulamazdı. Odadan çıkarlarken Kien sordu: “Huzursuzluğun nedeni neydi!” Fischerle, oraya ne için geldiklerini Kien’e anımsatmak zorunda kaldı. Tabakayı, sonunda görünceye dek, tekrar tekrar gösterdi ona. Bir kuşkunun giderilmesi yakınlardaki bulguları yanında hiç kalırdı, belli belirsiz bir izlenim yarattı. “Bana yolu göster!” diye buyurdu.

Tam bir saattir utanmaktaydı. Bu dünyanın hali ne olacak? Felaketin eşiğinde durduğumuz, apaçık ortada. Boş inan, 1000. yıl rakamının ve kuyruklu yıldızların önünde titriyor, ilk Hintlilerden bu yana kutsal sayılan bilge insan ise tüm rakamlar, tarihler ve kuyruklu yıldızlar cehennemin dibine deyip şunu açıklıyor: İçimizi kemiren yıkım, insanın iliğine işlemiş olan acımasızlıktır, tümümüz, bu zehirle can vereceğiz. Bizden sonra geleceklerin vay haline! Onların işi bitik; bizden bir milyon inanç şehidi ile ikinci milyonu tamamlamakta kullanacakları işkence aletlerini devralacaklar. Hiçbir yönelim bu kadar çok azize dayanamaz. Her kentte bunun gibi altı katlı Engizisyon sarayları yapılacak. Kim bilir, belki de Amerikalılar gökyüzüne değen rehin sandıkları yaparlar. Yanarak ölme korkusuyla yıllar boyu bekleyen mahpuslar, otuzuncu katta sürünmektedir. Ne acımasız bir oyun, bulutlara değen zindanlar. Yakınacak yerde yardım etmek mi? Gözyaşları yerine eylem mi? Nasıl varılabilir o noktaya? Kimden sorulacak buraları? İnsan kör geçer yaşam yollarından. Çevremizde bulunan korkunç yoksulluğun ne kadar azını görüyoruz aslında! Utancından kekeleyen, uyurgezer gibi konuşan, kendi ürkünç sözcüklerinin yükü altında adeta yıkılan, bir rastlantı sonucu karşılaştığınız, yüreği yerli yerinde kalmış bir cüce, olanı biteni anlatmasaydı, işlenen bu günahı, bu dönüşü olmayan,

hayvansı ayıbı, bu yıkım ve kokuşmuşluk örneği tiksinç olayı örten perdeyi nasıl kaldırabilirdiniz? İşte bu cüce, bir örnek olmalıydı. Daha önce hiç kimseyle konuşmamıştı. O pis kokulu meyhanesinde, ağzını açmadan oturmuştu, satranç oynarken bile, gözünün önünde, beynine çıkmamacasına dağlanmış olan bu sefil görünüm vardı. Dırdır etmek yerine acı çekti. “Kıyamet Günü gelir elbet,” dedi kendi kendine. Bekledi; tanrının her günü pavyonun eşiğine ayak basan yabancıları ölçtü biçti, inceledi; şu kapının eşiğinden tek bir adam, tek bir yürek, görebilen, işitebilen ve duyan bir kulun girmesi için canını vermeye hazırdı. Sonunda o İnsan geldi. Cüce onu izledi, ona hizmetini sundu, uyurken, uyumazken, günün her anında onun buyruklarını yerine gelirdi ve vakit saat gelince konuştu. Sözcükleri karşısında kaldırım taşları erimedi; tek bir ev bile çökmedi; trafik, durmadı. Ama o insanın, o konuştuğu insanın yüreği durdu: O insan Kien’di. Dinledi ve anladı. Bu kahraman cüceden örnek alacaklı; boş sözlere yer yok artık, onlara ölüm; şimdi harekete geçmenin zamanıdır!

Gözlerini yukarı kaldırmadan merdivenin korkuluk demirlerine geçirdiği parmaklarını gevşetti ve dar basamakların ortasında durdu. O anda, birinin kendisini itelediğini hisseli. Düşünceleri, kendiliğinden eyleme dönüştü. Zavallı suçlunun gözlerinin içine baka baka sordu:

“Ne istiyorsun?”

Yan aç bir öğrenci olan zavallı suçlu, kolunun altında ağrı bir çanta taşımaktaydı. Schiller’in *Toplu Yapıtları*’na sahipti ve bu binaya ilk kez geliyordu. Sayfalarına nice parmağın değdiği kitap ciltleri bir hayli yıprandığından ve de kendisi, o koca kulaklarına dek borca batmış olduğundan, utana sıkıla yürüyordu. Merdivene geldiğinde, o küçük kafasında kalan son yüreklilik damlası süzülüp gitmişti. Okuyacaktı da ne olacaktı? Babası, anası ve tüm teyzeleri, hala ve amcaları, daha çok iş hayatına atılmasından yanaydılar — bir adım altı ve görünüşe göre buranın müdürlerinden biri olan seri bir adama tosladı; adam delici bakışlarını ona dikti ve bıçak gibi kesen bir sesle sordu:

— Ne istiyorsun?

— Şey... Kitap bölümünü anyonun.

— Kitap bölümü benim.

Yaşamı boyunca onların aşağılamasının öznesi olması nedeniyle profesörlerle benzeri görünümlülere karşı saygılı olan ve az sayıda kitabı olması nedeniyle, kitaplara karşı da benzer duygularla donanmış bulunan öğrenci, şapkasını çıkarmak üzere elini başına götürdü. Sonra şapkasız olduğunu anımsadı.

Kien, gözdağı verir bir tavırla, “Yukarda ne yapacaksın? diye sordu.

— Şeyy... Yalnızca Schiller...

— Göster bakayım!

Öğrenci, çantasını açmaya cesaret edemedi. Schiller’i ondan kimsenin almayacağını biliyordu. Ama önündeki birkaç günün tüm umudunu Schiller’e bağlamıştı. Umudunu hemencecik mezara gömmek istemedi. Kien, hırslı bir hareketle çantayı çocuğun elinden çekti. Fischerle efendisine işaretler vermeye çabaladı ve durmadan “Şşşt! Şşşt!” seslerini çıkardı. Merdivenlerin ortasında güpegündüz soygun yapma gözüpekliği göstermesi onu çok etkilemişti. Kitapçı, onun sandığından da akıllıydı belki. Belki de numara yapıyordu, aslında deli değildi. Ne olursa olsun, herkesin gözü önündeki bir merdivende yapılan soygun insanın başını belaya sokardı, öğrencinin arkasında durmuş, elleriyle yabanıl hareketler yapıyor ve aynı anda, vaktinde kaçabilmek önlemleri alıyordu. Kien, çantayı açtı ve Schiller’e dikkatle baktı. “Sekiz cilt,” diyerek yapıtların eksiksizliğini onayladı. “Bu basım pek değerli değil, ciltlerin durumuysa düpedüz bir felaket!” öğrenci kulaklarına dek kızardı. “Ne istiyorsun? Yani kaç... para?” İğrenç sözcük en sonunda —gene de biraz duraksamadan sonra— ağzından çıkmıştı. Öğrenci, genellikle babasının dükkânında geçen sessiz, sakin ve mutlu çocukluk günlerinde, pazarlık payı bırakmak üzere olası en yüksek fiyatın söylenmesi gerekliğini öğrenmişti. “Yenisini Otuz iki şiline aldım”, dedi. Babasının tümce yapısına ve ses tonuna öykünüyordu. Kien, cüzdanını çıkardı, otuz şilin aldı, bozuk para çantasından çıkardığı iki şilinle parayı tamamladı ve öğrenciye uzattı; “Bu davranışı bir ilaha asla yineleme, dostum! İnan ki, hiçbir ölümlü insan, ağırlığınca kitap kadar etmez!” İçi dolu çantayı öğrenciye verdi ve elini hararetle sıktı, öğrencinin acelesi vardı, bunca vakit yitirmesine neden olan işlemlere sövdü. Şaşkınlıktan ağzı bir karış açık kalan Fisclıerle, yana çekilip ona yol verdikten sonra soluğu camlı kapıda aldı çocuk; Kien’se ardından şöyle

sesleniyordu: “Hem, neden Schiller okuyorsun? Yapıtları asıl kaynağından okumalısın. Immanuel Kant’ı okusana!” “Şensin kaynak!” diye sırıttı öğrenci içinden ve ayaklarının elverdiği hızla koşmaya başladı.

Fischerle’nin heyecanı sınır tanımıyordu. Neredeyse ağlıyordu cüce. Kien’in pantolon düğmelerine yapıştı —ceketinin etekleri uzanacağı alçaklıkta değildi— ve gakladı; “Bana bakın, bu yaptığınıza ne denir? Düpedüz çılgınlık denir! İnsanın parası ya vardır, ya yoktur. Parası varsa sağa sola savurmaz; yoksa, gene sağa sola savurmaz. Bu yaptığınız bir cinayettir. Boyunuzdan utanın, sizin gibi koca adama yaraşır mı bu!”

Kien, cücenin sözcüklerini dinlemiyordu. Yaptığı işten hoşnuttu. Fischerle, pantolonuna öylesine uzun süre asıldı ki, cinayeti işleyen kişi, varlığının bilincine vardı. Küçük adamın davranışından, kendi deyişiyle, bir “sözsüz azarlama”yla karşı karşıya olduğunu anladı ve onu yatıştırmak için, Uzakdoğu ülkelerinde yaşayanların yaşamında çok bol bulunan çılgınlıkları anlattı.

“Öbür dünyada iyi karşılanma kaygısında olan Çiıüi zenginler Buda manastırlarındaki timsah, domuz, kaplumbağa ve daha başka hayvanların korunması için büyük paralar vermeyi alışkanlık haline getirmişlerdi. Hayvanlar için özel havuzlar ve koruma yerleri yapılır, rahiplerse onlara bakıp beslemekten başka hiçbir iş yapmazlardı; eğer, bu gelir getiren timsahlardan birine bir şey olsa, rahiplerin vay haline. En şişman domuzun bile güzel güzel, eceliyle ölmesine izin verilir ve böylesine başarılı bir sonuçtan dolayı ortaya konulan ödülü de soylu iyilik sahibi alırdı. Rahiplere de öyle çok şey kalırdı ki, hepsi de geçimlerini bu yoldan sağlamış olurlardı. Japonya’da, bir türbe ziyaret etseniz, çocuklarla tutuklu kuşların yol boyunca sıralandığını, birbirine bitişik duran kuş kafeslerinin başında çocukların çömelmiş olduğunu görürdünüz. Bu işi yapmak üzere yaratılmış olan küçük yaratıklar, kanat çırpmakta ve cik cik ötmektedirler. Oraya yolları düşen Budist hacılar, zavallı kuşlara acır. Çocuklar, küçük bir fidye karşılığı kafesleri açar, kuşları salarlar. Hayvanlara fidye vermek, bu ülkelerde sık sık rastlanan bir durumdur. Eğitilmiş kuşların, havada bir iki döndükten sonra sahipleri tarafından gene kafeslerine buyur edildiği hacıların umurunda mıdır? Tek bir kuş, yaşamı boyunca yüz sefer, bin sefer salıverilir. Onların yaşamı, hacılarda acıma duygusu yaratmak üzere

seçilmiş bir tutsaklık demektir. Bu hacıların —birkaç köylü ve son derece cahil olanlar dışında— hepsi, sırtlarını döner dönmez kuşların başına ne geldiğini çok iyi bilmekledirler. Hayvanların gerçek yazgısı onları ilgilendirmez.”

Kien, şimdi kıssadan hisse çıkarıyordu: “Bunun gerekçesini anlamak hiç zor değil. Çünkü bu, yalnızca hayvanları ilgilendiren bir konudur. Dolayısıyla bunların bizi ilgilendirmemesi bir gerekliliktir. Onları kendi aptallıkları o konuma sokmaktadır. Neden uçup gitmiyorlar? Kanatlarının ucu kesilmişse, neden zıplayarak gitmiyorlar? Neden tekrar aldanıp kafese giriyorlar? Hayvansal aptallıkları kendi kafalarındadır, bize göre hava hoştur! Bununla birlikte, her boşinan gibi, bu hayvanlara fidye verme olayı da daha derin bir anlam taşımaktadır. Böyle bir edimin, onu yapan kişi üzerindeki etkisi, doğal olarak, o kişinin fidye vermek üzere hangi nesneyi seçtiğine bağlıdır. Şimdi, kitapları — bu saçma ve aptal hayvanlar yerine sahici, elle tutulur, zeki kitapları ele alalım; söz konusu edim, bunlar için yapıldığında, yüksek bir ahlaksal değer kazanmış olacaktır. Böyle davranmakla, cehennemin ta kendisine sığınmış olan başıboş günahkârı kurtarıyorsun demektir. Bu Sebiller, bir ikinci kez mezbahaya sürüklenecek değil, merak etme. Yasalarımızın —ya da daha doğrusu yasasızlığımızın— şu haliyle, kitapları hayvan gibi, köle ya da ırgatmış gibi serbestçe satmasına izin verilen bu adamı düzeltmekle, kitaplarının tümünün daha uzun süre yaşamasını sağlamış oluyorsun. Kendisine görevleri bu biçimde anımsatılmış olan bir insan, eve vardığında, o ana dek uşaklarıymış gibi davrandığı (aslında, tinsel açıdan bakılırsa, o onların uşağı olmalıdır) kişilerin önünde diz çökebilir ve onlara daha çok özen göstereceğine ant içebilir pekâlâ. Söz konusu adam düzelmeyecek denli taş yürekliyse bile, verilen fidye karşılığında hiç değilse kurbanları Cehennem’den kurtarılmış olacaktır. Bir kitaplığın yanması ne demektir, bilir misiniz? Düşünün bir kez, altıncı katta bir kitaplık alev alıyor! Gözünüzün önüne gelirin hele! On binlerce cilt milyonlarca sayfa —milyarlarca basılı harf— bunların her biri alevler içinde —hepsi de ya- karıyor, ağlıyor, yardım isteğiyle çığlık alıyorlar— insanın kulak zarları patlar, yüreği çatlar —ama hayır, yeter artık! Yıllardır ilk kez bunca mutluluk duyuyorum. Gelin, girdiğimiz yolda yürümeye devam edelim. Elimizdeki üç kuruş evrensel sefaleti azaltmaya yetmeyecek gerçi, ama gene de yola koyulmalıyız. Bir adam ki, tek başıma

bu işi yapacak denli güçlü değilim der, hiçbir şey yapamaz ve sefalet başını alır gider. Size güvenim sonsuz. Az önce size tasarılarımı anlatmamış olduğum için gücendiniz. Söz konusu tasarı, Schiller'in *Toplu Yapıtları*, sözsüz ricalarını dile getirdiği anda elle tutulur bir biçim aldı. Size açıklamaya vaktim yoktu. Şimdi, sürdüreceğimiz kampanyanın iki parolasını söylüyorum: Yakınacak yerde yardım et! Gözyaşları yerine eylem! Sizde kaç para var?"

Kien'in söylevini "Japonlardan bana ne?" "Kırmızı balık neden yok?" gibi öfkeli ünlemlerle kesen ve sofu hacılardan dolandırıcılar çetesi diye söz eden, ama bununla birlikte her bir sözcüğü can kulağıyla dinleyen Fischerle, konuşmanın üç kuruş ve kampanya planıyla son bulması üzerine sakinleşti. Amerika'ya gidiş yol parasının yitmesine karşı kendisini nasıl sigorta edebileceğini dikkatle hesaplamaktaydı şu anda; para onundu, bir ara kendi elleriyle bile tutmuştu, yalnızca geçici bir süre için ve bir önlem olmak üzere geri vermişti. Kien'in, "Sizde kaç para var?" sorusu ağzından çıktığı an, Fischerle pat diye bulutlardan indi. Dişlerini birbirine kenetledi ve sustu —yanlış anlaşılmasın, iş gereği böyle davranıyordu, yoksa ona dünyanın kaç bucak olduğunu gösterirdi. Bütün bu tiyatro sahnelerinin ne anlama geldiği şimdi açıkça belli oluyordu. Bu ulu beyefendi, Fischerle'nin şerefiyle sağladığı ödülü verdiğine pişman olduğunu bildirmekteydi. Parayı gece yarısı çalamayacak denli korkaktı bayrak direği. Ona bakarsanız, arasaydı da bulacak değildi. Adam uyurken Fischerle parayı sımsıkı sarmış, bacaklarının arasına gizlemişti. Aslında bir kitapçı bile olmayan, altı üstü bir dolandırıcı olup da, salt kambursuz olma şansına sahip bulunması nedeniyle kuşlar kadar özgür dolaşan bu kibar bayın amacı neydi acaba? Ne yapmak niyetindeydi? Cennetin Yıldızları'ndan çıktığı zaman, parasına kavuştu diye sevinmişti —Tanrı bilir nerden çalmıştı o parayı. Fischerle'nin başkalarını üzerine salmasından korkmuş, ona hemencecik ödül vermişti. Ama salt bu yüzden onu geri almak için, büyük adam havalarında, "Benim hizmetime gireceksin," demişti. Oysa ne yaptı dolandırıcı! Vidaları gevşek numarası yaptı. Adamın hakkını yememek gerek, iyi becerdi. Fischerle tongaya bastı. Bir saattir aptal havalarında dolaşıyor burada. Derken biri elinde kitaplarla çıkageliyor. Zevklen dört köşe pozlarında ona otuz iki şilin veriyor ve Fischerle'den bunun otuz katını istiyor. Cebi onca sermayeyle şişmiş bir yaratık, zavallı bir cepçinin bir lokma ödülüne göz koymuş. Bu

kibar baylar da amma küçük ha! Fischerle ne diyeceğini bilemiyor. Bunu ondan beklemezdi. Bunun gibi bir üşütükten beklemezdi yani. Yani adam gerçekten üşütük olmak zorunda demek istemiyor Fischerle, iyi güzel, akıllı adam ama bu acımasız olmasını gerektirmez ki. Fischerle onun ağzının payını verecek, öykü anlatmaya gelince birinci! Yaratıkla kafa var doğrusu. Zavallı bir cepçiyle şu üst sınıf dolandırıcılarından biri arasındaki ayrımı bir bakışta görür insan. Otellerde anında kanıyorlar adama. Eh Fischerle de nerdeyse inanacaktı ya!

Birden nefretle dolup taşan sonra da hayranlıkla kendinden geçen Kien, güvenli bir tavırla cücenin kolunu tuttu ve “Arlık bana kızgın değilsiniz, ya?” dedi. “Kaç para var sizde? Birbirimize destek olmalıyız!”

“Alçak!” dedi içinden Fischerle, “Bir dolaplar çeviriyorsun aklınca ama biz de burada armut toplamıyoruz!” Ve sesli olarak, “Otuz şilin kadar,” dedi. Gerisini zulaya atmıştı.

“Çok az bir para bu. Ama hiç yoktan iyidir.” Kien, ufaklığa daha birkaç gün önce büyük bir para verdiğini unutmuştu. Fischerle’nin otuz şilinini az veren candan örneği kabul etti, böylesine büyük bir özveriden dolayı çok duygulanmış bir halde ona teşekkür elli ve kendisine gelecekle bir ödül vereceğini söylemekten başka yapacak şeyi olmadığını belirtti.

O andan başlayarak, ikisi de, birbiriyle ölüm-yaşam savaşımına girdi, ancak bu ikiden biri, savaşım diye bir şeyi aklından geçirmemekteydi. Öteki, tiyatro oyunculuğunda kendisini daha az yetenekli bulduğundan, yönetmenliği ele aldı; böylece eksikliğini örtbas edeceğini umuyordu.

Kien, her sabah, binanın giriş salonundaki yerini alıyordu. Daha Rehin Sandığı açılmadan geliyor, gelip geçen herkesi tüm dikkatiyle izleyerek binanın önünde volta alıyordu. Geçenlerden biri durdu mu, hemen yanına gidiyor, “Ne istiyorsunuz?” diye soruyordu. En kaba, en küstah yanıt bile onu yıldırmıyordu. Sağladığı başarılar, kendisini haklı görmesine yeliyordu. Bu caddeden saat dokuzdan önce geçenler, gelecek açık artırmanın nerede ve ne zaman yapılacağını, hangi malların satılacağını belirten ilan tahtalarına salt meraklarından ötürü şöyle bir bakıyorlardı. Ödlek kimseler, onu, Theresianum’un hazinelerini koruyan bir özel hafiye sanıyor, başlarını belaya sokmamak için acele adımlarla gözden yitiyorlardı. Hiç oralı

olmayanlar, bir iki cadde uzaklaşmadıkça sorusunun anlamını kavrayamıyorlardı — bunların aklı başka yerdeydi. Gözüpek olanlar burnu havada bir öfkeyle, alışageldiklerinin tersine, ilân tahtaları önünde uzun süre hareketsiz dururlardı. Kien, onlara dokunmaz, ama yüz çizgilerini belleğine iyice geçirirdi. Bunları, bir saat kadar sonra, kollarının altına kurbanlarını alıp getirmeden önce, yeri görüp tanımaya gelmiş, vicdanları günah yüklü kimseler olarak kabul ederdi. Geri gelmeyişleriniyse, keskin bakışlarının acımasızlığına verirdi. Saat dokuzu vurur vurmaz ek binanın küçük giriş salonunda hazır bulunuyordu. Camlı kapıyı iten herkes, pencerenin yanında mum gibi dimdik duran bu soluk benizli adamla yüz yüze geliyordu ve merdivenlere varmak için, mutlaka önünden geçmeleri gerekliydi. Kieıı, biriyle konuşmaya başladığında yüz çizgileri bir milim oynamazdı. Yalnızca, iki keskin bıçağı andıran dudakları kımıldıyordu. İlk görevi mutsuz kitapların fidyesini vermek, ikincisiyse, hayvansı insanoğlunu yenilemekti. Kitaplar konusunda bilgiliydi, ama insanlar konusunda — itiraf etmek gerekir ki, çok az şey biliyordu. Bundan böyle insanlar konusunda da bilgili olmaya karar verdi.

Bir kolaylık olmak üzere, camlı kapının dışındaki görünümlerine göre, insanları üç kümeye ayırdı. Taşıdıkları kitap çantaları ya da paketleri bunlardan birinci kümedekilere göre birer angarya, İkincisine göre kelepir, üçüncüsüne göreyse bir nimetti. Birinci kümeden olanlar, kitaplarını sıradan bir ağır paketi taşır gibi, isteksiz, sevgisiz taşıyor, yüklerini iki kollarıyla sımsıkı tutuyorlardı. Kapıyı kitaplarla ilerek açıyorlardı. Oraya kadar gitmelerine meydan verilse, kitapları merdiven korkuluğunda ite ite çıkarırlardı yukarı. Yüklerinden bir an önce kurtulmak istediklerinden onu gizlemeyi akıllarından geçirmiyor, göğüslerinde, ya da karınları üzerinde tutuyorlardı. Kien'in önerisini hemen kabul ediyor, ne para verirse hayır demiyor, pazarlık etmiyor, binadan girdikleri gibi çıkıyorlardı, ancak çıkarken biraz daha ağa bir yükün altında gibi görünüyorlardı, çünkü şimdi para ve aldıkları bu paranın yasallığı konusunda şöyle ya da böyle bir kuşku taşımaktaydılar. Kien bu kümeden hiç hoşlanmıyordu, bunlar, öğrenme konusunda çok ağırdılar; hemen gerçekleşecek bir yenilenmeyi sağlamak için, her biri üzerinde birkaç saat çalışması gerekirdi.

İkinci kümeye düpedüz nefret duyuyordu. Bu kümeden olanlar, kitaplarını arkalarında gizliyorlardı. Tümüyle saklamasalar bile, kollarıyla kalçaları

arasından yalnızca kitapların ucunu gösteriyorlar, böylece olası bir alıcının iştahım bilmeyi amaçlıyorlardı. En parlak önerileri bile kuşkuyla karşılıyorlardı. Paket ya da çantalarını açmaya yanaşmıyorlardı. Son ana dek çekişe çekişe pazarlık ediyorlar, sonunda da, kandırılmış gibi davranıyorlardı. İçlerinde, parayı cebe indirdiği halde, Cehennem'e çıkmaya davrananlar bile vardı. Kien, bu davranış karşısında bamteline basıldığını görüyor, buna kendi bile şaşıyordu. Hemen yollarını kesiyor, onlara layık oldukları sözcükleri söylüyordu: hemen parayı geri vermeleri gerekirdi. Bu sözü duyunca hemen dönüp koşmaya başlıyorlardı. Ellerindeki üç kuruş para, bir çatının altındaki binliklerden daha değerliydi. Kien, orada, yukarıda çok büyük miktarların ödendiğine inanıyordu. Ne kadar çok para dağıtılırsa cebinde o denli az para kalıyor, o yüksekteki iblislerin haksız rekabet yaptıkları düşüncesi büsbütün dayanılmaz hale geliyordu.

Üçüncü kümedekilerden bir kişiyle bile karşılaşmamıştı henüz. Ama var olduğunu biliyordu. Bu kümenin, özelliklerini kateşizminki kadar iyi bildiği temsilcisini sabırlı bir özlemle bekliyordu. Önünde sonunda bir kez olsun, kitap taşımayı bir nimet sayan, kendisini cehenneme götüren yolun acılarla örüldüğü ve beraberinde taşıdığı dostlarının ona sürekli olarak güç vermemesi halinde gerçekten de oracıkta yığılıp kalıverecek biri gelecekti mutlaka. Uykuda yürür gibi yürürdü bu adam. Camlı kapının ardında adamın çizgileri belirir, duraksamaktadır, dostlarından birine bile azıcık olsun acı vermeden nasıl itip açacaktır kapıyı, onu düşünmekledir. Sevgi, bulgunun yazandır. Kien'i, kendi vicdanının etten kemikten yapılmış halini görünce yüzü alev alev yanar. Korkunç bir irade gücüyle kendini toparlar ve ileri doğru bir adım atar. Başı göğsündedir. Kien'in önünde —daha o ağzını açıp bir söz söylemeden— içinden gelen bir sesin buyruğuna uyarcasına durur. Vicdanının kendisine ne söyleyeceğini anlamıştır. Ürkünç "Para" sözcüğü ağızdan düşer. Adam geriler, celladın baltası ona doğru sallanmaktadır, ağlarcasına bağırır: "Hayu! Hayu! Onu istemiyorum!" Para almayacaktır. Almaktansa kendini asmayı yeğler. Oradan kaçıp gidecektir, ama güçsüzlüğü buna engel olur, kaldı ki, dostlarını tehlikeye atmamak için, şiddetli hareketlerden sakınmalıdır. Bilinci onu kollarına alır ve kendisiyle tatlı tatlı konuşur. Cennette, der vicdan, doksan dokuz doğrudan çok, eğriyken doğrulmuş bir kişinin gelişine bayram edilir. Bu adam geldiğinde

işine bir saat ara verecektir; hiçbir şey istemeyen bu bir kişi, daha çok isteyen binlerce kişiye üstündür. Onu beklerken, binlere varını yoğunu verecektir belki. Birinci kümeden biri, evine gittiğinde onu düşünür. İkinci kümeden olanlar için hiçbir umut beslememektedir. Ne var ki, kurbanların hepsini de kurtarabilir. Kendi özel doyumu için değil, yalnızca bu nedenle, yerini almaktadır burada.

Kien'in tepesinde, sağ tarafta, işi olmayanların merdivenlerde, koridorlarda ve radyatörlerin önünde dolaşmalarını yasaklayan bir levha asılıydı. Fischerle, daha ilk günden, ölümcül düşmanını bu konuda uyarmıştı. "Herkes de evinizde kömürünüz yok sanacak," dedi. "Ancak evinde kömürü olmayanlar burada dikilir. O da yasak işte. Kapı dışarı ediliyorlar. Kalorifer, kedilere çalışıyor. Müşteriler merdivenleri çıkarken nasılsa serinleyeceklerdir. Gerçekten üşüyen kişi, bir an önce çıkıp gitmelidir. Burada fazla terler belki. Üşümeyenlerse kalabilir. Size gelince, gören, üşüdüğünüzü sanır!

— Radyatörler giriş kalında, on beş basamak yukarda, diye yanıtladı onu Kien.

— Az da olsa çok da olsa, kimse babasının hayrına ısıtmaz adamı. Size bir şey söyleyeyim mi, burada, sizin durduğunuz yerde vaktiyle ben de dururdum, gene de sepetlediler beni.

Bu sözler yalan değildi.

Kien, rakiplerinin, onu oradan kovmaya baktıkları düşüncesini kabul etti ve küçük ahbabın, gözünü dört açması konusundaki uyansını şükranla karşıladı. Kitaplığın, kendisine teslim ettiği yarısına karşı duyduğu tutku, azalmıştı. Şimdi daha büyük tehlikeler baş göstermişti. Mademki şimdi aynı anı ve aynı yükümlülükle birbirlerine bağlanmışlardı, herhangi bir ihanet düşüncesini barındırmak anlamsızdı. Ertesi gün yerlerini aldıklarında, Fischerle dedi ki: "Bakın ne diyeceğim, siz önden girin! Birbirimizi tanımıyoruz. Ben dışarlarda bir yerde duracağım. Siz beni sakın rahatsız etmeyin. Nerde olduğumu size bildirmeyeceğim. Birlikte olduğumuzu anlarlarsa, yaptığımız iş boşa gider. Tehlike anında, önünüzden geçip size göz kırpacağım. Önce siz kaçarsınız arkadan da ben. İkimiz bir arada koşmayız. Sarı kilisenin ardında buluşuruz. Ben gelene dek orada

beklersiniz. Tamam mı?” Sorusu olumsuz yanıtlansaydı, gerçekten çok şaşırırdı cüce. Kien, onun işine geldiğinden, yakasını bırakmayacaktı. Koca bir yığın servet elinin altında dururken bir ödül uğruna, küçücük bir bahşiş uğruna kaçmayı kim düşünebilirdi? O dolandırıcı, pis kitapçı, o kurnaz köpek, planının içtenlikli yanını görmüş, kabul etmişti.

Dörtler ve Gelecekleri

KİEN, binanın kapısından girer girmez, Fischerle yavaş adımlarla köşe başına dek yürüdü, yan sokağa saptı ve yangından kaçarcasına koşmaya başladı. Ta Cennetin Yıldızları'na gelinceye dek terleyen, öksüren ve titreyen bedenini, bir an olsun dinlendirmedi — sonra içeri girdi. Günün bu saatinde, Cennetin çoğu sakinleri genellikle uykuda olurdu. Bunu hesaba katmıştı zaten; şu anda tehlikeli ya da şiddet yanlısı insanlar işine yaramazdı. İçerde şunlar vardı; Sırık gibi bir adam olan garson; çektiği uykusuzluk hastalığından hiç değilse bir alanda yararlanarak yirmi dört saatte yirmi dört saat dolaşan bir gezgin satıcı; günlük işine başlamadan önce burada içtiği ucuz sabah kahvesinin başına oturmuş, gözlerinden yararlanmakta olan bir kör; biraz Fischerle'ye benzediğinden —ve herkesin de bildiği üzere— gizli ve umutsuz bir aşkla onu sevdiğinden “Fischerin” diye anılan ihtiyar gazete satıcısı kadın ve geceki işinin yorgunluğunu ve lağımlardaki pis havanın etkilerini, Cennetin Yıldızları'nın aynı ölçüde pis havasında gidermeyi alışkanlık haline gelirmiş bir lağımcı. Bu adam, müşteriler arasında en saygıdeğer olanıydı, çünkü haftalık ücretinin üç çeyreğini, mutlu bir evlilikle üç çocuğunu borçlu olduğu karısına vermekteydi. Geri kalan bir çeyrek, günün bir saatinde ya da geceleri, bir yolunu bulup Cennetin sahibesinin kasasına girerdi.

Fischerin, daha kapıdan girer girmez sevdiğine bir gazele uzattı ve “Al canım!” dedi. “Günlerdir nerelerdeydin?” Polis canını sıktığında bir iki günlüğüne ortadan sık sık yiterdi Fischerle. “Amerika'ya gitti,” derler ve sonra onun gibi kuyruksuz bir horozun dev bir gökdelenler ülkesinde nasıl dolaşabileceği şakasına her seferinde kahkahalarla güler ve dönüp gelinceye dek varlığını unuturlardı. Karısı, Emekli'nin sevgisi, onun adına herhangi bir merak yeşertecek denli derin değildi. Kadın onu yalnız yanındayken sever ve karakollara, kilitlere alışık olduğunu bilirdi. Amerikan şakası ortaya atıldığında, paranın tümünü kendi cebine indirmenin ne güzel olabileceğini düşünürdü. Epeydir, küçük odasına asmak üzere Kutsal Bakire'nin bir resmini almak istemekleydi. Bir emeklinin odasında. Kutsal

Bakire’nin bir resmi olmalıydı mutlaka. Saklandığı yerden —tümüyle suçsuz olmasına karşın sık sık bu yere saklanırdı, çünkü polis, onu günlerce sorguya çekmeyi ve satranç kutusunu elinden almayı alışkanlık haline getirmişti— çıkar çıkmaz doğru pavyona giderdi, bir iki dakikaya kalmaz, anasının kuzusu —yani karısının kocası— oluverirdi. Ama onu her gün arayıp soran, nerede olabileceği konusunda çeşitli varsayımlar ortaya atan tek kişi Fischerin’di. Gazeteleri de parasız okurdu Fischerle. Kadın dağıtıma başlamadan önce alelacele Cennetin Yıldızları’na dalar, baskıdan yeni çıkmış gıcır gıcır gazeteyi ona verir, kolunun altında ağır yükü olduğu halde cüce okumasını bitirinceye dek sabırla beklerdi. Gazeteyi açmaya, buruşturmaya ve yamuk katlamaya hakkı vardı; ötekilerin yalnızca cücenin omzundan bakmalarına izin verirdi. Cüce ters tarafından kalkmışsa, kadını inadına uzun süre bekletirdi, bu durumda Fischerin büyük kayıplara uğrardı. Sağdan soldan bu akıl almaz aptallığına takıldıklarında, omuz silker, kamburunu —büyüklük ve anlamlılıkta Fischerle’ninkiyle yarışırdı bu kambur— sallar ve şöyle derdi: “O, *dünyada tek varlığı*’m!” Belki de Fischerle’yi bu yakınan tümceden ötürü seviyordu. Çın çın sesiyle haykırırdı bu sözleri ve duyan, sattığı iki gazetenin adım söylediğini sanırdı: *Dünya ve Tek Varlık.*

Bugün, Fischerle kadının gazetesine bakmadı. Tamam, anlıyordu, gazete yeni olmaktan çıkmıştı bu saatte, ama kötü bir niyeti yoktu kadının, belki günlerdir hiçbir şey okumamıştır, diye düşünmüştü; kim bilir nereden geliyordu? Fischerle onu omuzlarından tuttu —kadın da onun kadar küçüktü— sarstı ve gakladı: “Hepiniz buraya gelin, size haberlerim var!” Hepsi —bil Yahudi’nin kendisine buyruk vermesini kaldıramayan veremli garson çok ilgisizmiş havalarında barın yanında dikili duruyordu yalnızca— yani, bu durumda üç kişi, cücenin çevresine üşüştü; öyle heveslenmişlerdi ki, heyecandan nerdeyse Fischerle’yi ezeceklerdi. “Bana çalışırsanız, günde yirmi şilin işler! En az üç gün.” “Sekiz kilo tuvalet sabunu” diye hesapladı uykusuz gezgin satıcı hemen. Kör, kuşkuyla Fischerle’nin gözünün içine baktı. Lağımcı, “Yürü ya kulum!” diyerek sevincini belirtti. Fischerin, yalnızca “bana çalışırsanız,” sözcüklerini anlamış, gerisini duymamıştı.

“Yeni bir iş kurdum. Her şeyi şefe —yani bana— vereceğinizi belirten sözleşmeyi imzalayın, sizi işe alayım,” İşin ne işi olduğunu öğrenmeyi yeğlerlerdi aslında. Ama Fischerle iş gizlerini ele vermemek için gerekeni

yapıyordu. Söz konusu şey bir işti, bunu itiraf ediyordu, bundan başka hiçbir açıklama yapmayacaktı: bunu çok kesin bir dille belirtti. Her çalışana, birinci gün beş şilin avans verilecekti. Bunda da anlaştılar. “Aşağıda imzası bulunan, alınan her kuruşu Siegfried Fischer Firmasına nakit olarak hemen ödeyeceğini taahhüt eder. Aşağıda imzası bulunan çenesini sıkı tutmayı ve herhangi bir talihsizlik halinde başa geleceklere katlanmayı kabul eder.” Bir saniye içinde Fischerle bu tümceleri, gezgin satıcının kendisine uzattığı bir not deflerinin dört ayrı yaprağına yazdı. Orada bulunanların arasında tek gerçek işadamının kendisi olduğunu düşünen satıcı, bu işe ortak olmayı ve daha büyük komisyonlar almayı umuyordu, bu yüzden şefin sağ yanında yer almak istemişti. Bir aile babası ve hepsinin de en aptalı olan lağımcı herkesten önce imzaladı; adam, imzasını büyük attığından, kendisininkinin en büyük imza olduğunu sanan Fischerle bozuldu. “Boyundan büyük imza alıyorsun!” diye azarladı onu, bunun üzerine gezgin satıcı, kâğıdın en uzak köşesine, minicik bir ad yazmakla yetindi. Bunu okuyamıyorum!” dedi Fischerle ve kendini daha şimdiden firmanın resmi temsilcisi olarak gören adamı, daha az alçakgönüllü harflerle yazmaya zorladı. Kör, parasını cebine koymadan parmağını oynatmayacaktı. Gelen geçen şapkasına düğmeleri atarken sabırla bakmak zorunda kalıyordu, ama sivil yaşamda gözüyle görmediğine asla inanmazdı. Fischerle sinirlendi, “Bu da nesi” diye karşı çıktı köre. “Kimi kandırdım bugüne dek?” Koltuk altından birkaç sarmalanmış kâğıt para yumağı çıkardı, adamların ellerine birer beş şilinlik attı ve hemencecik “avans” fişlerini imzalattı. “İşte şimdi konuştun,” dedi kör. “Söz vermek başka, iş görmek başka şey. Senin gibi bir adam için gerekirse dilenirim bile!” Gezgin satıcı, böyle bir şef için kendini ateşe bile atardı, lağımcıysa çamura bile dalardı. Yalnızca Fischerin ödlekti. “Benden imza almasına gerek yok,” dedi. “Ben ondan para esirgemem. Dünyada ondan başka hiçbir şeyim yok.” Fischerle kadının kendisinin sözünden çıkmayacağını o denli doğallıkla kabullenmişti ki, karşılaştıkları andan beri ona arkası dönük duruyordu. Kamburu, kadına cesaret veriyordu; arkadan görünümü, yüreğini sevgiyle dolduruyordu, evet, ama saygıyla değil. Emekli pavyonda olmadığından, kendisini âdeta yeni şefin karısı olarak görüyordu. Bu küstahlığı duyar duymaz arkasını döndü, kalemi zorla kadının eline verdi ve şöyle buyurdu: “Yaz, burada senin sözün geçmez!” Kadın, siyah gözlerindeki bakışa boyun eğdi —kendi gözleri griydi— henüz almadığı

beş şilinlik avans kâğıdını bile imzaladı. “Hah şöyle!” dedi Fischerle ve dört kâğıt parçasını katladı, göğüs geçirdi. “Bu iş yaşamından benim elime ne geçecek? Baş ağrısından başka hiçbir şey! İnan olsun, eskisi gibi sıradan bir insan olmayı yeğlerdim. Siz halinize şükredin, çok şanslısınız!” Üstün insanlar, başları ağrısa da ağrımasa da, buyrukları altında çalışanlara bu sözleri söylerlerdi; onun ufak tefek ağrıları yok değildi. “Haydi yürüyün!” dedi bundan sonra, ve —minicik bir velinimet olan— garsona çok aşağılardan el salladı, yeni çalışanlarının eşliğinde pavyondan ayrıldı.

Sokakta, hepsine görevlerini açıkladı, işçilerinden her birini sırayla yanına çağırıyor, geri kalan üçünün, sanki onlarla hiçbir ilişkileri yokmuş gibilerden biraz uzaktan kendilerini izlemelerini buyuruyordu. Bu insanların her birine, taşıdıkları zekâ ölçüsüne göre ayrı ayrı işlem yapması gerekli gibi geliyordu ona. Acelesi olduğundan ve içlerinde en güvenilir kişi olarak lağımcıyı gördüğünden, gezgin satıcının öfkeli bakışları altında ilk sırdaş olarak onu seçti.

“İyi bir babasın,” dedi, “bu yüzden hemen seni düşündüm. Net kazancının yüzde yetmiş beşini karısına veren adam, ağırlığınca altına bedeldir. Şimdi, beni iyi dinle ve ayağını sıkı bas. O tatlı yavrulara yazık olur yoksa.” Ona bir paket verecekti, paketin adı, “Sanat”tı. “Neymiş: Sanat!” “Moruğa o kadar çok para veriyorum diye sanatın ne olduğunu bilmiyorum mu sanıyorsun yani!” Cennetin Yıldızları altında, lağımcıyı, aile sorunlarından dolayı küçük görmek, olağandı, çünkü ona gıpta ediyorlardı. Eşek derisiyle kaplı gururunu sayısız sopayla dürterek, yaratığın sahip olduğu zekânın azlığının derecesini ölçtü Fischerle. Ne yapması gerektiğini, tüm ayrıntılarıyla tam üç kez baştan sona anlattı. Lağımcı, Theresianum’uın eşiğini ömründe aşındırmamıştı. Gerekli ziyaretler, karısı tarafından yapılırdı. Fischerle’nin ortağı camlı kapıların hemen ardında, pencerenin yamada duracaktı. Uzun boylu, zayıf bir adamdı bu. Yavaşça yanından geçeceksin ve tek bir *sözcük* ama *tek bir sözcük* söylemeyecek, onun setlinle konuşmasını bekleyeceksin. Sonra yüksek sesle: “Sanat, efendim! 200 şilinden kuruş aşağı olmaz! Birinci sınıf sanat!” diye bağıracaksın. Bundan sonra, Fischerle lağımcının bir kitapçı dükkânı önünde durmasını buyurdu. İçerde gerekli malı aldı. Tanesi iki şilinden on romanı, etkileyici bir paket yaptırdı. Daha önce anlattıklarını üç kez yineledi; belki de bu kaz kafa bile her şeyi iyice anlamıştı. Eğer, Fischerle’nin ortağı paketi almaya,

kâğıdını yırtmaya kalkarsa, kitapları sımsıkı tutmalı ve “Hayır! Hayır!” diye bağırmalıydı. Bundan sonra parayı da paketi de ne var ne yok her şeyi de alıp kilisenin arkasındaki buluşma yerine gelmeliydi. Orada kendisine ödeme yapılacaktı. Kendi işçi arkadaşları da dahil hiç kimseye bir şey söylememesi koşuluyla, ertesi gün saat tam dokuzda, kilidin ardında hazır bulunabilirdi. Kendisi, yani Fischerle, içtenlikli lağımcıları her zaman severdi, herkes onun gibi anadan doğma iş bilir olamazdı. Saygıdeğer bir aile babası, bu sözlerle serbest bırakıldı.

Lağıma, kitapçının kapısında beklerken, şeflerinin buyruğuna boyun eğen öteki üç kişi, yeni buyrukları öğrenme çabası içinde eskilerini unutan iş arkadaşlarının dostça çağrılarına bana mısın demeden yanından geçip gittiler. Fischerle bunun böyle olacağım biliyordu, tasarılarını ona göre yapmıştı, lağımcıyı, ötekiler fark etmeden, zengin bir ailenin pek değerli bebesi gibi kucağında tuttuğu paketle birlikte bir yan sokağa daldırdı. Fischerle ıslık çaldı, geri kalan üç kişiyi yanına çağırdı, ikinci olarak Fıscherin’i seçti. Gezgin satıcı, kendisinin daha yüksek görevler için ayrıldığını anlamıştı. “Göreceksin,” dedi köre, “en son beni çağıracak!”

Cüce, Fischerin’in işini çabuk bitirdi. “Bu dünyada benden başka hiçbir şeyin yok;” kadına sevgisini ve güzel tümcesini anımsattı. “Bu sözleri herkes söyleyebilir, bana kanıt gerek. Benden yarım kuruşu sakınsan, aramızdaki her şey biler, inan. Gazetelerinden bir tekine bile elimi sürmem bir daha, sen de kendine benzer bir başka adam arasın.” Açıklamanın gerisi kolaydı. Fischerin, adamın ağzının içine bakıyordu; cücenin konuştuğunu görmek için kendisini olduğundan daha küçük hale sokuyordu; öpmek derseniz öpemezdi, adamın burnu buna engeldi çünkü; cücenin ağzını görebilecek denli kısa boylu tek yaratık oydu. Theresianum onun ikinci adresiydi. Şimdi önden gidecek, şefini kilisenin ardında bekleyecekti. Kendisine bir paket verilecek, o da bunun karşılığında 250 şilin isteyecek, sonra para ve paketle birlikle gene buluşma yerine gidecekti. “Haydi defol!” diye bağırdı sonunda. Ona göre iğrenç bir yaratıktı, çünkü onu sevmekten bir an bile vazgeçmiyordu.

Önünze gelen ilk köşe başında durdu, körle satıcının yanına gelmelerini bekledi. Satıcı, ötekine yol verdi ve şefe kısaca ve de anlamlı bir baş salladı. “Ne iğrenç!” dedi Fischerle ve partal iş giysilerine karşın yoldan geçen her

kadını süzen ve güvensiz, üstten bakışlarla onları ölçüp biçen köre saygılı bakışlarla baktı. Kör, bıyığının bu yeni biçiminin, kadınlar üzerinde nasıl bir etki yarattığını öğrenmeyi çok isterdi. Genç kızlardan nefret ediyordu, çünkü onlar, adamın mesleğini beğenmiyorlardı. “Senin gibi bir adam,” diye sürdürdü konuşmasını Fischerle, “bütün bu aldatmacaya göz yumsun, olacak iş değil!” Kör, kulaklarını dikti. “Biri kalkıp şapkana düğme atıyor. Kendi ağzınla söyledin bana bunu. Onun düğme olduğunu görüyorsun ve teşekkür ederim diyorsun. Teşekkür ederim demezsen oyunun ortaya çıkacak ve müşterilerin bu işte bir iş olduğunu anlayacaklar. Bu yüzden aldatılmaya razı oluyorsun. Senin gibi bir adama yakışır mı! Git kendini ipe çek daha iyi. Dolandırıcılık pis bir numaradır. Yalan mı?” Kör dilencinin gözleri dolu dolu oldu, aslında, çocuk değil, savaşta, üç yıl cephede savaşmış bir yetişkindi. Kendisine her gün oynanan ve anında gördüğü bu oyun, en büyük üzüntü kaynağıydı. Yaşamım kazanmak için bunca çok çalışıyor diye herkes onunla dalga geçiyordu. Yaşamına son vermeyi sık sık ve ciddi olarak düşünüyordu. Kadınlar konusunda arada bir şansı yaver gitmese, bu işi çoktan yapmış olacaktı. Cennetin Yıldızları’nın altında, kendisiyle sohbete dalan herkese düğme numarasını anlatmış ve sözlerini önce o domuzlardan birini sonra da kendini öldüreceği gözdağıyla tamamlamıştı. Bu böyle yıllardır sürdüğünden, artık onu kimse ciddiye almıyordu, onun kuşkularıysa korkunç ölçüde büyüyordu. “Evet!” diye haykırdı ve koluyla Fischerle’nin kamburu çevresinde bir hareket yaptı. “Üç çocuk babası elindekinin para mı düğme mi olduğunu bilir! Ama bana bilmek yasak! Yasak! Ben kör değilim!” Fischerle, “Ben de onu diyorum ya!” diyerek körün sözlerini tamamladı. “Sonuçta bu yapılan dolandırıcılık değil mi! Neden insanlar birbirini yiyor? Şöyle deseler örneğin, ‘Bugün hiç param yok bayım, yarın iki peni veririm.’ Ama nerde, canına okumaya bakıyorlar, sen de bir düğmeyi yutmak zorunda kalıyorsun. Başka bir iş tutmalısın aziz bayım! Ne zamandan beri sana ne iyilik yapabileceğimi düşünmekleyim. Bak, bu üç gün içinde iyi iş yaparsan, seni daha uzun süre çalıştırırım. Ötekilere tek bir söz söyleme, son derece gizli. Onları sepetleyeceğim; söz aramızda, acıdığım için bir iki günlüğüne çalıştıracağım onları. Sen başkasın, aldatılmaya dayanamazsın, sen, birinci sınıl adamsın. Ben, birinci sınıl bir adamım, doğru mu, doğru, birbirimize tencereyle kapağı gibi uyarız biz. Seni ne kadar saydığımı göstermek için bugünkü paranın tamamını, şimdi peşin veriyorum. Ötekilere kuruş

koklatmam.” Köre, gerçekten de gündeliğinin geri kalan kısmı olan on beş şilin verilmiş bulunuyordu. Kör, başlangıçta kulaklarına inanamamıştı, şimdi aynı deneyi gözleri yaşıyordu. “İntihara ölüm!” diye haykırdı. Sevinçten, on kadını feda edebilirdi — kadınları da hesaba katıyordu. Fischerle’nin kendisine bundan sonra yaptığı açıklamayı, hevesle, dolayısıyla kolayca kabul etti. Ortağın uzun boylu olması fikrine güldü, bu çok hoşuna gitti çünkü. “Isırır mı?” diye sordu. Kendisini sabahlan iş yerine götüren ve akşamları eve getiren ince uzun köpeğini düşünüyordu. “Hele bir denesin!” dedi Fischerle gözdağı verir bir ses tonuyla. Bir an için, körün seferlerine biçtiği 300 şilinin az olabileceğini, ona daha büyük miktarları teslim edebileceğini geçirdi aklından; adam gerçekten çok hevesli görünüyordu. Fischerle kendi kendisiyle pazarlık etti; bir seferinde beş yüzlük kazanmak ne güzel olurdu! Ama öte yanda bu kadar parayı yitirmeyi göze alamazdı, böyle bir zarar onun sonu olabilirdi, bu nedenle isteklerini dört yüzde frenlemeye çabaladı. Kör, meydana gidip, kilisenin önünde beklesindi onu.

Kör, gözden yiter yitmez gezgin satıcı vaktinin geldiğini sandı. Birkaç küçük ve acele adımla kambura yetişti ve yanında uygun adım yürümeye başladı. “Pıtrak gibi yapışıyorlar, değil mi?” dedi. Başını eğdi, ancak, Fischerle’ninkine dek indirmeyi beceremedi; cüce, şef olduktan beri boyu iki kat uzamış gibi, konuşurken başını kaldırıyor, yukarı bakıyordu. Fischerle susuyordu. Bu adamla içli dışlı olmak niyetinde değildi. Öteki üç kişiyi, Cennetin Yıldızları altında Tanrı tarafından gönderilmiş gibi bulmuştu; buna karşı ayağını denk almaya kararlıydı. Bugün çalıştırırım, tamam, dedi içinden. Gezgin satıcı, “Pıtrak gibi yapışıyorlar, değil mi?” diye yineledi Fischerle’nin sabrı taşmıştı. “Bana baksana sen, çeneni kapasan iyi edersin!” dedi. “Sen bir işçisin! Burada benim sözüm dinlenir. Kendi sözünü dinletmek istiyorsan git kendine başka bir iş bul!” Satıcı toparlandı ve kendini koyvererek âdeta iki büklüm oldu. Az önce birtakım hesaplarla ovuşturduğu elleri şimdi göbeğinin üzerinde üst üste konmuştu. Başı, kolları ve sırtı şiddetle seğiriyordu. Kambura ölmecesine boyun eğmeye hazır olduğunu başka nasıl gösterebilirdi? Sinirsel tepkilerinin karmaşıklığı içinde, ayaklarını yeterince saygın bir biçimde gözden yitirmek için bir amuda kalkmadığı kaldı. Uykusuzluk hastalığından kurtulması tehlikeye girmiş bulunuyordu. “Servet” sözcüğü,

sanatoryumlarla ve pahalı sağaltımlarla aynı anlama geliyordu. Onun cennetinde, kesin sonuç veren uyuma iksirleri olacaktı. Orada, bir kez bile uyanmadan koca bir on beş gün uyuyabilirdi insan. Uykuda yemek yiyecektin. İki hafta sonra uyanacaktın —daha kısa sürede kalkmak yasaktı — eh, boyun eğmek zorundaydın, başka ne yapabilirdin ki? Doktorlar polis kadar sıkıydı. Sonra yarım gün kâğıt oynamakla geçirebilirdin. Bu iş için, yalnızca birinci sınıf işlerle uğraşan iş sahiplerinin girebileceği özel bir salon vardı cennette. Birkaç saat içinde müthiş zengin oluyordun, öylesine şanslı kesiliyordun orda. Sonra bir on beş gün daha uyuyabilirdin. Zaman... İnsanın isteyebileceği denli çok zaman... “Ne sallanıp duruyorsun? Sende hiç utanma yok mu!” diye çınladı Fischerle. “Ya derhal sallanmayı bırak ya da çek git, senden bana hayır yok anlaşılan!” Gezgin satıcı uykudan uyandı ve elinden geldiğince çabuk, titreyen kaslarını yatıştırdı. Gene tepeden tırnağa obur kesilmişti.

Fischerle, bu kuruntulu adamı sepetlemek için küçücük bir neden bile olmadığını anladı, öfkeden kudurmuş bir halde buyruklarını sıralamaya başladı. “Dikkat et bakalım, yoksa şeyine tekmeyi yersin! Sana bir paket vereceğim. Paket, anlaşıldı mı? Senin gibi bir sokak satıcısı bir paketin ne olduğunu bilir. Onu alıp Theresianum’a götüreceksin. Bu konuda sana başka bir şey söylememe gerek yok. Zaten kafasızlığından gününün çoğunu orada geçiriyorsun. Kitap bölümüne giden camlı kapıyı itip açarsın, öyle sallanıp durma dedik! Böyle oynayıp durursan camlı kapıyı kırarsın, bu da senin bileceğin iş elbet. Pencerede, ince, uzun, efendice bir beyefendi göreceksin. Bu benim iş arkadaşımdır. Yanına git, ama ağzını açıp bir şey söyleme. O sana bir şey demeden konuşursan, arkasını döner, sen de orada kalakalırsın. Onun huyu böyledir. Yetkili bir kişidir, anlaşıldı mı. Bu yüzden çeneni tut! Yaptığın zararlara karşı hakkında dava falan açtırmak istemem. Ama bir yanlış yaparsan, gözünün yaşına bakmam, bunu iyi belle; alnımın teriyle sahip olduğum bu işimi bozmana göz yumamam! Sinirlinin tekiysen, hemen dehlen! O lağımcıyı sana yeğlerim. Nerde kalmıştık? Söyle bakayım, nerde kaldık?” Fischerle, Kien’le birkaç günlük ilişkisi sonucu edindiği yüksek sınıf konuşma biçimini yitirdiğinin farkına vardı birden. Bu yapmacıklı işçiyle anlaşmak için ancak ve ancak böyle konuşmak gerekliğini düşündü. Sakinleşmek için susmuştu; ve bu fırsatı, nefret ettiği rakibi gafil avlayarak değerlendirmek istedi. Ne var ki satıcı hemen atıldı:

“Senin efendice bir iş arkadaşın var ve ben bir şey söylemeyeceğim.” “Hah, yola geliyorsun, yola geliyorsun.” diye gakladı Fischerle, “Paketin nerde peki?” “Elimde tutacağım.” Bu düzenbaz yaratığın alçakgönüllülüğü Fischerle’yi çıldırtıyordu. “Hıh! “ diye göğüs geçirdi, “Sana meram anlatana dek bir kambur daha büyür sırtımda.” Satıcı Fischerle’nin sözlerini hiç üstüne alınmadı, sırıtarak sövgüyü hörgüce maletti. Onca uzun boylu olmasına karşın, davranışlarının izlenmesi olasılığına karşı önlemli davranıyor, sinsice yere bakıyordu. Fischerle, hiçbir şeyin farkında değildi. Sövüp sayacak bahaneler ve övgüler arıyordu kafasında. Cennetin Yıldızları altında duyulagelen bayağı sövgüleri kullanmak istemiyordu, bu sözcükler, pavyonun sakinleri üzerinde pek etki yaratmazdı. Boyuna “Kaz kafalı” deyip durmak sıkıcıydı. Ansızın adımını, satıcıyı yarım adım geride bırakacak kadar hızlandırdı, sonra aşağılayıcı bir tavırla arkasına döndü ve “Daha şimdiden yoruldun ha? Bak ne yap biliyor musun,” dedi, “git kendini denize at.” Sonra açıklama ve buyruklarını sürdürdü. Uzun boylu iş arkadaşından 100 şilinlik bir “ödeme” istemesi gerekliğini, ancak, bunu arkadaşı tarafından yolu kesilip kendisine bir söz söylendiğinde yapacağını, sonra da sözle vakit yitirmeden parayla ve de paketle meydandaki kilisenin arkasına geleceğini kestirmeden ve de üstüne basa basa anlattı. Gerisini oraya gidince öğrenirdi. Bu işine değgin, iş arkadaşına bile ağzını açıp bir söz söylese, tamam, anında sepetlenecekti.

Fischerle’nin aklına satıcının oyunu açığa çıkarıp, ötekilerle birleşebileceği fikri geldi, bunun üzerine biraz yumuşadı. Saldırılarının hızını azaltmak için adımlarını yavaşlattı ve öteki şöyle bir metre kadar öne geçince, ‘Dur, nereye gidiyorsun?” dedi. “O kadar da acelemiz yok!” Satıcı bunu yeni bir oyun olarak kabul etti. Fischerle’nin, sanki hâlâ Cennetin Yıldızları altında oturan iki akranmışlar gibi dostça ve sakin bir sesle konuşmasını, kendisinin, parayı aldıktan sonra bildiğini okumasından korkmasına bağladı. Sinirli olmasına sinirliydi ama aptal değildi. İnsanları ve onların niyetlerini pekâlâ anlardı; onları kibrit, pabuç bağı, mektup kâğıdı, hatta sabun almaya razı etmek için, başarılı bir diplomattan çok daha kurnaz, hoşgörülü ve hatta ağzı sıkı olması gerekirdi. Yalnızca, uzun, upuzun bir uykuyu düşlemekle meşgul olduğu zaman düşünceleri belli belirsiz bir sisin içinde erirdi. Yeni işin başarısının, bir gize bağlı olduğunu kavramış bulunuyordu.

Fischerle, yolun geri kalan kısmında, görünüşte çok zararsız olan uzun boylu, efendice beyefendi arkadaşının huyunun ne denli tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini, birkaç değişik örnekle açıklamaya ayırdı. Son savaşta öyle uzun süre savaşmıştı ki, aklını oynatmıştı. Bazen günlerce kımıltısız oturur, hiç kimseye bir fiske dokunmazdı. Ama ona tek bir söz bile söylesen, eski asker tabancasını alır, seni olduğun yere yığardı. Mahkemeler bu konuda hiçbir şey yapamıyorlardı, çünkü adamın aklı başında değildi, cebinde de *doktorluk* diploması vardı. Polis onu tanıyordu. Ama içeri tıkmanın ne yararı var, diyorlardı, nasılsa gene salacağız. Zaten adamı anında öldürmüyor, ayaklara ateş ediyordu. Kurbanları genellikle bir iki hafta içinde iyileşiveriyorlardı. Onu çileden çıkaran tek bir şey vardı hayatta: Soru sormak. Sordun mu, tamam. Tek bir soruya dayanamaz. Diyelim biri kalktı, güzel güzel nasıl olduğunu sordu. Tamam. Bir saniye sonra soruyu soran masum adam ceset haline gelir. Böyle durumlarda iş arkadaşım doğru yüreğe nişan alır. Adamın huyu bu. Can çıkmayınca huy çıkmaz. Sonradan pişman olur. Bugüne dek altı tane gerçek ceset yerine yerleştirilmiştir. Herkes onun bu tehlikeli alışkanlığını bilir, yalnızca altı kişi ona soru sormuştur. Bu huyu olmasa, insan onunla çok iyi iş yapabilirdi.

Satıcı bu sözlerin tekine bile inanmadı. Ne var ki, hemen alev alıveren türden bir imgelemi vardı. Karşısında iyi giyinmiş bir beyefendi duruyordu şu anda ve daha sen gözünü açmadan tetiği çekip öbür dünyaya yolluyordu. Her ne koşul altında olursa olsun soru sormamaya ve gizi daha başka yollardan açığa çıkarmaya karar verdi.

Fischerle parmağım dudaklarında koydu ve “Şşt!” dedi. Kiliseye varmışlardı ve kör, gözlerinde bir köpeğinkini andıran bir adanmışlıkla durmuş, onları bekliyordu. Bu arada tek bir kadına bile bakmamış, yalnızca birkaçının önünden geçtiğini görmekle yetinmişti. Büyük bir sevinç içinde olduğundan, iş arkadaşlarını kibarca karşılamayı çok isterdi; zavallılar üç gün sonra şeylerine tekmeyi yiyeceklerdi, ama o yaşam boyu sürecek bir işin sahibiydi. Gezgin satıcıyı, sanki yıllardır görmemiş gibi hararetle karşıladı. Kilisenin arkasında üçü Fischerin’le karşılaştılar. Öyle bir koşmuştu ki kadıncağız, kendine gelebilmek için on dakikadır soluyordu. Kör, kadının kamburunu okşadı. “Ne haber Nine!” diye bağırdı ve kırış kırış, pörsük yüzü tümüyle güldü. “Bugün şansımız gülüyor!” Belki bir gün

bunun da gönlünü hoş ederdi. Fischerin, bir çığlık attı. Kendisine dokunan elin Fischerle'nin eli olmadığını hissetmişti, kendi kendine, hayır, o, dedi, sonra kör adamın kaba sesini duydu. Kadının çığlığı korkulu çığlıktan sevinçliye ve sevinç çığlığından düş kırıklığına dönüştü. Fischerle'nin sesi çekiciydi. *Asıl* onun gazete satması gerekirdi! Herkes akın akın gelir alırdı. Ama o çalışmaya değil oturmaya layıktı. Çalışmak onu yorardı. Aslında, böyle şef olarak kalması daha iyiydi doğrusu.

Çünkü yalnız sesinin çekiciliği değil gözlerinin keskinliği de çok kişide rastlanan özelliklerden değildi. İşte, lağımcı köşeyi dönmüş geliyordu. Onu önce kendisi gördü, ötekilere 'kımıldama"malarını söyledi ve acele adımlarla onu karşılamaya gitti. Körü kilisenin kapısının önüne çekti, paketi —tıpkı başlangıçta olduğu gibi kollarında durmaklaydı— ve sağ elinin parmakları arasından iki yüz şilin kâğıt parayı aldı. On beş şilin saydı ve parayı adamın kendi eliyle açmak zorunda kaldığı eline koydu. Bu anda, lağımcının dili bağlanmış olan ağzı raporunun ilk tümcesini söyledi. "Çok iyi geçti," diye söze başladı. "Tamam, anladım!" diye haykırdı Fischerle. "Yarın tam dokuzda. Dokuzda. Burada. Tam burada. Dokuzda burada!" Lağımcı, ağır adımlarını sürükleye sürükleye yürümeye ve aldığı parayı yeniden saymaya başladı. İnatlı bir duraksamadan sonra "tamammış" dedi. Cennetin Yıldızları'nın kapısına varıncaya dek alışkanlığıyla mücadele etti, sonunda yenik düştü. On beş şilin karısına, beş birasına. Kararını da bozmayacaktı. Başlangıçta, paranın hepsini içkiye yatırmayı düşünmüştü.

Fischerle, ne kötü bir plan yaptığım ilk kez kilisenin kapısında anladı. Paketi şimdi Fischerin'e verse, yakında duran satıcı her şeyi görecekti. Verilen paketin, aynı paket olduğunu anladığı anda, o güzelim giz açığa çıkmış olacaktı. Neyse ki. Fischerin, onun aklından geçenleri okumuş gibi kilisenin kapısına geldi, "Sıra bende," dedi. "Sen hele dur, acele etme!" diye seslendi satıcıya kambur ve kadına döndü, paketi ona verdi. "Haydi yaylan!" dedi. Kadın koşar adımlarla uzaklaştı. Kamburu, paketi ötekilerin gözünden gizliyordu.

Kör, bu arada gezgin satıcıya kadınlara asılmanın anlamsız olduğunu anlatıyordu. Bir erkeğin, her şeyden önce bir işi olmalıydı, insanın gözlerini açık tutabileceği bir iş... Kör olmakla insanın eline bir şey geçmezdi. Herkes sanıyor ki, köre benzeyen adama canı ne isterse yapabilir. Ama

dünyada işin iş mi, kadınlar kendi istekleriyle sürü sürü gelirler ayağına — öyle ki, hepsini birden nerede becereceğini bile şaşırırsın. Sıradan insanlar, bu işten hiç anlamazlar. Köpek gibidir onlar, nerede yaptıkları umurlarında değildir. Pis mendeburlar! Ama o — yani kör onlara benzemez! At kılından döşeği olan iyi bir yatak ister, odada güzel bir soba ister, —o pis kokulu gaz sobalarına dayanamaz— biraz da şöyle ağızlara layık şeyler ister. Tüten sobalara dayanamaz, ciğerleri savaştan sonra biraz zayıflamıştır, öyle önüne gelen kadınla şey yapanlardan değildir. Eh, elbette dilenciyken, şansını hemen hemen her yerde denerdi. Şimdi gidip kendine güzel bir giysi alacaktı, işi tıkırındaydı, denizde kum, onda para, seç seç al! Şöyle yüz kadar iyi parçayı sıraya dizecekti, hepsine birer çimdik —soyunmaları gerekmezdi, dışardan anlardı malı— üç dört tane seçiverirsin, eyvallah. Bir seferde daha fazlasını eve götürmek sağlığına zararlıydı. Artık kimse ona düğme yutturamayacaktı. “Çift kişilik bir yatak bakmalı!” diye göğüs geçirdi, “üç tane etli butlu lokumu nereye sığdırırım sonra? Gezgin satıcının derdi başkaydı. Fischerin’in kamburunun öte tarafını görebilme çabası içinde boynunu çıkarıyordu adeta. Kadının elinde bir paket var mıydı, yok muydu? Lağımcı bir paketle gelmiş, eli boş gitmişti. Neden Fischerle onu kilisenin kapısının önüne götürmüştü? Hiçbirini göremiyordu insan, ne Fischerle ne lağımcı ne de Fischerin görünmüyordu kapının önündeki sütunlardan. Paket, kilisede saklanıyordu mutlaka. Harikulade bir fikir! Kilisede çalıntı mal bulunacağı kimin aklına gelir? Şu kambur akıllı adam vesselam. Paket çok ilginç — kokaindir mutlaka. Sinsi hırsız bu büyük işe nasıl girdi acaba?

O sırada cüce koşarak yanlarına geldi, “Sabırlı olun baylar!” diye haykırdı. “Karı o çarpık bacaklarıyla gidip gelene dek biz tahtalı köyü boylarız.” “Ben tahtalıköye yokum, şef!” diye bağırdı kör. Satıcı, “Sonunda hepimizin gideceği yer orası, efendim,” dedi son derece dalkavuk bir tavırla, aynı zamanda ellerini, avuçları havayı dönecek şekilde açtı. Fischerle’nin yapacağı bir hareketi onun yerine yapıyor havalarındaydı. “Ah!” diye ekledi, “Şurada iyi bir satranççı olsaydı, ama hiçbirimiz de bir şampiyonla oynayacak kadar bilmiyoruz oyunu.” Fischerle alınmıştı. “Şampiyon şampiyon,” diyerek başını salladı. “Üç aya kalmaz dünya şampiyonu olacağım baylar.” İşçilerinin ikisi de sevinçle birbirlerine baktılar. Kör, ”Yaşasın dünya şampiyonu!” diye haykırdı ansızın. Cennetin Yıldızları’nın

altında, yalnızca “Mandoline kulak verin” demek için ağzını açan Gezgin satıcı, ince, cıvıl cıvıl sesiyle bu pohpohlama hareketine katıldı. “Dünya” sözcüğünü ağzından çıkarmayı becerdi, ama “şampiyon,” boğazına takıldı. Neyse ki, günün bu saatinde küçük alanda tek bir canlı bulunmuyordu, kentteki uygarlığın en ileri karakollarından biri olan polis, ortalıkta yoktu. Fischerle, alkışları kabul ettiğini belirtmek üzere sessizce eğilerek selam verdi ama aynı anda, fazla ileri gittiği düşüncesiyle gakladı: “Ne yazık ki iş saatlerinde daha sessiz olunmasını istemek durumundayım! Lütfen konuşmayınız!” Gelecekteki tasarılarını anlatmak isteyen ve cüceyi pohpohlamakla buna hak kazandığını düşünen kör, “Bu da nesi?” diye diklendi. Gezgin satıcı parmağını dudağına dayadı ve “Her zaman söylerim, sükût altındır,” dedi, ve sustu.

Kör, kadınlarıyla baş başa bırakılmıştı. Zevklerinden yoksun kalmaya göz yumamazdı, bu yüzden sesli sesli konuşmayı sürdürdü. Kadınların peşine düşmenin bir yararı olmadığını söylemekle başladı, iki kişilik yatakla bitirdi, sonra, Fischerle’nin bu meselelerden anlayacak denli anlayışlı olmadığı izlenimini edindiğinden, albaştan etti ve kendisi için hazırda bekletilen yüz ya da daha çok kadını ayrıntılarıyla anlatma işine koyuldu. Hepsini de müthiş birer kıçla donattı ve ağırlıklarını elliliklerle ölçtü; bu sayıyı her seferinde arttırıyordu. Altmışlıklara örnek olarak seçtiği altmış beşinci kadına geldiğinde, kadının yalnız kıçı yüz kilo gelmekteydi. Aritmetiği zayıftı, bu yüzden ortaya bir sayı attı mı, bir daha değiştirmiyordu. Ama gene de yüz kilo ona biraz abartmalı geldi. “Söylediklerim, Tanrı kelamı gibi doğrudur,” dedi. “Yalan söylemeyi hiç beceremem, savaştan bu yana ağzımdan tek yalan söz çıkmamıştır!” Bu arada, Fischerle dilediği gibi düşünme fırsatı bulmuş oldu. Kafasında nerdeyse te- tepe oluşturan satranç düşüncelerini ne yapıp yapıp bastırmalıydı. İşleri yarıda bırakmasına neden olabilecek tek şey, dayanılmaz bir satranç oynama isteği duymasıydı, işte onu en çok korkutan, böyle bir olasılıktı. Bu, iş yaşamının sonu demek olurdu. Ceketinin sağ cebinde duran ve aynı zamanda taşlara kutu görevi gören satranç tahtasına eliyle tık tık vurdu, taşların kutunun içinde heyecanla zıpladığını duydu ve “Sakin olun bakalım!” diye mırıldandı, sonra, çıkan sesten bıkıncaya dek vurmasını sürdürdü. Gezgin satıcı kokaini düşünüyor ve uyuma gereksinmesine bir etkisi olup olmayacağım hesaplıyordu. Paketi kilisede

bulursa, bir iki parça çıkarıp deneyecekti. Ne var ki, böyle uyuşturuculu bir uyku sırasında düş görürüm diye ödü kopuyordu. Düş görmektense, uyumamayı yeğlerdi. Onun istediği gerçek bir uykuydu, birileri gelip onu doyursun, ama bu işi onu uyandırmadan yapsın, o da en azından bir on beş gün uyusundu.

O sırada Fischerle, Fischerin'in kendisine ateşli ateşli işaret etlikten sonra kiliseye girerek gözden yittiğini gördü. Körün koluna yapıştı, "Evet, çok haklısın!" dedi, gezgin satıcıya döndü, "Sen burada dur!" diye ünledi, sonra birincisini kilisenin kapısına dek sürüklercesine götürdü. Orada beklenesini söyledi ve Fîscherin'i kilisenin daha da içine çekeledi. Kadın çok heyecanlıydı, bu yüzden konuşamıyordu. Sakinleşmek için paketi ve 250 şilini kamburun eline tıktı. Kambur parayı sayarken kadın derin bir soluk aldı ve gene soluk soluğa "Bana, siz Bayan Fischerle misiniz, diye sordu," dedi "Sen de dedin ki..." diye haykırdı cüce, aptalca bir yanıt verdi de işini bozdu diye yüreği ağzına gelmişti; tamam, her şeyi berbat etmişti mutlaka, etmişti ve muradına ermişti aptal salak! Bayan Fischerle olabileceğini aklından geçirse sevinçten çıldırıyor geberesice! Bu karıya da hiçbir zaman dayanamamıştı zaten — ya oradaki koca eşek, ne diye kalkıp böyle bir soru soruyor, karımla tanışmıştı ya! Bunun da kamburu var, benim de kamburum var diye bizi evli sanmak mı gerek; herif işin aslın anladı sonunda, şimdi şu pis 450 şilinle yetinip kaçmak zorunda kalacağım, nasıl da faka bastık! "Sen ne dedin?" diye bağırdı ikinci kez. Kilisede olduğunu unutmuştu. Kiliselerde genellikle saygılı ve önlemli davranırdı, çünkü burnu bas bas bağırır, kendini belli ederdi. "Hiçbir-şey- söylemeyecektim-ya!" Kadın her sözcükten sonra hıçkırıyordu. "Başımı salladım." Yitirdiğini sandığı para, cücenin yüreğinden inen bir yük gibi uçtu. Ama kadının verdiği korku, büyük bir öfkeye kapılmasına neden oldu. Bunun kafasını uçurmak isterdi. Ne yazık ki buna vakti yoktu. Kadını kiliseden dışarı iteledi ve kulağına şöyle hırladı: "Yarın gidip o pis gazetelerini satabilirsin! Bir daha tekini bile okuyamayacağım!" Kadın, cüceyle birlikte, işini de yitirdiğini anlamıştı. Kaç para yitirmekle olduğunu hesaplayacak durumda değildi. Bir beyefendi, onu Fischerle'nin karısı sanmıştı ve ağzını açıp bir şey söylemesine izin verilmemişti! Herkes onun cüceye ait olduğunu biliyor, ama kendisi hiçbir şey söyleyemez. Ne büyük bir darbeydi bu yediği! Ne korkunç bir darbe! Yaşamı boyunca böylesine mutlu olmamıştı. Evine

gidinceye dek hiç durmadan hıçkıra hıçkıra ağladı: “O, dünyada tek varlığım!” Cücenin ona yirmi şilini vermediğini aklına bile getirmiyordu, aslında bu miktar, kötü günlerde, toplayabilmek için bir hafta koşuşmasını gerektiren bir paraydı. Nakaratına kendisine “Bayan Fischerle” diyen beyefendinin imgesini de katlı. Herkesin ona nasılsa Fischerin dediğini unutmuştu. Bir de, beyefendinin nerde oturduğunu, ya da nereye gitmekle olduğunu bilmediğine ağlıyordu. Bilseydi, tanrının her günü bir gazete sunardı ona. Adam da sorusunu yinelerdi.

Fischerle kadından kurtulmuştu. Onu bilerek aldatmış değildi. Korkusundan doğan öfke ve daha sonra içinin rahatlamasıyla o da aklını yitirmişti bir an. Ama aslında bir şey fark etmezdi, kadın işi gerektiği üzere yapsaydı bile ona parasını vermemenin yollarını arardı kuşkusuz. Paketi köre verdi ve ona dikkatli gitmesini, çenesini tutmasını önerdi, işinin sürekliliği bunlara bağlıydı çünkü. Kör, gözlerinin önünde, sahicileri kadar büyük ve canlı duran kadınları unutmak için gözlerini kapamıştı bu arada. Açtığında, hepsi, en şişmanı bile ortadan yitti, bunun üzerine azıcık pişmanlık duydu. Onların yerine, yeni görevlerini ayrıntılarıyla aklından geçirdi. Dolayısıyla, Fischerle’nin önerileri gereksizdi, işinin, ivedilik gerektiren bir İş olmasına karşın, Fischerle onu hemen gönüllü yollamamıştı; bu düğmeler meselesini gereğinden fazla büyütmüştü. Karşı cinse karşı doğuştan ilgisiz olan kendisi, şu adamın kadınları elde etmeyi ne denli istediğini imkânı yok bilemezdi.

Sokak satıcısının yanına döndü. “Bir işadamı da böyle bir alçağa inanır mı yani! Ama n’aparsın!” dedi. Bir işadamı olarak kendisini, alçaktan, ayrı gören öteki, “Ne kadar haklısınız!” dedi. Cüce —dört yüz şilini yitirmek düşüncesi onu yaşamdan bezdirdiğinden— “Yaşamaktan amaç nedir?” diye sordu. “Uyumak,” diye yanıtladı onu satıcı. “Sen ve şu uykun!” dedi cüce; —gece gündüz ve de her gün, uykusuzluktan yakınan— satıcının uyuduğu düşüncesi cücenin kahkahadan kırılmasına neden oldu. Gülünce burun delikleri, tümüyle açılmış iki koca ağızı andırıyordu; bunların altında iki küçük yarık, yani ağzının iki ucu ortaya çıkıyordu. Bu kez öyle bir gülüyordu ki, herkes nasıl sarsıla sarsıla gülerken göbeğini tutarsa bu da kamburunu tutmak zorunda kaldı. Ellerini kamburunun altına koydu ve bedenini sallayan her sarsıntının hızım kesti.

Daha gülme nöbetinden yeni kurtulmuştu ki —gezgin satıcı, uyumayı tasarladığı uykunun böylesine kuşkuyla karşılanması karşısında ruhunun derinliklerine dek yaralanmıştı— kör ortaya çıktı ve kilisenin kapısı önünde gözden yitti. Fischerle kendini adamın üzerine attı ve parayı elinden kaptı, miktarın tamam olması karşısında şaşırdı —yoksa ona beş yüz iste mi demişti, hayır, dört yüz istemesini söylemişti— ve heyecanım gizlemek için sordu:

— Nasıl gitti?

— Tokmaksız kapıda biriyle karşılaştım, bir kadın, sen şükret, elimde şu paketi öylesine aptalca taşıyor olmasaydım, gidip kadına bindirecektim, öyle şişmandı ki! Senin iş arkadaşın biraz kafadan kontak.

— Ne demek? Ne demek istiyorsun?

— Bozulma ama, adam kadınlardan pek hoşlanıyor! Dört yüz çok para dedi. Kadın yüzünden, dedi, o anlıyormuş, parayı vermek de istermiş. Bütün belalar kadınların başının altından çıkıyor. Onunla iki laf etmeme izin verilmiş olsaydı, ah, sersem kafa! Kadınlar! Kadınlar! Kadınlar olmasaydı ne için yaşayacaktım? Lokum gibi birine tosladık, herif kalkmış olay çıkarıyor!

— Onun huyu öyledir. Sultanlığını yaşamak için bekârlığını sürdürüyor. Ona karşı konuşmam, dostumdur çünkü. Senin de onunla konuşmana izin veremem, duygularını incitirsin yoksa. İnsan dostunun duygularını incitir mi? Ben seninkileri incittim mi hiç?

— Hayır, doğruya doğru, hakkını yememek gerek, altın gibi bir yüreğin vardır senin.

— Hah, şöyle. Yarın saat dokuzda gelirsin, tamam mı? Ağzını da sıkı tutacaksın, tamam mı, çünkü benim dostumsun! Bir insan düğmelerle hiçe indirilebilir miymiş, göstereceğiz onlara!

Kör gitti. Kendini öyle iyi hissediyordu ki, cücenin iş arkadaşının gariplikleri hemen unutuverdi. Yirmi şilinle neler neler yapılmazdı. İşe, en önemli şeylerden başlamalıydı. En önemli şeylerse bir kadınla bir yeni giysiydi, yeni giysi, yeni bıyığına uygun diye siyah olmalıydı; yirmi şiline siyah giysi alınmazdı. Hem, kadına para gerekli.

Gezgin alıcıya gücenmiş ve meraklanmış olduğundan, önlemi de her zamanki korkaklığını da unutmuştu. Paketleri değiştirerek cüceyi şaşırtmak istiyordu. Paketi bulmak için küçük de olsa koca bir kiliseyi baştan aşağı taramak hiç işine gelmiyordu. Birden bir yerden fırlayarak nerelerde olduğu konusunda bir fikir edinecekti, çünkü, nasılsa cüce de paketin yanından geliyor olacaktı. Onu kapıda karşıladı, paketini aldı ve tek söz etmeden gitti.

Fischerle yavaşça onu izledi. Bu dördüncü girişimin sonucunun parasal önemi pek büyük değildi; ilkeyi bozmamış olmak için işi sürdürüyordu. Kien, bu yüz şilini de öderse, yalnız Fischerle'nin eline geçecek olan —950 şilin— cüzdanı bulduğu için aldığı ödülden büyük bir paraydı. Kitapçıya karşı hazırlanmış olan bu katakullinin çevrildiği süre içinde, Fischerle, daha dün, onu yolmaya kalkan bir düşmanla savaşmakta olduğu gerçeğini bir an bile aklından çıkarmamıştı. Eh, insan kendi canını kurtarmaya bakmalıydı, değil mi? Bir katille karşılaşsan, katil olmak zorunda kalırsın; bir dolandırıcıya çatarsan, sen de dolandırıcı olmak zorundasın. Gerçi, bu iş başkaydı. Yaratık, belki de ödül parasını geri isteyecekti, belki işleri daha da ileri götürecek —insanların aklına olmadık fikirler gelir çünkü— ve tüm servetini tehlikeye atacaktı. Bu tüm servet, bir zamanlar Fischerle'nin ellerindeydi, dolayısıyla onu ondan geri almaya hakkı vardı. Gerçi, fırsat elden gitmişti belki de. Parlak fikirler, öyle herkesin aklına gelmez. Yaratığın huyu da Fischerle'ninkine benziyorsa ve Fischerle'nin satranca tutkun olduğu gibi, ödül parasını geri almaya kararlıysa, işler kızışırdı. İnsan, karşısına nasıl bir müşterinin çıkacağını ne bilsin? Belki adam boyundan büyük laflar ediyor, belki de parayı verdiğine pişman olan zavallı bir saftaloz, birdenbire, "Dur, bu kadar yeter!" deyiverecek. Böyle de yapabilir ve yüz şilincik için, ödül parasını geri alma şansını yitirebilir. Cebindeki son kuruşun bile kendisinden alınacağını ve karşılığında hiçbir şey verilmeyeceğini nerden bilsin? Bu kitapçıda şu kadarcık akıl varsa —bu izlenimi verdiğinden, var olduğunu kabul etmek gerekir— tek kuruşu kalmayıncaya dek parayı verir. Fischerle bu kez, yaratıkta bu kadar akıl olup olmadığını düşünmeye koyuldu; kendisinin satrançla geliştirdiği türden bir mantığa herkes sahip olamazdı kolay kolay. Ona kişilikli adam gerekti, kendisi gibi kişilikli, başına gelecekleri düşünmeden sonuna dek onunla yürüyecek bir adam; böyle bir adam sevinerek ücret verirdi, böyle

bir adam onun iş arkadaşı da olabilirdi, yeter ki onu bulsun; onunla karşılaşmak için Theresianum'un kapısına dek gidecek, orada onu bekleyecek. Ne olursa olsun, onu sonradan sınayabilir.

Kişilikli bir adam yerine gezgin satıcı çıktı karşısına. Birden kuşkuyla durdu satıcı. Şefle karşılaşmayı beklemiyordu. Öngörülen miktardan yirmi şilin fazlasını istemeye cesaret edememişti. Pantolonun paraların tıkılı olduğu sol cebine yapıştı —paraların orda olduğu anlaşılmıyordu— ve paketi yere düşürdü. Fischerle bir an için malların başına gelenleri umursamadı; anlamak istediği bir şey vardı. İşçisi yerden paketi almak üzere diz çöktü; Fischerle de aynı hareketi yaptı — öteki buna şaşırdı. Yere çöker çökmez satıcının sağ eline yapıştı ve yüz şilini aldı. Öteki, amma da numara, diye döşündü. Biricik paketin başına bir iş gelecek diye ödü koptu, ama ben de niye çabucak içine bakmadım sanki, neyse artık çok geç. Fischerle kalktı ve dedi ki: "Düşme! Paketi eve götür, yarın sabah onunla birlikte tam dokuzda kilisede hazır ol! Haydi eyvallah." "Hey! Bizim komisyondan ne haber?" "Affedersin, unuttum" —farkında olmadan doğru söylüyordu— "işte, al!" Adamın parasını verdi.

Gezgin satıcı döndü ("Yarın saat dokuzda ha? Sen öyle san"), kiliseye gitti. Bir sütunun ardında bir kez daha diz çöktü ve işini yaparken biri geliverir diye dua ediyormuş gibi durdu, paketi açtı. İçinde kitap vardı. Yüreğindeki son kuşku da yok oldu. Aldatılmıştı. Gerçek paket bir başka yerdeydi. Kitapları topladı, bir peykenin altına gizledi ve aramaya başladı. Durmadan dua ederek dizleri üzerinde yürüye yürüye kiliseyi dolaştı ve gene dua ederek bütün peykelerin altına baktı. Her yanı aradı; bu fırsat, her zaman ayağa gelen türden bir fırsat değildi. Birkaç kez gizi bulduğunu sanmıştı, ama eline gelen kara kaplı bir dua kitabından başka bir şey değildi. Bir saat sonra, dua kitaplarına karşı onulmaz bir kin duygusuna sahip oldu. İki saatin sonunda sırtı ağrımaya başladı ve dili, sarsak sarsak ağzından dışarı sarktı. Dudakları, dua sözcükleri mırıldanıyormuş gibi kımıldamaya devam ediyordu. Bitirdiğinde, baştan başladı. Hareketlerini mekanik olarak yineleyecek denli akılsız değildi. Bir şey bir kez gözden kaçarsa, ikinci kez de kaçardı, bunu biliyordu işte ve bu yüzden hareketlerinin sırasını değiştirdi. Bütün bu süre içinde kiliseye birkaç kişi geldi. Olağandışı seslere karşı kulaklarını dört açınıştı, böyle bir şey duyduğunda mum gibi duruyordu. Dindar bir ihtiyar kadın, tam yirmi dakika tuttu onu; kutsal gizi,

kadın kendisinden önce ortaya çıkaracak diye ödü kopuyordu. Bu yüzden onu dikkatle izledi. Kadın orada durduğu sürece oturmayı bile göze alamadı. Öğle sonrasının ilk saatlerinde, bu aramayı kaç saattir sürdürmekte olduğu konusunda hiçbir fikir yürütemez oldu, ancak tökezliyor, soldan, sağdaki peykelerin üçüncü sırasına ve sağdan, soldaki peykelerin üçüncü sırasına zikzaklar çiziyordu. Bu, kendi kendine saptadığı som arama yöntemiydi. Akşama doğru yere kapaklandı ve bitkinlikten uyuyakaldı. Son ereğine varmış oluyordu böylece, ne var ki, iki hafta dolmadan, daha o gece kilise kilitlenirken kilise bakıcısı onu sarsarak uyandırdı ve kapıdışarı etti. Gerçek paketi unutmuştu.

Açıklamalar

FİSCHERLE gözlerini delicesine kırparak birden camlı kapıdan daldığında, Kien onu yumuşak bir gülümsemeyle karşıladı. Yakınlarda yüklendiği bu merhametli görev, onun ruhunu yumuşatmış ve kendisine yabancı gelen şeylere soylu yakıştırmalarda bulunmasına, iyi ve güzel dışında hiçbir şey görmemesine yol açmıştı. Ruhu, şu yanıp sönen melankolik işaret lambalarının ne anlama gelebileceğini soruyordu; sel gibi akan sevginin taşkınlığı içinde önceden düzenlenmiş tüm işaretleri unutmuştu. Kien'in, kitaplara lanet okuyan insanlığa duyduğu güvensizlik kadar sarsılmaz olan inancı, doyasıya bayram ediyordu. İsa'nın —şu gizemli savurganın— zayıflığına hayıflanıyordu. Yiyecek ve şarap armağanları, körlere, topallara dağıtılan şifalar... birbirini izleyen onlarca mesel geçiyordu aklından; bu mucizelerle ne çok kitap kurtarılabilirdi, diye düşündü: Şu andaki durumunun, İsa'nınkine benzediğini hissediyordu. O da olsa aynı biçimde hareket ederdi; O'na göre İsa'nın sevgisi, Japonlarınki gibi yalnızca erekte bir sapma olarak görünüyordu, içindeki dilbilimci hâlâ yaşadığından, barışçıl günlerin gene bu topraklar üzerine gelmesi halinde, kendisini, mesellerin metinlerinin tümüyle yeniden incelenmesi işine adamaya karar verdi. Belki de, İsa aslında insanlardan söz ediyor değildi de barbar hiyerarşi, dilediği gibi değiştirmişti onun söylediği özgün sözleri. Aziz John meselinde, İsa'nın beklenmedik biçimde ortaya çıkışı, özellikle yapılagelen açıklamaların, meselde bir Yunan etkisinin varlığına göndermeler yapması nedeniyle, bu konudaki kuşkulara rahatlıkla zemin hazırlamış durumdaydı. Hıristiyanlığı, öz kaynaklarına geri götürmeye yetecek bilgiyle donanmış sayıyordu kendini; kulakları bu gerçekleri almaya daima hazır olan insanlığa, Kurtarıcı'nın hakiki sözcüklerini aktaracak ilk kişi olmayacaktı gerçi, ama gene de, içinde duyduğu inancın büyüklüğüne dayanarak, saptayacağı açıklamaların son açıklamalar olabileceğini umabilirdi.

Hu arada, Fischerle'nin yaklaşmakta olan bir tehlikeyi haber veren işaretleri Kien tarafından bir türlü anlaşılamadı. Sırasıyla bir sağ, bir sol gözünü açıp kapayarak uyarıcı göz kırmalarını sürdürdü bir sure. Sonunda kendini

Kien'in üzerine attı, koluna yapıştı ve "Polis!" diye fısıldadı —bildiği en korkutucu sözcük buydu. "Koşun! Ben önden kaçıyorum!" dedi ama kaçmadı, bir kez daha kapıda durarak, sözcüklerinin etkisini görmek istedi. Kien, acı dolu bir ifadeyle yukarıya, altıncı kattaki Cennete değil de Cehenneme baktı. Bu kutsal yere, mümkünse bugün, geri dönmeye ant içti. Kendisine acı veren ikiyüzlü kötülere, bütün kalbiyle lanet okudu. Gerçek bir aziz olarak, uzun bacaklarını harekete geçirmeden önce katı ama esaslı bir eğilmeyle cüceye teşekkür etmeyi unutmadı. Korkaklık yüzünden görevini unutursa, kendi öz kitaplığını korkunç bir ölüme bırakmış olabilirdi. Düşmanlarının aslında kendilerini göstermemiş olduklarını gördü. Neden korkuyorlardı? Yakanlarının ahlaksal gücünden mi? Günahkârlar ve kötüler için değil, masum kitaplar için yakarıyordu o. Bu arada, bunlardan birinin kılma dokunsunlar, işte o zaman onun daha önce hiç bilmedikleri bir yanını görürlerdi. O da Eski Ahit'ini biliyordu ve öç alacağı günü bekliyordu. Ey düşmanlar, diye haykırdı, beklenmedik yerlerde ortaya çıkıvermemden korkunuz. Şu anda, öfkemi de yanımda taşıyarak bu eşitsizlikler çukurunu bırakıyorum. Korkuyorum, çünkü sayısız milyonlar benim yanımda savaşmaktalar. Eliyle yukarıyı gösterdi. Sonra yavaşça kaçmaya hazırlandı.

Fischerle onu gözden yitirmemeye bakıyordu. Parasının, Kien'in cebinden çıkıp da dolandırıcıların eline geçmesine göz yumacak değildi. Bilmedik rehin tutkunlarının ortaya çıkmasından korkuyor ve burnu ve kollarıyla, Kien'i daha hızlı koşmaya çağırıyordu. Ötekinin hareketlerinin sakınımlı olmasından, geleceğinin bir çeşit güvenlik altında olduğu sonucunu çıkarmıştı. Anlaşılan yaratığın inadı inattı ve verdiği ödülü, geri almayı kafasına koymuştu. Onun bunca mantıklı olduğunu sanmamıştı, dolayısıyla şu anda ona karşı büyük hayranlık duydu. Bu güvenilir adamın yaptığı planı genişletmeyi tasarladı. Parasını, en kısa zamanda, pek büyük zahmetlere de katlanmadan ve de son kuruşuna dek elden çıkarmada Kien'e yardım edecekti. Ancak, her şeyden önce hayli yüklü olan bir serveti parçalara ayırmak yazık olacağından, Fischerle, yetkili olmayan kimselerin işe karışmasını engellemek için gerekeni yapmalıydı, iki ciddi adam arasındaki iş meseleleri, yalnızca ikisini ilgilendirirdi. Kien'in her adımına kamburunun neşeli bir zıplayışıyla katıldı; arada bir kuytu köşeleri gösteriyor, parmağını dudakları üzerine koyuyor, ayaklarının ucuna basa

basa yürüyordu. Resmi bir görevlinin yanından geçtiklerinde —rastlantıya bakın ki kitap bölümünde kitapları değerIendirme işini yürüten domuzla karşılaştılar— cüce eğilmeye davrandı, böylece kamburunu adama doğru fırlatır gibi yaptı. Kien de başını eğdi onun bu hareketi, korkaklığının ifadesiydi; çeyrek saat önce merdivenlerden inen bu sözüm ona insanın, yükseklerde bir düşman olarak çalıştığını anlamış, onu pencerenin dibindeki yerinden edebilir korkusuyla titremeye başlamıştı.

Sonunda, Fischerle onu ta meydana, kilisenin ardına dek götürdü ve arka kapının merdiven sahanlığına çekeledi. “Kurtulduk!” dedi numaradan. Kien, içine düştükleri tehlikenin büyüklüğü karşısında şaşırmıştı. Sonra cüceyi kucakladı ve yumuşak sevecen bir sesle, “Siz olmasaydınız...” dedi. “Çoktan kodesi boylamıştınız!” diye tamamladı tümceyi Fischerle. “Demek hareketlerim, beni yasalar karşısında suçlu duruma düşürecek türden!” “İnsanı her şey yasalar karşısında suçlu duruma getirebilir. Karnın acıkır, gider bir yemek yersin, kalkar, seni çalma suçuyla götürürler. Zavallı bir yoksula bir çift pabuç verirsin, giyer, gider; al sana, yardım eltin, suç ortağısın. Parkta bir masada uyudun, on yıl öncesinin düşlerini gör, vay haline, on yıl önce bir suç işledin diye seni uyandırırlar — evet, uyandırırlar gerçekten! Uyandırmak değil de, ayıltmak demek gerek buna ya! Birkaç zavallı masum kitaba yardım etmeye çabalarsın, Theresianum’u kordona alırlar, her köşe başına bir tane dikilmiş; hele yeni tabancalarını bir göreceksiniz! Başlarında bir kıdemli var, bacaklarının arasından geçtim kaçarken. Orada —yürüyen uzun boylu insanların hiçbirinin göremeyeceği kadar alçakta— nesi var adamın dersiniz, tutuklama kâğıdı! Siz biraz yüksekçe bir adam olduğunuzdan polislerin başkanı sizin için özel bir tutuklama emri hazırlamış. Siz, kim olduğunu biliyorsunuz, benim söylememe gerek yok! Saat tam on birde, *Theresianum*’un içinde, ölü ya da diri olarak yakalanacaksınız. Dışarı çıktınız mı, bir şey yok. Dışarda, suçlu sayılmıyorsunuz. Tam on birde. Şimdi saat kaç bakalım? On bire üç var. Siz kendiniz bakın!”

Onu, kilisenin saatini görebilmesi için meydanın karşı yanına çekeledi. Orada bir ya da iki dakika durdular durmadılar, saat on biri vurdu.

— Ben demedim mi, on bir olmuş işte! Şans diye buna derler! Hani bir adamla karşılaştık ya? O adam domuzdu.

— Domuz!

Kien, Fischerle'nin ilk anlattığı öyküdeki sözcüğü unutmamıştı. Kafasındaki yükü hafiflettiğinden beri belleği çok iyi çalışıyordu. Biraz geç de olsa yumruğunu sıktı ve bağırdı:

— Pis sülük! Ah, bir elime geçirseydim onu burada!

— İyi ki de geçirmediniz! Domuzun kuyruğuna bassaydınız, daha önce götürülürdünüz. Siz ne sandınız? Bir domuza eğilip selam vermek ağrıma gitmedi mi sanki? Ama sizi uyarmak zorundaydım, benim gerçekten bir dost olduğumu bilmenizi istedim.

Kien, söz konusu domuzu domuz olarak görmeye başladı.

— Ben de onu sıradan bir düşman sanmışımı, dedi utançla.

— Evet, düşman, dedi cüce. Düşman domuz olamaz mı? Göbeğini gördünüz mü? Theresianum'da bir koku duyuluyordu... ama en iyisi bunu size söylememek.

— Ne biçim bir koku?

— Heyecanlanırsınız.

— Ne biçim bir koku!

— Söylediğim zaman fırlayıp oraya koşmayacağınıza söz verin! Böyle yaparsanız başınızı belaya sokacaksınız ve hiçbir kitaba da bir yararınız dokunmayacak.

— Tamam, söz veriyorum. Yeter ki söyleyin!

— Söz veriyorsunuz tamam mı. Göbeğini gördünüz mü?

— Evet, tamam da, kokuyu söyleyin kokuyu.

— Şimdi söyleyeceğim. Göbeğinde gariplik görmediniz mi?

— Hayır.

— Herkes göbeğin köşeli olduğunu söylüyor.

— Bu da ne demek!

Kien adeta kekeliyordu. Duyulmadık, görülmedik bir şey çıkacaktı ortaya kuşkusuz.

— Diyorlar ki —durun, bana dayanın, yoksa başınıza bir kaza gelecek— diyorlar ki, kitap yiyerek göbek büyütüyor.

— Yani...

— ... onun yemi kitap!

Kien korkunç bir çığlık attı ve yere düştü. Düşerken cüceyi de birlikte sürükledi; cüce kaldırıma çarptı, cam acıdı ama belli etmedi, öç almak için konuşmasını sürdürdü.

— Ne sandın, diyor domuz —kendi kulaklarımla duydum— bu gübreyi ne yapacaktım? Gübre, diyor, kitaplara hep gübre der o, çünkü kendisi gübreyle besleniyor. Ne yapacaktım ya, diyor, bu gübre burada aylarca duruyor, bari bir işe yarasın, dedim, arada bir doyasıya karnımı doyurayım dedim. Adam kendi yemek kitabını kendi yazmış, çeşit çeşit yemek tarifleri varmış, şimdi yayımcı arıyor. Dünyada gereğinden çok kitap var diyor ve gereğinden çok boş mide. Bu göbeği özel yemeklerime borçluyum, diyor, herkesin de benim gibi bir göbeği olmasını isterim, tüm kitapların ortadan yitmesini isterim; bir yolunu bulsam, tek kitap bırakmam ortalıkta! İnsan onları yakabilir elbet, ama bunun kimseye bir yararı olmaz, iyisi mi, yiyeyim bari, dedim ben de, ister salata gibi sirkeyle yağla çiy olarak ye, ister şnitzel gibi sosa bulayıp fırına sür, tuz-biberle ye, ya da şeker ve tarçın ek; domuz, tam yüz üç yemek çeşidi yazmış, her ay yeni bir çeşit yaratıyormuş; bu hem ayıptır, hem de günahtır, bunu bilir bunu söylerim.

Fisherle bir an bile ara vermeden bu sözleri gaklarken, Kien, ağrılarla kıvranarak yerde yattı. Elsiz yumruklarını, toprağın sert kabuğunun bile insan yüreğinden daha yumuşak olduğunu göstermek istiyormuş gibi, kaldırıma vuruyordu. Göğsüne keskin bir acı yerleşti, bas bas bağırmak istedi, korumak, kurtarmak istedi ama dudakları yerine yalnızca yumrukları konuşuyor, onlar da belli belirsiz sesler çıkarıyorlardı. Teker teker tüm kaldırım taşlarını dövdüler. Yumruklar, kanamaya başlamıştı; ağzından köpükler saçılıyordu, titreyen dudakları yere öylesine yakındı ki, yumruklarındaki kan köpüklerle karıştı. Fischerle sözlerini bitirdiğinde Kien ayağa kalktı, sağa sola sallandı, kambura tutundu, dudaklarını bir iki

kez kımıldatıp ses çıkaramadıktan sonra, meydanı çınlatan bir sesle bağırdı: “Yam-yam-lar! Yam-yam-lar!” Kollarını Theresianum’un yönüne uzattı. Tek ayağıyla, az önce neredeyse öpmek üzere olduğu yeri dövdü.

Yoldan geçenler —bu saatlerde bir iki kişi ancak görülürdü burada— korku içinde hareketsiz duruyorlardı, çünkü Kien’in sesi, ölümcül bir yara almış bir insanın sesini andırıyordu. Pencereler ardına dek açılmıştı; bitişik sokaklardan birinde bir köpek havladı; beyaz önlük giymiş bir doktor, dükkânının önünde belirdi; yanındaki sokakta, polisin bulunduğu anlaşılıyordu. Kilisenin önüne tezgâh kurmuş olan hantal görünümlü çiçekçi kadın, bağıran adama yaklaştı ve cüceye, beyefendinin nesi var diye sordu. Elinde yeni koparılmış birkaç gülle onları bağlayacağı bir saz duruyordu hâlâ. “Az önce birini yitirdi,” dedi Fischerle üzgün bir yüzle. Kien hiçbir şey duymadı. Çiçekçi kadın güllerini bağladı, Fischerle’nin kollarına güzelce yatırdı ve “Bunlar benden ona,” dedi. Fischerle başım salladı, “Cenaze bugün,” diye fısıldadı ve elinin kibar bir işaretiyle kadını gönderdi. Tezgâhının başına giderken yoldan geçenlere birer birer beyefendinin karısının öldüğünü söyledi. Kadın ağlıyordu, çünkü on iki yıl önce ölmüş olan rahmetlisi onu hep döverdi. Rahmetli, karısının mezarı başında bu bay gibi ağlamayı aklından bile geçirmezdi. Kendisini zayıf bayın ölü karısının yerine koyarak da kendine acıyordu. Dükkânının önündeki doktor —adam berberdi— yüzünü ekşiterek başım salladı: “Çiçeği burnunda bir dul” dedi. Bir an durdu ve kendi şakasına kendi sırıttı. Çiçekçi kadın ona çirkin bir bakış baktı ve hıçkıra hıçkıra ağlayarak “Ona güllerimi verdim ben!” dedi. Adamın karısının öldüğü söylentisi, evlere dek yayıldı, pencerelerden bazıları kapandı. Kıdemli bir züppe, görüşünü dile getirdi: “Elden ne gelir?” ama gene de zavallı beyefendiyi avutmak için sabırsızlanan tatlı, iyi yürekli küçük bir hizmetçi kız için oralarda dolaşmayı sürdürdü. Polis, ne yapacağım şaşırmış durumdaydı; işine gitmekte olan bir uşak, polise olanları söylemişti. Kien onca insandan bunalıp yeniden bağırmaya kalkıştığında, yasa temsilcisi işe el koydu. Ancak çiçekçi kadının gözyaşlarıyla ağlayarak yakarmaları sonucu vazgeçti. Polisin yakınlarda oluşu, Fischerle’nin üzerinde garip bir etki yarattı, birden havaya fırladı, elini onun ağzına koydu, sımsıkı kapadı ve Kien’i aşağı, kendi düzeyine çekti. Onu bu şekilde yarı-açık bir çakı gibi kilisenin kapısına sürükledi ve “Dua onu rahatlatır şimdi!” diye seslendi, izleyicilere başıyla işaret etti ve

Kien’le birlikte kiliseye girdi. Yan sokaktaki köpek hâlâ havlamaktaydı. “Hayvanlar bilir,” dedi çiçekçi kadın, “benim rahmetli gittiğinde...” ve polise başından geçenleri anlattı. Beyefendi gözden yittiğinden, pahalı çiçeklere yazık olduğunu düşünüyordu.

Kilisede gezgin satıcı, arama heves ve hararetini yitirmemiş durumda işini sürdürmekteydi. Ansızın Fischerle, zengin iş ortağıyla birlikte yerden bitti, bastonu bir peykenin üzerine itti ve yüksek sesle, “Çıldırdın mı sen?” dedi, sağına soluna bakındı ve alçak sesle konuşmayı sürdürdü. Gezgin satıcının yüreği ağzına gelmişti, çünkü Fischerle’yi aldatmıştı ve iş arkadaşı, kaç parayı cebine indirdiğini biliyordu. Onlardan elden geldiğince uzak bir yere emekledi ve bir sütunun ardına gizlendi. Karanlıkta güvenlik içinde onları izleyecekti, çünkü içinden gelen bir ses, onların buraya geliş nedenini söylüyordu: paketi getiriyor ya da götürüyorlardı.

Küçük, karanlık kilisede Kien yavaş yavaş kendine geldi. Yumuşak sesli yaklaşımları içini sıcaklıkla dolduran bir başka varlığın yakınlığını hissediyordu. Söylenenleri anlıyor değildi, ama gene de sözcükler, onu yatıştırmıştı. Fischerle canla başla çalışıyordu; amacına varmış da geçmişti bile. Bir yandan yatıştırıcı sözleri döktürüyor, bir yandan da şu yanı başında oturan adamın ne biçim bir adam olduğunu tam olarak anlamaya çabalıyordu. Bu yaratık deliyse, gerçekten de son derece deliydi; ama deli numarası yapıyorsa, dünyanın en gözüpek dolandırıcısıydı. Kaçmaya bile kalkışmadan polisin ta burnunun dibine gelmesine bana mısın demeyen bir dolandırıcı, polisin kollarından zorla alınıp kurtarılan, bir çiçekçi kadını, kendisine bedava gül verecek kadar derdine inandıran, tek sözcük etmeden 950 şilini tehlikeye atan, tepesine yumruğu indirmeden bir kamburdan dünyanın en büyük, en korkunç yalanlarını dinleyen bir dolandırıcı. Dolandırıcılar arasında bir dünya şampiyonu! İşinin ustası bir adamın işini bitirmek, bir zevktir, Fischerle, kendilerinden utandığı kimselerin ona rakip olmasından hoşlanmaz. Her maçla, eşitlikten yanadır ve Kien de parasal nedenlerle onun ortağı olmak durumunda kaldığına göre ona kendi eşiti gözüyle bakmalıdır.

Ama gene de, ona tam bir aptal gibi davranıyordu; eh, Kien’in kendisi böyle istemişti, ne yapsın. Düşüncelerini dağıtmak için, doğru dürüst soluk almaya başlar başlamaz, sabahki olayları sordu. Büyük kötülükleri

duyduğundan bu yana ruhunda büyük bir ağırlık yapan bu rahatsız baskıdan kurtulmaya isteksiz değildi. Omuzlarını, kaburgalarını ve geri kalan kemiklerini peykelerin son sırasının geniş yerini kapatan sütuna dayadı ve iyileşme yolunda olan, hâlâ elden geldiğince iyi bakım isteyen bir hasta gibi hafifçe güldü. Fischerle, ona iyi bakmaya istekliydi. Böyle bir düşmanı yaşatmaktan insan sevinç duyardı. Peykenin üzerine sıçradı, diz çöktü, kulağını Kien'in ağzının yakınlarına dayadı, söylediklerini duyan olabilirdi.

— Konuşurken kendinizi fazla yormayasınız diye böyle duruyorum, dedi.

Kien, olanları doğal karşılamıyordu artık. İnsanların dostça davranışları ona mucize gibi görünüyordu.

— Siz, insan sayılmazsınız, diye soludu sevecen bir sesle.

— Sakatlar insan sayılmaz, bunda benim ne suçum var?

—Sakat olan tek şey, insandır, dedi Kien.

Sesini biraz daha yükseltmeye çabaladı. Cüceyle göz göze bakışıyorlardı, bu yüzden cüceye söylenmemesi gereken bazı şeyleri gözden kaçırıyordu.

— Hayır, dedi Fischerle, insan sakat değildir, öyle olsa ben insan olurdum!

— Yok, ben bu görüşle değilim. Hayvan olan tek yaratık insandır!

Kien, sesini daha da yükseltti, şimdi sesinde yasaklayıcı ve buyurucu bir anlatım vardı.

Bu çarpışma —kendisi bunu bir çarpışma olarak görüyordu— Fischerle'yi çok eğlendiriyordu, "öyleyse bizim domuzun adı neden insan değil?" İşte, mat etmişti karşısındakini bu soruyla.

Kien, birden yerinden fırladı. O, yenilmez bir insandı. "Domuzlar kendilerini savunamaz da ondan!" dedi. "Bu saldırıyı protesto ediyorum! İnsan, insandır, domuzsa domuz! İnsanlar, insandır yalnızca! Sizin domuzunuzun adı insandır! Hele bir insan kalksın domuz olmak cüretini göstersin! Paralarım onu! Yam-yam-lar! Yam-yam-lar!"

Kilise, vahşi haykırışlarla çınlıyordu. Boş görünüyordu. Kien, kendini koyuverdi. Fischerle, gafil avlanmıştı; kilisede, kendine güvenini yitirirdi. Kien'i adeta ite kaka meydana, dışarı çıkardı. Ancak orada polis

beklemekteydi. Kilise başına yıkılsa bile gidip kendi ayağıyla polisin kollarına atılmayacaktı! Fischerle, girmeleri yasak olduğu için tepelerine inen kilise yıkıntılarının altında gömülü Yahudilere değgin korkunç öyküler duymuştu. Karısı Emekli anlatmıştı ona bu öyküleri, çünkü o çok dindardı ve kamburun dinini değiştirmesini istiyordu. Dinsel inançları yoktu —ya da yalnızca bir şeye inanıyordu: "Yahudi," cezasını da kendisiyle birlikte taşıyan bir suçlu insan türüydü. Ne yapacağını bilememenin verdiği şaşkınlık içinde, her an, düşsel bir satranç tahtasının hizasında tuttuğu ellerine baktı ve gülleri gördü, onları sağ kolunun altında ezmiş olduğunu fark etti. Çiçekleri aldı ve çığlık atar gibi konuştu: "Güller, güzel güller, güzel güller!" Kilise bir anda bağrışan güllerle doldu; kubbenin tepesinden, yan kubbe altlarından, koro yerinden, kuleden, dört bir yandan kırmızı kuşlar yağıyordu Kien'in başına.

(Satıcı, korkudan kolonun ardına sinmişti, iki ortak arasında kavga olduğunu anlamıştı, buna çok seviniyordu, çünkü kavga sırasında birinden biri paketi düşürecekti kuşkusuz. Ama gene de dışarda olmalarını yeğlerdi; kulakları sağır edici bir gürültü vardı, belki bir ayaklanmaya dönüşürdü kavga, çünkü böyle bir çekişmeye katılmayacak dalavereci mi vardı, ya birisi aradığı paketi çalsaydı?)

Kien'in yamyamları güllerle boğulmuştu. Sesi, daha önceki çırpınışları sırasında tükenmişti, cüceninkiyle yanşamayacak denli yorgundu. "Güller" sözcüğünü duyar duymaz bağırmayı kesti, yarı şaşkın, yarı utanmış bir halde Fischerle'ye döndü. Çiçekler buraya nereden gelmişti; kilisede değil de başka bir yerdeydi mutlaka; çiçekler zararsızdı, su ve ışıkla, toprak ve havayla beslenirlerdi, insan değillerdi, yaşamlarında bir kez olsun bir kitaba zarar vermiş değillerdi, tersine, insanlar onları yer, yok ederlerdi; çiçeklerin korunmaya gereksinmesi vardı, insanlardan ve hayvanlardan korunmalıydılar, ah, işte, gene aynı şey, hayvanlar, her yerde bu canavarlar karşısına çıkıyordu, bazıları bitkileri, çiçekleri, bazılarıysa kitapları yerdi, kitabın tek doğal dostu çiçekti. Çiçekleri Fischerle'nin elinden aldı, Acem aşk şiirlerinden tanıdığı tatlı kokusunu anımsıyordu; gülleri gözlerine tuttu; evet, doğru, gerçekten de kokuyorlardı. Bu, onu tümüyle yatıştırdı. "Ona dilediğiniz gibi domuz diyebilirsiniz," dedi. "Ama hiç değilse çiçeklere sövmeyin!" "Onları özel olarak sizin için gelirdim," dedi Fischerle. Kilisede bağırmaktan kurtulduğuna seviniyordu. "Çok paraya patladılar doğrusu.

Sizin bağrışlarınız yüzünden de ezildiler. Böyle insanlar için zavallı çiçeklerin elinden ne gelir?” Bundan sonra Kien’in her söylediğini kabul etmeye karar verdi. İtiraz etmek çok tehlikeliydi. Az önceki gibi gözüpek davranmak, onu karakola düşürebilirdi. Armağanının sahibi bitkin bir durumda peykeye çöktü, bir kez daha sütuna dayandı ve gülleri, kitapmış gibi özenle gözlerinin önünde bir aşağı bir yukarı hareket ettirirken, sabahın mutlu olaylarını aklından geçirmeye başladı.

Tek bir kulu bile gözünden kaçırmadığı o aydınlık kapı arasında sakin ve savunmasız bir halde, kurban adına kurban kurtardığı o saatler, gençliği kadar uzaklarda kalmıştı sanki. Daha iyi bir yaşama dönmelerine yardım ettiği kadın ve erkekleri çok açık bir biçimde anımsıyordu — yoksa yalnızca bir saat önce miydi? Bu durumda kendini aşan belleğinin hassaslığı karşısında şaşırdı. Dört büyük paket az daha domuzun göbeğine inecek, ya da ilerde çıkacak bir yangında yanmak üzere bir yığının arasına atılacaktı. Ben, onları kurtardım. Kendimle övünmeli miyim bu nedenle? Sanmam. Artık daha alçakgönüllü oldum. Bunun sözünü etmenin anlamı ne öyleyse? Belki de yalnızca şu: “İster her şeye sahip olmayı dileyin, ister hiçbir şey istemeyin, siz de, ne denli küçük olursa olsun, bir iyi niyet belirtisinin değerini bilin.” İnsan, bu sözlerde fırtınadan sonra gelen bir sessizliğin varlığını sezebilirdi. Her zaman kuru ve sert olan sesi, şu anda sevecen ve yumuşaktı. Kilisede çıt yoktu. Tümceler arasında sık sık duruyor, sonra gene tatlı bir sesle konuşmayı sürdürüyordu. Yardım elini uzattığı dört zavallı yaratığı anlattı. Paketleri çok iyi, ancak onların ardında yükselen kişileri belli belirsiz anımsıyordu; önce paketleri anlattı bu yüzden, kâğıtlarını, biçimlerini ve içinde var olduğunu sandığı şeyleri — aslında paketleri yoklamış bile değildi— bir bir saydı. Paketler öylesine düzgün, onları taşıyanlarsa öylesine alçakgönüllü ve utangaç yüzlüydüler ki, istediklerini vermezlik etmeyi ya da azını vermeyi aklından geçiremezdi. Kabalık etmiş olsaydı, yaptığı kurtarma işinin anlamı kalır mıydı? Sonuncusu dışında hepsi de bulunmaz iyilikte yaratıklardı, dostlarını sevecen kollarıyla sarmışlardı, kitapları belki kendilerine kalır umuduyla, büyük miktarlar istemişlerdi üstelik. Hepsinin de, en üst kattan, kitaplarına el değdirmeden yüzgeri döneceklerine hiç kuşkusu yoklu, kitaplarının değeri konusundaki kararlılıkları yüzlerinden kolayca okunuyordu; bu yüzden parayı alıp son derece duygulanmış, dilleri tutulmuş halde

çekiliyorlardı. Bir işçi olduğunu sandığı birinci kişi, kendisinin konuşması üzerine Kien’e bağırmıştı, onu alçak bir kitap tüccarı sanmıştı kuşkusuz; kaba sözcükler, ömründe hiç bunca tatlı gelmemişti Kien’e. Ondan sonra, görünümü, ona bir başka tanışını anımsatan bir hanım gelmişti; kötü ruhlu bir başka görevlinin kendisiyle alay ettiğini sanmış, alı al, moru mor olmuş, ağzını açıp tek söz söylememişti. Ondan hemen sonra, sıradan bir kadınla, orada kapıcılık yapan kötü ruhlu bir adamın karısıyla çarpışan bir kör gelmişti. Adam, kendini kadının kollarından kurtarmış ve paketine yapışmıştı, sonra, şaşırtıcı bir güvenle, kurtarıcısının yani Kien’in yanında dikilip durmuştu. Elinde kitaplar olan bir kör, son derece duygulandırıcı bir görünüm oluşturuyordu; bunlar tek avuntuları olan kitaplara dört elle sarılırlardı, yeterince kitap basılmamış olması nedeniyle körler alfabesinin kendilerine pek bir şey ifade etmediği bazılarıysa, hakikati kendilerine hiçbir zaman itiraf etmez, kitaplarını bırakmazlardı. Bir bakardınız, bizim harflerle basılmış bir kitabı açmış oturuyorlar. Kendilerini kandırmakta ve okuduklarını varsaymaktadırlar. Böylelerine çok, ama çok az rastlanır, aslında, görme yeteneğine layık kimse varsa, onlar da kuşkusuz bu kör kullardır. İnsan, onlar için, şu dilsiz harflerin konuşmasını dileyebilir nerdeyse. Körün istediği, hepsininkinden yüksekti, Kien parayı vermeye hazırdı, ama bunun nedenini söyleyemeyecek denli inceydi, bu nedenle, o ters kadının yüzünden öyle davranıyormuş gibi yapmıştı. Kara yazgısını ona neden bir kez daha anımsatsındı? Onu avutmak, rahatlatmak için yapılacak en iyi şey, iyilik etmekti. Kendisinin de bir karısı olsaydı, yaşamının her anında onunla çarpışıyor ve bu yüzden vaktini ziyan ediyor olacaktı; kadınlar böyleydi. Dördüncüsü, kollarında bir aşağı bir yukarı salladığı kitaplarına daha az bağlı sıradan bir adamcağızdı, —tahmin edileceği üzere— çok az bir şey istemişti, söyledikleriyle de bayağı bir yaratık olduğunu ele vermişti.

Bu konuşmadan cüce, ağından tek bir kuruşun bile kaçmadığını anlamış oldu —böyle bir olasılık, kendisini çok rahatsız ederdi doğrusu, Dörtlerin sonuncusuyla kapıdan çıkarken karşılaşmıştı, adamın görünümünün bayağı olduğu konusunda onunla aynı görüşteydi. Adam kuşkusuz bir gezgin satıcıydı ve ertesi gün gene gelecekti. Yarın ona gününü göstermeliydiler. Gezgin satıcı, son sözleri duymuştu; ikisinin alçak ses tonuna artık alışmıştı kulakları. Gürültülü tartışmaları bittikten sonra, meraklı ve yavaş

hareketlerle onların yakınına gelmişti, tam o sırada da kendisi hakkında konuşuyorlardı. Cücenin ihaneti onu büsbütün öfkelendirdi ve iki ortak kiliseden ayrıldıktan sonra işine daha istekli olarak, dört elle sarıldı, aramasını sürdürdü.

Fisherle, çok büyük bir özveride bulunma yürekliliğini gösterdi. Kien'i, ertesi gün işinin başında olabilmesini sağlamak üzere en yakındaki otele götürdü ve Kien'in onun kendi parasından bolca harcadığı o korkunç bahşişin verdiği rahatsızlığı göstermemeye çabaladı. Kien, iki odanın kaç para tuttuğunu hesapladığında —ki bir oda yeter de artardı bile— Fischerle, kendi payına onca akılsızlığa razı olacakmış gibi toplam tutarın yüzde ellisi oranında bahşiş bırakmış, sonra da işlediği suçun tümüyle bilincinde olarak Fischerle'nin yüzüne bakıp gülmüştü; o anda Kien'in kafasını kırmayı ne kadar isterdi. Bunca para harcamak saçma değil miydi? Bir otel kapıcısına bir şilin versen ne olacaktı, dört şilin versen ne olacaktı? Ne olursa olsun, birkaç gün içinde, paranın tümü Fischerle'nin cebinde Amerika'nın yolunu tutmuş olacaktı. Kapıcı, o üç kuruşu geri çevirecek denli zengin değilse, Fischerle de onu sokağa atamayacak denli yoksuldu. Ah, böyle bir ikiyüzlüyle dost olmak zorundaydı ne yazık ki! Kuşkusuz onu bilerek sinirlendiriyordu, amacı tam hedefe varmışken sabrını taşırmak, sövüp saymasına meydan vererek sepetlemek için geçerli nedenleri elde etmekti. Kendini koruyacaktı. Bugün de, paket kâğıtlarını yere serip kitapları yığacaktı, ona iyi geceler diledikten sonra uyuyuncaya dek dilediğince sövüp saymasına göz yumacaktı, sabahleyin, sokak kadınlarıyla canilerin bile uyuduğu sırada, saat altıda kalkacak, kitapları toplayacak, rolünü oynamayı sürdürecekti. En kötü satranç partisi bile bundan iyiydi. Koca sırık onun, yani şu Fischerle'nin, şu yok olan kitapların varlığına gerçekten inandığını sanmıyordu herhalde. Bu işi salt onu etkilemek için yapıyordu; iyi, güzel, Fischerle gerekli olduğu sürece etkilenecekti, ama gereğinden bir saniye uzun sürmeyecekti bu etkilenme. Yol parasını cebine koydu mu, sırığın ne mal olduğunu yüzüne söyleyecekti. “Sen nesin biliyor musun,” diyecekti. “Kendini beyefendi sanıyorsun ama dolandırıcının tekisin sen! Evet aslında dolandırıcının tekisin!”

Sabahki olaylardan bitkin düşmüş olan Kien, öğle sonrasını yatakta geçirdi. Bu vakitsiz dinlenmeyi pek büyütmek istemediğinden soyunmaya kalkmadı. Fischerle'nin, kitapların boşaltılıp boşaltılmayacağına ilişkin

somlarına yanıt olarak omuzlarını umursamaz bir tavırla silkmekle yetindi. Nasılsa güvenlik içinde bulunan özel kitaplığına karşı duyduğu ilgi azalmıştı. Fischerle değişikliği fark etti. Burnuna bir tuzak kokusu geliyordu, bunun nedenini bulmak zorundaydı, ya bir tuzak vardı ortada ya da kendisine uzatılan bir yağlı ilmik —ki bu durumda, ilmiğin arasından uçacak birkaç ağır yumruk Kien'i bekliyor olabilirdi. Durup durup kitapları ne yapacağını soruyordu. Baş kitaplık sahibine çok ağır gelmiyorlar mıydı? Şu andaki konumu, ne kafasının ne de kitaplarının alıştığı bir durum değildi, işine karışmak gibi olmasın ama hiç kimsenin kafasında düzensizlik olsun istemezdi. Kafasının hiç değilse azıcık desteklenmesini sağlamak için fazladan yastık isteseler miydi acaba? Kien, kafasını öte yana çevirse, cüce müthiş korkmuş gibi zıplıyordu: "Tanrı aşkına, dikkat et!" Bir keresinde yerinden fırlayıp ellerini Kien'in sağ kulağının altına tutmuş, kitapları yakalar gibi yapmıştı. "Düşüyorlar!" diye bağırmıştı üstelik azarlayıcı bir tavırla.

Yavaş yavaş Kien'i amaçladığı ruh haline soktu. Kien, görevlerini unutmuş değildi, saçma konuşmalardan sakınıyor, kımıltısız dümdüz yatıyordu. Şu ufaklık da sesim kesse iyi olurdu. Sözleri ve bakışları sanki kitaplık büyük tehlike içindeymiş gibi rahatsız ediyordu onu, oysa durum hiç de böyle değildi. Ne var yani bugün de yaşamları tehlike içinde bulunan milyonları düşünmeyi uygun görmüştü. Fischerle, yeterinden fazla titizlik ediyordu. Kuşkusuz kamburu yüzünden, kendi bedeniyle biraz fazla ilgileniyor ve bu duygusunu efendisinin durumuna da uyguluyordu. Söylenmemesi daha doğru olacak şeyleri adıyla sanıyla söylüyor, saçlara, gözlere ve kulaklara yapışıyordu. Buna gerek yoktu ki? Kafada, bütün bu önemsiz şeyler zaten vardı, yalnızca bayağı kimseler dış görünüşle uğraşırlardı. Bu ana dek böylesine titiz davranmamıştı cüce.

Ama Fischerle ona rahat vermiyordu. Kien'in burnu akmaya başladı; burnu bir süre kendi haline bıraktıktan sonra, salt düzene karşı olan tutkusundan, ucuna gelen büyük bir damlanın gereğini görmeye hazırlandı. Mendilini çıkardı, silmeye davrandı. Fischerle bağırarak atıldı: "Durun! Durun! Ben gelene dek bekleyin!" Mendili Kien'in elinden hızla kaptı —kendi mendili yoktu— dikkatle burna yaklaştı ve damlayı paha biçilmez bir inci tanesiymiş gibi aldı. "Bana baksanıza siz," dedi, "artık yanınızdan ayrılacağım! Burnunuzu hınkıracaktınız, kitaplar oluk oluk dökülecekti! O

zaman ne durumda olacaklarını size söylememe gerek yok. Kitaplarınızı hiç düşünmüyorsunuz! Böyle biriyle bir arada kalamam ben!” Kien’in dili tutulmuştu. Cücenin haklı olduğunu biliyordu. Bu nedenledir ki, yaptığı saygısızlık büsbütün sabrını taşırmıştı. Fischerle’nin ağzından kendi sözcükleri çıkmış gibiydi sanki. Kitapların baskısı altında —ki daha bunları okumamıştı bile— cüce, Kien’in gözleri önünde değişmekleydi. Kien’in eski kuramı, böylece uygulanıyordu. Kien ne yanıt uyduracağını düşünürken, Fischerle gaklamasını sürdürdü; efendisinin boyun eğişi onu serseme çevirmişti. Yitirecek hiçbir şeyi yoktu, böyle azarlamakla, o utanmasız bahşişlerden dolayı duyduğu öfkeyi boşaltmış oluyordu. “Düşünsenize, tutun ki ben burnumu hınkırdım! Siz ne derdiniz? Anında sepetlerdiniz beni! Sizin gibi aklı başında bir adam yapmaz bunu. Rengini bile bilmediğiniz kitapları adamlardan parayla alıyorsunuz, öte yandan kendi kitaplarınıza köpekten beter davranıyorsunuz. Gün gelir cebinizde kuruş kalmaz. Bu kadar önemli değil, ama ya kitaplarınız da olmasa, ne yaparsınız? Kırkından sonra dilenmek niyetinde misiniz? Ölürüm de dilenmem. Bir de kalkmış kendinize kitapçı diyorsunuz! Bana bakın hele! Ben kitapçı mıyım? Yok! Kitaplara karşı nasıl davranıyorum? Çok iyi, kitaplara karşı çok iyi davranıyorum, tamam mı, satranç oyuncusunun vezirine davrandığı gibi, sokak kadınının pezevengine davrandığı gibi; anlamanız için daha ne söyleyeyim: bir ananın bebeğine davrandığı gibi!” Eski günlerdeki gibi konuşmak istiyordu ama dili dönmedi. Yalnızca birinci sınıf sözcükler geliyordu dilinin ucuna, ve mademki bunlar birinci sınıf dedi kendi kendine, “Bu kadar yeter!” ve söylediklerinden hoşlandı.

Kien ayağa kalktı, yanına yaklaştı ve onurlu bir tavırla;

— Siz utanmaz bir sakatsınız, dedi. Derhal odamdan çıkın! Kovuldunuz!

— Bana böyle mi teşekkür edecektiniz! Pis Yahudi! diye çınladı Fischerle. Sizin gibi bir Yahudi domuzundan ne beklenirdi zaten! Derhal odamdan çıkın, yoksa polis çağırırım. Parayı ben verdim. Masraflarımı derhal ödeyin, yoksa mahkemeyi boylarsınız! Haydi çabuk!

Kien duraksadı, ödemeyi kendisinin yaptığını sanıyordu ama para meselelerinde hiçbir zaman kendinden emin olmazdı. Üstelik, cücenin kendisini aldattığı duygusuna kapılmıştı; sadık bir uşağı kovmuştu demek, bununla birlikle, hiç değilse, onun önerilerine uyacak, kitapları bundan

böyle tehlikeye atmayacaktı. “Benim adıma ne harcamalar yaptınız?” diye sordu, sesinde apaçık bir kararsızlık okunuyordu.

Ansızın sırtındaki kamburun farkına varan Fischerle, derin bir soluk aldı. Çünkü işler kötü gidiyordu, çünkü Amerika’yı belki düşünde bile göremeyecekti, çünkü kendisinden nefret ediyordu. Kendisinden ve küçüklüğünden, bayağılığından, önemsiz geleceğinden, zafer görünmüşken başına gelen yenilgiden, (birkaç gün içinde kolayca cebine indirebileceği korkunç miktara kıyasla) üç kuruşluk gelirinden nefret ediyordu, çünkü bu ön kazancın, şu üstüne tükürülmeye layık üç kuruşu, şu sözüm ona kitaplıkla birlikte Kien’in kafasına atmayı ne kadar çok isterdi... İşte bu nedenlerle Kien’in odalara ve kapıcıya verdiği paradan vazgeçecekti. “Paradan vazgeçiyorum!” dedi. Bu tümceyi söylemek ona öyle zor geldi ki, söyleme biçimi ona Kien’in tüm yüksekliğinin ve haşinliğinin verdiği onurdan daha büyük bir onur verdi. Onun bu reddinde, gücenmiş insanlığın sesi çınlıyor, sözlerde kötü niyet bulunmadığının, son derece yanlış anlaşıldığının bilinci dile geliyordu.

Kien, şimdi anlamaya başlamıştı. O ana dek cüceye ücret olarak metelik ödememişti, hayır, kesinlikle ödememişti, bu konuda tek sözcük bile etmemişti hiçbiri, bununla birlikte, masrafları geri istemek yerine paradan vazgeçiyordu. Hiçbir çıkarı olmadığı halde kitaplığa karşı gösterdiği ilgi, onu yakışıksız sözcükler kullanmak zorunda bıraktığı için işinden atmıştı cüceyi. Sakatlığı nedeniyle onu hakaret etmişti. Daha birkaç saat önce bu sakat, kentin tüm polis gücü onu yakalamak üzere seferber edildiğinde onun yaşamını kurtarmıştı. Yalnızca onu korumada gösterdiği beceriklilik nedeniyle değil, iyi niyetli davranışlarından dolayı da una hayrandı. Dikkatsizlik etmiş, kitapların nerede uyuyacağım düşünmeden kendini yatağa atmıştı ve uşağı, görevi gereği içinde bulunduğu uygunsuz duruştan dolayı onu uyardığı, kitapların başına gelmesi olası tehlikeyi belirttiği için onu odasından dışarı atmıştı. Yok, hayır, yaptığı yanlışta direnerek kitaplığının özüne karşı davranacak denli alçalmamıştı. Elini, Fischerle’nin kamburuna koydu ve dostça bastırdı, şunları söylemek istiyordu sanki: zarar yok, başkalarının akılları kamburdur, saçma, başkaları yok ki, çünkü başkaları sözüm ona insan, yalnızca biz ikimiz, biz, iki mutlu kişi farklıtız. Sesli olaraksa şöyle dedi;

— Kitapları boşaltmanın vakti geldi, sevgili Bay Fischerle!

— Ben de onu diyordum, diye yanıtladı öteki.

Gözyaşlarını güçlükle tutuyordu. Amerika, birden yeniden belirdi gözlerinin önünde, koskocaman, dipdiri duruyordu şurada ve Kien gibi küçük kafalı, ikiyüzlü biri tarafından okyanusların dibine yollanamazdı.

Açlık Ölümü

BARIŞMALARI onuruna yaptıkları küçük bir kutlama ikisini birbirine daha çok yaklaştırdı. Öğrenmeye, ya da başka deyişle, zekâya karşı duydukları ortak sevgiden başka, birçok alanda aynı deneyleri yaşamış olmakla da birbirlerine benziyorlardı. Kien, kimseye bir zarar vermemesi için eve kilitlediği deli karısından ilk kez söz etti. Evet, büyük kitaplığı da orada, evdeydi; ama karısı kitaplara karşı hiçbir zaman küçücük bir ilgi bile göstermediğinden, çılgınlıkları sırasında çevresini ne değerli hazinelerin sardığını anlaması pek olası değildi. Fischerle'ninki gibi ince bir zekâ, kitaplığından böyle uzak kalmanın kendisine ne büyük acılar verdiğini anlardı kuşkusuz. Ancak dünyada hiçbir kitap, aklım yalnızca bir şeye —paraya takmış olan bu çılgın yaratığın yanında olduğundan daha güvenli bir yere konulamazdı. Temel kitapları yanında taşıyordu —bunu söylerken, bu arada yere yığılmış olan kitapları gösterdi; Fischerle saygıyla baş salladı.

"Yaa, işte," diye sürdürdü konuşmasını Kien, "dünyada böyle insanların, paradan başka bir şey düşünmeyenlerin bulunabileceğini aklınızdan bile geçiremezsiniz. O parayı, —dürüstçe, onurla harcanmış bir para olmasına karşın— reddetmekle çok güzel bir davranış örneği verdiniz. Daha önce size karşı söylediğim sözlerin, o anki ruh halimin, hatta, berideki suçluluk duygusundan kaynaklanan bir ruh halinin sonucu olduğunu size kanıtlamak isterim. Sessizce dayanmak zorunda kaldığınız haksızlıkların sizde açtığı yaraları, doğurduğu zararları gidermek için elimden geleni yapacağım. Bundan böyle, sizi bu dünyadaki şeylerin gerçek durumu konusunda aydınlattığımda, buna, size verdiğim acıları iyileştirmek için sunulan ödüller gözüyle bakın. İnanın bana sevgili dostum, bu dünyada parayı sık sık aklına getiren değil, hiçbir zaman aklından çıkarmayan insanlar var, yaşamlarının, her saat, her dakika ve de her saniyesinde parayı düşünüyorlar! Hatta daha da ileri giderek, bunların, başkalarının parasını düşündüğünü bile öne süreceğim. Bu gibi insanlar hiçbir şeyden korkmuyorlar. Karım benden neyi zorla almaya kalktı, biliyor musunuz?" "Bir kitap!" diye atıldı Fischerle. "Kitap alsaydı, bunu anlamak güç

olmazdı, suç işlemiş olurdu gerçi ama bu tür bir davranışı alkışlamak gerekirdi. Ancak istediği kitap değil, bir vasiyetnameydi!”

Fischerle bu tür olaylara daha önce tanık olmuştu. Kendisi de, buna benzer işlere kalkışan bir kadın tanıyordu. Kien’in gösterdiği güvene karşılık olmak üzere, onun kulağına gizemli bir öykü fısıldadı, ama gene de güvenine saygı gösterilmesi gerektiğini tekrar tekrar belirtmekten kaçınmadı; bu anlattığı duyulursa, kafasını uçururlardı, öykünün kahramanının kim olduğunu öğrenince şaşırdı Kien: söz konusu kimse, Fischerle’nin karısıydı. “Şimdi size itiraf edebilirim,” diye atıldı, Kien, “karınız, ilk bakışta bana kendi karımı anımsattı. Karınızın adı Therese mi? O gün duygularınızı incitmek istemedim, düşüncemi kendime sakladım.” “Hayır, onun adı Emekli’dir, başka bir adı yok. Emekli adını almadan önce, şişman olduğu için. Sıska derlerdi kendisine.”

Adın dışındaki tüm ayrıntılar gerçekti. Fischerle’nin vasiyeti öyküsü Kien’i çok meraklandırmıştı. Therese, gizli olarak profesyonel orospuluk mu yapıyordu acaba? Ondan bu bile beklenirdi. Hep, erken yanığını söylüyordu. Belki de gecelerini, başka bir Cennetin Yıldızları altında geçiriyordu. Soyunduktan sonra kitapları elinin bir hareketiyle yatağın üzerinden yerlere indirdiği o korkunç sahneyi anımsadı. Böylesi bir inanmazlığı ancak ve ancak bir orospu gösterebilirdi. Fischerle karısından söz ederken, Kien ayrıntıları —hastalığını, duaları, öldürme girişimini— Therese’nin anımsadığı ve daha birkaç dakika önce cüceye aktardığı özellikleriyle karşılaştırdı. Bu iki kadın aynı kişi değilse, kesinlikle ikiz kardeştiler.

Daha sonra Fischerle birden aşırı bir güven duygusuyla doldu ve Kien’den kendisini küçük adıyla çağırmasını istedi; yanıtını beklerken dostluk coşkusuyla titriyordu, bunun üzerine Kien, yalnız onun bu isteğini yerine getirmeye karar vermekle kalmadı, bundan sonraki büyük yapıtını, belki de Yeni Ahitte İsa üzerine hazırlayacağı ve bir devrim yaratacak olan o savını içeren kitabını, bir bilim adamı olmamasına ve eğitim-öğrenim göreceği günlerin tümünün, geride değil de önünde olmasına karşın, ona adayacağım da söyledi. Bu barışma ve uzlaşma saatinde, Fischerle, burada, kendi yurdunda, Çinlilerden daha iyi Çince ve daha bir düzine dili konuşan insanların bulunduğunu öğrendi. “Ben de hep böyle sanırdım,” dedi. Bu

olgu, eğer bir olguysa, gerçekten etkilemişti onu. Ama buna inanmıyordu Fischerle. Bununla birlikle, bir insanın, bunca akıllı görünebilmesi de bir şeydi; yukardaki onayını bu düşünceyle haklı çıkarmış oluyordu.

Küçük adla konuşma durumlarına girince, karşılıklı anlayış konusunda da tüm sınırları yıktılar. Birkaç günlük ödeme planı hazırladılar. Fischerle, sermayelerinin aşağı yukarı bir hafta kadar yeteceğini hesapladı; belki daha değerli kitaplar yüklenip gelenler olurdu, bunların cehennem azabı çekmesine göz yummak, ölüm cezası gerektiren bir suçtu. Yapılan hesapların hiç de iç açıcı olmamasına karşın, bu sözler Kien’i büyüledi. Fischerle, ciddi bir yüzle, sermayelerinin harcanmasından sonra, daha büyük planlar hazırlayacaklarını ekledi. Bu sözlerle ne demek istediğini ise, kendine sakladı. Şimdilik, hemen uygulanması gereken planları açıkladı Kien’e. Görevleri, saat 9.30’da başlayacak, 10.30’da sona erecekti. Bu saatler arasında, polis başka yerde çalışırdı. Fischerle, daha önceki deneylerinden, Theresianum’un çevresindeki polis kordonunun saat 9.20’de çekildiğini ve polislerin tam 10.40’ia yerlerine döndüğünü biliyordu. Tutuklamalar, her zaman saat on birde yapılıyordu; sevgili dostu, bu sabahki kaçış sahnesini unutmamıştı kuşkusuz. Elbette anımsıyordu Kien; başım kaldırıp kilise saatine baktığında, saatin on biri vurduğunu görmüştü. “Ne kadar dikkatli bir gözlemcisinin, Fischerle!” dedi. “Aziz dostum, bunca yıl ayaktakımıyla yaşamışım ben! Yaşam, düğün bayram değildir, yaşamda saygınlık para etmez, —ikimiz için söylemiyorum bunu elbet— her şeyi yaşayarak öğrenir insan. Kien, Fischerle’nin, kendisinde bulunmayan bir şeye sahip olduğunu anlamıştı: arkadaşı, yaşam deneyleri konusunda, üstelik her alana uzanabilen bilgilerle donanmıştı.

Ertesi sabah saat tam dokuz buçukta, dinlenmiş, rahatlamış ve kararlı bir halde işinin başında bulunuyordu. Dinlenmiş ve canlanmıştı, çünkü daha az bilgiyi yanında taşıyordu yanında. Fischerle kitaplığın geri kalan kısmını da almıştı. Kafama bir şeyler sokabilirsiniz, diye takılmıştı, ama eğer yer yoksa, bir kısmını kamburuma tıkıştırırım. Rahatlamıştı, çünkü karısıyla ilgili çirkin giz artık ona ağırlık vermiyordu ve azimliydi, çünkü bir başka kişinin buyruklarına uyuyordu. Fischerle saat 8,30’da ondan ayrıldı; şöyle küçük bir keşif seferi yapacaktı. Geri dönmezse her şey yolunda demekti.

Kilisenin arkasında takımıyla buluştu. Fischerin işten atılmış olmasına

karşın gelmişti. Burnunu, eskisinden birkaç santim yukarda tutuyordu. Şefin kendisine yirmi şilin borcu vardı, isteyip istememek onun bileceği işti; cücenin ona olan borcuna güvenerek kendisine yaklaşma yürekliliğini göstermişti. Lağımcı, karısını çekiştiriyordu. Eve götürdüğü 15 şilinle yetineceği yerde, hemencecik geri kalan beşliği de istemişti. Kadın her şeyi biliyordu. Bu yüzden ona saygı duyuyordu lağımcı zaten. İçkiye yatırdığı o beş pis şilin yüzünden o gece sabaha dek uyutmamış, başının etini yemişti karısı. Alışkanlığının tersine, sabah kahvesini bile içmeden oraya gelmiş ve iki saattir kilisenin ardında bir aşağı bir yukarı yürüyerek homurdanmakta olan kör, “Ne olacaktı yani?” dedi lağımcıya. “Yalnızca bir kadına kalmış bir adam başka ne bekleyebilir! Bir erkeğe yüz kadın bile azdır!” Sonra, lağımcının karısına değgin ayrıntıları öğrenmek istedi. Kadının kilosunu öğrenince düşüncelere daldı ve daha bir şey söylemedi. Bir gece önce düşsüz uykularından, kilise bakıcısı tarafından uyandırılan gezgin satıcı, peykenin altında unutmuş olduğu paketi daha yeni anımsamıştı. Alt tarafı kitaptı gerçi ama gene de korkuya kapıldı, paketi aramaya koyuldu. Buldu sonunda, dışarı çıktığında Fischerle’nin gelmiş olduğunu gördü, burnunu hafifçe titretip seğirterek selamladı onu.

“Bayanlar baylar,” diye söze başladı şef, “yitirecek vaktimiz yoktur. Bugün çok önemli bir gündür. Kuruluşumuz son hızla gelişmektedir. Ciro giderek artmaktadır. Birkaç gün içinde, büyük servet sahibi olacağım. Görevlerinizi yapınız, buna karşılık ben de sizi göreceğim!” Lağımcıya boş gözlerle, köre umutlandırıcı bakışlarla, Fischerin’e, bağışlayan, gezgin satıcıyaysa aşağılayıcı gözlerle baktı. “İş ortağım yarım saat içinde orada olacak. O vakte dek size gerekli bilgileri vereceğim, hepiniz ne yapacağınızı böylece öğrenmiş olacaksınız, öğrenmeyen işinden atılacaktır!” Hepsini birer birer. Önceki sıraya uyarak kenara çekti ve bugün isteyecekleri büyük miktarları ayrı ayrı ve tekrar tekrar söyledi.

İş ortağı, lağımcıyı tanımadı, bunu şaşırmamak gerekirdi çünkü adamın suratı parlatılmış domatesi andırıyordu. Fischerin’e, dün buraya gelip gelmediğini sordu ki kadın buna yanıt olarak, kendisine öğretildiği üzere ateşli ateşli ikizinden yakınmaya başladı. Hain yaratık, yıllardır kitapları rehine bırakıyordu, kendisi daha önce hiç yapmamıştı böyle bir şey. Kien, kadına inandı, çünkü öfkesi hoşuna gitmişti; istediği parayı verdi.

Fischerle en büyük umutları köre bağlamıştı, “önce kaç para istediğini söyle ona. Sonra bir iki dakika bekle. Baktın ki, düşünüp taşınmaya başladı, seni fark edinceye dek ayaklarına bas, sonra kulağına eğil, “Karınız Therese’nin selamları var. Öldü,” diye fısılda. Kör, kadın hakkında daha fazla bilgi istedi: etli butlu olduğunu varsaydığı bir kadını, ölüm onun ellerinden alıyordu. Tüm ölmüş kadınlar adına üzüldü; erkeklere gelince ne kadar ölürlerse ölsünler, umurunda değildi. Bundan böyle artık asla kendisinin olamayacak şişman kadınlar, iyi günlerinde, onu nerdeyse ceset hırsızı, düğmeli günlerdeyse, ozan yapardı. Bugün, Fischerle düğmesiz bir gelecekle ilgili sorularını kısa kesmişti, “önce düğmelerden kurtulun sayın bayım, sonra kadınları düşünün! Düğmelerle kadınlar bir arada olamazlar!” Kien’e sorulacak olursa, yapacağı önemli işler yanında, ölü bir Therese’nin yükü, ona ağır gelmeyecekti. Kadının adı, kilisenin arkasındaki saman pazarından kitap bölümünün girişme dek bir an bile körün belleğinden kımıldamadı. Körün, aklı ve belleği, savaşta yaralandığından beri yalnız ve yalnız kadın ad ve bedenlerine işlerdi. Gözleri fal taşı gibi açık olduğu halde, çıplak Therese’nin ardında duran ve şeytansı bir hazla onu izleyen kör, camlı kapıyı hızla açar açmaz, kadının adını bağırdı, koştu, Kien’e yaklaştı ve şefin söylediklerini yerine getirmek üzere Kien’in ayaklarına basmaya başladı.

Kien renkten renge girdi. Therese’nin geldiğini gördü. Kaçmıştı demek. Mavi etekliği parlıyordu. Deli kadın, etekliği çivitlemiş, kolalamıştı, kolalamış ve çivitlemişti, Kien’in yüzü de çivit mavisine döndü, eli ayağı kesildi. Kadın onu arıyor, onu istiyor, etekliğine yeni kola istiyor. Polis nerde? Onu hemen bir yere kapatmalı, halka zarar verir, kitaplığı korumasız bıraktı, polis polis, nerde şu polis, ha, polisler 10.40’a dek gelmeyecekler, ne büyük bir felaket bu, ah, Fischerle burada olsaydı keşke, hiç değilse Fischerle olsaydı, korkmazdı, bunun ikiz kardeşi Fischerle’nin karısı, ne yapılacağını bilir, onunla başa çıkar o, onu yok eder, mavi eteklik — korkunç bir şey bu, korkunç, neden ölmüyor sanki, neden ölmüyor, ölmesi gerek, şu anda, camlı kapının içinde. Kien’in yanına gelmeden, ona vurmadan, ağzını açamadan ölmeli, onun ölümü için on kitap feda olsun, yüz kitap, hayır yüz değil, yarım kitaplık, bütün kitaplık, Fischerle’nin kafasındaki kitaplığın tümü, bu kadara da olur herhalde, sonsuza dek ölür, çok kitap, ama söz veriyor, ant içiyor, tüm kitaplığı teslim edecek, ama buna

karşılık ölmeli Therese, ölmeli, ölmeli, tanı anlamıyla ölmeli! “...ne yazık ki öldü,” decÜ kör gerçek ve içten bir üzüntüyle, “ve size selamlarını yolladı.”

Kien, bu sevinç verici haberi en azından on kez yineletti adama. Ayrıntıları öğrenmek istemiyordu, haberin kendisi yeter de artardı. Söyleneni yanlış anlamadığını, düş görmediğini, ya da bir başkasıyla karıştırmadığını iyice kavradıktan sonra, beyefendinin bundan emin olup olmadığını ve haberi nereden öğrendiğini sordu. Adamın yaptığı iyiliğe karşılık ona kibar davranıyordu. Kör, kızmıştı, “Therese öldü ve size selamlarını yolluyor,” diye yineledi. Bu yaratığı görür görmez düşleri yok olmuştu. Haberi güvenilir bir kaynakları almıştı ama adını veremezdi. Paket karşılığında 4500 şilin istiyordu, ancak paketi de geri götürmesi gerekliydi.

Kien, borcunu ödemeye davrandı hemen. Adamın, az önce vaat edilen kitaplığı isteyebileceğinden korkuyordu. Ne şanssızlık, bu sabah kitaplığın tümünü kendi sorumluluğuna almıştı Fischerle. Verdiği sözü hemen yerine getirmesi olanaksızdı, Fischerle burada değildi, kitapların tümünü anında nasıl ortaya döksündü? Her olasılığa karşı, bu iyi haberi getirene bir an önce oradan uzaklaşması için çabucak ödeme yaptı. Nerelerde olduğu belirsiz Fischerle bakarsın bir tehlike kokusu alır, onu uyarmaya gelirdi de, kitaplık elden giderdi. Söz vermişse vermişti, bir kitaplık, dünyadaki en büyük vaatten daha değerliydi.

Kör, parayı yavaşça saydı. Böylesine büyük bir paraya bir bahşiş istemeye değerdi; evet, bir bahşiş isteyebilirdi, ama artık dilenci değildi ki. Büyük cirolar yapan bir firmada çalışıyordu şimdi. Şefini çok seviyordu, çünkü düğme meselesini kesmişti. Şimdi, bahşiş olarak diyelim bir yüzlük istese, kendisine birkaç kadın birden alırdı. Şef buna bir şey demezdi. Eskiden olduğu gibi çukurlaştırdığı elini uzattı ve dilenci olmadığını, ama gene de bahşiş alabileceğini söyledi. Kien kapıya bir göz altı, bir gölgenin yaklaşmakta olduğunu sandı, adamın eline bir kâğıt banknot sıkıştırdı, bu bir yüzlüktü, adamı koluyla itti ve “Gidin şimdi, çabuk gidin, çok çabuk, çok!” diye rica etti.

Kör, beceriksizliğine yanacak vakti bulamadı; daha çoğunu isteyebilirdi ama başına konan devlet kuşunun getirecekleri aklını başından almış olduğundan elini gene uzatmayı akıl edemedi. Sesli sesli konuşarak Fiseherle’nin yanında bitli; bizimki, aşk ve para uğruna kendinden iyice

geçmiş olan körün tatlı sözcüklerinden çok yaptığı hilenin etkilerini duymak istiyordu. Parayı elinden almadan önce biraz duraksadı, birden kapmadı parayı; küçük bir parayla ve büyük bir düş kırıklığıyla karşılaşabilirdi. Yüzde yüz başarıya ulaştığını görünce öyle şaşırdı ki, nerdeyse kendinden geçiyordu. Parayı iki üç kez dikkatle saydı, tekrar tekrar şu sözleri söylüyordu: "İşte sana bulunmaz bir insan! Vay canına! Yaman adamsın be! Fischerle evladım, böyle adamlar dünyaya her gün gelmez, aç gözünü!" Kör, söz konusu adamın kendisi olduğunu sandı ve sol cebindeki yüz şilini anımsadı. Parayı cücenin burnuna indirdi ve "Bana verdiği bahşişe hak sen hele şef, dedi İstemeden verdi! Yüz şilin bahşiş veren adam iyi adamdır!" Ve nasıl olduysa Fischerle, yeni firmasının yönetimini ele aldığından bu yana ilk kez, ganimetin bir kısmının elinden kaçmasına göz yumdu, düşmanının yamanlığı onu kendinden geçirmişti.

Derken gezgin satıcı çıkageldi; dünkü gibi sonuncuydu. Adamın asık yüzü, körün bayağı canım sıktı. Doğuştan nazik bir insan olduğundan, ona da bir bahşiş istemesini önermişti. Bu kez şef duydu. Gezgin satıcı, bu saman altından su yürüten, kendi çıkarından başka hiçbir şey düşünmeyen herif yanına yaklaşır yaklaşmaz, düşlerinden hemencecik uyandı ve satıcıya bağırdı: "Hele bir! Hele bir iste, gösteririm gününü!" Kurbansa, şaşkın bir halde, "İster miyim hiç?" dedi.

Kısa bir süre uyumuş olmasına karşın dünden beri gözle görülür ölçüde çökmüştü. Şiddetle hiçbir sorunu çözemeyecek, hiçbir şey elde edemeyecekti, bunu açıkça görmüş bulunuyordu. Evet, gerçek paketin kilisede gizlenmiş olduğuna kesinlikle ve sarsılmaz bir biçimde inanıyordu hâlâ. Ne var ki paket hiç kimsenin bulamayacağı kadar iyi gizlenmişti. Bu yüzden başarıya varamayacağına karar verdi ve başka bir yolu denedi. Fischerle kadar küçük olmaya ve böylece onun kafasına girmeye, ya da hatta daha küçük olup paketin içine sığmaya dünden razıydı, paketin içine girer, satış işlerini oradan yönlendirirdi. "Çılgınlık! Deli miyim ne," dedi kendi kendine, "hiç kimse bir cüceden daha küçük olamaz." Ancak, paketin gizlenme yeriyle cücenin yapısı arasında akıl almaz bir bağ, çözülmez bir düğüm vardı. O, bunu anlamayacak kadar akılsız değildi, ötekiler uyurken o uyanık duruyordu. Uyku saatlerini, uyanık durulan saatlerin üstüne koy, onun ötekilerden ne kadar daha akıllı olduğu ortaya çıkar. Bunu biliyordu. Bilmeyecek kadar akılsız değildi, ama gene de bütün bu akıldan, diyelim iki

haftalığına kurtulmak, bugünlerde pek revaçta olan tüm çağdaş kolaylıklara sahip bir huzur evinde başkaları gibi uyumak, bütün o zaman boyunca uyumak için neler vermezdi; onun gibi biri, şöyle azıcık dolaşır, bir yığın şey duyardı, başkaları da duyardı aynı şeyleri ama onlar uyuyup yitiriyorlardı duyduklarını, o hiçbir şeyi uykuda yitirmezdi, uyumazdı çünkü, bu yüzden de duyduğu her sözcüğü anımsardı.

Kör, Fischerle'nin ardından ona işaretler ediyor, yüz şilinlik banknotu yukarı tutup ona gösteriyor, dudaklarını kımıldatarak bahşiş konusundaki önerilerini yineliyordu. Gezgin satıcının yenik dönmesini istemezdi, çünkü onunla, kadınları konusunda bir iki söz etmek istiyordu. Şefin böyle şeylerden çaktığı yoktu, o sakat bir cüceydi. Lağımcı, kendi moruğu yüzünden sinmiş bir korkaktı, başkasına elini sürmezdi, karısından ayrı yaptığı tek şey içmekti yalnızca. En iyisi bu yeni durumdan ötekilere söz etmemeliydi, hepsi de bir şey isteyecek, bir bakacak gözünü açıp kapayıncaya dek bütün o paradan kendine ancak tek bir kadına yetecek kadarı kalacaktı. Yalnızca gezgin satıcıya söylemeliydi olayı. O kimseye söylemezdi, ona bir şey söyledin mi, ağzını açmıyordu; en iyisi onunla konuşmaktı.

Bu arada kendisiyle konuşulacak kişi, işini düşünmekteydi, iki bin şilin gibi büyük bir para isteyecekti. Cücenin iş arkadaşı ona daha önce oraya gidip gitmediğini sorsa, şöyle diyecekti; "Aa, elbette, hem de aynı paketle! Beni unuttunuz mu?" Eğer bayrak direği bir şeyler yapmaya kalkarsa, parayı da almadan oradan hızla uzaklaşmalıydı; tehlike halinde, paketi bile orada bırakıp kaçmalıydı. Bayrak direğinin âdeti, silahını çekip bir iki kurşun sıkmaktı. Paket önemli değildi. İçindeki kitaplar pek öyle değerli değildi. İş arkadaşı normale dönüp de söz anlar hale gelince Fischerle onunla işleri çözümleyecekti. Şef, bu şeytansı yöntemle, gezgin satıcıyı sepetlemeyi tasarlamıştı. Gezgin satıcının aynı kitaplarla yeniden karşısına çıkması ve utanmasız istemlerde bulunması karşısında öfkelenecekti Kien kuşkusuz. Fischerle, karşısında öfkeden kudurmuş bir Kien görmekteydi. Kendisini de omuz silkip işçisine dostça bir sırıtmayla yol verirken görüyordu. "Ortağım bundan böyle seninle iş yapmayacaktır. Ben ne yapayım? Korkanın sana yol vermek zorundayım. Ona hakaret etmişsin, öyle diyor. Ne yaptın öyle? Artık bir yararı yok. Gidebilirsin. Bir iki yıla kadar kendime başka bir ortak bulacağım, o vakit seni işe alırım. Eh, o güne dek başının çaresine bak, ben

de senin için bir şeyler ayarlamaya çalışırım. Gezgin satıcıları severim doğrusu. Ortak senin bayağı bir insan olduğunu, saman alımdan su yürüttüğünü, kendi çıkarından başka hiçbir şeyi düşünmediğini söylüyor. Ne demek istiyor, ne bileyim? Haydi şimdi git bakalım!”

Fischerle her şeyi iyice hesaplamıştı, ama Therese’nin ölüm haberinin yaratacağı tepkinin büyük olacağı aklına gelmemişti. Gezgin satıcı, gülmeyi bir an bile elden bırakmayan, hatta en ciddi işleri yaparken bile gülen —o büyük parayı bir gülümsemeyle ödeyen— çok etkilenmiş bir iş ortağı bulmuştu karşısında. Ortak, parayı da çıkarıp verdikten sonra, gene gülmeyi elden bırakmayarak, ”Sizi bir yerden gözüm ısırıyor, dedi. “Benimki de sizi ısırıyor.” diye yanıtladı onu satıcı kabaca. Kendisine gülünmesinden bıkmıştı; bu iş arkadaşı ya onunla alay ediyordu, ya da deliydi. Ama elinden böyle büyük paralar geçtiğine göre birincisi daha olasıydı. “Daha önce nerde karşılaşmıştık?” diye sordu Kien gülümseyerek. Kendisine kitaplığı vaat etmediği ve onu tanımayan zararsız birine, yüzüne gülen talihinden söz etmek gereksinmesi duyuyordu. “Kilisede karşılaştık,” diye yanıtladı onu satıcı, karşısındaki bayın dostça ilgisi karşısında yelkenleri suya indirmişti. Bu zengin adamın kilise sözcüğünü duyunca ne tepki göstereceğini merak ediyordu. Belki işi tümüyle ona devrederdi bir-den. “Kilisede,” diye yineledi Kien, sonra da “a-evet, kilisede,” diye ekledi. Hangi kiliseden söz ettikleri konusunda hiçbir fikri yoktu. “Size bir şey söyleyeceğim — karım öldü.” Solgun yüzü ışıl ışıldı. Saygıyla eğildi; gezgin satıcı istemeye istemeye geri çekildi ve merakla Kien’in ellerine ve ceplerine baktı. Elleri boştu ama ceplerinin durumu anlaşılmıyordu. Kien onu izledi; camlı kapının önünde titreyen yaratığı omuzundan yakaladı ve kulağına şu sözleri fısıldadı: “Okuması yazması yoktu.” Gezgin satıcı hiçbir şey anlamamıştı, zangır zangır titriyordu, can havliyle, “Başınız sağ olsun! Başınız sağ olsun!” diye kekeledi. Kendini Kien’in ellerinden kurtarmaya çabalıyordu ama Kien ellerini gevşetmiyor, gülümseyerek konuşmasını sürdürüyordu; bütün cahilleri aynı yazgı bekliyordu, hepsi de buna layıktı, gerçi, hiçbiri bu ölümü karısı kadar hak etmiş olamazdı, karısının ölüm haberini daha birkaç dakika önce almıştı, ölüm hepimizin sonuydu ama önce cahillerin başına gelmeliydi! Bu sözleri söylerken serbest olan yumruğunu salladı, yüzü de toparlanmış, her zaman takındığı ciddi anlatıma bürünmüştü. Satıcı şimdi anlıyordu, adam kendisini ölümle korkutuyordu; duasını kesti, imdat diye

bağırdı ve elindeki paketi, ilk yumrukta kendisini bırakan korkunç düşmanının ayakları dibine düşürdü. Sonra eliyle çenesine yapıştı ve çabucak oradan uzaklaştı; bir daha bağırmazsa bayrak direği tetiği çekmezdi belki, içinden, silah çekme işini, kendi köşeyi dönünceye dek ertelemesi için yakarıyordu ona; bir daha böyle bir şey yapmayacaktı asla. Theresianum'un önünde üstünü başını inceledi, gözden kaçmış bir yaranın izlerini aradı. Fischerle'ye istifasını vermeden önce parasını istemeyi tasarlamıştı. Ne var ki en az umutlu olduğu anlarda bile kendisine gülen şansının verdiği sarhoşluk içinde 2000 şilini saydıktan, kendisine de yirmisini ödedikten sonra, gezgin satıcı birden boşandı ve hıçkırıklar arasında, hiçbir soru sormamasına karşın zengin iş arkadaşının ona ateş ettiğini söyledi, az daha kurşunu yiyecekti. Bu işte daha fazla çalışmayacaktı. Bu yüzdendir ki. Fischerle, geçirdiği büyük tehlikeye karşılık ona ayrıca bir tazminat ödemeliydi. Cüce ona aylığı elli şilinden altı aylık gelir vaat etti, birincisi, bugünden bir ay sonra ödenecekti. (Ki o vakit, Amerika'ya gideli haftalar geçmiş olacaktı.) Gezgin satıcı bunu uygun bulduğunu bildirdi ve gitti.

Kien, yere düşen kitapları topladı. Yazgıları onu çok üzmüştü, ama adamın birden ortadan yitmesine daha çok cam sıkıldı; ona daha başka şeyler de söylemek isterdi. Arkasından yumuşak, sevecen bir sesle bağırdı: "Ama öldü o, inanın öldü, artık bizi duyamaz!" Daha yüksek sesle bağıracak denli güvenmedi kendine. Adamın neden kaçtığını biliyordu. Bu kadından herkes korkuyordu; dün, Fischerle'ye ondan söz ettiğinde, kambur da sapsan kesilmişti. Adı korku saçıyordu, insanın taş kesilmesi için Therese'nin adını duyması yeterdi. Fischerle, o paldır küldür konuşan, gürültülü Fischerle, kadının ikiz kardeşinden söz ederken fısıltıyla konuşmuştu, kitaplarını kurtardığı o yabancıysa kadının öldüğüne inanmıyordu. Kaçmasının başka ne nedeni olabilirdi? Neden öyle korksundu durup dururken? Kadının ölmesi gerektiğini ona kanıtlamıştı, öldüğü apaçık ortadaydı, doğası gereği ölmüştü o, ya da daha doğrusu, koşulları gereği ölmüştü. Kendini yıkıma uğratmıştı, aşk ve para uğruna kendi kendini yemişti. Evde kendine yiyecek ayırmıştı belki, nerelere yiyecek gizlediğini kim bilebilirdi, mutfağa, eski hizmetçi odasına (aslında yalnızca bir hizmetçiydi o), halıların altına, kitapların ardına... Ama her şeyin bir sonu vardı. Haftalarca bunları yiyerek yaşadı, sonra ansızın hepsi bitti. Birden tüm stoklarını tükettiğini gördü.

Ama yatıp ölmedi. Kendisi onun yerinde olsaydı öyle yapardı. Yaşanmaya değmez bir yaşam sürmektense ölmeyi yeğlerdi o. Ama Therese, onun vasiyetnamesine karşı duyduğu dayanılmaz istekle çılgına dönmüş, kendisini lokma lokma yemişti. Son anına dek vasiyetname gözlerinin önünden gitmedi. Etlerini didik didik ederek kemiklerinden ayırmıştı bu sırtlan, etlerini bir bir ağzına götürdü, kanayan etleri pişirmeden yiyordu, nasıl pişirebilirdi ki, sonra öldü, iskelet halini aldı, eteklik çıplak kemiklerin üzerinde kaskatı katlanmış, yukarı kıvrılmıştı, bir fırtınanın onu bu hale soktuğu sanılırdı. Her zaman giydiği eteklikti bu, ancak Therese'yi fırtına savurmuş, etekliğin altından sürükleyip götürmüştü. Bir gün apartmanın kapısını kırmışlardı da onu bulmuşlardı. O kaba ve sadık paralı asker, efendisinin nerelerde olduğunu anlamaya çalışıyordu. Her gün kapıyı çalıyordu, yanıt almadığı için içine bir kurt düştü. Kapıyı kırmaya karar vermeden ünce birkaç hafta bekledi. Dairenin kapısı, dışardan sımsıkı kilitlenmişti. Kapıyı kırıp içeri girince cesedi ve etekliği gördü. İkisi birlikle bir tabuta konulmuştu. Profesörün adresini hiç kimse bilmiyordu, bilseler, cenaze törenini ona da haber verirlerdi. İyi ki de bilmiyorlardı, çünkü herkesin önünde, ağlayacak yerde gülerdi. Tabutun ardında kapıcı yürümekteydi, tek yasçı oydu, cenazede efendisine bağlılığından yalnızca o vardı zaten. Koskocaman bir bekçi köpeği tabutun üzerine sıçradı, onu yere sürükledi ve kolalı etekliği paralayarak aldı. Ağzı kanlanana dek onunla cebelleşti. Kapıcı, eteklik, kadınındı diye düşündü, etekliği canından çok severdi, ama kopek açlıktan kudurmuş olduğundan, ne işe karışmaya cesaret etti, ne de kavgayı göze aldı. Yalnızca orda durmuş onları izliyor, koca canavarın kanıyla ıslanmış olan eteklik, hayvanın çeneleri arasında parça parça yittikçe müthiş duygulanıyordu. İskelet yoluna devam etti. Törende başka kimse olmadığından, kentin dışındaki büyük çöp yığınlarının üzerine fırlatıldı, ne mezarlıkla uğraştı kimse, ne de dinle. Bu korkunç sonu haber vermek üzere de Kien'e bir haberci göndermişlerdi.

O anda Fischerle camlı kapıda göründü ve "Hazırsınız bakıyorum," dedi "İyi ki de onu kilitlemişim," dedi Kien. "Beni kilitlemek mi? Beni düşünüzde ancak kilitlersiniz!" Fischerle irkildi. "Ölmeyi hak etmişti. Bugün bile doğru dürüst okuyup yazdığını kesinlikle biliyor değilim." Fischerle anlamıştı. "Benim karım da satranç bilmez! Bu işe ne dersiniz? Kanınızı beyninize çıkarıyor, değil mi?" "Bazı ayrıntıları öğrenmeyi

isterdim, o azıcık bilgiyle yetinmek zorundayız. Haberi getiren ortadan yitti." Gerçi, onu kendisi göndermişti ama ettiği korkunç yemini Fischerle'ye açıklamaya utanırdı. "Paketini de burada bıraktı demek eşek adam! Bana verin! Nasılsa her şeyi ben taşıyorum, bunu da taşırım."

Bu sözler üzerine dün akşamki uzlaşmalarını anımsadı ve Kien'le gereğinden fazla resmi konuştuğu için ondan özür diledi, kendisine karşı duyduğu doğal saygıdan başka bir nedeni yoktu yaptığı yanlışın. Aslında onu küçük görüyordu, çünkü şimdi. Kien'den dört kez daha zengindi. Onu tanımayı sürdürmeyi bir lütuf olarak görüyordu, sermayenin son beşte biri olmasaydı, ağzını bile açmazdı. Ayrıca, Kien'in özel yaşamı onu şimdi daha çok ilgilendirmeye başlamışta Belki de karısı gerçekten ölmüştü. İşaretler bunu gösteriyordu. Hayatta olsaydı, erkeğini çoktan alır evine götürürdü. Hangi kadın böyle cebi dolu bir kafasız adamı eve götürmezdi. Kadının deli olduğuna inanmıyordu. Kien'in verdiği bütün ayrıntılar, kadının aklı başında biri olduğunu gösteriyordu. Bu güçsüz kuvvetsiz sıska yaratığın, öyle becerikli bir kadın bir yana, herhangi bir kimseyi bile bir yere kilitleyebileceği fikriyse, olanaksız ve saçma görünüyordu kambura. Deli olduğuna göre kapıyı kırması gerekirdi hem. Mutlaka ölmüştü.

Ama oturdukları daireye ne olacaktı? İçinde değerli bir şeyler varsa, dışarı çıkarılmalıydı; eğer, yalnızca kitaplarla doluysa, bunlar da en azından rehine verilebilirdi. Daireyse, büyük bir para karşılığı bir başkasına satılabilirdi. Şöyle ya da böyle, bir şey olmuştu ve ister küçük ister büyük olsun bir sermaye bir yerlerde aylak aylak durmaklaydı.

Sokakta, Fischerle kaygılı gözlerini kaldırdı ve Kien'e bakarak, şöyle dedi: "Sevgili dostum, evdeki o güzel kitapları ne yapacağız şimdi? Orospu gitti, kitaplar yapayalnız kaldılar." öne doğru uzattığı sağ elinin parmaklarını bitiştirdi, sol eliyle bunları tuttu ve orospunun boğazını kendisi sıkmış gibi birden parmaklarını gevşetti. Kien, bunu anımsattığı için ona minnet borçluydu. "Sakin olun," dedi, "kapıcı daireyi mühürlemiştir kuşkusuz. Adam, dürüstlüğün ta kendisidir. Yoksa böyle sakin sakin yanınızda yürür müydüm? Kadının orospu olup olmadığına gelince, kesin bir karara varmam olanaksız." Haklıydı, kadın ölmüştü, geçerli bir kanıt olmadan onu mahkûm etmek uygun değilmiş gibi geldi ona. Üstelik, sekiz uzun yıldır kadının gerçek mesleğinin ne olduğunu fark etmemiş olduğu için kendinden

utanıyordu. “Kadın olsun da orospu olmasın, dünyada böyle bir şey görülmüş değildir!” Fischerle, her zamanki gibi doğru çözümü bulmuştu. Cennetin Yıldızları altında geçirilmiş bir yaşantının sonucuydu bu. Kien, bu sözlerin doğru olduğunu hemen kabul etti. Kendisi, yaşamında tek bir kadına dokunmuş değildi. Bu davranışını haklı çıkarmak için hepsinin de orospu olduklarından daha geçerli bir neden —bilgi alanının dışında— olabilir miydi? “Ne yazık ki, sözlerinizin doğru olduğunu kabul etmek zorundayım,” dedi. Bu sözlerle onunla aynı görüşte olduğunu, kendisinin de benzer deneyi yaşadığını belirterek gizlemiş oluyordu. Ama Fischerle orospudan bıkmıştı, sözü kapıcıya getirmek istedi. Onun dürüst olduğunu pek sanmıyordu. “Her şeyden önce —ve elbet ikimizin dışında— dürüst adam diye bir şey yoktur,” dedi. “İkinci olarak dürüst kapıcı diye bir şey yoktur. Kapıcılar neyle geçinir? Şantajla! Neden? Çünkü başka türlü geçinemezler. Yalnızca daireler, kapıcının karnını doyurmaz, başkalarının karnını doyurur belki ama bir kapıcınınkini değil. Bizim bir kapıcımız vardı, getirdiği her adam karşılığında bir şilin alırdı karımdan. Bir gece eve yalnız dönse —onun mesleğinde hiçbir şey olanaksız değildir— adamın nerde olduğunu sorardı kapıcı. Yok, derdi karım. Bana adamı göster, yoksa ben suna gösteririm, derdi. Bunun üzerine bizimki ağlamaya başlardı. Adamı nerden bulsun? Bazı geceler çıkıp hır saat ya da daha fazla dolaştığı olurdu. Kapıcıyı susturmak için ona şu kadarcık da olsa bir adam göstermek gerekirdi mutlaka (Fischerle, şu kadarcık derken elini diz düzeyinde tuttu). Yaratık sözden anlasa kolayca gizleyebilir bizimki adamı. Bir şiline yazık! Hem, olan kime oluyor? Bana elbet!”

Kien, paralı asker de olsa onun kendisi için gerekli olduğunu, onun sadık, güvenilir, ayı gibi güçlü bir adam olduğunu, dilenci, satıcı ve diğer aşağılık insanları eşikten geçirmediğini anlattı. Çoğu okuma yazma bile bilmeyen o ayaktakımıyla nasıl baş ettiğini izlemek bile bir zevkti. Çoğuna dayaklar atmış, resmen sakat bırakmıştı. Kendisine borçlu olduğu sessizlik için —çünkü bilim için insanın üç şeye, sessizliğe, sessizliğe ve gene sessizliğe gereksinmesi vardı— ona ödül olarak ayda yüz şilinlik küçük bir para veriyordu. “Adam da alıyor ha! Parayı alıyor!” diye atıldı ondan Fischerle. “Şantajcı! Bakın haksız mıymışım? Düpedüz şantajcı! Deliğe tıkmalı bunu hemen! Deliğe tıkmalı, tamam deliğe!”

Kien dostunu yatıştırmaya çabaladı. Onun gibi kaba bir kimseyi kendisiyle

karşılaştırmamalıydı. Elbette bir hizmet karşılığı para almak kabalıktı, ama bu tür ahlaksızlık ayaktakımı arasında çok yaygındır, derinlere kök salmıştır, hatta eğitimli sınıflara bile uzanmıştır. Platon buna karşı savaştı ama sonuç alamadı. İşte bu nedenle Kien üniversitede bir kürsü kabul etmekten her zaman kaçınmıştı. Bilim alanındaki çalışmaları için bu güne dek bir kuruş bile kabul etmemişti. “Platon’a bir diyeceğim yok!” dedi Fischerle —bu adı yaşamında ilk kez duyuyordu— “Platon’u tanıyorum. Platon zengin. Siz de zenginsiniz. Nerden mi biliyorum? Çünkü yalnızca zenginler böyle konuşur. Şimdi bana şöyle bir bakın. Yoksulun tekiyim, hiçbir şeyim yok hiçbir şey değilim, hiçbir şey olmayacağım ama gene de hiçbir şey almıyorum. İşte kişilik diye buna derim! Sizin kapıcı, o şantajcı 100 şilin alıyor, bir servet bu, düpedüz servet! Üstelik bütün gön zavallı insanları dövüyor. Ama gece —kalıbımı basanın uyuyordur geceleri— bir hırsız gelse, ruhu duymaz, orda yatmış uyuyor herif, yüz şilini cebine yerleştirmiş, orda kitaplar yağmalanıyormuş, umurunda mı; böyle bir duruma dayanamam ben, asla, asla dayanamam, tam bir skandal bu, yalan mı?”

Kien, kapıcının uykusunun ağır olup olmadığını bilmediğini söyledi. Ancak ağır olsa gerekti, çünkü adamla ilgili —onun isteğiyle öten dört kanarya dışında— her şey ağırdı. (Kanaryaları doğru konuşmuş olmak için araya soktu.) Öte yanda, adam, gözcülük konusunda hastalığa varan bir aşırılık gösteriyordu; içeri girip çıkanları daha iyi gözetleyebilmek için yerden kırk beş santim yukarıda bir gözetleme deliği açmıştı. Bütün gün orada diz çöküyordu. “Onu çiy çiy yerim!” diye araya girdi Fischerle.

“Onun gibilerin hepsi ispiyoncudur. Koca ispiyoncu! Hayvanoğlu! Eğer şu anda karşımda olsaydı o, sevgili dostum, gözleriniz yerinden fırladı, onu nasıl evire çevire döverdim, serçe parmağımla nasıl paramparça ederdim, görürdünüz! Bütün ispiyoncular rezildir, öyle midir, değil midir? Pekâlâ öyledir derim, haksız mıyım?” “Benim kapıcının mesleğinin ispiyonculuk olduğunu pek sanmam,” dedi Kien, “eğer böyle bir meslek varsa elbette. Yanılmıyorsam polismiş eskiden, müfettişmiş, çoktan emekliye ayrılmış.”

İşte bu söz üzerine Fischerle planını uygulamaktan vazgeçti. Böyle hırsızlık ona göre değildi. Şu sıralar —hele özellikle Amerika’ya gitmezden önce polisle— özellikle de emekli bir polisle hiçbir alışverişte bulunmak

istemiyordu; emekliler hepsinden beterdi. Tembelliklerinden suçsuzları yakalarlardı. Artık kimseyi tutuklayamayacaklarından, burunlarından kıl aldırmaz, her şeye öfkelenir, zararsız sakatları sakat bırakmacasına döverlerdi. Neyse, yazık olmuştu, Amerika'ya gitmeden kendine biraz daha çeki düzen vermenin zararı olmazdı aslında. İnsan Amerika'ya bir kez giderdi. Bir dünya şampiyonu, oraya bir dilenci olarak gitmemeliydi, gerçi öyle bir şey söz konusu değildi bu durumda, ama olmayacak iş değildi, herkes ne derdi, şuna bakın eli boş gelmiş, burada ceplerini doldurmuş bir durumda yaşamasına göz yumamayız, gelin şunları boşaltalım. Fischerle, dünya şampiyonu olmasına karşın kendine güvenmiyordu, Amerika'daki yaşamı konusunda. Köpek balıkları dört bir yana dağılmıştı, hem, Amerika'da her şey büyüktü. Arada bir burnunu sol koltuk altına sokuyor, orada gizlediği parasının kokusuyla güçleniyordu. Bu onu rahatlatıyordu, burnu bir süre orada durduktan sonra sevinçle fırlayıp çıkıyor, gene havaya kalkıyordu.

Ancak Kien, Therese'nin ölümüne artık o kadar sevinmiyordu. Fischerle'nin sözleri, ona kitaplığın içinde bulunduğu tehlikeli durumu anımsatmıştı. Her şey, sıkıntısı, görevi, çalışmaları, onu kitaplığa geri çekiyordu. Onu burada tutan neydi. Soylu bir aşk. Damarlarında akan kının son damlasına dek zavallıların fidyesini vermeye, onları korkunç bir ölümden kurtarmaya, domuzun çenelerinden korumaya kararlıydı! Eve gidince kuşkusuz tutuklanacaktı. Gerçekleri olduğu gibi kabul etmek gerekirdi. Therese'nin ölümüne yardımcı olmuştu. Asıl sorumlu olan kendisiydi, ama onu eve Kien kilitlemişti. Yasalara göre, onu akıl sağlığı bozuk olanların konulduğu bir kuruma teslim etmesi gerekirdi. Neyse ki yasalara uymamıştı. Böyle bir hastanede, bugün hayatta olurdu karısı. Kien, onu ölüme mahkum etmişti, açlık ve kendi oburluğu, verilen hükmü yerine getirmişti, Yaptıklarından şu kadarcık olsun pişmanlık duymuyordu. Ona yaptıklarının hesabını adalet önünde vermeye hazırdı. Mahkemesi, ezici bir aklama kararıyla sona erecekti mutlaka. Ama ne olursa olsun, öylesine ünlü bir bilim adamı, belki de zamanın en büyük sinoloğunun tutuklanması hoş olmayan yayınların yapılmasına neden olacaktı, buysa bilim adına, önlenmesi gereken bir durumdu. Savunmanın baş tanığı, kapıcı olacaktı. Kien, ona güveniyordu, ama Fischerle'nin, böyle bir adamın, parayla satın alınabileceği konusundaki düşünceleri de etkisini göstermemiş değildi

Paralı askerler, en çok parayı kim verirse o efendiye kulluk ederler. Asıl önemli olan, bu rakibin kim olduğunu doğru tahmin etmekti. Böyle bir kişinin varlığı saptanırsa, kapıcıya, dayanılmaz miktarlar ödemeye yanaşacak mıydı? Therese yalnızdı. Herhangi bir akrabanın varlığı konusunda tek bir söz edilmemişti. Cenazesine kimse gelmemişti. Mahkemesi sırasında bir akraba ortaya çıkacak olursa. Kien, söz konusu kimsenin kökenleri hakkında titiz bir araştırma yaptıracaktı. Uzak da olsa bir akrabası olabilirdi elbet. Tutuklanmadan önce kapıcıyla konuşmaya karar vardı. Aylığının 200 şiline çıkması, bu —Fischerle'nin yerinde deyişiyle— ispiyoncunun kendinden yana olmasını sağlardı pekâlâ. Buna herhangi bir rüşvet ya da haksızlık olayı gözüyle bakılmamalıydı; kapıcı, hakikati söyleyecekti, yalnız ve yalnız hakikati. Her ne olursa olsun, zamanın en büyük sinoloğu olduğu sanılan bir kimsenin, aşağılık bir kadın, doğru dürüst okuma yazma bilip bilmediği bile kesinlikle belirtilmeyecek bir kadın yüzünden cezalandırılması doğru olur muydu? Bilim, onun ölmesini istemişti. Bilim, aynı zamanda, Kien'in temize çıkarılmasını ve kendisine haklarının geri verilmesini gerektiriyordu. Onun gibi bilim adamları, bir elin parmaklarıyla sayılacak kadar azdı. Kadın derseniz, ne yazık ki milyonlarla vardı. Therese, aşağılık kadınlar kategorisine dahildi. Gerçi ölümü, insanın aklına gelebilecek en acıklı, en acımasız ölümlerdendi. Ama bunun, özellikle bunun sorumlusu, kendisiydi. Sessiz, sakin oturup açlıktan ölebilirdi. Binlerce Hint fakiri, Therese'den çok önce bu uzatmalı ölümle Ölmüş ve böylece günahlarından kurtulduklarına inanmışlardı. Dünya, bugün bile onlara hayrandı. Yazgılarından dolayı kimse onlara acımamakta, ve Çinlilerden sonra gelen en akıllı halk olan Hintliler, onları aziz olarak anmaktaydı. Therese neden aynı kararı veremedi? Bunu düşünemeyecek denli yaşama bağlıydı. Açgözlülüğü sınır tanımıyordu. Yaşamını, saniye saniye uzatmıştı, bu saniyelerin her biri bir öncekinden daha aşağılıktı. Oralarda bir insan olsayı, onu da yerdi. İnsanoğlundan nefret ediyordu o. Onun için kim kendini feda ederdi?

Kötü gününde yalnız kalmıştı işte, hak ettiği üzere, yapayalnız ve terk edilmiş olarak ölmüştü. Bu yüzden elinde kalan son fırsata sarıldı; kendi gövdesini yedi, lokma lokma, parça parça, bölüm bölüm yedi ve böylece, tanımlanması olanaksız bir ölüm acısı içinde canlılığını sürdürdü. Tanık, orada bir ceset değil, yalnızca, her zaman giydiği mavi kolalı etekliğin bir

arada tuttuğu kemikleri bulmuştu. İşte, onun layık olduğu son, buydu.

Kien'in, kendisini savunmak için söyledikleri, Therese'ye karşı yapılan kusursuz bir suçlama oluşturuyordu. Geriye dönüşle, onu ikinci kez yok etti. Hayli zamandır bir otel odasında Fischerle'yle oturmaklaydı; oraya adeta istemleri dışında hareket ederek gelmişlerdi. Sık dokulu düşünceler zinciri, bir an olsun kopmamıştı. Sessiz duruyor, en küçük ayrıntılarına dek her şeyi düşünüyordu. Kendi kendini yiyen kadının hayattayken söylediği sözlerden, bu tür kadınlara örnek olacak bir metin oluşturmuştu. Yazı düzeltme konusunda öteden beri büyük bir ustaydı, yazdığı her harfin hesabım verebilirdi. Ama gene alt tarafı bir cinayet için, onca dilbilimsel titizlik gösterdiğine bayağı hayıflandı. Ancak onu zorunluluklar böyle davranmak durumunda bırakmıştı, yakın gelecekle yapacağı çalışmalarla dünyaya büyük bir ödül vererek, yaptığı bu ziyanın acısını çıkaracaktı. Şu anda davası görülmekte olan kadın, çalışmalarına ket vuran en büyük engeldi. Yargıca, dava boyunca gösterdiği iyi niyetli davranışlardan —cinayetle suçlanan bir adamın, kuşkusuz beklemediği bu tutumdan— ötürü teşekkür elti. Yargıç başını eğdi ve törensi bir incelikle çağdaş dünyanın en büyük sinoloğuna layık olan işlemi çok iyi bildiğini söyledi. Kien'in, kendisinden söz ederken, “en büyük sinoloğunun” sözcüklerinin başına koyduğu “belki de” sözünü çıkarmıştı yargıç, çünkü bunlar, tam anlamıyla gereksizdi. Herkesin önünde kendisine saygı gösterilmesi, Kien'e, haklı bir gurur duygusu vermişti. Therese'ye karşı suçlamaları, daha yumuşak bir havaya büründü.

Yatakta, kendisiyle yan yana oturmuş, yarıda bırakılmış soyguna hayıflanan ve parasını koklayan Fischerle'ye, “Ona bazı hafifletici nedenler tanımalı ama,” dedi. “En kötü anında bile, açlık kişiliğini tümüyle hiçe indirdiği dakikalarda bile tek bir kitaba dokunmadı. Elbet, şunu da eklemek isterim ki, calıil, eğitimsiz bir kadıulan söz etmekteyiz. “ Fischerle. anladığı için rahatsız oldu, böylesi saçmaları neden anlamak zorunda kalıyordu sanki, kendi zekâsına sövdü ve alışkanlık gereği, yanında oturan zavallı adamın sözcüklerine yanıt verdi. “Sevgili dostum,” dedi. “Siz akılsızın tekisiniz. Hiç kimse, nasıl yapılacağını bilmediği bir şeyi yapmaz. Bunun ne denli kolay olduğunu bilseydi, en güzel kitapları, hem de büyük bir iştahla yerdi, siz ne sanıyorsunuz! Bakın, size bir şey diyeyim mi, Theresianum'daki o domuzun yazdığı 103 tarifli yemek kitabı —yayımlanmış olsaydı— yok,

daha fazla söylemeyeyim, daha iyi.” “Ne demek istiyorsunuz?” diye sordu Kien gözlerini ona dikerek. Cücenin ne demek istediğini pekâlâ biliyordu, ancak bu korkunç olayla kendi kitaplığı arasında kurulacak bir ilişkinin, —yalnızca düşüncede bile olsa— kendisi değil de bir başkası tarafından dile getirilmesini istiyordu, “Yalnızca şunu söyleyebilirim ki aziz dostum, eve gittiğinizde dairenizi bomboş bulabilirdiniz, içinde ne varsa yenmiş, çırılçıplak bir ev düşünün, bırakın kitabı, tek bir sayfa bile kalmamış!” “Tanrıya şükür!” diye derin bir soluk aldı Kien. “Neyse ki kadın öldü, o lanet olası yemek kitabı da yakınlarda çıkmayacak, Mahkemede, bu konuya da değineceğim. Dünya dinleyecek! Bildiğim her şeyi, hiç acımasızca ortaya dökmeye, açığa çıkarmaya kararlıyım. Bir bilim adamının sözü günümüzde hâlâ ağırlığını korumaktadır!”

Kien’in konuşması, karısının ölümünden beri daha gözüpek, daha atak bir havaya bürünmüştü, önündeki güçlükler, yeni işler başarmada gerekli savaşımı verme isteğini kamçılıyordu. Fischerle’yle çok canlı bir öğle sonrası geçirdi Cüce, melankolik bir havaya bürünmüştü, böyle anlarında daha şakacı oluyordu. Mahkemenin, en ince ayrıntılarına dek kendisine anlatılmasını istedi, hiçbir evrede herhangi bir karşı koymada bulunmadı. Kien’e bazı bedava, parasız, karşılıksız önerilerde bulundu. Kendisine yardım edecek bir akrabası falan yok muydu, cinayet davası, öyle hafife alınacak bir konu değildi? Kien, Paris’te oturan, tanınmış bir ruhbilimci olan kardeşinden söz etti; daha önce, jinekolog olarak çalışmış ve bir servet biriktirmişti. “Servet mi dediniz?” Fischerle, hemencecik, Amerika’ya giderken, Paris’e uğramaya karar verdi. ‘Tam da benim aradığım adam,” dedi “Kamburumu gösteririm ona.” ‘Ama o cerrah değil ki!” “Zarar yok! Madem ki eskiden jinekologdu, elinden her şey gelir demektir.” Kien, adamcağızın cahilliğine güldü, bilgide uzmanlaşma diye bir şeyden hiç haberi olmasa gerekti. Ama gene de. Fischerle’nin kirli bir kâğıt parçasına yazdığı adresini sevinerek verdi ve ona kardeşiyle arasında, onlarca yıl önce var olan güzel ilişkiden uzun uzun söz etti “Öğrenmek, kesintisiz bir bağlılık gerektiriyor,” diye bağladı sözlerini, “alışılmış ilişkilere hiç zaman bırakmıyor. Bizi ayırdı.” Şimdi mahkemeniz olduğuna göre bana gereksinmeniz yok demektir. Bak, bir fikrim var, bu arada Paris’e gideyim, kardeşinize sizin tarafınızdan gönderildiğimi söylerim. Sizin dostunuz olduğuma göre ona bir para ödemek zorunda kalmam herhalde!“ “Hiç olur

mu,” diye yanıtladı onu Kien. “Yanınıza bir mektup veririm, rahatça gidersiniz. Sizi şu kamburunuzdan kurtarırsa, gerçekten çok sevinirim,” Hemen oturdu —sekiz yıldır ilk kez— kardeşine mektup yazdı. Fischerle’nin önerisi ona pek uygun görünmüştü. Yakında, çalışma yaşamına tümüyle dönebileceğini umuyordu, kendisine saygı duymakla birlikle, bu ufaklık ona ancak yük olacaktı o zaman. Kaldı ki, küçük adla çağrılma durumlarına girdiklerinden beri, ondan er geç kurtulması gerekliğini düşünüyordu. Fischerle kamburundan kurtulabilirse, George ondan pekâlâ yararlanabilir, kliniğinde hastabakıcı olarak çalıştırırdı. Cüce, üzerinde adres yazılı kapalı zarfı odasına götürdü, paketten, gezgin satıcının öylece yere düşürdüğü değerli malları arasından bir kitap aldı, mektubu içine yerleştirdi. Paketin geri kalan kısmı, yarın sabah, eski işi görecekti. Doğru hesaplamışsa, Kien’de 2000 şilin kalmış olmalıydı. Bu kadar para tek bir sabah postasında kolayca elinden alınabilirdi. Bu yüzden o akşamı, domuz ve öteki doğadışı yaratıklara değgin öfkeli konuşmalarla geçirdiler.

Ertesi gün kötü başladı. Kien, daha pencerenin yanındaki yerini alır almaz, elinde paketi olan bir adam ona bindirdi. Kien, dengesini yitirseydi, düşüp camı kırabilirdi. Kaba adam onu ilip geçti. “Ne istiyorsunuz? Neden geldiniz? Bir dakika!” Tüm çabalan boşunaydı. Yaratık, kendini merdivenlere attı, arkasına dönüp bakmadı bile. Kien, iyice düşünüp taşındıktan sonra, bunların açık-saçık kitaplar olabileceği sonucuna vardı. Adamı, paketinin incelenmesinden kaçıran bu utanmaz acelenin tek nedeni bu olabilirdi ancak. Lağımcı göründüğünde, direk gibi karşısına dikildi ve gürleyen bir sesle 400 şilin istedi. Az önceki çarpışmadan öfkesi tepesinde bulunan Kien, onu tanıdı. Titreyen bir sesle, “Siz dün de buradaydınız! Utanmıyor musunuz!” dedi, “önceki gün de buradaydım,” diye öttü açık yürekli lağımcı. “Defolun buradan! Gidin günahlarınızdan kurtarın kendinizi! Sizin sonunuz kötü!”

“Paramı isterim,” dedi lağımcı, içkiye yatıracağı beş şilini bir an önce almaya bakıyordu. Hiç düşünmeden —hiçbir zaman düşünmezdi— bir emekçi olarak, ancak ve ancak işini yaptığı zaman, yani kendisine verilen parayı yerine teslim ettiği zaman ücret alacağını biliyordu. “Hiçbir şey alamazsınız benden!” dedi Kien, kararlıydı. Merdivende duruyordu şimdi. Her şeyi yapmaya hazırdı. Kitapların rehin bırakılması için, onun cesedimin çiğnenmesi gerekirdi! Lağımcı kafasını kaşıdı. Bu kemik çuvalını

başparmağıyla işaret parmağı arasında ezerdi, ne var ki kendisine böyle yapması söylenmemişti. O yalnız söyleneni yapardı. “Gidip şefe sorayım,” diye homurdandı. Ötekine arkasını döndü. Böylece veda etmek, konuşmaktan kolaydı. Kieıı göğüs geçirdi. Camlı kapı gıcırdadı.

Ve mavi bir eteklikle kocaman bir paket göründü. Ardından da Therese. İkisi de onundu. Yanında, kapıcı vardı. Sol eliyle daha da büyük bir paketi başının üzerine kaldırdı ve onu kolayca yakalayan sağ eline attı.

Gerçekleşme

THERESE, kocası olacak o hırsızı dışarı attıktan sonra tam bir hafta evi aramaktan başka bir şey yapmadı. Bahar temizliği yapıyormuş gibi davrandı ve işi parçalara böldü. Sabah altıdan, akşamın sekizine dek ayakları, dizleri, elleri ve dirsekleri yerde, delik ve çatlakları incelemekteydi. En temiz anlarında bile hiç ummadığı yerlerde, toz bulunduğunu gördü, bunu hırsızın üzerine attı, çünkü onun gibileri pis olurdu. Kalınca bir paket kâğıdını, saç tokalarının giremediği çatlaklara sokuyordu. Sonra pisliği üflüyor, kâğıdı sallayarak tozunu silkiyordu. Çünkü yitik banka defterine pis bir kâğıtla dokunma fikrine dayanamazdı. Bu işi yaparken eldiven giymedi —kirlenirlerdi— ama kar gibi beyaz eldivenler, banka defterinin bulunması olasılığına karşı elinin ereceği bir yakınlıkta duruyorlardı. Onca ayak, el, diz ve dirsek darbesinden zarar görmesi olası güzel halılar, gazetelere sarılmış, koridora dikilmişti. Bütün kitapları birer birer arıyor, içlerinde ne olduğuna bakıyordu. Satmayı ciddi olarak düşünmüyordu henüz. Önce aklı başında bir adamla konuşmalıydı. Bununla birlikte, sayfa sayılarına bakıyor, 500'den fazla sayfası olan kitaplara karşı saygı duyuyordu. Bunların bir değeri olsa gerekti, kitapları yerine koymadan önce pazar yerindeki yolunmuş tavukları yoklar gibi elinde şöyle bir aşağı bir yukarı tartıyordu. Banka defleri konusunda kızgın değildi. Evin kendine kaldığına seviniyordu. Biraz daha eşyası olsaydı, iyi olurdu. Burada ne biçim bir insanın yaşadığını anlamak için kitapların burada olmadığını farzetmek yeterdi; burada bir hırsız oturmuştu. Bir hafta sonra hakikati öğrenmiş bulunuyordu: banka defteri yoktu. Böyle bir durumda, saygıdeğer bir kadının polis çağırması gerekirdi. Karakola haber vermeden önce, hizmetçilik parasının tümünün de bitmesini beklemeliydi. Polise, kocasının her şeyi alıp kaçtığını, onu da meteliksiz bıraktığını söyleyecekti. Alışverişe çıktığında, kapıcıya rastlamamak için dolambaçlı yollardan gidiyordu. Profesöre ne olduğunu sorabilirdi adam. Evet, daha görünmemişti, ama ayın birinde, kendisini gösterecekti kuşkusuz. Aybaşında aylık bahşişini alırdı. Bu ay metelik alamayacaktı; kapının önünde elini açıp durduğunu şimdiden görür gibi oluyordu. Onu eli boş

göndermeye kesin olarak karar vermişti. Adama bir şey vermeye, onu hiç kimse zorlayamazdı. Küstahlaşırsa, polise haber verirdi.

Bir gün Therese, daha sertçe kolalanmış bir eteklik giymişti. Bu, onu daha genç gösteriyordu. Eteğin mavisi, her gün giydiği eteğinkinden azıcık daha açıktı. Pırıl pırıl beyaz bluzu, onunla çok iyi gitmişti. Yeni yatak odasının kapısındaki sürgüyü çekti, kayarcasına giysi dolabının aynasına yaklaştı ve “İşte geldim” dedi. Ağzı kulaklarına varıyordu. Otuz yaşından bir gün fazla göstermiyordu, yanağında da gamzesi vardı. Gamzeler güzeldir. Bay Grob’la buluşmak üzere anlaştı. Daire şimdi tümüyle onundu; Bay Grob gelebilirdi. Ne yapması gerektiğini ona danışacaktı. Bu kitaplarda milyonlar yatıyordu, birine bu servetten bir pay vermekten mutluluk duyacaktı. Grob’un sermayeye gereksinmesi vardı. Therese onun iyi bir işadamı olduğunu biliyordu. Bu güzelim paraların üzerine yatıp uyuyacak kadınlardan değildi o. Şimdi bu paranın ona ne yararı vardı? Tasarruf iyi şeydi, ama kazanmak daha iyi. Bir bakarsın, paran iki katına çıkmış. Bay Grob’u unutmuş değildi. Kadınlar onu unutmaz. Kadınlar böyledir, hepsi de peşinde koşar. Therese de adamdan kendi payına düşeni isterdi. Kocası gitmişti. Dönmeyecekti. Neler yaptığını anlatmak bile istemezdi. Kendisine hiç iyi davranmazdı, ama ne de olsa kocasıydı gene de. Bir şey söylemesin daha iyiydi. Bir hırsızdı kocası ama hiç akıllı değildi. Herkes Bay Grob gibi olsaydı ah! Bay Grob’un sesi vardı. Bay Grob’un gözleri vardı. Ona yeni bir isim bulmuştu: Puda. Güzel bir addı bu. Bay Grob daha da güzeldi. Bay Grob, en güzeldi. Pek çok adam tanır kendisi, içlerinde birini bile Bay Grob’u beğendiği kadar beğenir mi? Gizleyecek bir şeyi varsa, kanıtlasın Bay Grob bakalım. Böyle bir şeyi aklından bile geçirmesin. Mutlaka gelsin. O muhteşem kalçalarına değgin şeyleri söylesin mutlaka, öyle güzel söylüyor ki.

Bu sözleri söylerken aynanın karşısında bir aşağı bir yukarı yaylandı. Ne denli güzel olduğunu duyuruyordu bu ona. Etekliğini çıkardı ve muhteşem kalçalarına baktı. Adam ne kadar haklıydı. Çok aklı başında biriydi bu Grob. Yalnız üstün değil, her şeydi o. Nerden de bilmişti? Kalçalarını hiç görmemişti ki? Her şeyi fark ediyordu. Bütün kadınlara dikkatle bakıyordu. Sonra azıcık tatlarına bakabilir mi, diye soruyordu. Erkek dediğin gözüpek olur. Değilse erkek değildir. Ona hayır diyebilecek bir kadın var mı dünyada? Therese şimdi Bay Grob’un elleriyle kemli kalçalarına

dokunuyor. Adamın sesi kadar yumuşak kalçalar. Gülümseyen gamzeleriyle adamın gözlerinin içme bakıyor. Ona bir şey verecekmiş, öyle diyor Therese. Kapıya gidiyor, orada asılı duran anahtarları alıyor. Aynanın karşısında, armağanı, çıngırdatarak veriyor ve ona, dilediği zaman odasına gelebileceğini söylüyor. Kendisi orada olmasa bile bir şey çalmaz Grob, biliyor. Anahtarlar yere düşüyor, kadın utanıyor, çünkü adam anahtarları almıyor. Ona sesleniyor bu kez: Bay Puda, ona yalnızca Puda dese olmaz mı? Adam hiçbir şey demiyor, kendini kadının kalçalarından koparamıyor. Çok güzel. Ama onun sesini de duymak istiyor. Kimsenin bilmediği bir gizi açıyor ona. Bir banka hesabı var. Bu parayı nasıl değerlendirebileceğini söyler mi lütfen? Hesap numarasını da söylesin mi? Şaka ediyor canım. Yok, bir an duruyor Therese, bunu söylememeli Puda'ya. Hayır, öyle bir şey yapmamalı. Onu biraz daha iyi tanısın hele, o zaman... Onu daha tanımıyor bile. Ama, bir şey mi söyledi? Nerede Puda'sı? Kalçalarının çevresinde arıyor adamı, ama oraları soğuk. Göğsü sıcacık. Elleri bluzunun altından oralara uzanıyor, ama Puda nerede? Aynada onu arıyor, yalnızca kendi etekliğini görüyor. Yeni gibi duruyor etek, mavi de renklerin en güzeli, çünkü kendisi Bay Puda'ya sadık. Etekliği gene giyiyor, ona çok yakışıyor. Bay Puda isterse, gene çıkarır ama. Bugün gelecek, bütün gece burada kalacak, her gece gelecek, öyle genç ki, ahh. Onun bir haremi var, ama Therese için hepsini sepetleyecek. Bir keresinde kaba bir adam gibi davrandı. Onun adı kaba zaten. Adım kendi koymadı ya, ne yapsın. Ter içinde kaldı Therese, şimdi bay Grob'a gidecek.

Therese geri çevrilen anahtarları aldı, dalgın bir halde kapıyı kilitledi, öteki odada kırık bir küçük parça dururken, bu odadaki yeni aynayı kullandığı için kendini azarladı ve anahtarları, bu eteklikte bulunmadığını unuttuğu bir iç cepte boşu boşuna aradığı için kahkahayla güldü. Kahkahasının sesi ona yabancı geldi, daha önce hiç gülmemişti, evde bulunan bir yabancının sesini duyduğunu sandı. Sonra ansızın, yalnız kaldığından bu yana ilk kez, garip bir duyguya kapıldı. Alelacele kendi banka defterini aradı; yerli yerinde duruyordu. Demek dairede soyguncu falan yoktu; olsaydı, en önce banka defterini alır götürürlerdi. Bir güvenlik önlemi olarak defteri yanına aldı. Giriş holünde, kapıcının kapısından geçerken eğildi. Yanında çok para vardı ve bahşişini bugün isteyebilir kaygısıyla böyle davranmıştı.

Sokaklardaki trafik gürültüsü, Therese'nin sevincini arttırdı. Uçar adımlarla

bayram yerine gidiyordu, bu yer, kemin merkezinde bulunuyordu. Gürültüler her sokakta biraz daha artıyordu. Bütün erkekler dönüp dönüp ona bakıyordu. Hep, tek bir adam için yaşamayı ummuştu, işte umutları gerçekleşmiş bulunuyordu. Bir otomobil haddini bilmezlik etti; neredeyse eziyordu onu. Başını şöyle bir yana attı, şoförüne;. "Neden anlamıyorsun, vaktim yok diyorum" dedi ve tehlikeye sırt çevirdi. Gelecekle. Puda onu kalabalıktan koruyacaktı. Şu anda yalnız sayılmazdı, çünkü şimdi her şey ona aitti. Kent sokaklarında yürürken, bütün dükkânlara sahip çıkıyordu. Birinde, etekliğine uyan bir dizi inci vardı, ötekinde bluzuna uyan pırlantalar. Yaşamında kürk manto giymemişti, saygıdeğer kadın kürk giymezdi gerçi, ama giysi dolabına şöyle bir iki tane asmak isterdi doğrusu. Kendi çamaşırları dükkânlarda gördüklerinden çok daha güzeldi, eteklerindeki dantel çok daha genişti. Ama gene de birkaç vitrini satın almaya hayır demezdi. Bütün paraları, giderek şişen banka cüzdanına koymuştu, orada her şey güvenlik içindeydi, Grob'un bakmasına da izin verecekti.

Grob'un dükkânının önüne geldiğinde durdu. Kapıdaki yazılara iyice yaklaşmıştı. İlkin *Gross ve Annesi* sonra *Grob ve Karısı* yazılarını okudu. Bu ikincisinden hoşlandı. Sıkışık vaktinin bir kısmım ona bakmaya harcamaktan bile sakınmadı. Rakipler birbirine düştü; Bay Gross, hanım evladıydı, epey dayak yedi. Harfler sevinçten dans ediyordu, sonra, danslarını bitirip durduklarında, *Gross ve Karısı* yazısını okudu Therese. Bu okuduklarından hiç hoşlanmadı. "Küstahlık bu!" dedi ve birden dükkâna daldı.

Biri hemen "sevgili hanımefendisi"nin elini öptü. Ses, onun sesiydi, iki adım öteden çantasını havada sallayıp, "İşte geldim," demişti Therese. Adam başını eğerek selam verdi ve "Size ne gibi bir hizmette bulunabilirim sevgili hanımefendi? Size ne gösterebilirim, sevgili hanımefendi?" dedi. "Yeni bir yatak odası takımı? Yeni bir koca için?" Therese, aylardır adamın kendisini tanımayacağı korkusuyla yanıp kavrulmuştu. Tanımayı sağlamak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Etekliğini iyi korumuş, onu yıkamış, kolalamış, her gün ütülemişti ama seçkin genç adamın bir yığın hanım arkadaşı vardı. Bir de kalkmış "Yeni bir koca için?" diyordu. Buradaki gizli anlamı kavramıştı Therese. Adam onu tanımıştı. Tüm utangaçlığı bir yana bıraktı, dükkânda başkası var mı diye sağına soluna bile bakınmadı, adamın

yanına yaklaştı, aynanın karşısında yaşadığı olayı tümüyle bir kez daha yaşadı, orada söylediği sözcükleri birer birer yineledi. Adam, dolu gözlerle onun yüzüne bakıyordu. Adam çok güzeldi, kendisi çok güzeldi, her şey çok güzeldi, muhteşem kalçalar bölümüne geldiğinde biraz duraksadı, etekliğiyle oynamaya başladı, çantasını sımsıkı tuttu ve konuşmasını baştan aldı. Adam ellerini iki yana açmış, “Size ne göstermemi istersiniz, sevgili hanımefendi? Ama sevgili hanımefendi! Size ne gösterebilirim, sevgili hanımefendi?” deyip duruyordu. Kadının da alçak sesle konuşmasını sağlamak için daha da yakınma geldi şimdi. Ağzı Therese’ninkine çok yakın bir konumda açılıp kapanıyordu, boyu boyuna tam tamına denkti, kadın, giderek sesini yükseltiyor, konuşma hızını artırıyordu. Tek bir sözcüğü bile unutmuyordu, her biri patlayan bombalar gibi ağzından fırlıyordu, çünkü soluğu, zorla, irkilmeler halinde çıkıyordu. Üçüncü kez kalçalara geldiğinde etekliğini arkadan çözdü, ama düşmesin diye çantasını sımsıkı etekliğe bastırdı. Satıcı, korkudan sapsan kesilmişti; kadın her zamankinden daha yüksek sesle konuşuyor, kırmızı, terli yanaklarını adamınkilere sürtüyordu. Ah, kadının ne demek istediğini anlasaydı, ne istediğini bilmiyordu ki? Şişman kollarından kavradı: “Size ne gibi bir hizmette bulunabilirim sevgili hanımefendi?” diye gürledi. O sırada gene kalçalara gelmişti Therese, elleriyle kalçasını okşadı, muhteşemdi, ciyak ciyak bir sesle, “Aa, peki!” dedi, hafif çömelerek adamın kolları düzeyine geldi Adamdan daha şişmandı ve kendisine sarıldığını sanmıştı. Bu anda eteklik yere indi. Therese bunu fark etti ve çok sevindi, her şey büyük bir doğallık içinde gelişiyordu. Ama adamın direndiğini hissedince, duyduğu aşırı sevincin ortasında birden bir korkuya kapıldı ve “Yüzsüzlüğümü hoş gör!” dedi kesik kesik. Puda’nın sesiyse, “Ama sevgili hanımefendi!” diyordu. “Ama sevgili hanımefendi! Ama sevgili hanımefendi!” “Sevgili hanımefendi” dediği kendisiydi. Çevresinde başka sesler de çınladı, onlar güzel değildi, insanlar bakıyordu, baksınlardı, o saygıdeğer bir kadındı. Bay Puda utanıyordu, kendini ondan kurtarmaya çabaladı, çekiliyor çekiliyordu, ama kadın onu bırakmıyordu; elleri, adamın arkasında ayrılmaz bir biçimde kenetlenmişti. Adam çırpınıyordu: “Bir dakika sevgili hanımefendi rica ederim sevgili hanımefendi, bırakınız beni sevgili hanımefendi!” Başı adamın omuzuna dayalıydı, yanakları tereyağı gibiydi. Neden böyle utangaçtı peki? Kendisi utanmıyordu. Ellerini kessinlerdi isterlerse, Puda’sını bırakmayacaktı. Güçlü bir el parmaklarını birer birer açtı ve Bay

Puda'yı ansızın ondan ayırdı. Therese, sendeledi, kollarının yeniyle gözlerim sildi. "Rica ederim, böyle kaba bir adam gördünüz mü?" dedi ve ağlamasını bağırmasını kesti. Güçlü el iri yarı bir kadına aitti. Bay Puda evlenmişti demek! Dükkânda kulakları sağa edici bir gürültü vardı; Therese'nin gözleri yavaş yavaş yerde duran etekliğine indiğinde bunun nedenini anladı.

Yanıbaşında bir yığın insan vardı, parayla tutulmuş gibi gülüyorlardı. Duvarlar ve tavan titredi, eşyalar sallandı. Biri bağırdı: "Ambulans çağırın!" Bir başkası "Polis!" dedi. Bay Grob, öfkeden kudurmuştu, giysilerini eliyle süpürüyor —vatkalı omuzlarına ayrıca özen gösterirdi— ve durmadan şu sözleri söylüyordu. "Ahlakın da bir sınır vardır, sevgili hanımefendi!" Giysisinin durumundan hoşnut kalınca, lekelenmiş olan yanağını kurulamaya başladı. Yalnız ve yalnız Therese'yle o gülmüyorlardı. O'nun kurtarıcısı "ve Annesi," kuşkulu gözlerle kurtardığı adama bakıyordu, bu olayın ardında bir aşk meselesi kokusu almıştı. Adama karşı ilgi duyduğundan, polis çağırmaya daha çok istekliydi. Bu utanmaz yaratığa bir ders vermek gerekirdi. Adam, alacağı dersi almıştı. Hem, ayrıca —açıkça hiçbir zaman söyleyemezdi ama— hoş adamdı Grob. İş yaşamı sıkıdüzen gerektirirdi. Bu düşüncelerine karşın sesli sesli, kaba kaba güldü. Herkes bir ağızdan konuşuyordu. Therese, herkesin ortasında etekliğini giydi. Kasadaki kız, etekliğe güldü. Therese, bu konuda kimsenin akıl yürütmesine meydan vermeden: "Rica ederim, kıskançlık bu!" dedi. Ve etekliğin altındaki iç-eteğin geniş dantellerini gösterdi, güzel diye bunlara denirdi, bluzunun altındaysa, en iyi çamaşırlarını giymiş sayılmazdı. Kahkahalar durmadan çınlıyordu. Therese rahatladı, Grob'un karısından korkmuştu. Neyse ki şansı yardım etmiş de Grob'u öyle öpmüştü, böyle bir fırsat bir daha eline geçmezdi. Herkes güldüğüne göre, ona kimseden bir zarar gelmeyecek demekti. İnsan gülerse polis çağırır mı. İnce uzun bir satıcı —ona erkek denemezdi, tıpkı eski kocasına, o hırsıza benziyordu— "Bay Grob'un bayan arkadaşı!" dedi. Bir başkası —bu seferki bir erkekli— şöyle dedi: "Aman ne güzel bir bayan arkadaş!" ötekiler daha da yüksek sesle gülmeye başladılar, bunu pek kaba buldu Therese. '"Rica ederim, ben güzel bir bayanım!" Şöyle bağırdı: "Çantam nerde?" Çantası gitmişti. "Çantam nerde? Polis çağıracağım!" "Ve annesi" bunu dayanılmaz buldu. "Kes sesini!" diye bağırdı. "Şimdi ben polis çağıracağım!" Döndü, telefona

doğru yürüdü.

Bay Gross, küçük patron, kadının oğlu, bu arada kadının arkasında duruyor, ona bir şey söylemeye çabalıyordu. Onu dinleyen yoktu. Kendinden geçmiş bir halde kadının kolunu çekeledi. “Ve Annesi” onu bir kenara itti ve boğuk, erkeksi bir sesle bağırdı: “Ona bir ders vereceğiz! Burada kimin borusu öter göstereceğiz ona!” Bay Gross, ne yapacağını şaşırmıştı. Her şeyi göze alarak ahizeyi kaldıran annesini çimdikledi. “Ama bu bizden bir şey alacak,” diye fısıldadı. “Nee?” diye sordu kadın. “Güzel bir yatak odası takımı.” Therese’yi yalnız o tanımıştı.

“Ve Annesi” ahizeyi yerine koydu, şöyle bir döndü, bir dakika içinde, orada toplanan herkesi, ama herkesi dağıttı; “Müşterilerime hakaret edilmesine izin veremem!” Eşyalar gene sallanmaya başladı ama bu kez gülme sesi duyulmuyordu, “Hanımefendinin çantası nerede? Üç dakika içinde bulunacak çanta! Anlaşıldı mı!’ Mağaza çalışanlarının hepsi kendilerini yere attı ve buyruğa uyarak dört ayak üzerinde çantayı atamaya koyuldular. Therese’nin bu arada, tam tamına “Ve Annesi”nin durduğu yerde bulunan çantayı aldığını görmeyen yoktu, ilk ayağa kalkan ve Therese’nin koltuğunun altında duran çantayı şaşkın bir tavırla fark eden Bay Grob oldu gene. “Ama görüyorum ki sevgili hanımefendi,” diye haykırdı sevinçle, “çantanızı bulmuşsunuz bile sevgili hanımefendi. Şansınız varmış, sevgili hanımefendi. Size ne göstermemi istersiniz, sevgili hanımefendi, sorabilir miyim?” Adamın bu dalkavuk ve işgüzar atılımı, “Ve Annesi”nin onayıyla destekleniyordu. Kadın onun yanına gitmiş, karşısında baş sallıyordu. Therese, “Bugün bir şey istemiyorum,” dedi. Grob, Therese’nin elini tutarak yerlere dek eğildi, alçakgönüllü ve melankolik bir havayla soludu: “O güzel elinizi öperim sevgili hanımefendi.” Eldiveninin bittiği yerden kolunu öptü ve “Küçük Elinizi öperim, madam,” diye mırıldandı. Sol eliyle zarif bir hareket yaparak doğruldu, kenara çekildi. Mağaza çalışanları, diz çöktü ve bir onur kıtası oluşturdu. Therese duraksadı, başını gururla geriye attı ve veda yerine şu büyük sözü söyledi: “Affedersiniz, sizi kutlamama izin verir misiniz?” Bu sözleriyle ne demek istediğini anlamadı Grob ama gene de eğilmesi gerekiyordu, yerlere dek eğildi. Therese iki yanda iki sıra olmuş onur kıtasının arasından yürüyerek dışarı çıktı. Her sırt büküldü, her ağızdan selamlama sesleri yükseldi. En arkada “Ve Annesi” duruyor, gürleyen sesiyle, Therese’ye gereken ilginin gösterilmesini sağlıyordu.

Annesinin dizinin dibinden ayrılmayan patronsa hiçbir şey söylemiyordu. Bugün yeterinden çok konuşmuş hayli ileri gitmişti. Aslında, annesine, hanımefendinin müşteri olduğunu çok daha önceden söylemeliydi. Therese, iki kişinin iki yandan açtığı kapıdan zafer takı altından geçer gibi çıktığı anda, patron çabucak bürosuna girdi ve gözden yitti. "Ve Annesi" onu bağışlardı belki. Therese oradan uzaklaştıktan sonra bile insanların şaşkın ünlemlerini duydu: "Ne şık giyinmiş!" "Hele o eteklik, ne güzel!" "Ah, ne mavi yani!" "Zengin kadın!" "Prenses gibi!" "Şu Grob'da da şans var yani!" Bu bir düş değildi. Şanslı Grob tekrar tekrar öpmüştü elini. Şimdi sokaktaydı Therese. Kapı bile ardından yavaşça ve saygıyla kapanmıştı. Herkes camlı kapıya üşüşmüş, ardından bakakalmışlardı. Yalnızca bir kez dönüp bakmıştı kapıya doğru ve sonra gülümseyerek kayarcasına uzaklaşmıştı oradan.

İşte, bir kadını eşsiz bir adam sevince böyle olurdu. Evlenmişti ama. Nasıl bekleyebilirdi onu? Daha önce gelmesi gerekirdi. Nasıl da onu kollarıyla sarmıştı! Sonra birden korktu ama. Yeni karısı dükkândaydı. Karısı Karun gibi zengindi, bu iş böyle gitmezdi, adam buna dayanamazdı. Saygıdeğer bir erkekti çünkü. Ne olduğunu anlamıştı. Her şeyi biliyordu o. Önden ona sarılmış, arkadan da kendini savunmuştu. Karısı duysun ve inansın diye Therese'ye karşı koyuyormuş gibi yapmıştı. Ne akıllı adamdı doğrusu! Gözleri de vardı! Omuzları vardı! Yanağı da vardı! Karısı güçlüydü. Önemli birine benzerdi ama hiçbir şeyin farkında değildi. Çantası kayboldu diye hemen polis çağırmaya kalkmıştı. İşte, eş diye buna denirdi. Kendisi de böyle bir eş olurdu; o hırsız daha önce sepetlenseydi de, o da mağazaya daha vakitli gitseydi ya. Therese'nin ne suçu vardı bunda? Adam, elini öpmüştü. Dudakları da vardı! Kendisini bekliyordu Grob. Başlangıçta, ona yüklü bir para verecek tek kişi kendisiydi. Derken ansızın daha yüklü bir servete sahip biri çıkmıştı karşısına; kadınlar onu hiç rahat bırakmazlardı zaten, ne yapsın, evlendi bu kadınla. Güzelim paralara sırt çevirecek değildi ya? Ama yalnız ve yalnız Therese'yi seviyordu. Yeni karısını sevmiyordu. Kendisi oraya gidince, herkes diz çöktü, çantasını aramaya başladı. Kapının camı, gözden görünmüyordu, tüm gözler onun ardından bakakalmıştı. İyi ki de yeni etekliğini giymişti. Ne kadar mutluydu ah! Kendisini öptüğü için ne şanslıydı! Kim bilir, belki de bir fırsat daha ellerine geçmeyebilirdi? Eteklik ona çok yakışıyordu, altındaki iç-etek de öyle. İç-etekteki dantel pahalı

türdendi. Sıradan kadınlardan değildi o. Ama zavallıcık, diye düşündü kendi kendine, şu kalçalarınım tadına birazcık baksaydı bari, onun cam yok mu? Kalçaların muhteşem olduğunu sanmıştı önceki karşılaşmalarında. Şimdi gözleriyle görmüştü işte. Evli bir adam olmasına karşın, onu kendisinden yoksun bırakmamıştı.

Therese, düşte yürür gibi eve geldi. Ne cadde adlarını fark etti gelirken ne de kendisine yöneltilen saygısızlıkları. Şanslılığı, şanssızlıkları engelleyen bir muska gibiydi. Sayısız yan sokaklar açıldı önünde, ama o, kendisini yeni mülküne götüren güvenli yolu seçti. Kolalı görüntü, gerek yayalar, gerek araçlar taralından huşuyla karşılandı. Her yanda sevgi dolu ilgileri kendine çekiyordu. Ama o her şeyi görmezden geliyordu. Bir satıcılar ordusu ona hizmet etmişti. Zafer takı Hint kauçuğundan yapılmaydı, takı da adım adım kendisiyle birlikle yürütüyordu Therese. Herkes elini öpüyordu, öpme sesleri havada çın çın ötüyordu, sağdan soldan öpücük yağıyordu, hiçbirini de geri çevirmedi Theıese. Önemli birine benzeyen yeni eşler, polise telefon etmeye kalkıyorlardı. Therese’nin çantası çalınmıştı. Küçük şefler ortada görünmüyordu artık, hepsi de yok olmuşlardı, artık dükkânlarında değildiler, yalnızca adları kapılarda okunuyordu. Dudakları, gözleri, omuz ve yanakları olan Bay Puda’nın kollarına düzinelerle kadın —günde en fazla otuz— atılıyordu. Mavi kolalı eteklikler yere düşüyordu. Muhteşem kalçalar, aynalarda kendilerine hayran hayran bakıyorlardı. Eller kalçalardan çekilmiyordu bir türlü. Eller hiç çekilemiyordu. Dükkân dolusu insan, öylesi güzelliği görünce gururla gülmüşlerdi. Hizmetçiler şaşkınlıktan ellerindeki toz bezlerini düşürdüler. Hırsızlar çaldıkları malları geri verdiler, kendilerini aslılar ve gömdürttüler. Bütün dünyada yalnızca bir tek servet vardı, tüm ötekiler, ondan sonra geliyordu. Bu servet kimsenin değildi. Yalnızca tek bir kişiye aitti. Sende dursun. Çalmak yasaktır. Gözlemeye gerek yok. Yapacak başka iş yok mu. Yayık döversin, saf altından ve de bir çocuğun başı büyüklüğünde tereyağı çıkar ortaya. Şişkin tasarruf cüzdanları patlıyor. Çeyiz sandıkları da patlıyor. Sandıklar tıklım tıklım banka cüzdanı dolu. Kimse onları almak istemedi. Dünyada, iş çevirmesini bilen iki kişi vardır. Bunlardan biri kadındır; her şey ona aittir. Ötekinin adı Puda’dır. Puda’nın hiçbir şeyi yoktur, ama kadını yönetme hakkı vardır. Analar, tanrı rahmet eylesin, mezarlarında bile rahat durmazlar. Elinde avucunda ne varsa alırlar. Kapıcılara bahşiş verme

geleneği kaldırılmıştır, çünkü hepsinin de aylıkları vardır. Ne dersen çıkıyor. Bir hırsızın geride bıraktığı kâğıt parçalan karşılığında tıkır tıkır para veriyorlar. Kitaplar da iyi para getirir. Daireyi nakit karşılığı sattı. Daha güzeli ondan da ucuza alınır. Eskisinin pencereleri bile yoktu.

Therese nerdeyse eve varmıştı. Çoktan yıkılan esnek zafer takı, havaya karışmıştı. Hava gene sakindi. Geride kalan dünyanın yerini yavaş yavaş alışılagelen şeyler alıyordu. Bunlar çok yalındı, o denli zengin değildi ama öte yanda. Therese, bunlardan emindi, bulacağından ve onlara sahip okluğundan emindi. Eşiğe geldiğinde, Therese şöyle dedi: “Affedersiniz ama adam iyi ki evli. Her şey tümüyle benim bu durumda.” Bay Grob’a ne biçim bir sermaye ödünç verebileceğini kendisine ancak şimdi soruyordu. Böyle durumlarda her şeyi kâğıda dökmeli, imzalayıp mühürlemeliydi. Okkalı bir faiz almak hakkıydı. Ve de ortaklık isterdi. Hırsızlamak yasaktı. Neyse, şansı vardı da böyle bir şey başına gelmemişti, insanlar nasıl paralarını elden çıkaracak denli düşüncesiz olabiliyorlardı! Bir daha kuruş yüzü görmezdiniz!

“Profesörün nesi var?” Kapıcı yolunu kesmiş karşısında kükrüyordu. Therese, irkildi, bir adım geriledi, bir şey söylemedi. Bir yanıt bulmaya çalışıyordu. Kocasının onu soyduğunu söylese kapıcı polise haber verecekti. Polise haber verme işini geciktirmek istiyordu. Yoksa polis onun parasını bulur, hesabım sorardı. Sanki parayı Kien ona vermemiş gibi...

— Bir haftadır görmüyorum! Ölmüş olmasın sakın.

— Affetmişsiniz siz onu. Canlı ve de turp gibi, ölecek adam mı o.

— Öyleyse hastadır belki. Ona saygılarımı söyleyin, yakında uğrar, geçmiş olsun derim. Her zaman için hizmetindeyim.

Therese başım yana eğdi ve sordu:

— Acaba siz biliyor musunuz nerde olduğunu? Evin masrafları için acele bulmalıyım onu.

Kapıcı, Kien’in karısıyla yaptığı bu konuşma sonucu kandırıldığını anlamıştı. Demek “bahşişi”ni kesmeye kalkıyorlardı. Profesör ona para vermek istemediğinden gizleniyordu. Zaten Profesör değildi ki. Ona bu adı kendisi —kapıcı— kendi isteğiyle vermişti. Birkaç yıl önce, düpedüz Dr.

Kien’di. Böyle bir unvan hiçbir şey değildi. Sokaktaki herkesin ona profesör demesini sağlamak için ne zahmetlere katlanmıştı! Kimse kimseye bedavaya çalışmazdı. Hizmet ederdiniz, para alırdınız. O kazık heriften armağan istemiyordu ya, aldığı parayı bahşiş olarak alıyordu.

— Yani, diye kükredi Therese’ye. Kocanızın evde olmadığını mı öne sürüyorsunuz?

— A, rica ederim, bir haftadır yok. Bıktım artık, birden gitti, beni tek başıma bıraktı. Mutfak masrafı falan bırakmadı. Böyle şey yapılır nu hiç? Şimdi gece kaçta yatağa giriyor acaba. Saygıdeğer kimseler dokuzda yatar.

— Polise haber vermeniz gerek!

— Ama rica ederim, aldı başını gitti! Yakında dönerim dedi.

— Ne zaman döner?

— Ne zaman canı isterse. O her zaman böyledir, kendinden başka kimseyi düşünmez, rica ederim, başkalarının da canı can, değil mi. Bunda benim ne suçum var?

— Kes sesini bakalım, gelip evi arayacağım! Onu orda görürsem, sana bir güzel sopa çekerim. Bana yüz şilin borcu var. Pis domuz kendini kollasın, geliyorum! Ona gününü gösteririm. Böyle değildim eskiden, ama şimdiden sonra böyle olacağım!

Therese adamın önü sıra yürümeye başlamıştı bile. Söylediği sövgülü sözlerden Kien’e karşı kin duyduğunu anladı. Şimdiye dek kapıcının, Kien’in tek ve de vazgeçilmez dostu olduğunu sanarak korkmuştu ondan. Şimdi başına ikinci devlet kuşu konuyordu. Şans, bir kez daha gülmüştü ona. Hakikati söylediğini anlasın, ona yardım ederdi mutlaka. Herkes hırsıza karşıydı. Neden hırsız olmuştu sanki?

Kapıcı, kapıyı ardından gürültüyle kapattı. Öfkeden rap rap yürüyor, kitaplığın altında oturanları korkuya boğuyordu. Yıllardır ölümcül bir sessizliğe alışmıştı alt kattakiler. Merdivenler bir anda meraklı insanlarla doldu. Herkes bu gürültüyü yapanın kapıcı olduğu kanısındaydı. Bu ana dek Profesör onun sevgili kuluydu. Kiracılar, kapıcının her fırsatta kafalarına kaktığı bahşişten dolayı Kien’den nefret ediyorlardı. Belki de Profesör artık

para vermek istemiyordu da ondan patırtı ediyorlardı. Eh, haklıydı elbet, kapıcı alacağını alıyordu. Bugüne dek kapıcının elinden kurtulan olmamıştı. Ama ayaklarının ucuna basarak kafalarını uzatan dinleyiciler, konuşma sesi duymamalarının, yalnızca yakından tanıdıkları gümbürtülü adımları duymalarının gizini merak ediyorlardı.

Çünkü, kapıcının öfkesi öyle büyüktü ki, daireyi büyük bir suskunluk içinde aradı. Öfkesini biriktiriyordu. Gıcırdayan dişlerinin ardında düzinelerle lanet biriktiriyordu. Yumrukları üzerinde, kızıl kıllar, diken diken olmuştu. Therese'nin yeni yatak odasındaki giysi dolaplarını kenara çekerken fark etti bunu. Herif, akla gelmedik bir yerde gizleniyor olabilirdi. Therese, onu anlayışla izliyordu. Adam durunca, o da duruyordu, o arkasına dönüp bir şeye baktığında kendisi de aynı hareketi yapıyordu. Adam onu görmüyordu bile, bir iki dakika sonra, kendi gölgesi gibi alıştı kadına. Büyüyen öfkesini tuttuğunu anlamıştı Therese. Onun öfkesiyle, kendisininki de artıyordu. Kocası yalnız bir hırsız değil, onu, savunmasız bir kadını tek başına bırakıp giden bir kendini bilmezdi. Kapıcının işine engel olmamak için sesini çıkarmıyordu; birbirlerine ne denli yaklaşırlarsa ona karşı duyduğu korku, o denli azalıyordu, önce yatak odasına soktu adamı. Öteki iki kapalı odanın sürgüsünü açtığında, kendisi önden gitti. Mutfağın yanında bulunan eski odasına çabucak bir göz atmakla yetindi adam. Kien'in, ne denli iyi gizlenirse gizlensin, büyük bir odada bulunabileceğini düşünüyordu. Mutfağa girdiğinde, tüm kap kaçağı kırmak için dayanılmaz bir istek bürüdü yüreğini. Ama yumruklarına yazık olurdu; fırının üzerine tükürdü ve her şeyi olduğu gibi bıraktı. Şimdi çalışma odasına döndü. Giderken giysi askılığına uzun uzun baktı. Kien, orada asılı değildi. Koca yazı masasını alt-üst etti. Bunun için yumruklarının ikisine de gereksinme duydu, bu aşağılanmanın korkunç öcünü de aldı aynı zamanda. Bir kitap rafına yapıştı, birkaç düzine cildi yere savurdu. Sonra Kien, ansızın ortaya çıkar mı diye çevresine bakındı. Bu onun son umuduydu.

“Sıvıştı” dedi. İçtiği antlar onu çarpmıştı. 100 şilininin gittiğine canı sıkılıyordu. Aylığıyla birlikte, isteklerini karşılamaya tıpatıp yeliyordu o para. Çok iştahlı bir adamdı. Açlıktan ölseydi, o gözcü hücresi ne olurdu? Therese'ye doğru yumruklarını sıktı. Kılları hâlâ diken dikendi. “Şuraya bak! diye gürledi. “Yaşamım boyunca böylesine öfkelenmedim. Asla!”

‘Therese, yerdeki kitaplara baktı. Yumrukların, özür dilemek amacıyla onun gönlünü almak için kendisine uzatıldığım sanmıştı. Gönlü alınmıştı gerçi, ama yumruklarla değil. “Affedersiniz ama erkek bile değildi o!” dedi.

“Pis orospu, ne olacak, orospuydu!” diye gürledi haksızlığa uğrayan taraf. “Gangster! Cani! Katil!”

Therese, “dilenci,” diyecekti, ama adam gangstere dek çıktığına göre vazgeçmesi daha doğru olurdu. Tam, “hırsız” diyecekti, adamın “katil” sözü onu bastırdı. Sövgülerle fazla zaman yitirmedi. Kısa zamanda yumuşadı ve kitapları toplamaya başladı. Yere fırlatmak kolaydı ama geri koymak güçtü. Therese merdiveni getirdi, hemen tırmandı. Başarılı günü, kalçalarını oynatma isteği uyandırdı içinde. Kapıcı bir eliyle ona kitapları veriyor, ötekiyle kadına sulanıyor, kalçalarını şiddetle çimdikliyordu. Therese’nin ağzının suları akıyordu. Kendi yaklaşma yöntemiyle elde ettiği ilk kadın Therese’ydi. Ötekilerin hepsine düpedüz saldırmıştı. Therese kendi kendine şöyle söylüyordu: Erkek diye buna denir! Gene yap lütfen. Sesli olaraksa, utanarak: “Biraz daha!” diyordu. Kapıcı da ona biraz kitap daha veriyor, sol kalçasını aynı şiddetle çimdikliyordu. Therese’nin ağzı iyice sulandı. Sonra, böyle şeylerin yapılmaması gerektiği aklına geldi. Bağırdı ve kendini merdivenlerden adamın kollarına attı. Adam kadını düşmeye bıraktı, kolalı etekliği yırtarak çıkardı ve ona sahip oldu.

Ayağa kalkınca, “Bu ona bir ders olsun, ihtiyar iskelet!” dedi. Therese, hıçkırıklar arasında, “Affedersin ama artık ben seninim!” diyordu. Bir erkek bulmuştu kendine. Elinden kaçırmaya niyeti yoktu. Adam, “Kes sesini!” yanıtını verdi ve o gece daireye taşındı. Gündüz görevi başında duruyordu. Geceleri, ona, yatakta danışmanlık görevi yapıyordu. Yavaş yavaş, işin aslını öğrendi ve kadına, kocası dönüp gelmeden kitapları kayıtsız şartsız rehine vermesini buyurdu. Paranın yarısı onun hakkıydı. Yasal konumuyla ilgili olarak Therese’yi bir güzel korkuttu. Ama kendisi eski bir polisti ve ona yardımcı olacaktı. Bu nedenle de sorgusuz sorusuz ona boyun eğiyordu kadın. Her Uç dört günde bir iyice yüklenmiş olarak Theresianum’un yolunu tutuyorlardı.

Hırsız

KAPICI, eskiden Profesörü olanı ilk bakışta tamdı. Yeni yüklendiği Therese'nin danışmanlığı görevi, daha çok işine geliyordu; bu iş, her şeyden önce eski bahşişinden daha çok para getiriyordu. Öç almak, onun çıkarına olmayacaktı. Bu yüzden küskün davranmadı ve dikkatle başını başka yöne çevirdi. Profesör, sağında duruyordu. Bu arada paket sol koluna aktarılmıştı. Bir an için paketin ağırlığını yokladı, bu inceleme, kendisine gerekli olan oyalanmayı sağlamıştı. Therese artık, onun söylediği her şeyi yapma alışkanlığını edinmişti. Öfkeli bir hareketle hırsıza bir omuz vurdu ve elindeki büyük, güzel pakete hırsla sarıldı. Ama adam ansızın yolunu kesti. Therese hiçbir şey demeden adamı kenara itti, öteki de hiçbir şey demeden elini pakete koydu. Kadın paketi çekli, o da sımsıkı tuttu. Kapıcı bir hışırtı duydu. Sağına soluna bakınmadan yukarı çıkmaya başladı. Bu karşılaşmanın sessiz sakin geçiştirilmesini istiyordu, bu yüzden kendi kendine, duyduğu hışırtının, kadının paketi tırabzana sürtmesinden çıkan ses olduğunu söyledi. Şimdi Kien de pakete asılıyordu. Kadın daha çok direnmeye başladı. Yüzünü ona döndü, Kien, gözlerini kapadı. Bu davranış kadını şaşırttı. Merdivenlerin üst basamaklarındaki adam, yardımına koşmuyordu. Sonra polisi ve işlemekte olduğu suçu anımsadı. Kendisini içeri aldırırsa, hırsız daireyi gene ele geçirecekti, o böyle bir adamdı işte, hiç düşünmeden yapardı bunu kuşkusuz. Dairesini yitirdiği düşüncesi gücünü tümüyle kesti. Kien, paketin ağırlığının büyük bir kısmını kendi tarafına çekmişti. Kitaplar ona güç verdi ve bunun üzerine, “Nereye götürüyorsunuz onları!” diye sordu. Kitapları görmüş olsa gerekli. Kâğıt, hiçbir yerinden yırtık değildi. Therese onu evin efendisi olarak gördü. Sekiz uzun yıllık hizmeti bir an içinde, hızla aklından geçti. Artık kendini tutamazdı. Başka çaresi yoktu. Polisi yardımına çağırdı, “Bana hakaret etti!” diye bağırdı.

On basamak yukarda, düş kırıldığına uğramış bir adam durdu. Bu süprüntü onları binadan çıkarken durdursaydı, bir diyeceği yoktu; ama şimdi, daha malları paraya çevirmeden!.. Gırtlağında yükselen kükremeyi zar zor

bastırdı ve Therese’ye eliyle işaret etti. Kadın onu fark edemeyecek denli meşguldü. İki kez daha “Bana hakaret ediyor!” diye bağırırken, hırsızı merakla ölçtü biçti. Onun düşüncesine göre, hırsız, pılı pırtı içinde, utanmaz bir halde, tıpkı dilenciler gibi herkese avuç açıyor ve elinin yetebileceği bir şey gördü mü de çalıyor olmalıydı. Aslına bakarsanız adam, evdekinden çok daha iyi görünüyordu. Bunun nedenini anlayamadı bir türlü. Birden, ceketinin, göğsünün sağ tarafının şişkin olduğunu fark etti. Eskiden hiç yanında para taşımazdı. Cüzdanı hemen hemen boştu. Şimdiyse şişkin görünüyordu. Her şeyi anlamıştı. Banka defteri ondaydı. Parasını çekmişti. Evde gizlemek yerine yanında taşıyordu. Kapıcı her ayrıntıyı, kendisinin tasarruf sandığı cüzdanını bile biliyordu. Ne varsa evde bulmuş ya da kadını çimdikle konuşturmuştu. Yalnız, banka deflerinin gizli bir delikte bulunduğu düşünü kendine saklamıştı. Bunu yapmasaydı, yaşamın pek bir anlamı kalmayacaktı. Onca hafta kapıcıdan sakladığı gizin verdiği hoşnutluk seli içinde —”Bana hakaret ediyor”undan bir an sonra— “Rica ederim, bu bir hırsız!” diye bağırdı. Çınlayan sesi, bir hırsızı polise teslim eden insanlarda olduğu gibi hem öfkeli hem de aynı zamanda sevinçliydi. Yalnız, suçlunun erkek olduğu durumlarda, bazı kadınların seslerinde sezilen gizli melankoliden yoksundu çığlık —çünkü nasılsa, ilk kocasını, ikincisine teslim etmiyor muydu? İkincisi polis değil miydi?

Kapıcı —ya da polis— merdivenlerden indi ve donuk bir sesle, “Siz bir hırsızsınız!” dedi. İçinde bulunduğu tehlikeli durumdan kurtulmak için başka çare görmüyordu. Hırsızlığın Therese tarafından savunma amacıyla uydurulmuş bir yalan olduğu apaçık ortadaydı. Kien’in omuzuna koca elini koydu ve gene eskisi gibi işinin başındaymışçasına: “Yasalar adına sizi tutukluyorum!” dedi. “Benimle birlikle geliniz ve patırtı etmeyiniz!” Paket, sol elinin serçe parmağında sallanıyordu. Buyurucu bir tavırla Kien’in yüzüne baktı ve onu omuzlarından sarstı. Görevleri, kimseye ayrıcalık tanımamasını gerektiriyordu. Geçmiş, geçmişti. O günlerde iyi geçiniyorlardı. Şimdiyse onu tutuklamak zorundaydı. Şimdi Kien’in, “Anımsıyor musunuz...” diye sormasını ne kadar isterdi. Kien, salt elin baskısıyla değil başka nedenlerle de iki büklüm oldu ve “Biliyordum,” diye mırıldandı. Kapıcı bu yanıta inanmadı. Usta hırsızlar böyle becerikli davranırdı. Böylesi sessiz görünürler, sonra ipi koparmaya bakarlardı. Kelepçeler bunun için icat edilmişti. Kien, söyleneni yapmaya razıydı. Dik

durmaya çalışıyordu ama boyunun uzun oluşu nedeniyle eğilmek zorunda kalıyordu. Kapıcı sevecenleşti. Yıllardır tek bir kul tutuklamış değildi. Güçlüklerle karşılaşacağını sanmıştı. Suçlular direnirdi. Direnmezlerse kaçacaklar demekti. Üniformalıysan numarana bakarlardı. Sivilsen tutuklama emrini görmek isterlerdi. Ama işte güçlük çıkartmayan bir suçluyla karşı karşıya bulunuyordu. Sorguya çekilmesine karşı çıkmamış, sessizce gelmiş, suçsuzluğunu haykırmamış, olay çıkarmamıştı. Kim olsa böyle bir suçluyla gurur duyardı. Camlı kapının dışına çıkar çıkmaz, hemen dönmüş, Therese'ye, "Bu iş böyle yapılır işle!" demişti. Bir kadının kendisini izlemekle olduğunu pekâlâ fark etmişti. Ancak, yaptığı işin ayrıntılarını tümüyle kavrayıp takdir ettiğinden kuşkuluydu. "Başka kim olsa anında dayaktan bayıltırdı onu. Benim için adam götürmek basit iş. Sessiz sakin yürüyecek, kural bu. Bir amatör onları susturamaz. Eğer uzmansan, suçlu kendi isteğiyle sakinleşir. Evcil hayvanların evcilleştirilmesi gerekir. Kedinin doğası vahşidir. Sirklerde, gösteri yapan aslanlar görürsün. Kaplanları, alevli çemberden atlatabilirsin. Ama insanın ruhu vardır. Yasanın temsilcisi onun ruhunu kavrar, böylece adam kuzu kesilir." Bu sözcükleri, sesli böğürmek için yanıp tutuşuyor olmasına karşın yalnızca içinden söyledi.

Başka zaman olsa, sonunda önüne çıkan bu tutuklama, nerde olursa olsun ona başını çevirtir, parmak ısırttırırdı. Henüz görevdeyken, özellikle kargaşalık çıkarmak için adam tutuklar, yöntemleri yüzünden üstleriyle hep takışırdı. O günlerde, tutuklama nedenini öyle ayrıntılı ve yüksek sesle anlatırdı ki, çevresini büyük bir meraklı kalabalığı sarardı. Doğuştan atlet olarak doğmuş olduğundan, her gün kendine bir sirk yaratırdı. Toplananların alkışlamaktan çekindiğini görünce kendisi el çırpardı. Gücünü kullanmak için öteki eli yerine tutukludan yararlanırdı. Tutuklu güçlüyse, ona vurmayı bırakır, kendisini bir boks maçına çağırırdı. Yaratığın yenilmesi halinde, aldığı yaraları, kendisine saldırıldığına kanıt olarak gösterir, kendini savunduğunu söylerdi. Böylece zayıflara verilen cezayı artırmış olurdu. Kendisinden daha güçlü birine çatarsa —gerçek suçlular arasında böylelerine rastlamak olasıydı— istenmeyen öğelerin gözden ırak tutulması gerekçesiyle, vicdanının sesi, onları yalan yere suçlamasını buyururdu Bir zamanlar koca bir bölüğün başında bulunan o, etkinliklerini tek bir evle sınırlamak durumunda kaldığından beri daha

alçakgönüllü davranmaya başlamıştı. Maç yapacağı kimseleri, beş para etmez gezgin satıcı ve dilenciler arasından seçiyordu artık, bunları bulmak için bile günlerce yatıp beklemek zorundaydı. Ondan korkuyor, birbirlerini uyarıyorlardı; tüysüzler, yabancılar çıkıyordu önüne hep; gene de bunların gelmesi için bile, dua ederdi. Onların pek hevesli olmadığını, kendisine bu zevki vermek istemediklerini biliyordu. Gösterisi, sokak sakinlerine açıktı yalnızca. Kendisiyse, çok güç koşullar altında, gerçek gürültülü bir tutuklama yapma umuduyla yaşardı.

Son olaylar, uğraşlarına ara vermesine neden oldu. Kien'in kitapları para getiriyordu, işin çoğunu o yapıyor ve kendisini kolluyor, her yönden güvenlik içinde olmaya bakıyordu. Ama gene de, aldığı paranın karşılığında bir iş yapamadığı için bir rahatsızlık duyuyordu içinde. Polisken pazılarını çalıştırmasının karşılığını aldığını düşünüyordu hep. Eh, burada da kitap uzun tutuyor, onları ağırlıklarına göre seçiyordu. Domuz, derisi ciltli;, şişman ve eski parçalar önden gidiyordu. Theresianum'a giderken, ikide bir durur, paketi başı düzeyinde tutarak ölçer biçer. Therese'ninkini elinden alır, arkadan gelmesini söyler, sonra gene paketi kucağına atardı. Therese, kendisine böyle davranılmasından hoşlanmadı ve bir kez yakındı. Bunun üzerine, bunu, gelen geçen görsün diye yaptığına inandırdı onu. Kitapları hor tutarlarsa, gelen geçenin aklına, malların onlara ait olmadığı fikri gelebilirdi. Evet, bunu kabul etmek zorundaydı ama hiç hoşlanmadı Therese. Adam gene de hoşnut değildi, kendisini kişiliksiz biri olarak görüyor, sık sık, bir Yahudi olmadığı kaldığını söylüyordu. İşte, eski düşünün gerçekleşmesini bir kenara bırakıp Kien'i sessizce tutuklamasına neden, bu duyduğu minicik vicdan azabıydı.

Ama Therese de zevkinden yoksun kalacak değildi. Yüklü cüzdanı fark etmişti. Çabucak iki erkeğin arkasına geçti, etekliğinin çarparak açtığı camlı kapının iki camı arasına girdi. Sağ eliyle Kien'in kafasını ona sarılıyormuş gibi tuttu ve aşağı, kendi düzeyine çekti. Sol eliyle cüzdanı çekip çıkardı. Kien, Therese'nin kolunu dikenlerden yapılma bir taç gibi başında tuttu. Öteki hareketler karşısında kılını kıpırdatmadı. Kendi kolları, polis tarafından bağlanmıştı. Therese, para destesini havaya kaldırdı: "İşle, aldım!" Yeni erkeği, bu paraya hayran kaldı ama başım iki yana salladı. Therese bir yanıt istiyordu, "Hakkım yok mu buna? Hakkım yok mu buna?" dedi. "Beni paspas mı sandın?" diye yanıtladı onu kapıcı. Bu sözleri,

bilincini ve Therese'nin kullanılmasını engellediği kapıyı anıştırıyordu. Therese, kabul edilmek istiyordu, bu güzel para için, onu cebine indirmeden önce bir övgü sözcüğü duymak istiyordu. Cebine indirmek düşüncesi karşısında kendine acıdı. Şimdi yeni erkeği her şeyi biliyordu, artık hiçbir giz yoktu. Böyle bir an gelmişti ve adam tek bir söz söylemiyordu. Ona ne iyi bir kadın olduğunu söylemesi gerekirdi! Hırsızı bulan kendisiydi. Kapıcı hırsızı es geçmeye yeltenmişti. Şimdi kendisini es geçmeye yelteniyordu. Buna izin veremezdi. Onun da bir kalbi vardı. Yalnızca çimdiklemesini biliyordu. Bir söz bile söyleyemiyordu. Kes sesini'den başka laf bilmiyordu. Ondan üstün değildi. Zeki değildi. Bir erkekti, hepsi bu kadar. Bay Grob'un yüzüne bakmaya utanırdı. Rica ederim, bu adam neydi daha önce? Sıradan bir kapıcı! Böyle insanlara selam bile vermezdi. Nasıl olmuş da bu yaratığı evine almıştı. Şimdi teşekkür hile etmiyordu kendisine. Bay Grob duyarsa bir daha dünyada öpmezdi elini. Ne biçim sesi vardı! Bütün o parayı kendisi bulmuştu. *Adam* hepsini alacaktı gene. Hepsini de ona vermeye zorunlu muydu yani? Ayıptır söylemesi, bu adamdan bıkmıştı! Böyle şeyler karşılıksız olmalı. Para için dostluk onun olsun. Parayı ihtiyarlık günleri için saklamalıydı. Doğru dürüst bir yaşlılık geçirmek isterdi. Hepsini yırtarsa nerden eteklik alacaktı boyuna? Etekliklerini yırtıyor, parasını alıyordu. Haydi konuşsa, gene neyse. Ne biçim erkek bu!

Öfkeden kudurmuş ve gücenmiş bir halde parayı bir o yana bir bu yana sallıyordu. Adamın burnuna tuttu banknotları. Adam düşünüyordu, Tutuklamanın doğurduğu bütün sevinç yok olmuştu. Kadın daha cüzdana el sürdüğü an, olacakları anlamıştı. Onun yüzünden deliğe tıkılacak değildi. O akıllıysa kendisi de yasalan biliyordu. Eskiden polisti. O ne anlardı ki? Eski görevinin başında olmayı ne kadar isterdi şu anda; ona karşı soğuk davranıyordu. Canını sıkmıştı. Bahşişini onun uğruna yitirmişti, öykünün aslını çoktan öğrenmişti. Kien'e karşı duyduğu kini resmen sürdürmesinin tek nedeni, aralarındaki arkadaşlıktı. Kadın yaşlıydı. Çok şey istiyordu. Her gece gelmesini istiyordu. O, kadını itip kakmak istiyordu, kadın başka şey istiyordu. Yalnızca, önceden çimdiklemesine izin veriyordu. Bir iki kez kadına vurmuştu da bas bas bağırmış, yeri göğü inletmişti. Kör olası karı! Böyle bir kadının içine ederdi. Şimdi her şey ortaya dökülecekti. Emekli aylığını da keserlerdi. Kadını dava edecekti. Emekli aylığı kadar parayı kendisine ödemek zorundaydı. Hakkını arayacaktı. Şimdi en iyisi, kadını

ihbar etmekti. Koca moruk! Sanki kitaplar onunmuş da! Nerden onun olacakmış? Tanrı profesörün yardımcısı olsun. Böyle bir kadın ona layık değil Dünyada bir eşini bulamazsınız bu adamın. Nasıl oldu da bu pis orospuyla evlendi. Alt tarafı hizmetçi! Anası bir izbede can vermiş. Kendi ağzıyla söylemişti bana. Kırk yaş daha genç olsaydı ya... Kendi kızının — Allah rahmet eylesin— altın gibi bir yüreği vardı. O dilencileri gözetlerken kız da yanında yatardı. Kendisi bakar ve çimdiklerdi. Çimdikler ve bakardı. Ah, ne günlerdi onlar! Bir dilenci gelirse, pataklayacak bir şey geçmiş olurdu eline. Kimse gelmezse, kız vardı. Evet, ağlardı. Ama bunun bir yararı olmazdı kendisine. Babaya karşı gelinmez. Ah, yavrusu, ne kadar da severdi onu. Birden öldü kız. O küçücük oda... ciğerleri... Ama ondan ayrılamadı bir türlü. Bilseydi, başka bir yere gönderirdi. Profesör onu anımsıyordu. Ona hiçbir zaman kötü davranmadı. Öteki kiracılar, zavallı yavruyu itip kakıyorlardı. Onun kızı diye hor görüyorlardı. Bu pis orospuysa, bir kez bile “Günaydın” demedi ona! Gırtlağına sarılası geliyordu!

İkisi de kinle dolu olarak birbirlerine bakıyorlardı. Kien’den gelecek tek bir söz, dostça bir söz, onları gene bir araya getirebilirdi. Kien’in suskunluğu, kinlerini tutuşturuyordu; alevler göklere yükseliyordu. Biri Kien’in bedenini yakalamıştı, öteki de parasını. Kendisi artık onların elinde değildi. Ah, bir ellerine geçirebilselerdi! Bedeni, bir ot gibi sallanıyordu. Şiddetli bir fırtına onu aşağı eğdi. Banknotlar, havada şimşek gibi çaktı. Kapıcı ansızın Therese’ye gürledi: “Ver o parayı geri!” Veremezdi. Kien’in başını bıraktı, baş doğrulup eski konumunu almadı, eğik durumunu korudu. Kadın, bir hareket beklemişti. Böyle bir şey olmayınca, paraları yeni erkeğinin yüzüne fırlattı ve kulakları delen bir sesle ciyakladı: “Yere yıksana göreyim! Korkuyorsun. Paspassın, ya, ne sandın! Hiç böyle şey olur mu! Korkak seni! Alçak herif! İkiyüzlü! Rica ederim!” Duyduğu kin, onu öfkelendirecek sözcükleri çabucak bulmasını sağlıyordu. Adam tek eliyle Kien’i silkelemeye başladı. Kendisine kimse korkak diyemezdi, öteki eliyle Therese’yi tuttu. Çekilsindi onun yolundan, hah şöyle. Şimdi ona ne mal olduğunu gösterecekti. Bildiği gibi değildi o! Öyle değil, böyleydi! Banknotlar yerlere dağıldı. Therese hıçkırarak ağlıyordu: “Bütün bu güzelim para!” Erkeği onu yakaladı. Attığı şamarlar dilediğince güçlü değildi. İyisi mi silkelemeliydi onu. Kadının sırtı, camlı kapıyı iterek açtı.

Yuvarlak kapı tokmağına sımsıkı yapıştı. Adam onu geri çekeledi, bluzunun yakasından tutarak kendisine doğru sürükledi ve kadını alıp alıp kapıya vurdu —kapı ona yakındı— hızla kapıya vurdu. Öteki eliyle Kien'in işini görüyordu. Kien, elinde sıkılmış bir paçavraydı; onun varlığını ne denli az duyarsa, Therese'ye o denli büyük bir hırsla saldırıyordu.

Bu sırada Fischerle koşarak geldi. Lağımcı, Kien'in kendisini geri çevirdiğini cüceye bildirmişti. Ateş püskürüyordu. Bu ne demek oluyordu? 2000 şilini mesele yapıyordu! Bir bu eksikti! Dün, bir seferinde 4500'ü saymıştı, şimdi hiç para vermiyordu. Personeli beklesindi. Şimdi gelirdi. Giriş salonunda ciyaklayan bir kadın sesi duydu: "Güzelim para! Güzelim para!" Bu, onu ilgilendirirdi. Birisi ondan önce davranmış olsa gerekti. Dokunsan ağlayabilirdi. Onca zahmete katlansın, parsayı başkası toplasın, iyi be! Üstelik de bir kadın. Buna kim dayanabilir. Onu yakalayacak. Paraların hepsini geri alacak ondan. Derken camlı kapının gidip gelip pat pat vurduğunu gördü. Korkuyla orada kakıldı kaldı. Bir adam da vardı. Duraksadı. Adam, kadını kapıya çarpıyordu. Ağırca bir kadındı üstelik. Adam çok güçlü olsa gerek. Bayrak direği bunu yapacak güçte değil. Belki bu işin bayrak direğiyle bir ilgisi yok. Kadın parayı teslim etmezse, bir erkek kadını dövmez de ne yapar? Fischerle firma sahibi bir adamdı, işi vardı. İkisi işini bitirinceye dek beklemeyi yeğlerdi ama bu çok uzun sürerdi. Kendini kollayarak yol açtı, kapıdan geçmeye çabaladı. "İzninizle." dedi ve sırıttı. Birinin nasırına basmamak olanaksızdı. Bu yüzden peşin sırıtıyordu. Kavgacılar, kötü bir amacı olmadığını anlamalıydı. İnsanlar, onun gülmesini görmezden gelirdi bazen, bu yüzden sırıtmayı yeğledi. Kamburu, Therese'yle kapıcının arasına giriyor, kadını, okkalı bir yumruk indirmeye yetecek denli yakına çekmesine engel oluyordu. Sırtındaki kambura vurdu. Sonra Kien'in üzerine atıldı, onu sımsıkı tuttu. Kien, öyle ince ve gövdesinin bu işte oynadığı rol öylesine zayıftı ki, kendisiyle çarpıştığında onu yalnızca cüce fark etti. Onu tanıdı. Therese gene çığlık çığlığa bağırıyordu: "Güzelim para!" Fischerle, bu ikisi arasında eski bir ilişkinin varlığını sezinledi, kulaklarını eskisinden altı kez daha fazla dikti ve bir bakışta Kien'in ceplerini, yabancılarınkini, kadının çorap bağlarını —ne yazık ki etekliği görünümü kapatıyordu— dibinde iki paketin durduğu merdiven basamaklarını ve ayakları dibindeki alanı gözden geçirdi. Orada parayı gördü. Şimşek gibi eğilerek toplamaya başladı. Uzun kolları, altı

bacak arasında içeri dışarı bükülüp duruyordu. Bir an, ayaklardan birini hırsla bir yana itiyor, bir an özenle bir banknotu tutuyordu. Parmaklarına basıldığında ses çıkarmadı, böyle kazalara alışıktı. Bütün ayaklara da aynı işlemi uygulamadı. Kien'inkileri yolundan çekti, kadınınkileri, bir ayakkabı onarımcısı gibi sımsıkı kavradı, adama gelince, onunkilere dokunmamaya özen gösterdi, tehlikeli olduğu kadar yararsızdı da bu. On beş banknot kurtardı; bir yandan çalışıyor, bir yandan sayıyordu, tam tamına hangi sayıya varması gerektiğini biliyordu. Kamburu bile büyük bir ustalıkla döneniyordu. Başının üzerinde kavga sürmekteydi. Cennetteki deneylerinden, kavga eden bir çiftin arasına girilmeyeceğini biliyordu. Kavgayı önlemeyi başarsan bile, bunu yapıncaya dek, ikisinden de payım alırsın. Kavga eden iki kişi, iki azgın köpektir. Eksik olan beş banknottan dördü az ötede, biriyse adamın ayağının altındaydı Dördünü almak üzere emeklerken, adamın ayağından gözünü ayırmadı Fischerle. Belki kalkardı ayak, saniye kaçırmaya gelmezdi.

Therese onu tam bu sırada —kendisinden az ötede— yerden bir şey yalarken gördü. Ellerini arkasında kenetlemişti Fischerle; parayı bacakları arasında gizlemişti, gören olursa, ne topladığını anlamasın diye diliyle iş görüyordu. Therese gücünü yitirdiğini hissediyordu; bu görünüm karşısında gücü kuvveti tazelendi. Cücenin amacını, kendisini beşikten tanıyormuşçasına iyi biliyordu. Banka defterini arayan Therese canlandı gözleri önünde; o zamanlar kendi evinin hanımıydı. Birden kendini kapıcının elinden kurlardı ve "Yağmacılar! Yağmacılar!" diye bağırmaya başladı. Ayakları altındaki kamburu, kapıcıyı ve hırsızı kastediyordu; bütün dünyayı kastediyordu ve soluk almadan giderek artan bir sesle, hiç durmayacakmış gibi bağırıyordu; soluğu, on "Yağmacılar" söylemeye yetti.

Yukarda kapılar çarpılarak açılıyor, ağır adımlar, merdivenlerde yankılanan pek çok ayak sesi duyuluyordu. Oradaki asansörü çalıştıran adam, yavaşça yaklaştı. Şu anda bir çocuğu öldürüyor olsalar, adımlarını hızlandıracak denli kendini alçaltmazdı. Tam yirmi altı yıldır bu asansörün bakımını yapmaktaydı —karısı ve çocukları yapmaktaydılar daha doğrusu; kendisi yalnızca denetleme işini yürütürdü.

Kapıcı kazık kesilmişti. Tamam, olacakları biliyordu: Her ay, emekli aylığını vermek yerine almaya geleceklerdi. Belki deliğe de tıkacaklardı

onu. Kanaryaları ölecekti, ötecek kimse bulamayacaklardı çünkü. Gözetleme deliği tıkanacaktı. Her şey ortaya dökülecek, apartmandakiler, kızını mezarında bile rahat bırakmayacaklardı. Korkmuyordu. Çocuğu düşünmekten uykuları kaçıyordu bazen. Yavrucuğa iyi bakmıştı bakmasına. Onu öylesine seviyordu. Bol bol yiyecek verdi ona, içecek verdi, her gün koca bir litre süt içirdi. Emekli aylığı alıyordu şimdi. Korkusu yoktu. Doktor kendisi söylemişti, kızın ciğerleri hastaydı. Onu bir yere gönder! Bunu nasıl yaparım bayım? Tüm aylığını yiyeceğe yatırırdı, o öyleydi. Yiyeceksiz yaşayamazdı. Polislik böyle yapıyordu adamı. O olmazsa, sokağın hali perişandı. Sağlık sigortası — olacak iş mi? Kız, kucağında bebekle dönüp gelirdi. O küçücük odada. Korkmuyordu.

Öte yanda Fischerle, yüksek sesle, “Şimdi korkuyorum!” dedi ve parayı çabucak Kien’in yan ceplerinden birine tıktı. Sonra kendini daha da küçülttü. Kaçmak olanaksızdı. Paketlere tökezleyen tökezleyeneydi. İki kolunu sımsıkı iki yanına bastırdı, öteki para, yol parası sımsıkı sarılmış paketler halinde, koltuk altlarındaydı. Kendisi, iyi ki böyle biçimsiz bir yapıdaydı. Giyinince, kimse bir şeyden kuşkulanmazdı. O, deliğe girmeyecekti. Polis insanın tüm giysilerini çıkarttırıyor, her şeyi alıyordu. Onlara göre daima bir hırsızdı o. Yeni bir firması olduğunu nerden bilsinler? Keşke vergi dairesine yazılsaydı — hayır yazılmasaydı. Bir de kalkıp vergi mi ödesindi! Gene de bir firmanın müdürüydü. Bayrak direği bir ahmaktı. Lağımcıyı tanımak senin nene gerek? Şimdi parası gene cebine girmişti gerçi. Zavallıcık, onu yüzüstü bırakmak yakışık alır mıydı. Herkes bütün parasını alıp gidiyordu. İki eliyle birden veriyordu o da. Biraz fazla merhametliydi. Fischerle sadık bir adamdı. İş ortağına sadık. Amerika’ya gidince bayrak direği kendi başının çaresine bakmak zorunda kalacaktı. Ona yardım edecek hiç kimse kalmamıştı. Fischerle, yavaş yavaş Kien’in dizleri arasına emekledi; kamburundan başka hiçbir şey görünmüyordu. Zaman zaman kamburu kendisinin ardında kaybolduğu bir perde, içine girdiği bir sümüklüböcek kabuğu, onu içine alıp kapanan bir midye kabuğu haline geliyordu.

Kapıcı, kayadan oyulmuş heykel gibi iki bacağını iki yana açmış duruyor, gözleri, öldürülmüş kızının üzerinden ayrılmıyor. Alışkanlıktan, adaleleri hâlâ yumuşak bir paçavra yerine koyduğu Kien’i tutuyor. Therese, Theresianum’un tüm sakinlerini yardıma çağırıyor. Hiçbir şey düşünmüyor.

Yalnız soluk almak için duruyor. Mekanik olarak bağırıyor. Bağırmak ona iyi geliyor. Savaşı kazanmış gibi hissediyor kendini. Üzerine yağan yumruklar durdu.

Çeşitli eller, hareketsiz duran dört kişiyi ayırıyor. Eller, onları, hâlâ kavga ediyorlarmışçasına sımsıkı tutuyorlar. Herkes, bir diğerinin gözlerine bakmaya çalışıyor. Çevresinde itişip kakışıyorlar. Yoldan geçenler Theresianum'a doluyor. Görevliler ve müşteriler, işe karışmada kendilerine öncelik tanınmasını istiyorlar. Burası onların yeri. Yirmi altı yıldır asansörün bakımını yapan adam, burada düzeni sağlamak, izleyicileri dışarı çıkarmak ve Theresianum'un kapılarını kapamakla yükümlü. Fazla vakti yok. Sonunda yardım isteğiyle bağıran kadının yanına varıyor, kendisinin olay yerinde bulunmasına kaçınılmaz gözüyle bakıyor. Bir başka kadın, Fischerle'nin kamburunu yerde görüyor ve bağırarak sokağa fırlıyor; "Cinayet! Cinayet!" Kamburu ceset sanıyor. Sonrasını — ayrıntıları bilmiyor. Cinayeti işleyen çok zayıf, zavallı bir sıska, nasıl oldu da bu işi becerdi, şaşarsın. Tabancayla belki, diyor biri. Ah — tabii, herkes duydu tabanca sesini. Tabanca sesi üç sokak öteden duyuldu. Hiç de değil, otomobil lastiğiydi. Hayır, silah sesiydi! Kalabalık, silah sesinden kurtulamıyordu bir türlü. Kuşkulu görünenleri korkutucu bir tavırla susturuyorlardı. Bırakmayın bunu, yakalayın. Suç ortağı mutlaka. Mahkemeyi şaşırtmaya çalışıyor! Binadan, başka haberler geliyor. Kadının ifadesi değişti. Sıska adam öldürülmüş. Peki yerdeki ceset? O canlı canım. Katil oymuş. Saklanmış. Cesedin bacakları arasından emekleyerek kaçmaya çalışırken yakalanmış. Son gelen haber daha ayrıntılı. Küçük adam bir cüceymiş. Ne olacak, alt tarafı bir sakat! Darbeyi vuran aslında başkasıymış. Kızıl saçlı bir adam. Ah şu kızıl saçlılar! Cüce onu kışkırtmış. Linç edin onu! Tehlikeyi kadın haber verdi. Aferin kadına! Helal olsun! Bağırdı da bağırdı. Kadın hem de! Korku nedir bilmiyor. Katil onu tehdit etmiş. Kızıl saçlı yani. Hep Kızılların başının altından çıkar her şey. Kadının yakasını yırtmış. Tabanca falan yok. Yok canım. Tabanca sesi duyan olmadı. Ne diyor? Biri tabanca çekildi diye uydurmuş olmalı. Cücedir mutlaka. Nerde? İçerde. Kapılara koşun! Kimse içeri giremiyor. Tıklım tıklım. Amma da cinayet ha! Kadın iyi dayanmış. Her gün dayak yiyormuş. Canlı cenaze gibiymiş kadın. Ne demeye bir cüceyle evlenirsin be kadın? Ölsem cüceyle evlenmem. Ben de senin gibi koca bir adama tek

başıma konsaydım öyle söylerdim! Kadın başka koca bulamamış, ne yapsın. Erkek kıtlığı var, erkek. Savaş yüzünden! Ah, zamane gençleri... Çok da genç. On sekizinde bile yok. Hem de cüce. Ne iş be! Adam doğuştan cüce. Biliyorum. Onu gördüm. İçeri girdim. Bakmaya dayanamadım. Kan deryası. Onun için adam öyle ipince. Bir saat önce iri yarı topluca bir adamcağızdı. Kan kaybı korkunç! Cesetler şişer, biliyor musunuz. Boğularak ölenlerinki şişer. Sen cesetten ne anlarsın? Cesedin üzerindeki tüm mücevherleri almış. Mücevher için yaptı bu işi zaten. Mücevher bölümünün önünde olmuş olay. İnci bir kolye. Kadın barones. Adam onun uşağıymış. Yok, baron. On bin şilin. Yirmi bin! Adam soylu! Yakışıklı da! Neden onu göndermiş kadın? Karısını mı yollasaydı? Kadın adamı yollamalıydı. Ah erkekler. Neyse ki kadın yaşıyor. Erkek ceset haline gelmiş. Böyle ölmek... Düşünebiliyor musun? Üstelik soylu. İyi olmuş. İşsizler açlıktan ölüyor. İnci kolye onun neyine gerek. İpe çekmeli bunları! Al benden de o kadar! Hepsini aşmalı. Theresianum'u da. Yak gitsin! Ne güzel paralar ha.

Sahne, dışarda ne denli kanlıysa içerde de o denli karısızdı. İnsanlar içeriye üşüşür üşüşmez kapının camı bin parçaya ayrıldı. Kimseye bir şey olmadı. Therese'nin etekliği, gerçekten tehlikede olan tek kişiyi, Fischerle'yi korudu. Birinin yakasından tutmasıyla cücenin gaklaması bir oldu: "Bırak beni! Onun gardiyanıyım ben!" Kien'i işaret ediyor, tekrar tekrar şunları söylüyordu: "Söylemesi benden, delidir. Ben onun gardiyanıyım. Dikkat edin, tehlikelidir. Benden söylemesi, delidir. Ben onun gardiyanıyım." Kimse onu fark etmedi. Fark edilmeyecek kadar küçüktü; herkes büyük şeyler bekliyordu. Etkilediği tek kişi onu ceset sanmış ve dışardakilere böyle söylemişti. Therese bağırmasını sürdürüyordu. İyi yapıyordu. Sussaydı, insanlar uzaklaşır, onu yalnız bırakırlardı. Bir yarısı mutluluğun tadını çıkarırken öbür yarısı bundan sonra başına gelecekleri düşünerek korkudan terlemekteydi. Herkes ona acıyordu. Onu avutuyorlardı; korkmuştu. Asansör bakımcısı, elini omzuna bile koymuştu. Yirmi altı yıldır ilk kez böyle bir şey yaptığını da özellikle belirtti. Sakin olmalıydı. Bunu kişisel bir lütuf olarak istiyordu. Ona hak veriyordu. Kendisi üç çocuk babasıydı. Dilerse onun evine gelsindi. Orada biraz kendine gelirdi. Yirmi altı yıldır hiç kimseyi çağırmış değildi. Therese çığlıklarını kesmemek için elinden geleni yapıyordu. Adam gücendi. Elini bile çekti kadının üzerinden.

Kendini alçaltmadan, kadının korkudan aklını kaçırmış olacağını söyledi. Fischerle bu sözlerin hemen üzerine atıldı ve şöyle inledi: “Beni dinlesenize, asıl deli olan bu; kadının bir şeyi yok. Sözüme güvenebilirsiniz, delileri iyi tanırım çünkü! Ben gardiyanım!”

İşsiz güçsüz bir iki memurun onu korumasına almasına karşın hiç kimse onu umursamıyordu. Tüm gözler kızıl saçlıya çevrilmişti. Yakalanmasına ve yarım düzine insanı yere sermeden sessizce tutulmasına ses çıkarmamıştı; bir kez olsun ağzını açıp bağırmamıştı. Ancak onu Kien’den ayırmaya kalktıklarında, bu korkunç sessizliği, duyulmadık bir gök gürlemesi izledi. Profesörü elinden bırakmayacaktı, onu sımsıkı tutuyor, sağ eliyle ona saldıranları kovuşturuyordu. Düşünceleri sevgili kızında gezinirken, Kien’e bir sel gibi sevgi dolu sözcükler yağdırıyordu; “Profesör — siz benim tek dostumsunuz! Beni terk etmeyin! Kendimi asarım! Suç bende değil. Benim dünyadaki tek dostum! Emekli bir polisim ben! Kızmayın! Ben iyiliğin ta kendisiyim!”

Adamın sevgisi öylesine sersemletici bir gürültüyle dile geldi ki, herkes, bir anda hırsızın Kien olduğuna karar verdi. Herkes alaylı sözlerin ardında gizli anlamı kavramış ve bu kavrayışından dolayı gururlanmıştı bile. Herkes bir şey kavrıyordu; herkes, kızıl saçlının katilden kendi elleriyle almak üzere olduğu öcün çok yerinde olduğunu düşünüyordu. Onu kolundan tutmuştu. Göğsüne bastırdı ve hakkında neler düşündüğünü söyledi. Onun gibi kocaman bir adam, kendi öcünü kendi almak isterdi, ona engel olmaya çabalayanların bile, bu kahramana, her şeyi tek başına yapacak olan bu adama hayranlık duymamak ellerinde değildi; kendileri de onun yerinde olsalar öyle yaparlardı, yapıyorlardı, onun yerindeydiler. Artık kendi kendilerine indirdikleri ağır tekmeleri bile kabul ediyorlardı. Asansörcü, değerinin burada daha iyi anlaşıldığı karısına vardı. Korkudan aklını kaçırmış kadını bıraktı ve öfkeden kudurmuş adamın omuzlarına etli ve de hatırı sayılır bir el yerleştirdi. Ne çok yüksek, ne de çok alçak olmayan bir sesle, adama, yirmi altı yıldır, onsuz hiçbir asansörün ne yukarı ne de aşağı hareket etmediğini, yirmi altı yıldır buradaki düzeni koruduğunu ve böyle bir olayın daha önce hiç görülmediğini anlattı; sözlerinin doğruluğu konusunda da ona kişisel güvencesini verdi. Söyledikleri gürültüye karıştı, duyulmadı. Kızıl saçlının kendisini fark etmediğini görünce, gizli bir şey söylüyor havalarında kulağına eğildi ve tümüyle ondan yana olduğunu

açıkladı. Yirmi altı yıldır, üç çocuk babasıydı kendisi. Korkunç bir yumruk, onu kayar adım Therese'ye postaladı. Şapkası yere düştü. Bir şeylerin yapılması gerektiğini anladı ve polis çağırmaya gitti. Bu fikir henüz kimsenin aklına gelmemişti, olay yerinin yakınında olanlar, kendilerine polis gözüyle bakıyor, uzaktakiler de sahneye yaklaşmayı umuyorlardı. Derken iki kişi, kitap paketlerini güvenli bir yere taşıma işini yüklendi. Asansör bakımcısının açtığı yoldan gidip geliyor ve dört bir yandan. "Dikkat, çarpmayın!" diye bağırıyorlardı. Bu paketler, çalınmadan önce, emanete teslim edilmeliydi. Götürürken, önce içinde ne olduğuna bakmaya karar verdiler. Kimseyi umursamadan gözden yittiler. Başka paket çalınmamıştı, çünkü başka paket yoktu.

Asansörcü sayesinde —Theresianum'un içinde bir karakolu olan— polis bile bir ayaklanma olacağını anlamıştı. Kendilerine olayı ihbar eden, dört kavgacı olduğunu söylediğinden, olay yerine altı güçlü kuvvetli adam gönderdiler. Asansörcü, kavga yerini açıkça belirtmişti. Ama gene de onlara yardımını esirgemedi, önden giderek yol gösterdi. Kalabalık, hayran hayran polisin çevresine sokuldu. Giydikleri üniforma, başkalarının, yalnızca polisin ortalarda görülmediği anlarda yapabilecekleri pek çok şeyi yapmalarını sağlardı. Herkes hemen onlara yer açtı. İyi bir yer kapmak için birbirine girmiş olanlar, üniformaları görünce hemen kaptıkları yeri polise bıraktılar. Kararsızlar bir türlü yerlerinden ayrılmaya kıyamıyor, kutsal kumaşın kendilerine sürtünmesi üzerine korkuyla titriyorlardı. Herkes Kien'i gösteriyordu. Hırsızlık yapmaya kalkmıştı. Hırsızlık yapmıştı. Herkes de onun hırsız olduğunu bilirdi zaten. Polis, Therese'ye çok saygılı davranıyordu. Kurban oydu. Suçu ortaya çıkaran oydu. Anlaşılan, kızıl saçlıyla evliydi, arada bir onun bulunduğu yöne kin dolu gözlerle bakıyordu çünkü. Polislerin ikisi kadının sağında ve solunda yerlerini aldılar. Mavi etekliğini görür görmez, saygıları teklifsiz bir gülümsemeye dönüştü, öteki dört polis, Kien'i, kızıl kurbanının pençelerinden çekeledi; zor kullanmadan yapmadılar bu işi. Kızıl kafa, hırsıza kararlı bir hırsla yapışmıştı. Şu ya da bu nedenle, bu hırsızın suçuydu kuşkusuz. Çünkü, ne de olsa o suçluydu. Kapıcı tutuklanmakta olduğunu sandı. Korkusu büsbütün arttı. Kien'i yardımına çağırmak üzere bağırdı. Emekli bir polisti o! Sevgili Profesör! Beni tutuklamalarına izin vermeyin! Bırakın beni! Kızım! Vahşi bir hayvan gibi sağına soluna saldırıyordu. Adamın gücü, polisin sabrını taşırdı. Hele,

onlardan biri olduğunu öne sürmesi polisleri büsbütün çileden çıkardı. Aralarında uzun bir mücadele başladı. Dört polisin dördü de postu kurtarmaya bakıyorlardı. Yoksa, mesleklerinin şanı şerefi nerde kalırdı? Kızıl kafayı, dört bir yönden ve her türlü patakladılar.

Seyirciler, ikiye ayrılıyordu, bir taraftaki yürekler kızıl kafa için çarpıyordu, öteki taraftakilerse yasa için. Ancak iş yüreklerle bilmiyordu. Adamların yumrukları kaşınıyor, kadınların gırtlağından tiz sesler çıkıyor; polisle başları derde girmesin diye hepsi Kien'in üzerine çullanıyor. Dövülüyor Kien, pataklanıyor, ayaklarla eziliyor. Alanının kısıtlı oluşu nedeniyle kendisine vuranların duyduğu doygunluk kısıtlı kalıyor. Bu yüzden paçavra gibi suyunu sıkmak için bir araya geliyorlar. Suçlu olduğunu kendi de biliyor. Hiçbir şey söylememesinden belli. Tek bir ses çıkmıyor ağzından, gözleri kapalı, onları hiçbir güç açamaz.

Fischerle'nin olanları daha fazla izlemeye gücü kalmamıştı. Polis olay yerine geldiğinden beri, aralıksız olarak kendisini dışarda bekleyen işçilerini düşünmekteydi. Biran için Kien'in cebindeki para onu durdurdu. Bunu, altı polisin önünde yeniden ele geçirmek düşüncesi, onu sarhoş ediyordu. Ancak, bu düşünceyi gerçekleştirmek için elinden geleni yaptı. Kaçacak uygun bir an kolladı. Böyle bir an olmadı. Sinirden adeta titreyerek Kien'e işkence edenleri izledi. Parayı tıkıştırdığı cebe dokundukları anda, yüreğinden bir sövgü gelip geçiyordu. Bu işkence onun iyice yere yapışmasına neden oldu. Acıdan gözü hiçbir şeyi görmez halde kendisine en yakın bacakların arasından emekleyip geçerek kendisini korudu. İzleyicilerin oluşturduğu çemberin en içindeki sıranın fiziksel coşkusu, onun işine geliyordu. Daha önce kimse varlığından haberli bile değilken, onu fark etmeye başladılar. Elinden geldiğince sızlanmalı bir sesle "Ay soluk alamıyorum, yol verin!" diye ötüyordu. Herkes güldü ve yardımına koştu. Ön sıradaki şanslılar heyecanlı anlar yaşıyorsa, onlar da biraz eğleniyordu hiç değilse. Altı polisten hiçbiri onu fark etmedi; görülmeyecek denli alçaklardaydı, kamburu kırk yılda bir işe yaramıyor, onu ele vermiyordu. Sokakta bile, küçücük bir suç işlemediği, suçlanmadığı halde yakalanıyordu. Bugün şanslıydı. Theresianum'un çevresindeki engin kalabalığın arasına hiç göze çarpmadan karıştı. Koltuk altlarına hiçbir şey olmamıştı.

Polis, Kien'i cezalandıranlar karşısında istifini bozmadan durdu. Hepsi de canla başla çalışıyordu. Dördü kızıl saçlıyla savaşıyor, ikisi Therese'yi koltukluyordu. Onu yalnız bırakmamak gerekirdi. Epeydir bağırmayı bırakmıştı. Ama şimdi gene başladı: "Daha hızlı! Daha hızlı! Daha hızlı!" diye bağırıyordu bu kez. O ıslak paçavranın, Kien'in suyunun sıkılması işlemine tempo tutuyordu. İki kolundan tutanlar, onu susturmaya çalışıyorlar. Kadın, böyle başıboş bir heyecan içinde olduğu sürece, yaptıkları her şey boşunaydı. Therese'nin kışkırtmaları, kapıcının canını çıkarmakta olan dört gözü pek adama da yardımcı oluyordu. Therese de bunu istiyordu zaten. Çimdiklerinden bıkmış usanmıştı. Onu soyup soğana çevirmesinden bıkmıştı. Therese'deki onur duygusu, polis korkusundan önce gelirdi. Onun konumunda olan bir insan, dilediğini yapardı. Burada buyrukları o verirdi. Evet, onun sözü geçerdi. Saygıdeğer bir kadındı o. "Daha hızlı! Daha hızlı! Daha hızlı!" Therese bir aşağı bir yukarı dans edercesine sallanıyor, etekliği dalgalanıyor. Çok güçlü bir tempoya kaptırmış kendini kalabalık. Kimi o yana sallanıyor, kimi bu yana, hareketler giderek daha istekli, daha coşturucu hale geliyor. Gürültüler tek bir ağızdan çıkan güçlü bir sese dönüşüyor, katılmayanlar bile soluk soluğa kalmış. Kahkahalar yavaş yavaş kesiliyor. Herkes işi bırakmış. Binanın en uzak köşelerinde bile herkes durmuş, dinliyor. Eller kulakların ardına yerleştirilmiş, parmaklar dudaklara kaldırılıyor, konuşmak yasak. Biri gelip bir şeyi rehin bırakmaya kalksa, sessiz bir öfkeyle karşılanacak. Her zaman cıvıl cıvıl olan Theresianum, şimdi dev bir dinginlikle dolmuş. Yalnızca hızla alınan bir soluk, onun hâlâ yaşamakta olduğunu ele veriyor. Korkunç bir kalabalığı içeren Theresianum'daki tüm yaşayan canlılar, hep birlikte tek bir derin soluk alıyor ve hep birlikte, coşkuyla veriyorlardı.

Polis, topluluğa egemen olan bu ruh hali sayesinde, sonunda kapıcıyı ele geçirmeyi başardı. İkisi kelepçeyi taktılar, bir üçüncüsü birer birer tekme savuran ya da Profesörü kendisine yaklaştırmak üzere döndürmeye çalışan ayaklarını izledi. Dördüncü polis düzeni sağladı. Kalabalık hâlâ Kien'le uğraşıyordu ama artık işin zevki kalmamıştı. Bu adam ne bir insan gibi davranıyordu, ne de bir ceset. Suyunu sıkma işlemi, onu tek bir ses çıkarmaya bile kışkırtmadı. Kendini savunabilirdi, yüzünü örtebilirdi, sağa sola kıvrılabilir ya da hiç değilse sıçrayabilirdi; ondan bin bir türlü davranış bekleniyor ama o herkesi düş kırıklığına uğratıyordu. Böyle bir tipin,

verecek bir yığın hesabı olsa gerekli ama insan suçun ne olduğunu bilmeyince doğru dürüst konuşturamazdı ki. Müthiş sıkılmış ve yorucu bir görevden kurtulmuş olmaktan hoşnut bir halde onu polisin eline vermeye razı oldular. Boş kalan yumruklarını, birbirine indirmemek için büyük bir çabayla kendilerini tuttular. Herkes birbirine bakıyordu, yanındakinin giysisini görür görmez kendine geliyor, az önce kavgalaştığı kişilerin iş arkadaşı ve dostları olduğunu anlıyordu. Therese: “Hah şöyle!” diye bağırdı. Şimdi onlara ne buyruk versindi? Bir an önce gitmek ve bundan sonra ne yapacağını düşünmek isterdi. Kien’i tutan polis, bu yaratığın soğukkanlılığına şaşırmıştı, en çok kızıl saçlının elleri yormuştu onu, bu yüzden karısına da kızmıştı, o da gelmeliydi. Kadının gorilleri onu sevinçle tutukladılar, öteki dört arkadaşları kızıl saçlı karşısında yaşamlarını tehlikeye atarken, bomboş durmuş olmaktan utanıyorlardı. Therese hiç zorluk çıkarmadan yürüdü, çünkü ona hiçbir şey yapamazlardı. Zaten gidecekti o. Karakolda iki adamın da canına okumaya niyetliydi.

Eşsiz belleğiyle ünlü bir başka polis, tutukluları parmaklarıyla saydı, bir, iki, üç. “Dördüncüsü nerde?” diye sordu asansörcüye. Asansörcü, kavgayı baştan sona küskün bir yüz anlatımıyla izlemiş, düşmanlarının tümünün tutuklanması üzerine de az önce şapkasının tozunu silkeleme işini tamamlamıştı. Şimdi kendine geldi; dördüncünün ne olduğu hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Bellekli polis, kavgacıların dört kişi olduğunu, kendi ağzıyla söylediğini anımsattı. Asansörcü ateşli ateşli karşı koydu. Yirmi altı yıldır burada düzeni sağlamaktaydı. Üç çocuk babasıydı. Saymayı da ondan öğrenmeyecekti kuşkusuz. Başka sesler onu destekledi. Kimse dördüncü diye bir şey tanımıyordu. Dördüncü, uydurma bir kişiydi; dördüncü, hırsızın, ipuçlarını karıştırmak için uydurduğu bir kişiydi. O kurnaz köpek, ağzını açmaması gerektiğini iyi biliyordu da ondan konuşmamıştı. Bellekli polis bile bu açıklamayı yeterli buldu. Altı polisin, altısının da elleri doluydu. Üç tutuklu, camlı kapıdan kalan yıkıntıların arasından dikkatle geçerek dışarı çıkarıldılar. Kien, kapıda kalan tek cam parçasına çarptı, cam, giysisini yatarak kolunu kesti. Bu noktaya dek izlemelerini sürdüren birkaç meraklı, bu olay karşısında büyük bir şaşkınlık duydular. Kan gördüklerine inanamıyorlardı. Kien’in gösterdiği tek yaşam belirtisi buydu.

Hemen hemen bütün kalabalık dağılmıştı. Bazıları, tezgâhların ardına döndüler, bazıları yakaran ya da meydan okuyan yüzlerle rehin verecekleri

eşyayı uzatıyorlardı. Ancak görevliler olay üzerine, bu zavallıcıklarla bile bir iki sözcük etmeyecek denli kibirliydiler. Kendilerine karşı kulaklarını tıkamakla yükümlü oldukları kimselerin görüşlerini dinlemekle yetiniyor, yanıtlamıyorlardı. Cinayetin sebebine gelince, bu konuda görüş birliğine varılamadı. Kimi mücevher diyordu, başka şey olsa, onca gürültü koparılır mıydı? Kimisi de kitap, diyordu, çünkü olay kitap bölümünde geçmişti. Daha saygıdeğer beyler, akşam gazetelerine eğildiler. Çelişen görüşlerin büyük çoğunluğu parada birleşiyordu. Memurlar, alışageldiklerinden daha nazik bir tavırla, onca parası olanların Kamusal Rehin Sandığı'na pek gelmediğine işaret eltiler. Ama belki de, işlemlerini tamamladıktan sonra dışarı çıkmak üzereydi bunlar. Bu da olanaklı görülmedi, çünkü her memur, adamın kendisine rehin bırakıp para alması halinde, onları mutlaka tanıyacağından emindi. Bazıları hâlâ kızıl saçlı kahramana acıyordu, çoğunluk onu unutmuştu bile. Daha ince duygulara sahip olduklarını göstermek için, karısına —kadının anasının gözü olmasına karşın— daha çok acıyorlardı. İçlerinden hiçbiri onunla evlenmeye yanaşmazdı. Aslında olanlar, vakit yitiminden başka bir şey değildi, ama gene de hoşça vakit geçirmiş sayılırlardı.

Özel Mülkiyet

KARAKOLDA tutuklananların ifadeleri alındı. Kapıcı: “Meslektaşlarım, ben suçsuzum!” diye bas bas bağırıyordu. Ona zarar vermek isteyen Therese: “Rica ederim, kendisi emekliye ayrılmıştır,” dedi. Böylece de kapıcının meslektaşlarına samimi bir biçimde seslenmiş oluşunun yarattığı kötü izlenimi silmiş oldu. Emekli olduğu yolundaki açıklama, Kapıcının eskiden gerçekten polislik yaptığı olasılığını akla getiriyordu. Salt pazılarına güvenerek ortaya çıkışı, polisliği çağrıştırmaktaydı; ama asıl tutuklu olan kişinin ona karşı büyük çapta bir hırsızlık suçu işlediği söylentisi, bu olasılıkla bağdaşmıyordu. Kapıcı kendisine soru yöneltilince: “Ben suçlu değilim!” diye bağırdı.

Therese —bu arada unutulmuş olan— Kien’i göstererek: “Rica ederim, hırsızlık yapan budur!” dedi. Kızıl saçlı adamın kendinden emin hali, karakoldaki memurları düşündürmekteydi. Adamın kimliğini öğrenebilmiş değillerdi henüz. Therese’nin söyledikleri, bekledikleri fırsatı yaratmış oldu. Üç memur Kien’in üstüne atlayarak başkaca bir işleme gerek duymaksızın ceplerini aradılar. Adamın cebinden bir sürü buruşuk kâğıt para çıktı; sayımda bunların her biri yüz şilinlik on sekiz banknot olduğu görüldü. “Bu para sizin mi?” diye sordular Therese’ye. “Benim param böyle buruşuk değildi ki! Hem bunun altı katı olması lazım!” Therese, banka hesap cüzdanında gördüğü toplamın tümünü hesaplamaktaydı. Kien’e paranın gerisini sorduklarında, karşılık vermedi. Bir sandalyenin arkasına dayanmış, onu bıraktıkları gibi, hırpani bir kılıkta durmaktaydı. Gören, her an yere düşecek sanırdı. Ama Kien’i gören yoktu.

Kien’i karakola getirmiş olan memur, Therese’ye duyduğu nefretten ötürü bir bardak su doldurup Kien’in dudaklarına yaklaştırdı. Ama Kien ne bardağı, ne de kendisine yapılmak istenen iyiliği dikkate aldı; bu yüzden yeniden ceplerini aramaya başlayanlara bir düşman daha eklendi. Bozuk para çantasındaki biraz bozukluğun dışında, bu aramadan da bir sonuç alınamadı. Bazıları başlarını salladılar. “Parayı ne yaptınız, söylesenize!” diye sordu komiser. Therese sırıttı: “Ben söylememiş miydim size hırsız

olduğunu!” Therese’nin giyimini çok eski moda bulan komiser: “Arkanızı dönün, bayan,” dedi, “adamın üstündekileri çıkaracağız. O zaman ne varsa çıkar ortaya.” Sonra alaylı alaylı güldü; yaşlı cadının bir şey görüp görmemesi umurunda değildi aslında. Paranın bulunacağından emindi; Therese gibi basit bir insanın bu denli çok parası bulunduğu için de öfkeleniyordu. Therese: “Bu erkek mi? Erkek denmez böylesine!” diye karşılık vererek yerinden kımıldamadı. “Ben suçsuzum!” diye bağıran kapıcı, sanki o güne dek aldığı bahşişlerden ötürü duyduğu şükran borucunu en iyi biçimde yerine getirmiş gibi Kien’e baktı. Söylemek istediği, kızının ölümünden değil, profesörün içine karıştığı bu tatsız soruşturmadan suçlu olmadığıydı.

Parmaklarını hırsızın ceplerinden henüz çıkarmış olan üç memur, sanki komut almışlar gibi aynı anda, ikişer adım geri çekildiler. Hiçbiri bu iğrenç insanı soymaya hevesli değildi. İnsana tiksinti veriyordu adamın zayıflığı. O anda Kien yere düştü. Therese: “Yalan söylüyor!” diye bağırdı. Polislerden biri: “Adamın konuştuğu yok ki!” diye tersledi. “Konuşmayı herkes becerir!” diye karşılık verdi Therese. Kapıcı, kaldırmak için Kien’in üstüne atıldı. “Korkusundan yere yattı,” dedi komiser. Hepsi, kızıl saçlı adamın yerde yatanı dövmek istediğini sanmışlardı. Kimsenin de itirazı olmayacaktı böyle bir şeye; yerde öyle aciz yatan iskeletin insanın sinirlerini bozan bir yanı vardı. Polislerin tek itirazı, kendi işlerine karışılmasıydı; kızıl saçlı adam daha Kien’e ulaşamadan yakalanıp geri çekildi. Daha sonra yere düşmüş olan yaratığı kaldırdılar. O denli tiksiniyorlardı ki, gövdesinin hafifliği ile alay etmeye bile kalkışmadılar. İçlerinden biri, Kien’i sandalyeye oturtmaya çalıştı. “Bırakın ayakta kalsın numaracı!” dedi komiser. Kadının durumu bir bakışta kavramış oluşundan ötürü kendinden utanan komiser, böylece kadına kendisinin de oynanan komediyi anlamış olduğunu kanıtlamak istiyordu. Polisler, uzun boylu hiçi ayağa diktiler; içlerinde Kien’i sandalyeye oturtmaktan yana olanı, hiç olmazsa duracağı alanı genişletmek için adamın ayaklarını birbirinden uzaklaştırdı. Bir başka memur gövdenin üst kısmını bırakınca, Kien yine iki büklüm olup bir üçüncünün kollarına yığıldı. Therese: “Şimdi de ölüyor! Alçaklık bu!” dedi. Kien’e verilecek cezayı düşünüp sevinmişti çünkü. “Aman profesör!” diye bas bas bağırdı kapıcı, “sakın yapayım demeyin böyle bir şey!” Kimsenin kızıyla ilgilenmemesi yüzünden memnundu; ama

öte yandan bu iyi adamın ifadesine de güvenmekteydi.

Komiser, karşısındaki bu aklı uzun, saçı kısa kadına erkeklerin üstünlüğünü öğretme fırsatının gelip çatığına inandı. Elini hızla en büyük derdi olan küçük burnuna götürdü. (Görev dışında, görev başında, işi olmadığı her saat cep aynasında burnunu seyreder ve dertli dertli içini çekerdi. Sorunlarla karşılaştığında büyümek, burnunun âdetiydi. Bu sorunların üstesinden gelmeye geçmezden önce, burnunu çabucak yoklardı; çünkü birkaç saniye sonra onu tümüyle unutmak, çok güzel bir şeydi.) Suçlunun üstündekilerin tümünü çıkarttırmaya karar vermişti şimdi. “Budalasınız hepiniz,” diye başladı. Bunu izleyen ve yalnızca kendisiyle ilgili olan sözleri ise düşünmekle yetindi, “ölen insanın gözleri açılır, böyle olmasaydı, ölenlerin gözlerini kapatmazlardı. Ama bir numaracı başaramaz bunu. Gözlerini açtığı takdirde, donuklaştıramaz. Gözlerini kapatırsa, bu kez öldüğüne inandıramaz beni, çünkü, dedim ya, ölenlerin gözleri açılır. Gözlerini açmayan ve donuklaştırmayan bir ceset beş para etmez. O zaman Azrail daha gelmedi demektir. Kimse numara yapamaz bana. Bunu aklınıza iyice yerleştirin, baylar! Sizi tutuklunun gözlerine bakmaya davet ederim!”

Ayağa kalktı, arkasında oturmakta olduğu masayı yana itti —bu güçlüğü de, çevresini dolanmak yerine, ortadan kaldırmayı yeğliyordu— bir memurun kollarına yığılmış olan yaratığın yanına gitti, kalın ve beyaz orta parmağını göz kapaklarından önce birine, sonra da ötekine kuvvetle bastırdı. Polisler rahatladılar. Adamın kalabalık tarafından linç edilmiş olduğuna neredeyse inanmışlardı çünkü. Çok geç el koymuşlardı olaya. Bundan ötürü başlarına dert açılabilirdi; her olasılık göz önünde tutulmalıydı. Kitle kargaşayı onaylayabilirdi; ama makam, soğukkanlı olmak zorundaydı. Göz denemesi inandırıcıydı. Yaman herifti şu komiser. Therese başını doğrulttu. Güme gitmekten kurtarılan cezaya göz kırpmaktaydı. Kapıcı, keyiflendiği zamanlardaki gibi, yumruklarının kaşındığını algıladı. Böyle bir tanık yaşadıktan sonra, insana ancak sevinmek düşerdi. Kien’in göz kapakları, komiserin sert tırnaklarının baskısı altında titredi. Komiser ise saldırısını yineledi; niyeti bu insanın, çeşitli konularda —örneğin gözlerini donuklaştırmaksızın ölüye öykünmek budalalığını gösterdiği konusunda— kendine gelmesini sağlamaktı. Böyle salt görünüşte ölü olan gözleri herkese göstermek için ilk yapılması gereken, onları açmaktı. Ama gözler, kapalı kaldı. Komiser, taşıdığı yükten hâlâ yorulmamış olan merhametli memura:

“Bırakın onu!” buyruğunu verdi. Aynı anda da dik başlı serserinin yakasından yakalayıp şiddetle sarstı. Gövdesinin hafifliği karşısında öfkelenmişti. “Bir de kalkmış hırsızlık yapıyor!” dedi aşağı görürcesine. Therese, sırıtarak komisere baktı. Hoşlanmaya başlamıştı komiserden. Tam bir erkekti. Yalnız burnu yakışmıyordu. Kapıcı, bu sorunun en iyi biçimde nasıl çözümlenebileceğini düşünüyordu (artık ona hiçbir şey sormadıkları için rahatlamıştı; ama kendisiyle kimsenin ilgilenmemesi yüzünden de tedirginlik duyuyordu). Hep kendi kafasının dikine giderdi; profesör hırsız değildi. Başkalarının söylediklerine değil, kendi inandığına inanırdı. Yakasından tutulup sarsıldı diye kimse kuyruğu titretmemişti. Profesör yeniden canlanır canlanmaz konuşacak, ondan sonra da herkes gününü görecekti.

Önündeki nesne tarafından aşağılanan komiser, adamı kendi elleriyle soymaya başladı. Ceketi masanın üstüne attı. Bunu yelek izledi. Gömlek eski, ama temizdi. Komiser gömleğin düğmelerini açıp dikkatle kaburga kemiklerinin arasına baktı. Gerçekten hiçbir şey yoktu kemiklerin arasında. İçinden bir tiksinme kabardı. Çok şey yaşamıştı o güne dek. Mesleğinde türlü türlü insanla karşılaşmaktaydı. Ama bu denli zayıf olanına hiç rastlamamıştı. Böylesinin yeri karakol değil, müze olabilirdi ancak. Yoksa panayırlarda kendini teşhir edip para mı kazanıyordu? Komiser, öteki polislere dönüp: “Pabuçlarıyla pantolonunu size bırakıyorum” dedi. Sonra geri çekildi; çok gururu kırılmıştı. Burnu geldi aklına. Elini yüzüne götürdü. Çok kısaydı burnu. Böylesi unutulabilir miydi hiç? Kim olsa unutamazdı. Keyfi kaçmış olarak masasının arkasına geçip oturdu. Yine yanlış yerde duruyordu masa. Biri yerini değiştirmişti. “Masamı doğru dürüst bırakmayı bilmez misiniz? Belki yüz kez söyledim bugüne dek! Serseriler!” Hırsızın pabuçlarını ve pantolonunu çıkarmakta olanlar, gizli gizli sırıttılar, geri kalanlar hazırol vaziyetinde kaldılar. Böyle yaratıkları ortadan kaldırmak gerek, diye düşündü komiser Kien için. Herkesin sinirini bozuyorlar. Böylesini görmek, insanı kötü etmeye yetiyor. En büyük iştah bile uçup gidiveriyor. İştahı olmazsa, nereye varır insanın hali? Gel de sabırlı ol bakalım böyle bir durumda! Böyle durumlarda işkence uygulanabilmeliydi. Ortaçağda çok daha güzeldi polislerin yaşamı. Görünüşü böyle olan biri için en iyi çözüm, yaşamına kendi eliyle son vermekti. Hiçbir ağırlığı olmadığından, intihar istatistiklerini de kabartmazdı nasıl olsa. Oysa

kendini öldürecek yerde, ölmüş numarası yapıyordu. Utanmak nedir bilmiyordu. Kendisi ise birazcık kısa diye, burnundan bile utanıyordu. Ötekine gelince, keyfince yaşıyor, bir de hırsızlık yapıyordu. Başkalarının başına dert açıyordu. Türlü türlü insan geliyordu dünyaya. Kimileri akıl ve zekâyla, politik yetenekle doğmaktaydı; ama kiminin de kemiklerinin üstü santim yağ bağlamamış oluyordu. Salt bu durum, insanın ne denli çok şeyle uğraşmak zorunda kaldığını anlatmaya yeterliydi. Öyle ki, bir aynaya bakacak zaman bile kalmıyordu.

Şimdi de böyleydi durum. Pabuçlarla pantolon masaya kondu. Pabuçların gizli bölmesi, pantolonun da gizli cepleri var mı diye bakıldı. Komiserin aynası, salt bu amaçla dikilmiş ve aynanın boyutlarına tıpatıp uyan bir iç cepte gözden kayboldu. Hırsız sırtında salt bir gömlekle —çorapları da çıkarılmıştı— titreyerek memurlardan birine dayanmıştı. Bütün bakışlar baldırlarına dikilmişti. “Bunlar sahte,” dedi belleğiyle övünen polis. Eğilip baldırlara vurdu. Sahiciydi. Bunun üzerine belleğiyle övünen polisin içine de bir kuşku düştü. Adamın anormal olduğunu düşünmüştü o ana dek. Şimdi ise tehlikeli bir sahtekârla karşı karşıya olduklarını anlıyordu. Kapıcı bas bas bağırarak: “Hiçbir yararı yok baylar!” dedi. Ama kapıcının sözleri, komiserin şaşkınlığı arasında yitip gitmişti. Komiser ani bir kararla —aklına ani gelen parlak düşünceleriyle tanınmıştı— kadının çaldırdığı, ama bulunamayan parayı bir yana bırakıp, hırsızın cüzdanını daha dikkatle incelemeye başlamıştı. Bir sürü kimlik belgesi çıkmıştı cüzdandan. Tümü de Dr. Peter Kien diye birine aitti, dolayısıyla çalınmıştı. Fotoğraflı bir belge bulunsaydı aralarında, bu kez resim sahte olacaktı. Kapıcının söylediği sözlerin yankısı henüz duvarlardan silinmemişti ki, komiser yerinden fırladı, elini burnuna götürdü ve burnunun küçüklüğünü ele vermeyen bir sesle, hırsızın bulunduğu yöne dönüp: “Belgeleriniz çalıntı!” diye bağırdı. Therese yaklaştı. Durumun böyle olduğuna yemin edebilirdi. Neden olursa olsun, hırsızlıktan söz eden herkes haklıydı.

Kien soğuktan titriyordu. Gözlerim açıp bakışlarını Therese’ye çevirdi. Kadın yakınında durmuş, omuzlarını ve başını sallıyordu. Kien’in kendisini tanımış olmasından ötürü, gururluydu, böylece odanın başkişisi kendisi olmuştu çünkü. “Belgeleriniz çalıntı!” diye yineledi komiser, sesi şimdi sakindi. Açılmış olan gözler, onu görmüyordu; buna karşılık komiser, bu gözlere dikkatle baktı. Oyunu kazandığı kanısındaydı. İlk direniş kırıldıktan

sonra, gerisi kendiliğinden gelirdi. Hırsızın bakışları kadına dikili kaldı, âdeta delmek istermişçesine dikili kaldı ve tuhaf bir biçimde donuklaştı. Bu aşağılık yaratık, en ilkel utanma duygusundan da yoksundu. “Utanmıyor musunuz!” diye bağırdı komiser, “neredeyse çırılçıplaksınız!” Hırsızın gözbebekleri irileşti, dişlerini takırdattı. Başı hiç hareket etmeksizin aynı noktaya yönelik kaldı. Biraz korkmaya başlayan komiser, yoksa ölü donukluğu bu mu, diye sordu kendi kendine.

Bu sırada kolunu kaldıran Kien, kolunu Therese’nin eteğine değene dek uzattı. Eteğin kıvrımlarından birini iki parmağı arasında sıkıştırdı, bıraktı, yine sıkıştırdı, sonra bırakıp başka bir kıvrımı yakaladı. Bir adım yaklaştı; gözleriyle parmaklarına inanmaz gibiydi; parmaklarının kolalı kıvrımları sıkıştırmasından çıkan sesi duymak için eğilip kulak verdi; burnunun kanatları titriyordu. “Bu kadarı yeter artık, domuz herif!” diye bağırdı komiser; titreyen burun deliklerinin aslında kendi burnuyla alay etmek anlamına geldiğini kavramıştı, “Suçlu olduğunuzu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz!” Kapıcı: “Ne suçlusu?” diye haykırdı, ama söze karıştığı için paylayan çıkmadı; herkes merakla suçludan gelecek yanıtı beklemekteydi. Kien ağzını açtı; belki de yalnızca eteğin bir de tadına bakmak için yapmıştı bunu; ama bir kez ağzını açmış olduğu için, konuştu: “Suçlu olduğumu kabul ediyorum. Suçun bir bölümü de kadına ait. Onu ben kapattım, ama bu yüzden kendi kendini yiyip bitirmesi gerekli miydi? Ölmeyi hak elti. Şimdi bir noktayı aydınlatmanızı rica edeceğim, çünkü kafamın biraz karışık olduğunu hissediyorum, öldürülen kadının burada olmasını nasıl açıklıyorsunuz? Onu eteğinden tanıdım!”

Çok alçak sesle konuşuyordu. Çevresindekiler iyice yaklaşmışlardı, ne dediğini anlamak istiyorlardı. Kien’in yüzünde, ölüm döşeğinde kendisine en çok acı vermiş gizi açıklayan birinin gerginliği vardı. Komiser: “Duyulmuyor!” diye seslendi; polis ağzından kaçınmıştı, şimdi tam anlamıyla tiyatrodaymış gibi davranıyordu. Ötekilerin sessizliği, saygılı ve sürekli bir sessizlikti. Komiser, onlara emir verecek yerde uslu uslu aralarına karıştı. Önündeki kapıcı, kollarıyla iki meslektaşının omuzlarına dayanmıştı. Kien’le Therese’nin çevresinde bir çember oluşmuştu. Çember kapanmıştı; kimse yerini vermeye yanaşmıyordu. Biri: “Keçileri kaçırdı galiba!” diyerek kendi şakağını gösterdi. Ama bunu söyler söylemez utanıp başını önüne eğdi; söylediği söz, ortalığa egemen olan genel merakla

çarpışınca, ötekilerin kötü kötü bakmalarına neden olmuştu. Therese: “Rica ederim!” diye inledi. Buranın kraliçesiydi ve her şey onun etrafında dönüyordu. Meraktan çatlayacaktı neredeyse; kocasının yalanlarını tüketmesini bekliyordu; ondan sonra sıra kendisine gelecek, ötekilere ise dillerini tutmak düşecekti. Kien, daha da alçaltmıştı sesini. Bazen elini kravatına götürüp düzeltiyordu; bu, büyük gizler söz konusu olduğunda yaptığı bir jestti. Seyirciler açısından ise, sanki sırtında yalnızca bir gömlekle durduğunu bilmez gibiydi. Komiserin eli kendiliğinden küçük aynasına gitti; neredeyse çıkarıp adamın yüzüne tutacaktı. Titizlikle bağlanmış kravatlardan hoşlanırdı; ama bu beyefendi, aslında bir hırsızdan başka bir şey değildi.

“Herhalde sanrılar gördüğüm kanısındasınız. Hayır. Böyle bir hastalığım yoktur genelde. Çalıştığım bilim dalı, açıklık ve netlik gerektirir. Bu yüzden olayları birbiriyle karıştırmam. Ama son zamanlarda çok şey geldi başıma; dün karımın ölüm haberini aldım. Olayın ne olduğunu sizler de biliyorsunuz. Şimdi aranızda bulunmak onurunu karıma borçluyum. Olaydan beri kafamı, davama ilişkin düşünceler kurcalıyor. Bugün Theresianum’a gittiğimde, öldürülen karımla karşılaştım. Sadık bir dostum olan apartmanımızın kapıcısı, kendisine eşlik etmekteydi. Ben gidemediğim için, son yolculuğunda da karıma kendisi eşlik etmişti. Beni kalpsiz biri sanmayın. Kadınlar vardır, insan onları hiçbir zaman unutamaz. Size gerçeği olduğu gibi söylemek istiyorum: karımın cenazesine isteyerek gitmedim, bu kadarı fazla olacaktı. Herhalde anlıyorsunuz beni, sizler de evlenmediniz mi? Eteğini bir bekçi köpeği paramparça edip yemişti. Belki de iki eteği vardı. Karım, Theresianum’un merdivenlerinde bana çarptı. İçinde kitaplarımın bulunduğunu tahmin ettiğim bir paket taşıyordu. Kitaplığımı severim. Kentin en büyük özel kitaplığıdır. Ama bir süredir kitaplığımı ihmal etmek zorunda kaldım. Bazı hayırlı İşlerle uğraşıyordum. Karımın öldürülmesi, evden uzaklaşmama neden oldu; evimden ayrılalı haftalar geçmiş olmalı. Bu zamanı iyi değerlendirdim; zaman, bilim, bilim ise düzen demektir. Kafamın içinde kurduğum küçük bir kitaplığın yanı sıra, yukarıda da belirttiğim gibi, kendimi hayırlı işlere adadım, kitapları yanarak ölmekten kurtardım. Kitaplarla beslenen bir domuz tanıyorum, ama bu konuyu bir yana bırakalım. Mahkemede yapacağım konuşmaya atıfla bulunmakla yetineceğim, orada kamuoyuna bazı açıklamalarda bulunmak

niyetindeyim. Yardım edin bana! Karım yerinden kımıldamıyor. Bu sanrıdan kurtarın beni! Başka zamanlar başıma hiç böyle şeyler gelmez. Ama karım bir saati aşkın bir zamandır korkarım peşimden geliyor. Bu olguyu sapyayalım, bana yardım etmenizi kolaylaştırayım. Ben hepinizi görüyorum, siz de beni görüyorsunuz. Bunun gibi, öldürülen karım da şimdi yanımda duruyor. Yalnız gözlerimi değil, tüm duyularımı yitirdim. Ne yaparsam yapayım, eteğin sesini duyuyorum, dokunduğumda elime geliyor, kola kokuyor, karım ise başını oynatıyor, yaşarken de hep böyle yapardı, dahası konuşuyor, birkaç saniye önce ‘Rica ederim!’ dedi. Şunu bilmelisiniz ki, karımın bütün sözcük hazinesi, elli sözcükten ibaretti, ama buna karşın başkalarından daha az konuşmazdı; yardım edin bana! Karımın ölmüş olduğunu kanıtlayın!”

Çevresindekiler, Kien’in çıkardığı seslerin arasından bazı sözcükler duymaya başlamışlardı. Konuşma biçimine alışmışlar, şaşkınlıkla söylediklerine kulak veriyorlardı; daha iyi duymak için ilişiyorlardı. Çok güzel konuşuyordu adam, kültürlü biri gibi ve birini öldürmüş olduğunu söylemek istiyordu. Toplu olarak, onun cinayet işlemiş olabileceğine inanmıyorlardı; ama tek başlarına dinleselerdi, içlerinden her biri bu öyküye inanırdı. Kimden yardım istiyordu? Sırtında bir gömlekle öylece dururken, zaten dokunan yoklu, ama adam korkuyordu. Komiser bile ne yapacağını şaşırmıştı, bu yüzden susmayı yeğliyordu; karşısındaki adamın sözleri ezbere söylenmişe benzemiyordu. Bu yaratığın iyi bir aileden geldiği kuşkusuzdu. Belki de yaratık denip geçilemezdi. Therese ise daha önce hiçbir şey anlamamış oluşuna şaşıyordu. Demek yanında işe başladığında, Kien evliydi; oysa Therese, hep onun bekâr olduğunu sanmıştı; bir giz sakladığını hep bilmişti. Giz, Kien’in ilk karısıydı ve adam karısını öldürmüştü; yavaş atın cinayeti pek olur, o yüzden Kien ağzını açıp hiçbir şey söylememişti; ilk karısı da aynı eteği giydiğinden, Therese’ye âşık olmuş ve o yüzden evlenmişti. Therese, düşüncelerinde kanıtları bir araya getirmeye çalıştı; saat 6 ile 7 arasında Kien hep yalnız kalırdı; bütün parçaları evden uzaklaştırana dek işi gizli tutmuştu; Therese şimdi her şeyi anımsayabiliyordu. Adam evden bu yüzden kaçmıştı; Therese’nin her şeyi ortaya çıkarmasından korkmuştu. Hep dememiş miydi kendisi ha hırsızlık, ha cinayet diye? Şimdi Bay Grob’un bakışlarını da üzerinde hissediyordu.

Kapıcı, büyük bir korkuya kapılmıştı; yaslandığı omuzlar sarsılıyordu.

Artık kimsenin kızını düşünmediği bir anda, profesör ondan gecikmiş öcünü alıyordu. Kadından söz ediyordu ama aslında belirtmek istediği, kapıcının kızıydı. Kadını kapıcı da görüyordu, ama ya kızı, o neredeydi? Profesör onu budala yerine koymak istiyordu, ama çevredekilerin bu numarayı yutmaları olanaksızdı. İyi sandığı insan, onu tongaya bastırmak istiyordu; insanın alacası içindedir dememişler miydi! Kapıcı, geçmişi düşünmenin verdiği hafif hüzünle, dayanağı kendinde aradı; profesörün suçlamaları önem taşımıyordu, meslektaşlarını tanırdı. Şu anda henüz profesörü bulunduğu yere kendisinin getirmiş olduğunu bile düşünmüyor, profesör titrini elinden almayı ise ancak uzak bir gelecek için tasarlıyordu.

Kien, yardım isteğini yineledikten sonra —bu isteği dile getirirken kendine egemen bir ifadeyle konuşmuş, ama düşüncelerinde yalvarmıştı— beklemeye koyuldu. Çevresindeki ölüm sessizliği hoşuna gidiyordu. Therese bile konuşmuyordu. Kien onun yok olmasını istiyordu. Suskunluğunu sürdürürse, belki yitip giderdi. Ama kadın, olduğu yerde kaldı. Çevresindekilerden bir hareket gelmeyince, Kien sanrısından iyileşebilmek için girişimi kendi ele aldı. Bilime neyi borçlu olduğunu biliyordu. Derin derin içini çekti; başkalarından yardım istemek zorunda kalmak, kimin hoşuna giderdi? Cinayet, anlaşılabilir bir şeydi, cinayeti savunabilirdi; ama bu sanrının sonucundan çok korkuyordu. Mahkeme cezai ehliyetinin bulunmadığına karar verdiği takdirde, canına oracıkla kıyardı. Dinleyicileri biraz olsun kendi yanına çekebilmek için gülümsedi; bu dinleyiciler sonraki tanıklardı çünkü. Onlarla ne denli içten ve aklı başında konuşursa, sanrısını o denli az önemseyeceklerdi. Bu yüzden onlarla sanki karşısında kültürlü insanlar varmış gibi konuştu.

“Ruhbilim, günümüzde her kültürlü insanın alanına giren bir konudur.” Ne denli nazik bir insan olursa olsun, bu tür kültürlülerin önünde ağır konuşma gereğini duymuştu. “Belki düşünmüş olabileceğinizin tersine, ben bir kadının kurbanı olmadım. Mahkemenin beni suçsuz bulacağından eminim. Karşınızda yüzyılımızın yaşayan en büyük sinoloğunu görmektesiniz. Sanrılar, benden büyüklerin de başına gelmiştir. Eleştirel yapıdaki insanların özgün yanı, bir kez seçtikleri yoldan sapmamak için gösterdikleri dirençte belirginleşir. Bir saattir gördüğüm hayal ile o denli yoğun, o denli başka her şeyi dışlarcasına uğraştım ki, şimdi kendimi bu hayalden kurtaramıyorum. Bu konuda ne kadar aklı başında yargıya vardığımı kendi

gözlerinizle görüp inanmanızı rica ederim! Şimdi sizlerden şu önlemleri uygulamanızı önemle rica edeceğim. Hepiniz geri çekilin. Kaz adımıyla yürümeye hazır olun! Herkes tek tek ve düz bir çizgiyi izleyerek bana doğru gelsin! Burada, tam burada, şu noktada hiçbir engelle karşılaşmayacağınıza kendimi inandırabileceğimi umuyorum. Burada, karşımda bir eteğe çarpıyorum; içindeki kadın öldürülmüş; öldürülen kadına şaşılacak denli benziyor, şu anda konuşmuyor, ama daha önce sesi de onunki gibiydi, bu yüzden aklım karışıyor. Oysa kafamın yerinde olması gerek. Savunmamı yalnız başıma yapacağım. Kimseye gereksinmem yok. Avukatlar aslında birer canidir, hepsi yalan söyler. Oysa ben hakikat için yaşıyorum. Şu anda karşımda bulunan hakikatin ise bir yalan olduğunu biliyorum; yardım edin bana, bu kadının ortadan kalkması gerektiğini biliyorum. Yardım edin bana; bu etek tedirgin ediyor beni. Ondan daha önce de nefret ediyordum, bekçi köpeği tarafından parçalanmazdan önce; şimdi yine görmek zorunda mıyım?”

Therese’yi yakalamıştı; artık çekinerek değil, tüm gücüyle eteğinden tuttu, itti, yine kendine çekti ve kadını uzun, zayıf kollarıyla sardı. Therese sesini çıkarmadı. Kocasının tek isteği, ona sarılmaktı. Katilleri aşmazdan önce son kez bir yemek verirler. Kocasının bir katil olduğunu bilmiyordu daha önce. Şimdi ise öğrenmişti; bu zayıflığı ve içlerinde her şeyin yazılı olduğu kitaplarıyla, bir katildi. Kien, kadını bir kez kendi ekseni etrafında çevirdikten sonra, sarılmaktan vazgeçti. Bunun üzerine Therese öfkelendi. Kien, bakışlarını iki santim uzakları dikmişti kadına. On parmağını birden etek boyunca gezdirdi. Dilini çıkardı, burnuyla da kokladı. Gösterdiği çaba yüzünden, gözleri yaşlarla dolmuştu. “Evet hastayım, bu sanrıyı görüyorum!” diye itiraf etti soluk soluğa. Dinleyiciler ise gözyaşlarını görünce, adamın soluk soluğa kalışını hıçkırık diye yorumladılar.

“Ağlamayın sayın tutuklu!” dedi içlerinden biri; bu adamın evde çocuklan vardı; en büyük oğlu, Almanca kompozisyondan hep “pekiyi”ler getirirdi eve. Komiser ise kıskançlık duymaktaydı; kendi eliyle soyduğu, şimdi sırtında yalnızca bir gömlek bulunan bu insanı ansızın iyi giyinmiş olarak canlandırdı gözlerinde. “İyi, iyi,” diye homurdandı. Daha sert tonlara geçmeye çalışıyordu. Bunu daha kolay yapabilmek için, masanın üstündeki hırpani öteberiye baktı. Belleği ile övünen polis: “Neden konuşmadınız şimdiye kadar?” diye sordu. Daha önce olanların hiçbirini unutmamıştı.

Sorusunda, yanıt beklemediğini ortaya koyan bir ifade gizliydi; soru sormuş olması, yalnızca —arkadaşlarının deyimiyle— dehasını zaman zaman, özellikle ortalık sakin olduğunda, anımsatmak içindi. Onunki kadar gelişmemiş kişiliklere sahip olan ötekilere gelince, bir bölümü henüz kulak verme evresindeydi, bir bölümü de gülmeye başlamıştı bile. Merak ve aradığını bulmuş olma arasında, iki kampa ayrılmışlardı. Kendilerini iyi hissediyorlardı ama, bunun bilincinde değillerdi. Böyle ender anlarda tıpkı sahnenin önüne yığılan ve her şeyden çok şöhrete önem veren insanlar gibi, görevlerini, dahası insan olmanın kazandırdığı onuru bile unutuyorlardı. Oyunun süresi kısaydı. Verdikleri bilet parası karşılığında daha çok şey bulmayı istiyorlardı. Kien konuşuyor, oynuyor, elinden gelen çabayı gösteriyordu. Uğraşını ne denli ciddiye aldığı anlaşılıyordu. Ekmeğini çok güçlükle kazanıyordu. Hiçbir komedyen, onu aşamazdı. Geride bıraktığı kırk yıl içerisinde hiçbir zaman son yirmi dakikada olduğu kadar kendinden söz etmemişti. Jestleri inandırıcıydı. Neredeyse çevresindekilerin alkışlarını toplayacaktı. Kadını çekiştirmeye başladığında, çevresindekiler iyi niyetle cinayet öyküsüne de inandılar. Numara yapmaya kalkışmayacak denli iyi bir aileden gelmekteydi; baldırları ise bir tiyatro sanatçısında görülemeyecek denli açlık çekmişliği kanıtlıyordu. Onun düşmüş bir yıldız olduğunda birleşebilirlerdi belki; ama herkes, şu andaki durumuyla meşguldü ve sanatının uyandırdığı karmaşık duyguların tadına varmaktaydı.

Therese ise kocasına kızmıştı. Çevrede bulunan, tümü de tam birer erkek olan erkeklerin açgözlü bakışlarını üzerine çektiğinden, Kien’in yaltaklanmalarına bir süre ses çıkarmadı. Kien’in kendisinden ise tiksiniyordu. Ne işine yarayabilirdi ki böylesi? Zayıftı, kupkuruydu, erkek nedir haberi bile yoktu; bunları bir erkek yapamazdı. Bir katildi; ama Therese korkmuyordu; kocasını tanıyordu; korkaktı. Ama Therese, katilin esrik bir mutluluğu açığa vuran tutumunun kendisine uygun düştüğünü hissediyordu; Kien mutluydu, Therese de sessiz duruyordu. Kapıcıya gelince, sezgi gücünü yitirmişti. Profesörün kendi kızının çevresinde dolanmadığını anlamıştı. Dikkatini bacakların hareketlerine vermişti. Böyle bir dilenci bir göz deliğinin önünden geçmeye kalkışsa! Bacaklarını birer kibrit çöpü gibi kırıverirdi. Baldırları olmalıydı insan dediğinin, yoksa da utanmalıydı. Yaşlı cadalozun çevresinde ne diye öyle dans edip duruyordu? Bu kadına yüz vermeye değmezdi ki! Therese, yüzüne gülmeyi bırakıp

profesöre rahat vermeliydi. Zavallı profesörü tümüyle büyülemişti! Deyiş yerindeyse, zavallı adam aşk acıları içinde kıvranıp duruyordu. Bu denli mükemmel bir insanın başına böyle şeyler gelsin ha! Kapıcı, meslektaşı olan polislerin Kien'e pantolonunu giydirmeleri gerektiğini düşündü. Karakola yabancı biri girecek olsa, adamın baldırlarının olmadığını görecekti, böylece de tüm polis örgütü kötü bir duruma düşecekti. Kien konuşmayı bırakmalıydı; böyle aklı başında sözleri anlayan yoktu çevresindekiler arasında; zaten hep böyle aklı başında şeyler söylerdi. Çoğunlukla hiç konuşmazdı. Ama bugün burasına gelmişti. İyi de, ne yararı olabilirdi?

O anda Kien ansızın doğruldu. Therese boyunca yukarı doğru tırmandı. Kadının boyunu aşar aşmaz —ondan bir baş uzundu— kahkahalarla gülmeye başladı. "Uzamamış!" dedi gülmeyi sürdürerek, "Uzamamış!"

Karşısındaki hayalden kurtulabilmek için, doğrulup onunla boy ölçüşmeye karar vermişti. Hayal-Therese'nin başına dek erişebilmesine olanak var mıydı? Önündeki kadın gözüne dev gibi görünüyordu. Doğrulacak, parmaklarının ucuna basıp daha da yükselecekti; buna karşın kadının boyuna erişmediği takdirde de, haklı olarak şöyle diyebilecekti: "Asıl Therese, yaşamı boyunca benden bir baş boyu kısa kalmıştı; demek ki bu karşımdaki bir hayalden başka bir şey değildi."

Gelgelelim Kien bir maymun çevikliğiyle yukarı dek tırmandıktan sonra, yapmış olduğu kurnazca plan, Therese'nin eski boyuna çarparak paramparça oldu. Ama Kien, bu durumu dert edinmedi kendine; tam tersine, her yerde ün kazanmış olan bilimsel tutumu için, bundan daha iyi bir kanıt olabilir miydi? Düş gücü bile bilimsel çalışıyordu! Güldü. Onun düzeyinde bir bilim adamının kendini yitirmesi, olanaksızdı. İnsanlık, bilimsel olmamanın acısını çekiyordu. Birkaç milyar normal insan anlamdan yoksun yaşamlar sürmüş, sonra yine anlamsız biçimde ölüp gitmişti. Buna karşılık bilim, bin bilim adamınca, en çok bin bilim adamınca kurulmuştu. En yüksek düzeydeki bu bin kişi arasından birinin erken ölmesi karşısında ses çıkarmamak, zavallı insanlığın kendi canına kıymasıyla eşanlamlıydı. Kien, içinden gelerek güldü. Çevresini saran adamların, bu normal insanların sanrılarını canlandırmaktaydı kafasında. Onların boylarını Therese aşardı hiç kuşkusuz, onların yanında üstelik

tavana dek erişirdi boyu. Kien’in yerinde onlar olsalardı, korkularından ağlarlar ve başkalarını yardıma çağırırlardı. Yaşamları sanrılar içinde geçiyordu sürekli olarak; açık seçik bir tümce kurmasını bile beceremiyorlardı. İnsan ilgi duyduğunda, ne düşündüklerini kendi bulup çıkarmak zorunda kalıyordu; en iyisi ise ne düşündükleriyle hiç ilgilenmemekti. Aralarına karışan, tımarhaneye düştüğü izlenimine kapılıyordu. İster gülsünler, ister ağlasınlar, hep maske vardı yüzlerinde; iyileşmeleri olanaksızdı ve tümü de korkaklıkla birbirlerinden aşağı kalmıyorlardı; içlerinden hiçbiri Therese’yi öldüremez, kadının ölene dek acı çektirmesi karşısında ses çıkaramazdı. Kien katil olduğu için, ona yardım etmekten bile korkuyorlardı. Oysa eyleminin nedenlerini ondan başka bilen var mıydı? Mahkemede, büyük söylevini verdikten sonra bütün bu acınası insanlar af dileyeceklerdi kendisinden. Bu durumda gülmesi, doğaldı. Onunkisi gibi bir bellekle dünyaya gelen var mıydı? Bellek, bilimsel kesinliğin koşuluydu. Karşısındaki hayali, ne olduğunu anlayana dek iyice araştırdı. O güne değin çok başka türdeki tehlikelerin, zarar görmüş metinlerin, eksik satırların üstüne üstüne gitmişti. Başarısızlığa uğradığını hiç anımsamıyordu. Ele aldığı görevlerin tümünün üstesinden gelmişti. Cinayete de çözümlenmiş bir sorun gözüyle bakıyordu. Kien, bir sanrı karşısında yıkılamazdı; ama —etten ve kemikten yapılmış bile olsa— bir sanrının onun karşısında ayakta kalabilmesi, olanaksızdı. Direnme gücü yüksek bir insandı. Therese uzun zamanda hiçbir şey söylememişti. Kien gülmesini tamamladı. Sonra yine işe koyuldu.

Kien’in cesareti ve kendine olan güveni arttıkça, sunduğu gösterinin kalitesi düşüyordu. Gülmeye başladığında izleyiciler, henüz onu eğlendirici buluyorlardı. Daha biraz önce acı acı hıçkırmıştı; karşıtlık mükemmeldi. “Nasıl başarabiliyor bunu!” dedi odadakilerden biri. Onun yanında duran: “Yağmurun arkasından güneşli hava gelir,” diye karşılık verdi. Sonra herkes ciddileşti. Komiser elini burnuna götürdü. Sanatı anlayışla karşılıyordu, ama şöyle kahkahalarla güldüren bir şeyi yeğlerdi. Belleğiyle övünen polis, karakola getirilen yabancının ilk kez güldüğünü söyledi. Kapıcı bas bas: ‘Tabii, konuşmanın yararı yok ki” diye bağırdı. Ama çalışkan öğrencinin babası, aynı kanıda değildi. “Konuşmanız daha yararlı olur, sayın bay tutuklu!” dedi. Kien, söyleneni yapmadı. Baba: “Ben sizin iyiliğinizi düşünüyorum,” diye ekledi. Doğruyu söylüyordu. İzleyicilerin ilgisi hızla

azalıyordu. Tutuklunun gülmesi çok uzun sürmüştü. Komik görünüşüne zaten alışmışlardı. Komiser kendinden utanıyordu; neredeyse liseyi bitirmiş sayılırdı; buna karşın birkaç iyi Almanca tümcenin etkisi altına girmişti. Hırsız, ezbere öğrendiği tümceleri söylemişti; tehlikeli bir sahtekârdı. Ama komiseri aldatması olanaksızdı. Bir cinayet masalı anlatmakla, hırsızlığını ve sahte belgeleri unutturacağım ummuştu. Oysa deneyimli bir polis memurunun geçmişi bin türlü olayla doluydu. Bu durumda gülmek için insanın gerçekten çok utanmaz olması lazımdı. Pek yakında yine ağlamaya başlayacaktı, ama bu kez gerçekten ağlayacaktı.

Belleğiyle övünen polis memuru, hırsızın söylediği tüm yalanları sonraki sorgu için bir yana ayırıyordu. Odadaki bir düzineyi aşkın insandan hiçbiri tek bir sözcüğü bile aklında tutmuş değildi hiç kuşkusuz. Herkes onun belleğine başvurmak zorundaydı. Yüksek sesle içini çekli. Bu denli önemli hizmetlerinin karşılığında hiçbir şey almıyordu, ötekilerin tümünden daha çok iş görmekteydi. Geri kalanların hiçbiri işe yaramazdı. Karakol onun desteğiyle ayakta duruyordu. Komiser, ona güveniyordu. Bütün yük, kendisinin omuzlarındaydı. Herkes onu kıskanmaktaydı. Sanki terfi kâğıdı cebindeymiş gibi. Ama onu terfi ettirmeyenler, neden böyle yaptıklarını iyi biliyorlardı. Yukardakiler, dehasından korkuyorlardı. Belleğiyle övünen memur, parmaklarının yardımıyla suçlunun ileri sürdüğü savları kafasında bir düzene sokarken, çalışkan çocuğun gururlu babası da Kien’i son kez uyardı. Adamın konuşacak gücü yitirmesini anlayışla karşılayarak: “Ağlayın, Bay Tutuklu!” dedi. Okulda gülme karşılığında “pekiyi” verilmediğini sağlam sezgisiyle bilmekteydi. Bu arada odadakiler birbirlerinden ayrılmaya başlamışlardı. Birkaçı, çemberin dışına çıktı. Çember ve heyecan, kırılmıştı. Kafası çok orta düzeyde çalışanlar bile kendilerine göre görüşler oluşturmaya başlamışlardı. Uzattığı su bardağı geri çevrilen adam, bu olayı anımsadı. Kapıcıya destek olanlar, ansızın onun farkına vardılar, içlerinden bu küstahlığından ötürü Kien’e bir şamar indirmek geldi. Kapıcı ise: “Bu adam çok konuşuyor!” diye bağırıyordu. Kien kendini yeniden araştırmalarına verdiğinde, artık çok geç olmuştu. Tek kurtuluş yolu, programına yepyeni bir numara ekleyebilmesiydi. Ama Kien, eski numarasını yineledi. Therese, hayranlık dalgasının kırıldığını algılamıştı. “Rica ederim, yeter artık!” dedi. Kocası gibisine erkek denilemezdi.

Kien, onun sesini duyunca irkildi. Kadın, tüm umutlarını kırmıştı, hiç beklememişti böyle bir şeyi. Kien, kadının susmayı sürdürdükçe giderek eriyip dağılacağını düşünmüştü. Karşısındaki hayali dokunma duyusu yoluyla algılamamak için, parmaklarını açmıştı. En son olarak gözlerinin iyileşeceğini hesaplamıştı; göz aldanmaları, en inatçı aldanmalardı. Tam o anda Therese konuşmuştu. Kulakları, Kien'i yanıltmamıştı. "Rica ederim" demişti kadın. Şimdi Kien'in işe yeni baştan başlaması gerekiyordu; yıllar ötesine geri dönmek, yeniden dev bir çabanın içine girmek, ne büyük adaletsizlik, diye düşündü; Therese'nin sesi kulaklarına çarptığı anda ne durumda idiyse, öylece donup kaldı; gövdesi iki büklümdü, her iki elinin parmaklarını sonuna dek açmıştı ve kadının hemen yanındaydı. Konuşacak yerde sustu; ağlamayı, dahası gülmeyi bile unutuvermişti, hiçbir şey yapmadı. Böylece çevresindekilerin onun yararına olarak duydukları ilginin kırıntılarının da yitip gitmesine neden oldu.

Komiser: "Clown!" (soytarı) diye bağırdı. Artık araya girecek denli kendine güveniyordu, ama sözcüğü İngilizce söylemişti; Kien'in üzerinde bıraktığı kültürlü insan izlenimini yıkabilmesi olanaksızdı. Söylediğini anladılar mı diye çevresine bakındı. Belleği ile övünen memur, sözcüğü Almanca söyleyiş biçimine aktardı. Ne denilmek istendiğini biliyordu, sözcüğün *böyle* söylenmesi gerektiğini belirtti. O andan başlayarak herkes, onun İngilizce bildiğinden ve bunu gizli tuttuğundan kuşkulandı. Komiser biraz durup, sövdüğü adamın "Clown" sözcüğü karşısında göstereceği tepkiyi bekledi. Kien'in kültürlü bir tümce söylemesinden korktuğundan, aklında aynı düzeyde bir yanıt hazırlamıştı. "Herhalde buradaki devlet görevlilerinden hiçbirinin yüksek öğrenim görmediğini sanıyorsunuz." Hoşuna gitmişti bu tümce. Elini burnuna götürdü. Kien ona bu tümceyi söyleyecek fırsatı vermeyince, öfkelenip bağırdı: "Herhalde buradaki devlet görevlilerinden hiçbirinin liseyi bitirmediğini sanıyorsunuz!"

Kapıcı: "Ne oluyor?" diye bağırdı. Bu saldırı, ona yönelikti, ona ve bugün herkesin bir şeyler söylediği kızına; kızcağıza mezarında rahat vermiyorlardı. Kien, dudaklarını bile oynatamayacak denli bitkindi. Davanın güçlükleri büyüyordu. Cinayet, cinayetti. Bu hayvanlar bir Giordano Bruno'yu bile yakmamışlar mıydı? Bir sanrıyı yenmeyi bile başaramıyordu — cahil jüri üyelerini önemli bir insan olduğuna inandıracak gücü nereden bulacaktı?

“Bize kim olduğunuzu söyler misiniz, bayım?” dedi komiser. “Konuşmamakta direnmezseniz, iyi olur!” iki parmağıyla Kien’in gömleğinin koluna dokundu. Bu adamı parmaklarının arasında ezmek geliyordu içinden. Yalnızca birkaç tümce söyleyebilmek, doğru dürüst sorular karşısında ise susmak — ne biçim bir kültürlü oluştu bu? Gerçek okumuşluk, davranışlarda, düzenlilikle ve sorgu sanatını iyi bilmekte kendini belli ederdi. Komiser, ciddi bir ifadeyle ve üstünlüğünün bilincine daha bir varmış olarak, masasının arkasına geçti. Her zaman kullandığı koltuğun tahtadan olan oturulacak yerine yumuşak bir minder —bu, karakoldaki tek minderdi— konmuştu; minderin üstüne kırmızı harflerle ÖZEL MÜLKİYET sözcükleri işlenmişti. Bu sözcüklerin işlevi, astlara komiser bulunmadığı zamanlarda da bu minderi kullanmayacaklarını anımsatmaktı. Komiser, birkaç hareketle minderi düzeltti; oturmazdan önce ÖZEL MÜLKİYET sözcüklerinin, gözlerine koşut bir konumda bulunması gerekirdi; bakışları bu sözcüklerde her zaman bir güç kaynağı bulurdu. Koltuğa arkasını döndü. Gözlerini minderden ayırabilmek, güç geliyordu; minderi yerinden kaydırmayacak biçimde yerine oturabilmek ise daha da güçtü. Komiser, ağır ağır kendini koltuğa bıraktı; birkaç kez kıçını oraya buraya oynattı. ÖZEL MÜLKİYET’in, kıçı açısından da doğru çizgiye geldiğinden emin olduktan sonradır ki, tüm ağırlığını kolluğa verdi. Bu koltuğa oturur oturmaz hiçbir hırsız —lise öğreniminden fazla öğrenim görmüş olanları bile— ondan daha saygın olamazdı. Küçük aynasına çabucak bir kez daha baktı. Kravatı, tıpkı gövdesi gibi, yaygındı; duruşunun da şık olmadığı söylenemezdi. Geriye doğru fırçaladığı saçları, yağdan kaskatı kesilmişti; tek bir teli bile kıpırdamıyordu. Burnu çok kısaydı. Bu kısalık, komiserde eksik olan son şeyi, itici gücü de sağladı ve komiser sorguya başladı.

Adamları, ondan yanaydı. “Clown” demiş, adamları da ona hak vermişlerdi. Tutuklu artık can sıktığından, herkes yine kendi saygınlığını ve onurunu düşünmeye koyulmuştu. Belleği ile övünen memur, yerinde duramıyordu. On dört nokta saptamıştı. Kien, komiserin aşağılayıcı parmaklarından kurtulur kurtulmaz, soluk almasına fırsat kalmadan ve yine sırtında yalnızca bir gömlek olduğu halde, komiserin masasının karşısına götürüldü. Orada bıraktılar. Kendi başına durdu. Durmakla da iyi etmiş oldu. Çünkü şimdi yere düşmüş olsa, kimse yardım etmeye yanaşmayacaktı. Onun birtakım

güçlere sahip olduğuna inanıyorlardı. Herkes onu inatçı bir komedyen olarak görmekleydi. Zayıflığına pek inanmıyorlardı. Açlıktan zayıflamadığı kesindi. Gururlu baba, oğlunun güzel kompozisyonları karşısında korku duymaya başlamıştı. Almanca yazı dilinin neler için kullanılabileceği ortadaydı işle.

Komiser, Kien'e: "Bunları tanıyor musunuz?" diye sorarak, masayı örten ceketi, yeleği, pantolonu, çorapları ve pabuçları gösterdi. Bu arada sözlerinin etkisini gözlemlemek için bakışlarını Kien'in gözlerine dikmişti. Belli bir sisteme göre ilerlemek ve suçluyu kıskıvrak yakalamak konusunda çok kararlıydı. Kien, evet anlamında başını salladı. Masanın köşesine sımsıkı tutunmuştu. Hayaletin arkasında olduğunu biliyordu. Dönüp hâlâ yerinde mi diye bakma isteğini bastırdı. Hesap vermeyi daha akıllıca buluyordu. Sorgu yargıcını —komiser, sorgu yargıcıydı herhalde— sinirlendirmemek için, sorularını yanıtladı. Ona kalsa, belli bir bağlam içerisinde yapacağı konuşma aracılığıyla cinayeti anlatmayı yeğlerdi. Diyalogdan nefret ediyordu; görüşlerini uzun, yazılı incelemelerin kalıbında geliştirmeye alışkındı. Ama her uzmanın kendi yöntemlerini uygulamasını anlayışla karşılayarak, karşısındakine uydu. Gizliden gizliye, akıcı bir soru-yanıt oyunu sürecinde Therese'nin ölümünü, hayaletin kendiliğinden dağılıp gitmesini sağlayacak bir yoğunlukla yeniden yaşayabilmeyi umuyordu. Bu sorgu yargıcının önünde olabildiğince uzun süre kalacak ve ona, Therese'nin ölmek zorunda olduğunu kanıtlayacaktı. Ancak tutanak tüm ayrıntılarıyla düzenlendikten ve suçsuzluğu üzerinde biriken tüm kuşku bulutları dağıldıktan sonra, çevresindekiler Therese'nin somut parçalarıyla, kadının öldüğünü kanıtladıktan sonra, işte ancak o zaman, ama daha önce değil, arkasına dönecek ve daha önce Therese'nin durduğu boşluğa gülecekti. Şimdi de arkamda olduğuna kuşku yok, dedi kendi kendine; kadının yakınlığını algılamaktaydı. Parmaklarıyla masayı sıktığı ölçüde, Therese de gözden uzaklaşıyordu. Ama arkasından her an ona dokunabilirdi. Kien, iskeletin bulunduğu andaki konumuyla bir resminin çekilmiş olduğunu hesaba katıyordu. Kapıcının anlattıklarını tek başına yetersiz buluyordu. İnsanlar yalan söyleyebilirlerdi. Köpekler ise ne yazık ki konuşamıyorlardı. Burada en güvenilir tanık, hiç kuşkusuz Therese'nin eteğini paramparça ettikten sonra midesine indirmiş olan bekçi köpeği olabilirdi.

Ancak komiserin mevkiindeki bir insan, salt bir baş sallamasıyla yetinemezdi.

— Evet ya da hayır diye karşılık verin, diye emretti. Soruyu yineliyorum.

— Evet, dedi. Kien.

— Bekleyin ben soruyu yineleyinceye kadar! Bu eşyaları tanıyor musunuz?

— Evet.

Kien, öldürülen kadının giysilerinden söz edildiğini düşündüğünden, eşyalara bakmamıştı bile.

— Bunların size ait olduğunu kabul ediyor musunuz

— Hayır. Bana değil, o kadına ait.

Komiser, Kien'in çevirmek istediği numarayı hemen anlayıvermişti. Bu kaşarlanmış serseri, üzerinde bulunan parayı ve sahte belgeleri yadsıyabilmek için, giysilerin soyulan kadının olduğunu ileri sürüyordu. Komiser, herifi kendi elleriyle soymuş olmasına ve böyle bir küstahlığa tüm meslek yaşamı boyunca ilk kez rastlamasına karşın, sakin kaldı. Dudaklarında hafif bir gülümsemeyle, pantolonu tutup havaya kaldırdı.

— Bu da mı kadına ait?

Kien, komiserin elindekini görmüştü.

— Ama bu erkek pantolonu, dedi.

Gösterilen giysinin Therese ile bir ilgisinin bulunmamasından tedirgin olmuştu.

— Demek erkek pantolonu olduğunu yadsımıyorsunuz?

— Tabii yadsımıyorum.

— Peki sizce kimin bu pantolon?

— Onu bilemem, ölünün yanında mı bulundu?

Komiser, son tümceyi bilerek duymazlıktan geldi. Gerek cinayet masalını, gerekse dikkati başka yere çekmeyi amaçlayan numaralara boş verdiği

yerde hemen ezmeye kararlıydı.

— Ya, bilemezsiniz demek!

Yıldırım hızıyla cep aynasını çıkarıp Kien’e tuttu; kendini olduğu gibi görebilsin diye, fazla yaklaştırmamıştı.

— Bunun kim olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Yüzünün tüm kasları, kopacak gibi gerilmişti.

Kien: “Bu ben — benim,” diye kekeledi ve elini gömleğine götürdü. “Peki ama pantolonum — pantolonum nerede?” Kendini bu durumda görünce, tarifsiz bir şaşkınlığa kapılmıştı; ayağında çoraplarıyla pabuçları bile yoktu.

Komiser büyük bir sevinçle; “Hah, şöyle!” dedi. “Pantolonunuz burada, giyin!”

Kien’in yeni bir oyunuyla karşılaşmaya hazır olarak, pantolonu ona uzattı. Kien, pantolonu alıp çabucak ayağına geçirdi. Komiser aynasını yeniden cebine sokmazdan önce, bir kez baktı; biraz önce, karşısındakine yönelttiği ani saldırıyı daha iyi gerçekleştirebilmek amacıyla, bu bakıştan özveride bulunmak zorunda kalmıştı. Davranışlarıyla, gerçekten de tam not alabilirdi, özellikle sevinç duyduğu nokta ise, yürüttüğü sorgunun hiçbir güçlüğe yol açmaksızın gitmesiydi. Suçlu, kendiliğinden geri kalan giysileri de üstüne geçirdi. Her parçanın ona ait olduğunu ayrı ayrı kanıtlamaya artık gerek kalmamıştı. Artık kimin karşısında olduğunu anlamıştı ve gücünü boşa harcamıyordu. Sorguya başlayalı daha üç dakika bile geçmemişti. Böyle bir başarıyı —komiserin düşüncesine göre— kendisinden başka kimse elde edemezdi. O denli memnundu ki, kendisine kalsa sorguyu hemen bitiriverirdi. Devam edebilmek için küçük aynaya son bir kez baktı, burnundan ötürü gururunun bir darbe daha yemesine olanak hazırladı ve hırsız tam ceketini giyerken, kazandığı yepyeni güçle sordu:

— Peki şimdi adınız nedir?

— Dr. Peter Kien.

— Öyle mi! Desenize neden olmasın? Uğraşınız?

— Bilgin ve kitaplık sahibi.

Komiser, bu bilgiyi daha önce de aldığını anımsar gibi oldu. Belleğinin de burnu kadar geri kalmış olmasına karşın, sahte kimlik belgelerinden birini eline alıp yüksek sesle okudu: "Dr. Peter Kien. Bilgin ve kitaplık sahibi." Hırsızın bu yeni numarası karşısında biraz çileden çıkar gibi oldu. Giysilerin kendisinin olduğunu kabullenen adam, şimdi de sanki belgeler gerçekmiş gibi davranıyordu. Bu denli delice bir yola başvurduğuna göre, kendi durumunu ne denli çaresiz gördüğü kolaylıkla kestirilebilirdi. Böyle durumlarda şaşırtıcı bir soru, çoğu kez bir çırpıda hedefe varılmasını sağlardı.

— Peki sayın Dr. Kien, bugün çıktığınızda kaç para vardı yanınızda? Yani evinizden çıktığınızda demek istiyorum.

— Bilmiyorum. Paramı saymak alışkanlığım yoktur.

— Paranız olmadığı sürece, hiç kuşkusuz böyle bir alışkanlığınız da yoktur!

Komiser, indirdiği darbenin etkisini beklemeye başladı. Çok ciddi sorgular sırasında bile bir yandan kibarlığı geçici olarak elinden bırakmazken, bir yandan da her şeyi bildiğini karşısındakine sezdirirdi. Hırsız yüzünü buruşturdu. Yüzünden okunan düş kırıklığı, sayfalarca tutanak doldurabilirdi. Bunun üzerine komiser, hemen ikinci bir saldırıya karar verdi; bu saldırı da ilkinden daha az hassas olmayan bir noktaya, suçlunun konutuna yöneltilecekti. Komiser sol elini belli belirsiz, duraklayarak ve sanki dalgınlıkla yapıyormuş gibi, kimlik belgesinin üzerinde kaydırıp, belli bir haneyi ve tüm çevresini tümüyle örtünce durdu. Bu, belgedeki konut hanesiydi. Usta suçlular, yazıları tersinden okumayı da becerirlerdi. Komiser böylece son önlemlerini de aldı. Bunun ardından sol kolunu davet edercesine ve karşısındakini yatıştırmayı amaçlayan bir ifadeyle uzatıp sanki alacağı yanıtı çok önemsemiyormuş gibi sordu.

— Dün geceyi nerede geçirdiniz?

— Bir otelde... otelin adını bilmiyorum, diye karşılık verdi Kien.

Komiser, sol elini kaldırıp altında yazılı olanı okudu:

— Ehrlich Caddesi No. 24.

Kien rahat bir soluk alarak;

— Evet, orada buldular, dedi. Söz, sonunda yine cinayete gelebilmişti.

— Buldular mı dediniz? Buna bizim dilimizde ne derler, bilir misiniz?

— Size hak vermek zorundayım; tam söylemek gerekirse, geride bulundu denecek bir şey kalmamıştı.

— İsterseniz çalınmıştı diyelim, ne dersiniz?

Kien irkildi. Neydi çalınan? Etek mi çalınmıştı? Oysa hayalete karşı düzenlediği savunmayı, eteğin ve daha sonra bu eteğin bekçi köpeği tarafından parçalanması olgusunun üstüne kurmuştu. Kendinden emin bir sesle:

— Etek olay yerinde bulundu, dedi.

— Olay yerinde mi dediniz? Bu sözcükler sizin ağzınızdan çıkınca bir kat daha önem kazanıyor!

Çevreye toplanmış olan memurlar, komiseri onayladıklarını belli eder biçimde başlarını salladılar. “Sizi kültürlü bir insan olarak görüyorum. Olay yerinden söz edebilmek için, bir olayın geçmiş olması gerektiğini yadsımayacaksınız herhalde! Söylediğinizi geri almakla özgürsünüz. Ama böyle yapmakla bırakacağınız olumsuz izlenim konusunda dikkatinizi çekmek isterim. Size iyi niyetle yaklaşıyorum. İtiraf ederseniz, daha iyi olur. O halde itiraf edin, dostum! İtiraf edin, çünkü biz zaten her şeyi biliyoruz! İnkârın artık size hiçbir yararı olamaz. Olay yeri diye ağzınızdan kaçırdınız bir kez. İtiraf ederseniz, ben de sizin lehinize birkaç söz söyleyebilirim! Sırayla her şeyi anlatın! Biz araştırmalarımızı tamamladık. Artık elinizden bir şey gelir mi? Kendi kendinizi ele verdiniz! Olay yerinden söz edebilmek için, bir olayın meydana gelmiş olması gerekir. Haklı değil miyim, baylar?”

Ne zaman “baylar” dese, çevresindekiler onun zaferi avuçlarının içinde tuttuğunu anlarlar ve onu hayranlık dolu bakışlara boğarlardı. Bunu yapmakla da birbirleriyle yarışırlardı. Belleğiyle övünen memur, bu işlen kendi yararına hiçbir şey elde edemeyeceğini anlayınca, eski planını bir yana attı. Hızla öne çıkıp, komiserin zafer tacını tutan eline sarılarak: “Sizi kutlamama izin verin, komiserim!” diye bağırdı.

Komiser, ne denli eşsiz bir başarı kazanmış olduğunun bilincindeydi. Ama alçakgönüllü bir insan olarak, övgülerden olabildiğince kaçardı. Bugün ise çok etkilenmişti. Solgun bir yüzle, coşkuyla yerinden kalktı, dört bir yanına eğilerek selam verdi, bir şeyler söylemeye çalıştı ve sonunda heyecanını, yalın bir tümceyle dile gelirdi: “Baylar, hepinize teşekkür ederim!”

Aile sahnelerinden iyi anlayım baba: “Çok etkilendi,” dedi içinden.

Kien, konuşmak istiyordu. Her şeyi sırayla anlatmasını istemişlerdi kendisinden. Bundan daha iyi bir sonuç bekleyebilir miydi? Birkaç kez söze başlamaya kalkıştı. Her defasında alkışlar yüzünden durdu. Çevresindeki memurların eğilmelerini kendi üstüne alınıyor ve bu yüzden onlara kızıyordu. Daha konuşmaya bile başlayamamışken rahatsız ediyorlardı. Onların bu tuhaf davranışlarının arkasında, bir etkileme girişiminin kokusunu alıyordu. Arkasındaki hareketi algılamasına karşın, dönüp bakmadı. Şimdi amacı, tüm hakikati anlatmaktı. Hayalet, belki de yitip gitmişti, öldüğünden kuşku duymadığı Therese ile geçirdiği ortak yaşamı, başından başlayarak anlatabilirdi. Böylece davadaki durumunu kolaylaştırmış olurdu; ama durumunu kolaylaştırmak değildi şimdi asıl önem verdiği. Asıl istediği, Therese’nin ölümünün, kendisinin de katıldığı bu olayın ayrıntılarını anlatmaktı. Yapılması gereken şey, memurların ilgisini çekmekti; kendi alanlarına giren şeyleri dinlemekten hoşlanırlardı. Öldürmeler, tüm insanların alanına girer, öldürme olaylarından sevinç duymayan insan var mıdır?

Komiser, sonunda oturdu; bu arada neyin üstüne oturduğunu unutarak, ÖZEL MÜLKİYET’in nasıl durduğuna bile bakmadı. Suçluyu kıskıvrak yakaladığından beri, ondan eskisi kadar nefret etmiyordu, istediği gibi konuşmasına izin vermek niyetindeydi. Başarı, yaşamını ekseninden oynatmıştı. Normal bir burnu vardı şimdi. Cebinin derinliklerinde yatan ayna da unutulmuştu; artık bir işe yaramıyordu. Nedendi insanların böyle acı çektirmeleri kendi kendilerine? Şıklık, yaşamın tadı tuzu demekti. Her gün yeni kravat desenleri çıkıyordu piyasaya, önemli olan, kravatı kendine yakıştırmaktı. Çokları maymuna benziyorlardı kravat taktıklarında. Kendisinin ise aynaya gereksinimi yoktu. Eli, kravat bağlamaya yatkındı. Kazandığı başarı, haklı olduğunu gösteriyordu. Alçakgönüllü bir insandı. Kimi zaman başkalarının önünde eğilmekten de çekinmiyordu. Yanında

çalışanlar tarafından çok sayılıyordu. Dış görünüşünün iyi olması, aslında güç olan işini sevmesini olanaklı kılıyordu. Kurallara gelince, onlara bağlı kalmıyordu. Suçlular içindi kurallar. Komiser, bıraktığı etkinin dört dörtlük olması yüzünden, suçluları kendi yöntemiyle kıskıvrak yakalıyordu.

“Kapı kadının arkasından kapanır kapanmaz,” diye söz başladı Kien, “mutluluğa adım altığımdan emindim.” Çok geriden başlıyordu; ama bunu yalnız iç dünyasında, kararlı ruhunun derinliklerinde yapıyordu. Olayların gerçekte nasıl oluştuğunu tam olarak bilmekteydi. Bir eylemin nedenlerini, o eylemi gerçekleştirenden daha iyi kim bilebilir? Kien, başından sonuna dek Therese’yi bağladığı zincirlerin her halkasını görebiliyordu. İçine ince bir alayın karışlığı bir tutumla, olayları tutuklamalara ve heyecan verici olaylara düşkün olan bu izleyiciler kitlesi için bir araya getiriyordu. Onlara anlatabilecek çok daha iyi şeyleri vardı aslında. Acıyordu onlara; gelgelelim karşısındakiler bilgin kişiler değildi. Bundan ötürü onlara, normal okumuşlar gibi davranıyordu. Dahası, düzeyleri belki bunun da altındaydı. Çin yazarlarından alıntılar yapmaktan kaçmıyordu. Sözünü kesip, Mong Tse’nin kim olduğunu sorabilirlerdi. Aslında yalın olaylardan açık ve herkesin anlayabileceği düzeyde söz etmekten hoşlanıyordu. Öyküsüne egemen olan yalın ve kesin anlatımı Çin klasiklerine borçluydu. Therese bir kez daha ölürken, Kien’in düşünceleri de bu denli dev bir bilimsel edime kaynaklık etmiş olan kitaplığa döndü. Çalışmalarını kısa zamanda yeniden sürdürmeyi düşünüyordu. Suçsuz bulunacağından emindi. Ama mahkeme önündeki tutumu, çok başka olacaktı. Orada bilimsel görkemini tümüyle gözler önüne serecekti. Büyük bir olasılıkla yaşayan en büyük sinolog olan adam, bilim adına savunmasını yaparken tüm dünya kulak kesilecekti. Burada ise alçakgönüllü konuşuyordu. Hiçbir şeyi saptırmıyor, kendini suçsuz göstermeye çalışmıyor, salt yalınlaştırmakla yetiniyordu.

“Onu haftalarca yalnız bıraktım. Açlıktan öleceğinden emin olarak, tüm gecelerimi otelde geçirdim. Ama kitaplığımdan uzak düşmek, inanın ki çok acı geldi; önemli durumlar için elimin altında bulunan bir yedek kitaplıkla yetindim. Dairemin kilidi, güvenliklidir — onun için hırsızların kadını kurtarabileceklerini düşünüp tedirgin olmadım hiç. Durumunu gözünüzde canlandırmaya çalışın. Tüm yiyecekler bitmiş. Tüm gücünü tüketmiş, içi nefretle dolu olarak yerde, çekmecelerinde hep para aradığı yazı masasının önünde yatıyor. Tek düşüncesi paraydı. Evimi henüz kendisiyle paylaştığım

zamanlarda, bu masanın önünde neler düşündüğümü şimdi sizlere anlatmak istemiyorum. Haftalar boyunca, yazılarımın yağma edileceği korkusuyla, bekçilik eden bir heykel biçiminde taşlaşmış olarak yaşamak zorunda kaldım. Hiçbir zaman o günlerde olduğu denli düşmüş olduğumu anımsamıyorum. Beynim çalışma tutkusuyla kasılıp kavrulurken, şöyle diyordum kendi kendime: Sen, taştan yapılmasın, ve sessiz, kıpırdamadan durabilmek için de inanıyordum bu dediğime, içinizde daha önce hazineleri beklemek zorunda kalmış olanlarınız varsa, kendini benim yerime koyabilecektir. Ben yazgı denen şeye inanmam. Ama bu kadın kendi yazgısının kurbanı oldu. Beni alçakça saldırılarla adım adım ölüme yaklaştırmak isterken, çılgınlığa varan açlığı tarafından yattığı yerde kemirildi. Kendini kurtaramadı. Kendini tutmak nedir bilmezdi. Bu yüzden kendi kendini yedi. Bedeni parça parça açlığın pençesine düştü. Günden güne eridi. Kalkamayacak denli bitkin düştüğünden, kendi dışkısının ortasında uzanıp kaldı. Belki size çok zayıf görünüyorum. Ama benimle karşılaştırıldığında bu kadın, olsa olsa bir insanın gölgesi diye nitelendirilebilirdi; acınası ve tiksinç bir görünümdeydi; ayağa kalkabilseydi eğer, en ufak bir esintiyle devriliverirdi; bir kibritten farksızdı, en zayıf insan bile onu kırabilirdi. Dahası, bir çocuk bile yapabilirdi bence bu işi. Doğal olarak bu konuda kesin bir şey söyleyebilmek, olanaksız. Hep giydiği mavi etek, iskeletini örtüyordu. Kolalanmıştı; bu özelliğinden ötürü bedenin iğrenç kalıntılarını derli toplu tutabiliyordu. Kadın günün birinde son nefesini verdi. Ama bence bu deyim de doğru değil; belki de artık akciğer diye bir şeyi kalmamıştı. Son dakikalarında yanında hiç yardım edeni olmadı; haftalarca bir iskeletin yanında kalmaya kim dayanabilirdi ki? Kadın pislik içindeydi. Bedeninden parça parça sarkan etlerin kokusu her yanı kaplamıştı. Çürüme daha beden canlılığını yitirmezden önce başladı. Ve bu benim kitaplığımda, kitaplarımın huzurunda oldu. Evi tepeden tırnağa temizleteceğim. Kadın, bu süreci kısaltmak için kendini öldürmeye de kalkışmadı. Hiçbir şey kutsal değildi onun için; çok acımasız bir insandı. Benden bir vasiyetname düzenlememi beklediği sürece kitaplarımı yalancıktan sever göründü. Vasiyetname sözcüğünü gece gündüz dilinden düşünmedi. Hastayken bana baktı ve salt vasiyetnameden henüz emin olmadığı için yaşamama göz yumdu. Olayları abartmıyorum. Doğru dürüst okuma yazma bildiğinden çok kuşkuluyum. Bilim, beni gerçeklerden ayrılmamaya zorluyor, buna inanın. Geçmişi karanlık bir insandır. Evin her

yanını kilitledi, bana yalnızca bir oda bıraktı, sonra onu da elimden aldı. Ama kendisinin de sonu kötü oldu. Kapıcı, kapının kilidini kırarak daireye girdi. Bir hırsızın başaramayacağını, eski bir polis olarak başardı. Bence kapıcı, sadık bir insandır. Kadını eteğinin içinde, iğrenç, pis pis kokan, çirkin bir iskelet olarak buldu; ölmüştü, hem de tümüyle ölmüştü; kapıcı onun ölmüş olduğundan bir an bile kuşku duymadı. Birilerini çağırdı; apartmanı bir sevinç dalgası kapladı, ölüm olayının ne zaman gerçekleştiğini saptamak, artık olanaksızdı; ama gerçekleşmişti ve herkes için asıl önemli olan da buydu. Apartman sakinlerinden en az elli kişi, ölünün önünden geçti. Herhangi bir kuşku belirlen olmadı; herkes onaylar anlamda başım salladı ve artık değiştirilmesi olanaksız olanı benimsedi.

“Görünüşte ölüm olayları, kanıtlanmıştır, bunu hangi bilgin yadsıyabilir? Ama salt görünüşte ölü olan iskeletlerin varlığını bugüne dek hiç duymadım. En eski zamanlardan bu yana insanlar hortlakları iskelet biçiminde tasarımlarlar. Bu bakış açısında bir derinlik ve büyüklük gizlidir, bu bakış açısının da tanıtladığı bir şeyler vardır gerçekle. Hortlaktan neden korkulur? Bir ölünün, koşulsuz ölmüş olanın, ölmüş ve gömülmüş olanın görüntüsü olduğu için, ölü, üstüne eski, bilinen bedenini geçirip ortaya çıksaydı, karşısında aynı korku duyulur muydu? Hayır! Çünkü böyle bir görünüm karşısında ölüm düşüncesi uçup giderdi ve insan karşısında yine o canlı kişiyi bulurdu, o kadar. Buna karşılık hortlak iskelet olarak görününce, insan aynı zamanda iki şeyi birden anımsamış olur: bir zamanlar biçimiyle canlıyı ve şimdiki görünüşüyle ölüyü. Hortlak görüntüsü olarak iskelet, sayısız halklar için ölümün simgesi yerine geçmiştir. İskeletin kanıtlayıcı gücü karşısında durabilmek, olanaksızdır; başka deyişle iskelet, tanıdığımız en ölü nesnedir. Çok eski zamanlardan kalma mezarlar, içlerinde iskelet bulunduğu takdirde tüylerimizin ürpermesine yol açar; buna karşılık içleri boşsa, onlara birer mezar gözüyle bakmayız. Dipdiri bir insanı iskelet diye nitelendirdiğimiz zaman ise anlatmak istediğimiz, onun ölüme yakın olduğudur.

“Ama bu kadın, tamamen ölmüştü; apartmanda yaşayanlar durumu kendi gözleriyle gördüler ve onun bu hırslı sonu karşısında herkes, dev bir tiksinti dalgasının etkisinde kaldığını algıladı. Ondan hâlâ korkuyorlardı. Kapıcı, kadına erkek demenin ne demek olduğunu göstermiş tek insan olarak, onu bir tabuta attı. Bu işi bitirir bitirmez de ellerini yıkadı; ama korkarım o eller

sonsuzluğa dek kirli kalacaktır. Ama kendisine yine de bu yürekli eyleminden ötürü burada resmen teşekkür etmek isterim. Kapıcı, kadına son yolculuğunda eşlik etmekten de korkmadı. Bana olan bağlılığından ötürü, apartman sakinlerinden bazılarını bu çirkin görevde kendisine yardımcı olmaya çağırdı. Ama bu çağrıya gelen olmadı. Bu sade ve dürüst vatandaşların cesedi görmeleri, kadının ne mal olduğunu anlamalarına yetiyordu. Aylarca onunla aynı evde yaşadım. Aşırı beyazlıkta ve hiç pürüzsüz olan tabut, köhne bir at arabasının üstünde sokaklardan geçerken, herkes içindekinin ne olduğunu algılayabildi. Cesedi öfkeli bir kalabalığın saldırısından korumak için sadık hizmetkârımın tutmuş olduğu sokak çocukları kaçtılar; korkudan titriyorlardı; haberi ağlayarak bütün kente yaydılar. Sokaklarda vahşi çığlıklar duyulmaya başladı, öfkelenen adamlar, işlerinin başından ayrıldılar. Kadınlar ağlama krizlerine tutuldular, okullar içlerindeki çocukları sokağa kustu, bir araya gelen binlerce kişi, cesedi öldürmek istedi. 48 devriminden bu yana buralarda böyle bir kargaşa yaşanmamıştı. Havaya kalkmış yumruklar, küfürler, soluk soluğu kalmış caddeler dolusu insan ve arada megafonlardan duyulan ses: Cesede ölüm! Cesede ölüm! Bu olanları çok iyi anlayabiliyorum. Kitle, yüzeyseldir. Genelde sevmem kitleleri. Ama o gün aralarına karışabilmeyi çok isterdim. Halk şakadan anlamaz, öcü korkunç olur — halka ne teslim etmek gerekiyorsa, onu verin, adil davranacağından emin olabilirsiniz. Tabutun kapağı koparırcasına açıldığında, içinde gerçek bir ceset yerine o iğrenç iskeletin bulunduğu görüldü. Bunun üzerine heyecan dalgası yatıştı. Bir iskelete bir şey yapabilmek, olanaksızdı; kitle dağıldı. Yalnızca bir bekçi köpeği, oradan ayrılmadı. Et aradıysa da bulamadı. Hırsından tabutu yere yuvarladı ve mavi eteği paramparça etti. Bu küçük parçaları, hiç acıma duymaksızın, olduğu gibi midesine indirdi. İşte bu yüzdendir ki etek artık ortada yok. Tüm aramalarınız boşuna olacak. Ayrıntıları size işinizi kolaylaştırmak için anlatıyorum. Kalıntıları kentin dışındaki bir çöp yığınının üstünde aramamız gerek. Kemikler vardır orada; bir avuç zavallı kemik, ama bunların da öteki pisliklerden ayırt edilebileceğinden kuşkuluyum. Ola ki talihimiz yaver gitsin. Bu denli aşağılık bir yaratığa onurlu bir cenaze töreni yakışmaz. Artık güvenilir biçimde ölmüş olduğu için, arkasından sövmek istemiyorum. Mavi tehlike sona erdi. Dünyada yalnızca budalalar, sarı tehlikeden korkarlar. Oysa Çin, ülkelerin ülkesidir, en kutsal ülkedir. İnanınız ölüme! Gençliğimden beri ruhların varlığından

kuşku duyarım, ölenlerin ruhlarının başka bedenlere geçtiği öğretisini utanmazca bir yalan sayarım ve bunu her Hintlinin yüzüne söylemeye hazırım. Onu yazı masasının önünde, yerde bulduklarında, bir ruh değil, yalnızca bir iskeletti...”

Kien, söylevinin üstesinden geliyordu. Arada sırada düşünceleri bilimsel alana kayıveriyordu. Yine çok yaklaşmıştı bilime; bilimle uğraşmak için tutkulu bir istek vardı içinde, bilim onun vatanıydı. Ama her defasında sarsılıp kendine geliyordu — zevkleri sonraya sakla, diyordu kendi kendisine, evine kavuşacağın güne sakla; kitaplar bekliyor, incelemeler bekliyor, çok zaman yitirdin, iradesi, önünde açılan tüm yolları zorla yazı masasının önündeki döşemeye itiyordu. Orasını gördüğünde yüzü aydınlanıyor, ölüye gülümsüyordu; bu ölü, bir resimdi, yoksa aldatıcı bir görüntü değil. Ölü kadının yanında içi sevgiyle dolu olarak kalıyordu. Canlılara ilişkin ayrıntıları aklında tutmakta güçlük çekerdi, belleği yalnızca kitaplarla karşılaştığı zaman işlerdi. Böyle olmasa, ölü kadını betimlemeyi çok isterdi. Ölümü, öyle sıradan bir şey değildi, başlı başına bir olaydı. Korkunç bir acımasızlıkla peşine düşülmüş insanlığın kesin kurtuluşuydu. Kien ağır ağır duyduğu nefret karşısında şaşırmaya başlamıştı. Kadın değmezdi bu nefrete. Acınası bir iskeletten nasıl nefret edebilirdi insan? İskeletin ölümü çabuk olmuştu. Yalnız olaydan beri kitaplara sinmiş olan koku, Kien’i rahatsız ediyordu. Ama her nimetin bir külfeti vardı. Kokuyu gidermenin çaresini bulacaktı.

Memurların sabrı çoktan tükenmişti. Dinlemeyi sürdürmeleri, salt komiserlerine duydukları saygıdan ötürüydü; komisere gelince, yeniden sorgunun ciddi atmosferine dönmekte güçlük çekiyordu. Zafer tacını bu taca alışkın olan ellerinde tutarken, söylev dinlemekten hoşlanmıyordu. Şu anda bin bir desende, garantili saf ipekten yapılma, yeni kravatları karıştırmak ve içlerinden en güzelini seçmek isterdi; beğeni sahibi bir erkekti çünkü. Onu bütün dükkânlarda tanırlardı. Saatlerce karıştırabilirdi, buruşturmaksızın kravatlara bakmasını bilirdi. Bu yüzden herkes ona malını emanet ederdi. Bazıları malı evine yollarlardı. Ama komiser bundan hoşlanmazdı. Bir dükkânda günlerce kalıp şeflerle gevezelik etmeyi severdi. O geldiğinde dükkândaki görevliler öteki alıcıları bırakırlardı. Uğraşı ilginç olaylara gebeydi ve komiser de bunları anlatırdı, insanlar böyle şeyleri dinlemekten her zaman hoşlanırlardı. Gelgelelim zamanı

yoktu komiserin, yoksa bir kaçamak yapardı. Yarın gezmeye çıkacaktı. Yazık ki bugün, yarın değildi. Aslında her sorguyu dinlemesi gerekiyordu. Ama her şeyi zaten bildiğinden, bunu ilke olarak yapmıyordu. Suçluyu yakalamıştı işte, ona kimse numara yapamazdı. Sinirleri yıpranmıştı; bunun nedeni, aşırı çalışmaydı. Yine de haline şükredebilirdi. Bir sonuç elde etmişti; şimdi de yeni kravatı düşünüp seviniyordu.

Kapıcı kulak kabartmıştı. Profesör, yanıltmamıştı kendisini. Ona gereken payeyi veriyordu. Hizmetkâr değildi. Sadık olmasına gelince, bu doğruydu; istediği zaman bütün apartman sakinlerini çağırabilirdi, koşarak gelirlerdi onun çağrısına. Sesini tüm kente duyuracak denli bağırabilirdi. Polislik yapmış olduğu için, korku nedir bilmezdi. Her evin kapısını kırabilirdi. Onu engelleyebilecek kilit yoklu, çünkü kapılan tek yumruğuyla çökertiverirdi. Pabuçlarının tabanlarını ise korurdu, tekme atma gereğini duymazdı. Başkaları hemen ayaklarını kullanırlardı. O ise gücünü istediği yerinde yoğunlaştırabilirdi.

Therese, Kien’in yakınında duruyordu. Adamın söylediklerini güçlükle yutabiliyordu. Yerinde hiç kımıldamaksızın, eteğinin altında bazen bir ayağıyla, bazen öteki ayağıyla çember çiziyordu. Böyle anlamsız hareketler yapması, korktuğunu ortaya koyardı. Kien’den korkuyordu. Sekiz yıl süreyle onunla aynı evi paylaşmıştı. Ama şimdi, her geçen saniye daha bir katil görünüyordu gözüne. Eskiden hiç konuşmak istemezdi. Şimdi ise sürekli cinayetlerden söz ediyordu. Ne kadar da tehlikeli bir insanmış meğer! Kien, masanın önündeki iskeletten söz ettiğinde, Therese hemen kendi kendine: birinci karısı olmalı, diyordu. O da bir vasiyetname istemişti; Therese akıllıydı, ama bu korkak adamın hiçbir şey vereceği yoktu. Etek üzerine anlatılan ise, basbayağı hakaretti. Bekçi köpeğinin etek yediği nerede görülmüştü? Bu adamın gözünü kan bürümüştü, herkesi öldürmek istiyordu. Yediği dayaklar, hiçbir zaman yeterli olamıyordu. Bir sürü yalan anlatıyordu. Üç odayı Therese’ye kendisi armağan etmişti. Yazılar ne işine yarardı Therese’nin? Onun istediği, banka hesap cüzdanıydı. Kitaplar leş kokuyormuş. Kendisi hiçbir zaman duymamıştı bu kokuyu. Sekiz yıl boyunca her gün kitapların tozunu almıştı. Caddede insanlar tabutun yanında bağırmışlarmış. Ölülere böyle davranılmazdı. Önce âşık olup evlenmek, sonra da canına kıymak. Böylesinin yeri, darağacıydı. Therese kimseyi öldürmezdi. Kien’le de bir aşk evliliği yapmış

değildi. Hele bir dönmeye kalksındı eve! Therese, korkuyordu. Parayı düşünen, adamdı, çünkü beş kuruş koklatmıyordu. Mavi etek üzerine anlattığı doğru değildi. Amacı, yalnızca Therese'yi kızdırmaktı. Cinayet falan olamazdı. Polis buradaydı. Şimdi ağlayabilirdi Therese. Kien, karısını hayvan yerine koyuyordu, ilk karısının canına kıymıştı. Saat altıyla yedi arasında hep yalnız olurdu. Kadını o zaman öldürmüştü. Yazı masasından söz etmesine ise hiç gerek yoktu. Bir şey bulabilmiş miydi ki Therese gözlerde? Kapıcı, erkeğin ne demek olduğunu gösteriyormuş. Therese, güzel bir araba isterdi. Tabut dediğin siyah olmalıydı. Arabaya da atlar koşulmalıydı.

Therese'nin korkma temposu, giderek artıyordu. Kien'i bir ilk karısını, bir kendisini öldürürken görüyordu. Eteğin cesetten ayrılışını gözünün önünde canlandırıyordu, en çok aklını karıştıran da etekti zaten; Kien'in ilk karısına, eteğine bu denli aşağılayıcı biçimde davranıldığı için acıyordu. O içler acısı cenaze töreninden utanç duyuyordu. Bekçi köpeğinden nefret ediyordu, insanlar saygı nedir unutmuşlardı; okul çocukları ise yeterince dayak yemiyorlardı. Erkekler böyle olayların seyrine koşacaklarına işlerinin, kadınlar da ocaklarının başına dönmeliydiler. Onları gördüğü zaman söyleyecekti. Ne ilgilendirirdi olup bilenler apartmanın öteki sakinlerini? Hepsi görmek için koşuyorlardı. Therese, Kien'in sözcüklerini, uzun süre aç kalmış birinin ekmeği yutuşturması gibi yutmaklaydı. Korkmamak için söylenenlere kulak kabartıyordu. Tasarımlarını saniyede Kien'in tümceleri doğrultusunda biçimliyordu. Bu denli yoğun bir düşünme çabası göstermek zorunda kalışından ötürü, başı dönmeye başlamıştı. Bu denli aceleye alışkın değildi. Korkudan yarı ölecek hale gelmiş olmasa, akıllılığı ile övünürdü şimdi hiç kuşkusuz. Belki on kez biraz öne çıkıp, Kien'in ne olduğunu haykırmak istedi: ama onun düşünceleri karşısında duyduğu korku yüzünden sessiz kaldı. Adamın biraz sonra ne söyleyeceğini kestirmeye çalışıyordu; ama Kien, her defasında onu şaşırtıyordu. Gırtlağını sıkıyordu. Therese ise kendini savunuyordu; soluğu kesilene dek bekleyecek denli aptal değildi ya! Hayır, daha zamanı vardı önünde, seksenine dek yaşayacaktı; ancak elli yıl sonra ölecekti. Daha önce değil, çünkü Bay Grob böyle istiyordu!

Kien, söylevini görkemli bir jestle bilirdi. Kolunu havaya kaldırdı; bayraksız bir bayrak direğini andırıyordu. Gövdesi gerildi, kemiklerinin

takırtısı duyuldu, sesi çok net çıktı: “Yaşasın ölüm!”

Komiser, bu bağırtıyla kendine geldi. İsteksiz isteksiz kravatları —önünde bir yığın vardı— bir yana itti; içlerinden en güzellerini seçmişti. Ama kaldıracak zamanı nerden bulacaktı? Daha güzel zamanlarda uğraşmak üzere, hepsini bir yere tıktı.

“Bakın, dostum,” dedi, “eğer yanılmadıysam, ölümde kaldık. Siz en iyisi şu öyküyü baştan anlatın!”

Memurlar birbirlerini dürttüler. Komiserin de tuhaf davranışları vardı. Therese’nin ayağı, normal çemberin sınırlarını aşmıştı. Bir şeyler söylemek zorunluluğunu duyuyordu. Bellek dehası ise hedefe varmış olduğunu algılıyordu. Duyduğu her sözcük, yerli yerine oturmuştu. Şimdi tutuklunun yerine, ifadeyi kendisi yinelemek niyetindeydi. Omuzuyla küçük gördüğünü belli eder biçimde Kien’i işaret ederek: “O yoruldu,” dedi, “ben daha çabuk anlatırım!” Therese de sonunda konuştu. “Rica ederim, beni öldürecek!” Korkusundan alçak sesle konuşuyordu. Kien bu sesi duyduysa da, kadının varlığını yadsıdı. Arkasını dönüp bakmadı. Asla bakmayacaktı, hem neden baksındı? Kadın ölmüştü. Therese: “Rica ederim, korkuyorum!” diye bağırdı. Sözünün kesilmesine sinirlenen bellek dehası, Therese’ye çıkıştı: “Kim saldırıyor ki size!” Baba, yatıştırmak için araya girdi: “Kadın, doğuştan daha güçsüz olan cinstir.” Bu, oğlunun yazdığı son kompozisyondan alıntıladığı bir özdeyişti. Komiser küçük aynasını çıkardı, esnedi ve: “Şimdi gerçekten yorgunum,” diye içini çekli. Burnunu gözden kaçırdı; hiçbir şeye ilgi duymaz olmuştu. Therese: “Rica ederim, götürülsün buradan!” diye bağırdı. Kien, henüz onun sesi karşısında dayanıyor ve dönüp bakmıyordu. Ama yüksek sesle inledi. Kapıcı ise onun ahlayıp poflamalarından usanmıştı. “Bakın, profesör bey!” diye bas bas bağırdı arkadan, “İşler öyle göründüğü kadar kötü değil. Henüz hayattayız hepimiz. Üstelik sağlıklıyız da!” ölümün tadına varabilmesi beklenemezdi kapıcıdan. Yaradılışı böyleydi. Güçlü adımlarla öne çıktı. Meseleye el koyup, konuşmaya başladı.

Profesör bey, akıllı bir insandı. Çok kitap okumuştu da, ondan. Anlamlı şeylerdi söyledikleri. Hem ünlü, hem de ruhen iyi bir adamdı; ama söylediklerine inanmamak gerekiyordu. Kimseyi öldürmüş falan değildi. Nereden bulacaktı birini öldürebilecek gücü? Böyle konuşmasının nedeni,

karısının onun gibi bir kocaya layık olmayışındandı. Kitaplarda yazılıydı böyle şeyler. Profesör de her şeyi bilen bir insandı. Bir toplu iğneden bile korkardı. Karısı, onu acı bir düş kırıklığına uğratmıştı. Çok kötü ruhluydu cadaloz. Önüne gelenle yatıp kalkıyordu. Bunu kanıtlayabilirdi. Profesör evden bir hafta uzak kalınca, onu baştan çıkarıvermişti. Kendisi emekli polisti, yarı uğraş olarak da kapıcılık yapıyordu. Adı Benedikt, soyadı da Pfaff'dı. Kendini bildi bileli evinin adresi, Ehrlich Caddesi 24 numaraydı, Kadın, hırsızlık sözünü ağzına almamalıydı. Bir hizmetçiydi aslında ve profesör bey onunla sırf acıdığı için evlenmişti. Profesörün yerinde bir başkası olsa, bu kadının kafasını kırardı. Anası, sefalet içinde ölmüştü. Kendisi de dilencilikten sabıkalıydı. Bir zamanlar yiyecek bir dilim ekmeği bulamazdı. Bunları, kendi kızından öğrenmişti. Kızı, babasına her şeyi yatakla anlatmıştı. Çok konuşurdu. Profesör bey suçsuzdu; kendisinin emekliliği ne denli kesinse, profesörün suçsuzluğu da o denli kesindi. Profesöre kefil olabilirdi. Resmi makamdan olan biri, böyle bir kefaleti üstlenebilirdi. Zaten evinde de bir tür bekçi kulübesi kurmuştu, meslektaşlarının ağızları şaşkınlıktan açık kalabilirdi: kanaryalar ve göz deliği. İnsanın çalışması gerekirdi; çalışmayan, devletin sırtına yük olurdu.

Çevresindekiler, kapıcıyı hayretle dinliyorlardı. Bağırmaları, herkesin beynine dek işliyordu. Baba bile anlıyordu onu. Bu, kendisinin de tüm hayranlığına karşın, dik başlı oğluyla konuşurken kullandığı dildi. Komiser de biraz olsun ilgi duymaya başlamıştı. Bu kızıl saçlı adamın polisten olduğunu şimdi o da yadsımıyordu. Rastgele biri, burada bu denli yüksek sesle ve küstahça konuşmaya kalkışamazdı. Therese, sürekli olarak protesto etmeye kalkışıyordu. Ama sözcükler çok zayıf dökülüyordu ağzından. Bir sağa, bir sola kayarken, sonunda Kien'in ceketinin eteğini yakaladı ve çekiştirdi. Kien arkasını dönüp bakmalı ve Therese hizmetçi miydi, yoksa evin kâhya kadını mı, söylemeliydi. Şimdi Kien'den yardım arıyordu; öteki adamın küfürlerinin etkisinden Kien'in yardımıyla kurtulmak istiyordu. Kien, âşık olduğu için evlenmişti kendisiyle. Peki ama ne olmuştu o aşka şimdi? Evet, bir katildi katil olmasına, ama konuşmasını da biliyordu. Therese, hizmetçi sözcüğünün altında kalamazdı. Otuz dört yıldan beri ev çekip çeviriyordu. Neredeyse bir yıldan bu yana da dürüst bir ev kadınıydı. Bir şeyler söylemeliydi Kien! Acele etmeliydi! Yoksa kendisi de sabahtan saat altıyla yedi arasındaki bir saatin gizini açığa vururdu!

Therese içinden, Kien kendisine verilmesi gerekeni, yani aşkını verir vermez, ona ihanet etmeye karar verdi. Odada Therese'nin söylediklerini işiten tek insan Kien'di. Büyük gürültünün ortasında, arkasından gelen sesi duyuyordu; zayıftı bu ses, ama her zamanki gibi de öfkeliydi. Kien ceketini çekiştiren kaba saba eli de algılıyordu. Dikkatle, nasıl yaptığının farkına kendisi de varmaksızın, sırtını çekti, omuzlarını döndürüp oynattı, ceketin kollarından sıyrıldı, ceketi parmaklarıyla hafifçe aşağı itti ve ansızın, son bir silkinmenin ardından ceketsiz ve Therese'siz kalıverdi. Şimdi Therese'yi algılamıyordu artık. Kadın yeleğinden tutmaya kalksa, yine aynı şeyi yapacaktı. Düşüncelerinde ne hayalete, ne de kadının kendisine ad taktı. Adını da görüntüsünü de bilmezlikten geldi; ama kendini neye karşı savunduğunu biliyordu.

Kapıcı, konuşmasını bitirmişti. Bu konuşmanın etkisini beklemeksizin —kendisine kimseden bir tepki gelemezdi— Kien ile Therese'nin aralarına girdi, "Çekil!" diye bağırarak ceketi kadının elinden kaptı ve bir bebeği giydiriyormuşçasına profesörün sırtına geçirdi. Komiser, hiçbir şey söylemeksizin parayla belgeleri geri verdi. Gözlerinde bu yanlış davranışın pişmanlığı okunuyordu; başarıyla yürütülen sorgunun ise tek hecesini bile geri almadı. Bellek dehasına gelince, bazı şeylerden kuşkulanmıştı; her olasılığa karşılık, kızıl saçlı adamın konuşmasını aklında tuttu ve bu konuşmanın içerdiği çeşitli noktaları parmak hesabıyla saydı. Polislerin konuşmaları birbirine karışıyordu. Her biri kendi düşüncesini dile getirmekteydi, içlerinden atasözleriyle uğraşmaktan hoşlanan biri: "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar" deyince, tümü adına konuşmuş oldu. Therese'nin otuz dört yıllık kâhyalığı, bu karmakarışık sesler arasında yitip gitti. Kadın, ayağını yere vuruyordu. Onu gördükçe bir baldızızı —o yasak meyveyi— anımsayan baba, sonunda Therese'nin dinlenmesini sağlayabildi. Therese, kıpkırmızı bir yüzle ve cırlak sesiyle, gerekçesini sayılara dökerek ortaya koydu. Anlattıkları kanıtlanabilirdi; daha olmazsa Grob ve Karısı Mobilya Firması'ndan Bay Grob'u buraya getirebilirdi. Adam, daha kısa süre önce evlenmişti. "Evlendi" derken, ses tonunu değiştiriverdi. Gelgelelim Therese'nin anlattıklarına kimse inanmadı. Sonunda Therese, rastgele bir hizmetçi kadın olarak kaldı ve baba, o gece için kadından bir randevu istedi. Bunu duyan kapıcı, daha Therese karşılık vermeden isteği onun yerine olumlu yanıtladı. Meslektaşına dostça bir

ifadeyle: “Böyle bir randevu için Brezilya’ya bile koşar,” dedi. Amerika’yı yeterince uzak bulmamıştı. Sonra hem keyifli, hem de her an ısırmaya hazır olarak çevresine bakındı, duvarda asılı olan jiu-jiisu figürlerinin büyütülmüş fotoğraflarını gördü. “Benim zamanımda bunlar yeterliydi!” diye bas bas bağırdıktan sonra, sıktığı iri yumruklarını birkaç meslektaşının hayranlıkla öne eğilmiş burunlarının dibine uzattı. Baba: “Evet, o eski günler,” diyerek Therese’nin çenesini okşadı. Oğlu kendisinden daha iyi bir yaşam sürecekti. Komiser, Kien’i süzüyordu. Bir profesördü karşısındaki; iyi bir aileden olduğunu hemen sezdiriyordu; parayı ise sanki cebinde çalı çırpı taşıyormuş gibi taşıyordu; onun yerinde başkası olsa, kendini gösterişli biçimde donatmasını bilirdi. Oysa bu profesör, dilenci gibi geziyordu. Dünya, adaletli bir dünya değildi. Therese, babaya döndü: “Rica ederim, olur tabii; ama ben her şeyden önce bir ev kadınıyım!” Otuz yaşında gibi gösterdiğini biliyordu; ama uğradığı hakaret yine de içine işlemişti. Kien, yerinden kımıldamaksızın bakışlarını komisere dikti; bu arada Therese’nin sesinin yaklaşmasını ya da uzaklaşmasını dinliyordu.

Kapıcı, artık gitmeye karar verip de, sevecen bir ifadeyle Kien’in kolunu tuttuğunda, profesör başım hayır anlamında salladı ve herkesi şaşırtan bir güçle masaya sarıldı. Ayırmaya çalıştılarsa da, masa da adamla birlikte sürüklendi. Bunun üzerine Benedikt Pfaff, Therese’ye dönerek: “Defol git buradan, cadaloz karı!” diye bağırdı; sonra da meslektaşlarına dönüp: “Adam, bu karıdan hoşlanmıyor!” diye ekledi. Baba, Therese’yi yakalayıp türlü şakalarla dışarı çıkardı. Çok öfkelenen Therese, babaya alçak sesle kendisini daha sonra da rahat bırakmamasını söyledi. Kapıya vardığında, sesinin son kalıntılarını bir araya getirip bağırdı: “Bir cinayet, önemsiz midir? Bir cinayet, önemsiz midir?” Ağzına bir şamar yiyince, koşarak evine döndü. Bir katili evine sokamazdı. Hemen kapıyı iki kez alttan, iki kez ortadan, iki kez de üstten kilitledi, sonra da hırsız falan girmiş mi diye etrafa bakındı.

Profesörü ise on polis bile yerinden oynatamıyordu. Kapıcı: “Gitti artık,” diye cesaret vererek, profesörün başını —ellerinin arasında zar gibi duran bu başı— kapıya doğru çevirdi. Kien, bir şey söylemedi. Komiser, ellerini gözlerine götürdü, İnsanlar çok küstahtı; masasını yerinden oynatıyorlardı. Böyle devam ettiği takdirde, çok yakında altında hiçbir şey kalmayacaktı. Ayağa kalktı; minder de çarpılmıştı. “Baylar, olmaz böyle şey!” dedi.

Kien’in çevresini saran yaklaşık bir düzine memur, dostça konuşarak masayı bırakmasını söylediler. “Her koyun kendi bacağından asılır*” dedi içlerinden biri. Baba, kadına hemen o gün haddini bildireceğine söz verdi. “İnsan, evleneceği kişiyi çok iyiler arasında seçmeli!” dedi bellek dehası. Kendisi ancak paralı bir kadınla evlenmeyi kabul edebilirdi, bu yüzden de hâlâ evlenememişti. Sahneyi yöneten komiser: bütün bunlar ne kazandıracak bana, diye düşündü ve herkesten iğrendi. Benedikt Pfaff: “Hadi profesör bey, beni mahcup etmeyin, gelin benimle!” diye bağırdı, “Eve dönüyoruz artık!” Ama Kien, yerinden kımıldamadı.

Artık komiserin de sabrı tükenmişti. “Dışarı!” emrini verdi. Daha birkaç saniye önce Kien’i güzellikle razı etmeye çalışan on iki kişi, masaya saldırıp üzerinden Kien’i kuru bir yaprak gibi silkelediler. Kien, yere düşmedi, öylece kaldı. Yenilgiyi kabul etmiyordu. Boşuna konuşacak yerde, mendilini çıkarıp kendi eliyle gözlerini bağladı. Düğümü cam acıyana dek çekti. Arkadaşı, onu koluna girerek dışarı çıkardı.

Kapı kapanır kapanmaz bellek dehası, parmağım alnına dayayarak: “Suçlu, dördüncüsüydü!” dedi. Karakolda, o günden başlayarak Theresianum’un asansörcüsünün dikkatle gözlenmesine karar verildi.

Caddeye çıktıklarında kapıcı, profesör beye kendi bölmesine gelmesini önerdi. Evine gittiği takdirde öfkelenebilirdi; ne gerek vardı başına dert açmaya? Şimdi ona gerekli olan, dinlenip kendine gelmekti. “Evet,” dedi Kien. “o kokudan tiksiniyorum.” Evi temizlenene dek, kapıcının önerisini kabul edecekti.

Düğme

KAÇMAYI başaran Fischerle, Theresianum'un önünde hiç beklemediği biçimde karşılandı. Yazgılarından ve çenesi düşüklüklerinden ötürü tasalandığı kendi adamlarının yerine, heyecanlı bir kalabalık büyük kapıya doğru dalgalanmaktaydı. Fischerle'yi gören bir yaşlı adam; "Kambur!" diye acı acı bağırdı ve kireçlenmiş kemikleri elverdiği ölçüde büzüldü. Söylentilerin dev bir cüceye dönüştürdüğü suçludan korkuyordu; iki büklüm olduğunda, cüce kadar küçülmüş oluyordu. Yaşlı adamın zayıf çığlığını algılayan bir kadın, bu çığlığı daha yüksek sesle yineledi. Bunun üzerine herkes duydu; ortak bir dileği dile getirmenin mutluluğu, tümünü etkiledi. Alan: "Kambur! Kambur!" bağırtılarıyla çalkalandı.

Fischerle: "Çok memnun oldum!" diyerek eğildi. Bir kitleden, kitlesel kazançlar sağlanabilirdi. Kien'e geri verdiği bir dolu paradan ötürü öfkelenmişti; şimdi burada bu zararını gidermek niyetindeydi. Eski tehlikenin verdiği sersemliği henüz üzerinden atamamış olduğundan, yenisinin kokusunu hemen alamadı. Başının üzerinde dalgalanan heyecanlı çığlıklar, Fischerle'yi de sevindiriyordu. Amerika'ya gittiğinde, satranç sarayından çıkarken de böyle tezahüratla karşılanacaktı. Müzik çalacak, insanlar bağıracak, kendisi de onların ceplerinden dolarları aşıracaktı. Polis ise, kendisine de zarar verecek olan bu duruma seyirci kalacaktı. Orada Fischerle'ye hiçbir şey olamazdı. Milyonerler, kutsaldı. Yakınında duran yüz polis, ondan istediği gibi davranmasını rica edeceklerdi. Burada ise o denli anlayışla karşılanmıyordu. Polisleri, Theresianum'da bırakıp çıkmıştı. Dolarların yerine yalnızca bozuk para vardı, ama Fischerle bunu da alıyordu.

Savaş alanına, başka deyişle içine dalabileceği sokaklara, elini sokabileceği ceplere, altlarında saklanıp kurtulabileceği bacaklara baktığı sırada, alandakilerin coşkunluğu da korkutucu boyutlara varmaktaydı. Herkes, inci kolyeyi çalan haydudun yakalanmasında kendi payı da bulunsun istiyordu. Kalabalığın içinde en sakin olanları bile soğukkanlılıklarını tümüyle yitirmişlerdi. Kendisini tanıyanların arasına karışmak cesaretini göstermek!

Hırsızın bu küstahlığı, akıl alır gibi değildi! Bir ellerine geçirseler, erkekler dayaktan pestilini çıkaracaklardı. Kadınlar önce havaya kaldırıp, sonra tırnaklarıyla parçalayacaklardı, ta ki hırsızdan geriye bir lekeden başka bir şey kalmayana dek; zaten utanç verici bir lekeden başka bir şey değildi aslında. Ama bütün bunları yapabilmeleri için, önce onu görebilmeleri gerekiyordu. Çünkü binlerce kişinin onun etkisi altında “Kambur!” diye bağırmalarına karşın, cüceyi görebilmiş olanların sayısı en çok bir düzineyi geçmiyordu. Cehennem cücesine giden yol, insanlarla asfaltlanmıştı. Herkes onu istiyor, ona susamışlığın acısını çekiyordu. Meraklı babalar, çocuklarını başlarının üzerine kaldırıyorlardı. Böylece bir taşla iki kuş vurmuş oluyorlar, çocuklarını hem ayaklar altında ezilme tehlikesinden kurtarıyor, hem de onlara öğrenme olanağı sağlamış oluyorlardı. Komşuları ise bu babaların böyle bir anda bile çocuklarını düşünmelerini hoş karşılamıyorlardı. Birçok anneler, çocuk kaygısını çoktan geride bırakmışlardı; çocuklarının bağırmasını engellemiyorlar, duymuyorlardı; duydukları tek şey “Kambur!” diye haykıran seslerdi.

Fischerle, biraz fazla gürültü çıkarıldığı kanısındaydı. İnsanlar: “Yaşa sın dünya şampiyonu!” diye bağıracak yerde “Kambur” diye haykırıyorlardı. Neden dünya şampiyonuna değil de, kambura yaşasın dendiğini anlayamıyordu Fischerle. Her yandan sıkıştırılmaklaydı. Onu daha az sevip, cebini doldurması için daha çok fırsat yaratmalarını yeğlerdi. Çünkü bu şekilde hiçbir şey elde edemiyordu. Biri parmaklarını sıkıştırıyordu. Bir ara kamburunun nerede olduğunu kestiremez duruma geldi. Tek elle hırsızlığa kalkışması, çok tehlikeliydi. “Hey, biraz aşırı düşmüyor musunuz üstüme?” diye bağırdı. Sözlerini, ancak en yakınında olanlar anladılar. Ama söylediklerine kimse anlayış göstermedi, öğretici yumruklarla, inandırıcı tekmelere hedef oldu. Bir şey yaptığı söyleniyordu; ama bu yaptığının ne olduğunu bilebilmeyi çok isterdi. Yakalanmış mıydı acaba? Serbest eline baktı. Hayır, henüz hiçbir cebe dalmamıştı bu el. Mendiller, taraklar, aynalar gibi, her zaman çalabilecek ufak tefek bulurdu. Bunları aşırmak, sonradan da öç almak amacıyla fırlatıp atmak, alışkanlığıydı. Oysa şimdi eli, utanılacak denli boştu. Peki ama, bu insanlar neden onu suçsuz anında yakalamaya kalkışıyorlardı? Henüz hiçbir şey çalmamışken, dövüp duruyorlardı. Yukardan yumruk, aşağıdan tekme atıyorlardı ve pek tabii kadınlar da kamburunu çimdikliyorlardı. Gerçi canı acımıyordu; bu

budalalar, adam dövmesini hiç bilmiyorlardı; Cennetin Yıldızları’nda yumruk atma sanatını bedavadan öğrenebilirlerdi. Ama insan hiçbir şeyin sonunu önceden kestiremeyeceğinden ve görünüşle acemilerin, bir vuruşta bu alanda otorite olduklarını kanıtladıklarına rastlandığından, Fischerle acı acı haykırmaya başladı. Genellikle karga gibi olurdu sesi; ama örneğin şimdiki gibi, zora geldiğinde, sesi bir bebek sesi gibi de çıkardı. O zaman ciğerlerinin gücü de bir küçük çocuğun ciğerlerinin gücüne eş olurdu. Yakınında duran bir kadın, tedirginleşerek çevresine bakındı. Çocuğu evde yatıyordu. Kadın, çocuğunun peşinden gelip insanların arasına karışmış olabileceğinden korkmuştu. Gözlerinin ve kulaklarının yardımıyla çocuğunu aradıysa da, çabası boşuna oldu. Çocuğun arabasının başındaymış gibi, diliyle yatıştırıcı sesler çıkardı ve sonunda kendi tedirginliği de geçti. Ötekiler ise çocuk sesine kanıp, hırsızlık uğruna katil olan suçlunun varlığını unutmadılar. Kalabalık büyük olduğundan, arada ezilmekten korkuyorlardı; bu yüzden acele etmeye başladılar. Vuruşları giderek kötüleşti ve hedefini sık sık şaşırır oldu. Ama çembere, aynı şeyi amaçlayan yeniler girdi. Fischerle, genel durumdan hiç hoşnut değildi. İstese, bu çeteden çok kolay kurtulurdu. Elini koltuk altlarına atması ve çıkaracağı banknotları kalabalığa fırlatması yeterliydi. Belki de çevresindekilerin istediği, bu paralardı. Tabii, satıcı olacak o bencil, o iğrenç yılan, herkesi kışkırtmıştı; bu yüzden onlar da Fischerle’nin parasına göz dikmişlerdi. Fischerle, kollarını sımsıkı gövdesine yapıştırdı; emrindekilerin şeflerine karşı hu edepsizce davranışlarına çok kızmıştı; hayır, kendisi göz yummazdı bu tür davranışlara; yılanı cehennemin dibine gönderecekti, şu anda çıkarmıştı işten; bunu nasıl olsa yapacaktı günün birinde; ölü taklidi yapıp yere düşmeye karar verdi. Çevresindeki haydutlar ceplerini aradıkları takdirde, kendisinden ne istendiğini anlamış olacaktı. Cebini aramaya kalkışmadıkları takdirde ise, Fischerle’nin öldüğünü sanıp kaçacaklardı.

Ama bu planı yapmak, uygulamaktan daha kolaydı. Fischerle, yere düşmeye çabaladı; kamburu, çevresindekilerin dizlerine takıldı. Yüzü, ölmek üzere olanların ifadesini almış, çarpık bacakları bükülmüştü; son nefesi, çok küçük olan ağzı yerine burnundan çıktı, sımsıkı kapalı olan gözleri açılıp donuklaştı ve gözbebekleri yukarı kaydı — ne var ki biraz erkendi bütün bu hazırlıklar için. Planı, kamburu yüzünden uygulanamadı. Fischerle, kendisini neyle suçladıklarını dinliyordu şimdi. Zavallı barona

yazık olmuştu. Bir inci kolye uğruna yapılmazdı bu. Genç barones, tanımsız bir dehşeti yaşamıştı. Kocasıyla birlikte, tüm yaşamı da yıkılıp gitmişti. Evlenirdi belki bir başkasıyla. Ama bunun için kimse zorlayamazdı onu. Cüceler için bu işin cezası, 20 yıldı, ölüm cezası yeniden konmalıydı. Sakatların kökü kurutulmalıydı. Bütün suçlular, sakatların arasından çıkıyordu. Hayır, daha doğrusu bütün sakatlar suçlu kişilerdi. Neden bakıyordu böyle, sanki hiç suçu yokmuş gibi. Çalışmalıydı. Başkalarının ekmeğini çalmaya kalkışmamalıydı. Böyle bir kambur, ne yapacaktı o incileri? O Yahudi burnu kesilmeliydi. Fischerle kızmıştı; bu insanlar, körlerin renklerden söz etmesi gibi söz ediyorlardı inci kolyelerden! Keşke bir kolyesi olsaydı.

Tam o anda yabancı dizlerin baskısı kalktı, kamburu özgür kaldı ve Fischerle, nihayet yere yığılabildi. Donuklaşan gözleriyle, çevresindekilerin onu bıraktıklarını saptadı. Zaten daha sövüp saymaları sürerken, kalabalığın eskisi kadar yoğun olmadığını görmüştü. “Kambur!” çığlıkları daha yüksekti, ama şimdi kilise yönünden gelmekleydi. Çevresindekileri suçlarcasına: “Gördünüz mü?” diyerek ayağa kalktı ve yanında kalmış olan birkaç kişiye baktı. “Aradıkları, orada!” Çevresindekiler, bakışlarıyla Fischerle’nin kiliseyi gösteren sağ elini izlediler, Fischerle ise sol eliyle yıldırım hızıyla üç cebi karıştırdı, bulabildiği tek şey olan tarağı tiksinerek fırlatıp attı ve oradan toz oldu.

Fischerle, ancak mucize diye nitelendirilebilecek kurtuluşunu kime borçlu olduğunu hiçbir zaman öğrenemedi. Fischerin, alanda ötekilerin eşliğinde onu beklemiş ve bu bekleme yalnız ona çok uzun gelmişti.

Çünkü lağımcı, şefin ne kadar geciktiğinin farkına varmamıştı bile. Saatlerce ayakta durabilir ve yine saatlerce hiçbir şey düşünmeyebilirdi. Be eğlenceyi, ne de can sıkıntısını tanırdı. Kimi ağırkanlı, kimi de tezcanlı olduğu için, tüm insanlar ona yabancı kalmıştı. Onu karısı kaldırır, karısı yollar ve yine karısı karşılardı. Saati ve zamanı, karısıydı. Kendini en rahat hissettiği atmosfer, sarhoşluk atmosferiydi; çünkü bu atmosferde başkaları da saati unuturlardı.

“Kör”e gelince beklerken krallar gibi eğlenmekteydi. Bir gün önce aldığı bahşişin yüksekliği, başına vurmuştu; bugün daha yükseğini alabilmeyi umuyordu. Gereken parayı kazanır kazanmaz Siegfried Fischer firmasından

ayrılıp bir büyük mağaza kuracaktı. Çok büyük olmalıydı bu mağaza, diyelim doksan satıcı kadını çalıştırabilecek kadar. Bunları kendi seçecekti. Doksan kilodan aşağı olanlar kesinlikle işe alınmayacaktı. Mağazanın sahibi kendisi olacağından, istediğini alabilirdi. En yüksek aylıkları verecek, böylece de rakiplerinin elinden en kilolu satıcı kadınları alacaktı. Böyle bir kadın nerede olsa, aynı doğru söylentiyi duyacaktı: Johann Schwer'in[*****] mağazasında aylıklar daha yüksektir. Mağaza sahibi de yanında çalıştırdığı her kadına, karısıymış gibi davranır. Bunu duyan kadınlar, başka erkeklere canın cehenneme deyip ona koşacaklardı. Mağazasında her şey bulunacaktı: kremler, kemik taraklar, saç fileleri, temiz mendiller, erkek şapkaları, köpek mamaları, siyah gözlükler, cep aynaları, kısacası her şey. Yalnız düğme satılmayacaktı. Vitrinlerde, üzerlerinde BURADA DÜĞME SATILMAZ yazılı panolar bulunacaktı.

Gezgin satıcı ise kilisede uyuşturucu madde arıyordu. Bu maddelerin yakınlığı, üzerinde uyuşturucu etki yaratıyordu. Sürekli olarak gizli bir paket buluyor, ama bu paketi gerçekten bulmadığını da biliyordu; bunu anlayacak denli akıllıydı.

Adamların üçü de konuşmuyordu.

Aralarında yalnızca Fischerin, giderek endişelendiğini açığa vuruyordu. Fischerle'nin başına bir şey gelmiş olmalıydı. Hâlâ görünürlerde yoktu ve küçücük bir insandı. Söz verdi mi, sözünü tutardı. Beş dakikada geleceğini söylemişti. Fischerin, o sabah gazetede okuduğu bir kaza haberi üzerine hemen Fischerle'yi düşünmüştü. Kazada iki lokomotif çarpışmıştı. Biri anında ölmüştü, bir diğeri de ağır yaralı olarak kaza yerinden kaldırılmıştı. Fischerin şimdi bakmaya gidecekti. O yasaklamış olmasaydı, giderdi. Büyük bir şef olduğu için, saldırıya uğramıştı hiç kuşkusuz Fischerle. Çok kazanıyor, kazandığı tüm parayı da üstünde taşıyordu. Fischerin'e göre o olağanüstü bir insandı. Cücenin düşmanlarını karısı kışkırtmıştı; çünkü kadın, kocasının artık kendisini istemediğini biliyordu. Çok yaşlıydı kocasına göre. Fischerle ondan bir boşansın, Cennetin Yıldızları'nda elini sallasa ellisini bulurdu. Kilisenin önü iğne atılsa yere düşmeyecek kadar kalabalıktı. Fischerle, ezilmişti, bir şeyin altında kalmıştı. Ne olursa olsun, gidip bakacaktı Fischerin. Ötekiler burada kalmalıydı. Fischerle bir yaratıcıydı. Fischerin, onun bakışlarından korkardı. Baktığı zaman kaçmak

ister, ama kaçamazdı, öteki üçü ne düşünürlerse düşünsünler, Fischerle şefleriydi. Onların da korkması gerekirdi. Fischerle şimdi tekerleklerin altında yatıyor olmalıydı. Kamburunu ezmişlerdi. Fischerle, satranç takımından olmuştu. Dünya şampiyonu olduğu için, takımım Theresianum'da aramaktaydı. Bu yüzden öfkelenip heyecanlanmıştı. Belki de hasta olacaktı. Fıscherin'in ona bakması gerekecekti. Kadın, sabah hemen bunu düşünmüştü. Gazeteler yazmıştı. Fischerle artık hiç gazete okumuyordu. Evet, Fischerin gidecekti şimdi, hemen gidecekti.

Kadın her tümceden sonra susuyor ve endişeyle alnını buruşturuyordu. Aşağı yukarı gezmiyor, kamburunu oynatıyor, aklına yeni birkaç sözcük geldiğinde, meslektaşlarının yanına gidip bunları yüksek sesle fısıldıyordu. Ötekilerin de kendisi gibi sıkıntılı olduklarını algılıyordu. Kör bile tek sözcük söylemiyordu, oysa keyfi yerinde olduğunda iyi konuşmasını becerirdi. Kadın, Fischerle'yi tek başına aramak istiyor, ötekiler de peşinden gelirler diye korkuyordu. “Hemen dönerim!” diye seslendi birkaç kez; uzaklaştıkça daha yüksek sesle bağırıyordu. Adamlar yerlerinden kımıldamadılar. Fischerin korkusuna karşın, mutluluktan uçacak gibiydi. Fischerle'yi bulacaktı. Fischerle, yaşadığı o korkunç felaketten sonra bir de kendi adamlarına sinirlenmemeliydi. Onlara, kendisini beklemelerini söylemişti.

Kadın, dikkati çekmemeye çalışarak kilisenin önündeki alana süzüldü. Köşeyi döneli çok olmuştu; hızlanacak yerde, zaten küçücük olan adımlarını ağırlaştırdı ve küçücük başını kramp geçirircesine döndürüp arkasına baktı. Satıcının, lağımcının ya da o düğme toplayıcının arkasından geldiklerini gördüğü takdirde, Fischerle'yi ezmiş olan lokomotif gibi, ansızın duracak ve: “Sadece bakıyordum,” diyecekti. Ancak arkasından gelenler geri döndükten sonra yerinden kımıldayacaktı. Kimi zaman biraz bekliyor, kilisenin arkasında bir pantolon görür gibi oluyor, sonra ortada böyle bir şey olmadığını anlayınca yine sessiz adımlarla ilerlemeye koyuluyordu. Bu kadar insanı çoktandır bir arada görmemişti. Bunların hepsi birer gazete alsalar, bir haftalık kazancını elde etmiş olurdu. Ama gazeteler, Cennetin Yıldızları'ndaydı ve Fıscherin'in şu anda gazeteleri düşünecek zamanı yoktu; şimdi Fischerle'nin emrinde çalışmaklaydı. Fischerle, günde 20 şilin, ödüyordu; firması büyük olduğu için, bu miktarı ödemeyi kendisi istemişti. Kadın, Fischerle'yi bulabilmek için saklandı;

olduğundan daha da küçüldü; Fischerle bir köşede, yerde yatıyor olmalıydı. Sesini duyuyordu. Peki ama, neden göremiyordu onu? Eliyle yerleri yokladı. “Bu kadar da küçük değil,” diye fısıldayarak başını salladı. Artık kalabalığın arasına karışmıştı; yere eğilmiş olduğu için, yalnızca kamburu görünüyordu. Bunca iri insanın arasında nasıl bulacaktı Fischerle’yi? Kalabalığın arasında eziliyordu; Fischerle’yi de eziyor olmalıydılar. Ezilmişti Fischerle, bırakmalıydılar onu! Soluk alamıyordu, ağzını açıp kapatıyordu, ölmek üzereydi!

Ansızın Fischerin’in hemen yanında biri: “Kambur!” diye bağırarak kamburuna vurdu, ötekiler de bağırmaya ve yumruk atmaya başladılar. Kalabalık, kadının üstüne saldırdı; burada yer elverişli olduğundan, daha güçlü yumruklar atılabiliyordu. Fischerin yere yuvarlandı. Yüzüstü yatıyor ve hiç kımıldamıyordu. Acımasızca dayak yemekteydi. Kamburuna vuralım derken, her yanına vuruyorlardı. Kitlenin tümü, bu noktaya yığılmaklaydı. Kamburun gerçek olduğundan kuşku duyulamazdı. Kille, tüm öfkesini bu kambura boşaltıyordu, Kadın, kendinde güç bulduğu zamanlar, Fischerle’nin yazgısından korkuyor ve: “O, dünyada sahip olduğum tek varlık” diye inliyordu. Sonra kendinden geçti.

Fischerle’nin durumu iyiydi. Kilisenin arkasında dört adamından üçünü buldu; Fischerin ise yoktu. “O nerede?” diye sorarak, elini göbeğinin hizasında tuttu; böylece kısa boylunun nerede olduğunu sormak istiyordu. Gezgin satıcı hemen: “Sıvıştı” diye yanıtladı, ayakta uyuyordu. “Kadın değil mi, şaşmamak gerek,” dedi Fischerle, “beklemesini bilmez, mutlaka işi vardır, parasını yitirmiştir, yıkılmıştır, bütün kadınlar sakat aslında!” Kör, yüzünde korkutucu bir ifadeyle: “Kadınlarıma laf söylemeyin, Bay Fischerle!” diye onun sözünü kesti. “Benim kadınlarım sakat değildir. Küfür etmeye kalkışmayın!” Bu sözlerin ardından neredeyse mağazasını da anlatmaya kalkışacaktı. Ama rakibine bakınca, aklı başına geldi. Yalnızca: “Benim mağazamda düğme satılması polisçe yasaklanmıştır!” demekle yetinerek sustu. Lağımcı: “Gitti,” diye homurdandı. Güçlükle verilebilen bu yanıt, henüz Fischerle’nin ilk sorusuna verilen bir yanıtlı.

Şefe gelince, yüzünü buruşturmuştu. Başı göğsüne doğru düştü ve sonuna dek açılan gözleri yaşlarla doldu. Çevresindekilere acı dolu bakışlarla bakıp hiçbir şey söylemedi. Sağ eliyle alnına vuracak yerde burnuna vurdu;

sonunda konuşmaya başladığında, çarpık bacakların da sesi gibi tir tir titremekleydi. “Baylar,” diye söze başladı ağlayarak, “yıkıldım. Ortağım beni” —sözünün burasına geldiğinde, bedeni bir isyan dalgasıyla sarsıldı— “aldattı. Biliyor muydunuz bunu? Ödemelerini durdurup, cebinde benim param olduğu halde polise gitti! İşte, lağımcı tanığımdır!” Susup sözlerinin onaylanmasını bekledi. Lağımcı başıyla onayladı onaylamasına, ama ancak birkaç dakika sonra. Bu birkaç dakika içerisinde büyük mağaza, içindeki doksan çalışanım da yıkıntıları altına gömerek çöktü. Kilise de çöktü; içinde uyuşturucu madde namına ne varsa ya da ne konulması öngörülmüşse, kiliseyle birlikte yitip gitti. Artık uykuyu düşünecek hal kalmamıştı. Yıkıntılar kaldırılırken, büyük mağazanın bodrumunda dev bir düğme deposu bulundu.

Fischerle, lağımcının başıyla onaylamasından sonra, konuşmasını sürdürdü. “Hepimiz yıkıma uğradık. Sizler işinizi yitirdiniz. Benim de yüreğim kan ağlıyor. Sizleri düşündüm. Bütün paramı yitirdim. Yasak işler çevirmekten ötürü, polis tarafından aranıyorum. Birkaç güne değin polisin arama celbi gelecek, kendiniz de göreceksiniz. Emin bir kaynaktan öğrendim bunu. Saklanmak zorundayım. Bir daha nerede ortaya çıkacağımı yalnız tanrı bilir. Belki de Amerika’ya giderim. Yol param olsaydı! Ama nasılsa bir yolunu bulurum kurtulmanın. Benim gibi bir satranç oyuncusu, hiçbir zaman her şeyini yitirmiş olamaz. Yalnızca sizler için korkuyorum. Polis, sizin canınıza okuyabilir. Böyle yataklık etme suçunun cezası iki yıl hapis. Düşünün, birine sırf arkadaşınız olduğu için yardım ediyorsunuz ve birden iki yıl hapis yatmak zorunda kalıyorsunuz; neden, çenenizi tutamadığınız için! Biliyor musunuz ne diyeceğim size? İsterseniz, yakanızı kurtarabilirsiniz hapisten! Aklınız varsa, ağzınızı açıp tek sözcük söylemezsiniz. Polis: ‘Fischerle nerede?’ diye sorar. ‘Bilmiyoruz,’ dersiniz. ‘Ama Fischerle’nin yanında çalışıyordunuz, değil mi?’ Bu soruyu da: ‘Yok böyle bir şey,’ diye yanıtlarsınız. ‘Peki ama, kulağımıza böyle söylentiler geldi!’ ‘İyi de, söylentilerin aslı yoktur biliyorsunuz!’ ‘Fischerle’yi son ne zaman gördünüz?’ ‘Cennetin Yıldızları’ndan çıkıp bir daha görünmediğinde, belki karısı tam olarak gününü biliyordur.’ Kesin tarih verirseniz, o zaman kötü bir izlenim yaratmış olursunuz. Kesin tarih vermezseniz, kadına sorarlar; bir kez de kocası için karakola gitmiş olur, zararı yok. ‘Siegfried Fischer ve Ortakları Firması ne iş yapardı?’ ‘Bunu

nereden bilelim, sayın baş komiserim?’ İnkâra başladıktan hemen sonra serbest bırakılırsınız. Ha, bakın aklıma çok parlak bir düşünce geldi! Böylesini eminim hiç duymamışsınızdır! Polise gitmenize de gerek yok! Hem hiç yok! Polis rahat bırakır sizi, sizden hiçbir şey istemez, yeryüzünde yaşadığınızı bile bilemez, polis için doğmamış sayılırsınız; bilmem nasıl anlatayım bunu? Nasıl olur böyle bir şey? Dilinizi tutarsanız olur! Kimseye, Cennetin Yıldızları’ndakilerden hiçbirine tek sözcük söylemezsiniz, olur biter! Sorarım size, o zaman benimle ilişkiniz bulunduğu gibi saçma bir fikre kim saplanabilir? Size olanaksız diyorum böyle bir şey, o zaman da yakanızı kurtardınız gitti demektir. O zaman sanki hiçbir şey olmamış gibi çalışmaya başlarsınız. Sen yine kapı kapı dolaşıp satıcılık yapmaya başlar ve uyumazsın, sen de karına aylığının dörtte üçünü verip pislik temizlersin; lağımcının da yararlı bir işlevi vardır, bütün pislikler birikip kalırsa, ne olur milyonluk bir kentin hali? Sen de yeniden dilenciliğe çıkarsın, bir köpeğin ve kara gözlüklerin var nasıl olsa. Biri kalkıp sana bir düğme verirse, hiç bakmazsın; düğme vermeyen olursa, o zaman dönüp bakarsın. Düğmeler felaketindir, dikkat et, yoksa birinin canına kıymaya da kalkabilirsin! İşte böyle, dediğim gibi davranmalısınız; hiçbir şeye sahip değilim ama, sizin iyiliğiniz için söylüyorum bunları. Öğütlerimin değeri olan altın, cebimde olabilsin isterdim! Ama sizleri sevdiğim için, bedava veriyorum öğütlerimi!”

Heyecanlanan ve duygulanan Fischerle, pantolon ceplerini karıştırdı. Uğradığı yıkımdan ötürü duyduğu acı, uçup gitmişti; çok hararetli konuşmuş olduğu için, başlarına gelen felaketin kendisini ilgilendiren bölümünü unutmuştu. Bir iyilik perisi kesilmişti şimdi; arkadaşlarının yazgısıyla kendininkinden daha çok ilgileniyordu. Karıştırdığı ceplerinin ne denli boş olduğunu biliyordu. Sol cebinin delinmiş olan astarım dışarı çevirdi; sağ cebinde ise hayretle bir şilin ve bir düğme buldu. İkisini de ortaya çıkardı; bir kez başladıktan sonra, sonuna dek gitmekti yakışık alan. Çatlak sesiyle ve büyük bir coşkuyla: “Son şilinimi de sizinle paylaşacağım!” dedi. “Dört memur artı bir şef, beş kişi eder. Herkese yirmi Groschen düşer. Bu bir şilin benim olduğundan, Fischerin’in payını şimdilik ben saklayacağım. Belki rastlarım kendisine. Bu parayı kim bozar?” Kimsede bir şilinlik bozuk para bulunmadığından, karmaşık hesaplar yapıldıktan sonra bölüşme, hiç olmazsa kısmen gerçekleştirilebildi. Satıcı,

şilini alıp altmış ‘Groschen geri verdi. Buna karşılık karısına götürecek parası, dolayısıyla da bozukluğu olmayan lağımcıya yirmi Groschen borçlu kaldı. Satıcının verdiği bozuk paradan kör kendi payını, Fischerle de kendisinin ve kadının payını aldılar. “Tabii, gülmek kolay sizin için,” dedi Fischerle; tek gülen, kendisiydi. “Bu parayla ben, olsa olsa bir çuvala girip saklanabilirim. Size gelince, hepinizin işi gücü var, zengin insanlar sayılırsınız! Bense tutkuları olan bir adamım, ne yapayım? Cennetin Yıldızları’nda herkesin, şöyle demesini isterim arkamdan: Fischerle ortadan yok oldu, ama soylu bir insandı doğrusu!”

Gezgin satıcı: “Böyle bir satranç şampiyonunu bir daha nereden buluruz?” diye yakındı, “Şimdi ben, tek şampiyon olarak kaldım, kâğıt oyununda şampiyonu” Cebindeki ağır bir şilin, hafifçe dans etti. Kör, hiç kımıldamadan duruyordu; gözlerini alışkanlığın etkisiyle kapatmıştı; elini de, yine alışkanlığın etkisiyle, öne uzatıp açmıştı. Payına düşen iki madeni para, tıpkı yeni efendileri gibi ağır ve donuk bir ifadeyle, avucunda durmaktaydı. Fischerle güldü: “Demek bir şampiyon daha, kâğıt oyunlarında şampiyon!” Bir dünya satranç şampiyonunun böyle kişilerle konuşmasını tuhaf buluyordu: ailesi olan bir lağımcı, uyku nedir bilmeyen bir satıcı, düğmelerden ötürü canına kıymaya kalkan bir adam, öne doğru uzanmış, açık duran eli görünce, hemen düğmeyi bu elin avucuna bırakıp katıla katıla güldü. “Hepiniz hoşça kalın!” dedi çatlak sesiyle, “Ve aklınızı başınıza toplayın, dostlarını, aklınızı başınıza toplayın!” Kör gözlerini açınca, düğmeyi gördü; bir şey algılamış, bakıp kendini algıladığının doğru olmadığına inandırmak istemişti. Büyük bir korkuyla, Fischerle’nin arkasından baktı. Fischerle de dönüp seslendi: “Daha iyi bir dünyada, öbür dünyada buluşmak üzere, dostum, üzülme fazla!” Sonra adımlarını hızlandırdı; hiç belli olmazdı kör, bu şakayı kötüye alabilirdi. Bir yan sokağa girdiğinde durup bir süre bütün insanların aptal oluşlarına güldü. Bir binanın kapı girintisine girip, ellerini kamburunun altında kavuşturdu, sağına ve soluna doğru eğildi. Burnu akıyor, madeni paralar şıkırdıyor, kamburu ağrıyordu; yaşamı boyunca bu denli güldüğünü anımsamıyordu; gülmesinin bir çeyrek sürdüğü kuşkusuzdu. Yola koyulmazdan önce burnunu duvara sildi, koltuk altlarına soktu ve her birini kokladı. Sermayesi, bu koltuk altlarındaydı.

Birkaç sokak ilerlemişti ki, işinde uğradığı büyük kayıplardan ötürü

üzüntüye kapıldı. Yıkım demek biraz abartma olurdu gerçi, ama 2000 şilin bir servet demekti; bu miktar, kitap işinde yitirilmişti. Polisin varlığının hiçbir işlevi yoktu, iş yaşamım kesintiye uğratıyordu, o kadar. Birkaç kuruş aylık alan, hiçbir sermayesi bulunmayan, görevi salt dikkat etmek olan zavallı bir polis memuru, büyük bir firmanın uğraştığı türden işlerden ne anlardı? Örneğin o, yani Fischerle, yerlerde sürtünmekten çekinmiyor ve ona borçlu olan bir ortağın öfkeyle yere fırlatmış olduğu parayı kendisi kaldırıyordu. Belki arada bir tekme yiyordu ama, aldırmıyordu. Bütün düşündüğü, çevresindeki ayakları, bir, iki, dört ayağı, tüm ayakları nasıl iteceğiydi, kendisine, yani şefe düşüyordu bu işi yapmak. Para, kirli ve buruşuktu, basımdan yeni çıkmış değildi; uygar bir insan utanırdı böyle bir parayı tutmaktan — ama Fischerle alıyordu bu parayı. Adamları vardı hiç kuşkusuz, hem de dört tane birden; sekiz kişi de çalıştırabilirdi yanında — on altı kişi çalıştırmazdı— ve yine hiç kuşkusuz adamlarını gönderip, “Çocuklar, kaldırın yerden şu pis parayı!” buyruğunu verebilirdi. Gelgelelim göze alamazdı böyle tehlikeyi. İnsanlar çalmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı; kafalarını dolduran tek düşünce, çalmaktı ve her biri birkaç kuruşu gizleyebildiği için, bu alanda kendini büyük bir sanatçı olarak görüyordu. Şef dediğin ise ancak yalnızca kendine güvenebiliyorsa şef olabilirdi. Bu da bir riziko olarak nitelendirilebilirdi. On sekiz adet yüzlük güzel banknotu yerden kaldırmıştı; geriye yalnızca ikisi kalmıştı; onlar da neredeyse cebinde sayılırdı; tam ter döküp kendi kendine, ne geçecek elime bütün bu işten, diye düşünürken, polis çıkagelmişti, en olmayacak anda. Fischerle, ölesiye korkmuştu, polis görmeye dayanamıyordu. Parayı, ortağının cebine sokmuştu; para, bu ortağının ona, Fischerle’ye borçlu olduğu paraydı. Evet, Fischerle bunu ortağının cebine soktuktan sonra kaçmıştı. Peki polis ne yapmıştı? Parayı kendi için alıkoymuştu. Aslında polis, parayı ortağında bırakabilirdi; belki daha iyi günler gelir ve o zaman Fischerle, parasını ortağından alabilirdi; ama hayır, polis deli diye nitelendirmişti Kien’i. Bu denli çok parası ve bu denli kıt aklı olan biri saldırıya uğrayıp soyulur, bu da başa dertler açar demişti. Zaten yeterince işimiz var, o halde iyisi mi parayı kendimiz için alıkoyalım; öyle de yapmışlardı. Polis hırsızlık yaparken, insandan dürüst olması nasıl beklenebilirdi?

Fischerle öfke içinde yürürken, yanından geçtiği bir polis bakışlarını ona

dikti. Fischerle, polisten epey uzaklaştıktan sonra ona duyduğu nefreti açığa vurdu. Ya bu hırsızlar Amerika'ya gitmesine izin vermezlerse! Bur bu eksikli! Fischerle —yolculuğa çıkmazdan önce— yaptıkları hırsızlıktan ötürü polislerden öç almaya karar verdi. Ona kalsa, hepsini can acısından bağırana dek çimdiklemek isterdi. Çalınan parayı aralarında paylaştıklarından emindi. Diyelim iki bin polis vardı; o zaman adam başına bir şilin düşüyordu. İçlerinden biri de çıkıp: Hayır! Bu çalınmış paradır, onun için elimi süremem!" demiyordu, oysa polisten böyle yapması beklenirdi. Bu yüzden tümü de ayın derecede suçluydu ve hiçbiri, Fischerle'nin çimdiklerinden kurtulamadı.

"Ama bu çimdiklerin canlarını acıttığını sanma ha!" dedi ansızın Fischerle yüksek sesle. "Çünkü sen buradasın, onlar ise uzakta. Attığın çimdikleri hissetmezler!" Fischerle yolculuğu için düşünmüş olduğu girişimlerde bulunacak yerde, öfkeyle saatler boyu nereye gideceğini bilmeksizin kentte dolaştı ve polisi cezalandırabilmek için bir çare aradı. Başka zamanlar en önemsiz amaçlarını gerçekleştirmek için bile hemen bir plan gelirdi aklına; şimdi ise gerçekten çaresizdi; bu yüzden giderek en sert istemlerinden vazgeçmeye başlamıştı. Herhangi bir biçimde öç alabildiği takdirde, artık paradan bile vazgeçmeye hazırdı, özveride bulunduğu para, tam iki bin şilindi! Artık istemiyordu bu parayı, bir bağış olarak kabul etmiyordu, yeter ki biri de bu parayı polisin cebinden alsın! Öğlen vakti geçmiş, Fischerle içindeki nefretten ötürü açlık duymamıştı; tam hu sırada gözü bir binanın üstündeki iki tabelaya takıldı. Bi-rinde: *DR. ERNST FUNK, kadın doktoru*, yazılıydı. Onun hemen altındaki ikinci tabelada ise *DR. MAXIMILIAN BÜCHER, sinir hastalıkları uzmanı*, yazısı okunuyordu. "Deli kanların tüm gereksinmeleri karşılanmış" diye düşünürken, aklına Kien'in Paris'teki erkek kardeşi geldi; adam, kadın doktoru olarak bir servet kazandıktan sonra, ruh doktoru olarak çalışmaya başlamıştı. Fischerle, üstüne bu ünlü profesörün adresini yazmış olduğu kâğıdı aradı; kâğıt gerçekten de ceketinin cebindeydi. Tavsiye mektubu da yanındaydı; ama bunu kullanabilmek için önce Paris'e gitmesi gerekiyordu. Oysa Paris uzaktı ve polis aradan geçecek zaman içeninde parayı içkiye yatırıp bilirmiş olurdu. Kien'in kardeşine kendi bir mektup yazıp, kendi adıyla imzalasa, bu kez Paris'teki soylu bey: "Fischerle mi? Kim bu Fischerle?" diyecek ve hiç gelmeyecekti. Çünkü zengindi ve son derece gururlu bir insandı.

Profesörlükle serveti kendinde birleştiren birine nasıl davranılacağını iyi bilmek gerekirdi. Böyle bir olay, günlük yaşamın ölçülerine göre değil, satrancın ölçülerine göre çözümlenebilirdi. Profesör satrançtan anlıyor mu, bu bilinse, o zaman mektubun altına “Fischerle, dünya satranç şampiyonu” diye bir imza da konabilirdi. Ama profesör gibi bir insan, inanmayabilirdi. İki aya değin, Capablanca’yı karınca gibi ezdikten sonra, Fischerle, dünyadaki bütün ünlülere şöyle bir telgraf yollayacaktı: “Yeni satranç şampiyonu Siegfried Fischer, en derin saygılarını sunar.” O zaman hiçbir kuşku söz konusu olmayacaktı; durumu herkes bilecekti; zengin profesörler de dahil olmak üzere, herkes eğilip selam verecekti; inanmayanlar ise hakaret suçundan yargıç önüne çıkacaklardı; ve Fischerle, gerçek bir telgraf çekebilmeyi yaşamı boyunca istemişti.

Öcünü almayı böyle gerçekleştirdi. Önüne çıkan ilk postaneye girip üç telgraf kâğıdı istedi, çabuk olsundu lütfen, işi aceleydi. Telgraf kâğıtlarına yabancı değildi. Daha önce de satın almıştı bu kâğıtlardan, fiyatları ucuzdu; üstlerine koca koca harfleriyle, o günkü dünya şampiyonu kimse, ona hitaben alaylı ve meydan okumayı içeren satırlar yazmıştı. “Sizden nefret ediyorum. Bir kambur.” ya da “Kendine güveniyorsan, benimle karşılaş, sakat herif!” gibi görkemli metinlerini Cennetin Yıldızları’nda okur ve kendilerinden hiçbir yanıt gelmeyen dünya şampiyonlarının korkaklıklarından yakınırdı. Söylediklerinin çoğuna inanırlardı ama, telgraflarına inanmazlardı; çünkü parası, o telgraflardan birini bile yollayamayacak denli azdı: bu yüzden belki de adresi unutmuş, ya da yanlış yazmış olabileceğini söyleyerek onunla alay ederlerdi. İyi yürekli bir Katolik, kendisi cennete gider gitmez Havari Petrus’un Fischerle için biriktirdiği mektupları dünyaya atacağına söz vermişti. Fischerle: “Şimdi ne denli sahici bir telgraf gönderdiğimi bir bilseler!” diye düşünerek, o zavallıların kendisine yapmaya cesaret ettikleri şakalara güldü. Neydi o zamanlar? Cennetin Yıldızları adlı batakhanenin sürekli müşterisi? Peki ya şimdi neydi? Şimdi bir profesöre telgraf çekiyordu. İş, doğru sözcükleri bulmaya kalmıştı. Kendi adım saklamayı daha uygun buldu. Şöyle yazdı: “Kardeşiniz keçileri kaçırdı. Bir aile dostu.” Böylece ilk telgraf kâğıdının metni, iyi oturmuştu. Sorun, keçileri kaçındı deyiminin bir ruh doktorunu etkileyip etkilemeyeceğiydi. Doktor bu olayın her gün yaşadığından “Herhalde o denli önemli değildir” diye düşünecek ve aile dostunun yine

telgraf çekmesini bekleyecekti. Oysa Fischerle'nin ne sokağa atacak parası vardı, ne telgrafa verdiği para çalıntı paraydı, ne de bu denli uzun bekleyebilirdi. Bir aile dostunu bir yana bıraktı, aşırı bağlılık kokuyordu ve alıcısında aşırı beklentiler uyandırabilirdi; "keçileri kaçırdı" deyimini "toptan" sözcüğüyle güçlendirdi. Şimdi ikinci telgraf kâğıdında: "Kardeşiniz keçileri toptan kaçırdı." yazılıydı. Peki ya imza? Toplumda belli bir yeri olan insan, imzasız telgraf karşısında bir tepki göstermezdi. İtiraflar, şantajlar ve buna benzer uğraşlar vardı; emekli bir kadın doktoru da bilirdi bütün bunları. Fischerle'nin elinde bir telgraf kâğıdı daha kalmıştı; boşa harcanan öteki iki kâğıttan ötürü öfkelendi ve üçüncü kâğıda düşünceli, düşünceli: "Keçileri toptan kaçırdım" diye yazdı. Okuyunca, metne hayran kaldı. Bir insan kendisi için böyle yazdığı takdirde, ona inanmak gerekirdi, çünkü kim yazabilirdi kendisi için böyle bir şeyi? Fischerle "Kardeşin" diye imzaladıktan sonra, elindeki kâğıtla birlikte telgraf memuruna gitti.

Kötü bir adam olan telgraf memuru, olumsuz anlamla başını salladı. Ciidi olamazdı bu telgraf, şakadan ise anlamazdı. "Almak zorundasınız!" diye direndi Fischerle, "Bu görev yüzünden size mi aylık veriyorlar, bana mı?" Ansızın kendilerinden kuşkulanılan insanların telgraflarının alınmadığından korkmaya başlamıştı. Nereden tanıyordu onu memur? Cennetin Yıldızları'ndan tanımadığı kesindi; telgraf kâğıtlarını ise hep başka yerden almıştı.

Adam: "Bundan bir anlam çıkmıyor!" diyerek telgrafı geri verdi. Önünde kambur bir cücenin bulunuşundan cesaretlenmişti. "Aklı başında bir insan yazmaz böyle şey."

"İşte üstüne bastınız!" diye bağırdı Fischerle, "O yüzden kardeşime telgraf çekiyorum. Gelip beni alsın! Ben deliyim!" Memur azarlarcasına: "Siz yolunuza gitsenize, bayım!" dedi; tükürür gibi çıkmıştı bu sözler ağzından.

Biri kendi doğal postu olmak üzere, sırtında iki kürk bulunan ve Fischerle'nin arkasında bekleyen şişman bir adam, zaman yitirilmesine öfkelenerek cüceyi bir yana itti; telgraf memurunu üst makamlara şikâyet etmekle korkutarak, konuşmasını —her sözcüğünün ardından dolu bir cüzdanın kokusu geliyordu— şu tümceyle tamamladı: "Bir telgrafı geri çevirmek hakkına sahip değilsiniz, anladınız mı? Siz sahip değilsiniz böyle

bir hakka!”

Memur sustu; akıllı hareket etmek hakkını yutarak görevini yaptı. Fischerle, adama bir Groschen eksik verdi. Ona acelesi olduğundan değil, ama ilkelerine bağlı kalmak için yardım etmiş olan şişman bey, yaptığı yanlışlık konusunda cücenin dikkatini çekti. Fischerle: “Sahi mi?” diyerek postaneden çıktı. Dışarda, telgrafının yaptığı hile yüzünden gönderilmeyebileceğini düşündü. “Bütün bunlar birkaç kuruş için mi Fischerle?” dedi kendi kendini suçlarcasına, “Oysa telgraf, eksik verdiğin miktarın 267 katına mal oldu sana!” Geri döndü; şişman beyden nazikçe özür diledi; onu yanlış anlamıştı, iyi duyamıyordu, sağ kulağı keçileri kaçırmıştı. Karşısındakinin cüzdanına hiç olmazsa düşüncelerinde biraz daha yaklaşabilmek için, biraz daha konuştu. O anda sırtında iki kürk bulunan kimselerle yaşamış olduğu kötü deneyimleri anımsadı; tam zamanında anımsamıştı. Bu gibileri, kendilerine dokundurtmazlar ve insanı, daha bir şey elde edebilmesine meydan kalmadan polise teslim ederlerdi. Fischerle, eksik kalan parayı ödedi, cömertçe bir selam verip postaneden çıktı. Artık öcü yola çıkmış olduğundan, cüzdandan vazgeçmişti. Kendine sahte bir pasaport sağlamak için. Cennetin Yıldızları’nın yakının ama onun düzeyinin çok altında bir lokale gitti. Bu pavyonun adı Şebeğin Yeri‘ydi; müşterilerinin ne denli insanlıktan uzak kişiler olduğunu anlatmak için, bu hayvansı ad bile yeterliydi. Burada herkes sabıkalıydı. Lağımcı gibi, bir işi ve iyi bir şöhreti olan adam, Şebeğin Yeri’ne gelmiyordu örneğin. Cennetin Yıldızları’nda anlattığına göre, karısı kokusundan Şebeğin Yeri’ne gittiğini anlasa, ondan hemen boşanırdı. Burada ne bir emekli kadın, ne de herkesi yenen bir satranç şampiyonu vardı. Bazen biri, bazen bir başkası kazanırdı. İnsanı zafere götüren zekâ, burada yoktu. Pavyon, bir bodrumdaydı; kapıya varmak için önce sekiz basamak inmek gerekiyordu. Kırık camın bir bölümü kâğıtla örtülmüştü. Duvarlarda açık saçık kadın resimleri asılıydı. Cennetin Yıldızlan’nın sahibi, temiz bir adı olan pavyonunda böyle bir şeye asla izin vermezdi. Masaların üstleri tahtadandı; mermerler zamanla çalınmıştı. Pavyonun şimdi ölmüş olan işletmecisi, düzenli geliri bulunanlardan oluşma bir müşteri kitlesi toplamak için çaba harcamıştı. Getireceği iyi bir müşteri karşılığında her kadına parasız bir fincan kahve söz vermişti. Yine o sıralarda güzel bir tabela yapılmış ve pavyonun adını *Değişiklik* olarak değiştirmişti Karısı, tabelada yazılı olanın kendisi için de

geçerli olduğunu söyleyerek, sürekli erkek değiştirmişti. Adamcağız, karısına duyduğu aşkın yol açtığı acıya bir de kör barsağıyla işlerin kötü olması eklenince, ölüp gitmişti. O ölür ölmez karısı; “Ben şebeği yeğlerim,” demişti. Yine eski tabelayı asmış, böylece pavyonun kazandığı bir avuç iyi ün de yitip gitmişti. Kadın, bedava kahve âdetini kaldırmıştı; o zamandan beri de kendine biraz olsun değer veren hiçbir hanım lokale adım atmaz olmuştu. Kimler gelmiyordu ki buraya! Sahte pasaport düzenleyenler, berduşlar, kentin dışına sürülenler, hakkında tutuklama emri bulunanlar, ayaktakımından olan Yahudiler ve ayrıca tehlikeli bir sürü tip. Cennetin Yıldızları’na zaman zaman polisin geldiği olurdu; buraya ise polisin adım atmaya cesaret ettiği görülmemişti. Kendini Şebeğin Yeri’nin sahibinin yanında güvenlik altında hisseden bir soyguncunun tutuklanabilmesi için tam sekiz dedektifin görevlendirilmesi gerekmişti. İşte böyle bir yerdi bu pavyon. Normal bir pezevenk, burada yaşamından emin olamazdı. Yalnızca ağır suç işlemiş olanlara saygı gösterilirdi. Sakatlar ve zeki olsunlar ya da olmasınlar, burada fark etmezdi. Buranın insanları kendileri aptal olduklarından, bu tür ayrımların bilincine varamazlardı. Cennetin Yıldızları, Şebeğin Yeri ile hiçbir ilişki kurmuyordu. Şebeğin Yeri’ndekilerin gelmesine izin verildiğinde en güzel masa mermerleri çalınıyordu. Cennetin Yıldızları’ndaki resimli dergiler, ancak buranın tüm müşterilerince okunduktan sonra Şebeğin Yeri’nin sahibinin eline geçiyordu.

Fisherle, Cennetin Yıldızları’ndan bıkmış olduğunu yadsımıyordu; ama buranın yanında Cennetin Yıldızları, bir pırlantaydı. Şebeğin Yeri’ne girdiğinde, çevrelerine korku saçan birkaç adam ona doğru atıldılar. Çevresini alıp gururla alkışlayarak, bu beklenmedik ziyaretten duydukları sevinci belirttiler. Pavyonun sahibi o sırada yoktu, yoksa o da sevinecekti hiç kuşkusuz. Adamlar, Fischerle’nin Cennetin Yıldızları’ndan çıkıp buraya geldiğini sanıyorlardı. Cennetin Yıldızları’na, kadınlarca kutsanmış bu yere onların girmeleri yasaktı. Fischerle’ye ondan bundan haber sordular. Fischerle de elinden geldiğince hızlı bir tempoyla yalanları birbiri ardına sıraladı. Kendini beğenmiş davranmaktan kaçınarak, neşeli göründü; sahte pasaport için düşük bir fiyat ödemek istiyordu. Sorununu da hemen açmadı; aksini yaptığı takdirde fiyat yükselirdi. Çevresindekiler, onun Fischerle olduğundan iyice emin olduktan sonra, biraz daha alkışladılar, insanı kendi düşüncelerinin doğruluğuna en iyi inandıran araç, yine kendi alkışlarıdır.

Oturmasını söylediler ona; bir kez gelmişken, artık kalmalıydı. Bu denli soylu bir cüceyi hemen bırakmazlardı. Cennetin Yıldızları'nın tavanı hâlâ duruyor muydu, yoksa çökmüş müydü? İnsan yaşamı bakımından tehlikeli olan o pavyona artık kimse gitmeye cesaret edemiyordu. Polis, pavyonun bir an önce onarılmasını sağlamalıydı! Üstelik oraya giden bunca kadın vardı — tavan çöktüğü takdirde, nasıl kurtarırlardı canlarını?

Çevresindekiler Fischerle'ye bu meseleyi ele almasını öğütlerlerken, birinin cücenin önüne koymuş olduğu kahvenin içine bir parça kireç düştü. Fischerle kahvesini içerken, bir yandan da vaktinin bu denli az oluşuna üzüldüğünü söyledi. Veda etmek için gelmişti. Tokyo'daki Satranç Federasyonu, ona satranç öğretmenliği önermişti. "Tokyo, Japonya'dadır. Öbür gün yola çıkıyorum. Yolculuk altı ay sürüyor. Yani benim için bu denli uzun sürüyor. Her kentte bir turnuvaya katılıyorum. Böylece de yolculuk bedavaya gelmiş oluyor. Gerçi yol param karşılanıyor, ama parayı hana ancak Tokyo'ya vardığımda ödüyorlar. Japonlar, kuşkucu insanlar. Parayı önceden verirsek gelmez, olduğu yerde kalır diyorlar. Ben yapmam böyle şey hiç kuşkusuz, ama onlar da kötü deneyimler yaşamışlar bugüne dek. Kötü deneyimlerin etkisiyle ise kimse başa çıkamaz. Mektupta şöyle yazmışlar: 'Çok sayın üstadımız, size olan güvenimiz sonsuz. Ama bizim paramız haram para mı? Hayır!' "

Çevresindeki adamlar mektubu görmek istediler. Fischerle ise özür diledi. Polisin elindeydi mektup. Poliste, çok sayıda sabıkasının bulunmasına karşın, pasaport vereceklerine söz vermişlerdi. Ülkesinin adını bir satranç tahtasının üstünde ta Japonya'ya değin götürdüğü için, onunla övünüyorlardı.

"Öbür gün yola çıkmak istiyorsun demek!" Konuşan, altı kişiydi; ama ötekiler de aynı şeyi düşünmekteydiler. Cennetin Yıldızları'ndan gelmesine karşın, saflığından ötürü acıdıklarından, ona sen diyorlardı. "Polisten bir bok alamazsın. Dokuz yılımı kodesle geçirdiğimden ne kadar eminsem, bundan da o kadar eminim," dedi içlerinden biri "Üstelik kaçmaya teşebbüs etme suçundan bir de içeri tıkarlar!" "Sonunda da sabıkalarını Japonya'ya yazarlar!"

Fischerle'nin gözleri yaşlarla dolmuştu. Kahve fincanını bırakıp hıçkırmaya başladı. "Bıçaklayacağım o haydutları!" dediği duyuluyordu hıçkırıklar

arasında, “Hepsini bıçaklayacağım!” Dört bir yandan acıdılar haline; sürüyle deneyim ve düşünce dile getirildi. Ünlü bir sahte pasaport düzenleyicisine göre bir kurtuluş çaresi vardı, o çare de kendisiydi Fischerle yarım bir insan olduğundan, yarı fiyat ödesin yeterdi cücenin üzüntüsünü paylaştığını bu şakayla gösterdi. O ana dek kimse acıdığını açıkça ortaya koyan bir sözcük söylememişti. Fischerle, gözyaşları içinde gülümsedi. “Ünlü olduğunu biliyorum.” dedi, “ama Japonya’ya dek götürebilecek bir pasaport yapmadın bugüne dek, öyle değil mi?”

Takma adı “Pasaport Aşçısı” olan sahtekâr, gür saçlı, kapkara tenli ve uğraşında başarısızlığa uğramış bir ressamdı; sanatçılık döneminden kalma burnu büyüklüğü, henüz varlığını korumaktaydı; adım öfkeyle yerinden doğruldu ve dişlerinin arasından konuştu:

“Benim pasaportlarım, Amerika’ya dek götürür insanı!”

Fischerle, nazik bir ifadeyle, Amerika’nın Japonya demek olmadığını söyledi. Nihayet kendisi de bir deney tavşanı değildi Japonya sınırında ansızın yakalanıp hapse atılabilirdi. Japon hapishanelerini hiç, hem de hiç merak etmiyordu. Çevresindekiler yatıştırıcı sözler söyledilerse de, de, Fischerle direndi. Adamlar, inandırıcı tanıtlar getirmeye çalıştılar. Pasaport Aşçısı’nın kendisi birkaç kez yatmıştı hapiste, ama müşterilerinden hapse giren olmamıştı bugüne dek; müşterilerin işine işte böyle özen gösterirdi. Sanatını uygulamak söz konusu olduğunda, gücünün sona dek çalışırdı. Çalışırken hapsederdi kendini! Bu çalışmadan o denli yorgun düşüyordu ki, her pasaporttan sonra uyumak gereksinimi duyuyordu. Seri üretim diye bir şey söz konusu değildi onun açısından. Her parça üzerinde ayrı çalışırdı. Çalışırken onu seyretmeye kalkışan olursa, kıçına tekmeyi yerdi. Fischerle bütün bunları yadsımadı ama direnişinden de vazgeçmedi. Ayrıca tek kuruş parası da yoktu. Bu nedenle bütün bu konuşulanlar boşunaydı. Pasaport Aşçısı, kullanacağına söz verdiği takdirde, ona birinci sınıf bir pasaportu armağan olarak vereceğini söyledi. Buna karşılık Fischerle de Japonya’da onun bu usta işi çalışmasının reklamım yapar, böylece de ona olan borcunu ödemiş olurdu. Fischerle, teşekkür etti; ama kendisi, bu tür şakalara cesaret edemeyecek kadar küçük yapılıydı; onlar dev gibi güçlüydüler, *kendisi* ise yaşlı bir kadın kadar zayıftı. Bundan ötürü bir başkasının kendini ateşe atması, daha yerinde olurdu. Fischerle’ye iki kahve daha ikram ettiler.

Pasaport Aşçısı, ter ter tepiniyordu. Fischerle izin vermek zorundaydı bu pasaportu yapmasına, yoksa hiç gözünün yaşına bakmaz, öldürürdü onu! Çevredekiler, geçici olarak adamı yatıştırmayı başardılar; onlar da öfkelenmişlerdi ve adama hak veriyorlardı. Görüşmeler tam bir saat sürdü. Pasaport Aşçısı, arkadaşlarını sırayla bir köşeye çekip hepsine tatlı paralar vaat etti. Bunun üzerine adamların da sabrı taştı. Kaba bir ifadeyle Fischerle’ye kendisini tutukladıklarını ve ancak bir koşulu yerine getirdiği takdirde serbest bırakabileceklerini söylediler. Bu koşul, Fischerle’nin verilecek olan bir sahte pasaportu alması ve kullanmasıydı; parası olmadığı için, bu pasaportu bedava alabilecekti. Fischerle, kaba güce boyun eğdi. Bununla birlikte daha uzun süre sızlandı. Güçlü kuvvetli iki genç, Fischerle’yi alıp fotoğrafçıya götürdüler. Pasaport Aşçısı’nın hesabına resmi çekildi. Kımıldasa, hali körü olacaktı. Onun için kılını bile kıpırdatmadı. Yanındakiler, filmin banyo ve kopyası bitene dek beklediler.

Geri döndüklerinde, Pasaport Aşçısı kendini hapsetmişti bile. Artık rahatsız edilmesi yasaktı. En yakın arkadaşı, henüz ıslak olan resimleri ona kapının aralığından uzattı. Adam, deli gibi çalışıyordu. Saçlarından masaya damlayan ter, pasaportun temizliğini tehlikeye sokuyordu. Ama adam, ustaca baş hareketleriyle bu tehlikeyi önlüyordu. İmzalarla uğraşmak ise onun için gerçek bir mutluluk kaynağıydı. Yüksek düzeydeki tüm polis yetkililerinin elinden çıkma, resmiyet kokan akıcı çizgiler ve kılı kırk yarma belirtisi köşeli harfler. Pasaport Aşçısı’nın emrindeydi. Yarattığı imzaların her biri birer başyapıt düzeyindeydi. Bu imzalardaki dönüş noktalarına, gövdesinin ateşli devinimleriyle eşlik ediyordu. Bir şarkının ezgisi eşliğinde de şu sözcükleri mırıldanıyordu: “Ne kadar da özgün! Ne kadar da özgün! Görülmedi böylesi bugüne dek!”

Bir imzayı taklit etmeyi, bu imzayı kendisi bile gerçek sanacak denli iyi başardığından, o pasaportu hemen bir anı olarak saklar, pasaportu ısmarlamış olan ve o anda gerçekte yanında bulunmayan kişiyi tasarımında hemen çalıştığı kabineye sürükleyerek, ondan çok sevdiği şu sözle özür dilerdi: “Kişinin en yakını, yine kendisidir.” Bu türden örnek ve başyapıt niteliğindeki pasaportlardan delinde birkaç düzine vardı. Bunlar, küçük bir bavula yerleştirilmişti. İşleri kötü gittiğinde, koleksiyonuyla birlikte başka kentlere yolculuğa çıkardı. Yapıtlarını oralarda sergilerdi. Aynı sanatın kıdemlileri, rakipleri ve öğrenciler, bunları gördüklerinde kendi

beceriksizliklerinden ötürü kıpkırmızı kesilirlerdi. Zor vakalar Pasaport Aşçısı'na, hiçbir karşılık beklemeksizin yollanırdı. Bu iş karşılığında bir yüzde istemek, kendini öldürmekle eşanlamlıydı. Pasaport Aşçısı, en güçlü ve en saygın suçlularla arkadaştı; bunların her biri kendi alanında birer kraldı, birlikte ise Şebeğin Yeri'nin müşteri kitlesini oluşturuyorlardı. Pasaport Aşçısı'nın düzensizliğinin de bir sınırı vardı; koleksiyonundaki pasaportların içine dikdörtgen biçiminde, küçük kâğıtlar koyardı; bu kâğıtların üzerinde şunlar yazılıydı: "Bunun sahibi, Amerika'da dolar üstüne dolar kazanmaktadır", "Sahibi elmas ülkesi Güney Amerika'dan selamlarını yollar." "Sahibi, inci avcılığıyla zengin oldu. Yaşasın Pasaport Aşçısı!" "Neden siz de arkamdan Mekke'ye gelmiyorsunuz? Buralarda Müslüman dünyası parayı sokaklara saçıyor. Allah büyüktür!" Pasaport Aşçısı, bu alıntıları, etkisinden en derin uykularında bile kurtulamadığı sayısız takdir ve teşekkür yazılarından alıyordu. Yazıların kendisi, başkalarına gösterilemeyecek denli değerliydi; bundan ötürü içerikleriyle yetinmek gerekiyordu; gerçekler kendi kendini yeterince dile getiriyordu. Bu nedenle Pasaport Aşçısı, tamamladığı her belgenin ardından birkaç kadeh rom içer, alev alev yanan başını masaya koyar, parmaklarını gür saçlarının arasında gezdirirken, bir yandan da belgeyi ısmarlamış olan müşterisinin geleceğini ve yapacaklarını düşlerdi. Ne yaptığını ona yazan henüz olmamıştı; ama o, müşterilerinin yazmaya kalksalar neler yazabileceklerini düşlerinden bilir ve onların yazgılarını reklam amaçları için kullanırdı. Fischerle için çalışırken, yaptığı pasaportun Japonya'da uyandıracağı hayranlığı düşünüyordu. Bu ülke yeniydi heniz kendisi için, bu kadar ileri gittiği, daha olmamıştı. Eli değmişken, iki kopya yapmıştı. Bunların içinden, taklit edilmesi olanaksız düzeyde başarılı olanını, kuralının dışına çıkarak müşteriye vermeyi kararlaştırdı. Önemli bir misyon söz konusuydu çünkü.

Bu sırada Fischerle, Şebeğin Yeri'nin yoksul büfesindeki yiyeceklerle ağırlanmaktaydı. İkram edilenler arasında iki parça bayat sucuk, bir parça kokmuş peynir, istediği kadar bayat ekmek, sigara kullanmamasına karşın, on adet *Şebek* sigarası, üç kadeh *Şebeğin Yeri* içkisi, bir bardak romlu çay, bir kadeh çaysız rom ve yolculukta kullanması için bir sürü öğüt vardı. Yankesicilere karşı dikkatli olmalıydı. Çünkü herkes, biraz sonra kendisine verilecek türden pasaportların peşindeydi. Eline geçiren, pasaporttaki

resmin yerine bir başkasını yapıştırıyor, böylece yaşamı boyunca düşünülebilecek en güzel pasaporta sahip olmuş oluyordu. Pasaportunu fazla göstermemeliydi çevresindekilere; trenler kıskanç insanlarla doluydu. Ayrıca mektup yazmayı da hiç savsaklamamalıydı; Pasaport Aşçısı'nın gizli bir posta kutusu vardı ve aldığı her takdir mektubuna çok sevinirdi; bu mektupları, Şebeğin Yeri'nin sahibinin aşk mektuplarını sakladığı gibi saklar, o mektupları bir daha kimsecikler göremezdi. Yazanın alt tarafı bir kambur olduğunun mektuptan anlaşılabilmesi ise olanaksızdı.

Fischerle, söylenenlerin tümünü yapacağına söz verdi: takdir ve teşekkürlerini bildirmeyi, haber iletmeyi savsaklamayacaktı. Ama yine de korkuyordu. Görünüşünden korkuyordu. Hiç olmazsa adı, yalnızca Fischer yerine. Dr. Fischer olsaydı,[{†††††}] o zaman polis bu adı okur okumaz saygı duyardı.

Adamlar, Fischerle'nin bu sözlerini duyunca, görüşmek üzere bir yana çekildiler. Yalnız aralarından biri, cüce kaçmasın diye kapıda nöbetçi kaldı. Adamlar, Pasaport Aşçısı'nın koymuş olduğu kesin yasağa karşın, Fischerle için doktor unvanım istemek üzere arkadaşlarını çalışırken rahatsız etmeyi göze aldılar. Kendisine saygılı davranıldığında ve üstat diye çağrıldığında, Pasaport Aşçısı hemen öfkelenmezdi. Buraya dek tümü de görüş birliğine varmışlardı; gelgelelim üstatla konuşmayı kimse göze alamıyordu. Çünkü Pasaport Aşçısı çok öfkelendiği takdirde, kendisini rahatsız edene söz vermiş olduğu yüzdeyi ödemeyiverirdi; içlerinden hiçbiri, buna yol açacak denli aptal değildi.

Tam bu sırada Şebeğin Yeri'nin sahibi, alışverişten döndü. Erkek bulmak için sokağa çıkmayı severdi: çoğu kez salt aşk uğruna yapardı bu işi; ama arada sırada konuklarına kadınlığını kanıtlamak için, para uğruna yaptığı da olurdu. Adamlar, kadının dönmesini, toplantılarını dağıtmak için mutlu bir rastlantı saydılar. Amaçlarını unutup, kadının Fischerle'nin kamburunu kucaklamasını yaşlı gözlerle izlediler. Kadın, Fischerle'yi tatlı sözlere boğdu; onu özlemişti, komik burnunu, mini mini çarpık bacaklarını, satranççtaki ustalığını özlemişti. Kendisi, onun gibi bir cüceden yoksundu. Emekli kadının, yani Fischerle'nin karısının daha da şişmanladığını duymuştu, doğru muydu bu? Ne yiyordu peki? Fischerle, yanıt vermedi ve düş kırıklığına uğramış olarak havaya baktı. Kadın, sahip olmakla

övündüğü —hepsi de Cennetin Yıldızları’ndan gelme— eski dergileri getirip sevgili cücesinin önüne yığdı. Ama Fischerle, bunlardan hiçbirinin kapağını açmadı ve ağzını açıp tek sözcük de söylemedi. Peki ne olmuştu ona böyle, nasıl bir kurt düşüvermişti yüreciğine? Bir avucun dörtte birini bile doldurmayan yüreciğine!

Fischerle, doktor olamadığı sürece korkusunun süreceğini söyledi.

Bunu duyan adamlar tedirgin oldular. Fischerle’nin korkusunu geçirmeye çalıştılar. Burada doktorluk söz konusu olamaz, dediler bağıra çağıra, çünkü bir sakatın doktor olması düşünülemez. Aynı zamanda hem sakat, hem doktor, olamazdı böyle bir şey. Bir doktor, iyi bir şöhreti gereksinirdi. Oysa sakatlıkla kötü şöhret eşanlamlıydı. Herhalde Fischerle de yadsımayacaktı bu gerçeği. Doktor bir sakat tanıyor muydu?

“Tanıyorum böyle birini!” dedi Fischerle “Tanıyorum böyle birini! Benden daha kısa boylu. Kolları yok. Bacakları da yok. Görseniz, hali içler acısı. Dudaklarıyla yazıyor, gözleriyle okuyor. Aynı zamanda da ünlü bir doktor.”

Bu sözler, adamları pek etkilemedi. Biri, şöyle dedi tümünün adına: “Bu başka bir durum. Önce doktor olmuştur, sonra bir kazada kollarını ve bacaklarını yitirmiştir.”

“Saçma!” diye bağırdı Fischerle, bu yalanlara sinirleniyordu. “Öyle doğdu diyorsam, öyle doğmuştur! Ben ne söylediğimi bilirim. Kolsuz ve bacaksız geldi dünyaya. Siz hepiniz delirmişsiniz. Öyle doğdu ve şöyle dedi kendi kendine: akıllı olduğuma göre, neden doktor olmayayım? Bunun üzerine oturup öğrenim yaptı. Normal insanlar beş yıl okurken, sakatlarda bu süre on iki yıla çıkıyor. Bunu kendi anlattı. Arkadaşımdır. Otuzuna geldiğinde doktordu ve ünlüydü. Onunla satranç oynarım. Birini iyileştirmesi için, ona şöyle bir bakması yeterlidir. Bekleme odası hep ağzına kadar doludur. Kendisi küçük bir arabada oturur, iki kadın da ona yardım eder. Hastayı soyarlar, göğsünü ve ciğerlerini tıklatırlar ve doktora yaklaştırırlar. Doktor şöyle bir kokladıktan sonra hastanın neyi olduğunu anlayıverir. Ondan sonra: ‘Sıradaki bey lütfen!’ diye seslenir. Adam bir servet kazanıyor. Onun kadar iyi doktorlara rastlamak, artık olanaksız. Beni çok sever, tüm sakatlar arasında dayanışma olmalıdır der. Ondan özel ders alıyorum. Beni doktor yapacağına söz verdi. Benden, bunu kimseye söylemememi istedi, insanlar

anlayış gösteriyorlar. Doktoru on yıldan beri tanıyorum, iki yıl daha yanında kalabilseydim, öğrenimimi tamamlayacaktım. Ama Japonya'dan o mektup gelince, her şeyi bıraktım. Doktora veda etmek isterdim, buna layık çünkü ama cesaret edemiyorum. İsterse beni yanında alıkoyabilir, o zaman da Tokyo'daki işimi yitiririm. Yurtdışına kendi başıma gidebilirim. Onun kadar sakat değilim henüz!"

Birkaç kişi Fischerle'den, bu adamı göstermesini istedi. Yarı yarıya inanmışlardı anlatılanlara. Fischerle, burnunu yeleğinin cebine soktuktan sonra: "Bugün yanıma almamıştın," dedi, "yoksa hep bu ceptedir, ne yapayım!"

Bu sözler üzerine adamlar gülmeye başladılar, güçlü kollarıyla yumrukları, masaların üstünde sarsılıyordu; gülmeyi sevdiklerinden, ama gülecek fırsatı çok ender bulduklarından, hep birlikte ayağa kalktılar, korkularını unuttular ve sekizi birden Pasaport Aşçısı'nın kabinesinin önüne gittiler. Kimse suçu tek başına yüklenmesin diye, kapıyı hep birlikte açtılar ve koro halinde bağırdılar. "Doktor unutulmasın! Doktor unutulmasın! Adam on yıldan beri öğrenim görüyor!" Pasaport Aşçısı, olur anlamında basını salladı. Evet, ta Japonya'ya kadar! Bugün keyfi yerindeydi.

Fischerle, çok sarhoş olduğunu algıladı. Normal olarak alkol, onu melankolik yapardı. Şimdi ise ayağa fırladı, pasaportu ve doktor unvanını artık cebinde bilerek, Şebeğin Yeri'nin sahibinin kucağında dans ede ede tüm pavyonu dolandı. Uzun kollarıyla kadının boynuna sarılmıştı; kollarının uzunluğu bunu yapmaya yetiyordu. Fischerle karga gibi sesler çıkarıyor, kadın da kalçalarını çalkalıyordu. Yaptıkları herkesçe bilinmeyen bir katil soyguncu, cebinden kocaman bir tarak çıkardı, üstüne saman kâğıdı sardı ve üfleyerek tatlı bir ezgi çalmaya başladı. Başka bir hırsız ise —basit bir hırsızdı bu— pavyonun sahibine duyduğu aşkın etkisiyle olabilecek en yanlış tempoyu tutmaya koyuldu. Geri kalanlar da ellerini koca baldırlarına vurarak tempo tutuyorlardı. Kapının kırık camından ince bir ses geliyordu. Fischerle'nin bacakları, daha da bükülmüştü; kadın, büyük bir hayranlıkla onun burnuna bakmaktaydı. "Bu kadar uzağa, ha!" diye bağırdı, "Demek bu kadar uzağa!" Rastladığı bu en büyük ve en sevgili burun, ondan uzaklaşıyor. Japonya'ya gidiyordu! Katil soyguncu, kadını düşünerek çalmaya devam etti; herkes çok iyi tanırdı kadını ve herkes ona çok şey

borçluydu. Kabinede Pasaport Aşçısı, ezgiye sesiyle eşlik ediyordu, sesinin tenor tonu herkesçe sevilirdi; artık işini bitirmek üzere olduğu için sevinçliydi; üç saattir çalışıyordu, bir saate dek kesinlikle bitiyordu işi. Şarkıyı bürün erkekler söylemekleydiler, şarkının asıl sözlerini kimse bilmiyordu; herkes hayatında olmasını istediği şeyleri söylüyordu. Biri: “Tam isabet!” diye homurdanırken, öteki çocuk kafası büyüklüğünde bir altın kütlesi, diyor, üçüncüsü ise çok uzun bir Türk çubuğunu sayıklıyordu. Bu arada bir bıyığın altından: “Günaydın çocuklar” diye bir ses yükseldi. Sesin sahibi gençliğinde öğretmenlik yapmıştı, şimdi de yitirdiği emekliliğine acıyordu. Ama tehlikeli tehditler, tüm söylenenler arasında ağır basmaktaydı; aslında hepsi göç etmeyi ve bunu, herkes görsün diye, tek başlarına yapabilmeyi isterlerdi. Fischerle’nin başı giderek önüne düşüyordu; şarkıya eşlik etmek için söylediği: “Şah ve mat! Şah ve mat!” sözcükleri, gürültünün içinde yitip gitti.

Ansızın parmağını dudaklarına götüren pavyon sahibi; “Uyuyor, uyuyor!” diye fısıldadı. Adamların içinden beşi. Fischerle’yi dikkatle köşede duran bir iskemleye oturttuktan sonra: “Susun! Müzik kesilsin!” diye bağırdılar. “Uzun yolculuktan önce Fischerle’nin uykusunu alması gerek!” Tarağa sarılmış olan saman kâğıdının sesi kesildi. Hepsi kafa kafaya vererek Japonya’ya kadarki yolculuğun tehlikelerini konuşmaya başladılar. Biri masaya vurup, korkutucu şeyler söyledi: Takla Makatı çölüne giren her iki kişiden biri susuzluktan ölüyordu. Bu çöl İstanbul’dan Japonya’ya uzanan yolun tam ortasında bulunmaktaydı. Çölün adını eski öğretmen de duymuştu: “Sven Hedin. doğru ya!” Deniz yolu yeğlenmeliydi. Cüce yüzebilirdi herhalde; bilmese bile kamburu onu suyun üstünde tutardı; kamburunda bu kadar yağ vardı. Gemiden hiçbir yerde inmemeliydi. Hindistan’da da ayağını karaya basmamalıydı. Yılanlar, limanlarda pusudaydılar. Fischerle yarım insan olduğundan, yarım ısırık onu öldürmeye yeterdi.

Fischerle uyumuyordu. Sermayesi aklına geldiğinden, köşesinde dans sırasında paranın nereye kaydığına baktı. Yerli yerindeydi para; bunun üzerine Fischerle, koltuk altlarına birer aferin çekti; koltuk altlarının yapısı gerçekten kusursuzdu; onun yerinde başka biri olsa, paralar çoktan pantolondan aşağı kayar ve yer tarafından yutulurdu. Yorgun değildi Fischerle; tam tersine, dikkatle konuşulanları dinlemekteydi; çevresindeki

aptallar bir sürü ülkeden ve yılanlardan söz ederlerken, o Amerika'yı ve milyonluk sarayını düşünüyordu.

Akşamleyin hava karardığında, Pasaport Aşçısı kabinesinden çıktı; iki elinde birer pasaport tutuyordu. Adamlar sustular. Pasaport Aşçısı çalışmasının bedelini fazlasıyla ödediğinden, onun çalışmasına saygı duyuyorlardı. Pasaport Aşçısı, sessizce cücenin yanına gitti, pasaportları önündeki masaya bıraktı ve korkunç bir tokatla cüceyi uyandırdı. Fischerle tokadın geldiğini gördüyse de sesini çıkarmadı. Nasıl olursa olsun, bir bedel ödemek zorunda olduğunu biliyordu, üstünü aramasınlar da, her şeye razıydı. Pasaport Aşçısı; "Reklamımın yapılmasını istiyorum!" diye haykırdı. Sendeliyor ve dili dolaşıyordu. Saatlerden beri Japonya'da kazanacağı ünü düşüne düşüne sarhoş olmuştu. Cüceyi masanın üstüne çıkardıktan sonra, iki elini havaya kaldırıp yemin ettirdi:

Cüce, pasaportu kullanacaktı, karşılığında hiçbir şey ödemeyecekti, pasaportu Japonların burunlarına sokacaktı. Pasaport Aşçısı takma adıyla tanınan Rudolf Amsel'i Japonya'da, ölümünden sonra tüm Avrupalılar zaten nasıl anacaklarsa öyle, yani modern ressamların en büyüğü olarak tanıtacaktı. Ondan her gün söz edecekti. Onunla ilgili konuşmalar yapacaktı. Onun falanca tarihle doğduğunu, akademide kalmaya dayanamadığını; yalnız kendine güvenerek, kimseyi örnek almaksızın bugün bulunduğu yere ulaştığını anlatacaktı.

Fischerle hiç durmaksızın yemin ediyordu. Pasaport Aşçısı, söylediklerini sözcüğü sözcüğüne haykırarak yinelemesi için onu zorladı. En sonunda da Fischerle, Cennetin Yıldızları ile ilişkisini kestiğini bir tören atmosferi içerisinde açıkladı ve yolculuğa çıkmazdan önce bu batakhaneden nefret edeceğine söz verdi. "Cennetin Yıldızları bir bok etmez!" diye bağırdı karga gibi sesiyle; bu kısık seste, görevinin bilincine varmış kişilere özgü bir ifade vardı, "O serserilerden kendimi sakınacağım ve Japonya'da Şebeğin Yeri'nin bir şubesini açacağım! Fazla para kazanırsam, size yollarım. Buna karşılık yolculuğum konusunda Cennetin Yıldızları'na bir şey duyurmamanızı istiyorum. O katillerden her şey beklenir, polisi üstüme saldırtabilirler. Size olan sevgimden ötürü bu sahte pasaportu kullanmayı kamburuma alıyorum ve kendi rızamla aldığıma yemin ediyorum. Cennetin Yıldızları, cehennemin dibine gitsin!" Bu yeminlerin ardından, aynı köşede

uyumasına izin verdiler. Fischerle masadan inip, pasaportların arasından daha iyi yapılmış olanını en iyi saklayabileceği yere, küçük satranç takımım sakladığı cebine yerleştirdi. İlk önce adamların konuştuklarını dinleyebilmek için mahsustan horlamaya başladı. Ama çok geçmeden gerçekten uykuya daldı. Kollarını göğsünün üzerinde sımsıkı kavuşturmuş, parmak uçlarını da koltuk altlarına sokmuştu; böylece en küçük bir soygun girişiminde hemen uyanabilecekti.

Sabah saat dörtte, kapanış zamanı gelip de arada sırada camın ardından bir polisin yüzü görünür gibi olmaya başlayınca, Fischerle'yi uyandırdılar. Uykusunu da burnuyla birlikte çarçabuk silip atan cüce, hemen dipdiri olmuştu. Ona, kendisini Şebeğin Yeri'nin onur üyeliğine seçmiş olduklarını bildirdiler. Fischerle, büyük bir heyecanla teşekkür etti. Bu ara da yeni eklenen konuklar da olmuştu; herkes Fischerle'ye iyi yolculuklar diledi. Satranç sanatını göklere çıkaran konuşmalar duyuldu. Cüce, bir sürü iyi niyetli şaplağın altında neredeyse eziliverecekti. Görebilsinler diye sırıtarak, dört bir yana eğilip selam verdi, sonra sesinin tüm gücüyle: "'Tokyo'da, yeni Şebeğin Yeri'nde görüşmek üzere!" diye bağırarak pavyondan çıktı.

Sokakta rastladığı polislere nazik nazik selam verdi; polisler hep gruplar halinde geziyorlardı ve dikkat kesilmiş gibiydiler. "Bugünden başlayarak polise nazik davranacağım," dedi Fischerle kendi kendine. Yakınlarda olan Cennetin Yıldızları'nın uzağından geçti. Bir doktor olarak, tüm kötü şöhretli pavyonlarla ilişkisini kesmeye karar vermişti. Ayrıca kendini göstermemesi de gerekiyordu. Hava henüz zifiri karanlıktı. Enerji tasarrufu dolayısıyla her üç gazlı sokak lambasından ancak biri yakılmıştı. Amerika'da ark lambaları vardı. Gece gündüz pırıl pırıl yanarlardı. Oranın insanları, paradan başları dönmüş ve parayı avuç avuç harcayan kişilerdi. Karısı eski bir orospu olduğu için utanan biri, evine, yine karısının yanına dönmek zorunda değildi. Kalkıp Kurtuluş Ordu- su'na[‡‡‡‡‡] gidebilirdi; Kurtuluş Ordusu, kar gibi yatakları olan oteller işletiyordu; herkese iki keten çarşaf veriliyordu; Yahudi olsa bile ses çıkarılmıyordu. Bu mükemmel örgütü Avrupa'da neden kurmuyorlardı sanki? Fischerle, ceketinin sağ cebine vurunca, aynı zamanda hem satranç takımım, hem de pasaportu algıladı. Cennetin Yıldızları'nda olsaydı, kimse ona bir pasaport armağan etmeyi düşünmezdi. Orda herkes kendini ve nasıl para kazanacağım düşünürdü yalnızca. Şebeğin Yeri ise soylu bir yerdi. Onu

onur üyeliğine seçmişlerdi. Birinci sınıf suçluların devam ettiği bir yere onur üyesi seçilmek, az şey değildi! Cennetin Yıldızları'ndaki aşağılık herifler, kızların sırtından geçinirlerdi; oysa kendileri de pekâlâ çalışabilirlerdi. Fischerle, yapılanları karşılıksız bırakmayacaktı. Amerika'da yaptıracağı dev satranç sarayının adı *Şebek Sarayı* olacaktı. Bunun aslında bir batakhanenin adı olduğunu ise kimse bilmeyecekti.

Fischerle, bir köprünün altında ortalığın ağarmasını bekledi. Oturmazdan önce, altına kuru bir taş yerleştirdi. Şimdi sırtında yeni giysisinin bulunduğunu düşlüyordu; kamburuna kalıp gibi oturan bu giysi, siyah-beyaz ekoseydi, ısmarlama yaptırılmış ve bir servete mal olmuştu. Bu giysiyi korumasını bilmeyen, Amerika'da hiçbir işe yaramazdı. Havanın soğuk olmasına karşın, çok hareket etmekten kaçındı. Bacaklarını, sanki pantolonu ütülüymüş gibi, ileri uzattı. Zaman zaman karanlıkta hiçbir işe yaramaksızın parlayıp duran bir toz tanesini silkeliyordu. Bir ayakkabı boyacısı taşın önünde diz çökerek saatler boyunca pabuçlarını cilalayıp durdu. Ama Fischerle onun yüzüne bakmıyordu. Genç boyacıyla konuşmaya kalkıştığı takdirde, işini kötü yapardı; bunun için iyisi mi, cilasından başka bir şey düşünmesindi. Modern bir şapka, Fischerle'nin biçimlenmiş saçlarını sabahları burada çıkan esintiye karşın koruyordu; deniz meltemi derlerdi bu esintiye. Masanın öle yanında oturan Capablanca, elleri eldivenli olarak oynamaktaydı. Fischerle: "Benim eldivenim yok mu sanıyorsunuz?" diyerek cebinden yepyeni bir çift eldiven çıkardı. Bunu gören Capablanca'nın rengi uçtu, onun eldivenleri eskiydi. Fischerle, yeni eldivenleri onun ayağının dibine fırlatarak: "Size meydan okuyorum!" diye bağırdı. "Nasıl isterseniz," diye karşılık verdi Capablanca, korkusundan titriyordu, "ama siz doktor değilsiniz. Ben öyle her önüme gelenle oynamam." Fischerle, sakin bir sesle: "Ben bir *doktorum!*" diyerek pasaportunu hasmının burnunun dibine soktu. "Bakın, okuyun eğer okumasını biliyorsanız" Capablanca yenilgiyi kabullenmişti. Dahası ağlamaya başladı; yatışacağa benzemiyordu. Fischerle: "Hiçbir şey sonsuz değildir," diyerek onun sırtını okşadı, "kaç yıldır dünya şampiyonusunuz? Başkalarının da bir şeyler yaşamaya hakkı var. Şu yeni giysime bakın bir! Dünyada yalnız kendinizin mi yaşadığınızı sanıyorsunuz?" Ama Capablanca yıkılmıştı, yaşlı bir adam gibi görünüyordu; yüzü kırışıklarla doluydu, eldivenleri ise yağlıydı. "Bakın ne önereceğim size," dedi

Fischerle, adamcağızın haline acımıştı, “size bir parti avans vereyim.” Bu sözler üzerine yaşlı adam ayağa kalktı, başını salladı, Fischerle’ye kartını vererek hıçkırdı: “Siz soylu bir insansınız. Ziyaretime gelin, beklerim!” Kartın üstünde adamın adresi, yabancı harflerle yazılıydı, kim okuyabilirdi ki bu adresi? Fischerle okumaya çabalıyordu ama, her çizgi bildiğinden farklıydı, Fischerle hiçbir sözcüğü seçemiyordu. “Okuma öğrenin!” diye bağırdı Capablanca; görünmez olmuştu şimdi, ancak bağırtıları duyulabiliyordu; sahtekâr herif o kadar da yüksek sesle bağırabiliyordu! “Okuma Öğrenin!’ Fischerle adresi istiyordu, adresi öğrenmek istiyordu. Adam uzaktan: “Kartın üstünde yazılı!” diye bağırdı bir kez daha. Fischerle, belki de Almanca bilmiyor, diye içini çekip olduğu yerde kaldı; kartı evirip çevirdi, aslında parçalamak geldi içinden, ama üstündeki fotoğraf ilgisini çekmişti. Bu kendi resmiydi; eski giysisiyle, kamburuyla ve başı çıplak görünüyordu. Kart, bir pasaporttu astında; Fischerle ise bir taşın üstünde yatıyordu; tepesinde bir köprü vardı; meltemin yerini de ağaran gün almıştı.

Yerinden doğrulup Cabaplanca’ya okkalı bir küfür savurdu. Rakibinin yaptığına mertlik denemezdi. Evet, insan düşlerde istediğini yapabilirdi, ama insanın gerçek kişiliği de ancak düşlerde belli olurdu. Fischerle ona bir parti avans verirken, o adresini vermekten kaçınmıştı! Peki nereden bulacaktı şimdi bu yerin dibine batasıca adresi?

Evde Fischerie’nin küçücük bir cep defteri vardı. Bu defterin karşılıklı sayfalan birer satranç şampiyonuna ayrılmıştı. Gazetelerde yeni bir dehanın adı belirdiğinde, Fischerle olanaklıysa hemen aynı gün bu dehanın doğum tarihinden adresine dek her şeyini öğrenir ve defterine yazardı. Defterin küçüklüğü, Fischerle’nin de kocaman yazısı dolayısıyla bu iş, karısının alışkanlıklarıyla bağdaşması olanaksız bir ölçüde uzun sürerdi. Fischerle yazmaya başladığında kadın, ne yazdığını sorar, ama kocasından tek sözcük yanıt alamazdı. Çünkü Fischerle, Cennetin Yıldızları’nın bir üyesi olarak burayla ilişkilerini kopardığında, nefret elliği rakiplerinin yanına sığınmayı ve onların koruyucu kanadı altına girmeyi umuyordu. Yirmi yıl süreyle listesini son derece gizli tuttu. Emekli kadın, bu işin altında gönül serüvenlerinin gizli olduğunu sanıyordu. Küçük defter, yatağın altında, döşeme tahtalarının aralıklarından birinin ta derinliklerinde gizliydi. Buraya yalnızca Fischerle’nin minik parmakları erişebiliyordu. Kimi zaman kendi

kendisiyle alay eder, şöyle derdi: “Ey Fischerle, karın seni sonsuzluğa dek sevecek olduktan sonra, ne gereği var bu deflerin?” Deftere, yalnızca içine yeni bir büyüğü not etmek gerektiğinde el atardı. Capablanca da dahil olmak üzere, tüm satranç büyükleri vardı bu defterin sayfalarında. Bu gece, emekli kadın işe çıktığında, defterini bulunduğu yerden alacaktı.

Yeni gün, alışverişlerle başladı, Doktorların bir cüzdanları olurdu; yeni bir giysi salın alındığında, bu cüzdanın ortaya çıkarılması gerekirdi, yoksa gülerlerdi adama. Fischerle, dükkânların açılış saatine değin dokuz doğurdu. Bulabileceği en büyük cüzdanı satın almak istiyordu; derisinde kareli desenler bulunmalıydı; ama fiyatı da üzerinde olmalıydı. Aldatılmasına göz yumamazdı. Sürüyle dükkânın vitrinlerini birbirleriyle karşılaştırdıktan sonra, dev bir cüzdan aldı; cüzdanı ceketinin cebine, ancak cep yırtık olduğu için sığdırabilmişti. Sura parayı ödemeye gelince, sırtını döndü. Dükkânda çalışanlar, kuşkuyla çevresini sardılar. İçlerinden ikisi, teiniz hava almak için kapının önüne dikildi. Fischerle elini koltuk altına atarak parayı nakit ödedi.

Köprünün altına gelince, sermayesini çıkarıp havalandırdı, üstünde uyumuş olduğu taşla banknotları düzeltti ve katlamaksızın kareli cüzdanına yerleştirdi. Daha da çok banknot alabilirdi cüzdan. İçi dolu cüzdan da satılabilmeli, diye içini çekti, o zaman benim sermayem de eklenince, bayağı şişkin olurdu. Ama terzi, yine de cüzdanda ne olduğunu anlayacaktı. Fischerle, lüks dükkâna girer girmez şefle görüşmek istedi. Şef gelince, bu buyurgan müşteriyi hayretle süzdü. Gövdesindeki yapısal bozukluğa karşın, önce pejmürde giysisinin farkına vardı. Fischerle, her zaman yaptığı gibi, bedenini aşağıdan yukarı şöyle bir sarsıp eğildikten sonra, kendini tanıttı.

“Ben, satranç şampiyonu Doktor Siegfried Fischer’im. Nasıl olsa gazetelerden anımsamışsınızdır beni. Ismarlama bir giysi istiyorum, ama bu akşama dek hazır olması şart. En yüksek fiyatı ödemeye hazırım. Yarısını peşin alacaksınız, kalan yarısını da giysiyi aldığımda ödeyeceğim. Gece treniyle Paris’e hareket ediyorum, beni New York turnuvasında bekliyorlar. Bütün gardırobum otelde çalındı. Anlıyorsunuz ya, zamanım platin değerinde. Uyandığımda baktım, her şeyim çalınmış. Hırsızlar, gece geliyorlar. Otel idaresinin nasıl dehşete kapıldığını size anlatamam! Öyle ya, nasıl çıkacağım sokağa? Doğuştan anormal yapılıyım, buna karşı

elimden bir şey gelir mi? Ama bana uyacak giysi de nerede bulunur? Benim gibi, şıklığa bunca önem veren birinin gömleği, çorapları, pabuçları olmasın, düşünün bir kez! Ama isterseniz siz bu arada ölçümü alın, işinize engel olmak istemem! Evet, ne diyordum, ha, neyse ki tam bu sırada bir batakhanede kambur ve sakat birini buldular, böylesini görmemişsinizdir bugüne dek hiç kuşkusuz; işte bu kambur ve sakat adam, en iyi giysisini vererek bana yardım etti. En iyi giysisi hangisiydi, biliyor musunuz? Şu üstümde gördüğünüz! Çünkü bu giysinin içinde göründüğüm kadar sakat değilim çok şükür. İngiliz malı giysilerim üzerimdeyken, kimsecikler bir şey anlamaz. Kısa boyluyum, doğru, ne yapabilirim buna karşı? Ama bunu bilir, bunu söylerim, bu İngiliz terzilerinin hepsi ayrı birer deha. Üstümde giysi olmadığı zaman, bir kamburum vardır. İngiliz terzilere gittiğimde ise, kamburum yok olur. Yetenekli biri, kamburu küçültebilir, dâhi biri ise onu tümüyle yok edebilir. Evet, çok acıyorum o güzelim giysilerime! Tabii sigorta yaptırmıştım. Yine de hırsıza şükran borçlu olduğumu söyleyebilirim. Dün aldığım yeni pasaportumu komodinin üstüne bırakmış. Onun dışında her şeyi alıp götürmüş. Bakın, görüyor musunuz, kuşkuya düşüyorsunuz bu halimi gördükçe. Ama bu giysi üstündeyken kimi zaman ben bile kendimden kuşkuya düşüyorum, bu ben miyim, diye soruyorum. Aslında üç giysi birden ısmarlamak isterdim, ama işçiliğinizin nasıl olduğunu bilmiyorum henüz. Sonbaharda yine Avrupa'ya geleceğim. Giysiniz iyi çıktığı takdirde, yaşadınız demektir. Bütün Amerika'yı size, buraya yollayacağım! Şimdi daha başlangıçtan iyi bir etki bırakmak için, uygun fiyat vereceksiniz. Dünya şampiyonluğuna adaylığımı koyduğumu bilmenizi isterim. Satranç oynar mısınız?"

Fischerle'nin ölçülerini büyük bir özenle aldılar. Bir İngiliz'in başardığını, buradakiler de başarabilirlerdi. Sayın doktoru tanımak için de meslekten satranç oyuncusu olmaya gerek yoktu. Gerçi zaman kısaydı, ama on iki adam —hepsi de birinci sınıftı— onun için çalışacaktı; bu arada şef de yalnızca çok özel müşterileri için yaptığı bir şeyi yapmaktan, şahsen biçmekten onur duyacaktı. Bir tarokko oyuncusu[§§§§§] olarak satranç sanatının değerini bilirdi. İster terzilik alanında olsun, ister satranç alanında, şampiyondan şampiyona fark yoktu. Şefin Fischerle'yi zorlamak gibi bir niyeti asla yoklu; ama yine de iki giysi birden ısmarlamasını öğütlerdi. Saat tam on ikide prova yapılacaktı, tam sekizde de iki giysi birden hazır

olabilirdi. Gece treni ta saat on birde kalkıyordu. Sayın doktor, o saate dek eğlenebilirdi daha. Dünya şampiyonu olsun ya da olmasın böyle bir müşteriyle insan ancak övünebilirdi. Sayın doktor, ısmarlamadığı takdirde, trende ikinci giysiden ötürü pişmanlık duyacaktı. Ayrıca şef ondan giysinin ününü New York'ta yaymasını rica ediyordu. Fischerle'ye özel bir fiyat, gülünç denecek kadar ucuz bir fiyat verecekti! Gerçekte bu giysiden hiçbir kazancı olmayacaktı; bu müşteri için, salt sanata duyduğu sevgiden ötürü çalışacaktı. Nasıl bir kumaş isterdi acaba?

Fischerle, cüzdanını çıkardıktan sonra yanıtladı bu soruyu: Tıpkı bunun gibi olsun. Kareli ve aynı renk; turnuvaya dahi iyi gider. Aslında satranç tahtası gibi, siyah-beyaz kareli bir kumaşı yeğlerdim, ama terzilerde bulunmaz böylesi. Şimdilik bir giysi ile yetinelim! Memnun kalırsam. New York'tan bir telgraf çeker ve ikinciyi de yapmanızı isterim. Bu konuda söz verebilirim size! Ünlü bir insan, bir kez söz verdi mi, sözünü tutar. Ya şu çamaşırlarımın hali! Buna ne diyorsunuz? Bu pislikleri de giymek zorunda kaldım; bunları da o sakat kambur verdi. Söyler misiniz bana, böyle bir sakat neden yıkanmak nedir bilmez? Bir zararı mı vardır yıkanmanın? Yoksa sabun insanın canını mı acıtır? Ben, sabun yüzünden camının yandığını anımsamıyorum!"

Öğleden öncesinin gen kalan bölümü, önemli işlerle geçti. Fischerle, bir çift açık sarı pabuçla, sıyalı bir şapka satın aldı. Yeni ve pahalı çamaşırları, giysinin izin verdiği yerlerden parlıyordu. Yazıktı aslında bu denli az görünmeleri. Erkek giysileri kadınlarınki gibi saydam olmalıydı; erkek neden gösteremiyordu değerini? Fischerle, bir tuvalette değiştirdi çamaşırlarını. Tuvalete bakan kadına bahşiş verdikten sonra, kendisini kime benzettiğini sordu. Kadın, mesleğinin getirdiği, pis bir gülümsemeyle: "Bir sakata!" diye yanıtladı bu soruyu, "Herhalde kamburumdan ötürü söylediniz bunu!" dedi alınan Fischerle, "Ama o geçer. Doğuştan böyle olduğumu mu sanıyorsunuz? Bir ur, bir hastalık, o kadar! Altı ay, daha doğrusu beş ay sonra yine dimdik olacağım. Peki pabuçlarımı nasıl buluyorsunuz?" Tam o sırada yeni bir müşteri geldi; kadın Fischerle'nin sorusunu yanıtlamadı, zaten parasını da almıştı. "Yerin dibine balsın," dedi Fischerle kendi kendine, "bu kart orospuya muhtaç değilim ya! Ben de yıkanmaya giderim."

Kentin en lüks hamamında, aynalı bir lüks kabine tuttu. Parasını ödemiş olduğu için de, gerçekten yıkandı; parasını boşuna harcayan insanlardan değildi. Aynanın önünde tam bir saat kaldı. Pabucundan şapkasına varana dek, kendini yepyeni donattı. Eski eşyaları lüks divanın üstüne atılmıştı. Kim bakardı artık onlara? Tatlı mavi renkteki gömleği, kolalıydı; üstüne tıpatıp uyuyordu, yeterince büyüktü; ne yazık ki Cennetin Yıldızları'ndakiler hep denizin de böyle mavi olduğunu düşünürlerdi. Dükkânlarda yalnızca beyaz don bulunuyordu; Fischerle pembesini yeğlerdi Çorap lastiklerini çekti, etine şap diye sımsıkı oturuşlarına baktı. Fischerle'nin de baldırları vardı; üstelik baldırları o denli çarpık değildi; lastiğin şeridi garantili ipekti. Kabinede küçük bir hasır masa vardı. Bu masaların üstüne, birinci sınıf odaların dekorasyonundan sayılan palmiyeler konurdu. Burada ise küçük masa, banyoya ait bir ayrıntı niteliğindeydi. Fischerle odanın zengin kiracısı, masayı aynanın önüne itti, cebinden satranç takımını çıkardı, oturup kendine karşı bir yıldırım partisi oynadı ve kazandı. "Capablanca olsaydınız," diye öfkeyle bağırdı kendi kendisine, "o zaman aynı süre içeninde sizi altı kez yenerdim! Biz Avrupalılar, çoban matı deriz buna! Siz o burnunuzla ancak dilencilik yapabilirsiniz! Korktuğumu sanıyorsunuz. Bir, iki ve bakın, matsınız işle. Siz Amerikalılar! Hepiniz felçli gibisiniz! Biliyor musunuz benim kim olduğumu? Doktorum ben! Yükseköğrenim gördüm! Satranç oynayabilmesi için, insanın zeki olması gerek. Bu halinizle dünya şampiyonuydunuz bir zamanlar, ha!"

Partiyi bitirdikten sonra hemen toparlandı. Küçük masayı odada bıraktı. "Şebek Sarayı'nda bundan düzinelerce bulunacaktı nasılsa. Sokağa çıktığında, daha ne satın alacağını bilemedi. Kolunun altında sıkıştırdığı ve içinde eski eşyalarının bulunduğu paket, bir kâğıt paketine benziyordu. Birinci sınıfla yolculuk edenlerin ise bavulu olurdu. Fischerle, şık bir deri bavul satın aldı. Eskiden üstünde bulunanlar, bu bavulun içinde engin bir denizdeymişçesine yüzmekleydi. El bagajına ait emanet yerinde bavulunu teslim etti. Memur: "Bu boş!" diyecek oldu. Fischerle, onu tırnaktan tepeye şöyle bir süzdükten sonra: "Bilseniz, can atarsınız içindeki sizin olsun diye!" dedi. Tarifelere baktı. Paris'e iki gece treni vardı. Trenlerden birinin bulunduğu satırı okuyabiliyordu; öteki ise okuyamayacağı kadar yüksekteydi. Bir hanım, ona bilgi verdi. Üstü başı pek ahım şahım değildi.

“Boynunuz tutulacak, küçük bey,” dedi, “hangi treni öğrenmek istiyorsunuz?” Fischerle, kadına aşağıdan bakan bir ifadeyle: “Adım, Doktor Fischer” dedi; kadın bunu duyunca, kendi kendine böyle şey de nasıl olur, diye sordu. “Paris’e gidiyorum. Normal olarak 1.05’te kalkan trenle yolculuk ederim, bakın, şununla yani. Ama duyduğuma göre daha erken kalkan bir tren de varmış.” Karşısındaki yalnızca bir kadın olduğundan, Amerika’dan, turnuvadan ve uğraşından söz etmemişti “Saat on birde kalkan treni söylemek istiyorsunuz, bakın, şurada!” diye yanıtladı kadın. “Teşekkür ederim, hanımefendi.” Fischerle, kadına şöyle bir baktıktan sonra arkasını döndü. Kadın utandı. Merhamet gamını iyi bilirdi, ama bu kez yanlış nota çalmıştı. Fischerle, kadının ezilip büzüldüğünü fark etti; bir başka Cennetin Yıldızları’ndandı hiç kuşkusuz, onu tanımıştı. Kadına bir küfür savurabilmeyi çok isterdi. Tam bu sırada gara giren bir lokomotifin gürültüsünü duydu ve garda olduğunu anımsadı. Saat on ikiydi. Değerli zamanını kadınlar yüzünden yitiriyordu. On üç saate kadar Amerika’ya yola çıkmış olacaktı. Tüm yeniliklere karşın unutmadığı küçük defleri yüzünden, daha geç kalkacak olan trene binmeye karar verdi. Giysisinin uğruna bir taksi tuttu. Yolculuk sırasında şoföre: “Terzim beni bekliyor,” dedi, “bu gece Paris’e, yarın sabah da Japonya’ya hareket etmek zorundayım. Bir doktorun zamanı ne kadar azdır, bir bilseniz!” Şoför, bu müşteriden hoşlanmıştı. Bir cüceden bahşiş alınamayacağını düşündüğünden, öcünü önceden almayı uygun buldu. “Bayım, siz doktor değil, insanların sağlığıyla oynayan bir kasapsınız!” dedi. Cennetin Yıldızları’nda kopek sürüsü kadar şoför vardı. Satranç bilseler hile, berbat oynarlardı. Bu satranç bilmediği için, ettiği hakareti bağışlayacağım, diye düşündü Fischerle. Aslında vermesi gereken bahşiş cebine kaldığından, halinden memnundu.

Prova sırasında kamburu küçülüverdi. Cüce, önce aynada gördüğüne inanamadı ve gerçekten düz mü diye, kamburunun bulunduğu yeri yokladı. Terzi, bakışlarını saygıyla başka yöne döndürdü. “Biliyor musunuz!” diye bağırdı Fischerle, “Siz İngiltere’de doğmuşsunuz! İslerseniz bu konuda sizinle bahse girebilirim. İngiltere’de doğmuşsunuz siz!” Terzi, bunu yarı yarıya kabul etti. Londra’yı iyi biliyordu; orada doğmamıştı, ama balayı gezisi sırasında neredeyse bu kente yerleşmeye karar verecekti; gelgelelim oradaki güçlü rekabet... Fischerle, elini kamburunun üstünde gezdirerek:

“Bu daha ilk prova,” dedi, “akşama dek tamamen yok olur. Şapkamı nasıl buluyorsunuz?” Terzi, hayran kalmıştı. Yalnız fiyatı çok yüksek buldu. Biçimi moderndi; Fischerle’ye buna uygun bir de palto almasını önerdi, “insan dünyaya bir kez gelir!” dedi. Fischerle, hak verdi adama. Pabuçlarının sarısıyla, şapkasının siyah rengini bağdaştıran bir rengi, parlak maviyi seçti. “Ayrıca gömleğim de aynı tonda.” Terzi, bu denli ince bir beğeni karşısında saygıyla eğildi. “Sayın doktor, hep aynı renk ve aynı biçimde gömlek giyiyorlar.” sonra kendilerine hizmet eden birkaç kişiye dönerek, bu ünlü insanın özelliklerini anlattı, “ölümsüzlük, böyle belli eder kendini. Gerçek karakterlere rastlayabilmek son derece zordur. Naçiz düşünceme göre oyun, insana tutucu diyebileceğimiz bir biçimde güç kaynağı olur. İşadamının kesin kanısı, hep oturduğu yolundadır. Bundan ötürü, dinlenmenin simgesi olarak ayağa kalkar. Günlük çalışmanın ardından dinlenmek de iyidir. En yoğun aile yaşamının da bir sının vardır. Soylu bir akşamcı masası karşısında Tanrımız bile sesini çıkarmaz. Palto sattığımda, normal olarak müşteriden bir peşinat isterim. Ama sizin kişiliğiniz karşısında, bir hakaret anlamını taşıyabileceğinden korktuğumdan, böyle bir şey yapamam.”

“Evet, evet,” dedi Fischerle. “Müstakbel karım, Amerika’da yaşıyor. Bir yıldır görüşemedik. Şu uğraşım, yerin dibine batasıca uğraşım yok mu! Turnuvalar, deliye çeviriyor insanı. *Şurada* berabere kalıyorsunuz, bir başla yerde kazanıyorsunuz, çoğunlukla, diyelim her zaman kazanıyorum, ama bu arada müstakbel karım da hasretinden hasta oluyor. Sizinle birlikte gelsin, diyeceksiniz şimdi belki. Ama bunu söylemesi kolay. Müstakbel karım, milyoner bir aileden geliyor. Anasıyla babası ‘Ya evlenirsin, ya da evde kalırsın,’ diyorlar, ‘çünkü aksi takdirde bir süre sonra seni bırakır, biz de kepaze oluruz.’ Evliliğe bir itirazım yok. Müstakbel karıma anormal bir çeyiz, bir şato verecekler, ama bu iş ancak ben dünya şampiyonluğunu kazandıktan sonra olacak, daha Önce değil. O benim adımla, ben de onun parasıyla evleniyorum. Yalnızca paraya razı olamam. Hadi, şimdilik hoşça kalın, saat sekizde görüşürüz!”

Fischerle, evlenme tasarılarını anlatarak, kendi karakteri hakkında söylenenlerin yine kendisi üzerinde yarattığı etkiyi gizlemişti. O ana dek, erkeklerin aynı zamanda birden fazla gömleğe sahip olduklarını bilmiyordu. Eski karısının, yani emeklinin, o da ancak kısa bir süredir, üç gömleği vardı.

Kadına her hafta gelen bey, hep aynı gömleği görmek istemiyordu. Bir pazartesi günü, artık bıktığını, sürekli kırmızı gömlek görmenin sinirlerini bozduğunu söylemişti, işleri de kötü gitmekleydi. Verdiği paraya karşılık kadından doğru dürüst bir şeyler giymesini istemek hakkıydı. Nihayet evde karısı da vardı. Evet, bir deri bir kemikti ama, yine de karısıydı. Toz kondurmazdı. Çocuklarının anasıydı. Yinelemişti: bir daha pazartesi yine aynı gömlekle karşılaştığı takdirde, bu zevkten vazgeçecekti. Oysa güvenilir beyefendilere o denli sık rastlanmıyordu. Ama sonra iş, yine de iyi gitmişti. Adam bir saat sonra yumuşamıştı. Buna karşılık giderayak yine kötü konuşmuştu. Fischerle eve geldiğinde, kadın çırılçıplak odanın ortasında duruyordu. Kırmızı gömlek buruşturulup bir köşeye atılmıştı. Fischerle, ne yaptığını sormuştu karısına. "Ağlıyorum," demişti kadın o tuhaf kılığı içerisinde, "artık gelmeyecek." "Peki ne istiyor?" diye sormuştu Fischerle, "Arkasından koşayım." "Gömleğimi beğenmiyor," diye inlemişti yağ tulumundan farksız olan karısı, "istiyor ki bir yenisini giyeyim." Bunun üzerine çok öfkelenmişti Fischerle: "Peki söz vermedin mi bir yenisini giyeceğine? Ağzın ne işe yarar senin?" Sonra deli gibi merdivenlerden aşağı koşmuştu. "Bayım!" diye bağırmıştı sokakta. "Bayım!" Adamın adını bilmiyorlardı. Fischerle, işi şansa bırakarak koşmayı sürdürmüş, bir sokak lambasının direğine çarpmıştı. İzlediği adam, evde karşılamayı unuttuğu doğal bir gereksinimini burada gidermekteydi. Fischerle, adam işini bitirene dek beklemişti. Daha sonra, onu bulmaktan duyduğu sevince karşın kucaklamamış, şöyle demişti: "Her pazartesi yeni bir gömlek göreceksiniz. Bunu ben garanti ediyorum size! O, benim karım. Nasıl istersem öyle davranırım. Önümüzdeki pazartesi yine bizi onurlandırmanızı rica ederim!" "Sizin için elimden geleni yapacağım," demişti bunun üzerine adam esneyerek. Kimse tarafından tanınmasın diye, yolunu uzatarak gidiyordu. Ertesi günü, yani salı günü emekli kadın, biri yeşil, biri de mor olmak üzere iki yeni gömlek almıştı. Pazartesi günü adam gelmişti. Gelir gelmez, kadının gömleğine bakmıştı. O gün kadının üstünde yeşil gömlek vardı. Adam sert bir İfadeyle, bu boyanmış olan eski gömlek mi. diye sormuş, oyuna gelmeyeceğini söylemişti, Kadın ona öteki gömlekleri de gösterince çok memnun olmuştu. Mor rengi yeğliyordu; ama en sevdiği, kırmızı gömlekti, çünkü ona ilk zamanları anımsatıyordu. Böylece Fischerle, becerikliliği sayesinde kadını felaketten kurtarmıştı. Yoksa kadın, yarının ne olacağının bilinmediği o dönemlerde aç kalabilirdi.

Fischerle, küçük odayla aşırı iri yapılı kadını düşünürken, cep defterinden vazgeçmeye karar verdi. Eve gittiği takdirde belki kadına rastlayabilirdi. Kadın, delice âşıktı ona. Gitmesine izin vermeyebilirdi. Hayır dediği zaman, bağırmaya başlar ve kapının önüne dikilirdi. O zaman ne sıyrılıp geçmek, ne de kadını bir yana itmek söz konusu olabilirdi, çünkü kadın, kapıdan daha genişti. Ayrıca kafası da kalındı; bu kafanın içine bir şey yerleştirdi mi, işi unutur, bütün gece evde kalırdı. Böyle bir durum olduğu takdirde, Fischerle treni kaçırabilir ve Amerika'ya geç kalabilirdi. O zaman Paris'te, Capabianca'nın adresini bulurlardı. Paris'te bu adres kimseden öğrenilemediği takdirde, Amerika'dan sorarlardı. Milyonerler her şeyi bilirdi. Hayır, Fischerle odalarına dönmek istemiyordu. Oysa veda etmek için bir kez daha yatağın altına girebilmeyi çok isterdi; o yatağın altı, uğraşının beşiğiydi. Orada tuzaklar kurup şampiyonları yenilgiye uğratmıştı; yıldırım gibi kareden kareye saldırmıştı; oranın sakinlik ve sessizliği, hiçbir kahvede yoktu; ayrıca hasımları da iyi oynuyorlardı, çünkü tek hasmı yine kendisiydi. Şebek Sarayı'nda da kendine o odanın aynını yaptırtacak, iyi hamleler hazırlayabilmek için eski odasındaki yatağın aynını koyduracak ve bunun altına yalnızca kendisi girebilecekti. Veda etmekten vazgeçti. Bunca duygulanmak boşunaydı. Yatak yataktı nihayet, o kadar. Zaten yatağı çok iyi anımsayabiliyordu. Kendine on bir gömlek daha aldı; hepsi de maviydi. Bunları birbirinden ayırt edebilene ödül verecekti. Terzi, karakterden anlıyordu; tarokko oyunu konusunda ise ağzını açmasa daha iyi olurdu. O oyunu oynamak, eşeklere özgüydü.

Fischerle, paketiyle birlikte yeniden gara gitti, madeni bavulunu alıp gömleklerini teker teker içine yerleştirdi. Memurun onu küçümsemesi, şimdi saygıya dönüşmüştü. “Bir düzine daha getirsem, herhalde aklını oynatır,” diye düşündü Fischerle. Bavulunu kapatıp da eline aldığında, hazır duran bir trene binivermek geldi içinden. Neyse ki memur, Fischerle'nin bu zaafa kapılmasını önledi. Bir seyahat acentesinin yabancılar için açmış olduğu özel bir gişeye giden Fischerle, kırık dökük bir Almancayla Paris'e birinci sınıf bir bilet istedi. Ama oradakiler tarafından kovuldu. Bunun üzerine yumruklarını sıkarak, karga gibi sesiyle bağırdı: “O halde ceza olarak ikinci sınıfta gideceğim, bunun zararını da demiryolu işletmesi çekecek! Siz hele bekleyin üzerimde yeni giysimle geri dönene dek!” Gerçekte kızmamıştı. Görünüşü bir yabancıya benzemiyordu çünkü. Garın

önünde ayakta bir çift sosis yedi. Sosisleri satan adama: “Masaları ayrı ayrı bölmelerde bulunan bir restorana gidebilirim,” dedi, “ve beyaz örtülerin üstüne avuç avuç para dökebilirim, kesem buna elverişli.” cüzdanını, sözlerine inanmayan adamın burnuna uzattı, “ama ben yemeğe değil, akla önem veririm!” Sosisçi; “Böyle bir kafanız olduğuna göre, inanırım buna!” diye karşılık verdi. Hamhalat gövdesinin üstünde ancak çocuk başı büyüklüğünde bir kafası olduğundan, kafası daha büyük olan herkese gıpta ederdi. Fischerle: “Bu kafada neler var, bir bilseniz!” diyerek hesabını ödedi. “Bütün bir yükseköğrenim ve bir sürü dil, diyelim altı dil!”

Öğleden sonra oturup Amerikanca öğrendi. Girdiği kitapçılarda ona İngilizce öğreten ders kitapları sokuşturmak istediler. Fischerle ise: “Bakın baylar,” dedi alaylı bir ifadeyle, “karşınızda bir budala yok. Sizin yararınız sizi, benimkisi ise beni ilgilendirir.” Gerek tezgâhtarlar, gerekse dükkân sahipleri, Amerika’da İngilizce konuşulduğuna yemin ettiler. “İngilizce biliyorum, ama benim anlatmak istediğim, daha özel bir dil.” Fischerle, her yerde aynı şeyi söylediklerine inandıktan sonra, içinde en çok kullanılan İngilizce tümcelerin bulunduğu bir kitap satın aldı. Kitabı yarı fiyatına aldı; bu kitapçı her bakımdan Kari May’dan[******] beslenmekteydi; başka şeyleri ise öyle iş olsun diye satıyordu. Böyle bir cücenin, trenle Sibirya üzerinden ya da gemiyle Singapur üzerinden gitmek yerine, geçmeyi düşündüğü Takla-Makan çölünün tehlikelerini gözünde canlandırınca, kendinden geçmiş, cüceye büyük ilgi duymuştu.

Gözü pek araştırmacı Fischerle, bir sıraya oturup burnunu ilk kursa daldırdı. Bu kursta “güneş parlaktır” ya da “yaşam kısadır” gibi bir sürü yepyeni buluş vardı. Güneş, ne yazık ki gerçekten parlaktı. Ama mart ayının sonu olmasına karşın, daha ısıtmıyordu. Yoksa Fischerle, güneşe yaklaşmaktan sakınırdı. Bu alanda kötü deneyimleri vardı. Güneş, hastalık ateşi gibi sıcaktı. Gökyüzünde hiçbir zaman parlamazdı. Satranç oynayacak olanları ise aptala çevirirdi.

Fischerle’nin yanında bir kız: “Ben de İngilizce biliyorum!” diye bağırdı. Saçları iki yandan örgülüydü ve on dön yaşında kadardı. Fischerle, ona aldırmaksızın kitaptaki yeni buluşları yüksek sesle okudu. Kız, sesini çıkarmaksızın bekledi. Aradan iki saat geçtikten sonra Fischerle, kitabı kapattı. Bunun üzerine kız, sanki Fischerle’yi yirmi yıldır tanıyormuş gibi

kitabı onun elinden aldı ve sınadı; onun yerinde emekli kadın olsaydı, dehası bu soruları sormaya asla yetmezdi. Fischerle, kitapta okuduğu her sözcüğü belleğine geçirmişti. “Kaç yıldır öğreniyorsunuz?” diye sordu küçük kız. “Biz daha o kadar ilerlemedik, ben ikinci yılın içindeyim.”

Fischerle ayağa kalktı, kendisine ait olanı geri istedi. Kıza kötü kötü baktı ve bağırarak protesto etti: “Sizinle tanışmayı reddediyorum! Ne zaman öğrenmeye başladım, biliyor musunuz? Tam iki saat önce!” Bu sözlerden sonra sıradaki yaratığın yanından ayrıldı.

Akşama doğru ince kitabın içindekileri öğrenmişti. İnsanlar sürekli olarak onunla ilgilendiklerinden, birkaç kez oturduğu sırayı değiştirdi. Neydi bu denli ilgi derleyen, eski kamburu mu, yoksa yüksek sesle çalışması mı? Kamburu artık can çekişmekle olduğundan, Fischerle asıl nedenin ikincisi olduğunda karar kıldı. Birisi oturduğu sıraya yaklaştı mı, hemen sesleniyordu: “Yalvarırım rahatsız etmeyin beni, yoksa yarınki sınavda kalırım, bundan ne geçer elinize?” Bu sözler karşısında kimse dayanamıyordu. Onun oturduğu sıralar dolarken, ötekiler boş kalıyordu. Çevresindekiler, İngilizcesine kulak verdikten sonra ona yürekten başarılar diliyorlardı. Fischerle’nin çalışkanlığına âşık olan bir hanım öğretmen, onu sıradan sıraya, parkın sonuna dek izledi. Cücelere bayılıyordu; köpeklerin de yalnızca küçücük olanlarını severdi; otuz altı yaşında olmasına karşın, henüz evlenmemişti; Fransızca dersi veriyordu, karşılıklı derse hazırdı, aşka ise değer vermiyordu. Fischerle uzun süre karşısındakine ilişkin düşüncelerini kendine sakladı, öğretmen, ev sahibesini parayla satın alınabilen bir kadın olarak nitelendirip, dudaklarını boyadığı için kadına sövdü; olsa olsa pudra kullanabilirdi. Bunun üzerine Fischerle’nin sabrı taştı; dudağını boyamayan bir kadın ha, ne sanıyordu karşısındaki iş hayatını? “Daha 46 yaşında olduğunuz halde böyle konuşuyorsunuz,” dedi öfkeyle, “ya 56 yaşınıza geldiğiniz zaman ne söyleyeceksiniz?” öğretmen hanım kalkıp gitti. Fischerle’yi cahil bulmuştu. Ama herkes, öğretmen hanım gibi hakarete kaşınmadı. Çoğu Fischerle’den karşılıksız bir şeyler öğrenebildikleri için sevindiler. Yaşlı ve kıskanç bir adam, Fischerle’yi düzelterek sürekli yineledi: İngiltere’de *öyle* değil *böyle* konuşulur. Fischerle: “Ben Amerikanca konuşuyorum!” diyerek ona kamburunu döndü. Herkes ona hak verdi. İngilizceyi Amerikanca ile karıştıran yaşlı adamla alay ettiler, aradaki farkı artık hepsi öğrenmişti. Seksenine merdiven

dayadığı kuşkusuz olan utanmaz adam, polisle korkutmaya kalkışınca, Fischerle yerinden fırladı; “Olur, ben gidip çağırayım polisi!” Bunun üzerine yaşlı adam, sarsak adımlarla ve titreyerek aradan uzaklaştı.

Batan güneşle birlikte, çevredekiler de birer ikişer dağıldılar. Birkaç çocuk bir araya gelip, son yetişkin de uzaklaşana dek beklediler. Ansızın Fischerle’nin oturduğu sıranın çevresini sararak İngilizce bir koroya başladılar. “Yes” diye bağırıyorlar. “Yahudi” sözcüğünü de esirgemiyorlardı. Fischerle, yolculuğa hazırlanmazdan *önce* çocuklardan vebadan korkarcasına korkardı. Bugün ise kitabı bir yana altı, sıranın üstüne çıktı ve uzun kollarıyla koroyu yönetti. Bu arada yeni öğrendikleriyle onlara eşlik de ediyordu. Çocuklar bağırdıkça, o daha çok bağırıyordu; yeni şapkası, başının üstünde hoplayıp duruyordu. Fischerle, arada karga gibi sesiyle: “Daha çabuk beyler!” diye sesleniyordu. Kendilerinden geçen çocuklar, ansızın büyümüşlerdi. Fischerle’yi omuzlarına aldılar. “Baylar, ne yapıyorsunuz?” Fischerle’nin ağzından birkaç “Baylar” daha çıktıktan sonra, çocuklar artık yetişkin kaldılar. Düşmesin diye Fischerle’nin pabuçlarının altına destek oluyorlar, kamburunu koruyorlardı; içlerinden üçü, salt cüceye ait diye, ders kitabını kapmaya çalışıyordu; biri de şapkasını aldı. Bunları yüzlerinde zafer ifadesiyle önde taşımaya başladılar. Zayıf omuzların üstündeki Fischerle ise yalpa vurarak arkadan geliyordu; anık Yahudi ya da sakal değildi; tatlı bir adamdı ve Kızılderili çadırları hakkında da bilgisi vardı. Çocuklar soylu kahramanlarına parkın kapısına dek sahip çıktılar. Fischerle, kendisini sarsmalarına sesini çıkarmadı; bedeni çok ağırdı. Ne yazık ki parktan çıkınca onu yine yere indirdiler. Ertesi günü yine gelecek mi diye sordular. Fischerle, onları düş kırıklığına uğratmadı. “Baylar,” dedi, “eğer Amerika’da olmazsam, sizin aranızda olacağım!” Çocuklar heyecan ve aceleyle dağıldılar, içlerinden birçoğunu evde dayak beklemekleydi.

Fischerle, giysisiyle paltosunun kendisini beklediği caddede ağır ağır ilerledi. Trenin saat tam on birde kalkacağım öğrendiğinden bu yana, her yere saatinde gitmeye ve verilen sözleri tutmaya büyük önem veriyordu. Terzi için saat henüz erkendi; bir yan sokağa sapıp, önündeki boyalı kadınların gözüne aşina göründüğü yabancı bir kahveye girdi ve kendi nefis İngilizcesine duyduğu hayranlıktan ötürü kuvvetli bir içki içti. “Thank you!” diyerek parayı bara fırlattı, dışarı çıkmazdan önce kapıda geri dönüp,

herkes duyana dek “Good-bye!” diye yineledi; bu gecikme yüzünden de kapıda Pasaport Aşçısı’yla burun buruna geldi. “Bu yeni şapkayı da nereden buldun?” diye sordu adam hayretle; hem cüceyi, hem de şapkayı gördüğü için şaşırmıştı; Fischerle, bu bölgede rastladığı üçüncü müşterisiydi. Fischerle, arkadaki lokali işaret edip “Pısst!” dedi ve parmağım dudaklarına götürdü. Başka soruların önüne geçmek için, sol pabucunu adama doğru uzatarak: ‘Yolculuk için hazırlandım.’ dedi. Pasa port Aşçısı, anlayarak sustu. Gündüz vakti ve bir dünya gezisinden hemen önce iş tutulması, adamı etkilemişti. Parasız pulsuz Japonya’ya dek gitmek zorunda olduğu için cüceye acıyordu. Bir an, kısacık bu an, ona birkaç banknot vermeyi düşündü, işleri iyi gidiyordu. Ama pasaport ve banknotlar — biraz fazlaydı bu kadarı. Cüceden daha çok, kendi kendine konuşur gibi: “Bir kentte ne yapacağını şaşırdığında, hemen satranç şampiyonuna gidersin,” dedi, “o zaman işini kolayca çözümlersin. Adresleri aldın değil mi? Adresler olmadı mı, bir sanatçının işi bitik demektir. Unutma adresleri yanına almayı!”

Bu öğüt, Fischerle’yi yine yatağının altına döndürmeye yetti. Veda etmeden gitmek, çok nankörce bir davranıştı. Kadın aptalsa, yatağın bunda bir günahı yoktu. Bir sanatçı, cep defterinden ayrılamazdı. Saat 1.05’teki tren de nasılsa tam zamanında kalkacaktı. Fischerle, saat 8’i vurduğunda terziye gelmişti. Giysi, sırtına kalıp gibi oturdu. Kamburundan geri kalan, paltonun altında görünmez oldu. İki usta da, alanlarındaki başarılarından ötürü, birbirlerini kutladılar.

“Wonderful!” diyen Fischerle, ekledi: “Düşünün bir kez, İngilizce bilmeyen insanlar da var! Ben böyle birini tanıyorum. Adam thank you yerine teşekkür ederim diyor!”

Terzi ise. Ham and Eggs yemeye bayılırdı.[{††††††}] Oysa evvelsi gün gittiği bir restoranda garson, onun ne istediğini anlamamıştı.

Fischerle: “Halbuki ox öküz, milk ise süt anlamına gelir” diyerek adamın sözünü kesti. “Sorarım size, bundan daha kolay bir dil var mı? Örneğin Japonca daha zor!”

“Şunu söylemeliyim ki, daha kapıdan girdiğiniz anda sizin katıksız bir dil uzmanı olduğunuzu hissetmiştim; Japon dilinin sözcük dağarcığının ortadan kaldırılması olanaksız güçlükleri konusundaki görüşünüzü tümüyle

paylaşıyorum. Kıskançlık ürünü söylentilere bakarsanız, değişik on binlerce harfin varlığı söz konusu. Japonca gazetelerdeki ayrıntılara bir kez bakın. Reklamcılık, daha emekleme evresinde bile değil. Onların dili ekonomi alanındaki iş yaşamı için önceden saptanması olanaksız bir hastalığın mikrobunu üretmekte. Hepimiz, dostumuz olan bu ulusun esenliğine ilişkin kapsamlı bir atılımın acısını çekiyoruz. Uzakdoğu'daki kaçınılmaz savaşın yarası iyileşmeye başladığından bu yana, harcanan korkusuz çabalara biz de katkıda bulunuyoruz."

"Çok haklısınız," dedi Fischerle, "sizi unutmayacağım. Trenim biraz sonra kalkacak. Yaşamımız boyunca dost kalmak üzere vedalaşalım."

Terzi: "Ana ve babalarımın yanına, mezara dönene dek" dedi ve geleceğin satranç şampiyonuyla kucaklaştı. Anasıyla babasının mezarı dudaklarından çıkınca —kendisinin birkaç çocuğu vardı— çok sarsılmış ve içinde bir korku kabarmıştı, ölümle savaşmanın verdiği heyecanla doktoru sımsıkı göğsüne bastırdı. Bu sırada yeni paltonun düğmelerinden biri, bir yere takılıp koptu. Fischerle, bir gülme nöbetine tutuldu; eski adamı olan kör. Düğme Hans gelmişti aklına. Onun gülmesi karşısında en kutsal duygularının incindiğini algılayan terzi, Fischerle'den kapsamlı bir açıklama istedi.

"Düğmelerden nefret eden birini tanıyorum," diye böbürlendi cüce, "elinden gelse, tüketmek için tüm düğmeleri yiyecek. Böyle bir şey olursa, terzi ustaları ne yapar diye düşündüm bir an. Ne dersiniz?"

Bu sözler üzerine kutsal duygulan incinmiş olan adam, anasıyla babasının mezarında yatan geleceğini unutup kahkahalarla güldü. Bir yandan kopan düğmeyi yerine kendi eliyle dikerken, bir yandan da bu nefis düşünceyi bir gülmece dergisine göndereceğine söz verdi. Yanında biri varken gülebilsin diye, düğmeyi ağır ağır dikiyordu. Her şeyi başkalarının yanında yapardı; gözyaşları bile, eğer yalnızsa, yeterince haz vermezdi. Doktor gideceği için, içtenlikle üzülüyordu. Doktorla birlikle en iyi dostunu yitirmiş oluyordu; çünkü iki kere iki, nasıl sonsuzluğa dek dört edecekse, eğer doktor kalsaydı, birbirlerinin en yakın dostu olacakları da o denli kesindi. Birbirlerine sen diye hitap ederek ayrıldılar. Terzi kapıya dek gelip, uzun süre Fischerle'nin arkasından baktı. Cücenin hoş görüntüsü —önemli olan, insanın kültürlü olmasıydı— kısa sürede nefis paltonun çizgilerinin içinde yitip gitti;

paltonun altından usla işi bir giysinin pantolonu, çok güzel bir görünüm sağlıyordu. Terzi ustasına karşı olan şükran borcunu yerine getirmekteydi.

Fischerle, eski giysisini bir paket içinde gara götürdü. Bu, gara üçüncü gidişiydi; şimdi yepyeni giysiler içerisinde, gençleşmiş ve soylu bir insandı. Yüzünde krallara özgü bir umursamazlıkla, emanet makbuzunu orta parmağıyla işaret parmağı arasında memura uzattı ve “yeni deri bavulunu” istedi. Memurun saygısı, artık en derin saygılara dönüşmüştü. Sakat cüce, öğlenden sonra getirdiği gömlekleri satmak için almış olabilirdi, ama şimdi şıklığı kendi üzerinde taşıyordu. Fischerle, paketi iki eliyle tutup bavula yerleştirdi ve: “Bu paketi kapalı bırakmak en iyisi!” dedi. “Açmak delilik olur!” Yabancılara ait olan gişenin önünde sert bir sesle sordu: “Buradan Paris için birinci sınıf bileti alabilir miyim, alamaz mıyım?” Almanca sormuştu. Kendisini birkaç saat önce kovmuş olan adam: “Tabii alabilirsiniz!” diye yanıtladı bu soruyu. Bu sözleri duyan Fischerle, haklı olarak ve gururlanarak, artık tanınmadığını anladı. İngiliz şivesiyle: “Bizde işler biraz ağır yürüyor, baylar!” dedi, İngilizce ders kitabı hâlâ kolunun altındaydı. “Umarım trenleriniz daha çabuk gidiyordur!” Memur yataklı vagon ister mi. diye sordu, henüz boş yatak vardı. “Evet, yataklı rica ediyorum. 1.05 treni için. Tarifelere güvenilebilir mi?” “Hiç merak buyurmayın efendim. Ne de olsa burası, geçmişi olan bir uygarlığın merkezi.” “Biliyorum. Ama bunun ekspreslerle bir ilgisi yok. Bizim orada, Amerika’da önce iş gelir. Yani business, eğer bu kadar İngilizce anlayabiliyorsanız.” Bu ufak tefek yapılı beyin içi dolu, kareli cüzdanını tutarken takındığı abartmalı tutum, memurun karşısında bir Amerikalıma bulunduğu yolundaki inancını ve ona duyduğu saygıyı güçlendirdi. Fischerle, parayı ödeyip bileti kareli cüzdanına yerleştirdikten sonra: “Bu ülkede yaşamaktan vazgeçiyorum!” dedi. “Burada beni aldattılar. Bana bir Amerikalı değil sakat muamelesi yaptılar. Ama dil alanında büyük bir uzman olduğum için, düşmanlarımın planlarını bozmayı başardım. Beni batakhanelere bile sürüklediler, biliyor musunuz? Yalnız iyi satranç oyuncularınız var, bunu belirtmem gerek. Dünyaca ünlü bir ruh doktoru olan ve Paris’te yaşayan, yakın dostum Profesör Kien de bu kanıda. Beni bir yatağın altına hapsettiler ve öldürmekle korkutarak, büyük bir kurtarmalık aldılar. Bu parayı ödedim gerçi, ama polisimiz bana bunun üç katını geri verecek. Gereken diplomatik girişimlerde bulunuldu. Uygarlık merkezi

demek kolay!” Adama selam vermeksizin sırtını döndü. Sağlam adımlarla gardan ayrıldı. Aşağı gördüğünü belli eden bir ifade titriyordu dudaklarında. Uygarlık merkezi masalını ona anlatacaklardı ha! Burada doğmuş, doğduğundan beri de bu kentten ayrılmamıştı; bütün satranç gazetelerini ezbere biliyordu. Cennetin Yıldızları’nda her dergiyi önce o okurdu, İngilizce öğrenmesi için de bir öğleden sonra yetmişti! Bu alanda gösterdiği başarıdan sonra tüm dillerin kolay öğrenilebileceğine inanmıştı; Amerika’da dünya şampiyonu olarak uğraşından boş kalacak zamanını, haftada iki dil öğrenerek değerlendirmeye karar verdi. Bu, yılda 66 dil demekti; daha fazlasına gerek yoktu; çeşitli şiveler ise nasılsa öğrenilebilirdi.

Nine o’clock olmuştu, garın önündeki büyük saat, zamanı İngilizce gösteriyordu. Apartman kapıları saat dokuzda kapanırdı. Kapıcıyla karşılaşmaktan kaçınmak, en iyisiydi. Fischerle’nin ne yazık ki yirmi yıl süreyle bir orospuyla birlikte yaşamak zorunda kaldığı köhne binaya kadar olan yol, kırk dakika, yani *forty minutes* sürüyordu. Fazla acele etmeksizin, sarı pabuçlarıyla bu yolda ilerlemeye başladı. Arada sırada duruyor, bir gaz lambasının altında kitabını açarak İngilizce düşündüğü sözcüklere bakıyordu. Her nesnenin adını İngilizce söylüyor, rastladığı insanlarla konuşuyordu; ama onu yolundan alıkoymasınlar diye, alçak sesle yapıyordu bunu. Bilgisi, sandığından fazlaydı. Aradan yirmi dakika geçip de artık İngilizce adlandırabileceği yeni bir şeye rastlamaz olunca, evleri, caddeleri, sokak lambalarını ve köpekleri bir yana bırakıp, kafasında İngilizce bir satranç partisi kurdu. Bu, onu gideceği köhne binaya dek oyaladı. Kapının önünde partiyi kazanıp, içeri girdi. Eski karısı şimdi çok sinirine dokunmaya başlamıştı. Kadının kucağına düşmemek için merdivenin arkasına saklandı. Burada yeri rahattı. Gözlerini, bakışlarıyla delmek istercesine merdivenin korkuluğuna dikmişti. Korkulukta zaten iri iri delikler vardı. Fischerle istese, burnuyla merdivene barikat kurabilirdi. Saat ona dek hiç sesini çıkarmaksızın bekledi. Serseri bir ayakkabıcı olan kapıcı, apartmanın kapısını kapattı ve titrek elleriyle merdivenlerin ışığını söndürdü. Fischerle’nin karısının oturduğu yerin olsa olsa iki katı büyüklüğünde olan ve her yanı dökülen dairesine girerken, Fischerle karga gibi sesiyle hafifçe: “How do you do?” dedi. İnce bir ses duyan ayakkabıcı, kapıda bir kadının durduğunu sanarak zili çalacak mı diye bekledi. Ama

hiçbir ses çıkmadı. Kapıcı, yanıldığını anladı; dışardan biri geçmişti yalnızca. Adam evine girdi; duyduğu sesten ötürü tahrik olmuştu; aylardan beri elini sürmediği karısının yanına yattı.

Fischerle, emekli kadının gelmesini ya da gitmesini bekliyordu. Akıllı bir insan olduğu için, karısını kibritinden tanıyacaktı; kadın, sigaraya binadaki bütün orospulardan daha çok düşkün olduğu için kibriti çaktığında hep yukarı doğru tutardı. Aslında Fischerle, kadının dışarı çıkmasını yeğlerdi. O zaman o da sessizce yukarı çıkar, defterini yatağın altından alır, dinlendiği beşikle vedalaşırdı; daha küçük bir sakat iken, orada yatmıştı. Sonra binadan dışarı çıkar, bir taksiye atlayıp gara giderdi. Yukarı çıktığı zaman, binanın giriş kapısının anahtarını da bulurdu; kadının dırdırına öfkelendiğinden, son defasında anahtarı bir köşeye fırlatmıştı; o günlerde anahtarı attığı yerden gidip alamayacak denli üşengeçti. Kadın evden çıkacak yerde eve döndüğü takdirde, yanında bir konuk getiriyor olacaktı. Bari getirdiği, uzun süre kalmasaydı. En kötü olasılıkla Dr. Fischer, bir zamanlar toprağı bol olsun Fischerle’nin yaptığı gibi, sürüne sürüne odaya girerdi. Kadın onu duyduğu takdirde, ses çıkarmazdı; aksi takdirde birlikte getirdiği erkek deliye dönerdi. Kadın yeniden konuşabilinceye değin de Fischerle çıkmış olurdu, öyle ya, neyle doldururdu böyle bir kadın bütün gününü? Yatakta yatardı, ya biriyle, ya da yanında biri olmaksızın. Ya birinin elinden parasını alır, ya da bir başkasına para armağan ederdi. Ya yaşlıydı, o zaman bıktırırdı insanı, ya da gençti, o zaman da aptallığına dayanabilmek olanaksızdı. Birine yiyecek verdiğinde, kaşıkla verdiğini sapıyla çıkarırdı; para kazanmadığı zaman, erkeğe gidip bu kadın uğruna tarak çalmak düşerdi. Allah kahretsin! Ya sanat, onun yeri neredeydi böyle bir yaşamda? Erkek dediğin, kendini ve yaşamım satranç üzerine kurardı. Fischerle, beklerken göğsünü şişirdi; paltosuyla giysisinin kamburu tarafından zorlanan sırtının yarın ne hal alacağım kestirebiliyordu.

Sonsuzluk kadar uzun bir süre kimse görünmedi ortalarda. Saçaktaki oluktan avluya su damlıyordu. Tüm damlalar okyanusa akıyordu. Dr. Fischer, dev bir transatlantikle Amerika’ya gidiyordu. New York’ta on milyon insan yaşıyordu. Halk, sevinç sarhoşluğu içerisindeydi. Caddelerde insanlar öpüşüyorlar ve bağırıyorlardı: Yaşa! Yaşa! Yaşa! Karşılama uğruna yüz milyon mendil sallanmaktaydı; kentte yaşayan herkes, on parmağına birer mendil bağlamıştı. Göç bürosu diye bir şey görünmüyordu ortalarda.

Soracak bir şeyi var mıydı büronun? New York'lu fahişelerin gönderdiği bir delegasyon, kendi cennetlerini Fischerle'nin ayakları dibine seriyorlardı, Çünkü orada da vardı cennetler. Cüce teşekkür ediyordu. Uçaklar DR. FİSCHER adını gökyüzüne yazıyordu. Onun için neden reklam yapılmasındı? Persil'den daha değerliydi hiç kuşkusuz. Binlerce insan, onun uğruna denize düşüyordu. Dr. Fischer yufka yürekli bir insan olduğundan, düşenlerin kurtarılmasını buyuruyordu. Capablanca boynuna sarılıyordu. "Kurtarın beni!" diye fısıldıyordu. Neyse ki gürültünün ortasında Fischerle'nin yüreği de sağırlaşıyordu. "Defol!" diye bağırıp, Capablanca'ya vuruyordu, öfkelenen halk, Capablanca'yı parçalıyordu. Bir gökdelene yerleştirilmiş olan toplardan selam atışları yapılıyordu. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı, ona elini uzatıyordu. Müstakbel karısı ise ona çeyizini gösteriyordu. Fischerle, kadını kabul ediyordu. Şebek Sarayı'na ait sipariş listeleri, bütün gökdelenlere asılmıştı. Kredi anlaşması imzalanıyordu. Fischerle, genç yetenekler için bir okul açıyordu. Ama gençler küstahlık ediyorlardı. Fischerle de onları kovuyordu. Birinci katla saatin on biri çaldığı duyuldu. O katta seksenlik bir kadın, büyükannesinden kalan saatiyle yaşıyordu. Paris'e gidecek olan yataklı tren, 2 saat 5 dakika sonra kalkacaktı.

Fischerle, parmaklarının ucuna basa basa merdivenlerden çıktı. Kadın, bu kadar uzun süre dışarda kalmazdı. Şu anda hiç kuşkusuz getirmiş olduğu bir konuğun altında yatıyordu. Fischerle, üçüncü kattaki odanın önünde durunca, sesler işitti. Kapının aralıklarından ışık sızmıyordu. Kadından nefret ettiği için, konuşmasından da hiçbir şey anlamıyordu. Yeni pabuçlarını ayağından çıkarıp merdivenin ilk basamağına, Amerika'ya daha yakın bir yere bıraktı. Yeni şapkasını da pabuçların üstüne koyup, karanlıktan daha koyu olan rengine hayranlıkla baktı. İngilizce kitabım ise bırakmayıp paltosunun cebine soktu. Kapıyı hafifçe açtı, bu konuda talimliydi. Sesler yüksek perdeden ve hakaretler üzerine konuşmaktaydı. Adamla kadın, yatakla oturuyorlardı. Fischerle, kapıyı açık bıraktıktan sonra, sürünerek tahtadaki aralığın bulunduğu yere gitti. Aralığa önce burnunu soktu; cep defteri yerindeydi, aylar önce gaza düşmüş olduğundan, kokusundan anlamıştı. Fischerle: "Onur duydum!" diye düşünerek, bunca satranç şampiyonunun önünde saygıyla eğildi. Defteri sağ elinin işaret parmağıyla aralığın sonuna dek itip, yukarı doğru fırlattı; kavuşmuştu

deflerine. İçinden gülmek geldiğinden, sol eliyle ağzını kapattı. Çünkü yukardaki konuk, tıpkı Düğme Hans gibi konuşmaktaydı. Fischerle cep defterinin konumunu, başının ve sonunun nerede olduğunu tam olarak bildiğinden, kendisine ait bilgileri son boş sayfalara salt sezginin yardımıyla geçirdi. Bu denli küçük yazmak, büyük yazmaktan çok daha zordu. Bu yüzden bir sayfaya "Doktor," ikinci sayfaya "Fischer," üçüncüye "New," dördüncüye de "York" sözcüklerini yazdı. Tam adresi daha sonra, müstakbel karısının kuracağı Şebek Sarayı'nın yerini öğrendiğinde deftere geçirecekti. Bu evlilikle aslında henüz yeterince ilgilenememişti. Sermayeye, pasaporta, giysiye ve bilete ilişkin kaygılar, çok değerli günlerini harcamasına yol açmıştı. Burnunda gaz kokusu vardı. Milyoner eşi: "Darling!" diyerek burnunu tuttu; uzun burunları seviyor, kısalarından hiç zevk almıyordu; birlikte dolaşmaya çıktıklarında; "Bunun burnu nerede?" diye soruyordu; bütün burunları kısa buluyordu. Güzel ve Amerikan özelliklerini taşıyan bir kadındı; filmlerde olduğu gibi, sarışındı, iri yapılı, mavi gözlüydü; yalnızca özel arabalarda yolculuk yapar, tramvaylardan korkardı; sakatlar ve yankesiciler bulunurdu tramvaylarda ve insanın cebinden milyonlarını aşırırlardı; Fischerle'nin eskiden, Avrupa'dayken sakat olduğunu bilmiyordu.

Yatağın üstündeki adam: "Sakat ve pislik, eşanlamlıdır!" dedi. Fischerle, artık kendini sakatlardan saymadığı için bu sözlere güldü ve adamın pabuçlu ayaklarına baktı. Pabuçlar yere basıyordu. Düğme Hans'ın cebinde yirmi Groschen'den başka para bulunmadığını bilmeseydi, bu adamın o olduğuna yemin edebilirdi. Ama insanların benzerleri bulunuyordu. Şimdi adam, düğmelerden söz ediyordu. Neden etmesindi? Kadından, kopan bir düğmesini dikmesini istiyordu. Ama hayır, deli olmalıydı bu adam, çünkü: "Al, ye bunu!" demişti. Kadın: "Ver, o yesin!" diye karşılık verdi. Adam ayağa kalkıp, açık duran kapıya yürüdü. "Evin içinde, eminim bundan!" "Öyleyse ara, benim elimden bir şey gelir mi?" Adam kapıyı kapattı ve odanın içinde gidip gelmeye başladı. Fischerle korkmuyordu. Ama yine de kapının bulunduğu yöne sürünerek gitti.

"Yatağın altında!" diye bağırdı kadın. "Ne?" diye haykırdı Düğme Hans'm ikizi. Dört el, cüceyi yakalayıp ortaya çekti; ellerden ikisi, gırtlağından ve burnundan tuttu. Karanlığın içinden biri: "Benim adım Johann Schwer!" diye kendini tanıttı, gırtlağı değil, ama burnu bırakarak: "Al, ye bunu!" diye

bağırdı. Fischerle, düğmeyi ağzına alıp yutmaya çabaladı. Gırtlağına sarılan el, bir soluk alma süresince, düğme yutuluncaya dek, gevşedi. Aynı anda Fischerle gülümsemeye çalıştı ve: “Bu benim düğmem!” diye soludu; aynı anda yeniden sıkılan parmaklar, Fischerle’yi boğdu. Bir yumruk, kafatasını parçaladı.

Kör, cüceyi yere fırlattıktan sonra, odanın köşesinde duran masanın üstünden bir ekmek bıçağı aldı. Bıçakla elbiseyi ve paltoyu parçaladıktan sonra, Fischerle’nin kamburunu kesti. Bu güç işi yaparken soluk soluğa kaldı; bıçak kördü; ışık yakmak da istemiyordu. Emekli kadın ona bakarken, bir yandan üstündekileri çıkardı. Yatağa uzanıp: “Hadi, gel!” dedi. Ama adam, işini bitirmemişti daha. Kamburu paltonun parçalarına sardı, üstüne birkaç kez tükürdükten sonra paketi öylece bıraktı. Cesedi ise yatağın altına itti. Sonra kadının üstüne atladı. “Kimsecikler bir şey duymadı,” diyerek güldü. Yorgundu, ama kadın da şişmandı. Bütün gece boyunca seviştiler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAFADAKİ DÜNYA

İyi Bir Aile Babası

KAPICI Benedikt Pfaff'ın dairesi orta büyüklükte, karanlık bu mutfakla, apartmanın girişine açılan, duvarları beyaz renkte küçük bir bölmeden ibaretti. Beş kişilik aile, önceleri orta büyüklükteki mutfakta yatardı; karısına ve kızma ek olarak, Benedikt Pfaff, kendisini polis memuru, koca ve baba olmak üzere üç kişi yerine saydığından, aile beş kişiden oluşuyordu. İkişer kişilik iki yatağın aynı büyüklükte olması, Pfaff m sık sık sinirlenmesine yol açardı. Bundan ötürü de karısıyla kızını aynı yatakta yatmaya zorlar, kendisi ise öteki yatağı tek başına kullanırdı. Altına içi at kılıyla doldurulmuş bir şilte sermişti; muhallebi çocuğu oluşundan ötürü yapmamıştı bunu, uykucularla kadınlardan nefret ederdi. Bu şilteyi kendi altına sermesi, bir ilke sorunuydu; eve parayı getiren, oydu. Merdivenlerin tümünü temizlemek, karısının göreviydi; geceleri biri çaldığında apartmanın kapısını açmak görevi ise, on yaşını doldurduğundan bu yana korkmamayı öğrensin diye kızma verilmişti. Benedikt Pfaff, her iki hizmetten sağlanan kazancı, kapıcı o olduğu için, kendi cebine atardı. Zaman zaman kızıyla karısının temizliğe ya da çamaşıra giderek dışarda birkaç kuruş kazanmalarına izin verirdi. Böylece onlar da ailesini geçindiren bir babanın ne denli ağır koşullar altında çalışmak zorunda olduğunu kendi deneyimleri ile yaşamış olurlardı. Yemek sırasında aile yaşamının savunucusu olduğunu söyleyen Pfaff, gece olduğunda geçkince bir kadın olan karısıyla alay ederdi. Terbiye etme hakkını, işinden evine döner dönmez kullanmaya başlardı. Üstü kızıl kıllarla kaplı yumruklarını kızında gerçek bir sevgiyle biler, karısını ise daha az kullanırdı. Bütün parasını evde bırakırdı; bu para, Pfaff'ın saymamasına karşın, hep tamam olurdu; çünkü bir kez eksik çıktığında, karısıyla kızı geceyi sokakta geçirmek zorunda kalmışlardı. Kısacası, genelde mutlu bir adamdı Benedikt Pfaff.

O sıralarda yemekler, aynı zamanda mutfak olarak kullanılan küçük beyaz bölmede pişirilirdi. Kaslarının hep hazır olmasını gerektiren uğraşından ötürü —bu hazırlık, gündüzlerinin yanı sıra, geceleri düşlerini de alırdı—

Benedikt Pfaff'ın zengin, besin değeri yüksek, özenle hazırlanmış ve masaya özenle getirilen yemeğe gereksinimi vardı. Bu konuda hiç şakası yoktu; bu yüzden karısını dövmek zorunda kaldığında da, suç tümüyle karısındaydı; buna karşılık kızı açısından aynı şeyi ileri sürmeyi aklının kenarından bile geçirmezdi. Yıllar geçtikçe, Pfaff'ın yemeğe olan açgözlülüğü de arttı. Bol yemek pişirilebilmesi açısından, küçük bölmeyi yetersiz bularak mutfağın arka odaya taşınmasını emretti. Bu konuda —çok olağanüstü bir durum olarak— direnişle karşılaştı; ama Pfaff'ın iradesine karşı konulabilmesi olanaksızdı. O günden sonra üçü de, içinde ancak bir yataklık yer bulunan bölmede yatıp kalkmaya başladılar; büyük oda ise mutfak, yemek odası, dayak odası ve bol yemeğe karşın, bu evden bir türlü hoşlanmayan iş arkadaşlarının ender ziyaretlerinde ağırlandıkları yer olarak kullanılmaya başladı. Bu değişiklikten hemen sonra Pfaff'ın karısı, yorgunluğa dayanamayarak ölüp gitti. Yeni mutfağın işiyle başa çıkamamıştı; eskisine oranla üç kez daha çok yemek pişiriyor, gün geçtikçe de zayıflıyordu. Görünüşü çok yaşlıydı; görenler, kadını altmışında sanıyorlardı. Kapıcıdan korkan ve nefret eden apartman sakinleri, bu güçlü kuvvetli erkeğin yaşlı karısıyla yaşamak zorunda olduğunu düşündüklerinde, ona acıyorlardı. Gerçekte ise karısı, Pfaff'tan sekiz yaş küçüktü ve bunu bilen yoktu. Kimi zaman çok şey pişirmeye kalkan kadın, kocası eve döndüğünde henüz işini bitirememiş olurdu. Pfaff, çoğu kez tam beş dakika yemeğin gelmesini beklerdi. Ama bu beş dakika geçince, sabrını yitirir ve daha karnını doyurmadan karısını döverdi. Günün birinde karısı, elinde kaldı. Gelgelelim böyle olmasaydı bile kadın birkaç gün içinde nasılsa kendiliğinden ölecekti. Bu nedenle Pfaff, karısını öldürmüş sayılmazdı. Büyük odada karısına hazırladığı ölüm döşeğinde kadın o denli tükenmiş görünüyordu ki, kocası baş sağlığına gelenlerden utandı.

Cenazenin ertesi günü Pfaff, balayını yaşamaya başladı. Artık daha da başına buyruk olarak, kızına canı nasıl çekiyorsa öyle davranıyordu. İşe gitmezden önce, kendini daha iyi yemek pişirmeye verebilsin diye, kızı arka tarafa kilitliyordu. Bu yüzden kız, babası eve döndüğünde seviniyordu. Pfaff, anahtarı kilitle çevirirken, "Ne yapıyor bakalım benim küçük mahpusum?" diye böğürüyordu. Kız ise, ertesi günü için alışverişe çıkacağından, solgun yüzüyle ışıl ışıl gülüyordu. Bu iş, babasının hoşuna gidiyordu. Kız alışverişe güler yüzle çıktığı takdirde, etin iyisini alabilirdi.

Kötü et almanın cinayet işlemekten ayrılır yanı yoktu. Kız dışarda yarım saatten çok kaldığında, Pfaff'ın gözü dönüyor ve geldiğinde kızım ayaklarının altına alıyordu. Böyle yapmakla eline hiçbir şey geçmediği için de, akşamının berbat oluşu yüzünden öfkesi büsbütün artıyordu. Kız çok ağladığında, Pfaff yine yumuşuyor ve programı normal akışım izliyordu. Kızının eve zamanında dönmesini her zaman yeğliyordu. Yarım saatin beş dakikasını kızından çalıyordu. Kız kapıdan çıkar çıkmaz saati beş dakika ileri alıyor, bölmedeki yatağın üstüne bırakıyor, sonra da yeni mutfağa gidip ocağın başına oturuyordu. Burada yemekleri kokluyor, ama dokunmak için parmağını bile kıpırdatmıyordu. Kocaman, kalın kulakları kızının belli belirsiz ayak seslerini duyabilmek için dikiliyordu. Yarım saati geçirmiş olabileceği korkusuyla ses çıkarmadan yürüyen kızcağız, kapının ağzında durup çaresizlikle dolu bakışlarını saate yöneltiyordu. Kimi zaman, bu eşya parçasından korkmasına karşın, yavaşça yatağın yanına sokulmayı ve saati çabuk, ürkek bir hareketle birkaç dakika geri almayı başarıyordu. Ama sesli soluk aldığı için, babası çoğunlukla daha bir adım atar atmaz onu duyuyor ve yarı yolda yakalıyordu; çünkü yatağın yanına dek varabilmek için iki adım atmak gerekiyordu.

Kız, babasının yanından kayıp geçmeye çalışıyor ve becerikli bir hamaratlıkla ocağın başında iş görmeye başlıyordu. Bu arada, alışveriş ettiği markette çalışan ve ona, öteki kadınlara söylediğinden çok daha alçak sesle: "İyi akşamlar!" diyen, gözlerini onun çekingen bakışlarından kaçıran zayıf ve kısa boylu satıcıyı düşünüyordu. Bu adamla aynı yerde daha uzun süre birlikle kalabilmek için, arkasında olan kadınlara belli etmeden sırasını veriyordu. Esmer bir adamdı. Bir defasında, dükkânda hiç kimse kalmadığında, kıza tek bir sigara vermişti. Kız, sigarayı ince, kırmızı bir kâğıda sarmış, kâğıdın üstüne neredeyse görünmez harflerle armağanın verildiği gün ve saati yazmış, sonra da bu küçük parlak paketi bedeninde babasının ilgilenmediği tek yerde, sol göğsünün altında, yüreğinin tam üstünde taşımaya başlamıştı. Tekmelerden çok yumruklardan korkuyordu; tekme yediğinde yüzükoyun yere uzanıyor, böylece sigaraya hiçbir zarar gelmiyordu; yumruklar ise her yanına erişiyor ve kızın sigaranın altındaki yüreği titriyordu. Günün birinde babası sigarayı ezdiği takdirde, kendini öldürürdü. Bu arada her gün saatler süren tutukluluğu sırasında küçük paketi açtığı ve sigarasına bakıp okşadığı, öptüğü için, sigara çoktan toz

haline gelmişti. Sigaradan geride tek bir tanesi bile yitirilmeyen minicik bir tütün yığını kalmıştı.

Yemek sırasında babasının ağzından adeta buhar çıkardı. Yemeği çiğneyen çeneleri de kolları kadar açgözlüydü. Kız, adamın tabağım yeniden doldururken daha çabuk davranabilmek için ayakta dururdu. Kendi tabağı ise boş kalırdı. Bana ansızın neden hiçbir şey yemediğimi sorarsa, diye korkardı. Babasının yaptıklarından çok, söylediklerinden korkardı. Adamın söylediklerini ancak büyüdükten sonra anlamaya başlamıştı; yaptıklarının etkisi altına ise yaşamının ilk anlarından başlayarak girmişti. Ben yedim babacığım, diye yanıtlayacaktı, sen rahat rahat ye. Ama babası, evlilik yaşamlarının uzun yılları boyunca bir kez bile sormamıştı. Lokmalarını çiğnerken, meşgul olurdu. Gözlerini başka yana geçirmeksizin tabağa dikerdi. Lokmanın küçülmesine koşut olarak gözlerdeki parıltı da sönmeye yüz tutardı. Çene kasları, kendilerine yeterince iş verilmediği için, sinirlenmeye başlarlardı; nerdeyse bağırmaya hazır konuma gelirler, korkutucu bir ifadeye bürünürlerdi. Tabak bir boş kalmayagörsün, başına neler gelirdi kim bilir! Bıçak tarafından kesilir, çatalın saldırısıyla delik deşik edilir, kaşığın darbesiyle parçalanır, top gibi patlayan sesin etkisiyle un ufak olurdu. Ama kızın görevi, işte bütün bunları engellemekti. Dikkat kesilerek babasının alnında olup bitenleri gözlerdi. İki kaşın arasında kalan bölgede dikey bir kırışığın ilk izi belirdiğinde, tabakta daha ne kadar kalmış olduğuna bakmaksızın yeniden yemek doldururdu. Çünkü babasının, o andaki keyfine göre, kırışığın ortaya çıkış hızı da farklı olurdu. Kız, bunu iyi öğrenmişti; başlangıçta, annesinin ölümünden sonra, annesi gibi yapar ve kendini tabağa göre ayarlardı. Ama bir baba, kızından daha çok şeyler beklediğinden, tabak iyi bir ölçüt olamamıştı. Kız da kısa sürede kendini toparlamış ve babasının isteklerini alnından okumaya başlamıştı. Kimi günler adam, yemeğini hiçbir şey söylemeksizin bitirirdi. Ağzını, son lokmayı yuttuktan sonra da bir süre şapırdatmayı sürdürürdü. Kız, bu sese dikkatle kulak verirdi. Şapırtı şiddetli ve uzun süreli olduğunda, kızcağız titremeye başlardı; çünkü bu, kötü bir gece geçireceklerinin belirtisiydi. O zaman sevgi dolu sözlerle babasını biraz daha yemesi için razı etmeye çalışırdı. Adam, çoğu kez ağzını memnun memnun şapırdatır ve şöyle derdi;

“İnsanoğlunun bedeninin de verdiği bir meyve vardır. Kimmiş bu meyve?

Kim olacak, benim küçük mahpusum!”

Bunu söylerken kızını işaret eder, işaret parmağı yerine sıkılı yumruğunu kullanırdı. Kızın görevi, “mahpus” sözcüğünü gülümseyerek ve dudaklarını oynatarak yinelemekti. Babasına yaklaşırdı. Babasının ağır çizmeleri, ona doğru uzanırdı.

“Bir babanın hakkıdır...” “çocuğundan sevgi beklemek.” Kız, tıpkı okulda olduğu gibi, babasının tümcesini yüksek ve tekdüze bir sesle tamamlardı, ama aslında çok alçak sesle konuşmak gelirdi içinden.

“Benim kızımın evlenmeye...” —babanın kolu uzanırdı— “zamanı yoktur.”

“Onun karnını...” “iyi kalpli babası doyurur.”

“Peki bir baba ne yapar...” “aptal bir çocukla?”

“Şimdi baba kızını hemen...” “tutuklayacak.”

“Babasının kucağında...” “uslu kızlar oturur.”

“İnsan poliste çalıştı mı...” “yorgun düşer.”

“Kız uslu durmazsa...” “dayak yer.”

“Baba bilir kızını neden...” “dövdüğünü.”

“Hiçbir zaman kızının...” “canım acıtmaz.”

“Ama kız da babasına...” “nasıl davranması gerektiğini öğrenir.”

Bu sözlerden sonra kızını yakalayıp kucağına çeker, artık bir tutuklu olduğu için sağ eliyle ensesinden sıkar, sol eliyle de kendi göğsünü ovarak biriken gazları çıkartırdı. Bu iki hareket de iyi gelirdi. Kıza gelince, babasının tümcelerini doğru tamamlayabilmek için azıcık aklını başına toplar, ağlamaktan da sakınırdı. Babası, saatlerce kızını sevip okşardı. Ona kendi buluşu olan el hareketlerini öğretir, kızı sağa sola sallar ve her saldırganı mide boşluğuna indireceği yumuşak bir darbeyle nasıl alt edebileceğini kanıtlardı; böyle bir darbeyi yiyip de midesi bulanmayacak insan var mıydı?

Bu balayı, yarım yıl sürdü. Günün birinde baba emekliye ayrıldı ve artık işe gitmemeye başladı. Bu kez, apartmanı dilencilerden korumayı kendine

görev edindi. Elli santim yükseklikte açılan göz deliği, birkaç günlük bir düşünme sürecinin sonucu olarak ortaya çıktı. Provalara kız da katıldı. Sayısız kez apartmanın kapısıyla merdiven arasında gidip geldi. Bu gidip gelmeler sırasında babası ya “Daha ağır!” ya da “Koş!” diye bağırırdı. Daha sonra kızını kendi eski pantolonlarından birini giyip erkek rolü oynamaya zorlardı. Adamın erkekler için düşündüğü tokatları da kızı yedi. Yeni açılmış olan göz deliğinden kendi pantolonunu görür görmez öfkeyle yerinden fırlayıp kapıyı açar, kızını birkaç yumrukta yere sererdi. Sonra da, sanki kızına ilk kez vurmuş gibi, “Şimdi sen kötü bir yaratık rolünü oynadığın için, bunu yapmam gerekiyordu,” diye aklınca kendini suçsuz gösterirdi, “ayaktakımının hakkı kötektir! Aslında kafalarını kesmek, daha akıllı bir hareket olurdu hiç kuşkusuz. Yükten başka bir şey olmuyor böyleleri. Hapishanelerde yan gelip yatıyorlar. Devlet de canını dişine takarak kazandığını bunlara yedirmek zorunda kalıyor! Bu haşaratın kökünü kurutacağım! Artık bu apartmanda bir kedi var. Onun için fareler deliklerinden çıkmamalı! Ben kırmızı kediyim. Gördüğüm yerde yerim onları! Ayaktakımı, başının görüldüğü yerde ezileceğini hissetmelidir!”

Kız da bunu hissediyor ve parlak geleceğinden ötürü seviniyordu. Babası artık evde olacağı için, onu eve kilitlemeyecekti. Kızı, bütün gün gözünün önünde olacaktı; kız da alışverişe gittiğinde, dışarda daha uzun zaman kalabilecekti, kırk dakika, elli dakika, bütün bir saat kalabilecekti; ama hayır, o kadar uzatmayacaktı; markete gidecek, bunun için de dükkânın boş olduğu saatleri seçecekti; sigara için teşekkür etmek zorundaydı; adam ona sigarayı armağan edeli tam üç ay dört gün olmuştu, o zaman çok heyecanlı olduğundan teşekkür edememişti; sonradan da dükkân hep kalabalık olmuştu, kim bilir ne düşünmüştü adam onun için; sigara güzel miydi, diye sorduğunda: çok güzeldi, diyecekti; babasının sigarayı neredeyse zorla elinden aldığını, bu sigaranın en iyi cins olduğunu ve bu yüzden kendisinin içmek istediğini söylediğini anlatacaktı.

Gerçi babası sigarayı hiç görmemişti; ama zararı yoktu, esmer Bay Franz’a teşekkür edecek, sigaranın iyi cins olduğunu, babasının sigaradan anladığını söyleyecekti. Belki adam bir sigara daha verirdi. O zaman bu sigarayı hemen oracıkta içecekti. Biri içeri girerse, arkasını dönecek ve sigarayı tezgâhın öte yanına fırlatacaktı. Adam nasılsa yangın çıkmasına meydan vermeden söndürürdü. Becerikli bir insandı. Yazın patronu izne çıktığından,

dükkânı tek başına çekip çeviriyordu. Saat iki ile üç arası dükkân boş oluyordu. Adam, kimsenin görmemesi için dikkatli davranmalıydı. Kızın sigarasını yakacaktı kibritle. Elinizi yakacağım, diyecekti kız da ona; adam ürkecekti, bu denli hassas ve narin bir insandı, çocukken hep hastalanırdı, kız biliyordu bunu. Sigarayı uzatacak, uzattığı anda da karşısındakine dokunmuş olacaktı. Ah elim, diye bağıracaktı adam, canım çok acıdı! Kız; aşık olduğum için yaptım bunu, diye seslenip kaçacaktı. Gece adam, onu kaçırmaya gelecekti; uyuyor olacaktı babası; kapı çalındığında, kız açmaya gidecekti. Evdeki bütün parayı yanına alacaktı; geceliğinin üstüne babasının eski paltosunu değil, babasının giymesine hiçbir zaman izin vermediği kendi paltosunu alacaktı; kendi paltosu sırtındayken, bir bakire gibi görünüyordu. Ve ne görecekti apartmanın kapısından çıktığında? Dört siyah atın koşulu olduğu bir araba bekliyor olacaktı. Genç adam, elini uzatacaktı ona. Sol eliyle kılıcını tutacaktı. Tam bir soylu olduğundan, önünde eğilecekti. Ütülü pantolon bulunacaktı ayağında. “İşte geldim,” diyecekti. “Elimi yakmıştınız. Bendeniz, soylu Şövalye Franz.” Bunu hep tahmin etmişti zaten. Markette çalışamayacak denli yakışıklıydı, gizli bir şövalyeydi. Kızdan, babasını öldürmek için izin isteyecekti. Onuru söz konusuydu çünkü. “Hayır, hayır!” diye yalvaracaktı kız, “Sizi öldürebilir, asaletmaap!” Şövalye, eliyle onu yana iteleyecekti; kız, cebinden çıkardığı bir dolu parayı uzatacaktı; şövalye bakışlarıyla delercesine süzecekti onu, istediği yalnızca bir onur sorununu çözüme bağlamaktı. Ansızın küçük bölmeye girip, babanın başını gövdesinden ayırıverecekti. Bunu gören kız, sevinçten ağlamaya başlayacaktı, zavallı annesinin bunu görse, bugün hâlâ hayatta olacağını düşünecekti. Şövalye Franz, babanın kızıl saçlı başını yanına alacaklı. Apartman kapısına vardıklarında da şöyle diyecekti: “Bugün bu kapıyı son kez açtınız, soylu prenses, sizi evime kaçırıyorum!” Sonra prenses, küçücük ayaklarıyla arabanın eşiğine basacaktı. Şövalye ona yardımcı olacaktı. Arabanın içinde çok yer olduğundan, kız oturabilecekti. “Ergin misiniz?” diye soracaktı adam. “Yirmi yaşımı geçtim,” diye yanıtlayacaktı kız; yirmisinde göstermiyordu, o akşama değin babasının kucak çocuğuydu. (Aslında henüz on altı yaşındaydı; genç adamın bunu anlamaması için dua ediyordu.) Evden ayrılabilmek için bir erkeği olsun istiyordu. Yakışıklı kara şövalye, gitmekte olan arabanın içinde ayağa kalkacak, onun ayaklarına kapanacaktı. Onunla, yalnızca onunla evleneceğini, bu olmadığı takdirde en büyük mutsuzluğun içine düşeceğini

söyleyecekti. Kız bu sözleri duyunca utanacak, genç adamın saçlarını okşayacaktı; simsiyahtı bu saçlar. Sevgilisi, sırtındaki paltoyu güzel bulacaktı. Kız da ölene dek giyecekti bu paltoyu, zaten henüz yeniydi. “Nereye gidiyoruz?” diye soracaktı. Atlar soluk soluğa, durmaksızın koşmaktaydı. Kentte çok ev vardı. “Annene,” diyecekti genç adam, “o da mutlu olsun biraz.” Mezarlıkta atlar duracaktı, annenin mezarı hemen yakındaydı. Mezar taşı şuracıktaydı. Şövalye Franz, babanın kafasını mezara koyacaktı. Bu, genç adamın anneye armağanıydı. “Sen bir şey vermeyecek misin annene?” diye soracaktı; bu soru üzerine utanacaktı kız, hem de nasıl! Sevgilisi annesine armağan verirken, kendisi eli boş gelmiş olacaktı. Geceliğinin altından, içinde aşkının sigarasının bulunduğu küçük kırmızı paketi çıkarıp, babasının kızıl saçlı başının yanına bırakacaktı. Anne, çocuklarının mutluluğuna sevinecekti. İkisi de annenin mezarı önünde diz çöküp, ondan kendilerini kutsamasını isteyeceklerdi.

Babası göz deliğinin önünde diz çöküyor, elini her dakika kızına uzatıyor, kendine çekip başını deliğe tutuyor ve bir şey görüp görmediğini soruyordu. Kız, uzun süre provadan ötürü bitkin düştüğünden, apartmanın girişi gözlerinin önünde titremeye başlıyordu; ne olursa olsun: “Evet, görüyorum,” diye yanıt veriyordu. “Ne eveti?” diye bas bas bağırıyordu başı kesilen babası; henüz karşısında dipdiriydi. Ama bu gece, arabayı kapının önünde görünce şaşıp kalacaktı. “Evet, evet!” Babası, onun taklidini yaparak alay ediyordu. “Kör değilsin henüz. Benim kızım kör olamaz! Şimdi tekrar soruyorum: Ne görüyorsun?” Kız, görülmesi gerekeni görene dek diz çökmüş durumda kalıyordu. Karşı duvardaki bir lekeydi babasının görmesini istediği.

Kapıcı, kendi buluşu sayesinde dünyayı bambaşka bir gözle görmeyi öğrenmekteydi. Bu buluşlara kızı da zorunlu olarak katılıyordu. O güne dek çok az şey öğrendiğinden, cahil kalmıştı. Babası öldüğünde, yani kırk yıl kadar sonra, kız devletin sırtına yük olarak kalacaktı. Kapıcı, böyle bir suça göz yuman kişi olmaya rıza gösteremezdi. Kızı, polislikten bir şeyler anlamalıydı. Bu yüzden ona apartmanda yaşayanların özelliklerini anlatıyor, kızın dikkatini çeşitli eteklerle pantolonlara çekiyor ve bunların suçluluk bakımından taşıdığı anlama ilişkin açıklamalarda bulunuyordu. Kimi zaman kendini derse aşırı kaptırdığından, apartmana giren bir dilenciyi gözden kaçırıyor, daha sonra bu dikkatsizliğinin acısını kızından fazlasıyla

çıkarıyordu. Bu apartmanda yaşayanlar, diyordu, hiç kuşkusuz bir gömlek üstündür bu dilencilerden, ama yine de beş para etmezler. Ona, bu apartmana sağladığı özel korumanın karşılığında ne veriyorlardı? Alnının teriyle elde ettiklerinden yararlanmasını biliyorlardı. Ama teşekkür edecek yerde, hakkında söylemediklerini bırakmıyorlardı. Sanki birini öldürmüş gibi. Peki neden bedava çalışıyordu? Emekliydi artık, ayaklarını uzatıp yatabilir, karıların arkasından koşabilir ya da içmeye gidebilirdi. Yaşamı boyunca çalışmıştı; aslında tembellik etmek, hakkıydı. Ama vicdanı vardı. Her şeyden önce bakmam gereken bir kızım var, diyordu kendi kendine. Bu kızı evde yalnız başına bırakmayı kimin içi götürürdü? İyi bir aile babasına, kızını bağrına basıp bırakmamak yakışırdı. Annesinin ölümünden sonra kız, altı ay boyunca zorunlu olarak yalnız kalmıştı; babanın işe gitmesi gerekiyordu; polislik güç işti. Ayrıca, devlet şimdi kendisine emekli aylığı ödüyordu. Devlet, ödemek zorundaydı bu parayı, bu konuda olanaksızlık diye bir şey söz konusu değildi; devlet batsa bile, önce emekli aylıklarını öderdi. Bu durum karşısında kimileri, ben artık yeterince çalıştım, diyebilirdi. Ama kimileri de emekli aylığını şükranla karşılar ve gönüllü olarak çalışmayı sürdürürdü. İşte bu gibileri, en iyi vatandaşlardı! Kötüleri buldukları yerde yakalarlar, işlerini —tamamen bitirmeleri yasak olduğundan— yarı yarıya bitirirler, böylece de devletin işini hafifletmiş olurlardı. Polisler, emeklisi ve çalışanıyla birlikte, dayanışma içinde olmak zorundaydı; bu tür vicdan sahiplerini aslında hiç emekliye ayırmamaktı yapılması gereken. Çünkü yerlerini doldurabilmek olanaksızdı ve öldüklerinde arkalarında büyük bir boşluk bırakırlardı.

Kız, bilgisini gün geçtikçe artırıyordu. Görevi, babasının deneyimlerini özümsemek ve çalışmadığı zamanlar belleğine yardımcı olmaktı. Yoksa emekli aylığının aslan payını yutan bir kızı yanında tutmanın ne anlamı vardı? Yeni bir dilenci belirdiğinde, kapıcı kızına hemen göz deliğinden baktırıyor ve bu dilenciyi tanıyıp tanımadığını değil: “Bu en son ne zaman gelmişti buraya?” diye soruyordu, özellikle kızı gibi her kurulan tuzağa düşen biri için, tuzaklar öğreticiydi. Kız tuzağa düştüğü takdirde, dikkatsizliğinin cezası tam olarak saptanıyor ve anında uygulanıyordu. İnsanı dayak cezası uygulamadan adam edebilmek olanaksızdı. İngilizler, bu yüzden mükemmel bir ulustu.

Benedikt zamanla kızını kendisinin işini görebilecek kıvama getirmişti. O

andan sonra da kızını, bir onur payesi olarak verdiği Poli adıyla çağırmaya başladı. Bu ad, kızın polislik uğraşı için elverişli olduğunu dile getirmekteydi. Aslında kızın adı Anna’ydı; ama babası, bu adı anlamsız bulduğundan hiç kullanmazdı; adlara düşmandı. Rütbe ve payelerden daha çok hoşlanıyordu; kendi verdiği paye ve rütbelere ise delicesine bağlıydı. Anneyle birlikte Anna da öldü. Kız, altı ay süreyle babası tarafından “sen” ya da “benim uslu kızım” diye çağrıldı. Poli adını aldığından bu yana ise, babası kızıyla övünüyordu. Kadınların hiç işe yaramadıkları söylenemezdi, yeter ki erkekler, onlardan bir sürü Poli yaratmasını bilsinler.

Kızın yeni rütbesi, daha sıkı bir çalışma gerektiriyordu. Artık her an babasının yerine geçmeye hazır durumda, bütün gün boyunca babasıyla birlikte diz çöküyor ya da yerde oturuyordu. Kimi zaman adam birkaç saniye için çekiliyordu; o zaman nöbeti kız alıyordu. Bir gezgin satıcı ya da dilenci görüş alanına girdiğinde, görevi babası bu pisliği devralana dek içeri gireni hileyle, ya da kaba güç kullanarak alıkoymaktı. Zaten babası çok acele davranıyordu. Aslında her şeyi yalnız başına yapmayı yeğliyor, kızının kendisini izlemesini yeterli buluyordu. Bu yaşam biçimine kendini giderek kaptırmaktaydı. Birkaç ay sonra hakaret etme ve öfkesini boşaltma olanakları, apartmana yeni dadanan birkaç kişiyle sınırlı kalmıştı. Öteki dilenciler apartmana yaklaşmaktan, sanki karşılarında cehennemin ta kendisi varmışçasına kaçınıyorlardı; baba-kız, bunun neden böyle olduğunu biliyorlardı. Babanın çok değer verdiği ve gerçekte korkutucu boyutlar taşıyan midesi de daha azla yetinir olmaya başlamıştı. Kızın yemek pişirme süresi, günde bir saat olarak saptanmıştı. Arka odada ancak bu kadar kalmasına izin vardı. Patatesleri babasının yanında soyuyor, sebzeyi de yine babasının yanında temizliyordu; babasının öğlen yemeği için eti döverken, babası da zevkle kızının orasına burasına şaplakları indiriyordu. Gözleri, ellerinin ne yaptığının farkında değildi; bakışları içeri girip çıkan bacaklara dikilmiş oluyordu.

Artık eskiden yediğinin ancak yarısı kadar yediğinden, alışveriş için Poli’ye yalnızca bir çeyrek izin veriyordu. Ama babasının hile ve dolan okulundan diplomalı olan kız, sık sık esmer Franz’ından bir gün için özveride bulunup evde kalıyor, buna karşılık ertesi günü iki çeyrek saat izin kullanıyordu. Ama şövalyesini hiçbir zaman yalnız yakalayamıyordu. Sigara için kekeleyerek teşekkür etmişti. Genç adam büyük bir olasılıkla anlamıştı onu,

çünkü kızı güç duruma düşürmemek için bakışlarını kaçırmıştı. Geceleri babası uyuduktan sonra kız, uyanık kalıyordu. Ama şövalye kapıyı hiç çalmıyordu, hazırlıklar çok uzun sürüyordu; belki elini yaksaydı, o zaman acele ederdi; markette de kadınlar, genç adamın çevresinden bir türlü çekilmiyorlardı. Günün birinde kız, genç adam onun hesabını yazarken, hemencecik şöyle fısıldayacaktı: “Teşekkür ederim, ama araba getirmeniz şart değil, yalnız kılıcınızı sakın unutmayın!”

Günün birinde kadınları marketin kapışma yığılmış bir ağızdan konuşur buldu. “Franz kaçmış!” “Geldiği aileye bak, anla!” “Kasadaki bütün parayı almış.” “Böylelerinden kuşkulanmak gerek, kimsenin yüzüne bakmazdı.” “68 şilin!” “ölüm cezası yeniden konmalı!” “Kocam bunu yıllardır söylüyor, ama dinleyen kim!” Kız, her yanı titreyerek dükkâna daldı, tam o sırada müdür: “Polis peşinde,” diyordu. Onu dükkânda yalnız bırakmış olduğu için, zararı kendisi karşılamak zorunda kalacaktı. Alçak herif burada çalışmaya başlayalı dört yıl olmuştu, kim kestirebilirdi böyle bir karakteri olduğunu? Kimse sezememişti planlarını, dört yıl süreyle kasada hiç eksik çıkmamıştı; polis biraz önce telefon etmişti; hırsız en geç saat altıya dek hapse atılmış olacaktı.

Poli: “Haya, doğru değil bu!” diye bağırarak ağlamaya başladı. “Benim babam da poliste çalışıyor!”

Çalman paraya yakınıldığından, Poli’nin sözlerine kulak asan olmadı. Kız oradan koşarak çıktı ve eve boş çarşı çantasıyla döndü. Babasına selam vermeksizin arka odaya girip, kapıyı kilitledi. Babasının işi vardı; bir çeyrek bekledi. Sonra ayağa kalkıp kızına dışarı çıkmasını söyledi. Kız karşılık vermedi. “Poli!” diye bağırdı adam, “Poli!” İçerden çıt çıkmadı. Babası, bağırarak çıktığı takdirde cezalandırmayacağına söz verdi; oysa kesin karan, kızının canının dörtte üçünü, karşı koymaya kalkıştığı takdirde de tamamını çıkarmaktı, içerden yanıt yerine, ağır bir şeyin yere düşmesinden çıkan ses duyuldu. Adam, çok öfkelenmesine karşın, kendi kapısını kırmaktan başka çare olmadığını anlamıştı. Alışkanlıkla: “Kanun namına!” diye bağırdı. Kız, sessiz ve hareketsiz ocağın önünde yatmaktaydı. Babası vurmazdan önce kızı birkaç kez evirip çevirdi. Kız bayılmıştı. Bunu gören babası korkuya kapıldı; kızı daha gençti ve ayrıca kızını seviyordu da. Birkaç kez kendine gelmesini söyledi. Kızının sağırlığı

karşısında elinde olmaksızın öfkelendi. Ama öfkesine karşın, işe kızının daha az hassas bir yerine vurarak başlamak istiyordu. Böyle bir yer ararken, gözü çarşı çantasına ilişti. Çanta boştu. Adam her şeyi anlamıştı. Kız parayı yitirmişti. Bunun üzerine kızının korkusunu haklı buldu. Çünkü kendisi, bu tür şeylere hiç gelemezdi. Kız, on şilinlik bir banknotla çıkmıştı evden. Bu paradan geriye acaba hiç mi bir şey kalmamıştı? Kızın üstünü iyice aradı. Kızına ilk kez yumruklarıyla değil, parmaklarıyla dokunuyordu. İçinde ufalanmış bir sigara bulunan küçük, kırmızı bir paket buldu. Paketi yırtıp çöp tenekesine attı. Son olarak para çantasını açtı. On şilinlik banknot, içindeydi. Hiçbir köşesi de zarar görmemişti. Adam yine başladığı noktadaydı. Çaresizlik içinde, kızını döve döve kendine getirdi. Kız kendine geldiğinde, dikkatle vurmaktan ter içinde kalmıştı, iri gözyaşları ağzına, oradan da çenesine süzülüyordu.

— Poli, diye bağırdı, Poli, para burada!

— Benim adım Anna, dedi kız buz gibi ve sert bir sesle.

Babası: “Poli!” diye yineledi, kızının sesi karşısında sarsılmıştı, yumruklarını sıktı; içinde sevecen duygular uyanmıştı.

— İyi kalpli baban ne yiyecek bugün, diye yakındı.

— Hiç.

— Poli babasına yemek yapmalı.

— Anna! Benim adım Anna! diye bağırdı kız.

Sonra ansızın yerinden fırladı, babasına, başka her babayı devirebilecek güçte bir darbe indirdi —ki bu darbeyi adam da zorunlu olarak algıladı— ve küçük bölmeye koştu (aradaki kapı kırılmıştı, yoksa kapıyı babasının üstünden kilitlerdi) babasından daha uzun boylu olabilmek için pabuçlarıyla yatağın üstüne atlayıp bağırdı: “Başın gidecek elden! Poli, polisten geliyor! Başını annem alacak!”

Adam anlamıştı. Kızı, kendisini polise bildirmekle korkutuyordu. Kendi canından olan bu varlık, ona kara çalmak istiyordu. Kimin için yaşıyorum ben, diye sordu kendi kendisine. Kimin için dürüst bir insan olarak kaldım? Koynunda yılan beslemişti, Böylelerini giyotine göndermek gerekirdi. Göz

deliğini kızı için açmış, bu buluşu onun uğruna yapmıştı, sırf bir şeyler öğrensin diye; kadınlar onu beklerken, istese dünyanın tadını çıkarabilecekken, içinde acıma duygusu taşıdığı ve ruhen iyi bir insan olduğu için kızının yanında kalmıştı. Oysa şimdi kızı kalkmış, babasının kötü bir iş yaptığını ileri sürüyordu! Hayır, bu, onun kızı olamazdı! Yaşlı karısı, onu aldatmıştı. Karısını dövmekte haklıydı. Kadının bir işler çevirdiğini anlamıştı. On altı yıl boyunca öz kızı olmayan bir kız için para dökmüştü. Bir ev alsa, bundan fazla para ödemiş olmazdı. İnsanlık her yıl daha kötüye gidiyordu. Pek yakında polis örgütü kaldırılacak, bütün güç suçluların eline geçecekti. Devlet; Dünya batıyor, ben de artık emekli aylıklarını ödemeyeceğim, diyecekti. Doğuştan kötüydü insanoğlu. Suçlular giderek artacak. Tanrı da buna bakmakla yetinecekti.

İşi Tanrı'ya dek vardırdığı, ender olurdu. Tanrı'nın bulunduğu o en yüksek makam karşısında saygı duyardı. Tanrı, emniyet müdüründen de yüksekti. Bu yüzden bugün Tanrı'nın karşı karşıya bulunduğu tehlike, Benedikt Pfaff'ı daha da sarsmıştı. Gerçi üvey kızını yataktan alaşağı edip kan içinde bırakana dek dövdü. Ama gerçek bir mutluluk duymadı yaptığı işten. Bir otomat gibi hareket etti; sözleri ise içinden kabaran acıyla yoğrulmuştu. Vuruşları ile sesi, bir karşıtlık oluşturuyordu. Bağırmak için tüm isteğini yitirmişti. Bir ara yanılıp Poli diye bir ad söyledi. Ama yumrukları, bu yanlışı hemen düzeltti. Dövmekte olduğu dişi yaratığın adı Anna'ydı. Ve bu yaratık, onun kızıyla aynı kişi olduğunu ileri sürüyordu. Kapıcı, ona inanmadı. Kızın saçları koptu; karşı koymaya kalkıştığı için de iki parmağı kırıldı. Babasının başından, adi bir kasap ağzıyla söz ediyordu. Polise sövüp sayıyordu. Doğuştan kötü olan biri karşısında en iyi terbiye biçiminin bile işe yaramadığı, böylece ortaya çıkıyordu. Anası da beş para etmeyen biriydi. Hep hastaydı ve çalışmaktan kaçardı. Kapıcı şimdi isteseydi, kızını da anasının yanına gönderirdi; zaten de yeri orasıydı. Ama o, böyle bir adam değildi. Bu işi yapmaktan vazgeçip, lokantaya gitti.

O günden sonra iki yabancı gibi yaşamaya başladılar. Anna yemek pişiriyor, alışveriş yapıyordu. Markete gitmiyordu. Esmer Franz'm hapiste yattığını biliyordu. Onun uğruna hırsızlık yapmış, ama beceriksiz davranmıştı. Oysa bir şövalye, giriştiği her işi başarırdı. Anna, sigarasını yitirdiğinden beri artık onu sevmez olmuştu. Babasının başı, yerinde eskisinden çok daha sağlamdı; göz deliğinden dışarı dikilen bakışları, dilenci dileniyordu. Kız,

bu buluşa artık hiç aldırmayarak, babasına karşı olan nefretini sergiliyordu. Artık babasının okuluna da gitmez olmuştu. Arada bir yaptığı yeni gözlemler karşısında, adamın ağzının suyu akıyordu. Anna ise onun yanında işini görüyor, söylediklerini dinliyor, ama hiç ses çıkarmıyordu. Göz deliği artık onu ilgilendirmiyordu. Babası, uzlaşmadan yana bir jestle ona bakması için izin verdiğinde, hayır anlamında başını sallıyordu. Masadaki sevecen konuşmalar da kesilmişti. Kendi tabağıyla babasının tabağını dolduruyor, sonra yerine oturup az olmakla birlikte bir şeyler yiyor ve ancak kendi karnını doyurduktan sonra babasına tekrar hizmet ediyordu. Adam ise ona tıpkı eskisi gibi davranıyordu. Bir zamanlar kızının duymuş olduğu korkunun özlemini çekiyordu. Döverken, bir yandan da kendi kendine kızının artık kendisine karşı hiçbir şey duymadığından yakınıyordu. Birkaç ay sonra dört tane çok güzel kanarya satın aldı. İçlerinden üçü erkekti; onların karşısına, dişi kanaryanın daha küçük olan kafesini asmıştı. Üçü, kendilerinden geçmişçesine ötüyorlardı. Benedikt Pfaff da onları açıktan açığa övüyordu, ötüşleri başlar başlamaz göz deliğinin kapağını kapatıyor, doğruluyor ve onları ayakta dinliyordu. Duyduğu saygı, bu aşk ötüşleri bittikten sonra alkışlamasını engelliyordu. Ama yine de “Güzel!” diyor ve hayran bakışlarını minik hayvanlardan ayırıp kızına çeviriyordu. Kanaryaların ateşli aşk ötüşlerinden çok şey bekliyordu. Gelgelelim Anna’nın durgunluğunu bu ötüşler de bozamıyordu.

Kız, daha birkaç yıl babasının hizmetçisi ve karısı olarak yaşadı. Adam gelişti; kaslarının gücü azalacağı yerde arttı. Ama bu durum, gerçek mutluluk olmaktan uzaktı. Adam, bunu her gün kendi kendine yineliyordu. Yemeklerde bile bunu düşünüyordu. Kızı, yalnız onun elinden yem yiyen kanaryaları büyük acılar içinde bırakarak veremden öldü. Ama kanaryalar, felaketin ardından hayatta kalmayı başardılar. Benedikt Pfaff, mutfaktaki mobilyaları satıp arka odanın kapısını ördürdü. Taze, beyaz sıvanın önüne de bir dolap yerleştirdi. Artık hiç evde yemedi. Küçük bölmede, nöbetini sürdürdü. Yandaki boş odayla ilgili tüm anılan ise kafasından kovdu. Kızının ilgisini içerde, ocağın önünde yitirmişti ve bunun nedenini bugüne dek anlayabilmiş değildi.

Pantolonlar

“SAYIN Profesör! Soylu savaş atına yulaf verilir. Safkan bir attır ve iyi çifte atar. Kafesteki aslan, kanlı çiğ etini yer. Neden? Hayvanların kralının kükremesi, gök gürültüsünü andırır da onun için. Dişlerini gıcırdatan gorile vahşiler genç kadın verirler. Neden? Gorilin her yanı kaslarla kaplıdır, ondan. Yeryüzünde adalet diye adlandırılan, işte budur. Bana gelince, bu apartmandakilerin hiçbir şey verdikleri yok. Oysa benim değerim parayla ölçülemez. Sayın Profesör! Siz, şu yeryüzünde şükran borcunun ne olduğunu bilen tek insandınız. Verdiğiniz ve genellikle ücret diye adlandırılan şey, beni kaç kez aç kalmaktan kurtarmıştı. Sözlerimi bitirirken, sayın Profesör, size ne olduğunu sormama ve emirlerinizde olduğumu söylememe izin verir misiniz?”

Küçük bölmenin önüne vardıklarında Benedikt Pfaff’ın, gözlerine bağladığı mendili çıkarmakta olan profesöre ilk söylediği sözler, bunlar oldu. Profesör, ondan özür dileyerek gecikmiş olan iki aylık ücretini ödedi.

“Üst kattaki koşulların nasıl olduğunu ikimiz de biliyoruz,” dedi.

Pfaff: “Ben de öyle düşünüyorum!” diyerek göz kırptı; böyle davranmasının nedeni, biraz Therese’yi düşünmesi, ama asıl yenmiş olan haklarını şimdi güvenlik altına almış olmasıydı.

— Siz evimin iyice temizlenmesini sağlarken, ben de burada, bu sakin köşede kafamı toplayacağım. Bir an önce işimin başına dönmem gerek.

— Burası olduğu gibi emrinizdedir! Burasını kendi eviniz bilin, sayın Profesör! Bir kadın, en soylu erkeklerin bile arasını açabilir. Ama bizim gibi dostların arasında, Therese diye birinin varlığı söz konusu olamaz.

Kien aceleyle: “BUiyomm, biliyorum,” diyerek onun sözünü kesti.

— Bırakın da içimi boşaltayım, sayın Profesör! Kadınlar yerin dibine batsın! Kızıma gelince, o başka türlüydü!

Sanki kızı içindeymiş gibi, dolabı işaret etti. Sonra koşullarını bildirdi. Bir

insandı nihayet, bu nedenle üst kattaki dairenin temizlenmesi işini üstüne alacaktı. Temizlenmesi gereken çok şey vardı. Birkaç gündelikçi kadın tutacak ve onların başında bulunacaktı. Öte yandan kendi görevinden kaçmış bir insan durumuna düşmeye de dayanamazdı. Görevinden kaçmakla yalan yere yemin etmek, onun gözünde aynı suçtu. Bu nedenle apartman açısından can alıcı önem taşıyan nöbetini, onun yokluğunda sayın Profesörün tutması gerekiyordu.

Benedikt Pfaff, görev bilincinden çok, iktidar hırsından ötürü Kien'i birkaç gün için diz çökmeye zorlamak istiyordu. Bugün kızı bir türlü aklından çıkmıyordu. Ama şimdi kızı ölmüş olduğundan, profesör onun yerini almalıydı. Profesöre bol bol dil döktü. Birbirlerini ne denli içten ve sadık biçimde sevdiklerini kanıtlamaya çalıştı. Küçük bölmeyi, içindeki tüm eşyası ile birlikte profesöre armağan etti. Daha bir iki dakika önce ise profesöre, bölmenin yalnızca emrinde olduğunu söylemekle yetinmişti. Arkadaşının yanında kalacağı günler için bir kira almayı da kesinlikle reddediyordu.

Çok kısa bir süre içerisinde, bölmeyi dördüncü kattaki kitaplıkla bağlayan bir zil tertibatı kurdu. Kuşkulu durumlarda profesörün düğmeye basması yeterliydi. Bu arada apartmana giren yaratık, görüldüğünden habersiz merdivenlerden çıkacaktı. Bu sırada yukardan inecek olan cezacı, onu yarı yolda yakalayacaktı. Böylece her şey düşünülmüş oluyordu.

Kien, aynı günün akşam üzeri yeni işine başladı. Diz çökmüş durumda, göz deliğinden kalabalık bir apartmanda olup bitenleri izliyordu. Gözleri, çalışmanın özlemini çekmekteydi. Uzun süre işsiz kalmak, her iki gözünü de karamsarlığa sürüklemişti. Kien, gözlerinin ikisini de çalıştırmak ve hiçbirinin hakkını yememek için gözleri arasında nöbet değişimi yapıyordu. Titizliğini yeniden takınmıştı. Her göze beş dakika tanımayı uygun bulmuştu. Saatini önüne, yere koydu ve kendini saniye kaçırmaksızın bu saate göre ayarladı. Sağ gözünde, öteki gözün zararına kendine aşırı yarar sağlamak gibi bir eğilim saptayınca, ona haddini bildirdi. Beş dakikalık süreler iliğine kemiğine işledikten sonra, saatini yine cebine koydu. Dışarda gördüğü bayağılıklardan ötürü biraz kendinden utanıyordu. Aslında doğrusunu söylemek gerekirse, gördüğü hep aynı şeydi. Pantolonlar arasındaki farklar çok azdı. Apartmanda yaşayanlara eskiden hiç dikkat

etmemiş olduğu için, pantolonların üstünü tamamlayabilmek, onun için olanaksızdı. Bu nedenle pantolonları salt birer pantolon olarak alıyor ve içinde bir çaresizlik duygusu kıpırdanıyordu. Ama pantolonların, onları Kien'in gözünde çekici kılan bir özelliği vardı: pantolonlara bakabiliyordu. Pantolonlardan çok daha sık geçen eteklerden ise hoşlanmıyordu. Etekler, kapsam ve sayı bakımından layık olduklarından daha çok yer tutuyorlardı. Bunun üzerine Kien, etekleri görmezlikten gelmeye karar verdi. Parmaklarıyla, sanki elinde bir resimli kitap varmış da, gözlerine bu kitaptan iş veriyormuş gibi, kendiliğinden sayfa çevirme hareketi yapıyordu. Pantolonların geçiş hızına göre parmakları da daha ağır ya da daha hızlı çalışıyordu. Etekler geçtiğinde ise efendilerinin hoşnutsuzluğu parmakları da etkiliyor ve parmaklar, Kien'in okumak istemediği sayfaları çeviriyordu. Bu arada birkaç sayfa birden yitirilmiş oluyordu; ama Kien, yitirilen bu sayfalara acımıyordu, çünkü aralarında kim bilir neler gizliydi?

Dünyanın tekdüzeliği giderek Kien'in sinirlerini yatıştırdı. Geride kalan günün büyük heyecanı soluklaştı. Gidip gelenlerin arasına o bilinen sanrının karıştığı, artık ender oluyordu. Ve bu sanrıda mavi renk diye bir şey yoktu. Kien'in görmezlikten geldiği, yasaklanmış etekler, türlü renkler sergilemekteydi. Ama o çok özel ve başkasıyla karıştırılması olanaksız maviyi, o çarpıcı, insanın suratına bir hakaret gibi çarpan, aşağılık maviyi giyen hiç yoktu, istatistik bakış açısıyla yaklaşıldığında bir tansık izlenimini bırakan bu olgunun nedenini anlamak kolaydı. Sanrı, kendisiyle savaşılmadığı sürece ayakta kalabilir. Yapılması gereken, insanın içinde bulunduğu tehlikeyi kendi kendine somutlaştıracak gücü bulabilmesidir. Korkulan görüntü, bilinç düzeyine yansıtılmalıdır. Sanrı için yazılı bir tutuklama emri kaleme alınmalı ve bu tutuklama emri her an hazır bulundurulmalıdır. Sonra insan kendini gerçekliği görmeye zorlamalı ve bu gerçeklik içerisinde sanrı bulunup bulunmadığına bakmalıdır. Gerçeklerin dünyasının herhangi bir noktasında sanrıya rastlanıldığında, insan deli olduğunu anlamalı ve iyileşmek için bir uzmana başvurmalıdır. Ama mavi etek hiçbir yerde bulunamazsa, o zaman aşılmış demektir. Gerçek ile gerçek olmayanı henüz ayırabilen kişi, tinsel güçlerinden emin olabilir. Bu denli güç koşullar altında kazanılabilen bir güvence ise varlığını sonsuzluğa dek sürdürür.

Akşam kapıcı Therese'nin pişirmiş olduğu bir yemeği getirdi ve bu

yemeğin lokantadaki fiyatını söyledi. Kien parayı hemen ödeyerek, yemeği büyük bir zevkle yedi. “Tadı da ne kadar güzelmiş!” dedi, “işimden memnunum.” Yatağın üstünde, yan yana oturuyorlardı. Pfaff: “Yine kimse gelmedi, ne kötü bir gün!” diye hayıflanarak, aslında karnının tok olmasına karşın yemeğin yarısından çoğunu yedi. Kien, önündeki yemeğin kısa zamanda azalmasına sevindi. Çok geçmeden kalanı kapıcıya bırakıp, büyük bir şevkle yine diz çöktü.

Pfaff: “Ne görüyorum!” diye bağırdı, “işin zevkini almışsınız bile! Bunun nedeni, benim açtığım göz deliği. İnsanı işine âşık eder.” Yüzü neşe içindeydi ve her tümcede bir başka baldırına vuruyordu. Sonra yemek tabağını bir yana bıraktı, gözlerini karanlığa alıştırmaya çalışan profesörü iterek: “Her şey yolunda mı?” diye sordu, “Bir de ben bakayım!” Delikten bakarken, bir yandan da homurdanmaya başladı:

— Ooo, ayranı kabarmış gene orospunun. Eve akşamın sekizinde dönüyor. Kocası bekleyedursun. Ne yemek yapmışla kocasına? Bi’ bok yapmamıştır tabii. Yıllardır herif karının gırtlağını sıkacak diye bekliyorum. Dostu dışarda duruyor. Koca koca değil ki! Kanında yok herifin kocalık! Ben onun yerinde olsam, günde üç kez gırtlaklardım karının böylesini. Şuraya bak, dişi kediler gibi azmış! Hâlâ duruyor! Öteki de neredeyse yiyip bitirecek karıyı. Koca dersen, daha dünyadan haberi yok. Hepsi korkaklık, başka bir şey değil! Olup bitenlerin hepsini görüyorum!

— Ama ortalık karardı!” dedi Kien. Aynı zamanda hem eleştiren hem de karşısındakini kıskandığını belli eden bir ifadeyle konuşmuştu.

Kapıcı kahkaha nöbetlerinden birine yakalandı ve boylu boyunca kendini yere attı. Bedeninin bir bölümü yatağın altına kaydı, dışarda kalanı ise duvarları sarstı. Uzun süre bu durumda kaldı. Kien, korkuyla bir köşeye büzüldü. Küçük bölme, kahkaha dalgalarıyla dolmuştu; Kien, dalgaların yayılmasını engellememek için bir köşeye çekilmişti. Biraz yabancılık çekiyordu burada. Tek başına geçirdiği bu öğle sonrası, çok daha güzeldi. Sessizliği gereksiniyordu. Yanındaki barbar köylü ise ancak gürültüyle hayat bulabiliyordu. Gerçekten de bir su aygırı gibi ansızın ayağa kalktı ve burnundan soluyarak konuştu:

“Poliste çalışırken ne derlerdi bana, biliyor musunuz sayın Profesör” —

yumruklarını, Kien'in zayıf omuzlarına dayadı— “Kızıl Kedi derlerdi bana! Hem ender rastlanan rengimden, hem de karanlıkta görebilmemden ötürü. Ya, göz derler benimkisine! Vahşi kedilerin özelliğidir bu!”

Kien'e yatağı kullanmasını söyleyip iyi geceler diledi; kendisi yukarda yatacaktı. Kapıya vardığında, göz deliğini Profesörün özenli korumasına emanet ettiğini söyledi. İnsan düş görürken oraya buraya vurabilirdi; kendisi de bir defasında göz deliğinin kapağım bozmuş ve ertesi sabah durumu gördüğünde çok korkmuştu. Bu nedenle Kien'den dikkatli olmasını ve bu değerli aygıtı aklından çıkarmamasını diledi.

Çok yorgun ve sakin düşüncelerinin —akşam yemeğinden önce üç saat yalnız kalabilmişti— rahatsız edilmesinden ötürü öfkeli olan Kien, yatağa uzandı. Yakında kavuşacağı kitaplığının özlemini çekiyordu: yüksek tavanlı dört oda, duvarlar tavana dek kitap raflarıyla kaplı, odalar arasındaki kapıların hepsi açık, gereksiz pencereler açılmamış, yukardan gelen her yanı eşit aydınlatan bir ışıklandırma, üstü yazılarla dolu bir masa, çalışmalar, çalışmalar, düşünceler, düşünceler, Çin, konuşmalarda değil, dergilerde dile getirilen bilimsel tartışmalar ve düşün düzeyinde çarpışmalar, yumruk yumruğa çarpışmalardan değil, düşünce savaşından zaferle çıkan Kien, huzur, sessizlik, insana hayat veren sayfa hışırtıları, içinde canlı bir varlığın, bir hayvanın durmadan dişlerini gösteren bir kadının, bir eteğin bulunmadığı bir atmosfer. Cesetten arınmış bir ev. Yazı masasının önündeki ceset kalıntıları temizlenmiş. Kitapların arasında kalmakta direnen çürümüşlük kokusuna karşı modern bir havalandırma. Aylar sonra bile leş kokan kimi kitaplar. Onların hepsi sobaya atılacaktı! En tehlikeli organ, burundu. Gaz maskeleri soluk almayı kolaylaştırırdı. Bunlardan bir düzine yazı masasının üstüne asılacaktı. Yükseğe asılacaktı, bir cüce gelip çalmasın diye. Elini gülünç burnuna götüren bir cüce. Yüzüne bir gaz maskesi tak. Acının engin denizlerinde yüzen kocaman bir çift göz. Burguyu andıran, tek bir delik. Yazık. Değiştir maskeyi. Nasıl kullanılacağını oku. Gözler arasında yumruk yumruğa bir kavga, ikisi de okumak istiyor. Burada kumanda eden kim? Biri göz kapaklarını bastırıyor. Ceza olarak kapattırıyorum sizi. Koyu karanlık. Gecenin ortasında vahşi kediler. Hayvanlar da düş görür. Aristoteles, her şeyi biliyordu. Dünyanın ilk kitaplığı. Bir hayvanbilim koleksiyonu. Zerdüşt'ün ateşe olan tutkusu. Yalnızca ülkesinde saygı görmüştü Zerdüşt. Kötü bir peygamber.

Prometheus ise bir şeytandı. Kartal, yalnızca karaciğerini yemişti. Ateşini de yeseydi ya! Theresianum'un altıncı katı. Alevler — kitaplar — dik merdivenlerden kaçış — çabuk, çabuk! — lanet olsun! — yol tıkandı — yangın! Yangın! — birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için — dayanışma, birlik, dayanışma, — kitaplar, kitaplar, hepimiz birer kitabız — kızıllık, kızıllık — kim tıkıyor burada merdiveni — soruyorum. Yanıt istiyorum! — bırakın geçeyim! — size yolu açacağım! — kendimi düşman mızraklarının üstüne atacağım! — lanet olsun — mavi — etek — gökyüzüne yükselen, sert bir kaya — Samanyolu üzerinden — Sirius — bekçi köpekleri — graniti ısıralım! — kırılmış dişler, kanlı ağızlar.

Kien uyandı. Yorgunluğuna karşın yumruğunu sıktı. Dişlerini gıcırdattı. Korkmasına gerek yoktu, daha yerindeydi dişleri. Onlarla hesaplaşacaktı. Gördüğü kan da bir düş, bir masaldı yalnızca. Küçük bölme, üstüne varıyordu. Çok dardı uyumak için. Kien yataktan fırladı, göz deliğinin kapağını açtı ve dışardaki büyük tekdüzeliği izleyerek kendine geldi. Çünkü yalnızca görünüşte hiçbir şey olmuyordu. Gözü karanlığa alışan, öğle sonrasının tüm pantolonlarını sonu gelmeyen bir resmigeçit gibi izleyebiliyordu; pantolonların arasındaki etekler sönüp gitmişti. Gece bütün insanlar pantolon giyiyordu. Kadın cinsinin ortadan kaldırılması için bir buyruk hazırlanmaktaydı. Buyruk, sabah ilan edilecekti. Kapıcı bağırarak ilan edecekti Onun sesini tüm kent, ülke, tüm ülkeler, tüm yeryüzü duyacaktı; öteki gezegenler de kendi başlarının çaresine baksınlar, bizim dünyamız yeterince kadınla dolu; kaçamaklara ölüm cezası verilecek, yasayı bilmemek özür sayılmaz. Bütün adlar erkek adına dönüştürülecek; tarih, yalnızca erkeklere göre, yeni baştan yazılacaktı. Başkanlığa Profesör Kien getirileceğinden, bu konuda görevli komisyonun işi kolay olacaktı. Ne yapmışlardı kadınlar tarihte? Çocuk doğurmuşlar, entrikalar düzenlemişlerdi, o kadar!

Kien yine yatağa yattı. Dolaşa dolaşa uykuya daldı. Yine dolaşa dolaşa parçalanmış olduğunu sandığı mavi kayanın önüne geldi. Kaya yerinden oynamadığında, gördüğü düş ilerleyemediğinde, hemen uyanıyor ve göz deliğine eğiliyordu. Zaten delik, hemen yanındaydı. Bu, bir gecede defalarca oldu. Sabaha doğru göz deliğini, ona istediği tekdüzeliği sağlayan gözü, sinirlerini yatıştıran mutluluk kaynağını, düşlerinde sahip olduğu kitaplığa aktardı. Her duvarda birkaç delik açtı. Böylece delik bulmak

istediğinde, çok aramasına gerek kalmayacaktı. Kitapların bulunmadığı her yere, Benedikt Pfaff sistemine göre kapakçıklar yapmıştı. Düşlerinin akışım ustalıkla yönetiyor, nereye giderse gitsin, sonunda kendi dizginlerini çekerek yeniden kitaplığına dönüyordu. Sayısız göz delikleri, onu önlerinde kalmaya çağırıyordu. Kien onları gündüz öğrendiği gibi, diz çökerek kullanıyor ve yeryüzünde, özellikle hava karardıktan sonra yalnızca pantolonların bulunduğundan bir kez daha emin oluyordu. Başka renkteki etekler yitip gidiyordu. Mavi kolalı kayalıklar çöküyordu. Kien, artık yataktan kalkmak zorunda değildi. Düşleri kendiliğinden, otomatik olarak ayarlanıyordu. Sabaha karşı hiçbir yana kaçamak yapmaksızın, tam bir uykuya daldı. Ciddi düşüncelerle dolu olan başını yazı masasına dayamıştı.

Sabahın ilk soluk ışıkları, onu iş başında buldu. Saat altıda diz çökmüş, karanlığın koridor boyunca açılışını izlemekteydi. Karşı duvardaki leke, gerçek karakterine büründü. Kaynağı belirsiz gölgeler —insanların değil nesnelerin gölgesiydi bunlar, ama hangi nesnelerin?— fayansların üstüne vurdu, tehlikeli ve saygısız tonda bir griye dönüştü ve Kien'in adını koyup da yeni başlayan sabahı kendine zehir etmek niyetinde olmadığı bir renge yaklaştı. Kien varlıklarını kabule yanaşmaksızın ve ilk önce nazik bir ifadeyle, gölgelerden ya çekilmelerini, ya da başka bir renk almalarını rica etti. Gölgeler ne yapacaklarını kestirmeksizin durakladılar. Kien isteğinde direndi. Karşısındakilerin kendilerinden emin olmadıkları gözünden kaçmamıştı. Gölgelere bir ültimatom vermeye karar verdi ve bu ültimatomu dinlemedikleri takdirde, kendileriyle ilişkilerini keseceğini bildirdi. Elinde baskı yapmasını sağlayacak başka araçlar da vardı, bundan ötürü uyarıyordu gölgeleri; onların karşısında savunmasız değildi; kuracağı bir tuzaktan ansızın üstlerine saldırabilir, kendini beğenmiş ve terbiyesiz tutumlarını bir balta darbesiyle paramparça edebilirdi. Aşağılık ve gülünçtüler zaten, varlıkları fayanslara bağımlıydı. Fayanslar kadar kolay kırılabilen şey ise yoktu. Oraya bir darbe, buraya bir darbe ve acınası kırıklara artık yalnızca matem tutmak ve düşünmek kalırdı — neyi mi düşüneceklerdi? Kimseye kötülük yapmamış, uykunun verdiği güçle şimdi kendisi için dönüm noktası niteliğindeki savaş gününe hazırlanmakta olan suçsuz bir insana acı çektirmenin adil bir davranış olup olmadığını. Çünkü bugün, dünün felaketi ortadan kaldırılacak, yok edilecek, gömülecek ve unutulacaktı.

Gölgeler sallanmaya başlamışlardı; onları birbirlerinden ayıran açık renk çizgiler kalınlaşıp parlamaya başladı. Kien'in düşmanlarını kendi gücüyle de yenilgiye uğratabileceği kuşkusuzdu. Ama tam o anda iri bir pantolon, Kien'in yardımına koşarak onu zaferin onurundan yoksun kıldı. Bir çift güçlü bacak fayanslara basıp durdu. İri bir pabuç havaya kalktı ve sanki bir zarar vermekten kaçınırcasına, sevecenlikle, salt o eski, alıştığı varlığından emin olmak istercesine, göz deliğinin dışarı açılan bölümünün çevresini dolandı. Bu pabucun geri çekilmesinden sonra, bu kez ikincisi, birincisinin ters dönüş yolunda olmak üzere, aynı sevecen jesti yineledi. Daha sonra bacaklar yürüyüşünü sürdürdü. Bir gürültü, anahtar şıkırtısına benzer bir şey, tiz bir ses ve kapı gıcırtısı duyuldu. Gölgeler inleyerek silinip gittiler. Şimdi açıkça söylemekte bir sakınca yoktu artık: maviydi gölgeler, tam anlamıyla masmavi. Şişman adam, yine deliğin önünden geçti. Teşekkür etmek gerekirdi. Ama iş, o olmasaydı da başarılacaktı. Gölgelerdi önünde sonunda söz konusu olan, ancak bir nesneden yansıyabilirdi. O nesne uzaklaştırıldığında, gölgeler de inler ve son nefeslerini verirlerdi. Burada uzaklaştırılan ne olmuştu? Bu soruyu yalnızca onu uzaklaştıran yanıtlayabilirdi. Benedikt Pfaff içeri girdi.

"Bakıyorum kalkmışsınız bile! Günaydın, sayın Profesör! Doğrusu çalışkanlıkta üzerinize yok. Yağ almak için geldim. Apartman kapısını duydunuz mu hiç? Bu yatakta insan öyle bir uyuyor ki, kış uykusuna yatan ayı uyuyamaz. Karım ve toprağı bol olsun kızım hayattayken, üç kişi yatardı bu yatakla. Bakın size arkadaşınız ve bu evin efendisi olarak bir öğüt vereyim. Şimdi bulunduğunuz yerde, orada kalın! O zaman, hani ne derler, doğanın harikalarına tanık olacaksınız. Bütün bir apartman uyanıyor. Herkes işinin gücünün başına koşuyor. Herkesin acelesi var, çünkü çok uyuyorlar, bir alay karı ve uykucu. Şansınız varsa, üç çift bacağın birden geçtiğini de görürsünüz. Ne ilginç manzaradır bilseniz! İnsan hangisi kime aittir, kestiremez. Hah tamam, şudur, dersiniz, oysa bambaşka biridir. Gerçekten görülmeye değer bir manzaradır! Bakın size söyleyeyim, kahkahalarınızı tutmaya bakın, yoksa ölürsünüz burada gülmekten!"

Kapıcı bağıra çağıra ve yaptığı şakadan duyduğu sevinçle kıpkırmızı, çekip gitti. Demek ki o iğrenç gölgeyle çirkin çizgiler, apartman kapısının parmaklıklarına aitti. İnsan adını koyabildiği anda, nesneler tehlikeli büyülerini yitiriyordu. İlkel insan, her şeyin ve herkesin adını yanlış

koyardı. Bu yüzden de çevresi korkunç bir büyü zinciriyle sarılıydı, tehlikede olmadığı yer ve zaman yoktu. Bilim, bizi hurafe ve boş inançlardan kurtardı. Bilim her zaman aynı adları kullanır, daha çok Latince ve Yunanca adları yeğler, böylece de gerçek nesneleri gösterir. Yanlış anlaşılma diye bir şey bilimde söz konusu değildir, örneğin bir kapının arkasında, o kapının kendisinden ya da olsa olsa gölgesinden başka bir şey aramak, kimin aklına gelebilir?

Ama kapıcı haklıydı. Apartmandan bir sürü pantolon çıkmaktaydı; başlangıçta sade, biraz boruyu andıran, aşırıya kaçmayan bir özenle bakılmış, pantolon olmanın bilincini pek taşımayan, ama —Kien böyle umuyordu— biraz aklı başında gibi görünen pantolonlar geçti. Zaman ilerledikçe, ütü çizgileri daha keskin pantolonlar göründü; bunlar pek aceleci değildi. Ütü çizgileri birbirine yaklaştığında, Kien bunların kumaşı kesebileceğinden korkup; "Dikkat!" diye sesleniyordu. Gözüne türlü belirtiler çarpıyordu; renkleri, kumaşın cinsini ve değerini, yerden yüksekliği, olası delikleri, genişliği, pantolon bacaklarının pabuçlarla orantısını, lekeleri ve bunların kaynaklarını saptamaktan çekinmiyordu; malzemenin bolluğuna karşın, birkaç iyi saptamada bulunmayı başardı. Saat ona doğru, ortalık biraz daha sakinleştiğinde, bu kez pantolonlara bakarak onları giyenlerin yaşlarını, karakterlerini ve uğraşlarını çıkarmaya çalıştı. Pantolonlardan yola çıkarak insanlara ilişkin dizgisel saptamalar yapmayı olanaklı görüyordu. Bu konuda küçük bir inceleme kaleme almaya karar verdi, böyle bir incelemeyi üç günde tamamlayabilmesi işten bile değildi. Yarı şaka yarı ciddi, terzilik alanına el atan bir bilim adamına suçlamalarda bulundu. Ama ne yaparsa yapsın, burada, aşağıda geçirdiği zamanı yitirmişti bir kez. Kendini neden göz deliğine verdiğini çok iyi biliyordu. Dün, geçmişti, geçmeliydi. Dikkatini bilimsel yöntemlerle yoğunlaştırmak ise Kien'e iyi geliyordu.

Kadınlar, arsızca bir ısrarla işlerine giden erkeklerin arasına karışmaktaydılar. Sabahın köründe ayaklanmışlardı. Çok geçmeden geri dönünce, kendi cinslerinin bacak sayısını iki katına çıkarmış oldular. Alışverişe gitmiş olmalıydılar. Günaydın dedikleri, karşılaştıklarını gereksiz yere lafa tuttukları duyuluyordu. Çizgileri en keskin, bacaklara en iyi oturan pantolonlar bile kadınlarla karşılaştıklarında duruyorlardı. Erkeklere özgü boyun eğişlerini değişik biçimlerde dile getiriyorlardı. Biri, topuklarını var

gücüyle biliştirdi. Çıkan yüksek ses, Kien'i yere yakın kulaklarının zarını acıtıp uyuşturdu. Birkaçı, ayak parmaklarının ucunda yaylandılar; iki kişi dizlerini kırdı. Bazılarının ütü çizgilerinden hafif titremeler geçti. Pantolonla yer arasında oluşan dar açı, karşı cinse düşüncesizce bir eğilimi dile getiriyordu. Kien, herhangi bir kadına ondan hoşlanmadığını belli edecek, geniş açıları dar açılara yeğleyecek bir erkek, *tek* bir erkek görmek istiyordu. Ama geçmedi böyle biri. İçinde bulunulan zaman parçası düşünülmeliydi bir kez: bu insanlar yakalarını yataklarından, karılarından kurtarmışlardı; bütün apartman evliydi çünkü. Gün çalışma, önlerinde açıktı. Dışarı çıkmak için acele ediyorlardı. Bacaklarından fışkıran tazelik ve çalışma tutkusu, izleyiciye geçiyordu. Ne olanaklar! Ne güçler! Bir düşün yaşamı beklemiyordu bu bacakların sahiplerini, ama yaşam, disiplin bekliyordu. İçine girecekleri bir düzen, alışılmış amaçlar, iyi bilinen nedenler bekliyordu; bir ağ, ortaya konacak bir yapıt, kendi iradelerine göre bölümlere ayrılmış bir zamanın akışı bekliyordu. Ve bu insanlar neyle karşılaşıyorlardı apartmanın holünde? Bir komşunun karısıyla, kızıyla ya da aşçısıyla — üstelik rastlantı da değildi onları karşılaştıran. Kadınların düzeniydi; evlerinin kapılarının arkasından kulak kesilip dinliyorları; aşklarına tutsak ettikleri insanın ayak seslerini duyar duymaz da arkasına ya da önüne düşüyorlar ya da yanı başında beliriveriyorlardı. Her yalana hazır olan, yüze gülerek, kuyruk sallayarak, kendilerine yüz verilmesi için yalvararak, günah dolu yakınlıklarını sunarak, erkeklerin güçlü ve her şeye hazır durumda dilimlere ayırmak üzere üstüne gittikleri günün yüzünü karartan bir sürü küçük Kleopatra. Bütün bu erkekler yıkıma uğramışlardı, karılarının sözünden çıkmıyorlardı; karılarından nefret ediyorlardı doğal olarak; ama bu nefretlerini genelleştirmek yerine, önlerine çıkan başka kadınlara koşuyorlardı. Biri gülümsemeye gördün, hemen duruveriyorlardı. Kendi kendilerini aşağılıyorlardı. Tasarılarını erteliyorlar, bacaklarını açıyorlar, zaman yitiriyorlar, ufacık zevkler uğruna ne pazarlıklara girişiyorlardı! Selam vermek için şapkalarını çıkardıklarında, o denli aşağı iniyorlardı ki, insanın görüş alanı kapanıyor ve soluğu kesiliyordu. Şapka yere düştüğü takdirde, bükülmüş bir el ardından uzanıyor, bunu gülümseyen bir yüz izliyordu. Daha birkaç saniye önce ciddi ifade taşıyan bir yüz. Böylece kadın her kimse bu erkeği ciddiyetinden yoksun kılmayı başarmış oluyordu. Apartmanın kadınları, tuzaklarını göz deliğinin tam önünde kuruyorlardı. İstiyorlardı ki çevirdikleri gizli kapaklı işlerde bile bir üçüncü

kişi kendilerine hayran kalsın.

Ama Kien onlara hayranlık duymuyordu. İstese, onları görmezlikten gelebilirdi ve Tanrı biliyordu ya, bu işi çok kolay başarırdı. Salt istence bağlı bir işti çünkü. Görmezlikten gelmek, bilginlerin kanında olan bir özellikti. Bilim, görmezlikten gelme sanatıydı. Kien, anlaşılır bir nedenden ötürü sanatını uygulamıyordu. Bilgisiz, dayanılması olanaksız ve budala yaratıklardı kadınlar, sürekli tedirginlikten başka bir şey veremezlerdi. Onlarsız dünya, gerçekten çok zengin bir dünya olurdu; dev bir laboratuvar, tıka basa dolu bir kitaplık, gece gündüz yoğun çalışma atmosferiyle dolu bir cennet olurdu. Ama adalet, kadınlar açısından olumlu bir noktanın belirtilmesini de gerekli kılıyordu: tümü etek giymekle birlikte, hiçbirininki mavi değildi; Kien'in görebildiği kadarıyla, bu kadınlardan hiçbiri, yüzyıllar önce apartmanın holünden kayar gibi yürüyerek geçen ve sonunda, ancak iş işten geçtikten sonra, açlıktan ölen birinin anısını çağrıştırmıyordu.

Saat bire doğru çıkagelen Benedikt Pfaff, öğle yemeği için para istedi. Yemeği lokantadan almak zorundaydı ve üzerinde para yoktu. Devlet emekli aylığını ona ayın son günü değil, birinde ödüyordu. Kien, ondan kendisini rahat bırakmasını rica etti. Burada, aşağıda geçireceği günler sayılıydı. Kısa süre sonra yeniden evine taşınacaktı. Ama taşınmazdan önce, göz deliğinin başındaki bilimsel çalışmasını tamamlamak istiyordu. "Pantolonların Karakterbilimi" başlıklı bir çalışma planlamıştı; "Pabuçlar Üzerine Ek" başlıklı bir çalışma da birincisini tamamlayacaktı. Yemeğe ayıracak zamanı yoktu; belki yarın yerdi.

"Olur mu öyle şey, sayın Profesör!" diye bağırdı kapıcı, "Parayı sizin iyiliğiniz için istiyorum! İnsan bu ilginç konumda açlıktan ölebilir. Sizin için kaygılanıyorum!"

Kien ayağa kalktı ve kendisini rahatsız eden bu insanın pantolonunu eleştirel bir gözle süzdü. "Sizden benim çalışma alanımdan derhal çekilip gitmenizi istiyorum!" "Benim" sözcüğünü vurgulamış, küçük bir aradan sonra "çalışma alanım" sözcüklerini bir hakaret gibi savurmuştu.

Pfaff'ın gözleri ardına dek açıldı. Yumrukları kaşınmaya başlamıştı. Hemen vurmamak için, yumruklarıyla burnunu kaşıdı. Delirmiş miydi bu profesör?

Ne demek istiyordu benim çalışma alanımla? Nereden başlamalıydı şimdi? Bacaklarını mı kırsaydı önce? Kafasını kırıp beynini de akıtabilirdi, ya da başlangıç için karnına bir yumrukla yetinebilirdi. Yukarıya, karısının yanına çıkarabilirdi, işte o zaman görürdü gününü! Kadın, katili eline geçirdiği takdirde tuvalete kapatacağını söylemişti. Sokağa da atabilirdi. Duvarı yıkıp, ölen kızının ona olan sevgisini yitirdiği arka odaya da kapatabilirdi.

Bunların hiçbiri olmadı. Therese, Pfaff'ın emri üzerine yemek pişirmişti ve bu yemek, şimdi yukarda hazır bekliyordu. Pfaff, öç almaktan özveride bulunmak pahasına da olsa, bu yemek aracılığıyla para kazanmak niyetindeydi. Eğer isteseydi yalnız atlet değil, lokantacı da olabilirdi çünkü. Cebinden küçük bir asma kilit çıkardı, Kien'i bir parmağıyla yana itti ve kilidi göz deliğinin kapağına asıp kapattı.

"Benim deliğim bana aittir!" diye bas bas bağırdı. Yumrukları yine irileşmişti. "Rahat durun!" diye azarladı onları. Yumruklar, homurdanarak ceplerine çekildiler. Orada her an fırlamaya hazır, beklemeye koyuldular. Gururları kırılmıştı. Derilerini cebin astarına sürterek kendi kendilerine söylendiler.

"Ne pantolon!" diye düşündü Kien, "Ne pantolon!" öğleden önce yaptığı gözlemler sırasında bir uğraş, önemli bir uğraş, görüş alanında eksik kalmıştı: katile rastlayamamıştı hiç. Şimdi karşısında biri, araştırmalarında kullandığı aleti hiç çekinmeden kapatan bir insan, katiller için tipik olan türden bir pantolon giymişti; bumburuşuk, solmuş kan renginden ötürü kırmızımsı parıltılar saçan, içerden dışarı doğru olmak üzere çirkin biçimde hareketlenen, partal ve yapış yapış, kalın, koyu renkte ve iğrenç bir pantolon. Eğer hayvanlar pantolon giyselerdi, onlarınki de aynen böyle olurdu.

"Yemek ısmarlandı bile!" diye böğürdü karşısındaki hayvan. "Ismarlanan şeyin de parası ödenir!" Pfaff yumruklarından birini ıslıkla dışarı çağırdı, direnmesine aldırmaksızın açtı ve avcunu uzattı. "Parayı ben ödeyecek değilim, sayın Profesör, böyle yapacağımı sanıyorsanız, beni yanlış tanımışsınız demektir! Yemek ve içki paralarında kazıklanmaya hiç gelemem! Sizi son kez uyarıyorum! Sağlığınızı düşünün! İnsanın sonu neye varır sağlığını düşünmezse!"

Kien istifini bozmadı.

“O halde size haciz koymak zorundayım!” Kien’i tutukladı, “Tam bir bostan korkuluğu!” diyerek yatağın üstüne atıp tüm ceplerini aradı; bulduğu parayı kuruşu kuruşuna saydıktan sonra, yemek için gerekli olan parayı aldı; onun dışında tek kuruşa elini sürmedi, dürüstlüğünden ötürü kendini onurlu bir insan diye övdükten sonra, korkutucu bir ifadeyle konuştu: “Yemeği buraya yollayacağım! Beni görmeyi hak etmediniz. Nankör bir insansınız. Buna bir son vermek gerekir. Sizi uyarıyorum! Göz deliğim kapalı kalacak! Adalet bunu gerektirir! Gördüğünüz pantolonlar yüzünden dolandırıcı olup çıktınız. Dikkatli olmam gerek. Dürüst davranırsanız, deliği yarın açarım yine; bunu sizi düşündüğümden ve acıma nedir bildiğimden yapacağım. Uslu uslu oturun! Saat dörtte kahveniz gelecek. Saat yedide de sade bir akşam yemeği. Parasını o zaman ödersiniz. Ya da isterseniz şimdi ödeyin, daha iyi.”

Kien, daha yeni ayağa kalkmışken, yeniden yatırıldı. Pfaff, bütün tatsızlıkların ve çekişmelerin önünü bir defada almak için, bir haftalık yiyecek giderini hesapladı. Hesabı, bir polis memuruna göre bayağı kuvvetliydi; üçüncü kez hesapladığında, miktar yüksek çıktığından hesap doğru sayıldı. Parayı aldıktan sonra, hesabın altına: “Emekli polis memuru Benedikt Pfaff’ın saygılarıyla” diye yazıp, kâğıdı —kendisine ait olduğu için— dikkatle yastığın altına yerleştirdi; ancak ondan sonra tükürdü (bunu kısmen profesörden ötürü uğradığı kendi düş kırıklığını, kısmen de yumruklarının zorla işsiz kalmalarından ötürü uğradıkları düş kırıklığını dile getirmek için yapmıştı) ve çıkıp gitti. Kapı, yıkılmadan yerinde kalmıştı. Ama Pfaff, kapıyı dışardan kilitledi.

Kien ise başka bir kilitle daha çok ilgileniyordu. Göz deliğinin kapağını çekiştirdi. Kapak biraz gevşediyse de, açılmadı. Kien, kabinenin içinde anahtar aramaya koyuldu. Belki de bulacağı anahtarlardan biri asma kilide uyardı. Yatağın altı boştu; zorla dolabın kapağını açtı. Dolabın içinde eski üniformalar, bir trompet, kullanılmamış boks eldivenleri, içi temiz ve yeni ütülenmiş (tümü de beyaz) kadın çamaşırlarıyla dolu, sımsıkı sarılmış bir paket, bir polis tabancası, mermiler ve fotoğraflar vardı. Kien, meraktan çok nefretle resimlere baktı. Bacaklarını yayıp oturmuş bir baba, sağ elini sanki tutuklamış gibi, zayıf bir kadının sırtına koymuştu; sol eliyle de henüz üç

yaşında bile olmayan bir çocuğu kendine bastırmıştı; çocuk adamın kucağında ürkek bir ifadeyle oturmaktaydı. Resmin arkasına kalın harflerle şu yazılmıştı: “Kırmızı kedi, karısı ve çocuğuyla.” Bunu okuyan Kien, kapıcının karısı ölene dek ne denli uzun bir zaman evli kalmış olduğunu anımsadı. Bu resim, adamı henüz evlilik yaşamının ortalarında gösteriyordu. Kien, içi vahşi bir sevinçle dolu olarak, “Kedi” sözcüğünü çizdi, üstüne “Katil” yazdı; sonra resmi en üste, görünüşlerine bakılırsa sık sık kullanılan üniformaların üstüne yerleştirip, dolabın kapılarını kapattı.

Bir anahtar! Ah, bir anahtar! Neler vermezdi şimdi bir anahtar için! Sanki teninin tüm deliklerinden bir sicim geçirilmişti; sanki biri bütün bu sicimlerden bir halat örmüştü ve güçlü, kalın, söz dinlemez halat, göz deliğinden geçip koridora uzanıyordu; koridorda pantolonlardan oluşma bütün bir alay, halatın ucuna asılmış, çekmekteydi. “İstiyorum! Gelmek istiyorum!” diye inledi Kien, “Ama bırakmıyorlar ki!” Çaresizlik içinde kendini yatağa attı. Görmüş olduklarını somutlaştırmaya çalıştı. Erkekler geçti yine gözünün önünden. Onları geri çağırdı, kadınlara olan bağımlılıklarını affetmeyerek, yüzlerine ek suçlamalar haykırdı. Daha yeterince işleyecek ve üzerinde düşünecek malzeme vardı elinde. Yeter ki kafası işsiz kalmasın! Düşünce evreninin kapısına korkunç görünüşlü, yüzleri ejderha maskelerini andıran, dev gibi dört Japon cennet bekçisini nöbet tutmaları için yerleştirdi. Onlar, neyin içeriye sokulmaması gerektiğini bilirlerdi. Düşüncelerin güvenliğini sağlamaya elverişli olanlar, içeri sokulabilirdi.

Çok sayıdaki saygın kuramların denetimden geçirilmesi, kesinlikle gereklidir. Bilimin de zayıf yanları var. Kuşku, her gerçek bilginin kaynağını oluşturur. Bunu daha Cartesius kanıtlamıştı. Örneğin fizik, neden üç temel renkten söz eder? Kırmızının önemini kimse yadsımayacaktır. Bu rengin temel nitelikteki önemini ortaya koyan belki bin kanıt var. Sarıya karşı ileri sürülebilecek itiraz, spektrumda bu rengin yeşille sınır komşusu olmasıdır. Yeşile gelince, söylentiye göre sarının adlandırılması olanaksız bir renkle karışımından elde edilen bu renk karşısında, sözde göze iyi gelmesine karşın, dikkatli olmak gerekir. Gözü olumlu yönde etkileyen bir şey, aralarından biri düşünülebilecek en yıkıcı, en çirkin, en anlamsız öğe olan bileşkelerden oluşamaz, yeşil renk, maviyi içermez. Çekinmeyelim bu sözcüğü söylemekten, çünkü sonunda bir sözcükten başka bir şey değil,

hele bir temel renk hiç değil. Çok büyük bir olasılıkla spektrumun bir yerinde, yeşilin oluşmasına sarının yanı sıra katkıda bulunan bir giz, bize yabancı olan bir öğe gizli. Fizikçilerin görevi, bunu bulup ortaya çıkarmak. Ama onların daha önemli işleri var. Her gün dünyayı tümü de göze görünmeyen spektrumdan kaynaklanma yeni ışınlara boğuyorlar. Bizi aydınlatan asıl ışığın bilmecesi için ise beylik bir çözüm buldular. Henüz eksik olan, özünü değil, etkilerini tanıdığımız üçüncü temel rengin mavi olduğunu ileri sürüyorlar. Bir sözcüğü alıp bir bilmeceye takınca, bilmece de çözüldü sayılıyor. Yapılan hileyi kimse anlamasın diye de bayağı ve herkesin gözünde kötü olan bir sözcük seçiliyor, bu dunundа insanlar bu sözcüğü yakından incelemekten doğal olarak ürküyorlar. Kötü kokuyor, diyerek, mavi gibi görünen her şeyin uzağından geçiyorlar. İnsanoğlu korkaktır. Bir karar verme zorunluluğuyla karşılaştığında, on kez pazarlığa girmeyi yeğler, işin üstesinden yalanla gelebilmeyi umar. İşte bu nedenden ötürü günümüze değin salt düş ürünü bir rengin varlığına, Tanrı'nın varlığından çok daha fazla inanıldı. Aslında mavi diye bir şey yoktur. Fiziğin bir uydurmasıdır mavi. Mavi diye bir renk bulunsaydı, tipik katillerin saçları mavi olurdu. Kapıcının adı nedir? Mavi Kedi mi? Tam tersine: Kırmızı Kedi!

Mavinin varlığına karşı ileri sürülen ve düşünce ürünü olan olumsuz kanıtlara, deneysel nitelikteki kanıtlar da eklendi. Kien, gözlerini kapayarak, herkesin mavi diye nitelendireceği bir görüntü canlandırmaya çalıştı. Denizi gözledi. Tatlı bir ışık yayılmaktaydı denizden ve deniz rüzgârın okşadığı ağaç tepelerini andırıyordu. Bir tepede duran ozanların, altlarında uzanan ormanı denize benzetmeleri boşuna değildi. Ozanlar hep böyle yaparlardı. Belli karşılaştırmalardan bir türlü kopamazlardı. Duyularına ağırlık tanıyan insanlardı ozanlar. Ormanı görürlerdi. Ormanın yeşil olduğunu görürlerdi. Anılarında orman kadar engin ve yeşil olan bir başka görüntü, deniz canlanırdı. Demek ki yeşildi denizin rengi. Üzerinde bulutlarla dolu bir gökyüzü vardı. Bulutlar kapkara ve basıktı. Bir fırtına yaklaşıyordu. Ama boşalamıyordu bir türlü. Gökyüzü, hiçbir noktada mavi değildi. Gün, akıp gidiyordu. Nasıl da koşuyordu saatler birbirinin ardından! Neden? Kimdi onları böyle kovalayan? İnsan gece olmazdan önce gökyüzünü, gökyüzünün o lanetlenmiş rengini görmek istiyordu. Gelgelelim bir yalandan başka bir şey değildi bu renk. Akşama doğru

bulutlar parçalanıyordu. Aralarından parlak bir kırmızı fışkırıyordu. Peki ya mavi renk, o nerede kalıyordu? Her yer, ama her yer kıpkırmızı kesiliyordu. Sonra gece geliyordu. Gerçeğin bir kez daha ortaya çıkışı. Kırmızıdan kimse kuşku duymuyordu.

Kien güldü. Her şeyin üstesinden geliyordu; elini uzattığı her şey, kanıtlarına boyun eğiyordu. Olumlu yönde işleyen bir bilim, o uyurken bile çalışmasını sürdürüyordu. Gerçi uyumuyordu. Yalnızca uyur gibi yapıyordu. Gözlerini açtığında, bakışları kapalı olan göz deliğine dikilecekti. Gereksiz yere öfkelenmekten kaçınmak istiyordu. Katili de aşağı görüyordu. Katil ona hakkı olduğu yeri geri verene, başka deyişle asma kilidi çıkarıp terbiyesizce davranışından ötürü özür dileyene dek, gözlerini açmayacaktı.

“Buyurun, Bay Katil!” dedi bir ses, belli bir ses.

“Sus!” diye bağırdı Kien. Mavi renkle uğraşmaktan, belli bir sesi ihmal etmişti. Tıpkı artık bir daha geri getirilmesine olanak bulunmayan etek gibi, bu sesi de ortadan kaldıracaktı. Gözlerini daha sıkı yumarak, emrini yineledi:

— Sus!

— Rica ederim, yemeği gelirdim.

— Saçma! Yemeği kapıcı yollayacak!

Kien, dudaklarını alaycı bir ifadeyle büzdü.

— Beni zaten kapıcı gönderdi. Ben de gelmek zorunda kaldım. Kendim mi istedim sanıyorsunuz gelmeyi?

Ses, öfkeli bir ifade taşıyordu. Küçük bir hile, bu sesi susturabilirdi.

— Yemek falan istemiyorum!

Kien, ellerini ovuşturdu. İyi yapmıştı bu işi. Kadına, budalalığına göre davranıyordu. İyi bir polemikçi olarak, onu ağır ağır köşeye sıkıştırıyordu.

— Bana ne. Ben de yere atarım. Yazık olur bu güzel yemeğe. Boşa harcanan para kimin, bir başkasının mı?

Ses, zaman zaman küstahça bir tona bürünüyordu. Kendini evinde hissediyormuş gibi bir havası vardı. Sanki hayvan leşlerinin gömüldüğü yerde bulunan çukurundan dirilip gelmişti. Bir sanatçı, büyük bir sanatçı, bir deha, parçaları yeniden birleştirmişti. Bu sanatçı cesetlere eski seslerini kazandırmasını da biliyordu.

“Hiç durmayın, gerçekte var olmayan yemeği atın yere! Bakın sayın ceset, bir noktayı hemen belirtmek isterim. Artık korkmuyorum. O zamanlar çok geride kaldı. Ben hortlaklardan korkmam, üstlerindeki kefeni yırtar alırım! Ama o ne, hâlâ yere atılan bir şey yok! Ben mi duymadım acaba çıkan gürültüyü? Yerde kırık parçalar da görmüyorum. Bildiğim kadarıyla yemek, tabakta yenir. Ve yine bildiğim kadarıyla porselen kırılır yere düştüğünde. Belki de ben yanılıyorumdur. Şimdi oturup bana kırılmaz porselenlere ilişkin bir masal anlatmanızı öğütlerim. Cesetlerin hayal gücü büyüktür. Bekliyorum! Bekliyorum!” Kien, gülümsedi. Acımasız alaylı tutumunu beğenmişti.

“Ama rica ederim, bu bir sanat değil ki! Gözler görmek içindir. Gözlerimi açacağım, ama açtığımda sizi görmediğim takdirde, utancınızdan yerin dibine geçebilirsiniz! Şu ana dek dürüst oynadım. Sizi ancak yarı yarıya ciddiye aldım. Ama sırf sizi düşündüğüm için görmekten kaçındığım bir şeyi görürsem, burada olmamanıza karşın konuştuğunuzu görecek olursam, o zaman işiniz bitmiş demektir. Gözlerimi öyle bir açacağım ki, şaşırıp kalacaksınız! Parmaklarımı, eğer bir yüzünüz olsaydı, nerede bulunacak idiyse, o yöne uzatacağım. Gözlerim güç açılır; çünkü açık olduklarında hiçbir şey görmemekten bıktılar artık; ama bir kez açıldılar mı, o zaman vay halinize! Şu anda hazırlanmakta olan bakışlar, acıma nedir bilmez. Biraz daha sabredin! Size acıdığım için, çok kısa bir süre daha bekleyeceğim, iyisi mi, kendiliğinizden çekilip gidin! Onurunuzu koruyarak geri çekilmenize izin veriyorum. Ona kadar sayacağım; kafamın içi de bomboş şu anda. Daha kan akması gerekli mi? Uygar insanlarız bizler. İnanın bana, kendiliğinizden gitmeniz en iyisi! Ayrıca bu bölme, bir katile aittir. Sizi uyarırım. Gelecek olursa, sizi öldürür!

“Kendimi öldürtmem ben!” diye karga gibi bağırdı ses. “Hayır, ilk karınıza yaptığınızı bana yapamazsınız!”

Kien’in üstüne ağır bir şeyler düştü. Eğer karşısında biri olsaydı, üstüne

yemek tabaklarının atıldığına inanacaktı. Görmüş ve geçirmiş bir insan olduğundan, olayları kavrıyordu. Gözlerini kapalı tutmasına ve bu durumun hayal görmeyi kolaylaştırmasına karşın, hiçbir şey görmüyordu. Burnuna yemek kokusu geldi. Koku alma duyusu, ona ihanet etmişti. Kulaklarında yakası açılmadık küfürler yankılanıyordu. İyi dinlemiyordu ne söylendiğini. Ama "Katil!" sözcüğü, her tümcede yineleniyordu. Göz kapakları, büyük bir yüreklilikle direniyordu. Gözlerinin çevresinde tüm kaslar gerilmişti. Zavallı hasta kulakları! Göğsünden sulu bir şeyler aklı. "Gidiyorum!" diye haykırdı ses; biri yine söylenen her sözü dikkatle dinlemeye başlamıştı, "Ve artık yemek falan getirecek de değilim. Katillere layık olan, açlıktan gebermektir. O zaman namuslu insanlar hayatta kalır. Nasılsa buraya hapsedilmişsiniz. Tıpkı vahşi bir hayvan gibi! Şuraya bak, bütün yatak pislik içinde! Apartmandakiler ne olup bittiğini öğrenmek isteyecekler. Adam delirmiş, diyecekler. Ben ise: hayır deli değil, katil o, diye karşılık vereceğim. Gidiyorum artık, çünkü öfkelenmeme değmez! Burası leş gibi kokuyor. Ama benim suçum yok. Yemek iyiydi. Arkada bir oda daha var. En iyisi katilleri bir odaya kapatıp, üstlerine duvar örmek! Gidiyorum!"

Ortalık ansızın sessizleşti. Bir başkası olsaydı, hemen sevinirdi. Kien ise bekledi. Altmışa dek saydı. Sessizlik sürüyordu. Kien, Buda'nın çok uzun olmayan konuşmalarından birini özgün Pali dilinde belleğinde yineledi. Tek bir heceyi bile atlamaksızın, konuşmanın tümünü yineledi. Sonra çok alçak sesle, şimdi sol gözü yarı yarıya açalım, dedi; her yer sessizlik içindeydi, ancak çok ödlek olan korkabilirdi bu durumda. Sağ göz de ötekini izledi. İkisi birlikte boş bölmeyi süzdüler. Yatağın üstünde birkaç tabak, bir tepsi, çatal bıçak ve kaşık vardı; yerde de kırık bir bardak görülüyordu. Yanında bir parça sığır eti vardı. Kien'in üstüne ise ıspanaklar bulaşmıştı. Çorba yüzünden iliklerine dek ıslanmıştı. Tümünün de kokusu normal ve gerçekti. Kim getirmişti bunları? Bölmeye kimse girmiş değildi. Kien kapının yanına gitti. Kapalıydı. Sarstıysa da, açamadı. Kim kilitlemişti onu buraya? Çıktığında kapıcının kendisi. Hayır, ıspanak falan olamazdı burada. Üstündeki ıspanakları temizledi. Cam kırıklarını topladı. Duyduğu sıkıntı yüzünden eli kesilmişti. Kan akıyordu. Kendi kanından kuşkulanmalı mıydı? Tarih, tuhaf yanılgıların öyküleriyle doluydu. Yemek servisinde bir bıçak da vardı. Bıçağı denemek için, sol elinin serçe parmağını kesti; bıçak keskindi, canı çok acımıştı; daha çok kan aktı. Yaralı elini yataktan aşağı

sallanan beyaz bir mendille sardı. Bir peçeteydi bu mendil. Köşesinde kendi adının baş harflerini okudu. Nereden gelmişti bu peçete buraya? Sanki biri tavanın, duvarların ve kapalı kapının ardından içeri bütün bir öğle yemeğini fırlatıp atmıştı. Pencereler sağlamdı. Etin tadına baktı. Olması gerektiği gibiydi. Açlıktan midesi bulandığı için, etin tamamım yedi. Soluğunu tutmuş, kaskatı kesilmiş, titreyerek her lokmanın yemek borusundan geçişini algılıyordu. Kendisi kapalı gözlerle yatakta yatarken, biri sessizce içeri girmişti. Kulak kabarttı. Hiçbir şeyi kaçırmamak için parmağını havaya kaldırdı. Sonra yatağın altına ve dolabın içine baktıysa da, kimseyi bulamadı. Biri tek sözcük konuşmadan içeri girmiş, sonra korkusundan yine çıkıp gitmişti. Kanaryalar da ölmemişlerdi. İnsan neden hayvan beslerdi evinde? Kien onlara hiçbir kötülük yapmamıştı. Burada yaşamaya başladığından beri, onları rahat bırakmıştı. Ama kuşlar ona ihanet etmişlerdi. Gözlerinde kıvılcımlar uçuştu. Kanaryalar ansızın ötmeye başladılar. Kien sarılı yumruğunu sallayarak onları korkuttu. Baktığında, kuşların mavi olduğunu gördü. Kendisiyle alay ediyorlardı. Kuşları teker teker kafesten çıkarıp, boğulana dek gırtlaklarını sıktı. Sonra pencereyi açıp, kuş ölülerini sevinçle sokağa fırlattı. Kesmiş olduğu küçük parmağını da beşinci bir ceset olarak arkalarından am. Tam odada mavi olan ne varsa dışarı atmıştı ki, duvarlar dans etmeye koyuldu. Şiddetli hareket, tümünü mavi lekelere dönüştürdü. Kien, bunların hepsi etek, diye fısıldayarak yatağın altına girdi. Aklından kuşku duymaya başlamıştı.

Bir Akıl Hastanesi

MART ayının sonlarında, insana heyecan verecek denli sıcak bir akşam, ünlü ruh doktoru Georges Kien, Paris'teki kliniğinin koğuşlarını dolaşıyordu. Pencereler ardına değin açıktı. Hastalar, parmaklıkların ardındaki sınırlı yerleri kapabilmek için birbirlerine karşı kıyasıya savaşım vermekleydiler. Birbirlerine kafa atıyorlardı. Bu arada sövüp saymalar da eksik olmuyordu. Hemen tümü, gündüz bahçede almış oldukları alışılmadık havadan ötürü —içlerinden bazıları, bu havayı sözcüğün tam anlamıyla kaşık kaşık midesine indirmişti— hasta gibiydiler. Bakıcılar tarafından yatakhanelerine geri götürüldüklerinde, bundan hoşlanmamışlardı. Daha çok hava almak istiyorlardı; hiçbiri de yorulduğunu kabul etmeye yanaşmıyordu. Yatma saatine dek parmaklıkların ardında, akşamdan ne alabilirlerse almak niyetindeydiler. Parmaklıklı pencerelerde, aydınlık ve yüksek tavanlı salonlarını dolduran havaya daha yakın olduklarına inanıyorlardı.

Yakışıklı ve iyi yürekli oluşundan ötürü sevdikleri profesör bile onları bu çabalarından alıkoyamıyordu. Başka zaman geldiği duyulduğunda, bir koğuşta kalanların çoğu bir araya toplanıp profesöre doğru koşarlardı. Normal olarak, profesör ister eliyle dokunsun, ister konuşsun, onun ilgisini çekebilmek için bugün pencere içlerini kapabilmek amacıyla verdikleri savaşımı verirlerdi. Çoğunun burada haksız yere tutuldukları inancıyla kliniğe karşı besledikleri nefret, hiçbir zaman genç profesöre yönelmezdi. Profesör bu büyük kliniğin başına resmen getirileli ancak iki yıl olmuştu; ama daha önce de klinik, şeytan ruhlu bir klinik başkanının emrindeki koruyucu melek sıfatıyla, fiilen onun yönetimindeydi. Burada zorla alıkonduğuna inanan, ya da gerçekte zorla alıkonanlar, şimdi ölmüş olmasına karşın suçu yine de bir zamanlar dediği dedik olan eski klinik başkanına yüklerlerdi.

Eski klinik başkanı geleneksel psikiyatriyi neredeyse deliliğe varan bir direnmeyle savunmuştu. Klinikte emrinde olan zengin insan malzemesini genellikle benimsenmiş terimlerin doğruluğunu desteklemek için

kullanmayı, yaşamının gerçek görevi bilmişti. Kendi görüşüne göre tipik saydığı olaylar yüzünden uykusu kaçardı. Sistemin kusursuzluğuna inandığından, kuşkuculardan nefret ederdi. İnsanları, özellikle akıl hastalarını ve suçluları umursamazdı. Onlara belli ölçüde bir yaşama hakkı tanırdı. Otoritelerin bilimi kurmak için kullandıkları kaynağı sağlayan, bu kişilerdi. Ayrıca, klinik başkanının kendisi de bir otoriteydi. Aslında asık suratlı ve az konuşan bir insan olmasına karşı, bilimin kurucuları üzerine uzun söylevler verirdi; asistanı Georges Kien, bu söylevleri zorunlu olarak ve bu denli dar görüşlülük karşısında utanç duyarak saatlerce ayakta, baştan sona, sondan başa dinlerdi. Sert bir görüşle, ondan daha yumuşak bir görüşün karşılaştığı noktada klinik başkanı, sert görüşten yana çıkardı. Onu her dolaşmasında aynı eski öykülerle rahatsız eden hastalara kısaca: “Ben her şeyi biliyorum,” demekle yetinirdi. Karısına, uğraşı gereği bu akıl hastalarıyla ilgilenmek zorunda oluşundan ötürü acı acı yakınırdı. Karısına akıl hastalıklarının özüne ilişkin en gizli düşüncelerini de açardı; bu düşünceleri kamuoyundan gizlemesinin nedeni, sistem açısından çok yalın ve kaba bir yapıda olmaları, dolayısıyla da tehlikeli nitelik taşımalarıydı. Deli sözcüğünü vurgulayarak söylerken, bir yandan da karısını bakışlarıyla delercesine ve içindekileri apaçık görüyormuşçasına süzerdi; karısı bu bakışlar karşısında kızarırdı. Doktora göre ancak yalnızca kendilerini düşünen insanlar delirirlerdi. Delilik, bencilliğin cezasıydı. Bu yüzden hastanelerde ülkenin en süprüntü insanları toplanmaktaydı. Gerçi hapishaneler de aynı hizmeti yerine getiriyordu; ama bilim, akıl hastanelerini bir gözlem malzemesi olarak gereksinmekteydi. Klinik başkanının karısına söyleyebileceği başkaca bir şey yoktu. Karısı, kendisinden otuz yaş gençti ve yaşamının sonbaharını güzelleştirmekteydi, İlk karısı, ikinci karısına yaptığı gibi, iyileşmez bir bencil olduğu saptamasıyla kendi kliniğine yatırmaya fırsat bulamadan kaçıp gitmişti. Çok kıskandığı, ama bunun dışında rahat bıraktığı üçüncü karısı ise Georges Kien’e âşıktı.

Georges Kien, hızlı yükselişini bu kadına borçluydu. İri yapılı, güçlü, ateşli ve kendinden emin bir erkekti Georges Kien; genel çizgilerinde kadınların kendilerini güvenlik altında hissedebilmeleri için gereksindikleri bir esneklik ve yumuşaklık vardı. Gören, ona Mikelanj’ın Âdem’i diyordu. Doktor Kien, akıl ile zarafeti birleştirmesini çok iyi biliyordu. Parlak

yeteneği, sevgilisinin politikası sayesinde dâhice bir etkinliğin düzeyine yükselmişti. Kadın, kliniğin yönetiminde Georges’tan başka kimsenin kocasının yerini alamayacağından emin olduktan sonra, sevgilisi uğruna zehir kullanarak cinayet işlemeyi göze almış, dahası bu olayı kendine saklamıştı. Yıllar boyunca düşünüp hazırladığı cinayet, başarıyla sonuçlanmıştı. Kocası hiç dikkati çekmeksizin ölmüştü. Georges da hemen klinik başkanlığına atanmış ve geçmişteki hizmetlerinden ötürü duyduğu şükran borcunu yerine getirmek için kadınla evlenmişti; kadının son hizmetinden ise haberi yoktu.

Georges Kien, selefinin acımasız okulunda onun tam tersi bir kişilik olarak gelişmişti. Hastalara, sanki onlar da insanmış gibi davranıyordu. Daha önce bin kez duyduğu öyküleri sabırla dinliyor, çok eskiden bildiği tehlikeler ve korkular karşısında hep yeni şaşkınlık ifadeleri takınıyordu. O sırada önünde oturan hastayla birlikte gülüp ağlıyordu. Günlük çalışma programı da ilginçti: sabah kalkar kalkmaz, öğle yemeğinden hemen sonra ve akşamın geç saatlerinde olmak üzere, günde üç kez kliniği dolaşıyor, böylece hiçbir gün kliniğin yaklaşık sekiz yüz hastasından birini bile gözden kaçırmıyordu. Yıldırım hızıyla şöyle bir bakması, yeterli oluyordu. En küçük bir değişiklik, bir çatlak, kendisine yabancı olan ruha girebilmek için bir olanak bulabildiği anda, işe hemen el koyuyor ve ilgili hastayı beraberinde kendi evine götürüyordu. Hastayı zaten bulunmayan bir bekleme odası yerine, akıllıca kullanılan nazik sözler eşliğinde kendi çalışma odasına alıyor ve en iyi yeri gösteriyordu. Böylelikle de başka herkesin karşısında oluşturdukları hasta tasarımların ardına saklanan bu insanların güvenini, daha önce kazanmamış olsa bile, kolaylıkla kazanabiliyordu. Krallara büyük bir saygıyla majeste diye hitap ediyordu. Tanrıların önünde diz çöküp ellerini kavuşruruyordu. O zaman kendilerini en yüce katlarda görenler bile onun katına inip ayrıntılı açıklamalarda bulunuyorlardı. Böylelikle tek sırdaşları haline geldiğinden, bu hastalar da Georges Kien tarafından tanındıkları andan başlayarak kendi alanlarındaki değişiklikler konusunda ona sürekli bilgi veriyorlar ve çeşitli konularda fikrini soruyorlardı. Kien de sanki hep onların isteklerini, hedeflerini ve inançlarını düşünürmüş gibi danışmanlık görevini akıllıca yerine getiriyordu; bu arada dikkatli bir tutumla bir ortamdan bir başka ortama geçiyor, yetkisi konusunda kuşkular dile getiriyor, erkeklerin karşısında

hiçbir zaman otoriter davranmayarak alçakgönüllü konuşuyordu; öyle ki, bazıları ona gülümseyerek cesaret veriyorlardı. Nihayet Kien onların bakanı, peygamberi, havarisi, kimi zaman da oda uşağıydı.

Georges Kien, zamanla büyük bir oyuncu olup çıkmıştı. Ender rastlanır bir devingenlikte olan yüz kasları bir gün boyunca en değişik konumlara uyabiliyordu. Her gün en aşağı üç ve titizliğine karşın çoğunlukla bundan fazla hasta davet ettiğinden, aynı sayıda rolün üstesinden gelmek zorundaydı; koğuşları dolaşırken yaptığı kısa, ama yerinde jestlerle söylediği sözler de ayrıydı ve bunların sayısı yüzlere varıyordu. Çeşitli bilinç bölünmelerine ilişkin iyileştirme yöntemleri, bilim dünyasında çok tartışmalıydı. Örneğin bir hasta, birbirleriyle ilgisi bulunmayan, ya da birbirleriyle savaşan iki ayrı kişilik sergiliyorsa, o zaman Georges Kien, başlangıçta kendisine de çok tehlikeli görünmüş olan bir yöntemi uyguluyordu: her iki kişilikle de dost oluyordu. Bu oyunun üstesinden başarıyla gelebilmenin koşulu, olabildiğince direnebilmekti. Her iki kişiliğin gerçek özünü ortaya çıkarabilmek için, düşünce düzeyindeki kanıtlarla ikisini de destekliyor ve bu kanıtlardan sonuçlar çıkarıyordu. Bu sonuçları varsayımlara dönüştürdükten sonra, varsayımlarının doğruluğunu kanıtlayabilmek için hassas deneyler buluyordu. Bundan sonra da iyileştirme evresine geçiyordu. Hastanın birbirinden ayrılan ve her ikisini de kendisinin temsil ettiği parçalarını yine kendi bilincinde birbirine yaklaştırıp, ağır ağır ekliyordu. Hangi noktalarda bağdaştıklarını saptadıktan sonra etkili görüntülerin aracılığıyla ikisinin de dikkatini, sürekli olarak bu noktaya çekiyordu; sonunda parçalar, bu noktadan yola çıkarak birleşmeyi kendi kendilerine gerçekleştirmeye başlıyorlardı. Ani bunalımlar, şiddetli parçalanmalar ve kesin bir birleşmenin gerçekleştiğinin umulduğu nokta da ortaya çıkan zorlu kopmalar, sık sık rastlanan ve kaçınılmaz olaylardı. Ama hastaların sağlıklarına kavuştukları durumlar da ender değildi. Georges Kien, başarısızlıkların nedenini o olayda yeterince derine inememiş olmasında arıyordu. O zaman kendini zincirin gizli bir halkasını görememiş olmakla, acemilikle, işini hafife almakla, canlı insanları kendi cansız inançlarına kurban etmekle ve selefi gibi olmakla suçluyordu — o zaman yeni önlemlerle ve deneylerle işe baştan başlıyordu. Çünkü yönteminin doğru olduğuna inanmaktaydı.

Böylece aynı zamanda bir sürü dünyada birden yaşamaktaydı. Akıl hastaları

sayesinde, çağının en büyük aydınlarından biri olup çıkmıştı. Hastalarından öğrendikleri, onlara verebildiklerinden daha çoktu. Hastaları, eşsiz yaşantılarıyla onu zenginleştiriyorlardı; Kien ise iyileştirebilmek için onları daha yalın bir düzeye götürüyordu, o kadar. Bazılarında karşılaştığı zihinsel güçleri ve ince zekâyı tanıma sığdırabilmesi olanaksızdı. Gerçek diye nitelendirilebilecek kişilikler, yalnızca bu hastaların taşıdıkları kişiliklerdi; yalınlıktan yana hiçbir eksikleri yoktu ve gerçek karakterleri sergiliyorlardı; iradelerinin sapmazlığını ve gücünü bir Napoleon kıskanabilirdi. Georges Kien, bu hastaların arasında tüm ozanlardan daha yetenekli olan, hep yeni esinlerle dolu gülmece ustaları tanıyordu; bunların düşünceleri hiçbir zaman kâğıda geçirilen düşüncelerin düzeyine inmezdi; gerçekliklerin dünyasının ötesinde çarpan bir yürekten kaynaklanan bu düşünceler, yabancı fatihler gibi bu gerçekliklerin üzerine saldırırlardı. Ganimet peşinde koşanlar, dünyamızın hazinelerine giden yolun en iyi kılavuzlarıdır.

Georges Kien, bu hastaların oluşturduğu toplumun bir üyesi olduğundan ve kendini onların tasarımlarına adadığından bu yana, klasik anlamda yazınsal yapıtları da okumaz olmuştu. Romanlarda anlatıları, hep aynıydı. Georges, eskiden büyük bir tutkuyla okur, artık değişmez, rengini yitirmiş, eskimiş ve bildirisini yitirmiş saydığı eski tümcelere ilişkin yeni söyleyiş biçimlerinden büyük zevk alırdı. O sıralarda dile çok önem vermiyordu. Dilden tek beklediği, akademik anlamdaki doğruluktu; en iyi romanlar, içindeki insanların en seçkin düzeyde konuştukları yapıtlardı. Kendisinden önceki tüm yazarlar gibi anlatabilen, onların yasal halefi sayılırdı. Böyle bir yazarın görevi, yaşamın insana acı veren, batan sivri çok yönlülüğünü bir kâğıdın dümdüz yüzeyine geçirebilmek, böylece de çabuk ve zevkli biçimde okunulup geçilmesini sağlamaktı. Tatlı bir okşamayı andıran okuma, kadınlar ve kadın doktorları için aşkın bir başka türüydü; kadınların mahrem okuma zevklerinden anlamak ise bir kadın doktorunun uğraşının gerekleri arasındaydı. Akıl karıştıran anlatımlar, yabancı sözcükler bulunmamalıydı; bir yol daha önce ne denli çok kullanılmışsa, o yoldan edinilebilecek zevk de o denli ayrımlaşmış olurdu. Roman yazınının tümü, kibarlığı öğreten bir ders kitabı sayılabilirdi. Okuyan kişiler, zorunlu olarak nazik olurlardı. Bu gibilerin başkalarının yaşamlarına katılmaları, kutlamalar ve başsağlığı dilekleriyle sınırlıydı. Georges Kien, mesleğe kadın doktoru olarak başlamıştı. Genç ve yakışıklı oluşu yüzünden büyük

bir müşteri kitlesi kazanmıştı. Yalnızca birkaç yıl süren o dönemde kendini Fransız romanlarına adamış, bu romanların kendi başarısına katkısı önemli olmuştu. Kadınlara elinde olmaksızın sanki onlara âşıkmış gibi davranırdı. Tüm kadınlar onun beğenisine hak verirler ve bu beğenmenin getirdiği sonuçları kabul ederlerdi. O dönemde kadın denen dişi maymunlar arasında hastalanma alışkanlığı yaygınlaşmıştı. Georges Kien, kucağına düşen tüm nimetleri alıyor ve zaferlerine ayak uydurmakta güçlük çekiyordu. Tümü de ona hizmet etmeye hazır sayısız kadınların arasında, şımartılmış, zengin ve iyi yetiştirilmiş biri olarak, Buda olmazdan önceki Prens Gaulama'nın yaşamına benzer bir yaşam sürüyordu. Ne endişeli babalar, ne de prensler onu dünyanın sefaleti karşısında körleştirmemişti, ama yaşlılığı, ölümü ve yoksulluğu o denli çok görmüştü ki, sonunda bütün bunları görmemeye başlamıştı. Aslına bakılırsa okuduğu kitaplar, dile getirdiği tümceler, çevresinde bir duvar ören açgözlü kadınlar nedeniyle dünyadan kopmuş sayılabilirdi.

Onu kendi yabanlığına götürecek yolu 28 yaşındayken bulmuştu. Bir bankerin zengin ve sırnaşık karısına yaptığı bir ziyaret sırasında —kocası ne zaman bir yolculuğa çıksa, kadının hastalanacağı tutardı— bankerin zararsız bir deli olan erkek kardeşiyle karşılaşmıştı; aile şöhretine leke düşebileceği kaygısıyla hastayı evde tutmaktaydı; banker, bir sanatoryumun bile bu şöhreti lekeleyebileceğinden korkuyordu. Bankerin gülünç villasının iki odası, kardeşine ayrılmıştı; hasta adam bu odalarda bakıcısı olan genç bir dul kadın üzerindeki egemenliğini sürdürmekteydi. Bu kadıncağız, üç bakımdan hastaya satılmış sayılabilirdi; görevleri hastayı hiç yalnız bırakmamak, o ne derse yapmak, dışarıya karşı da kendini onun sekreteri olarak tanıtmaktı. Çünkü aile, bankerin kardeşini başkalarına insanlardan pek hoşlanmayan, gizlice dev bir yapıt üzerinde çalışan bir sanatçı ve tuhaf yaradılışlı bir insan olarak tanıtmıştı. Georges Kien de evin hanımının özel doktoru olarak, bunları biliyordu.

Sözü edilen ziyaret sırasında Kien, kadının sırnaşıklığa varan yakınlık gösterileri karşısında kendini savunabilmek için, ondan villadaki sanat hazinelerini göstermesini rica etmişti. Kadın, buna razı olarak ağır gövdesini hasta yatağından kaldırmıştı. Çıplak, ama güzel kadınların tablolarının önünde —kocası, yalnızca böyle resimleri loplardı— Kien'e daha elverişli bir yakınlaşma ortamının doğacağım umuyordu. Rubens ve

Renoir'ı öve öve bitiremiyordu. Kocasının çok sevdiği bir tümceyi yineleyerek: “Bu kadınlarda Doğu'nun nabzı alıyor” demişti. Kocası daha önce halı ticareti yapmıştı. Bu yüzden sanatla her türlü zenginliği Doğu'nun bu türden etkisine bağlıyordu. Madam, Dr. Georges'u büyük bir ilgiyle süzüyordu. “Erkek kardeşi olabileceği” gerekçesiyle, ona küçük adıyla hitap ediyordu. Kien'in bakışları nereye dikilirse, bankerin karısı da bakışlarını oraya yöneltiyordu. Çok geçmeden doktorun ne istediğini anladığını sandı. Tiyatro sahnesinde konuşurcasına: “Siz acı çekiyorsunuz!” deyip, bakışlarını göğüslerine indirdi. Dr. Georges, kadının ne demek istediğini anlamamıştı. Çok duyarlıklı bir insandı. “Koleksiyonun en değerli parçası, kayınbiraderimin odasında asılı! Kendisi tümüyle zararsızdır.” Kadın, müstehcen diye nitelendirilebilecek o resim aracılığıyla çok şey elde etmeyi umuyordu. Kültürlü insanlar eve girmeye başlayalı beri, kocası zorunlu olarak ve burada evin efendisinin kendisi olduğunu havlarcasına söyleyerek, en sevdiği resmi, ucuz almayı başardığı ilk resmi (ilke olarak yalnızca ucuz şeyleri satın alır, parasını da nakit öderdi) hasta kardeşinin dairesine sürgün etmişti. Dr. Kien, akıl hastası adamla karşılaşmak için pek büyük bir istek göstermemişti. Bankerin bunamış bir kopyasıyla karşılaşacağını düşünüyordu. Madam, hastanın odasındaki resmin öteki resimlerin tümünden daha değerli olduğunda direnmişti; kadının belirtmek istediği, resmin sanat değeriydi, ama bu sözler ağzından, her konuşmasında olduğu gibi, kocasına özgü ve hangi değerden söz edildiğini açıkça ortaya koyan bir tonla çıkmıştı. Sonunda Kien'in koluna girmiş, doktor da buna boyun eğerek kadını izlemişti. Yürürken kurulan yakınlıkları, dururken kurulan yakınlıklardan daha zararsız buluyordu.

Kayınbiraderin kapısı kapalıydı. Dr. Georges kapının zilini çalmıştı. İçerden yere sürünerek gelen ağır adımlar duyulmuştu. Sonra etraf ölüm sessizliğine bürünmüştü. Göz deliğinin ardında siyah bir göz belirmişti. Madam, parmağını dudaklarına götürerek tatlı tatlı gülümsemişti. Göz hiç oynamaksızın yerinde kalmıştı. Kien'le Madam da beklemişlerdi. Doktor, aşırı kibarlığından ve yitirilen zamandan pişmanlık duymaya başlamıştı. Kapı ansızın ses çıkarmadan açılmıştı. Kapıdan çıkan giyimli bir goril, uzun kollarını uzatıp doktorun omuzlarına koymuş ve doktoru anlamadığı bir dilde selamlamıştı. Kadına ise başını çevirip bakmamıştı. Konuklar, gorili izlemişlerdi. Yuvarlak bir masanın yanına geldiklerinde, oturmalarını

söylemişti. Jestleri kaba saba, ama anlaşılır ve davetkârdı. Doktor, duyduğu dil üzerinde kafa yormuştu. Bu dil ona en çok bir zenci şivesini çağrıştırıyordu. Goril gidip sekreterini getirmişti. Kadın yarı çıplaktı ve utandığı belliydi. Kadın oturunca, efendisi duvardaki bir resmi göstermiş, sonra kadının sırtına bir şaplak atmıştı. Kadın, yılışık bir ifadeyle gorile yaslanmıştı. Ürkekliği silinip gitmişti. Resimde maymundan farksız iki insanın birleşmesi canlandırılmıştı. Madam ayağa kalkmış, resmi değişik uzaklıklardan ve açılardan süzmüştü. Goril erkek ziyaretçisini alıkoymuştu; görünüşe bakılırsa ona anlatacağı çok şey vardı. Georges için işittiği her sözcük yeniydi. Yalnızca bir şeyi anlamıştı: masada oturan çift ile resimdeki çift arasında yoğun bir yakınlık vardı. Sekreter, efendisinin söylediklerini anlıyordu. Ona benzer sözcüklerle yanıt veriyordu. Goril daha yüksek ve daha derinden gelen bir sesle konuşuyordu; sözcüklerinin ardında birtakım tutkular gizliydi. Sekreter belki de ne konuşulduğu konusunda bir fikir verebilmek için, zaman zaman araya Fransızca bir sözcük karıştırıyordu. Georges: "Fransızca bilmiyor musunuz?" diye sormuştu. "Bilmez olur muyum?" diye yanıtlamıştı kadın heyecanla, "Ne sandınız beni? Ben Parisliyim!" Sonra Kien'i bir sözcük yağmuruna tutmuştu; söylenişleri kötü, aralarında kurulan bağlantılar ise daha da kötü olan bu sözcükler, kız sanki konuşmayı yarı yarıya unutmuş izlenimini bırakıyordu. Goril, bağırarak bir şeyler söyleyince genç kadın hemen sustu. Gorilin gözlerinde kıvılcımlar uçuşuyordu. Kadın, kolunu onun göğsüne yasladı. Bunun üzerine goril, küçük bir çocuk gibi ağlamaya başladı. "Fransızcadan nefret eder," diye fısıldadı kadın Kien'e. "Yıllardan beri kendine özgü bir dil üzerinde çalışıyor. Ama çalışmalarını henüz tamamlamadı."

Madam, gözlerini resimden ayırmıyordu. Georges bundan ötürü ona şükran duyuyordu. Madam tek bir sözcük söylese, Kien nezaketini yitirecekti. Kendisi ise konuşacak bir şey bulamıyordu. Bütün isteği, gorilin yeniden konuşmaya başlamasıydı. Bu isteğinin önünde zamanının azlığına, yapması gereken işlere, kadınlara ve başarılara ilişkin tüm düşünceleri silinip gitmişti; sanki doğduğu andan başlayarak, yalnızca kendisine ait bir dili bulunan insanı ya da gorili aramış gibiydi. Gorilin ağlamasına o denli ilgi duymamıştı. Ansızın yerinden kalkıp, gorilin önünde saygıyla ve tapınırcasına eğildi. Fransızca sözcüklerden kaçınıyordu ama yüzünde çok büyük bir saygı ifadesi vardı. Sekreter, efendisine yönelik bu takdiri sevimli

bir baş işaretiyle kabul etti. Bunun üzerine ağlamasını kesen goril, yeniden kendi dilinde konuşmaya başladı ve eski kabalığına döndü. Söylediği her heceyle birlikte bir hareket yapıyordu. Nesnelere ilişkin betimlemeleri her defasında değişiyor gibiydi. Resimden belki yüz kez söz etmiş olmasına karşın, her defasında ayrı bir ad kullanmıştı; adlar, resmi göstermekte kullandığı jestlere bağımlıydı. Bedeninin tümüyle ürettiği ve eşlik ettiği seslerin hiçbiri arasında benzerlik yoktu. Güldüğü zaman kollarını sonuna dek iki yana açıyordu. Alnı, başının arka tarafındaymış gibi görünüyordu. Sanki yaratıcı çalışmasına ayırdığı saatlerde elini hep orada gezdiriyormuş gibi, başının arka tarafındaki saçlar dökülmüştü.

Ansızın yerinden fırladı ve kendini şiddetle yere attı. Georges, yerin çok kaim bir toprak tabakasıyla kaplı olduğunu fark etti. Sekreter, yerde yatan gorilin ceketini çekiştiriyordu, ama goril çok ağırdı. Kadın, Kien'den yalvararak yardım istedi. Kendisini kıskanç, hem de çok kıskanç bir kadın olarak nitelendirdi. İkisi birlikte gorili kaldırdılar. Goril oturur oturmaz yerdeki yaşantısını anlatmaya koyuldu. Henüz yeni kesilmiş, canlı ağaç gövdeleri gibi odanın içine fırlatılıveren birkaç güçlü sözcük, gizemli bir aşk serüvenini, bu durum karşısında varlığının en derin noktalarına değin kendinden kuşku duymaya başlayan Kien'in gözleri önüne seriverdi. Artık kendini bir tahtakurusu gibi görüyordu. O zamana değin inmek yürekliliğini göstermiş olduğundan binlerce ayak daha aşağıda bulunan derinliklerden gelen şeyleri nasıl kavrayabileceğini sordu kendine. Doğanın böyle bir yaratığıyla aynı masada oturmak, büyük bir cüretti şimdi Kien'e göre, bu yaratık, salt alışkanlıkların ve geleneklerin saptadığı yörüngede yaşayan, her şeye yüksekten bakan, ruhunun her yanı yağ bağlamış ve geçen her günün birikimi yeni yağlarla tıkanmış bir insandı; salt pratik amaçlar için yeterli olabilen bir yarım insan: var olabilme yürekliliğini taşımayan bir insan; çünkü dünyamızda var olmak, farklı olabilmek demekti; ama o tepeden tırnağa bir kalıptan, kurulmuş bir terzi mankeninden başkaca bir şey değildi; bağışlayıcı bir gücün yarattığı rastlantılarla harekete geçirilen ya da durdurulan, dolayısıyla yalnızca rastlantılara bağımlı olan, en küçük bir etkiden ve güçten yoksun, hep aynı boş tümceleri, kendisine zararı dokunmayacak tümceleri geveleyen bir manken. Hemcinslerini yönlendirebilecek, değiştirip biçimleyebilecek normal bir insan yaşıyor muydu ki yeryüzünde? Georges'un aşkıyla yanıp tutuşan, özellikle onun

kollarındayken uğruna yaşamlarını vermeye hazır olan kadınlar daha sonra, ne idiyseler yine o olup çıkıyorlardı; sürüp sürüştürmekten ya da erkeklerden başka bir şey düşünmeyen, yalnızca iyi bakılmış bir tenden oluşma hayvancıklardı tümü de. Oysa bu sekreter, başlangıçta ötekilerden farklı hiçbir yanı bulunmayan bu kadın, gorilin güçlü iradesinin etkisiyle kendine özgü, hemcinslerinden daha güçlü, coşkulu ve özverili bir varlık olup çıkmıştı. Goril, toprakla olan yaşantısına övgüler düzerken, kadını bir tedirginlik almıştı. Gorilin anlattıklarına kıskanç bakışlarla ve sözlerle karışıyor, ne yapacağını bilmez gibi sandalyesinin üstünde kıpırdanıp duruyor, gorili çimdikliyor, ona gülümsüyor, dilini çıkarıyordu; ama goril, ona dönüp bakmıyordu.

Madam, resimden artık yeterince zevk almaz olmuştu. Georges'u kalkmaya zorladı. Georges, kadının şaşkın bakışları altında gorille sekretere, sanki karşısında Krezüs ile karısı varmış gibi veda etti. Dışarı çıktıklarında Madam: "Kayınbiraderime kocam bakar!" dedi; yanlış izlenimlerden nefret ederdi; üstüne oturulan miras payının öyküsünü ise kendine saklamıştı. Çok ince bir insan olan doktor, hastaya kendisinin bakmasına izin verilmesini diledi; bu işi bilimsel açıdan duyduğu ilgi yüzünden, salt kendisi için yapacaktı ve Madamın sayın eşi hiçbir yükümlülük altına girecek değildi. Madam, Kien'in söylediğini anında yanlış anladı ve bir koşulla, seanslarda kendisinin de hazır bulunması koşuluyla doktorun isteğini kabul etti. Yaklaşan ayak seslerini duyunca —kocası dönmüş olabilirdi— hemencecik ekledi: "Planlarınız beni gerçekten meraklandırıyor!" Georges, Madamı da çekmeye boyun eğdi. Onu eski yaşamından bir kalıntı olarak yeni yaşamına sürükledi.

Birkaç ay boyunca her gün geldi. Gorile karşı duyduğu hayranlık, her ziyaretiyle birlikte artıyordu. Çok büyük çabalar harcayarak dilini öğrendi. Sekreter, doktora çok az yardım ediyordu; ana dili olan Fransızcayı kullanmakta biraz ileri gittiğinde, kendini dışlanmış gibi hissediyordu. Kendini tümüyle adamış olduğu adama ettiği ihanet yüzünden cezayı hak etmişti. Georges, gorilin keyfini bozmamak için, başkaca herhangi bir dilin yardımına başvurmaktan vazgeçmişti. Kendisine sözcüklerle birlikte nesnelerin birbiriyle olan bağıntısının da öğretildiği bir çocuk gibi davranıyordu gorilin dilini öğrenirken. Zaten burada en önemli olan, bu bağıntılardı; iki odayla bu odaların içerdikleri, tutkuların egemenliğindeki

bir çekim alanına dönüşmüştü. Nesnelerin —bu bakımdan doktorun ilk izlenimi doğruydu— gerçek anlamda adları yoktu. Adları, içinde bulundukları duygu atmosferine göre değişiyordu. Vahşi, gerilimli ve fırtınalarla dolu bir yaşam süren goril açısından, nesnelerin görünümleri de sürekli değişmekteydi. Gorilin yaşamı nesnelere geçiyordu ve nesneler bu yaşam içerisinde etkin bir rol oynamaktaydı. Goril, kendisine verilen iki odayı başlı başına bir dünyayla doldurmuştu. Bir şeyi gereksindiğinde, o şeyi yaratıyor, altı günlük yaratış sürecinin ardından yedinci günde, kendi yapıtı olan bu dünyaya yerleşiyordu. Dinlenecek yerde, yaratısına kendi dilini armağan ediyordu. Çevresinde ne varsa, ondan gelmeydi. Çünkü bu odalarda bulduğu eşyalarla, zamanla arkasından gönderilen döküntüler, çoktan onun etkinliklerinin izlerini taşır olmuştu. Ansızın gezegenine inmiş olan yabancıya da sabırla davranıyordu. Kendisi de bir zamanlar insan türünden olduğu için, konuğunun arada artık çokları geçmişe karışıp silikleşmiş bir çağın diline dönmesini hoşgörüyle karşılıyordu. Ayrıca yabancının gerçekleştirdiği ilerlemenin de bilincindeydi. Başlangıçta onun gölgesinden bile daha önemsiz olan bu yabancı, zamanla ona yakışır bir dost düzeyine yükselmişti.

Georges, bu akıl hastasının dili üzerine bir inceleme yayımlayabilecek denli bilgiliydi. Böylelikle seslerin ruhbilimi, yeni bir ışık altında gözler önüne seriliyordu. Bilimin çok tartışmalı sorunlarını bir goril çözüyordu. Bu goril ile kurduğu dostluk ise, o güne değin yalnızca başarıyı tanımış olan genç bir doktora ün kapılarını açıyordu. Georges, duyduğu şükran borcu yüzünden dostunu, hoşlandığı yerde bıraktı. İyileştirme girişiminde bulunmaktan vazgeçti. Dilini öğrendiğinden bu yana, arkadaşını goril olmaktan çıkarıp, yine bir bankerin aldatılmış kardeşine dönüştürebilecek yetenekle olduğundan emindi. Ama salt bir gecede kazanılmış bir güç duygusunun etkisiyle gözüne çekici gelen bir suçu işlemekten kendini alıkoydu; delilerin olağanüstülüğüne duyduğu hayranlık nedeniyle —delileri, kendi arkadaşının yakınları olarak tasarımlıyordu— ve onlardan ders almak, hiçbirini iyileştirmeye de kalkışmamak konusunda kesin kararlı olarak ruh doktorluğu alanına geçti. Kibarlık edebiyatından bıkmıştı.

Daha sonra, yüzlerce deneyimle karşı karşıya kaldığında, deliler arasında ayrım gözetmeyi öğrendi. Duyduğu hayranlık, genelde gücünden hiçbir şey yitirmedi. Deli diye tanınmalarına yetecek denli başkalarından uzaklaşmış

olan insanlara karşı olan yoğun ilgisi, kendini her yeni hastasında belli ediyordu. Ama bazıları, özellikle bunalımlar arasında bocalarken, bilincin açıklığına kavuştuğu ara dönemlerin özlemini çeken güçsüz insanlar, Georges'un alıngan sevgisini incitiyorlardı — bunların, Mısır'daki eski eğlenceli yaşamlarını özleyip yakınan Yahudilerden ayrılır yanları yoktu. Doktor, onların isteklerini yerine getiriyor ve böylelerini yine eski yaşamlarına geri götürüyordu. Bunu sağlamak için bulduğu yollar, hiç kuşkusuz Tanrı'nın, kavminin göç edebilmesi için bulmuş olduğu yollar kadar olağanüstüydü. Georges'un yalnızca çok belli olaylar için öğütlediği yöntemleri, başka doktorlar onun istememesine karşın başka olaylara da uyguluyorlardı; oysa Georges'a kalsa, goriline karşı duyduğu saygı ve bağlılık nedeniyle, bu tür olaylara elini bile sürmezdi. Georges'un başlattıkları, hemen yaygınlaşıveriyordu. Yanında asistanı olarak çalıştığı klinik başkam, çevrede kopan ve kaynağını kendi okulunda bulan bu gürültüden ötürü sevinçliydi. Herkes, klinik başkanının tüm çalışmalarına artık bitmiş gözüyle bakmaya alışmıştı. Oysa bir öğrencisi, nasıl ansızın yeni yeni fikirler yeşertebiliyordu.

Georges Paris sokaklarından geçerken, kimi zaman iyileştirdiği hastalardan birine rastlardı. O zaman, sanki büyük bir köpeğin efendisiymiş de, uzun süre uzaklarda kaldıktan sonra evine dönmüş gibi, eski hastası tarafından sımsıkı kucaklanırdı. Onlara yönelttiği dostça soruların ardında, her zaman gizli bir umut beslerdi. Eski hastalarına iyi olduklarından, uğraşlarından, geleceğe ilişkin tasarılardan söz ederken, şöyle küçük yanıtlar almayı beklerdi: "O günler çok daha güzeldi!" "Şimdi o denli boş ve budalaca bir yaşam sürüyorum ki!" "Yeniden hasta olabilmeyi yeğlerdim!" "Beni neden sağlığıma kavuşturdunuz?" "İnsanlar, bir kafanın içinde ne denli görkemli bir evrenin saklı olabileceğini kestiremiyorlar." "Aklın sağlıklı olması, bir tür bunama demektir." "Sizi hapse atmak gerek! Beni en değerli varlığımdan yoksun kıldınız!" "Sizi yalnızca bir dost olarak takdir ediyorum. Uğraşınıza gelince, insanlığa karşı işlenmiş bir suçtan başka bir şey değil." "Bir ruh baytarından başka bir şey değilsiniz! Utanın!" "Bana hastalığımı geri verin!" "Sizi dava edeceğim!" "Sağlıklı olmak, ölümden farksız!"

Bu yanıtların yerine bir övgü ve çağrı yağmuruna tutuluyordu. Rastladığı insanlar şişman, sağlıklı ve normal görünüyorlardı. Dilleri, yoldan gelip

geçen öteki insanların diliydi. Ya bir tezgâh edinmeye çabalıyorlar, ya da bir tezgâhın ardında çalışıyorlardı. En iyi olasılıkla, bir makinenin başında bulunuyorlardı. Doktorun onları dostları ve konukları saydığı günlerde bu insanlar, tüm insanlık adına üstlendikleri kocaman bir suçun acısıyla kıvranırlardı; bu acının kaynağı, sıradan insanların uzun boyları karşısında kendi boylarının kısalığının yarattığı gülünç karşıtlık, dünyayı ele geçirmeye ilişkin bir düşünce ya da şimdi ansızın yine doğal karşıladıkları ölüm olabilirdi. Bilmeceleri silinip gitmişti artık; eskiden bilmeceler için yaşarlarken, şimdi çözümü çoktan bulunmuş ne varsa, onlar için yaşamaktaydılar. Kendisinden böyle bir şey beklenmemesine karşın, utanç duyuyordu Georges. Hastaların yakınları ona tapıyorlar, ondan mucizeler yaratmasını bekliyorlardı. Fiziksel nedenlerin varlığının kanıtlandığı yerde bile, doktorun nasılsa bu işin de üstesinden geleceğine inanıyorlardı. Meslektaşları, ona şaşkınlık ve kıskançlıkla bakıyorlardı. Onun düşüncelerini hemen benimsiyorlardı; çünkü büyük düşüncelerin tümü gibi, bu düşünceler de yalın ve kolayca anlaşılır nitelikteydi. Aynı şeyleri daha önce kendilerinin düşünmemiş olmalarına şaşırıp kalıyorlardı. Ondan yana çıkarak ve yöntemlerini birbirinden çok ayrı olaylarda deneyerek, onun ününden bir şeyler kapmaya çalışıyorlardı. Nobel Ödülü'nü alacağı kesindi. Aslında bu ödüle çok önceden aday gösterilebilirdi; ama gençliğinden ötürü, birkaç yıl beklemenin daha iyi olacağı düşünülüyordu.

Georges Kien'in yeni uğraşında baştan çıkarılması, işte böyle olmuştu. İçinde bir güçsüzlük duygusuyla, araştırdığı uçurumlara ve dağlara düşünülebilecek en derin saygıyı duyarak çıkmıştı yola. Ve kısa sürede etrafı sekiz yüz dostla kliniğin hastalarından oluşan dostlarla çevrili, yakınlarını yeniden dünyaya getirip armağan ettiği binlerce kişinin saygısını kazanmış bir Mesih olup çıkmıştı. İnsanın böyle acı çektirip sevebileceği yakınları olmayınca, dünya kimseye yaşanmaya değer görünmüyordu.

Günde üç kez, koğuşları dolaşırken, alkışlarla karşılanıyordu. Buna alışmıştı artık; ne denli coşkuyla karşılanırsa, gereksindiği sözcükleri ve jestleri de o denli kolaylıkla bulabiliyordu. Hastaları, onun izleyicileriydiler. Daha ilk koğuşun önüne vardığında, tanışı olduğu seslere kulak kabartırdı. Hastalardan biri pencereden onu görür görmez, içerdeki gürültü belli bir yöne ve düzene kavuşurdu. Doktor, bu değişimi beklerdi. Sanki herkes ansızın alkış tutmaya başlamış gibi bir hava doğardı. Doktor gülümserdi

elinde olmaksızın. Sayısız roller artık iliklerine işlemişti. Ruhu, her anın gebe olduğu değişimlerin açlığıyla kıvranırdı. Ardından bir düzine asistan, bir şeyler öğrenebilmek için onu izlerdi. Birçokları ondan yaşlı, birçokları da meslekte ondan eskiydiler. Ruh doktorluğunu tıbbın özel bir alam, kendilerini de delilere hizmet veren Devlet memurları sayarlardı. Alanlarına giren ne varsa büyük bir çaba ve umutla benimsemişlerdi. Zaman zaman bilimlerinin kaynağı olan ders kitaplarında önerileni yaparak, hastaların delilik ürünü savlarını dinledikleri de olurdu. Tümü de, onlara her gün hastaların sömürücüsü değil, hastaların hizmetinde çalışan kişiler olduklarını yineleyen genç klinik başkanından nefret etmekteydiler.

Klinik başkam onlarla yalnız kaldığında, şöyle derdi örneğin: "Görüyorsunuz ya baylar, bu dâhi paranoyakla kendimizi karşılaştırdığımızda, ne kadar zavallı aptallar ve dar görüşlü kişiler olarak kalıyoruz! Biz gerçeklerin tutsağıyken, o tutkuların insanı; biz hep başkalarından alınma, elden düşme deneyimlerle yaşarken, o kendi deneyimlerine dayanıyor. Tıpkı dünyamız gibi, sonsuz bir yalnızlık içerisinde, kendi evreninde dolanıp duruyor. Korkmak *hakkına* sahip. Yörüngesini açıklamak ve korumak için gösterdiği yetenek, tümümüzün tuttuğumuz yolları açıklamak ve savunmak için gösterdiğinden daha büyük. O, duyularının yarattığı yanılsamalara inanırken, bizler sağlıklı duyularımızla algıladıklarımıza kuşkuyla bakıyoruz. Aramızda bulunan bir avuç inançlı kişi ise, başkalarının binlerce yıl önce onlar için yaşamış oldukları deneyimlere sarılıyor. Bizler düşleri, kutsal sözleri, sesleri — nesnelere ve insanlara göz açıp kapayana dek yaklaşabilmeyi— gereksiniyoruz ve bunları kendi içimizde bulamadığımız zaman geleneklere başvuruyoruz. Kendi yoksulluğumuz yüzünden, inanan kişiler olup çıkıyoruz. İçimizde daha da yoksul olanlar, bundan da vazgeçiyorlar. Ama ya karşımızdaki? O aynı kişilikle hem Allah'ı, hem peygamberi, hem de Müslüman kişiyi birleştiriyor. Ona kronik paranoya etiketini yapıştırmamız, bir mucizeyi mucize olmaktan çıkarır mı? Bizler nasırlaşmış akıllarımızın üstünde, cimrilerin paralarının üstüne oturmaları gibi oturuyoruz. Bizim düşündüğümüz anlamda akıl, bir yanlış anlamadan başka bir şey değil. Eğer salt düşünce düzeyinde sürdürülebilen bir yaşam varsa böyle bir yaşamı sürdürebilen tek insan şu karşınızda gördüğünüz delidir!"

Asistanlar yapay bir ilgi ile anlatılanlara kulak verirlerdi. İlerlemeleri söz

konusu olduğundan, hiçbir rolü oynamaktan çekinmezlerdi. Klinik başkanının kendine özgü yöntemleri, onlar için gizliden gizliye alaya aldıkları genel görüşlerinden çok daha önemliydi. Başkanın, içinde bulunulan anın mutlu bir esini olarak bir hastaya söylediği her sözcüğü belleklerinde tutarlar ve bunu, doktorun yaptığının aynını becerdiklerinin kesin inancı içerisinde, birbirleriyle yarışırcasına kullanırlardı.

Uğraşı nalbantlık olan ve dokuz yıldır klinikte yaşayan yaşlı bir adam, köyünde otomobillerin artmasının kurbanı olmuştu. Karısı, adamın yanında birkaç hafta çok büyük yoksulluk çektikten sonra, dayanamayarak bir çavuşla kaçmıştı. Adam, bir sabah uyanıp yaşamlarından yakınmaya başladığında, karısından yanıt alamamış ve kadının gittiğini anlamıştı. Bütün köyü aramıştı; evine çocuk yaşta gelen, henüz çok gençken evlendiği karısıyla yirmi üç yıl yaşamıştı. Karısını köyün yakınlarındaki kentte aramıştı. Komşuların öğütlerini tutarak kışlaya gitmiş ve hiç tanımadığı Çavuş Delboeul'ü sormuştu. Kışladan çavuşun üç gündür ortada olmadığını, döndüğü takdirde firar suçundan ağır bir cezaya çarptırılacağını bildiği için, çok büyük bir olasılıkla yurtdışına kaçtığını söylemişlerdi. Nalbant, karısını hiçbir yerde bulamamıştı. Geceyi kentte geçirmişti. Komşuları, adama borç para vermişlerdi. Adam önüne gelen meyhaneye dalıp, kafasını masaların altına sokmuş ve dili dolaşarak: "Jeanne, burada mısın?" diye seslenmişti. Ama Jeanne, sıraların altında da yoktu. Barın üzerinden eğildiği zamanlar, çevredekiler: "Niyeti kasaya uzanmak!" diye bağırarak onu geri çekmişlerdi. Nalbandı doğduğundan beri dürüst bir adam olarak bilirlerdi. Evlendiğinden bu yana karısını hiç dövmemişti. Sağ gözü şaşı baktığı için, karısı hep alay ederdi. Ama adam buna aldırmaz, yalnızca: "Benim adıma Jean derler, şimdi gösteririm ben sana yatakta gününü!" derdi. İşte bu kadar iyi davranırdı karısına.

Kentte rastladıklarına, başına gelen felaketi anlatmıştı. Her kafadan bir ses çıkmıştı. Ahlaksız kunduracının biri, bir oturup bin şükretmesini söyleyince, neredeyse adamı öldürecekti. Daha sonra bir kasaba rastlamıştı. Kasap çok şişman olduğundan ve geceleri hareket etmek iyi geldiğinden, araştırmasında nalbanda yardımcı olmuştu. Polise de haber vermişler ve acaba yüzen bir ceset var mı diye nehri araştırmışlardı. Sabaha karşı bir kadın bulunmuştu ama, bulunan bir başkasının karısıydı. Yoğun bir sis kaplamıştı ortalığı; nalbant Jean, bulunan kendi karısı çıkmayınca ağlamaya

başlamıştı. Kasap da onunla ağlamış ve nehre kusmuştu. Sonra sabahın erken saatlerinde Jean'ı alıp mezbahaya götürmüştü. Mezbahada çalışanların tümü kasabı tanıdıklarından, selam vermişlerdi. Danalar böğürüyor, her taraf domuz kanı kokuyor, domuzlar bağrışıyorlardı; Jean ise daha da yüksek sesle: "Jeanne, burada mısın?" diye haykırıyordu; kasap da, danaları bastırarak böğürüyordu: "Bu nalbant arkadaşımdır! Karısını buraya göndermişler! Nerede karısı?" Mezbahada çalışanlar, başlarını sallamışlardı. Bunun üzerine gitti kadın, diye tepinmişti kasap, kesmişlerdi onu. Ve uzun bir sıra halinde asılmış olan domuzların arasında kadını aramıştı. "İşte buldum dişi domuzu!" diye böğürmüştü. Jean, domuzu her yanından irdelemiş, koklamıştı; uzun zamandır domuz sucuğu yememişti; bayılırdı domuz sucuğuna. Doyana dek kokladıktan sonra: Bu benim karım değil, demişti. Bunun üzerine öfkelenen kasap da: "öyleyse cehennemin dibine git, budala herif!" diye bağırmıştı.

Bitkin düşen Jean, topallayarak istasyona gitmişti. Parası da kalmamıştı. "Eve nasıl gideceğim?" diye inleyerek raylara uzanmıştı. Ama lokomotif yerine iyi bir insan çıkagelmiş, ona karısından ötürü bir bilet armağan etmişti. Gelgelelim o biletin, Jean'ın bindiği trende geçmediği anlaşılmıştı. Ama bunu bana o verdi, demişti Jean, karım da kaçtı! Cebinde tek kuruş bulamamıştı. İlk istasyonda polis yakasına yapışmıştı. Jean: "Burada mı o? Nerede?" diye dili dolanarak bağırmış ve polis memurunun boynuna sarılmıştı. Polis: "Burada!" deyip kendini göstermiş ve Jean'ı götürmüştü. Bir hücreye atılan nalbant, günlerce bağırıp çağırmış, karısının izini de tümüyle yitirmişti. Oysa böyle bir şey olmasaydı, bulacağından emindi.

Günün birinde ansızın bırakılmıştı. Belki eve dönmüştür, diye düşünmüştü karısı için. Evde yatak gitmişti, masa gitmişti, sandalyeler gitmişti, her şey gitmişti. Karısı, bomboş bir eve dünyada dönmezdi.

— Ev niye bomboş, diye sormuştu komşulara.

— Bize borcun var, Jean.

— Peki karım dönerse nerede yatacak, diye sormuştu Jean.

— Karın gelmez. Genç çavuşla gitti. Sen de artık yoksul bir adamsın, yerde yatmana bak!

Jean gülmüş ve köyü ateşe vermişti. Amcaoğlunun yanan evinden karısının yatağını çekip çıkarmıştı. Yatağı çıkarmazdan önce de çocukları, üç erkek ve bir kız çocuğunu uykularında boğmuştu. O gece çok çalışmıştı. Masayı, sandalyeleri ve kendisine ait tüm eşyayı bulana dek, kendi boş evi yanmıştı. Eşyalarını tarlaya götürmüş, eski odalarının eşyasını yerleştirmiş ve Jeanne'a seslenmişti. Sonra yatağa yatmıştı. Karısına geniş yer ayırmıştı ama kadın gelmemişti. Adam uzun bir süre yatıp beklemişti. Karnı çok açtı; özellikle geceleri çektiği açlığı anlatabilmek olanaksızdı. Açlıktan neredeyse yerinden kalkacaktı; yağmur ağzına akmış, o da kana kana içmişti. Hava açtığında, yıldızları yakalamaya çalışmıştı; yakalayabilseydi keşke; açlıktan nefret ediyordu. Artık dayanamaz olunca yemin etmişti. Meryem Ana adına, karısı sesini duyup da yanına yatana dek kalkmamaya yemin etmişti. Sonra polis onu bulmuş ve yeminini bozmuştu. Polis araya girmeseydi, yeminini tutacaktı. Komşular, nalbandı öldürmeye kalkmışlardı. Bütün köy yanıp kül olmuştu. Nalbant buna sevinmiş ve: "Ben yaptım! Ben yaptım!" diye bağırmıştı. Polis korkuya kapılmış ve hemen oradan ayrılmıştı.

Yeni hücresinde bir öğretmen vardı, öğretmen güzel konuştuğundan, Jean ona öyküsünü anlatmıştı.

— Adınız nedir, diye sormuştu öğretmen.

— Jean Preval.

— Saçma! Sizin adınız Volkan! Şaşı bakıyorsunuz ve topallıyorsunuz! Nalbantsınız siz, topalladığınıza göre de, iyi bir nalbantsınız. Yakalasanıza karınızı!

— Yakalamak mı?

— Karınızın adı Venüs, çavuşun adı da Merih. Şimdi size bir öykü anlatacağım. Bilgili bir insanım. Suçum, yalnızca hırsızlık yapmak.

Jean kulak verdi, gözlerini de fal taşı gibi açtı. Yakalayabilirdi demek karısını! Güç değildi bunu yapmak. Yaşlı bir nalbant yapmayı başarmıştı. Karısı adamı bir askerle, genç ve güçlü bir herifle aldatmıştı. Nalbant Volkan işe gittiğinde, yakışıklı şeytan Merih gizlice eve girer ve kadınla yatardı. Evdeki horoz her şeyi görmüş, çok öfkelenerek efendisine

anlatmıştı. Volkan, tellerden görünmeyecek denli ince bir ağ örmüştü; eski nalbantlar iyi bilirlerdi sanatlarını; nalbant, ağı büyük bir ustalıkla yatağın çevresine yerleştirmişti. Kadınla asker içeri girmişlerdi. Horoz hemen efendisine uçarak; Geldiler, diye ötmüştü. Nalbant hemen amcaoğullarını ve bütün köyü toplamıştı. Bugün size bir şenlik düzenledim, bekleyin dışarda, bekleyin hele bir! Sessizce içeri girmiş, yatağa yaklaşmış, karısıyla şeytanı görmüş ve neredeyse ağlayacak gibi olmuştu. Yirmi üç yıldır birlikte yaşıyorlardı ve karısını bir kez bile dövmemişti! Komşular bekliyorlardı. Ağı tüm gücüyle çekince, ikisi de yakalanıvermişti; karısına kavuşmuştu. Şeytanı bırakmıştı. Köylüler adamı yumruk yağmuruna tutmuşlardı. Sonra hepsi birden gelip: “Kadın nerede?” diye sormuşlardı. Nalbant ise karısını saklamıştı. Kadın utanmıştı, nalbant da halinden memnundu. İşte böyle yapmak gerek, demişti öğretmen. Bu öykü gerçekten olmuştu. Öykünün anısına da üç yıldıza, öyküdeki kişilerin adları verilmişti: Merih, Venüs, Volkan. Gökyüzünde görülebiliyordu yıldızlar. Volkan’ı görmek için keskin bir göz gerekliydi.

“Şimdi anladım neden yıldızları yakalamak istediğimi,” demişti Jean.

Daha sonra Jean’ı götürmüşlerdi. Öğretmen hücrede kalmıştı. Buna karşılık Jean, yeni bir arkadaş bulmuştu. Güzel bir insandı. Konuşulabiliyordu. Herkes onun yanına gelmek istiyordu. Jean, karısını yakalamıştı. Bazen bunu yapmayı başarabiliyordu. O zaman seviniyordu. Ama sık sık üzüntülü oluyordu. O zaman arkadaşı koğuşa gelip: “Ama Jean, karın ağın içinde, görmüyor musun?” diye soruyordu. Arkadaşı hep haklı çıkıyordu. O daha ağzını açar açmaz, Jean karısına kavuşuyordu. Sen şaşı bakıyorsun, diyordu kadın Jean’a. Jean ise gülüyor, gülüyordu, sonra da tehdit ediyordu: Jean derler bana! Şimdi sana yatakta gösteririm!

Dokuz yıldır klinikte yaşayan bu nalbandın iyileşebilmesi kesinlikle olanaksızdı. Klinik başkanının adamın karısına ilişkin araştırmaları bir sonuç vermemişti. Zaten bulunsa bile, kadını kim zorlayabilirdi kocasına dönmeye? Georges, nalbandın tüm mutluluk kaynağını oluşturan sahneyi gerçekte nasıl bir sona vardıracağım kafasında canlandırıyordu. Kendi evinde yatakla ağı kurmuştu. Kadın ortaya çıkıyordu sonunda. Jean, sessizce içeri girip ağı çekiveriyordu. İkisi de birbirleriyle eskisi gibi konuşuyorlardı. Jean giderek heyecanlanıyordu. Ağ ve dokuz yıl, yok

oluyordu. Ah, bir bulabilseydim şu kadını, diye içini çekiyordu Georges.

Georges, her gün Jean'a karısını bulması için yardımcı oluyordu. Jean'ın karısının varlığını o denli istiyordu ki, neredeyse kadını yanında taşıyormuşçasına, Jean'a uzatabilecekti. Asistanları olacak maymunlar ise bütün bunların ardında gizli bir deneyin kokusunu alıyorlardı. Belki de doktor, Jean'ı bu sözlerle iyileştirecekti. Asistanlardan biri koğuşta bir iş için yalnız başına kaldığında, hemen sihirli formülü kullanıveriyordu. “Ama Jean, karın ağın içinde, görmüyor musun?” Jean ister üzüntülü, ister neşeli olsun, onları dinlesin ya da kulaklarını tıkasın, asistanlar ustalarının aklına gelmiş olan bu sevecen buluşu adamın kafasına vurmaktan çekinmiyorlardı. Uyuyorsa uyandırıyorlar, çevresiyle ilgisini kesmiş gibiyse bağırıyorlardı. Adamcağızı sarsıp yumrukluyorlar, onu aptal olmakla suçluyorlar ve karısının anılarıyla alay ediyorlardı. O tek tümce, asistanların kişiliklerine ve keyiflerine bağlı olarak binlerce tonda söyleniyordu; sonunda, nalbandın kendilerine hiç aldırmaması nedeniyle, tüm çabalar boşa gidince, bu kez asistanlar klinik başkanıyla alay etmek için bir neden daha bulmuş oldular. Başkan olacak o deli, ilkel deneyini yıllardır yineliyordu ve tek bir tümce ile bu iyileşmez hastanın aklını başına getirebileceğine hâlâ inanıyordu!

Georges elinde olsa, bu asistanların hepsini işten atacaktı; gelgelelim selefinin yapmış olduğu sözleşmeler yüzünden eli kolu bağlıydı. Asistanların hastalara yaklaşımlarının iyi niyetten yoksun olduğunu biliyordu ve kendisi ansızın öldüğü takdirde, hastaları bekleyebilecek yazgıdan korkuyordu. Hiçbir bencil amaç gütmeyen, hastalarının bile o kısıtlı bakış açılarıyla yararlı buldukları çalışmalarının küçük hesaplar yüzünden engellenmek istenmesini bir türlü anlayamıyordu. Zamanla çevresini, ona yardımcı olacak denli sanatçı kişiliği taşıyan insanlarla dolduracaktı. Selefinden kendisine kalmış olan asistanlar, son çözümlemede bir ölüm-kalım savaşı vermekteydiler. Doktorun işine hiç yaramadıklarını algılıyorlardı; bu yüzden, sözleşmelerinin süresi biter bitmez onun bilgili öğrencileri sıfatıyla başlarını bir yerlere sokabilmek için onun kırıntılarını toplayıp yutuyorlardı. Çok sıradan, tembel ve doğuştan hiçbir zaman deliremeyecek denli dengeli insanların iç dünyalarında olup bitenlere ilişkin ince bir sezgisi vardı Georges'un. Yorgun düştüğünde ve akıl hastası dostlarının ona aşıladıkları yüksek gerilimden kurtulmak istediğinde, kendini asistanlardan birinin ruhunun derinliklerine bırakıyordu.

Georges’un tüm eylemlerinin hareket alanı, yabancı insanların iç dünyasındaydı. Dinlenmeyi ve huzuru da başkalarında arıyordu; ama bunu asistanlarda bulması çok güç oluyordu. Yaptığı tuhaf buluşlar karşısında içinden gülmek geliyordu. Örneğin bu dar görüşlüler ne düşünüyorlardı onun hakkında? Başarılarının gizini ve hastalarına gösterdiği, bir uzak görüşlülük ürünü olan yakınlığını açıklayabilecek bir neden arıyorlardı hiç kuşkusuz. Bilim, onlara körü körüne nedenlere inanmayı öğretmişti. Kalıplaşmış kişiler olarak, içinde yaşadıkları dönemde çoğunlukça benimsenmiş töre ve görüşlere sıkı sıkıya bağlıydılar. Eğlenceyi seviyorlardı; herkesi ve her şeyi de bu eğlence istekleri doğrultusunda yorumluyorlardı; bu tutum, içinde yaşamları dönemde tüm kafalara egemen olan ama verimlilikten yoksun bir moda niteliğini taşıyordu. Eğlenceden anladıkları ise, geleneksel kötülüklerdi hiç kuşkusuz; bunlar hayvanların varoluşundan bu yana bireyin utanmazca bir dirençle yapmayı sürdürdüğü kötülüklerdi.

Tarihin çok daha derinlerde yatan ve çok daha özgün nitelikteki itici gücünden, başka deyişle insanların daha yüksek bir hayvan türü olan kitle ile birleşmek ve bu kitle içerisinde kendilerini, sanki *tek* bir insan bile hiç yaşamamışçasına yitirmek içgüdülerinden haberleri yoktu. Çünkü okumuş kişilerdi; okumuşluk ise, bireyin kendi içindeki kitleye karşı kullandığı bir güvenlik kuşağıydı.

Adına yaşama kavgası denen kavgayı, karnımızı doyurmak ve sevebilmek uğruna olduğu kadar, içimizdeki kitleyi öldürmek uğruna da veririz. Kimi koşullar altında bu kitle, bireyi bencillikten tümüyle uzak, dahası kendi yararlarına aykırı davranışlara dek götürebilir. “İnsanlık”, bir kavram olarak bulunmazdan ve sulandırılmazdan çok önce, kitle olarak vardı. Bu kitle vahşi, coşkun, kocaman ve sımsıcak bir hayvan gibi hepimizin içinde, anasal etkilerin uzanabildiğinden çok, çok daha derinlerde bir anafor gibi kaynar. Kitle, yaşına karşın, dünyanın en genç hayvanı, en öz yaratığı, ereği ve geleceğidir. Onun üzerine hiçbir bilgimiz yok; hâlâ birer birey olduğumuz varsayımıyla yaşamaklayız. Kimi zaman kitle, gök gürültülerinden örülü bir fırtına, içinde her damlanın yaşadığı ve aynı şeyi istediği coşkun bir okyanus gibi saldırır üzerimize. Bu saldırının hemen ardından parçalanıp gitme alışkanlığını henüz koruduğu için, fırtına geçince yine biz olarak, zavallı ve bırakılmış şeytancıklar olarak kalırız. Bir

zamanlar bu denli çok, bu denli büyük ve bu denli bütün olduğumuzu anılanınıza sığdıramayız bir türlü. İş bu noktaya vardığında, aklın boyunduruğunda yaşayanlar, sorunu “hastalık” sözcüğüyle açıklarlar; alçakgönüllülüğün bayraktarlığını yapmak isteyen ise, yanılgısının gerçeğe ne denli yaklaştığının bilincine varmaksızın, havayı “insanın içindeki hayvan” diyerek yumuşatır. Kitle ise bu arada yeni bir saldırı için hazırlanır. Bir gün gelecek, kitle artık parçalanmaz olacak; belki önce bir ülkede başlayacak bu gelişme, sonra orayı çıkış noktası yapıp çevresinde ne varsa yutarak ilerleyecek; ta ki artık Ben, Sen, O kavramları değil, ama yalnızca kitle var olacağından, kitlenin varlığına ilişkin tüm kuşkular ortadan kalkana dek.

Georges, *bir* buluşuyla, kitlenin tarihin akışı içerisindeki ve bireyin yaşamındaki etkinliğine, belli ruhsal değişimleri yönlendirişine ilişkin buluşuyla övünüyordu. Hastalarında bu buluşun doğruluğunu kanıtlamayı başarmıştı. Sayısız insan, içindeki kitle çok güçlü olduğundan ve doyuma erişemediğinden delirmekteydi. Georges kendini ve çalışmalarını da bu yönde açıklıyordu. Eskiden kişisel eğilimlerinin, yükselme tutkusunun ve kadınların yörüngesinde yaşardı; şimdi ise önem verdiği tek şey, kendini sürekli yitirmekti. Bu yoldaki çabalarıyla kitlenin düşünce ve isteklerine, çevresini sarmış olan tek tek kişilerin yapabildiklerinden daha çok yaklaşabilmekteydi.

Asistanları, kendilerine daha elverişli gelen bir başka açıklamayla işin içinden çıkmaya çalışıyorlardı. Başkan akıl hastalarına neden bu denli hayran, diye soruyorlardı kendilerine. Kendi de onlardan biriydi de, ondan; ama yalnızca bir yarı-deliydi. Peki, o halde neden iyileştirmeye çalışıyordu hastaları? Onların kendisinden daha deli olmalarına dayanamadığı için. Kıskanıyordu onları. Varlıklarından tedirginlik duyuyordu. Kendilerine özgü yanları bulunduğu kanısındaydı. Onlar kadar ilgi çekici olmak gibi hastalıklı bir eğilime kaptırmıştı kendini. Dünya, ona normal bir bilgin gözüyle bakıyordu. Bundan daha ileriye gidemeyeceği kesindi. Bir kliniğin başkanı olarak ruhsal sağlığına kavuşacak ve —herkesin umutla beklediği gibi— çok geçmeden de ölecekti. Küçük bir çocuk gibi: delirmek istiyorum, diye bağırıyordu. Bu gülünç istek, hiç kuşkusuz gençlik dönemindeki bir yaşantısından kaynaklanmaktaydı. Başkanı bir kez iyice muayene etmek gerekirdi. Böyle bir muayeneye razı olması yolundaki

isteği geri çevirecekti doğal olarak. Bencil bir insandı; böyleleriyle ilişki kurmamak, yapılacak en iyi şeydi. Bir akıl hastasına özgü tasarımlar, gençliğinden başlayarak ve cinsel deneyimleriyle bağıntılı olarak gelişmişti. İktidarsızlıktan korkuyordu. Kendini deli olduğuna inandırdığı takdirde, bu iktidarsızlığını sürekli yenmiş olacaktı. Her deli ona, kendi kendisine verebileceğinden daha büyük zevk vermekteydi. Onlar neden benden çok tadına varsınlar yaşamın, diye yakınıyordu. Çok dışlanmış hissediyordu kendini. Aşağılık duygularının pençesinde kıvranmaklaydı. Kıskançlığı yüzünden, hastalarını iyileştirmek için çırpmıyordu. Birini taburcu ettiğinde neler duyduğunu öğrenmek gerekirdi. Yeni hastaların geleceğini düşünmüyordu. Besin kaynağını küçük anlık zaferlerde buluyordu. İşte dünyanın hayranlığını kazanmış olan ünlü adam, buydu!

Bugün, doktor koğuşları son kez dolaşırken, asistanlar her zamanki göstermelik hamaratlıklarını da esirgememişlerdi. Hava çok sıcaktı; martın son günlerindeki hava değişimi, basit ruhlarını bir taş gibi ezmekteydi. Kendilerini, aşağı gördükleri, nefret ettikleri hastalar gibi algılamaya başlamışlardı. İyi bir işe yerleştirilmiş asistanlar olarak onların da bir yerde başlarını dayadıkları parmaklıklı pencereleri vardı. Duygularının kesinlikten uzak oluşuna kızıyorlardı. Başka zamanlar içlerinden birkaçı önden koşar, bakıcılar ya da hastalar onlardan önce davranmamışsa, kapıları açmak için yarışırlardı. Bugün ise Georges’u arada biraz uzaklık bırakarak, dalgın ve keyifsiz izlemekteydiler, sıkıcı işlerine, şeflerine ve yeryüzündeki tüm hastalara lanetler yağdırıyorlardı. Georges, alışkın olduğu sesleri duymak için kulak kabarttı. Dostları pencerelerden onun geldiğini görmüşlerdi; ama arkasındaki düşmanları kaldılar. Kasvetli bir gün, diye mırıldandı doktor, alkışların ve nefretin eksikliğini algılıyordu; rahat soluk alabilmesi, her zaman başkalarının duygularından oluşan bir atmosferde bulunmasına bağlıydı. Bugün ise çevresinde basık havanın dışında hiçbir şey algılamıyordu.

Koğuşlarda hiç de güzel gelmeyen bir sessizlik egemendi. Hastalar, onun önünde kavga etmekten kaçmıyorlardı. Kapı Georges’un arkasından kapanır kapanmaz, yine itişmeye ve birbirlerine küfür yağdırmaya başladılar. Kadınlar, yerlerini bırakmaksızın ona aşklarına karşılık vermesi için yalvardılar. Georges, verecek yanıt bulamadı. Tüm iyileştirici ve iyi düşünceler çıkıp gitmişti kafasından. Kadınlardan biri, tanımsız çirkinlikte

olan biri: “Hayır, hayır, hayır! Boşanmaya razı olmayacağım!” diye bağırdı, ötekiler koro halinde: “Nerede o adam?” diye seslendiler. Bir kız, kendinden geçmişçesine: “Bırakın beni!” diye haykırdı. Jean, iyi yürekli Jean, karısını tokat atmakla korkuttu. “Ağın içinde tuttum onu, yakalamak istiyorum, ama yok burada!” diye yakınıyordu. “Vur bir tane!” dedi Georges; bu otuz iki yıllık bağlılıktan bıkıp usanmıştı. Jean vurdu ve karısının yerine imdat istedi. Bir başka koğuşta hava kararmış olduğu için hastaların hepsi aynı anda ağlamaya başladılar. “Bugün deli gibiler,” dedi bakıcı. Tanrılardan biri: “Güneş doğsun!” buyruğunu verdi ve koğuşta buyruğunun dinlenmemesine çok kızdı. Tanrı’nın yatak komşusu olan adam, Georges’un kulağına: “Söylediğine bakmayın, ayak işlerini gören biridir yalnızca,” diye fısıldadı. Bir başkası: “Tanrı diye biri var mıdır?” diye sorup, adresini istedi. Kardeşi yüzünden yıkıma uğramış olan, görünüşü bakımlı bir adam, bu akşam işlerin iyi gitmemesinden yakınıyordu. “Davayı kazanır kazanmaz, yaklaşık on beş yıllık gömlek depo edeceğim!” Bu sözlere yanıt olarak, en iyi arkadaşı: “Peki insanlar neden çıplak gezsinler?” gibi, anlamı çok derin olan bir soru sordu. İkisi her bakımdan çok iyi anlaşıyorlardı.

Georges, bu soruya verilen karşılığı ancak öteki koğuşa geçtikten sonra duyabildi. Hiç evlenmemiş olan bir adam, ötekilere kendi karısıyla nasıl suçüstü yakalanmış olduğunu göstermekteydi. “Vücudundaki bitleri ayıklıyordum, ama üstünde bir şey yoktu. Tam bu sırada başını anahtar deliğinden içeri sokan kayınpederi, torununu geri istedi.” İzleyiciler: “Nerede? Nerede?” diye gülüştüler. Tümünün kafasında aynı şey vardı; birbirleriyle çok iyi geçiniyorlardı. Bakıcıların da onları dinlemekten hoşlanmadıkları söylenemezdi. Aynı zamanda bir gazetede çalışmakta olan bir asistan, akşamın atmosferini uygun sözcüklerle kâğıda döküyordu. Georges, başını çevirmeksizin asistanın yapmakta olduğu işi algıladı. Kendisi de düşüncelerinde aynı işi yapmaktaydı. Sözcüklerin ve jestlerin üstünde izini bıraktığı, balmumu bir levha gibiydi. İşlemek ve karşılık vermek yerine, sözcük ve jestleri mekanik biçimde kaydediyordu. Ama balmumu levha erimeye başlamıştı. “Karımdan sıkılıyorum,” diye düşündü. Hastalara karşı da yabancılık duyuyordu. Hastaların yüksek duvarlarla çevrili kentine açılan ve başka zamanlar aralık duran arka kapı, yalnızca kendisinin bildiği kapı bugün sımsıkı kapalıydı ve bir türlü açılmıyordu.

Kırmalı mıydı? Ama neden kıracaktı? En iyisi bu akşamlık işi burada bırakalım, yarın ne yazık ki güneş yine doğacak. Herkesi yine koğuşunda bulacağım, yaşamım boyunca sekiz yüz hastayla karşılaşacağım. Belki ünüm, kliniğin büyümesine yol açar. Hasta sayısı zamanla iki bine, sonra on bine dek yükselir. Tüm ülkelerden buraya yapılan hac gezileri, mutluluğumu tamamlar. Otuz yıla değin bir dünya cumhuriyeti kurulması olasılığı uzak değil. Beni delilerin başına halk komiseri atarlar. Yeryüzünün tüm oturulan bölgelerini dolaşırım. Artık işe yaramaz ruhlardan oluşma milyonluk bir orduyu denetlerim. Geri zekâlıları sola, ileri zekâlıları sağa ayırırım. Sonra olağanüstü yetenekte hayvanlar için deneme kurumları oluştururum. Deli hayvanlar insan olmak üzere yetiştirilir. İyileşen delileri ordumdan küfürlerle kovarım. Arkadaşlarım, bana beni desteleyenlerden daha yakındır. Küçük yandaşlar, büyük destekçiler diye adlandırılır. Karımın küçüklüğü de böylece ortaya çıkmış oluyor. Neden artık evime dönmüyorum? Orada karım beni bekliyor da, ondan. Aşk istiyor benden. Bugün herkes aşk istiyor.

Balmumu levha ağır geliyordu. Üstüne çıkmış olanlar, ağırdı. Sondan bir önceki koğuşla ansızın karısı ortaya çıktı. Koşarak gelmişti.

“Bir telgraf var! diye seslendi kocasına gülerek. “Onun için mi acele ettin bu kadar?” Kibarlık, ikinci bir deri gibiydi üstünde. Kimi zaman üstünden atmak isterdi bu deriyi; o zaman da kabalığının doruğuna varmış olurdu. Telgrafı açıp okudu: “Keçileri toptan kaçırdım. Kardeşin.” Her türlüsünü beklerdi de, böyle bir haberle karşılaşabileceğini aklının ucundan bile geçirmezdi. Kötü bir şaka mıydı? Yoksa bir giz mi vardı bu sözcüklerin ardında? Hayır. “Keçileri kaçırdım” sözü, bütün bu olasılıkları saf dışı ediyordu. Kardeşi böyle deyimler kullanmazdı. Kullandığına göre, gerçekten bir tuhaflık vardı ortada. Telgrafı şükranla karşıladı. Bir yolculuğa çıkması zorunluydu. Şimdi kendini haklı gösterebilirdi. Şimdi bir geziye çıkmaktan daha çok istediği bir şey yoktu. Telgrafı karısı da okudu.

— Kardeşin kim?

— Doğru ya, sana hiç söz etmedim ondan. Kendisi, yaşayan en büyük sinologdur. Yazı masamın üstünde son çalışmalarından bazılarını görebilirsin. Birbirimizi yıllardır gördüğümüz yok.

— Ne yapacaksın şimdi?

— İlk ekspresle gideceğim.

— Yarın sabah mı?

— Hayır, şimdi.”

Karısının suratı asılmıştı.

“Kardeşimin sağlığı söz konusu,” dedi Georges düşünceli bir ifadeyle, “iyi ellerde değil anlaşılan. Öyle olsaydı, böyle bir telgrafı çekecek duruma düşer miydi?”

Karısı telgrafı yırtıp ufacık parçalara ayırdı. Keşke alır almaz yırtsaydı! Hastalar, kâğıt parçalarının üstüne üşüştüler. Kadını hepsi seviyordu; herkes ondan bir anı istiyordu; bazıları ellerine geçirdikleri parçaları yuttular. Çoğu da yüreğine ya da pantolonuna bastırdı. Filozof Platon, tüm ağırbaşlılığı ile durumu izlemekteydi. Eğildi ve “Yeryüzünde yaşıyoruz. Madam!” dedi.

Dolambaçlı Yollar

GEORGES uzun süre uyumuştu; tren ansızın durdu. Georges gözlerini açtı; bir sürü insan biniyordu trene. Onun perdeleri kapatılmış kompartımanı ise boş kaldı. Son anda, kalktığında gelen bir çift, yer olup olmadığını sordu. Georges, kibar kibar yana çekildi. Adam ona çarptı ve özür dilemedi. Terbiyeli ve kültürlü maymunlardan oluşma toplumda, karşılaştığı her kabalıktan zevk alan Georges, hayretle adama baktı. Onun bakışlarını yanlış yorumlayan kadın, oturur oturmaz özür dileyerek kocasının kör olduğunu söyledi. “Bunu kestiremezdim,” diye karşılık verdi Georges, “çünkü hareketleri şaşılacak denli kendinden emin. Doktorum ve bugüne değin gözleri görmeyen çok hastam oldu.” Adam eğilip selam verdi. Uzun boylu ve zayıftı. “Ona bir şeyler okursam, rahatsız eder mi sizi?” diye sordu karısı. Yüzündeki uysal kendini adamıştık ifadesinin çekici bir yanı vardı; yalnızca gözleri görmeyen kocası için yaşamaktaydı büyük bir olasılıkla. “Rica ederim, rahatsızlık ne demek! Ama daha sonra uyuyacak olursam, lütfen sıkıldım sanmayın!” Georges’un özlemini çektiği kabalık yerine, kibar konuşmalar birbirini izlemekteydi. Kadın, el çantasından bir roman çıkarıp derinden gelen ve biraz önceki konuşmalardan hoşlandığını belli eden bir ifadeyle okumaya başladı.

Şimdi Peter’in de görünüşü, bu kör adam gibi olmalıydı; kaskatı ve acı dolu. Neydi acaba Peter’in dingin ruhunun sarsılmasına yol açan? Yalnız ve dertsiz bir yaşam sürmekteydi; insanlarla ilişki kurmazdı. Duyarlı kişilerin dünyanın hali karşısında zaman zaman içine düştükleri bunalımlar, onun açısından söz konusu olmazdı; Peter’in dünyası, kitaplığından ibaretti. Belleği olağanüstüydü. Beyni onunki kadar güçlü olmayanlar, aşırı okumak yüzünden yıkıma uğrayabilirlerdi; Peter’in ise okuduğu ve belleğine yerleştirdiği her hece, bir sonraki karşısında bağımsızlığını korurdu. Kişiliğiyle, oyuncu kavramının tam karşıtını simgelemekteydi; yalnızca o, yalnızca kendisi vardı. Başkaları karşısında bölünecek yerde, dış görünüşleriyle algıladığı başkalarını değerlendirmek için ölçüt olarak kendisini kullanırdı; kendi kendisini de salt dışardan ve kafasının

aracılığıyla tanımaktaydı. Bundan ötürü, yalnız bir insanın yıllar boyu Doğu uygarlıkları ile uğraşmasının zorunlu olarak beraberinde getireceği çok büyük tehlikelerden kaçınabilmişti. Peter, Lao Tse'ye ve tüm Hintlilere karşı güvenlik altındaydı. Katı ve gerçekçi tutumu yüzünden, ahlâk felsefesiyle uğraşan filozoflara eğilimi vardı. Kendi Konfüçyüs'ünü nerede olsa bulurdu. Onun gibi, neredeyse cinsellikten yoksun bir canlıyı bunalıma götüren ne olabilirdi?

“Beni yine intihara sürüklüyorsun!” Georges, romanı yarım kulakla dinlemekteydi; okumakta olan ses, hoş geliyordu kulağına; değişik tonlarını algılayabiliyordu; ama roman kahramanının bu budalaca tümcesine yüksek sesle gülmekten kendini alamadı, öfkeli bir ses: “Eğer kör olsaydınız gülmezdiniz, bayım!” diyerek onu azarladı. Kör adamdı konuşan; ağzını ilk açışında kaba konuşmuştu, “özür dilerim,” dedi Georges, “ama ben aşkın bu türüne inanmıyorum.” “Anlayamıyorsanız, ciddi bir insanın zevk almasını engellemeyin! Ben aşkın ne olduğunu sizden çok daha iyi bilirim. Körüm ben. Bu soru sizi hiç ilgilendirmez!” Georges: “Beni yanlış anladınız,” diye konuşmaya başladı. Adamın körlüğünden ötürü acı çektiğini algılamıştı ve ona yardım etmek istiyordu. O sırada gözü kadına takıldı; kadın heyecanla elini kolunu sallıyordu; parmağını dudaklarına götürüyor, ellerini kavuşamıyor, Tanrı aşkına susmasını işaret ediyordu; Georges sustu. Kadın, dudak hareketleriyle teşekkür etti. Kör adam, kolunu kaldırmıştı. Niyeti neydi? Kendini savunmak mı, yoksa karşısındakine saldırmak mı? Kolunu aşağı indirip “Devam et!” buyruğunu verdi. Kadın okumaya başladı; sesi titriyordu. Korku muydu bu titremenin nedeni? Yoksa böyle duyarlı bir insanla karşılaşmaktan duyduğu sevinç mi?

Körlük. Karanlık ve çok eski bir anı, bir ses perdesinin ardından gitgide daha büyüyüp belirginleşerek doğruldu. Bir oda. Onun yanında da bir başka oda. Küçük bir yatak vardı bu odada. İçinde, yüzü kıpkırmızı olan küçük bir erkek çocuk yatıyordu. Korkuyordu. Yabancı bir ses; “Kör oldum! Kör oldum!” diye hıçkırıyor, “okumak istiyorum!” diye yineleyerek sürekli ağlıyordu. Anne, odanın içinde dolanıp duruyordu. Kapıdan, sesin bağırmakta olduğu yan odaya geçiyordu. O oda karanlıktı; burası ise aydınlıktı. “Bağıran kim?” diye sormak istiyordu çocuk. Ama korkuyordu. Sorarsa, sesin sahibi gelir ve bir çakıyla dilini keser diye korkuyordu. Bunun üzerine şarkı söylemeye başladı; bildiği tüm şarkıları söyledikten

sonra, baştan başladı. Yüksek sesle, avaz avaz bağırarak söylüyor, kendi sesinin yüksekliğinden başı çatlayacak gibi oluyordu. “Kıpkırmızıyım ben,” diye söylüyordu. Kapı açıldı. “Susacak mısın sen!” dedi anne, “Ateşin var. Ne oluyorsun?” O sırada yan odadaki korkunç ses inleyip: “Ben kör oldum! Ben körüm artık!” diye bağırdı. Küçük Georg yataktan düştü ve ağlayarak annesine doğru emekledi. Annesinin dizlerine sarıldı. “Ne oldu, neyin var, söylesene?” “Adam! O adam!” “Adam nerede?” “Karanlık odada bir adam bağırıyor! Bir adam var orada!” “O odadaki Peter, senin kardeşin Peter.” “Hayır, hayır!” küçük Georg, ter ter tepiniyordu, “Bırak o adamı yalnız başına, benim yanımda kal!” “Ama Georg, benim akıllı yavrum, bağıran Peter. Senin gibi, o da kabakulak. Bu yüzden gözleri görmüyor şimdi ve biraz ağlıyor. Yarın yine sağlığına kavuşacak. Gel, görmek ister misin onu?” “Hayır! Hayır!” direniyordu çocuk. “Peter ama, başka bir Peter bu,” diye düşünüyordu Georg, annesi odada kaldığı sürece hafiften ağladı. Annesi öteki odadaki “adamın” yanına gider gitmez yorganın altına saklandı. Sesi duyduğu zamanlar ise yine yüksek sesle ağlamaya koyuldu. Uzun süren bir ağlama oldu bu, daha önce hiç bu denli ağlamamıştı. Görüntü, gözyaşlarıyla bulandı.

Georg, Peter’in şimdi de aynı şeyden korktuğunu anlamıştı: Kardeşi, kör olmaktan korkuyordu! Belki kötüydü gözlerinin durumu. Belki zaman zaman okumayı bırakmak zorunda kalıyordu. Peter’e bundan daha büyük acı verecek bir şey düşünülebilir miydi? Günlük çalışma planının dışına çıkacak bir saat, onu yabancı düşüncelere götürmeye yeterliydi. Kendi kendisine ilişkin olan her şey, Peter’e yabancıydı. Kafası seçme olguları, haberleri, görüşleri tarttığı ve birbirine bağladığı sürece, yalnızlığının yararlı olduğundan kuşku duymazdı. Gerçekten yalnız kalması, başka deyişle kendi kendisiyle baş başa kalması ise hiçbir zaman söz konusu değildi. Zaten bilginin özelliği budur: o, aynı anda olabildiğince çok konuya eğilebilmek için yalnız yaşar. Sanki o koşullarda tek bir konuyla bile baş başa kaldığında, gerçekten kendi olabilirmiş gibi! Büyük bir olasılıkla Peter’in gözleri yorulmuştu. Kim bilir, belki çalışırken ışığı yeterli değildi! Belki de alışkanlığını ve doktorlara karşı olan küçümseme duygusunu yenip bir doktora gitmiş, doktor da gözlerini kesinlikle koruması ve dinlenmesi gerektiğini söylemişti. Günlerce sürecek bu tür bir dinlenme, Peter’i yıkabilirdi. Hasta gözlerinin yerine kulaklarını kullanıp, müziğe ve

insanlara kulak verecek yerde (insan sesinin çeşitli tonlarından daha zengin bir şey, düşünülebilir miydi?), hiç kuşkusuz kitaplarının önünde geziniyor, gözlerinin iyi niyetinden kuşkuya düşüyor, onlara yalvarıyor, sövüp sayıyordu; büyük bir dehşetle, çocukluğundaki o bir günlük körlüğünü anımsamış, bir kez daha ve uzunca bir süre için kör olabileceği korkusuyla titremiş, kendinden geçmiş, çaresiz kalmış, düşünülebilecek en haşin ve gururlu insan olduğu için de, komşularından, tanıdıklarından ya da başkaca birinden yardım istemezden önce kardeşini çağırmıştı. Onu bu körlükten kurtaracağım, diye karar verdi Georg. Bugüne dek hiçbir tedaviyi bu denli kolay bulmamıştım. Yapmam gereken üç şey var: Peter'in gözlerini iyice muayene etmek, evindeki aydınlatma durumunu gözden geçirmek, sonra da —ortada korkmak için gerçekten neden yoksa— kardeşini korkularının yersizliğine inandıracak dikkatli ve sevecen bir konuşma yapmak.

Kendisiyle kaba biçimde konuşmuş olan kör adama sevecenlikle bakıp, varlığından ötürü ona içinden teşekkür etti. Telgrafı doğru yorumlayabilmiş olmasını bu adama borçluydu. Duyarlı bir insan açısından her karşılaşma, duyguların ve anıların uyanmasına yol açtığından, yararlı ya da zararlı olur. Tutkusuz insanlar ise gezici kalıplardan farksızdırlar, ne dolabilirler, ne de taşabilirler; donmuş kaleler gibi yeryüzünde gezinir dururlar. Neden hareket ederler? Onları harekete geçiren, ne olur? Birer hayvan olarak dolaşıp durmaları, salt rastlantıdır; gerçekte bitkilerden ayrılır yanları yoktur. Başları kesilse bile yaşamlarını sürdürebilirler, çünkü kökleri vardır. Salt bitkilere uygun düşen Stoa felsefesi, hayvanlara karşı bir ihanettir. Onun için hayvan olmaya bakalım! Kökleri olan, koparıp atsın onları! Georg, trenin kendisini neden bu denli hızla götürdüğünü bilmekten mutluluk duyuyordu. Bir kör gibi, hiç düşünmeden binmişti trene. Sonra bir kör gibi çocukluğunu düşlemişti. Trene bir kör adam binince, lokomotif de yönünü bulmuş, bir körün iyileşmesine götüren yolda ilerlemeye başlamıştı. Çünkü bir ruh doktoru açısından, Peter'in gerçekten kör olmasıyla, yalnızca körleşmekten korkması arasında bir ayrım yoktu. Bu noktada uyuyabilirdi artık. Hayvanlar, eğilimlerini en uç noktaya değin götürdükten sonra, bu sivri ucu kırıverirlerdi. En sevdikleri şey, hızlarının uğradığı değişimlerdi. Doyana dek yerler, yorulana dek de sevişirlerdi. Dinlenmelerini uyku düzeyine çıkarırlardı. Çok geçmeden Georg da uykuya daldı.

Kitap okuyan kadın satırlar arasında dolaşırken, Georg'un başını dayamış

olduğu güzel ellerini belli belirsiz okşadı. Georg'un onun sesine kulak verdiğini düşünüyordu. Bazı sözcükleri özellikle vurguluyordu; ne denli mutsuz olduğunu Georg anlasın istiyordu. Bu yolculuğu asla unutmayacaktı; biraz sonra inmek zorundaydı. Kitabı bir anı olarak burada bırakacaktı; bütün istediği, Georg'un bir kez bakmasıydı. İlk istasyonda indi. Kocasını önünde yürütüyordu; başka zamanlar kendisi önden giderdi. Kapıya vardığında, soluğunu tuttu. Arkasını dönmeksizin —kocası, onun hareket etmesine kızardı çünkü— ve her şeyi göze alarak; "Hoşça kalın!" dedi. Yıllardır içinde saklamaklaydı bu tonda bir konuşmayı. Georg, karşılık veremedi. Kadın mutluydu. Sessiz sessiz ağlayarak ve kendi güzelliğinden hafif esrikleşmiş durumda, kör adamın trenden inmesine yardım etti. Kendini zorlayarak, Georg'un kompartımanına, sezgilerinin Georg'u baktırttığı pencereye bakmadı. Baksaydı, Georg'un gözündeki yaşları görebilirdi; utanıyordu. Roman, Georg'un yanındaydı. Georg uyuyordu.

Sabah olduğunda yıkandı. Akşam ise gittiği yere varmıştı. Çok lüks olmayan bir otele indi. Gazetelerde ve geri kalan herkesin zararına ısrarla piyasaya sürülen bir düzine bilim adamı arasında yer aldığından, daha büyük bir otele indiği takdirde çevrede heyecan uyandırabilirdi. Kardeşini gece vakti rahatsız etmemek için, ziyaretini ertesi güne erteledi. Sabırsızlığın verdiği tedirginlikten kurtulmak için operaya gitti. Mozart'ta emin ellerdeydi.

Gece düşünde iki horoz gördü. Büyüğü kırmızı ve zayıf, daha küçük olanı ise bakımlı ve kurnazdı. Dövüşmeleri uzun sürdü; insana düşünmeyi unutturacak denli heyecanlı bir dövüştü. Görüyorsunuz ya, dedi izleyicilerden biri, insanlar ne hale geliyor burada! İnsanlar mı, diye öttü küçük horoz. Ne İnsanı? Bizler horozuz. Dövüş horozları. Alay etmeyin bizimle! İzleyici geri çekildi. Giderek küçüldü. Ansızın onun da yalnızca bir horoz olduğunu gördüler. Ama korkak bir horoz, dedi büyüğü, artık kalkma zamanı geldi. Küçük horoz razı oldu. Dövüşü kazanmıştı; uçup gitti. Kırmızı horoz orada kaldı. Giderek büyüdü. Rengi de giderek daha parlıyordu. İnsanın gözlerini acıtıyordu. Bu sırada gözler açıldı. Pencerede dev bir güneş vardı.

Georg acele hazırlandı ve bir saatin içinde Ehrlich Caddesi 24 numaradaki

binanın önüne geldi. Neredeyse soylu bir görünümü vardı yapının; karakterini yitirmişti. Georg dördüncü kata çıkıp zili çaldı. Kapıyı yaşlı bir kadın açtı. Üstünde kolalı, mavi bir etek vardı; sırıtıyordu. Georg neredeyse bir tuhaflık mı var, diye kendi üstüne başına bakacaktı; ama kendini tutup sordu:

— Kardeşim evde mi?

Kadın hemen sırıtmayı bıraktı, gözlerini karşısındakine dikip:

— Rica ederim, burada kardeş mardeş yok, dedi.

— Adım, Profesör Georges Kien. Kardeşim Dr. Peter Kien'i arıyorum. Sekiz yıl önce burada oturuyordu. Taşınmışsa, yeni adresini burada kimden öğrenebileceğimi söyleyebilirsiniz belki.

— Hiçbir şey söylemesem daha iyi.

— Ama ta Paris'ten geliyorum. En azından burada oturup oturmadığını söylersiniz herhalde!

— Rica ederim, halinize şükretmelisiniz!

— Neden şükredecekmişim?

— Herkes aptal değildir.

— Hiç kuşkusuz.

— İstense, neler anlatılabilir.

— Kardeşim hasta mı acaba?

— Ama ne kardeş! Utanmalısınız öyle bir kardeşiniz olduğu için!

— O halde söyleyin bir şey biliyorsanız!

— Söylemekle ne geçecek elime?

Georg, bozuk para çantasından bir madeni para çıkardı, kadının kolunu yakaladı, parayı kendiliğinden açılıveren avucuna tatlı bir ifadeyle bastırdı. Kadın yine sırıtmaya başlamıştı.

— Şimdi kardeşim hakkında bildiklerinizi söyleyeceksiniz, değil mi?

— Herkes söyleyebilir.

— Peki?

— İnsan ansızın ölebilir. Biraz daha, lütfen!

Kadın omuzlarını kaldırmıştı. Georg bir madeni para daha çıkardı, kadın da öteki elini uzattı. Georg, kadının eline değecek yerde, parayı yukardan avucuna bıraktı. Kadın:

— O halde ben gidebilirim, diyerek Georg'un yüzüne kötü kötü baktı.

— Kardeşim hakkında ne biliyorsunuz?

— Aradan sekiz yıldan çok geçti. Ama önceki gün her şey ortaya çıktı.

Peter, sekiz yıldan bu yana hiçbir şey yazmamıştı. Telgraf ise önceki gün gelmişti. Kadın bir şeyler biliyor olmalıydı. Georg, kadın daha çabuk anlatsın diye:

— Peki siz ne yaptınız, diye sordu.

— Polise gittik. Dürüst bir kadın bu durumda hemen polise gider.

— Tabii, tabii Kardeşime yaptığınız yardımlardan ötürü çok teşekkür ederim.

— Polisler çok şaşırdılar.

— Peki ne yaptı kardeşim?

Georg, kafası biraz karışık olan kardeşinin, geri zekâlı polislere gözündeki rahatsızlığı anlatırkenki halini gözünde canlandırmaya çalışıyordu.

— Hırsızlık yaptı! Yürek diye bir şey yok ki adamda!

— Hırsızlık mı yaptı?

— Öldürdü kadını! Ama benim suçum ne bunda? İlk karısıydı. İkinci karısı ise benim. Parçalan sakladı. Kitapların arkasında yeterince yer vardı. Hep hırsız derdim. Ama önceki gün katil olduğu ortaya çıktı. Ben de rezil oldum. Nasıl bu denli aptal olabilmişim! Hep söylerim, insanlar bu denli aptal olmamalı diye. Ama ne yaparsınız, insanlar böyle. Ne çok kitap, diye düşünürdüm hep. Sonra ne yapar bu insan altıyla yedi arasında? Cesetleri

kesip biçiyormuş, ne yapacak? Parçaları oraya buraya taşımış da, kimse farkına varmadı. Hesap cüzdanını da çaldı. Benim elimde avucumda tek kuruş var mı? Açlıktan ölebilirdim. Bana sahip olmak da istedi. Ben ikinci karısıyım. Boşanacağım. Ama önce kesenin ağzını açmalı! Bundan sekiz yıl önce deliğe tıkılmalıydı! Şimdi aşağıda kapalı. Ben kapadım onu! Göz göre göre kendimi öldürtemem!

Kadın ağlayarak kapıyı adamın yüzüne kapattı. Peter bir katildi. Okul arkadaşlarından hep dayak yiyen sessiz, zayıf Peter. Merdivenler sallanıyordu. Tavan başına yıkılmak üzereydi. Son derece titiz ve temiz bir adam olan Georg, yere düşen şapkasını kaldırmadı. Evlenmişti Peter. Bunu bilen yoktu. Şimdiki, ikinci karısıydı, 50'nin üstünde, çirkin, geri zekâlı, adi, doğru dürüst konuşamayan bir kadın ve önceki gün kardeşinin saldırısından kurtulmuştu. İlk karısını parçalamıştı. Sevdiği kitaplarını parçaları saklamak için kullanmıştı. Peter ve hakikat. Bari önceden yalan söyleseydi! Tüm çocukluğu ve gençliği boyunca durmadan yalan söyleyen bir insan olsaydı! Demek Georg bunun için çağrılmıştı. Telgraf ya karısı, ya da polis tarafından çekilmişti. Peter'in cinsellikten yoksun olduğu da bir masaldı. Bütün masallar gibi güzel, hiçbir temele dayanmayan, budalaca bir masal. Georg, şehvet uğruna katil olan birinin kardeşi. Bütün gazetelerde iri başlıklar. Yaşayan en büyük Sinolog! Doğu Asya'yı en iyi bilen uzman! İkili bir yaşam sürmüştü! Akıl hastaları kliniğinin başkanlığından çekilmek. Başarısızlık. Boşanmak. Yerine bir asistanının geçmesi. Ya hastalar, evet, ya hastalar! Onlara acı çektirecekler şimdi, iyileştirmeye çalışacaklar! Tam sekiz yüz hasta! Georg'u seviyorlardı, onsuz yapamazlardı, onları bırakmazdı, başkanlıktan çekilmesi olanaksızdı. Hastalar her yanından çekiyorlardı, gidemezsin, gidersen biz de geliriz, burada kal, çok yalnızız, ötekiler bizim dilimizden anlamıyorlar, sen bizi dinliyorsun, anlıyorsun, bize gülüyorsun; hastaları ender bulunan, güzel kuşlardı. Her birinin vatanı bir başka yerdeydi, hiçbiri ötekini anlamıyordu, birbirlerine sövüp sayıyorlardı da, bunun bile farkına varmıyorlardı, Georg onların uğruna yaşıyordu, onları bırakmayacaktı, kalacaktı. Peter'in sorunu bir çözüme bağlanmalıydı. Başına gelen felaket, dayanılmayacak bir felaket değildi. O, Çin yazısı uğruna yaşıyordu, Georg ise insanlar uğruna. Bir akıl hastanesine kapatılmalıydı Peter. Çok uzun süre kendini her şeyden yoksun kılmıştı. Sonra ilk karısıyla evlenince, aklı bulanmıştı. Bu denli ani bir değişikliğe

nasıl dayanabilirdi? Polis kardeşini verirdi herhalde. Belki onu Paris'e götürmeyi de başarırdı. Cezai ehliyetinin bulunmadığı kanıtlanabilirdi. Georg kliniğinin başından kesinlikle çekilmeyecekti.

Tam tersine, öne doğru bir adım attı, şapkasını yerden kaldırıp tozunu silkti ve kibar, ama kararlı bir tutumla kapıya vurdu. Şapkasını eline alır almaz yine kendinden emin, dünyanın durumuna alışkın doktor kişiliğine kavuşmuştu. “Sayın bayan!” diye yalan söyledi, “Sayın bayan!” Genç bir âşık gibi, yalvarırcasına ve kendisine de gülünç gelen bir coşkuyla yineledi bu iki sözcüğü; sanki kendi oynadığı sahnenin önündeki salondan kendini izler gibiydi. İçerden kadının hazırlandığını duydu. Belki küçük bir aynası vardır, diye düşündü, belki pudra sürüyordur ve beni dinleyecektir. Kadın kapıyı açıp sırıttı. “Sizden bazı bilgiler isteyecektim!” Kadının uğradığı düş kırıklığını algıladı. Kadın, aşk dolu sözlerin sürmesini ya da en azından bir kez daha sayın bayan denmesini beklemişti; ağzı açık kaldı, bakışları da sertleşmişti.

“Bütün bildiğim katil olduğu, o kadar.”

Vahşi hayvan sesini andıran bir ses: “Sus!” diye böğürdü, önce iki yumruk göründü, yumrukları iri, kızıl bir kafa izledi. “İnanmayın bu karının söylediklerine! Boş sözler hepsi! Benim evimde katil falan bulunmaz! Ben söz sahibi olduğum sürece bulunmaz! Bana dört kanarya borçlanmıştı, kardeşi sizseniz şunu söyleyeyim ki, hepsi de çok değerli kuşlardı, özel olarak yetiştirilmişlerdi. Ama karşılığında para verdi. Hem iyi para verdi. Hemen dün gece. Belki bugün, patenti bana ait olan deliği artık açarım baksın diye. Görmeyin, delikten bakmaya bayılıyor. Görmek ister misiniz? Yemek veriliyor kendisine. Ne isterse. Onu ben kapattım. Bu karıdan korkuyordu. Tat alamıyordu. Zaten böylesinden kimse hoşlanmaz. Şu haline baksanıza! Kardeşinizi ne hale getirdi, bir bilseniz! Canına okudu. Kardeşiniz, bu kadının kendisi için var olmadığını söylüyor. Kadını görmektense, kendini kör etmeyi yeğliyor. Haklı da. Böylesine ancak karı döküntüsü denir! Kardeşiniz onunla evlenmeseydi, her şey yolunda gidecekti, kardeşinizin kafasına da bir şey olmayacaktı!” Kadın konuşmak istedi, ama adam böğrüne bir dirsek indirip kadını evin içine itti.

— Siz kimsiniz, diye sordu Georg.

— Karşınızda, kardeşinizin en iyi dostu var. Adım Benedikt Pfaff, öteki adıyla Kızıl Kedi, emekli memur! Bu binaya ben bakıyorum. Yasalara da her zaman kılı kılma uyarım. Siz kimsiniz? Yani mesleğiniz nedir?

Georg, kardeşini görmek istedi. Tüm cinayetler, korkular, yeryüzünün tüm kötülükleri buhar olup uçmuştu. Kapıcıdan hoşlanmıştı. Adamın başı ona bu sabah gördüğü güneşi anımsatıyordu. Kaba saba, ama insanın içini açan, uygar kentlerde ve evlerde eşine artık çok ender rastlanılan, vahşi güçte bir adamdı. Merdivenler sarsılıyordu. Atlas, dünyayı taşıyacak yerde, yerden yere vurmaktaydı. İri baldırları döşemeleri eziyordu. Pabuçları ve ayakları sanki taştandı. Duvarlar, sözcüklerinin yankısıyla sarsılıyordu. Apartmanda yaşayanlar, bu adama nasıl dayanabiliyorlar, diye düşündü Georg. Kadının geri zekâlı olduğunu hemen anlayamadığı için kendinden biraz utandı. Oysa özellikle söylediği tümcelerin ilkel yapısı yüzünden, kadının söylediği aptalca şeylerin doğruluğuna inanmıştı. Suçu yolculuğun, onu her günkü düşüncelerinden uzaklaştırmış olan Mozart'ın ve akıl hastası bir kapıcı karısıyla değil, hasta bir kardeşle karşılaşmayı beklemiş olmasının üstüne attı. Çok ciddi bir adam olan Peter'in bu tuhaf yaşlı kadının tuzağına düşmüş olmasını anlayışla karşılıyordu. Kendisine hiç kuşkusuz kadın yüzünden telgraf çekmiş olan kardeşinin körlüğüne ve deneyimsizliğine güldü; zararın giderilmesinin bu denli kolay oluşundan ötürü de sevinç duydu. Kapıcıya sorduğu bir soruya aldığı yanıt, düşüncelerini destekler nitelikteydi; kadın yıllarca Peter'in ev işlerini görmüş, başlangıçtaki bu işlevinden daha saygın bir konuma gelebilmek için yararlanmıştı. Georg, kendisini bir cinayetin yol açabileceği dertlerden esirgemiş olan kardeşine karşı sevgiyle doluydu. Aldığı yalın telgrafın yalın bir anlamı vardı. Kim bilir, belki yarın trene atlayabilir, öbür gün de yine kliniğinin koğuşlarında gezinebilirdi!

Aşağıda, apartmanın girişinde Atlas, bir kapının önünde durdu, cebinden bir anahtar çıkarıp kapıyı açtı. "Ben önden gideceğim," diye fısıldayarak, iri bir parmağı dudaklarına götürdü. Georg, kapıcının içerde: "Sayın profesör, sevgili dostum!" dediğini duydu. "Sana bir ziyaretçi getiriyorum! Karşılığında ne vereceksin bana?" Georg içeri girdi, kapıyı kapattı ve karşılaştığı odanın çıplaklığı karşısında şaşırdı. Pencere, tahtalarla kapatılmıştı, çok hafif bir ışık, bir yatakla bir dolabı aydınlatmaktaydı, herhangi bir şeyi doğru dürüst seçebilmek olanaksızdı. Georg, algıladığı

bayat yemek kokusu yüzünden elinde olmaksızın burnunu tuttu. Peter neredeydi? Hayvan kafesindekileri andıran bir hışırtı duyuldu. Georg, elini duvara doğru uzattı. Yanılmamıştı, duvar elinin uzandığı uzaklıklaydı; odanın darlığı gerçekten korkunçtu. “Pencereyi açsanıza!” dedi yüksek sesle. Atlas’ın sesi: “Hayır, olmaz!” diye karşılık verdi. Demek ki Peter’in derdi, yalnızca kadın değildi, gözlerinden de hastaydı; odasının karanlık oluşunun anlamı buydu. Peki ama neredeydi? “Burada! Burada işte!” Atlas, kafese tıkılmış bir aslan gibi kükrüyordu, “Patenti bana ait olan buluşun önünde diz çökmüş!” Georg, duvar boyunca iki adım altı ve bir şeye takıldı. Peter miydi bu? Eğilince, bir insan iskeletine dokundu. İskeleti kaldırdı; kollarındaki insan titriyordu; esinti mi vardı yoksa? Ama hayır, her yer kapalıydı; tam o sırada can çekişen birinin, ya da konuşan bir ölünün her türlü ifadeden yoksun, bitkin sesi duyuldu:

— Kim o?

— Ben, Georg, kardeşin Georg, beni duymuyor musun, Peter?

— Georg mu? Şimdi sese bir canlılık gelmişti.

— Evet, Georg; seni görmek istedim, seni görmek için geldim. Paris’ten geliyorum.

— Gerçekten sen misin?

— Neden inanmıyorsun benim olduğuma?

— İyi göremiyorum. Burası çok karanlık.

— Ben seni tanıdım, zayıflığından tamdım.

Ansızın buyruk veren kararlı ve sert bir ses duyuldu. Georg, biraz ürkmüştü:

— Odadan çıkın, Pfaff!

— Ne?

— Rica ederim yalnız bırakın bizi, diye ekledi Georg.

— Derhal çıkın buradan, diye emir verdi Peter, eski Peter.

Pfaff odadan çıkıp gitti. Yeni gelen bey, çok kibardı, bir yerin başkanı gibi

görünüyordu, öyleydi de büyük bir olasılıkla. Küstahlığından ötürü profesöre haddini bildirme işini daha sonra da yapabilirdi. Ama bir avans almak üzere, çıkarken kapıyı çarptı; başkana olan saygısından ötürü kilitlemedi.

Georg, Peter'i yatağa yatırdı; kardeşi, artık Georg'un kollarında olmadığını fark etmedi bile. Georg pencereye gidip tahtaları kaldırmaya çalıştı.

— Biraz sonra yine kapatırım, dedi. Ama şimdi temiz hava almalısın. Gözlerin acırsa, bir süre kapalı tut.

— Gözlerim acımıyor.

— O halde neden dinlendiriyorsun? Çok okuduğunu, bundan ötürü de bir süre karanlıkta dinlenmek istediğini sandım.

— Tahtalar pencereye daha dün akşam takıldı.

— Sen mi bu denli sıkı çaktın? Yerinden oynatabilmem, neredeyse olanaksız. Bu denli güçlü olduğunu hiç düşünmemiştim,

— O tahtaları kapıcı olacak o paralı asker taktı.

— Paralı asker mi?

— Parayla satın alınabilen, kaba saba bir herif.

— Bana şirin gözüktü. Hele çevrendeki öteki insanlarla karşılaştırıldığında!

— Eskiden bana da öyle gözükürdü.

— Sana ne yaptı ki?

— Terbiyesizlik ediyor, sen diyor bana.

— Sanırım dostun olduğunu göstermek için böyle yapıyor. Herhalde uzun süredir bu küçük odada değilsin?

— Önceki gün öğlen vaktinden beri.

— O zamandan bu yana bir düzelme oldu mu? Gözlerinde demek istiyorum. Umarım beraberinde kitap getirmemişsindir!

— Kitaplarını yukarda. Küçük el kitaplığım ise çalındı.

— Çok büyük şans! Yoksa burada da okumaya kalkışırdın. Bu ise gözlerin için zehir etkisi yaratırdı. Sanırım şimdi sen de gözlerinin geleceğinden kaygılısın. Eskiden hiç aldırmazdın gözlerine. Bu yüzden de onları olabildiğince kötüye kullandın.

— Benim gözlerim sapasağlam.

— Emin misin? Hiçbir şikâyetin yok mu?

— Hayır.

Sonunda tahtalar sökülmüştü. Oda parlak bir ışıkla doldu. Pencereden içeriye tertemiz hava giriyordu. Georg derin ve rahat bir soluk aldı. O ana dek muayene iyi gitmişti. Peter'in hesaplı sorulara verdiği karşılıklar doğru, ciddi ve her zaman olduğu gibi biraz tersti. Bütün kötülük, yalnızca ve yalnızca kadındaydı; Peter, kadına yönelik bir sözü duymazlıktan gelmişti. Gözlerinden korkmuyordu; gözlerinin durumu konusunda üst üste sorularla karşılaşınca, haklı olarak öfkelenmişti. Georg dönüp arkasına baktı. Duvarda içi boş iki kuş kafesi asılıydı. Yatak çarşaflarının üstünde kırmızı lekeler vardı. Köşedeki lavabonun içindeki kirli su da kırmızı parıltılar saçıyordu. Peter, parmaklarından anlaşılabildiğinden de daha zayıftı. Yanaklarında iki derin çizgi vardı. Yüzü yıllar önce olduğundan daha uzun, zayıf ve sert ifadeli görünüyordu. Alnında, sanki gözleri hep ardına dek açık duruyormuş gibi, dört çok belirgin kırışık vardı. Dudak diye bir şey görünmüyordu; yalnızca tedirgin bir çizgi, dudakların yerini belli etmekteydi. Açık mavi gözlerinin bakışları, hep Georg'un üzerindeydi; gözlerin kendisi umursamazmış gibi bir ifade takınmaya çalışırken, göz uçlarından merak ve kuşku okunuyordu. Peter sol kolunu arkasına saklamıştı.

— Elinde ne var?

Georg, kardeşinin kolunu arkasından çekince, elinin kan içinde bir beze sanlı olduğunu gördü.

— Yaralandım.

— Nasıl oldu bu?

— Yemek yerken bıçak ansızın kayıp serçe parmağıma saplandı.

Parmağımın üst bölümünü yitirdim.

— Çok kuvvetle saplamış olmalısın bıçağı!

— Parmağımın bir bölümü aşağı sarkmıştı. Artık kurtarılamaz diye düşünerek ve hepsinin acısından bir defada kurtulmak için kestim.

— Seni bu denli korkulan ne oldu?

— Ne olduğunu biliyorsun.

— Nereden bileyim, Peter?

— Kapıcı anlatmıştır.

— Tuhaf, ama tek sözcük söylemedi bana.

— Bütün suç onda. Kanarya beslediğini bilmiyordum. Kim bilir neden, kafesleri yatağın altına saklamış. Bütün bir öğleden sonra ve onu izleyen bütün bir gün, burada çıt yoktu. Sonra dün, akşam yemeği sırasında, tam elimi keserken, korkunç bir gürültü koptu. Duyduğum korku yüzünden de parmağımdan oldum. Çalışırken ne denli sessizliği gereksindiğimi bilirsin. Ama ben de o iğrenç heriften öcümü aldım. Böyle kaba şakalardan hoşlanıyor. Kafesleri bilerek yatağın altına saklamış olduğuna inanıyorum. Yoksa duvarda, şimdi asılı oldukları yerde bırakabilirdi.

— Öcünü nasıl aldın?

— Kuşları serbest bıraktım. Duyduğum acı karşısında, hafif kalan bir öç aslında. Kuşlar dışarı çıkınca, büyük bir olasılıkla ölmüştür. Kapıcı da öfkesinden pencereme bu tahtaları çaktı. Ayrıca kuşların parasını kendisine ödedim. Kuşlara paha biçilemeyeceğini, onları yetiştirmesinin uzun yıllar almış olduğunu ileri sürdü. Yalan söylediği kuşkusuz. Kanaryaların emirle ötüp emirle sustuklarını bir yerde okudun mu hiç?

— Hayır.

— Böyle diyerek fiyatlarını artırmak istedi. İnsan, yalnızca kadınların kocalarının paralarına göz diktiğini düşünür. Oysa bu, büyük bir yanılgı. Kuşların karşılığını nasıl ödediğimi görüyorsun.

Georg yakınlardaki bir eczaneye koşup tentürdiyot, sargı bezi ve Peter’e

güç verebilecek bir şeyler aldı. Yara tehlikesizdi; ama zaten zayıf bir insan olan kardeşinin bunca kan yitirmiş olması, Georg'a korku veriyordu. Yaranın hemen dün sarılmış olması gerekirdi. Kapıcı canavarın biriydi, yalnızca kuşlarını düşünüyordu. Peter'in anlattıkları, inanılır gibi geliyordu. Buna karşın, anlatılanların ayrıntılarının da doğru olup olmadığını suçludan sormak, zorunluydu. En iyisi hemen yukarı, daireye çıkmak ve kapıcının gerek dünkü, gerekse daha önceki olaylara ilişkin olarak anlatacaklarını dinlemekti. Georg, bunu yapacağına hiç memnun değildi. Bugün ikinci kez bir insan hakkında yanılıyordu. Bir ruh doktoru olarak kazandığı başarılardan ötürü kendini insan sarrafı sayıyordu, böyle saymakta da haklıydı. Kızıl saçlı adam, yalnızca güçlü değil, aynı zamanda hileci ve tehlikeliydi. Yatağın altına sakladığı kuşlarla yaptığı şaka, kendini en iyi dostu diye tanıttığı Peter'i aslında ne denli umursamadığını gösteriyordu. Pencereye tahtalar çakıp hastayı ışıkları ve havadan yoksun bırakmayı içi götürebilmişti. Yarayla hiç ilgilenmemişti. Georg onunla tanıştığında söylediği ilk tümcelerden biri de, kardeşinin ona borçlu olduğu dört kanaryanın parasını ödediği, hem de iyi para verdiği olmuştu. Tek düşündüğü paraydı. Büyük bir olasılıkla kadınla işbirliği içerisindeydi. Yukarda, dairede kadının yanında kalıyordu. Kadın, adamın kaba dirsek vuruşuna ve daha da kaba sövüp saymalarına ses çıkarmamış, dahası biraz öfkelenmişse, biraz da bu davranışlardan hoşlanmıştı. Demek ki kapıcının sevgilisiydi. Georg, bunların hiçbirini anlayamamıştı. Peter'in cinayet suçundan arınması karşısında duyduğu sevinç, işte bu denli büyük olmuştu. Şimdi yine utanıyordu kendinden; sezgi gücünü evde unutup gelmiş gibiydi. Ne kadar gülünçtü böyle bir kadına inanmış oluşu! Ya bir paralı askere —Peter'in koyduğu ad, çok yerindeydi— bu denli yakınlık göstermiş oluşu, aptallık değil de neydi? Adam hiç kuşkusuz yüzüne sırıtacaktı, onu alt etmişti çünkü. İki dolandırıcının da sırıtmalarında şaşılacak bir yan yoktu, elde ellikleri kazançlardan ve Peter'i yenilgiye uğratmış olduklarından emindiler. Evin ve kitaplığın kendilerine, Peter'in de aşağıdaki delikte kalacağına kesin gözüyle bakıyorlardı. Kadın, kapıyı açtığında Georg'u sırıtarak selamlamıştı.

Georg, kapıcıya gitmezden önce Peter'in yarasını sarmaya karar verdi. Yara, dinleyeceği açıklamalardan daha önemliydi. Nasılsa yeni bir şey öğrenecek değildi. Daha sonra kardeşinin yanından ayrılmak için rahatlıkla

bir bahane bulabilirdi.

Açıkgöz Odysseus

“DAHA doğru dürüst selâmlaşmadık bile,” dedi yeniden odaya girerken. “Ama bu tür aile sahnelerine düşman olduğunu biliyorum. Bu odada akar su yok mu? Dışarda, girişte bir musluk görmüştüm.”

Su getirip Peter’den rahat oturmasını rica elti.

“Bana söylenmeden de rahat oturabilirim” diye karşılık aldı.

“Kitaplığına kavuşacağın için sevinçliyim. Çocukken, kitap sevgini anlayamamıştım. Senin kadar akıllı olmaktan çok uzaktım, ayrıca o inanılmaz belleğin de bende yoktu. Ne kadar aptal, açgözlü ve oyun düşkünü bir çocuktum! En sevdiğim şey, gece gündüz tiyatro oynamak ve anneme sarılıp öpmekti. Sen ise ereğini daha baştan saptamıştın. Bugüne değin senin kadar tutarlı bir gelişme çizgisi izlemiş bir insana daha rastlamadım. Biliyorum, hoşlanmazsın böyle güzel şeyler dinlemekten, susup seni rahat bırakmamı istiyorsun. Bana kızma ama, şimdilik seni rahat bırakacak değilim! On iki yıldır yüzünü görmedim, sekiz yıl boyunca da adını yalnızca dergilerde okuyabildim; el yazını çok değerli bulduğun için, benden mektuplarını esirgedin. Önümüzdeki sekiz yıl içerisinde de büyük bir olasılıkla bana şimdiye dek olduğundan daha iyi davranacak değilsin. Paris’e gelmezsin, Fransızlar ve yolculuk üzerine ne düşündüğünü bilirim. Benim ise seni kısa bir süre sonra yeniden ziyaret etmeye zamanım yok, işim başımdan aşkın. Paris yakınlarında bir klinikte çalıştığımı belki duymuşsundur. O halde sana şimdi teşekkür etmezsem, ne zaman edebilirim, kendin söyle! Sana teşekkür etmek *zorundayım*, o denli alçakgönüllü bir insansın ki, sana neler borçlu olduğumu kestiremiyorsun bile. Sahip olduğum ölçüde kişiliğimi, bilime olan sevgimi, varlığımı, kadınlardan kurtulmuş olmamı, büyük şeylere ciddiyetle, küçük şeylere de saygıyla yaklaşmamı —ki bu anlamda saygıyı sen, Jakob Grimm’den çok daha fazla gösterirdin— evet bunların tümünü sana borçluyum. Ruh doktorluğu alanına geçişim bile bir yerde senin yüzünden oldu. Dil sorunlarına gösterdiğim ilgiyi sen körükledin, ben de bir akıl hastasının

diline ilişkin bir çalışmayla atılım yaptım. Senin yaptığın gibi, kendimi tümüyle hiçe saymak, Immanuel Kant'ın, ondan çok önce de Konfüçyüs'ün savunduğu ilkeyi gerçekleştirmek, başka deyişle çalışmayı çalışma uğruna, görevi de görev uğruna yapmak — bu düzeye, senin erişmiş olduğun düzeye hiçbir zaman varamayacağım doğal olarak. Korkarım bunu yapamayacak denli zayıfım. Alkış hoşuma gidiyor, belki de alkışı gereksiniyo- ruım. Sana gelince, gıpta edilecek bir insansın. İradesi bu denli güçlü kişilerin az, yakınılacak denli az olduğunu sen de yadsıyamazsın. Durum böyleyken, aynı aileden böyle iki insanın birden çıkması düşünülebilir mi? Kant-Konfüçyüs çalışmanı, Kant'ın kendisini ya da Konfüçyüs'ün konuşmalarını okurken bile duymadığım bir coşkuyla okudum. Eksiksiz, başka görüşte olanlara karşı acımasız, insanı ezen derinlikte ve kapsamda bilgiyle örülmüş bir çalışma. Seni Doğu kültürlerinin Jacop Burckhardt'ı diye nitelendiren ve Hollanda'da kaleme alınan eleştiriyi görmüşsündür belki; aranızdaki tek farkın, senin daha tutarlı ve kendine karşı daha acımasız oluşun olduğu belirtilmiş. Bana göre senin bilgi dağarcığın, Burckhardt'a oranla daha tümel nitelikle. Bunun bir nedeni, zamanımızın bilgilerinin daha zengin oluşunda aranabilir, ama asıl neden senin kişiliğinden, yalnız kalabilme gücünden kaynaklanıyor. Burckhardt bir profesördü ve ders veriyordu; bu uzlaşmacı tutum onun düşüncelerini dile getiriş biçimini de etkiledi. Çinli Sofistleri yorumlayışındaki yetkinliğe İse diyecek yok! Az sayıda birkaç tümceyle. Yunanlılardan bize kalanlardan da daha az sayıda tümceyle Sofistlerin dünyasını kuruveriyorsun; dünyalarını demek daha yerinde olur, çünkü filozoflar arasında rastlanılan tüm ayrılıklara burada da rastlanıyor. Son büyük makalen ise, en hoşuma giden çalışman oldu. Bu yazında, Konfüçyüs Okulu'nun Çin'de oynadığı rolü, Batı'da Aristoteles Okulu'nun oynadığını ileri sürmüşsün. Sokrates'in torunu yaşındaki öğrencisi Aristoteles, Sokrates'in yanı sıra Yunan felsefesinin öteki tüm etkilerini de özümsemiştir. Onun ortaçağdaki yandaşları arasında Hıristiyanlar da önemli bir yer tutar. İşte bunun gibi, Konfüçyüs'ün kendisinden sonra gelen yandaşları da, Mo-Ti okulunun, Tao öğretisinin ve daha sonra Budizm'in kullanılabilir ve kendi güçlerini ayakta tutma açısından gerekli gördükleri düşüncelerinin tümünü işlemişlerdi. Bundan ötürü ne Konfüçyüs yanlılarını, ne de Aristocuları seçmecilik yanlısı diye nitelendirebilme olanağı vardır. Senin de tartışma götürmez biçimde kanıtlamış olduğun gibi, yarattıkları

etki açısından bu ikisi arasındaki yakınlık, şaşılacak denli yoğundur; Aristopçular Avrupa'da Hıristiyan ortaçağını, ötekilerse, Sung Sülalesi'nden başlayarak Doğu'da aynı dönemi etkilemişlerdir. Tabii ben bu konudan anlamam, çünkü Çince tek sözcük bilmem — ama senin vardığın sonuçlar, kendi kökenlerini, düşüncelerinin ilk kaynağını, içindeki düşünce mekanizmasını kavramak isteyen herkesi ilgilendirir. Şimdi ne üzerinde çalıştığını sorabilir miyim?"

Kardeşinin elini yıkayıp sararken, bir yandan da sürekli olarak, ama elinden geldiğince belli etmemeye çalışarak söylediklerinin onun yüzünde yarattığı etkiyi gözlüyordu. Son sorudan sonra durdu.

— Neden sürekli bana bakıyorsun, diye sordu Peter. Beni hastalarından biriyle karıştırıyorsun. Çok bilgisiz olduğun için, benim bilimsel görüşlerimi ancak yarım yamalak anlayabilirsin. Bu kadar çok konuşma! Bana hiçbir şey borçlu değilsin. Yaltaklanmalardan nefret ederim. Aristoteles, Konfüçyüs ve Kant, vız gelir sana. Her kadını onlara yeğlersin. Senin üzerinde etkim olsaydı, o zaman bir budalalar kliniğinin başında bulunmazdın.

— Ama Peter, bana haksızlık...

— Ben aynı zamanda on bilimsel makale üzerinde çalışıyorum. Bunların tümü de —senin içinden her metin eleştirisi çalışmasına taktığın adla— birer harflerle boğuşma çabası. Sen kavramlara gülersin. Çalışma ve görev, senin için birer kavramdır yalnızca. Sen yalnızca insanlara ve özellikle de kadınlara inanırsın. Ne istiyorsun benden?

— Haksızlık ediyorsun, Peter. Sana tek sözcük Çince bilmediğimi söylemiştim. 'San,' üç, 'wu' da beş demek, bütün bildiğim bundan ibaret. Yüzüne ise bakmak zorundayım. Bakmazsam, parmağını acıtıp acıtmadığımı nereden anlayabilirim? Çünkü sen, ne olursa olsun ağzını açmazsın. Neyse ki yüzün, dilinden daha konuşkan.

— O halde işini çabuk bitirmeye bak! Bakışlarından kendini beğenmişlik akıyor. Benim bilimimi de rahat bırak! İlgi duyuyormuş gibi rol yapmana gerek yok. Sen kendi delilerinle uğraş! Ben sana onları soruyor muyum? Hep insanlarla düşüp kalktığım için, çok konuşuyorsun!

— Peki, peki. Şimdi bitiyor.

Georg, kardeşinin elinden, Peter’in bu sert sözleri söylerken ayağa kalkmayı ne denli istediğini anlamıştı; kardeşine kendine olan güvenini yeniden kazandırmak, işte bu denli kolay olmuştu. Bu güven, bundan on yıllar önce de hep çelişkili biçimde açığa vururdu kendini. Daha yarım saat önce dayak yemiş bir okul çocuğunun sesiyle konuşan, zayıf ve neredeyse yitip gitmek üzere bir kemik yığını gibi yere diz çökmüştü. Şimdi ise kendini kısa ve sert tümcelerle savunuyor, boyunun uzunluğunu da bir silah gibi kullanmak istediğini belli ediyordu.

Georg, kardeşinin elini sarma işini tamamladıktan soma:

— Sence bir engel yoksa, yukardaki kitaplarını görmek istiyorum, dedi. Benimle mi gelirsin, yoksa burada mı beklersin? Bugün kendini koruman gerek, çok kan yitirdin. Bir saat uzan! Soma ben gelip seni alırım.

— Sen ne yapacaksın bu bir saat boyunca?

— Kitaplığına bakacağım. Kapıcı nasılsa yukarda, değil mi?

— Kitaplığım için bütün bir gününü ayırman gerek. Bir saatte hiçbir şey göremezsin.

— Yalnızca şöyle bir bakmak istiyorum, daha soma birlikte doğru dürüst inceleriz.

— Burada kal, yukarı çıkma! Seni uyarırım!

— Ne konuda?

— Dairenin içi kokuyor.

— Ne kokuyor?

— Kadın kokuyor, daha kötü bir söz söylememek için böyle dedim.

— Abartıyorsun.

— Sen zaten kadınların kuyruğundan ayrılmazsın.

— Doğru değil bu söylediğin!

— Peki, kadınların eteğinden ayrılmazsın diyeyim, belki daha hoşuna gider!

Peter’in sesi ansızın yükselmişti.

— Nefretini anlıyorum, Peter. Ama o kadın hak etti bunu. Çok daha fazlasını hak etti.

— Tanımıyorsun ki onu!

— Neler çektiğini biliyorum.

— Tıpkı bir körün renklerden konuşması gibi konuşuyorsun! Hayaller görüyorsun! Hastalarından sana geçmiş! Kafanın içi bir kaleydoskop gibi. Biçimleri ve renkleri istediğin gibi sallayıp birbirine karıştırıyorsun. Hem de tüm renkleri, her birinin adını söyleyebiliriz! Kendin yaşamadığın şeylerden söz etmeye kalkışma!

— Susacağım zaten. Söylemek istediğim, seni anladığımdı, Peter, ben de aynı şeyi yaşadım, artık eskiden olduğumdan farklı bir insanım. Bundan ötürü o zaman alanımı değiştirdim. Kadınlar felakettir, insanlığın ruhuna kurşun gibi çökmüş bir ağırlıktır yalnızca. Görevini ciddiye alan herkes, bu ağırlığı silkip atmak zorundadır, yoksa yazgısı yıkım olur. Hastalarımın hayallerini gereksinmiyorum, çünkü bu sağlıklı gözlerimle o hayallerin verebileceğinden çok daha fazlasını gördüm. Aradan geçen on iki yıllık süre içerisinde bir şeyler öğrendim. Senin talihli yanın, benim bedelini ancak acımasız deneyimlerle ödeyerek öğrenmek zorunda kaldıklarımı daha en baştan bilmiş olmandı.

Georg, söylediklerine kardeşini inandırabilmek için, sözlerini yapabileceğinden daha az ölçüde vurgulamaktaydı. Dudaklarında da yıllanmış bir acının izleri belirmişti. Peter’in kuşkusu, ama aynı zamanda da merakı artmaktaydı. Bunu göz uçlarındaki kasların gerilişinden okuyabilmek olanaklıydı.

“Üstüne başına çok dikkat ediyorsun!” Kardeşinin yazgıya boyun eğmişlik kokan sözlerine verdiği tek yanıt, bu oldu.

— Çok kötü bir zorunluluk! Uğraşımın gereği olan bir zorunluluk. Cahil hastalar, gözlerine kibar görünen bir beyefendinin içten ilgisinden çoğunlukla etkileniyorlar. Bazı melankolikler üzerinde pantolonumun ütü çizgileri, sözlerimden daha olumlu etki uyandırıyor. Hastalarımı iyileştirmediğim takdirde, barbar konumlarında kalmayı sürdürüyorlar.

Onlara, geç kalmış bile olsa eğitimin yolunu açabilmek için hastalarımı iyileştirmek zorundayım.

— Demek eğitime bu denli değer veriyorsun. Ne zamandan bu yana?

— Gerçekten bilgili bir insanı tanıdığımdan bu yana. Yarattıklarını ve her gün yaratmakta olduklarını, ruhunun içinde yaşadığı güvenliği tanıdığımdan bu yana.

— Sanırım benden söz ediyorsun.

— Başka kimden edebilirim ki?

“Senin başarıların, utanmazca pohpohlanmaktan kaynaklanıyor. Çevrende koparılan gürültüyü şimdi anlıyorum. Sen, çok kurnaz bir yalancısın. Söyleyebildiğin ilk sözcük, bir yalandı. Yalan söylemekten zevk aldığın için deli doktoru oldun. Neden oyuncu olmadın? Hastalarından utanmalısın! Onların tüm mutsuzluğu, gerçekliğin acı oluşunda yatıyor, çaresiz kaldıklarında yakınmaya başlıyorlar. Hep aynı renkte gördüğü hayaller yüzünden acı çeken böyle bir zavallının durumunu getirebiliyorum gözümün önüne. ‘Hep yeşil görüyorum,’ diye yakınıyor. Ağlıyor belki de. Gülünç yeşil hayalleri yüzünden aylarca acı çekmiş de olabilir. Sen ne yapıyorsun böyle bir durumda? Ne yaptığını biliyorum. Yüzüne gülüyorsun, onu en zayıf noktasından yakalıyorsun; insan dediğin, bir sürü zayıf noktadan oluşma bir yaratıktır; ona ‘sevgili dostum’ ve ‘kardeşim’ diyorsun; yumuşuyor, önce sana, sonra kendine saygı duyuyor. İsterse şu yeryüzünde Tanrı’nın en zavallı yaratığı olsun, onu övgülere boğuyorsun. Hastan tam kliniği —yalnızca adaletsiz bir rastlantı sonucu tek başına yönetmekten yoksun kaldığı kliniği— seninle birlikte yönettiğine inanmaya başladığı an, baklayı ağzından çıkarıyorsun. ‘Sevgili dostum,’ diye başlıyorsun söze, ‘gördüğünüz o renk, aslında yeşil değil.’ Diyelim, evet, diyelim ki, mavi.“ Peter’in sesi, yine ansızın yükselmişti. “Böylece iyileştirmiş mi oluyorsun hastanı? Hayır! Evine döndüğünde karısı, eskiden olduğu gibi, yine acı çektirecektir zavallıya, ta ki ölene dek. Wang Çung: ‘İnsanlar hastalandıklarında ve ölümün eşiğine geldiklerinde, delilere çok benzerler’ der. İsa’dan sonra birinci yüzyılda, geç Han Sülalesi devrinde Çin’de, 27-98 yılları arasında yaşamış olan Wang Çung, çok akıllı bir adamdı; uyku, akıl hastalıkları ve ölüm konusunda bildikleri, sizin pozitif

biliminizle edinebildiğiniz bilgilerden çok daha fazlaydı. Hastanı önce karısından kurtar! Karısıyla kaldığı sürece, hem akıl hastasıdır, hem de ölümün eşiğinde sayılır, Wang Çung'a göre bu iki durum, birbiriyle çok yakından ilintilidir. Eğer yapabiliyorsan, kadını uzaklaştır! Ama kadın elinde olmadığı için, bunu yapamazsın. Elinde olsaydı da, kadınların eteklerinin peşinden ayrılamadığın için onu bu kez kendine saklardın. Bütün kadınları kliniğine kapat, onlara ne istersen yap, hevesini al, kırkına geldiğinde posası çıkmış ve bunamış bir insan olarak geberip git; o zaman hiç olmazsa hasta erkekleri iyileştirmiş olursun, neden şan ve şöhrete kavuştuğunu da bilirsin!"

Georg, kardeşinin sesinin ne zaman yükseldiğini çok iyi biliyordu. Peter'in bağırması için yukardaki kadını düşünmesi yeterliydi. Henüz o kadından hiç söz etmemiş olmasına karşın, sesinde haykıran, dinmek bilmez bir nefret vardı. Büyük bir olasılıkla Georg'dan kadını buradan uzaklaştırmasını bekliyordu; bu misyonu o denli güç ve tehlikeli buluyordu ki, üstesinden gelinemediğini varsayıp, kardeşine öfkeleniyordu. Peter'i nefretinin olabildiğince önemli bir bölümünden kurtulmaya zorlamak gerekiyordu. Kendisine yer etmiş olan olayları anlata anlata, bu olayların kaynağına dek bir inebilseydi! Georg, bu tür geriye bakışlarda, belleğin hassas yüzeyinde kalmış tüm izleri yok eden bir silgi işlevini üstlenmeyi çok iyi bilirdi. Ama Peter, asla kendinden söz etmezdi. Yaşantıları, bilgilerinin alanına kök salmıştı. Buradaki duyarlı noktaya değinmek, daha kolaydı.

Georg, yüzünde çok tatlı ve herkesi etkileyebilecek bir anlayış ifadesiyle: "Öyle sanıyorum ki, kadınların önemini abartıyorsun," dedi, "onları aşırı ciddiye alıyorsun ve insan yerine koyuyorsun. Ben ise kadınlara, kaçınılmaz ama geçici bir kötülük gözüyle bakıyorum. Bu bakımdan bazı böcek türlerinin durumu bile bizimkinden iyi. Bir ya da birkaç ana, bütün bir kovanı, bütün bir türü dünyaya getiriyor, öteki hayvanlar ise gelişmeden kalıyor. Termitlerin alışkın olduklarından daha yoğun bir birlikte yaşama biçimi düşünülebilir mi? Böyle bir kovan, ne denli korkunç bir cinsel uyaranlar birikimi taşırdı — tabii hayvanlar, cinselliklerine sahip olsalardı! Ama cinsellikleri yok, buna ilişkin içgüdüleri de en alt düzeye indirgenmiş durumda. Ve onlar, bu denli az olandan bile korkuyorlar. İçinde binlerce ve binlerce hayvanın görünüşte anlamsız biçimde ölüp gittikleri oğul ya da

sürüyü ben, kovanın içerdiği cinsellik birikiminden bir kurtuluş olarak görüyorum. Bu hayvanlar, çoğunluğu aşkın yol açacağı karışıklıklardan korumak için kitlelerinin küçük bir bölümünü kurban ediyorlar. Çünkü içinde aşka bir kez izin verilse, tüm kovan yıkılır gider. Bir termitler kolonisindeki sefahat âleminden daha etkileyici bir tasarım canlandıramıyorum kafamda. Böyle bir durumda hayvanlar, ne olduklarını unuturlar; dev bir anımsama eylemi onları boyunduruğu altına almış ve bağnaz bir bütünün parçalarına dönüştürmüştür. Artık her biri, kendi için var olmak ister. Bu içlerinden yüzünde ya da bininde başlar, sonra çılgınlık onların çılgınlığı, kitle çılgınlığı giderek genişler, nöbetçiler geçitlerdeki yerlerinden ayrılırlar; bütün koloni mutsuz bir aşkın yalazlarıyla kavrulur. Cinsiyetleri bulunmadığından çiftleşemezler, o ana değin alışılmış ne varsa tümünü bastıran bir gürültü ve coşku, karıncalar ordusundan oluşma bir fırtınaya yöneltilmiş bir çağrı olur; can düşmanları, bekçisiz kalmış kapılardan içeri doluşurlar; bir tek savaşçı bile savunmayı düşünmez, tümünün isteği aşktır yalnızca; ve belki de nice ölümsüzlükler boyunca, özlemini çektiğimiz sonrasızlıklar boyunca yaşayabilecek olan kovan ölür, aşk yüzünden, bizlerin, yani bütün bir insanlığın varoluş süremizi uzatmaya yarayan o içgüdü yüzünden ölüme gider! Bu noktada en anlamlı, ansızın en anlamsıza dönüşüverir. Bir karşılaştırmaya gidebilmek olanaksız burada, ama bu, senin güpegündüz, gözlerin sapsağlam, aklın da tümüyle başındayken, kendini kitaplarınla birlikte ateşe vermen gibi bir durum sanki. Seni korkutan kimse yoktur, istediğin ve gereksindiğin kadar paran vardır, çalışmaların günden güne daha kapsamlı, daha özgün bir nitelik kazanır, eline ender bulunan eski kitaplar, el yazmaları geçer, hiçbir kadın eşiğinden adım atmaz, çalışmaların ve kitapların sayesinde özgür ve güvenlik altında olduğunu algılarsın — ve işte o anda, o mutlu ve son bulması olanaksız evrede, hiçbir neden olmaksızın kitaplarını ateşe verirsin, kitaplarınla birlikte yanıp gitmene ses çıkarmadan boyun eğersin. Böylesi, termitlerin kolonisindeki durumu uzaktan çağrıştıran bir olay olurdu, tıpkı oradaki gibi, ama o boyutların gerisinde kalan bir anlamsızlık patlaması olurdu. Acaba termitler gibi, günün birinde bizler de cinselliği aşmayı başarabilecek miyiz? Gün geçtikçe bilime daha çok, aşkın yerini hiçbir şeyin dolduramayacağına da daha az inanıyorum!

— Aşk diye bir şey yoktur! Olmayan bir şeyin de yeri ne doldurulabilir, ne

de doldurulamaz. Aynı kesinlikle kadın diye bir şey yoktur, diyebilmeyi isterdim. Termitler bizi ilgilendirmez. Orada kadınlar yüzünden acı çeken var mı? Hic mulier, hic salta![‡‡‡‡‡‡‡] Onun için biz insanlarda kalalım. Dişi örümceklerin, zayıf yaratıklar olan erkek örümcekleri kötüye kullandıktan sonra kafalarını koparmaları, yalnızca dişi sivrisineklerin kan emmeleri burada konumuz dışında. Erkek arılar arasında kraliçe uğruna yapılan savaş, bir barbarlıktan başka bir şey değildir. Erkek arılara gerek yoksa, neden yetiştiriliyorlar? Yararlıysalar, o zaman neden öldürülüyorlar. Ben, tüm hayvanların en acımasız ve en çirkini olan örümceği kadınlığın simgesi sayıyorum. Örümceğin ağı, güneşte zehirli ve mavi parıltılar saçar.

— Ama sen kendin de yalnızca hayvanlardan söz ediyorsun.

— İnsanlar üzerine çok şey bildiğim için böyle yapıyorum. Bunları anlatmaya başlamamayı yeğlerim. Kendim için bir şey söylemek istemiyorum, ben olaylardan *biriyim* yalnızca; belki bin olay biliyorum, tümü de birbirinden ciddi; her olay, ilgilendirdiği kişi için en acı verici olay sayılır. Gerçek büyük düşünürler, kadının değersiz bir yaratık olduğuna inanmışlardır. Konfüçyüs'ün konuşmalarını araştır bir kez; gerek günlük yaşamın konuları, gerekse günlük yaşamın sınırlarını aşan konular üzerine belki bin görüş ve yargı vardır; ama bak bakalım kadınları uzakları yakından ilgilendiren *bir tek* tümce bulabilir misin! Suskunluğun ustası, kadınlar üzerine susar ve konuyu böyle geçiştirir. Biçim kurallarının aynı zamanda içerik açısından da bir değer taşıdığına inanmasına karşın, ölen kadınların arkasından matem tutulmasını bile uygunsuz ve rahatsız edici bulur. Konfüçyüs çok genç evlenmişti, bunu da inandığından ve âşık olduğu için değil, ama törelerin gereğini yerine getirmek için yapmıştı. Karısı uzun süren bir evlilik yaşamından sonra öldü. Oğlu, ölünün başında yüksek sesle yakınmaya başladı. Ağladı, kendini yerden yere attı ve bu kadın bir rastlantı sonucu annesi olduğu için, yerini hiçbir şeyin dolduramayacağını sandı. Bunun üzerine Konfüçyüs, üzüldüğü için oğlunu sert sözlerle azarladı. İşte, erkek diye buna denir! Konfüçyüs'ün deneyimleri, daha sonra bu inancında haklı olduğunu gösterdi. Lu devletinin prensi, Konfüçyüs'ü birkaç yıl bakan olarak görevlendirmişti. Ülke onun yönetimi altında çok gelişti. Halk kalkındı, rahat bir soluk aldı, kendini yöneten kişilere güven duymaya başladı. Komşu devletler bu durumu kıskandılar, en eski zamanlardan beri benimsenegelmiş olan dengenin bozulmasından korktular. Konfüçyüs'ü

etkisiz bırakmak için ne yaptılar dersin? Aralarında en kurnazı olan Tsi prensi, Konfüçyüs’ün hizmetinde çalıştığı Lu prensine armağan olarak seksen seçme dansöz ve flütçü kadın gönderdi. Bu kadınlar prensin çevresini sardılar. Onu zayıf düşürdüler, prens politikayı ve bilge kişilerin öğütlerini can sıkıcı bulmaya başladı; kadınların yanında kalmak daha hoşuna gidiyordu. İşle Konfüçyüs’ün yaşamının yapıtı, bu kadınlar yüzünden yıkıma uğradı. Bunun üzerine eline değneğini alan Konfüçyüs, halkın acıları karşısında çaresiz kalarak, yeniden etkinlik kazanabileceğini umarak, bir vatansız gibi ülke ülke dolaştı, iktidar sahiplerini her yerde kadınların pençesine düşmüş buldu. Düş kırıklığı içerisinde öldü; ama duyduğu acı yüzünden hiçbir zaman yakınmayacak denli soyluluğunu korudu. Bu acısını, en kısa tümcelerinden bazılarını okuyunca algıladım. Ben de yakınıyor değilim şu anda. Yalnızca genelleştiriyorum ve bu genelleştirmenin zorunlu kıldığı sonuçları çıkarıyorum.

Buda, Konfüçyüs’ün çağdaşıydı. Aralarında dev gibi sıradağlar vardı; bu durumda birbirlerinin varlığından nasıl haberleri olabilirdi? Belki birbirlerinin uluslarının adını bile bilmiyorlardı. Buda’nın en sevdiği öğrencisi olan Ananda, bir defasında Buda’ya şu soruyu sormuştu: ‘Yüce efendim, kadınların toplantılara katılamamaları, ticaret yapamamaları ve ekmeklerini kendi uğraşlarıyla kazanmamaları nedendir, söyler misiniz?’

‘Kadınlar hemen öfkeleniverirler, Ananda; kadınlar kıskançtır, Ananda; kadınlar aptaldır. Ananda. İşte Ananda, kadınların toplantılara katılamamaları, ticaret yapamamaları ve ekmeklerini kendi uğraşlarıyla kazanamamaları bundandır.’

Kadınlar tarikata girmek için yalvarmışlardı; Buda’nın öğrencileri de onların yanını tutmuşlardı; ama Buda uzun süre onlara karşı koydu. On yıllar sonra yufka yürekliliğinin ve acıma duygusunun tutsağı olarak kendi doğru düşüncelerine karşı çıktı; rahibeler için bir tarikat kurdu. Rahibeler için koymuş olduğu *sekiz katı kural*ın ilki şöyleydi:

‘Bir rahibe, tarikata girişinin üzerinden isterse yüz yıl geçmiş olsun, henüz o gün tarikata girmiş bir rahiple bile karşılaşsa, onu saygıyla selamlamak, önünde ayağa kalkmak, ellerini kavuşturmak ve onu gerektiği gibi onurlandırmak zorundadır. Rahibe bu kurala saygı göstermek, uymak, kutsal saymak ve yaşamı boyunca karşı gelmemek yükümü altındadır.’

Bunun gibi, rahibelerden kesinlikle kutsal saymalarının istendiği yedinci kural da şöyledir: ‘Bir rahibe, hiçbir koşul altında bir rahibi aşağılayıcı davranışlarda bulunamaz ve onu azarlayamaz.’

Sekizinci kural: ‘Bugünden başlamak üzere, rahibelere erkekler karşısında konuşma yolu kapanmıştır. Ama rahiplere rahibeler karşısında konuşma yolu açıktır .’

Yüce Buda, koyduğu sekiz ilke ile kadınlar karşısında örmüş olduğu duvara karşın, bu iş tamamlandıktan sonra büyük bir üzüntüye kapıldı ve şöyle dedi Ananda’ya:

‘Eğer kadınların, yetkinlik düzeyine varmış olanca konmuş öğretiye ve düzene göre dünyadan ayrılmalarına ve kendilerini vatansızlığa adamalarına izin verilmemiş olsaydı. Ananda, o zaman bu kutsal değişim, uzun süre kalırdı; gerçek öğreti, varlığını bin yıl korurdu. Gelgelelim, Ananda, kadın dünyayı bırakıp kendini vatansızlığa adamış olduğundan, bu kutsal değişim. Ananda, uzun sürmeyecek; gerçek öğreti ise varlığını ancak beş yüz yıl koruyabilecek.

‘Nasıl ki iyi yetişen bir pirinç tarlası. Ananda, küf denen hastalığa yakalandığında artık verimini uzun süre koruyamazsa, bir öğretide ve düzende kadınların dünyayı bırakmalarına ve kendilerini vatansızlığa adamalarına izin verildiğinde, kutsal değişim artık varlığını uzun süre koruyamaz.

‘Nasıl ki iyi yetişen bir şeker pancarı tarlası, Ananda, mavi hastalık denen hastalığa yakalandığında, artı verimini uzun süre koruyamazsa, bir öğretide ve düzende kadınların dünyayı bırakmalarına ve kendilerini vatansızlığa adamalarına izin verildiğinde, kutsal değişim artık varlığını uzun süre koruyamaz.’

Ben, inancı dile getiren bu nesnel konuşmadan, başka hiçbir yerde, Buda’dan kalmış sayısız tümcelerin hiçbirinde karşılaşmadığım ölçüde büyük, kişisel bir çaresizliği, acıyla dolu bir sesi algılıyorum.

Bir ağaç kadar sert.

Nehirler gibi kıvrımlı

Bir kadın kadar kötü

Bunca kötü ve aptal

der Hintlilerin en eski özdeyişlerinden biri; dile getirilmek istenen konunun korkunçluğu karşısında, özdeyişlerin çoğu gibi bu da sertlikten kaçınan bir özdeyiş, ama Hindistan halkının duygulan açısından iyi bir gösterge!

“Bu anlattıkların, yalnızca ayrıntıları bakımından benim için yeni şeyler. Belleğine hayranım. Uçsuz bucaksız bir gelenek birikiminin içinden, kendi savını desteklemeye yarayacak alıntılan yapıyorsun. Bana eski Brahmanları, kapsamı tüm halkların kutsal kitaplarından daha geniş olan Veda’larını, yazının bulunuşundan önce öğrencilerine sözlü olarak aktarmış olan Brahmanları anımsatıyorsun. Yalnızca Hintlilerinki değil, ama tüm halkların kutsal kitapları belleğine yerleşmiş. Ne var ki, bilimsel belleğinin bedelini tehlikeli bir eksiklikle ödüyorsun. Çevrende olup bitenleri göremiyorsun. Kendi yaşantılarına belleğinde yer yok. Böyle bir şey yapacak değilim doğal olarak, ama şimdi kalksam da senden şunu istesem: Anlat bana bu kadının ağına nasıl düştüğünü, onun tarafından nasıl aldatılıp kötüye kullanıldığını, senin yargını hiç eleştirmeksizin benimseyeceğim yerde, kendim bağımsız bir yargıya varabilmem için, bu kadının demin söylediğin Hint özdeyişine göre taşıdığı kötülükleri ve yaptığı aptallıkları ayrıntılı olarak anlat bana — anlatamazsın. Belki benim için belleğini zorlarsın, ama boşuna çaba harcamış olursun, işte görüyor musun, sende eksik olan bu tür bir bellek bende var ve bu bakımdan senden kat kat ilerdeyim. Beni yaralamak ya da övmek isteyen bir insanın bir kez bana söylediğini bir daha unutmam. Benim için olduğu kadar, herkes için söylenmiş olabilecek yalın saptamaları zamanla unuturum. Duygu belleği diyebileceğim bellek, sanatçı kişide vardır. Evrensel insan, ancak bu ikisinin, yani duygu belleği ile seninkisi gibi akıl belleğinin bir araya gelmesiyle oluşur. Belki de seni olduğundan fazla gördüm. Eğer ikimiz aynı insanda birleşebilseydik, o zaman ortaya ruhsal açıdan eksiksiz bir varlık çıkardı.”

Peter, sol kaşını yukarı kaldırdı. “Anıların ilginç yanı yoktur. Kadınlar, eğer okuyorlarsa salt anılarla beslenirler. Ben, yaşadıklarımı çok iyi aklımda tutarım. Sen meraklısın, benim ise böyle bir yanım yok. Sen her gün yeni öyküler dinliyorsun, bugün de bir değişiklik olsun diye, bu kez benden bir öykü istiyorsun. Ben ise öykülere önem vermiyorum. Ayrıldığımız nokta

burada. Sen yaşamını delilerinden sağlıyorsun, ben ise kitaplarımdan. Hangisi daha dürüst bir tutum? Ben bir delikte de yaşayabilirim, çünkü kitaplarım kafamın içinde; sana gelince, bütün bir akıl hastanesi olmadan yapamazsın. Zavallı! Acıyorum sana. Aslında bir kadınsın sen. Coşkulardan oluşmasın. Bir yenilikten bir başka yeniliğe koştur dur bakalım! Benim ayaklarını ise yere basıyor. Kafama bir düşünce takıldığında, ondan haftalar boyu kurtulamıyorum. Sen ise hemen bir başka düşünceye koşmak için acele ediyorsun. Bunun adına da sezgi diyorsun. Benim kafama hastalıklı bir tasarım takılsaydı, bundan ancak gurur duyardım. Kişilik ve güç için bundan büyük bir kanıt olabilir mi? Hep izlendiğin korkusuna kapılmayı, kafanda böyle bir tasarım oluşturabilmeyi dene bir kez bakalım! Başarabilirsen sana kitaplığımı armağan ederim. Sen, bir yılan balığı gibisin, her güçlü düşüncenin elinden kaçıveriyorsun. Bir delilik üretemiyorsun. Ben de üretiyor değilim, ama istersem yeteneğim var buna, çünkü kişilik sahibiyim. Şimdi bunu söylemem, böbürlenmek gibi geliyor sana. Ama ben kişilik sahibi olduğumu kanıtladım. Kimsenin desteği olmaksızın, kimseye içimi bile dökmeksizin, salt iredemin gücüyle bir baskıdan, bir yükten, bir ölümden, lanet olasıca, granitten oluşma bir kabuktan kurtuldum. Seni bekleseydim, halim ne olurdu? Nerede olurdum şimdi? Nerede olacak, yukarda! Kendimi sokağa attım, kitaplarıma ihanet ettim; üstelik bir bilsen ne kitaplar! Belki de bir cani sayılırım. Salt ahlak açısından öyleyim de, ama suçumu üzerime alıyorum, korkmuyorum. Ölüm, evliliğe son verir, ölümün yaptığını ben yapmak hakkına sahip değil miyim? Nedir ki ölüm dedikleri? İşlevlerin durması, bir olumsuzluk, bir hiçlik. Böyle bir hiçliği mi beklemeliydim? Dirençli yaşlanmış bir bedenin keyfini mi beklemeliydim?

“Çalışmasına, yaşamına, kitaplarına kastedildiği zaman, kim eli kolu bağlı bekler? O kadından nefret ediyorum. Şimdi de ediyorum, ölmüş olmasına karşın nefret ediyorum! Nefret etmeye hakkım var, bütün kadınların nefreti hak etliklerini kanıtlayacağım sana; sence ben, yalnız Doğu’dan anlıyorum. İstediğim, gereksindiğim kanıtları kendi uzmanlık alanlarımdan alıyorum — böyle düşünüyorsun benim için. Senin için göğün maviliğini yere indireceğim, ama yalan söylemeden yapacağım bunu. Gerçekleri dile getireceğim, güzel, katı, sivri gerçekler, her büyüklükte ve türde gerçekler, duyguya seslenen gerçekler, akla seslenen gerçekler, senin yalnızca duygu

yanının işlemesine karşın yapacağım bunu; bir kadınsın sen; gerçekleri yığacağım önüne ta ki gözlerin mavileşene dek evet, kararıncaya dek değil, mavileşinceye, mavileşinceye dek, çünkü sadakatin rengi mavidir! Ama bırakalım bunu, beni ilk konuşmamızdan saptırdın. Sonunda cahillerin düzeyine geldik. Beni kavgacı bir cadı haline getiriyorsun, oysa ileri sürebileceğim bir sürü kanıt var!"

Peter soluk soluğa kalmıştı. Dudakları titriyordu. Dudaklarının arasında çaresizce çırpman, boğulmakla olan birini çağrıştıran bir dil görünüyordu. Alnındaki kırışıklar birbirine karışmışlardı. Konuşurken bunun farkına varan Peter, elini alnına götürdü. Üç parmağını kırışıklara koyup bastırarak birkaç kez sağdan sola doğru sürdü. Dördüncü kırışık sahipsiz kaldı, diye düşündü Georg. Çizginin ardında bir ağzın bulunması, mucize. Hepimiz gibi onun da dudakları ve bir dili var, kimse kestiremezdi bunun böyle olduğunu. Bana hiçbir şey anlatmak istemiyor. Neden güvenmiyor bana? Çok gururlu. Evlendiği için, arkasından onunla alay elliğimi düşünüyor. Çocukken bile hep sevgiye karşıydı, büyüdükten sonra aşk üzerine konuşmayı bile gereksiz buldu. "Aphrodite'ye rastlayabilseydim, onu öldürürdüm." Kinizm okulunun kurucusu Antisthenes'i bu sözü yüzünden severdi. Ama gel gör ki, çıkagelen yaşlı bir cadı, Aphrodite düşmanını yıkıma sürüklemişti. Büyük kişilik! Ne kadar da dirençli çıkmıştı! Georg, gizli bir sevinç duymaktaydı. Peter'den hakaret görmüştü. Gerçi alışkındı hakaretlere, ama Peter'in söyledikleri yerine oturmuştu. Söylenenlerin anlamı vardı. Georg, hastaları olmadan gerçekten yaşayamazdı. Onlara ekmeğinden ve ününden daha fazlasını borçluydu; hastaları, tinsel ve ruhsal varlığının özüydü. Peter'i konuşması için kışkırtmak amacıyla yaptığı hile, başarısız kalmıştı. Peter anlatacak yerde Georg'a sövüp saymış, kendini de suçlamıştı. Karısından kaçmıştı. Bu yüz kızartıcı gerçekten ötürü çok utanç duymamak için, kendini bir suçlu olarak damgalıyordu. Aslında suç olmayan bir suçun bilincine dayanılabiliyordu. Kişilikli insanlar da dürüstlüklerini kendilerine karşı kanıtlamak için dolambaçlı yollara başvururlar. Peter, kendini korkak diye nitelendirmekte haklıydı. Evden kadını atacak yerde, kendi çıkmıştı. Caddelerde gülünç bir insan kılığında çaresiz dolaştıktan sonra, kıpıcının bölmesine gelmişti, orada suçunun karşılığı olan hapis cezasını çekmişti. Hapisliği uzun sürmesin diye de, daha önce kardeşine telgraf çekmişti. Planın bütünü içerisinde kardeşinin özel bir

yeri vardı. Görevi kadını kovmak, kapıcıya haddini bildirmek. Peter'in kişiliğinden suç işlemiş olduğu fikrini silmek, sonra da onu zafer kazanmış bir insan gibi, kurtarılmış ve temizlenmiş kitaplığına geri götürmekti. Georg kendini, bir başkasının kendine olan güven ve saygısını korumak için harekete geçirdiği bir mekanizmanın en önemli parçası olarak görüyordu. Bütün komedi, sol elin serçe parmağının bir parçası değerindeydi. Peter'e hâlâ acıyordu. Ama bu ruhsal bunalım numarası, kendi onurunu onarmak için başkasının onurunu kötüye kullanmak, onun gibi başkalarıyla oynamaya alışkın biriyle oynanmış olması — bütün bunlar Georg'un hoşuna gitmemişti. Her şeyi anlamış olduğunu anlatabilmeyi çok isterdi. Uğraşının gerektirdiği özveri ve özenle, Peter'i bir bilim adamının dingin yaşamana geri götürmeye karar verdi. Daha sonraki yıllar için ise küçük bir öç alma hakkını saklı tutuyordu. Peter'i yine ziyaret ettiğinde —bu ziyarete şimdiden karar vermişti— burada, kapıcının bölmesinde aralarında *gerçekte* nelerin geçmiş olduğunu tatlılıkla, ama acımasız biçimde anlatacaktı.

"Kanıtların mı var? O halde anlat! Bence tümcelerin hep Çin'e ya da Hindistan'a geri dönecek."

Georg uzun yolu seçmişti; kısa yol kapalıydı. Peter olayları normal biçimde anlatmayı kabul etmediğinden, Georg kardeşinin karısına karşı neler duyduğunu sözde bilimsel nitelikteki tümcelerden çıkarmak zorundaydı. Görmediği dikenleri, nasıl ayıklayabilirdi. Tedirginliğin nerelere girmiş olduğunu, Peter'in bir tedirginliğin etkisiyle, kendi geçmişi yerine koyduğu insanlığın geçmişi hakkında ne düşündüğünü öğrenemeden, onu yatıştırabilir miydi?

"Avrupa'da kalacağım," diye söz verdi Peter, "burada kadınlar üzerine daha çok şey anlatabilme olanağı var. Gerek Almanların, gerekse Yunanlıların büyük halk destanlarının konusu, hep kadınların yol açtığı karışıklıklardır. Ama burada herhangi bir karşılıklı etkileşim söz konusu değil. Kriemhild'in korkakça aldığı öcün hayranısındır herhalde. Öyle değil mi? Peki Kriemhild savaşa kendi atılır mı? Kendini en ufak bir tehlikeye sokar mı? O yalnızca başkalarını kışkırtır, türlü dolanlar hazırlar, insanları kötüye kullanır ve ihanet eder. Ve sonunda, artık hiçbir tehlikeden korkusu kalmadığında, birbirine bağlı tutsakları olan Günther ile Hagen'in kafalarını kendi eliyle keser? Sadakatinden ötürü mü yapmıştır bunu? Ölümüne kendisinin yol

açtığı Siegfried'e olan aşkından mı yapmıştır? Alacağı öcün sonunda kendisinin de yıkılıp gideceğini mi bilir? Hayır! Hayır! Hayır! Kriemhild'in hiçbir soylu nedeni yoktur. Onun ilgilendiği, yalnızca Nibelungen hazinesidir! Takılarını gevezeliği yüzünden yitirmiştir, bu takıların öcünü alır. Takıların arasında bir de erkek vardır. Takılarla birlikte yitip gitmiştir, onun da öcü alınmış olur. Kriemhild, son ana değin hazinenin yerini Hagen'den öğrenebilmeyi umar. Sonunda Kriemhild'in öldürülmesini ozan ve bu ozana malzemeyi sağlamış olan halk açısından olumlu bir not sayıyorum!"

Demek karısı açgözlüydü ve sürekli para istiyordu, diye düşündü Georg.

"Yunanlılar ise bu denli adil davranmadılar. Güzel olduğu için, Helena'nın tüm yaptıklarını hoş gördüler. Ben kendi hesabıma Helena'yı ne zaman Isparta'da, Menelaos'un yanında köpek gibi yaltaklanarak ve neşeyle otururken anımsasam, öfkeden titrerim. Sanki hiçbir şey olmamış gibi —on yıllık bir savaş— en güçlü, en yakışıklı ve en iyi Yunanlıların ölümü; Troya'nın yakılıp yıkılışı, sevgilisi Paris'in ölümü — bari ağzım açmasa! Aradan yıllar geçmiştir — ama Helena, hiç çekinmeksizin söz eder o günlerden '...benim uğruma gitmişti Akhalar Troya'ya, ben köpek yüzlünün uğruna, hepsi o uğursuz savaşa atılmıştı.'{§§§§§§} Odysseus'un nasıl kuşatma altındaki Troya'ya gizlice, dilenci kılığında girdiğini ve burada çok sayıda insanı öldürdüğünü anlatır.

> '*Öbür Troyalı kadınlar ağlayıp sızlanıyordu,*
> *ama artık seviniyordu benim yüreğim,*
> *gönlüm şimdi dönmek istiyordu evime,*
> *ne diye bu çılgınlıkları yapmıştım sanki,*
> *ne diye Aphrodite çelmişti aklımı, oralara*
> *götürmüştü sevgili baba toprağından uzaklara,*
> *ayırmıştı çocuğumdan, yuvamdan, kocamdan,*
> *ne akıldan yoksundu kocam benim,*
> *ne de güzellikten yoksundu.*'

Helena bu öyküyü konuklarının önünde ve asıl önemlisi, Menelaos'un önünde anlatır. Onun adına öyküden bir ahlak dersi çıkarır. Böylece de kocasına yaltaklanarak, kendini yine ona sevdirmiş olur. Eski ihanetini böylece unutturur. O zamanlar Paris'i daha akıllı ve güzel bulmuştum,

bugün ise senin de onun kadar güzel olduğunu biliyorum — Helena'nın sözlerinin ardında gizli olan anlam, budur. Ama Paris'in artık yaşamadığını kim düşünür? Bir kadın için güzel erkek, canlı olan erkektir. Ancak o anda sahip olduğundan hoşlanır. Helena, bu kişilik zayıflığından yararlanarak kocasının yüzüne güler."

Karısı çirkinliğini yüzüne vurmuş herhalde, diye düşündü Georg ve daha az çirkin olan biriyle kardeşimi aldatmış. Öteki erkek ölünce de, yaltaklanarak kardeşime geri dönmüş.

"Homeros, kadınlar hakkında bizden çok şey biliyordu! Biz görenlerin, o kör ozandan ders almamız gerek! Aphrodite'nin ihanetini anımsa. Topalladığı için, Hephaistos'u beğenmez. Kiminle aldatır Hephaistos'u? Demirci Hephaistos'la bulamadığı tüm güzellikleri taşıyan, ozan ve Hephaistos gibi, bir sanatçı olan Apollon'la mı? Tüm yeraltının sahibi olan karanlık Hades'le mi? Denizlere fırtınaları yollayan, güçlü ve öfkeli Poseidon'la mı? Onun denizlerinden doğma olduğu için, Poseidon'la aldatması uygun düşerdi. Peki kiminle? Yoksa kadınlarınki de dahil olmak üzere, tüm hilelerden anlayan, kurnazlığı ve becerikliliği karşısında kendisinin, yani bir aşk tanrıçasının bile geri çekilmek zorunda kaldığı Hermes'le mi? Hayır Aphrodite, kafasının boşluğunu bir sürü adaleyle dolduran, kızıl saçlı bir budalayı, Yunanistan'daki paralı askerlerin tanrısı olan Ares'i yeğler, akıl diye bir şey yoktur Ares'te, yalnız yumruklarına güvenir, kabalığı sınırsızda, ama sınırlı bir kafanın somut örneğidir!"

Böylece kapıcı da ortaya çıktı, diye düşündü Georg, demek kardeşimin kafasına ikinci boynuzu da o takmış.

"Ares, budalalığından ötürü ağa takılır. Hephaistos'un ikisini nasıl ağa düşürdüğünü ne zaman okusam, sevinçten kitabı kapatırım ve Homeros adını on kez, yirmi kez içtenlikle öperim. Ama sonra sonunu da okumadan edemem. Ares, acınası bir halde çekilip gider, eşektir ama, yine de erkektir ne de olsa; biraz olsun utanması vardır. Aphrodite, kendisini tapınakların ve mihrapların beklediği Paphos'a gider ve ayıbını —ağın içindeyken, tüm Tanrılar gülmüşlerdir haline— iyice süslenip püslenerek gidermeye çalışır!"

Kardeşim ikisini suçüstü yakalayınca, diye düşündü Georg, o sıralarda henüz haddini bilen bir adam olan kapıcı, halinden utanarak çekilip gitmiş

ve zengin bilginin karşısında yumruklarını kullanmayı da unutmuş. Kadın ise suçüstü yakalananların tek savunma aracını kullanarak işi edepsizliğe vurmuş, giysilerini alıp yan odaya geçerek orada giyinmiş. Jean, neredesin?

“Ne düşündüğünü anlıyorum. Odysseia’nın söylediklerimi yalanladığı görüşündesin. Gözlerinde Kalypso, Nausikaa ve Penelope adlarını okuyorum. Ama bu kadınların, eleştirmenlerin birbirlerine bakarak ve denetlemeye gerek görmeksizin yazdıkları güzelliklerinin iç yüzünü şimdi anlatacağım sana; başka deyişle dilimin altından üç baklayı birden çıkaracağım. Önce şunu söyleyeyim ki, Kirke, yani bir kadın, bütün erkekleri domuza dönüştürür. Kalypso, tüm bedeniyle sevdiği Odysseus’u yedi yıl süreyle tutsak olarak tutar. Gündüzleri Odysseus, acı gözyaşları dökerek, yurt özleminin ve utancın acılarıyla kıvranarak kıyıda oturur; geceleri ise Kalypso ile yatmak zorundadır; istesin istemesin, her gece böyle yapmak zorundadır. Aslında istemez, istediği, evine dönmektir. Güçlü, yürekli, akıllı, çalışkan bir insandır, olağanüstü bir kafası vardır, tüm zamanların en iyi oyuncusudur, ama buna karşın bir kahramandır. Kalypso, onu ağlarken görür; Odysseus’un neden acı çektiğini çok iyi bilir. Odysseus hiçbir iş yapmaksızın, insanların ciğerlerine çektiği hava kadar gereksindiği konuşmalarından ve eylemlerinden uzakta, en güçlü olduğu yılları Kalypso’nun yanında harcar. Kadın bir türlü bırakmaz onu. Kendisine kalsa, sonsuzluğa dek bırakmayacaktır. Ama sonunda Hermes, Kalypso’ya tanrıların buyruğunu getirir: Odysseus’a özgürlüğü geri verilecektir. Kalypso, bu buyruğa boyun eğmek zorunda kalır. Ama kendisine kalan son saatleri, kendini Odysseus’a olumlu gösterme çabasıyla kötüye kullanır. Seni kendi gönül rızamla bırakıyorum, der, seni sevdiğim, sana acıdığım için bırakıyorum. Odysseus, kadının içini okursa da, bir şey demez. İşte, ölümsüz bir tanrıçanın davranışı budur: Erkeklerin ve aşkın tadına daha nice sonrasızlıklar boyunca varabilecektir, hiçbir zaman yaşlanmayacaktır. Bundan ötürü, ölümlü Odysseus’un zaman tarafından zaten yarı yarıya kemirilmiş kısa ömrünü nasıl geçirdiğiyle hiç ilgilenmez.”

Karısı hiç rahat vermemiş, diye düşündü Georg, ne geceleri, ne de çalışırken.

“Nausikaa üzerine bildiklerimiz ise, az. Çok gençtir. Ama eğilimleri yine de anlaşılır. Kendine Odysseus gibi bir koca istediğini söyler. Odysseus’u

kıyıda çıplak görmüştür. Bu da yeterlidir kız için, çünkü gördüğü erkek güzeldir. Ama gördüğünün kim olduğunu bilmez. Seçimini yalnızca bedene göre yapar. Penelope'nin ise yirmi yıl Odysseus'u beklemiş olduğu anlatılır. Doğrudur yılların sayısı, ama neden beklemiştir? Kendisine talip olanlar arasında hiçbiri üzerinde karar kılamamıştır da, ondan. Odysseus'un gücü, onu bir tür yozlaşmanın içine itmiştir. Artık hiçbir erkeği beğenmez olmuştur. Karşısına çıkan bu erkek döküntülerinin kendisine yeterince zevk verebileceğinden emin değildir. Penelope, Odysseus'a âşıkmış ha! Ne masal, ne masal! Odysseus'un yaşlı, zayıf ve ölesiye bitkin düşmüş köpeği, efendisi dilenci kılığında dönünce onu tanır ve sevincinden ölür. Penelope ise kocasını tanımaz ve neşeli yaşamını sürdürür. Yalnız her gece, yatmazdan önce ağlar. Başlangıçta kocasının özlemini çekmiştir; Odysseus ateşli ve güçlü bir erkektir. Ama sonra gözyaşları, Penelope için artık onsuz edemediği bir alışkanlığa, bir uyku ilacına dönmüştür. Ağlamak için soğan yerine, sevgili Odysseus'unun anısına sarılır ve bu anının etkisiyle ağlaya ağlaya uykuya dalar. İyi yürekli, yaşlı sütnine Eurykieia'ya gelince, bu çalışkan ve yüreğinde her zaman ana şefkati taşıyan kadın, kılıçtan geçirilen talipleri ve asılan hizmetçileri görünce sevinçten coşar. Bunun üzerine öç alan ve asıl hakaret gören kişi olan Odysseus, onu paylamak zorunda kalır!"

Penelope ve Eurykleia'dan, bunları ev işleri gören kadınların simgesi saydığı için nefret ediyor kardeşim, diye düşündü Georg, çünkü karısı, önce ev işlerine bakmak üzere girmişti yanına,

"Karısı tarafından öldürülen, yeraltı dünyasında artık salt donuk mavi bir gölge gibi var olan Agamemnon'un Odysseus'a söyledikleri, bence Homeros'un bize bırakmış olduğu en değerli ve en özgün mirastır.

> '*— Sen de ders al bundan, yumuşak olma karına,*
> *güvenip ona açma tekmil düşüncelerini,*
> *ara sıra açıl ona, ara sıra fikrini sakla...*
> *çok gizli yanaştır gemini sevgili baba toprağına,*
> *görünme kimseye sakın, güven olmaz kadın milletine.*'

"Acımasızlık, Yunan Tanrıçalarının başlıca özelliklerinden biridir. Tanrılar ise daha bir insana yakındır. Hera'nın korkunç öfkesinin kurbanı olan Herakles kadar acımasızca işkence görmüş ve amansızca izlenmiş bir başka yaratık daha var mıdır şu yeryüzünde? O Herakles ki, doğmaktan başkaca

bir suç işlememiştir Hera'ya karşı! Hera, sonunda ölüp, ölümünü bile cehennem ateşine çeviren kadınların elinden yakasını kurtaran Herakles'e kurduğu alçakça bir tuzakla, ona ölümsüzlüğü de zehir eder. Tanrılar, çektiği acılar için Herakles'i ödüllendirmek isterler, çünkü taş yürekli Hera'nın nefretinden ötürü utanç duymaktadırlar; çektiği acılara karşılık Herakles'e ölümsüzlüğü armağan ederler. Ama Hera, bu armağanın içine gizlice bir kadını da sokuşturur. Kızı Hebe ile Herakles'in pezevenkliklerini yapar. Tanrıların burunları büyüktür; birinin kendi aralarından bir kadını eş seçmesini onur sayarlar. Herakles savunmasızdır. Hebe bir aslan olsa, gürzüyle onu öldürebilecektir. Gelgelelim bir Tanrıçadır Hebe. Bu yüzden Herakles gülümser ve teşekkür eder. Tehlikelerle dolu bir yaşamdan sonra, nereye götürülmüştür? Ölümsüz bir evlenmeye! Olympos'ta, mavi bir gökyüzünün altında, mavi denizin karşısında ölümsüz evlilik..."

Peter'in en korktuğu şey, evliliğinin bozulamaması olasılığıydı. Georg, kardeşine bir boşanma armağan edebileceği için sevinçliydi. Peter susmuştu; sürekli olarak önüne bakıyordu.

— Bir şey soracağım, dedi sonra; duraklayarak konuşuyordu. Görsel yanılsamalardan yakınıyorum. Şimdi Ege Denizi'ni canlandırmaya çalıştım gözümde. Bana maviden çok yeşilmiş gibi göründü. Bu önemli bir belirti mi, ne dersin?

— Ne belirtisi! Hastalık hastası olmuşsun sen. Deniz, en değişik renklere bürünür. Yeşil renge ilişkin tatlı bir anın olmalı. Benim için de aynı durum söz konusu. Ben de fırtınalardan önce, karanlık günlerde görünen o kötücül yeşil rengi severim.

— Bence mavi, yeşilden çok daha kötücül.

— Deneyimlerime göre, renklerle olan bağıntı kişiden kişiye değişiyor. Ama mavi, genellikle hoş bir renk sayılır. Fra Angelico'nun resimlerindeki yalın, çocuksu maviyi anımsa bir kez!

Peter yine susmuştu. Ansızın Georg'un kolunu yakaladı:

— Resimlerden söz ederken aklıma geldi, Mikelanj hakkında ne düşünüyorsun?

— Mikelanj da nereden çıktı şimdi?

— Şistine Capellası’nın tavanının tam ortasında, Havva, Âdem’in kaburga kemiğinden yaratılır. Yeni başlayan ve en iyi diyebileceğimiz bir dünyayı, dünyaların en kötüsüne dönüştüren bu olaya ilişkin betimleme, iki yanında bulunan Âdem’in yaradılışı ve ilk günah resimlerine göre daha küçük boyutlarda tutulmuştur. Çok dar boyutlu ve acınası bir süreçtir burada canlandırılan: erkeğin kaburga kemiklerinden en kötüsünün çalınışı, iki ayrı cinsiyetin ortaya çıkması, bunlardan birinin, ötekinin yalnızca küçük bir yüzdesi oranında önem taşıması — ama bu küçük olay, Yaradılış’ın odak noktasında yer alır. Âdem uyumaktadır. Uyanık olsaydı, kaburga kemiğini esirgerdi. Âdem’in, yanında bir eşe ilişkin geçici isteğinin bir yazgıya dönüşmüş olması ne kadar yazık! Tanrı’nın iyi niyeti, Âdem’in yaratılışıyla birlikte son bulmuştu. O andan başlayarak Âdem’e kendi yapıtı gibi değil, bir yabancı gibi davrandı. Onu bulutlardan daha çabuk geçip giden sözlere ve ruhsal durumlara itti; saçma isteklerini sonsuzluğa dek taşımaya zorladı. Âdem’in bu istekleri, daha sonra insanoğlunun içgüdülerine dönüştü. Âdem uyumaktadır. Tanrı, iyi yürekli baba, Havva’yı ondan yaratır; bu işi yaparken, yukardan-bakıcı yumuşak bir tutum içerisindedir. Havva, yalnızca bir ayağını yeryüzüne basmıştır, öteki ayağı henüz Âdem’in içindedir. Daha diz çökebilecek konuma gelmeden, ellerini önünde kavuşturur. Dudaklarından bir yaltaklanma dökülür. Tanrı’nın adresine gönderilen yaltaklanmalara dua diyorlar. Havva’ya dua etmeyi öğreten, herhangi bir güç duruma düşmesi olmamıştır. Havva dikkatlidir. Âdem uyurken, hemen bir sürü iyi iş yapar. Sezgisi olduğundan, Tanrı’nın, en az Tanrı’nın kendisi denli büyük olan kendini beğenmişliğini algılamıştır. Tanrı, çeşitli yaratma eylemlerinde değişik tutumlar içinde görünür. Bir yapıttan ötekine geçerken, giysilerini değiştirir. Havva’ya bakarken, üzerinde bol ve güzel bir biçimde aşağı dökülen bir pelerin vardır. Her yerde yalnız kendini gördüğü için, Havva’nın güzelliğini görmez; ama onun övgülerini kabul eder. Havva’nın davranışı, aşağılık ve günah dolu bir davranıştır. Daha ilk andan başlayarak hesaplıdır. Çıplaktır, ama bol pelerinine bürünmüş Tanrı’nın önünde kendinden utanmaz. Ancak bir günah işlemekte başarısız kaldığı zaman utanacaktır. Âdem, tıpkı bir sevişmeden sonra olduğu gibi, yorgun yatmaktadır. Uykusu hafiftir. Tanrı’nın ona armağan ettiği hüznün düşünü görür. Bir insanoğlunun gördüğü ilk düş, kadın karşısında duyulan korkudan doğmuştur. Âdem uyandığında, Tanrı acımasızca ikisini yalnız bırakır. Havva, Âdem’in

önünde diz çökecek, Tanrı'nın önünde yaptığı gibi, ellerini kavuşturacaktır; dudaklarında aynı yüze-gülücü sözler, gözlerinde sadık bakışlar, yüreğinde iktidar tutkusuyla ve artık hiç elinden kaçmasın diye, Âdem'i ahlâksızlığa sürükleyecektir. Âdem, Tanrı'dan daha yüce yüreklidir. Tanrı, yaratısı içerisinde yalnız kendini sever. Âdem ise Havva'yı, ikinci kişiyi, ötekini, kötüyü, felaketi sever. Havva'yı, kendi kaburgası oluşundan ötürü bağışlar. Unutur yapılanı ve böylece de Bir'den İki olur. Tüm gelecek için ne büyük bir felaket!"

Peter, gelişigüzel bir istek, bir heves sonucu evlenmişti. İradesine karşı gelerek yapmıştı bu evliliği, işte bundan ötürü de kendini affedemiyordu. Tanrı'ya değil, yalnızca *koşulsuz buyruk*'a inandığı için öfkeleniyordu. Çünkü Tanrı'ya inansaydı, suçu onun üzerine atardı. Şistine Capellası'nın tavanına bakmasının nedeni, Tanrı'yı biraz olsun gözünde canlandırabilmekti. Güzel sanatlar alanında inandırıcı diye nitelendirilebilecek başka İncil Tanrı'sı yoktu. Tanrı'yı gereksinmesinin nedeni, ona öfkelenmek içindi. Georg, düşüncelerinin olabildiğince uzağında bulunan bir tümce söyledi:

— Neden tüm gelecek için olsun? Biraz önce cinselliği aşmış olan termitlerden söz etmiştik. Demek ki ortada yenilmesi, ortadan kaldırılması olanaksız bir kötülük yok.

— Evet, tıpkı termitler kolonisindeki gibi, aşk kargaşası mucizesi ya da kitaplığımın yanması gibi. Olanaksız, düşünülemeyecek bir şey kitaplığımın yanması, dünyanın hiçbir yerinde eşine rastlanamayacak hazinelere karşı bir ihanet, alçaklık ve kara çalma. Bırak olasılık diye sözünü etmeyi, önümde şakasını bile yapmaman gereken bir şey; görüyorsun deli olmadığımı, dengesiz bile değilim, çok şey geldi başıma, heyecanlanmak ayıp değil, neden alay ediyorsun benimle? Belleğim yerinde, istediğim her şeyi biliyorum, kendime egemen olabiliyorum, neden, bir kez evlendim diye mi, tek bir aşk serüveni bile yok geçmişimde, sen neler yapmadın aşk uğruna, aşk bir cüzamdır, tek hücrelilerden başlayarak, kalıtım yoluyla geçen bir hastalıktır. Başkaları iki kez, üç kez evleniyor, onunla aramda hiçbir şey geçmedi, bana hakaret ediyorsun, bunu söylememeliydin, belki deliler yapar, ama ben yakmam kitaplığımı. Söylediklerinde direniyorsan defol git buradan, o budalalar kliniğine geri dön, kafan nerede, ne söylersem evet

diye karşılık veriyorsun! Daha ağzından bir düşünce bile duymadım, gevezenin birisin ve her şeyi bildiğini sanıyorsun! Alayla karışık düşüncelerinin kokusunu alıyorum. Leş gibi kokuyor kafanın içindekiler. Kadınlara sövüp saydığım için deli olduğumu düşünüyorsun. Ama ben, böyle yapan tek insan değilim! Kanıtlayacağım bunu sana! Geri al o pis düşüncelerini! Okumayı sana ben öğretmiştim. Ama Çince bile bilmiyorsun. Ortada ölüm olmasına karşın, boşanacağım. Onuruma kavuşmak zorundayım. Boşanmak için kadının varlığı şart değil. Mezarında rahat olmasın. Ama mezarlıkla bile değil zaten. Mezar bile çoktur ona. Onun yeri cehennemdir! Neden yok cehennem diye bir yer? Bir cehennem kurmak gerek. Kadınlar ve senin gibi etek peşinde koşanlar için. Ben gerçeği söylüyorum! Ciddi bir insanım ben. Şimdi geldiğin yere döneceksin ve bir daha benimle ilgilenmeyeceksin. Ben yapayalnızım. Kafam var. Kendi işimi kendim görebilirim. Kitaplarımı da sana vasiyet edecek değilim. Böyle yapacağıma, yakmayı yeğlerim. Ama nasılsa benden önce öleceksin, sürdürdüğün o pis yaşam yüzünden daha şimdiden eskimişsin, şu konuşmana kulak ver bir kez, sesin güçsüz, hep uzun, dolambaçlı tümceler çıkıyor ağzından, hep naziksin, kadından farksızsın, tıpkı Havva'ya benziyorsun, ama ben Tanrı değilim, bu numaralarla benden bir şey elde edemezsin! Şu kadınlığını üstünden atmana bak! Belki o zaman yine bir insan olursun. Zavallı, pis varlık! Acıyorum sana. Yerimi seninle değişmek zorunda olsaydım, ne yapardım o zaman, biliyor musun? Böyle bir şey yapmak zorunda *değilim*, ama olsaydım, başka çare kalmasaydı, hiçbir doğa yasası bana acımasaydı — o zaman yine de bir kurtuluş yolu bulurdum. Akıl hastaneni ateşe verir, bütün içindekilerle ve kendimle birlikte cayır cayır yakardım, ama kitaplığımı yakmazdım! Kitaplar delilerden daha değerlidir, kitaplar insanlardan daha değerlidir, sen bir komedyen olduğun için, alkış gereksindiğin için anlayamazsın bunu, kitaplar dilsizdir, konuşurlar ama gene de dilsizdirler, görkemli olan yanları da budur, onlar konuşurlar ve sen de onları kulak vererek duyabileceğinden çok daha kısa bir sürede duyabilirsin. Sana kitaplarımı göstereceğim, şimdi değil, daha sonra. Şimdi gözümün önünde çizdiğin o iğrenç görüntü için özür dileyeceksin benden, yoksa seni kovarım!

Georg, kardeşinin sözünü kesmedi; her şeyi duymak istiyordu. Peter o denli acele ve heyecanlı konuşuyordu ki, konuşmasına hiçbir tatlı söz yüzünden

ara vermezdi. Ayağa kalkmıştı; kitapların sözünü etmeye başladığı anda yaptığı küçük jestler daha geniş kapsamlı ve kararlı bir görünüm alıyordu. Georg, termitleri ve termitlerin mutluluğunu, yani cinsellikten yoksun oluşlarını sergilemek için, kardeşinin imgelemini bu yöne çekebilmek için seçmiş olduğu —ne yazık ki kötü seçmiş olduğu— görüntüden ötürü pişmanlık duyuyordu. Salt kitaplarını yakabileceği düşüncesi, Peter için ateşten daha yakıcıydı. Kitaplığını bu denli seviyordu; kitaplığı onun için insanların yerini tutuyordu. Bu acıyı ona çektirmemek gerekirdi; ama çektiği acının boşa gittiği de söylenemezdi. Kardeşine çektirdiği acı sayesinde Georg, onu karısından kurtarmaya yarayacak ve zehirden daha emin bir ilacın bulunduğunu anlamıştı; yapılacak iş, kardeşinin duyduğu nefreti silip ortadan kaldırmak için, olağanüstü bir sevgiyi ileri sürmekti. Salt düşünce düzeyinde var olan bir tehlike karşısında bile bu denli korunan kitaplar, bir yaşama nedeni olabilirdi. Kadını hemen ve gürültü çıkarmaksızın buradan uzaklaştıracağım, diye karar verdi Georg, kapıcıyı ve kapıcıyla birlikle kadını çağrıştırabilecek her şeyi evden uzaklaştıracağım, kitaplığın zarar görüp görmediğine bakacağım, Peter’in para işlerini düzene koyacağım, parası ya çok azalmıştır, ya da hiç yoktur. Sonra onu kitaplarına götüreceğim, bir gün boyunca eski aşkını alevlendireceğim, daha önce tasarlamış olduğu işinin başına oturtacağım, sonra bu kuru balığı, kendisinin iç açıcı bulduğu kupkuru dünyasında bırakacağım. Altı ay sonra yine ziyaretine geleceğim; kardeşim olmasına ve gülünç uğraşından nefret etmeme karşın, ona bu kadarcık bir ilgi göstermek borcumdur. Evliliği konusunda istediğim her şeyi öğrendim. Nesnel gözüyle baktığı yargıları, sudan bile daha saydam, önce onu yatıştırmalıyım. Yatışması için en iyi yol, nefretini salt söylence ürünü ya da geçmişte yaşamış kadınların arkasında saklayabilmesidir. Belleğinin bu siperleri ardında, kendini yukardaki kadına karşı da güvenlik altında hisseder. Böyle bir durum karşısında, kadın ona verecek bir yanıt bile bulamaz. Kardeşim aslında kısıtlı ve kişiliği çok güçlü olmayan bir insan. Nefretinden biraz güç buluyor. Belki bu gücün bir bölümünü daha sonraki çalışmaları için koruyabilir.

“Sözüne ara verdin. Ciddi bir şey söylemek istiyordun.” Georg çok sakin, yumuşak ve beklentiyle dolu olduğunu algılatan bir sesle Peter’in heyecanlı, tutarsız çıkışlarını kesti. Bu denli ciddiyet ve karşısındakini

dinlemeye hazır oluş karşısında, Peter'in öfkesi söndü. Yine oturdu, biraz kafasının içini araştırdı ve istenen ipin ucunu en kısa zamanda buldu.

— Termitler kolonisindeki aşk kargaşaları ve kitaplığımın düşünülmesi olanaksız yanışı gibi. Şistine Capellası'nın tavanının Mikelanj'ın kendisi tarafından yıkılması da ancak bir mucize olarak nitelendirilebilirdi. Dört yıl boyunca çalışmış olmasına karşın, belki de herhangi bir deli papanın buyruğu üzerine bazı figürleri sıvayla örter ya da silerdi. Ama Havva'yı, bu Havva'yı papanın yüz İsviçreli askerine karşı bile savunurdu. O Havva, Mikelanj'ın mirasıdır.

— Büyük sanatçıların miraslarına ilişkin sezgin, çok güçlü. Ayrıca yalnızca Homeros ve İncil değil, ama tarih de seni haklı gösteriyor. Havva'yı, Dalila'yı, Klytaimestra'yı, hatta Penelope'yi bile bir yana bırakalım — bunların ne kötü yaratıklar olduklarını kanıtladın. Bunların hepsi güçlü örnekler, sorunu sergileme açısından çok iyi figürler, ama gerçekten yaşamış olduklarını kim söyleyebilir? Oysa bir Kleopatra, bizim gibi tarih seven kişilere ötekilerin söylediklerinin bin katını söylüyor.

— Evet, unutmadım Kleopatra'yı. Yalnızca daha oraya gelmemiştim. Peki, şimdilik ötekileri bir yana bırakalım! Sen benim kadar dikkatli ve titiz değilsin. Kleopatra kız kardeşini öldürtür — her kadın, her kadınla savaşır zaten. Sonra Anlonius'u ve Roma'nın Asya'daki eyaletlerini kendi lüksü uğruna kullanır — her kadın, lükse duyduğu aşk uğruna yaşar ve ölür. Kleopatra, Antonius'a daha ilk tehlike anında ihanet eder. Onu, kendini yakacağına inandırır. Bu arada Antonius kendini öldürür. Kleopatra kendini yakmaz. Ama kendisine yakışan bir matem giysisini hemencecik buluvermiştir, bu giysiyi Oktavianus'u yakalamak için yem olarak kullanacaktır. Gelgelelim Oklavianus, ona bakmayıp gözlerini yere dikecek denli akıllıdır. Kleopatra'yı hiç görmemiş olduğuna bahse girerim. Genç ve kurnaz Oktavianus'un üzerinde zırhı vardı. Yoksa Kleopatra teniyle sonuç almayı dener ve öte yandan Antonius son nefesini verirken, bedenini Oktavianus'un bedenine yapıştırırdı. Ama Oklavianus denen o muhteşem insan, tenini zırhıyla, gözlerini de bakışlarını yere dikerek korur! Kleopatra'nın Siren şarkılarına yanıt vermediği söylenir. Bence vaktiyle Odysseus'un yaptığı gibi, Oklavianus da kulaklarını tıkamıştı. Kleopatra'nın onu yalnızca burnundan yararlanarak ele geçirmesi ise

olanaksızdı. Oklavianus, burnuna güveniyordu. Büyük bir olasılıkla koku alma duyusu iyi gelişmemişti. Erkek, evet, erkek diye ona derler, ona nasıl hayranım, bir bilsen! Kleopatra'ya Sezar bile yenildi de, o yenilmedi. Oysa Kleopatra, aradan geçen zaman içerisinde yaşından ötürü çok daha tehlikeli, yani çok daha yılışık olmuştu.

Karısını yaşından ötürü bile suçluyor, diye düşündü Georg ama anlaşılır bir durum. Kardeşine daha epey uzun bir zaman kulak verdi. İster tarihte yaşadığı kanıtlanmış, ister salt söylence ürünü olsun, kötülüğünü dinlemediği kadın kalmadı. Filozofların gerekçeli görüşlerini öğrendi. Peter'in yaptığı alıntılar sağlamdı ve Peter bir öğretmen gibi konuştuğu için, insanın kafasına en etkili biçimde yerleşiyordu. Georg'un eskiden bu yana bildiği ama yanlış anımsadığı tümceler yeniden düzeltildi. İnsan her zaman öğrenebilirdi; bilgiçlik taslayan birinden bile bir şeyler öğrenilebilirdi. Duyduğu pek çok şey, Georg için yeniydi, örneğin Aquino'lu Aziz Thomas: "kadın, hızla büyüyüp yayılan yabani otlar gibidir, eksik gelişmiş bir insandır," demişti, "bedeni ise değersiz olduğu ve doğa bu bedenle fazla ilgilenmediği için erken gelişir." Ya ilk modern komünist olarak nitelendirilebilecek Thomas Morus, *Ütopya*'da yaşayanlara ilişkin evlilik yasalarına nerede yer vermişti? Köleliğe ve suçlara ayırdığı bölümde! Hun İmparatoru Attila ise bir kadın tarafından, Roma İmparatorunun kız kardeşi Honoria tarafından İtalya'ya, yani Honoria'nın vatanına çağrılmış ve bu ülkenin en güzel yerlerini yağmalamış, yakıp yıkmıştı. Bu olaydan birkaç yıl sonra aynı imparatorun dul karısı Eudoxia, kocasının katili ve halefiyle evlenmiş, böylece de Vandalların Roma'ya saldırmalarına yol açmıştı. Roma, Vandalların ünlü yağmasını bu kadına, Hun saldırısını da Eudoxia'nın görümcesine borçluydu.

Peter'in heyecanı giderek yatışıyordu. Gittikçe daha sakin konuşuyor, korkunç suçlara şöyle bir değinip geçiyordu. Eldeki malzeme, Peter'in nefretinden daha çoktu. Kesinlik ve titizlik, eskiden olduğu gibi şimdi de Peter'in baş özelliğiydi; hiçbir şeyi atlamamak için bu özelliğini zamanlar, halklar ve düşünürler arasında hakçasına dağıtıyordu. Bu dağılım yönteminde tek tek kişilere düşen pay, az oluyordu. Daha bir saat öncesine dek Messalina, hakkında çok başka şeylerin söylendiğini duyabilirdi. Şimdi ise Juvenalis'ten birkaç dizeyle, paçayı ucuz kurlarmış oluyordu. Çoğu Zenci kabilelerinin mitolojileri de kadınlara duyulan nefretle yoğrulmuş

gibiydi. Peter, bulabildiği her yerden kendisine yandaş sağlıyordu. Okuma ve yazma bilmeyenleri de, eğer kadınlardan anlıyorlarsa, bu yoksulluklarından ötürü hoş görüyordu.

Georg, Peter'in belleğinin verdiği küçük bir aradan yararlanarak, saygılı ve beklentilerle dolu tutumunu da hiç bozmaksızın, salt yemeğe ilişkin bir öneride bulundu. Peter öneriyi benimsedi; dışarda yemeyi yeğliyordu. Bu küçük bölmeden bıkmıştı. En yakın lokantaya gittiler. Georg, kardeşinin bakışlarının üzerinde olduğunu algılıyordu. Ağzını açmaya doğru dürüst fırsat bile bulamadan, Peter yine birer sırtlandan farksız saydığı kadınlardan söz etmeye koyuldu. Ama bu kez tümceleri kısa sürede suskunluğa dönüştü. Georg da sustu. Birkaç dakika süreyle, o ana değin harcamış oldukları dikkatten ötürü dinlendiler. Lokantaya girdiklerinde, Peter oturacağı yeri titizlikle seçti. Sandalyesini, lokantada bulunan hanımlardan birine tamamen sırtını donene dek yerinden oynattı. Aradan birkaç dakika geçmemişti ki, içeri bir hanım daha girdi; bu, daha yaşlıydı ve çevresine daha çok bakınıyordu; bakışlarını, Peter gibi birinden bile esirgemedi ve biraz sonra göreceğinden emin bulunduğu ilgiye bir karşılık olmak üzere, Peter'in bir iskelet gibi zayıf olmasına aldırmadı. Çok kibar görünüşlü bir adam olan başgarson, Peter'in karnını doyuran iyi yürekli beyefendi gözüyle baktığı Georg'un önünde durmuş, yemek siparişlerini almaktaydı. Georg'un karşısında oturan dilenciden yana başını hafifçe sallayarak, iki türlü yemek önerdi; besin gücü yüksek olanlar Peter, tadı güzel olanlar ise Georg içindi. O sırada ansızın uyağa kalkan Peter, sert bir sesle: "Çıkalım bu lokantadan!" dedi. Garson çok üzülmüştü. Suçu kendinde bularak, bir sürü nazik sözü peş peşe sıraladı. Georg tedirgin olmuş, kendini güç dununda hissetmişti. Bir açıklama yapmaksızın lokantadan çıktılar. "O yaşlı cadalozu gördün mü?" diye sordu Peter dışarı çıktıklarında. "Evet." "Bana baktı. Bana! Ben katil değilim. Beni süzmeye nasıl cüret edebilir? Ben yaptığımın sorumluluğunu taşıyabilen bir insanım!"

Girdikleri ikinci lokantada Georg, bir locada oturmayı yeğledi. Yemek sırasında Peter, bitmek bilmeyen konuşmasını sürdürdü; ağır ağır ve sıkıcı bir tonda konuşuyor, kardeşinin dinleyip dinlemediğini anlamak için de gözlerini ondan ayırmıyordu. Giderek alışılagelmiş olayları ve eskiden beri bilinen öyküleri anlatmaya başladı. Konuşması ağırlaştı. Tümceler arasında sanki uyur gibiydi. Neredeyse sözcüklerin arasına da dakikalar koyacaktı.

Georg, şampanya ısmarladı. Peter'in konuşma temposu hızlandığı takdirde, konuşmanın kendisi de daha çabuk biterdi. Ayrıca —eğer varsa— kardeşinin son gizlerini de ağzından alabilmeyi umuyordu. Peter önce içmedi. Alkolden nefret ettiğini söyledi. Ama sonra yine de içti, içmediği takdirde Georg, onun kendisinden bir şey saklamak istediğini sanabilirdi. Oysa saklayacak hiçbir şeyi yoktu. O hakikatin ve doğruluğun ta kendisiydi. Tüm mutsuzluğu da hakikate olan tutkusundan kaynaklanıyordu. Çok içti. İçtikçe bilgin yanı, bir başka alana kaydı. Tarihe geçmiş cinayet davaları konusundaki bilgileri şaşılacak denli zengindi. Coşkuyla kocanın karısını ortadan kaldırma hakkını savundu. Konuşması, savunduğu kişinin şeytan ruhlu karısını neden öldürmek zorunda kaldığım mahkeme önünde anlatan bir avukatın konuşmasına dönüştü, ölen kadına ne denli şeytan ruhlu olduğu, hayatta kalsaydı yapacağı ahlaksızlıklardan, baştan çıkarma ereğine yönelik giyiminden, sözcük dağarcığını oluşturan adi sözcüklerden ve özellikle korkunç dayaklara değin varan, sadist kaba güç uygulamalarından görülebilirdi. Böyle bir kadını öldürmeyecek koca var mıydı? Peter, bu kanıtları uzun uzadıya ve üzerine basa basa ileri sürdü. Bu konudaki sözlerini tamamlayınca, gerçek bir savunma avukatı gibi elini memnun memnun çenesine götürdü. Daha sonra yetenekleri kısıtlı kadınların katillerini savunmaya koyuldu.

Georg, kardeşinin olayı üzerine yeni bir şeyler öğrenmiş olmadı. Edinmiş olduğu izlenim, alkole karşın varlığını korudu. Bilgiçlik taslayanların beyinlerindeki hastalıkları iyileştirmek kolaydı. Mantığın aşırı zorlanması sonucu ortaya çıkan bu hastalıklar, yine mantık yoluyla iyileştirilebilirdi. Bunlar, Georg'un sevmediği tek hastalık olaylarıydı, çünkü böylelerini olay diye nitelendirebilmek olanaksızdı. Kupkuru kişiliğinden biraz içirildikten sonra da kurtulmayan, en olumsuz yargıyı hak etmiş sayılırdı. Ne denli bitip tükenmez bir düş gücü yoksunluğu vardı Peter'de! Dökme harflerden oluşma, buz gibi, kaskatı, ağır, kurşundan yapılma bir beyin. Teknik açıdan bir mucize sayılabilirdi belki; ama içinde yaşadığımız, tekniğin egemenliğindeki yüzyılda mucizelerden söz edebilme olanağı var mıydı? Bir filoloğun varabildiği en çılgın düşünce, karısını öldürmek olabiliyordu. Ama bunun için de kadının neredeyse bir ejderhaya benzemesi, ilgili filologdan yaklaşık yirmi yaş büyük olması, filolog büyük yazarların metinlerine karşı nasıl davranıyorsa, kadının da insanlara öyle davranması,

başka deyişle filoloğun kötücül bir yansısı niteliğini taşıması gerekiyordu. Tasarladığı cinayeti gerçekleştirse, kadına gerçekten el kaldırsa ve son anda geri çekilmese, işlediği suçtan ötürü yıkıma uğrasa, eski metinler üzerindeki düzeltme çalışmalarını, el yazılarını ve kitaplığını, o daracık yüreğine sığan her şeyi öcü uğruna feda etse — o zaman anısı önünde saygıyla eğilinirdi böyle bir bilim adamının. Ama o, karısını başından atmayı yeğliyordu. Daha önce de kardeşine telgraf çekiyordu. İşlenmeyen bir cinayet için yardım istiyordu. Daha otuz yıl yaşayacak ve çalışacaktı. Yeryüzündeki sonrasızlık boyunca adı, şu ya da bu yıllıklarda en büyük yıldızlar arasında parlayacaktı. Sinoloji yıllıklarını karıştıran torunlar —böyle torunlar da dünyaya gelecekti— onun adına zorunlu olarak rastlayacaklardı. Georg da aynı adı taşıyordu. Aslında bu adı değiştirmek gerekirdi. Elli kadar Çin Ulusal Hükümeti, bu adı bir heykel dikerek onurlandıracaktı. Tümü de zarif, narin, çekik gözlü ve gergin tenli olan çocuklar (onlar güldüklerinde, en katı görünüşlü evler bile eğilecekti), bu bilginin adını taşıyan bir caddede oynayacaklardı. Bu çocukların gözünde (çocuklar bir bilmece demetidir, hem kendileri, hem de çevrelerindeki her şey) adının harfleri bir giz olacaktı. Yaşadığı sürece apaçık, saydam, anlaşılabilir ve anlaşılmış bir kişi olan Peter, bir bilmece olmuşsa bile, hemen çözümlenen bir bilmece niteliği gösteren Peter, bir giz olacaktı. İnsanların, sokaklarının adını kimden aldığını çoğu kez bilmemeleri ne büyük bir talihti! İnsanoğlunun genelde bu denli az bilmesi, onun için ne büyük mutluluktu!

Georg, öğleden öncesinin erken saatlerinde filoloğu kendi oteline getirdi ve kendisi evdeki sorunları çözümlerken, ondan otelde dinlenmesini istedi.

— Demek evi temizleyeceksin, dedi Peter.

— Evet, evet.

— Oradaki berbat kokuya şaşırma.

Georg gülümsedi; korkaklar, dolambaçlı sözlerden hoşlanırlardı.

— Burnumu tutarım.

— Gözlerini de dört aç! Belki hortlaklarla karşılaşırsın.

— Ben hiç hortlak görmem.

— Ama belki görebilirsin. Görürsen bana söyle!

— Olur, olur.

Şakaları da ne kadar tatsızdı!

— Senden bir dileğim var.

— Nedir?

— Kapıcıyla konuşma! Tehlikelidir. Sana saldıracaktır. Hoşuna gitmeyecek tek söz söyledin mi, hemen yumruklarını kullanmaya kalkışır. Benim yüzümden bir zarara uğramam istemem. Kemiklerini kırabilir. Gelen dilencileri her gün apartmandan dışarı atıyor, daha önce de onları yaralıyor. Sen tanımazsın onu. Söz ver bana onunla konuşmayacağına! Hep yalan söyler. Söylediği hiçbir şeye inanmamak gerek.

— Biliyorum, beni bir kez daha uyarmıştın.

— Söz veriyorsun, değil mi?

— Evet, evet.

— Sana bir şey yapmasa bile, sonradan benimle alay eder.

İlerde, yalnız kalacağı günlerden korkuyordu.

— Onu evden uzaklaştıracağımdan emin olabilirsin.

— Sahi mi?

Peter, kardeşinin onu bildiğinden bu yana ilk kez gülmüştü. Elini cebine sokup, Georg'a, bir tomar buruşuk para uzattı.

— Para isteyecektir.

— Bütün paran bu herhalde, değil mi?

— Evet Gerisini evimde çok daha soylu bir biçime girmiş olarak bulacaksın.

Duyduğu bu son tümce, Georg'u neredeyse hasta etti. Babalarından kalmış olan çok büyük mirasın yarısı cansız ciltlere, yarısı da bir akıl hastanesine yatırılmıştı. Hangisi daha iyi bir yatırımdı acaba? Peter'de biraz para kalmış

olacağını düşünmüştü. Şimdi ona yaşadığı sürece bakmak zorunda olduğum için değil üzüntüm, diyordu kendi kendine. Ama aynı parayla kaç hastaya yardım edebilirdim; bunun için kızıyorum Peter'in yoksulluğuna.

Peter'i yalnız bırakıp çıktı. Sokakta ellerini mendiline sildi. Neredeyse elini alnında gezdirecekti; elini kaldırmıştı bile; ama tam o sırada Peter'in buna benzer jestini anımsadı. Eli hemen aşağı indi.

Dairenin kapısı önüne geldiğinde, içerden bağrışmalar duydu. Kavga ediyorlardı. Bu kavga, ikisinin de üstesinden gelmesini kolaylaştıracaktı. Zili ısrarla çalması üzerine, kapıyı açan kadın oldu. Gözlerinden ağlamış olduğu belliydi; sabahki aynı tuhaf etek vardı üstünde.

"Rica ederim. Kardeş bey!" diye bağırdı karga gibi sesiyle, "edepsizlik ediyor! Kitapları o rehin verdi. Bunda benim suçum ne? Şimdi gidip beni polise ihbar edecekmiş. Bunu yapamaz, diyorum! Ben namuslu bir kadınım!"

Georg, son derece nazik bir şekilde kadını bir odaya götürdü. Kadına kolunu uzattı. Kadın da uzanan kola hemen tutundu. Kardeşinin yazı masasının önüne geldiklerinde, kadından oturmasını rica etti. Sandalyesini de altına sürdü.

"Lütfen rahatınıza bakın!" dedi. "Umarım rahatsınızdır burada! Sizin gibi bir kadını eller üstünde taşımak gerekir. Ben ne yazık ki evliyim. Siz, kendi işinizin başında olmalısınız. Doğuştan bir iş yönetebilecek yetenekte bir kadınsınız. Burada bizi kimse rahatsız etmez, değil mi?" Arkadaki kapıya gidip tokmağı yokladı. "Kilitli, iyi. Öteki kapıyı da kapatın lütfen!"

Kadın, söyleneni yaptı. Georg, hemen kendini ev sahibine, evin sahiplerini de konuklara dönüştürmeyi başarıyordu.

"Kardeşim, size layık bir insan değil. Kendisiyle konuştum. Ondan uzaklaşmalısınız. Sizi çifte zinadan ötürü ihbar etmek istiyordu. Her şeyi biliyor çünkü. Ama ben onu vazgeçirdim. Böyle bir adamı her kadın aldatır. Sanıyorum böylesine tam anlamıyla koca bile denemez. Ama yine de boşanma davasında sizin suçlu taraf damgası yemenizi sağlayabilir. O zaman hiçbir şey alamazsınız. Bu kötü insandan ötürü —kardeşimin nasıl bir insan olduğunu biliyorum— bütün çektikleriniz boşa gider. Yaşlılık

günlerinizi yoksulluk ve yalnızlık içinde geçirmek zorunda kalırsınız. Düşünün, daha en az otuz yıl yaşayabilecek olan, sizin gibi dürüst ve namuslu bir kadın! Kaç yaşındasınız? Olsa olsa kırk. Kardeşim davayı gizlice açtı bile. Ama ben sizinle ilgileneceğim. Hoşuma gidiyorsunuz. Bu evden hemen uzaklaşmanız gerek. Sizi görmezse, artık size karşı bir girişimde de bulunamaz. Size kentin öte ucunda bir sütevi alırım. Gerekli sermayeyi de bir koşulla veririm: bir daha kardeşimin gözüne görünmeyeceksiniz. Bu dediğimi yapmazsanız, verdiğim sermaye yine bana döner. Böyle bir anlaşmaya imza koyacaksınız. Bu anlaşmadan yalnızca yararınız var. Kardeşim sizi hapse attırmak istiyordu. Yasa, ondan yana. Adil olmayan bir yasa. Eksilen birkaç kitap yüzünden sizin gibi bir kadın acı çekecek. Hayır, buna göz yumamam. Keşke evli olmasaydım! Kayınbiraderiniz olarak elinizi öpmeme izin verin, hanımefendi! Lütfen bana eksik kitapları tam olarak bildirin. Bunları yerine koymayı bir görev sayıyorum. Bu sözü vermeseydim, kardeşim davayı geri almayacaktı. Acımasız bir insandır. Onu yalnız bırakacağız. Kendi başının çaresine baksın bakalım. Kimse gelip, halin nedir diye sormayacak. Bunu kendi istedi. Ondan sonra yine budalalıklar yapmaya kalkarsa, kendi bileceği iş. Şimdi her şeyin suçunu sizin üstünüze atıyor. Kapıcının işine son vereceğim. Size karşı terbiyesiz davrandı. Kısa sürede yeniden evleneceksiniz. İşinizden ötürü bütün dünyanın sizi kıskanacağından emin olabilirsiniz. Sizin gibi biriyle her erkek seve seve evlenir. Bir kadında olması gereken her şey var sizde. Hiçbir şeyiniz eksik değil. Bana inanın! Halden anlayan bir insanımdır. Günümüzde sizin kadar temizliğe değer veren kaç kişi kaldı? Bu eteğiniz, olağanüstü. Ya gözleriniz ve gençliğiniz! Ya o küçücük dudaklarınız! Dediğim gibi, eğer evli olmasaydım — sizi baştan çıkarıp günah işlemeye zorlardım. Ama kardeşimin karısına karşı saygı borcum var. Daha sonra o budalayı yoklamak üzere yine geldiğimde, izninizle sizi sütevinizde ziyaret edeceğim. O zaman artık kardeşimin karısı olmayacağınızdan, yüreklerimizin sesine kulak verebiliriz.

Georg, coşkuyla konuşuyordu. Söylediği her söz, önceden hesapladığı etkiyi yaratmıştı. Kadının rengi değişmişti. Georg, bazı tümcelerden sonra ara veriyordu. Karşısındakini bu denli pohpohladığı, şimdiye dek hiç olmamıştı. Kadın hiçbir şey söylemiyordu. Georg, kadının suskunluğuna yol açanın kendisi olduğunu biliyordu. Çok güzel konuşuyordu. Kadın, tek

bir sözcüğü bile kaçırmaktan korkuyordu. Gözleri önce korkudan, sonra da aşktan yuvalarından uğramıştı. Köpek olmamasına karşın, yine de kulaklarını dikmişti. Ağzından salyalar akıyordu. Üstünde oturduğu sandalye mutlu gıcırtılarla bir sokak şarkısını dile getirmekteydi. Ellerini bir kâse biçiminde bitiştirip karşısındaki erkeğe doğru uzatmıştı. Söylenenleri dudakları ve elleriyle içiyordu. Georg kendisine uzanan elleri öpünce, kâse biçimini yitirdi ve kadının dudaklarından inlercesine: Ne olur bir daha, sözcükleri döküldü. Georg tiksinmesini yenerek kadının ellerini bir kez daha öptü. Kadın titriyordu; heyecan dalgası, saçlarının dibine dek ulaşmıştı. Georg sarılacak olsa, o anda düşüp bayılacaktı. Georg, içtenlikle söylediği son tümcenin ardından, karşısındakine taç giydiriyormuşçasına durdu. Elini ve kolunun büyük bir bölümünü bir tören havasıyla göğsüne bastırmıştı. Kadın, elinde bir banka hesap cüzdanının bulunduğunu söyledi. Kitaplar da eksilmiş değildi, rehin makbuzları kendisindeydi. Bunları söyledikten sonra göze çarpar biçimde ve beceriksizce, utanma nedir bilmeyen birinin utancıyla, arkasını döndü, görünüşe göre bir de cebi bulunan eteğinden kalın bir tomar rehin makbuzu çıkardı. Georg, hesap cüzdanını da ister miydi? Cüzdanı aşkı adına ona armağan edecekti’ Georg teşekkür etti, özellikle araya aşk karışlığı için, cüzdanı alamazdı. O daha alamayacağını söylerken kadın, “kim bilir, belki de bunu hak etmemişsinizdir,” dedi. Kadın vermek istediği armağandan, daha karşısındaki almadan pişman olmuştu. Gerçekten ziyaretine gelecek miydi bakalım, ne de olsa erkekti. Biraz konuşması, kendine gelmesine yetmişti. Ama Georg ağzını açar açmaz yine kendini yitirdi.

Yarım saat sonra, kapıcıya karşı Georg’la birlik olmuştu. “Herhalde kim olduğumu bilmiyorsunuz!” diye bağırdı Georg adama. “Ben, Paris emniyet müdürüyüm; şu anda sivil geziyorum! Ağzımı açıp tek sözcük söylersem, dostum olan buranın emniyet müdürü sizi tutuklatır! Emekli aylığınızı da yitirirsiniz. Yaptıklarınızın tümünü biliyorum. Şu makbuzlara bakın bir kez! Geri kalan üzerine şimdilik konuşmuyorum. Ağzınızı açayım demeyin! Sizin ciğerinizi okudum. Gizli kapaklı işler çeviriyorsunuz. Böylelerine hiç acımam. Dostum olan buranın emniyet müdüründen, örgütünü iyice temizlemesini isteyeceğim. Apartmandan ayrılacaksınız! Yarın sabah geldiğimde, sizi burada görmeyeceğim! Çabuk eşyalarınızı toplayın! Şimdilik size bir ihtar vermekle yetiniyorum. Canınıza okuyacağım sizin!

Bir canisiniz! Ne yaptığınızı biliyor musunuz? Rezaletleriniz herkesin dilinde!”

Benedikt Pfaff, güçlü, kızıl saçlı serseri, kaslarını içeri çekti, diz çöktü, ellerini kavuşturup sayın emniyet müdüründen af diledi. Kızı zaten hastaydı; kendiliğinden de ölecekti. İşinden kovulmamasını diliyordu. Göz deliğinden başka neyi vardı ki? Birkaç dilenci, kendisine çok görülmemeliydi. Zaten hemen hiç dilenci gelmez olmuştu! Apartmandakiler, kendisini çok seviyorlardı. Başına bir felakettir gelmişti! Nereden bilebilirdi! Sayın profesör, hiç de kardeşi emniyet müdürü olan biri gibi gözükmüyordu. Bilseydi, onu ta istasyonda karşılar ve eve kadar getirirdi. Tanrı, kullarına acırdı. Teşekkür ediyor ve emniyet müdürünün yüksek izinleriyle ayağa kalkıyordu.

Karşısındaki önemli kişiyi onurlandırma biçiminden çok memnun kalmıştı. Ayağa kalktıktan sonra ona dostça göz kırptı. Georg ise sert ifadesini korudu. Ama Benedikt Pfaff işine de yaradı. Rehin verilen tüm kitapları hemen ertesi sabah gidip alacağına söz verdi. Apartmandan da çıkacaktı. Kentin öte ucunda, kadının sütevinin yanında, kendisine ev hayvanları satan bir dükkân açılacaktı, ikisi, aynı yerde oturmaya hazır olduklarını bildirdiler. Kadın, kapıcının dayak ve çimdiklen vazgeçmesini şart koştu. Ayrıca Georg’un ziyaretlerine de kapıcı ses çıkarmayacaktı. Pfaff, gururu okşanmış olarak koşulları kabul etti. Yalnız çimdik yasağını biraz düşünceli karşıladı. O da nihayet bir insandı. Birbirlerini hem seveceklerdi, hem de gözden kaçırmayacaklardı. İçlerinden biri yanılıp da Ehrlich Caddesi’nin yakınlarına gittiği takdirde, öteki durumu hemen Paris’e bildirecekti. O zaman yolunu şaşıran taraf, işini ve özgürlüğünü hemen yitirecekti. İlk habere yanıt olarak, telgrafla bir tutuklama emri gelecekti. Durumu Paris’e bildiren taraf bir ödül de alacaklı, Pfaff, bir sürü kanaryanın arasında yaşadıktan sonra, Ehrlich Caddesi’nin içine sıçacağını söyledi. Bunu duyan Therese, şikâyette bulundu: Rica ederim, yine sıçmaya başladı! Georg, Pfaff’tan, bir işadamı gibi konuşmasını istedi. Artık yoksul bir emekli değil, hali vakti yerinde biriydi. Pfaff aslında lokantacı ya da —en çok istediği buydu— sirk müdürü olmayı yeğlerdi; sirkinde kendisi atlet numaraları yapar, emir üzerine öten ve susan kanaryalar yetiştirirdi. Emniyet müdürü, işinin iyi kazanç getirmesi, kendisinin de sadık ve uslu kalması koşuluyla, bir sirk açmasına izin verdi. Therese ise bu öneriye hayır dedi. Sirk,

namuslu ve saygıdeğer insanlara göre bir iş değildi. Lokantaya gelince, ona bir itirazı yoktu. Sonunda işbölümü yapmaya karar verdiler. Kadın lokantayı, Pfaff da sirki işletecekti. Kendisi evin erkeği, Therese ise kadınıydı. Emniyet müdürü, onlara Paris'ten müşteri göndereceğine söz verdi.

Therese, hemen aynı akşam daireyi güzelce temizlemeye başladı. Hizmetçi tutmadı ve Georg'un gereksiz yere para harcamasına yol açmamak için, her şeyi kendisi yaptı. Gece için kocasının yatağına yeni takımlar serip, yatağı Georg'a önerdi. Otellerde her şey gün geçtikçe daha pahalı oluyordu. Kendisi de Georg'la yalnız kalmaktan korkmuyordu. Georg, gözaltında bulundurmak zorunda olduğu Peter'i ileri sürerek, özür diledi. Pfaff, son kez küçük bölmesine çekildi. Son uykunun en değerli anı olacağım söylemişti. Therese ise temizlik işini bütün gece boyunca sürdürdü.

Üç gün sonra evin gerçek sahibi döndü. İlk baktığı yer, kapıcının bölmesi oldu. Bölme boştu; küçük göz deliğinin yerinde ise şimdi kocaman bir delik vardı. Pfaff, patenti kendisine ait olan buluşunu yerinden söküp bavuluna koymuştu. Peter'in kitaplığında her şey yolundaydı. Odalar arasındaki kapılar, ardına dek açıktı. Peter, yazı masasının önünde birkaç kez gidip geldi. “Halılarda leke yok,” diyerek gülümsedi. “Leke görseydim, onları yakardım. Nefret ederim lekelerden!” Çekmecelerden çıkardığı yazılan kule gibi masanın üstüne yığdı. Başlıklarını Georg'a okudu. “Görüyorsun ya, dostum, yıllarca sürecek iş var burada! Şimdi de sana kitapları göstereyim.” “Bak buna” ve “ya buna ne dersin” sözleri arasında, hoş gören bakışlarla ve karşısındakine cesaret vererek (herkesten bir düzine Doğu dilini bilmesi beklenemezdi), daha kısa süre öncesine dek rehin sandığında bulunan ciltleri yerlerinden çıkarıp, kendi isteğiyle, hayret eden kardeşine özelliklerini anlattı. Atmosfer bir anda değişmiş, yılları ve sayfaları gösteren sayılarla dolmuştu. Harfler, köklü değişimlere yol açan anlamlar kazandı. Tehlikeli olabilecek okuma yanlışları zamanında etkisiz kılındı. İşini gereğince ciddiye almayan filologların yüzlerindeki maskeler indirildi; bunlara verilmesi gereken ceza, sırtlarına mavi giysiler geçirilip, alanlarda herkesin alaylı sözlerine ve bakışlarına bırakmaktı. Mavi, eleştiri nedir bilmeyenlerin, her şeye inananların rengiydi; düşünülebilecek en gülünç renkli. Yeni bulunan bir dilin aslında çoktandır bilindiği, bu dilin sözde bulucusunun da bir eşek olduğu gözler önüne serildi. Bu eşeklik, öfkeli

bağrışlarla karşılandı. Adam, bir ülkede yalnızca üç yıl kaldıktan sonra, bu ülkenin dili üzerine yazdığı bir eserle ortaya çıkmaya cüret etmişti! Bilim alanında da ne idüğü belirsizlerin edepsizlikleri giderek artıyordu. Bilimin de kendi engizisyon mahkemeleri olmalı ve bu mahkemelere kendisine karşı çıkanları gönderebilmeliydi. Bunun için hemen ateşte yakına cezasını düşünmeye gerek yoktu. Ortaçağdaki rahipler sınıfının hukuk alanındaki bağımsızlıkları, bugün için de önem taşıyabilirdi. Keşke bugünün bilginlerinin durumu da bu rahipler kadar iyi olabilseydi! Oysa günümüzde çalışmalarına paha biçilemeyecek bir bilim adamı, önemsiz ve belki de gerekli bir davranışı yüzünden acemiler tarafından yargılanıp suçlanabiliyordu.

Georg’un kendine olan güveni sarsılmaya başlamıştı. Sözü edilen kitapların onda birini bile tanımıyordu. Kendisini ezen bu bilimden nefret ediyordu. Peter’in çalışma hırsı ise dev boyutlara varmıştı. Bu hırs Georg’da, kendi çalışma yerine karşı bir özlem uyandırdı; kardeşi nasıl kitaplığının tartışılmaz hakimiyse, kendisi de kliniğinin tartışılmaz efendisiydi. Peter’i alelacele bir Leibniz diye nitelendirip, hiç olmazsa öğleden sonra kendini onun etki alanından uzak tutmak için bazı yapılması gereken işleri ileri sürdü. Aklı başında bir hizmetçi kadın tutulacaktı, en yakındaki lokanta ile düzenli yemek getirmeleri için anlaşma yapılacaktı; bir bankada, her ayın birinde Peter’in evine para getirilmesini olanaklı kılacak bir hesap açılacaktı.

Akşamın geç saatlerinde ayrıldılar. “Neden ışığı yakmıyorsun!” diye sordu Georg. Kitaplık, karanlık olmuştu. Peter, gururla güldü. “Ben istediğimi karanlıkta da bulurum.” Evine geldiğinden bu yana, kendinden emin ve neredeyse neşeli denebilecek bir insan olmuştu. Georg; “Gözlerini bozacaksın!” diyerek ışığı yaktı. Peter, yaptığı hizmetlerden ötürü kardeşine teşekkür etti. İnsanın içinde gerçekten nefret uyandırabilecek bir bilgiçlikle, bu hizmetleri tek tek saydı. Hizmetlerin en önemlisinden, kadının evden uzaklaştırılmasından ise hiç söz etmedi. “Sana yazacak değilim!” diyerek sözlerini tamamladı.

— Yapmayı düşündüğün bunca iş arasında, zaten yazmanı bekleyemem.

— Hayır, ondan değil, İlke olarak kimseye yazmam. Mektup yazmak, boşuna zaman yitirmektir.

— Nasıl istersen. Bana gerek duyarsan, telgraf çek! Altı ay sonra seni yine yoklarım.

— Neden? Sana ihtiyacım yok ki!

Peter'in sesi öfkeliydi. Kardeşinden ayrılacağı için üzgün olmalıydı. Üzüntüsünü kabalığıyla saklamaya çalışıyordu.

Trende Georg düşünmeyi sürdürdü. Bana biraz bağlı olmasında şaşılacak bir yan var mı? Ona yardım ettim. Şimdi her şey, istediği gibi. Onu rahatsız edebilecek hiçbir şey kalmadı.

Cehennemi andıran o kitaplıktan kurtulduğu için sevinçliydi. Sekiz yüz mümini, büyük bir sabırsızlıkla onun yolunu gözlemekteydiler. Tren ise çok ağır gidiyordu.

Kırmızı Horoz

PETER, evinin kapısını kardeşinin arkasından kilitledi. Kapı, üç karmaşık kilitle ve kalın, ağır demir çubuklarla güvenlik altına alınmıştı. Çubukları sarsınca, bir milim bile oynamadıklarını gördü. Kapı, sanki tek bir parça olarak çelikten dökülmüştü; bu kapının ardında insan kendini gerçekten evinde hissedebilirdi. Anahtarlar hâlâ kilitlere uyuyordu; tahtanın soluk bir rengi vardı; üstü de pütürlüydü. Koyu renk çubukların üstündeki pas, eskiydi ve kapının neresinden onarım gördüğü doğru dürüst anlaşılmıyordu. Kapıcı zorla eve girerken kapıyı kırmıştı. Adamın bir tekmesiyle demir çubuklar, sanki tahtadan yapılmışlar gibi eğilip bükülüvermişti. Kapıcı olacak iğrenç yalancı, yalan söylemek için yumruklarıyla tekmelerini de kullanmıştı. Eve zorla girivermişti. Bir defasında, aynı biri olmasına karşın ücretini alamamıştı. “Ben ona gösteririm!” diye bas bas bağırarak, kuruyan para kaynağına doğru saldırıya geçmişti. Yolda merdivenlere yumruklarını indirmişti. Taş, yumruklarının altında inlemişti. İnsanlar, mağaralarının önüne çıkıp burunlarını tutmuşlardı. “Kokuyor!” diye yakınmışlardı tümü de. “Nerede?” diye sormuştu kapıcı ateş saçan bakışlarla. “Kitaplıktan geliyor koku.” “Ben hiçbir koku duymuyorum!” Doğru dürüst Almanca bile bilmiyordu. Kaim bir burnu, kocaman burun delikleri vardı; ama bıyığının yağlı kılları, burun deliklerinin içine dek uzanıyordu. Bu yüzden hep kullandığı kremin kokusunu alıyor, cesedin kokusunu ise algılayamıyordu. Bıyığı kaskatı, donmuş gibiydi; onu her gün boyardı. Kırmızı kremi belki bin çeşit tüple saklamaklaydı. Küçük bölmesinde, yatağının altında, kırmızının her tonunda bir krem koleksiyonu vardı. Kafası da zaten ATEŞ GİBİ KIPKIRMIZIYDI.

Kien, antrenin ışığını söndürdü. Bir düğmeye basmak yeterliydi; etraf karanlık oluveriyordu. Çalışma odasının aralık duran kapısından sızan ışık, tatlı tatlı pantolonunu okşuyordu. Kaç pantolon görmüştü! Göz deliği, artık yoktu. Kaba adam, onu yerinden sökmüştü. Deliğin bulunduğu duvar, çorak bir toprak gibiydi şimdi. Yarın yeni bir Pfaff aşağıya yerleşecek ve duvarı örecekti. Yarayı hemen sarmak gerekirdi. Peçete kan içindeydi. Lavabonun

içindeki su, Kanarya Adaları'nın yakınındaki bir deniz savaşından sonra olduğu gibi, kan rengindeydi. Neden yatağın altına saklanmıştı kanaryalar? Duvarda yeterince yer vardı. Dört kafes asılıydı. Ama onlar, mağrur bir ifadeyle altlarındaki ayaktakımını süzmekteydiler. Etleri saklamaya yarayan kaplar boştu. Sonra bıldırcınlar gelmiş, İsrail de yiyeceğe kavuşmuştu. Bütün kuşlar öldürülmüştü. Sarı tüylerinin altındaki gırtlakları küçücüktü. O güçlü sesin ardından, gırtlağın zorla bulunması, inanılacak gibi değildi! Ama bir kez bulduktan sonra, sıkıveriyordunuz, dört sesli şarkı son buluyordu, kan, sıcak ve kaim bir fıskiye gibi, her yana sıçrıyordu; hep ateş içindeydi bu kuşlar, kan sıcaktı, insanı YAKIYORDU, pantolonlar YANIYORDU.

Kien, kam ve kıvılcımları pantolonundan sildi. Üstüne ışığın düştüğü çalışma odası yerine, uzun ve karanlık koridordan geçerek mutfağa yürüdü. Masanın üstünde, içinde ekmek bulunan bir tabak vardı. Masanın önündeki sandalye, sanki biraz önce biri oturmuş gibi yana çekilmişti. Kien, sert bir hareketle sandalyeyi itti. Sarı ve yumuşak ekmekleri tuttu; ekmekler kuş ölüleri gibiydi; dilimleri ekmek kutusuna koydu. Ekmek kutusu, içinde cesetlerin yakıldığı bir krematoryuma benziyordu. Kutuyu mutfaktaki dolaba sakladı. Masanın üstünde yalnızca tabak kalmıştı; göz kamaştırıcı beyazlıkla, bir yastık gibiydi. Yastığın üstüne "Pantolonlar" konmuştu. Therese açık bırakmıştı kitabı. Daha yirminci sayfadaydı. Kadının elinde eldiven vardı. "Her sayfayı allı kez okuyorum." Kien'i baştan çıkarmak, ahlaksızlığa sürüklemek istiyordu. Kien ise yalnızca bir bardak su istiyordu. Therese suyu getirdi. "Altı ay için yolculuğa çıkıyorum." "Rica ederim, olamaz böyle bir şey!" "Bu yolculuğu yapmak zorundayım." "İzin vermiyorum!" "Ama ben yine de gideceğim." "O zaman ben de evin kapısını kilitlerim!" "Anahtarlar bende." "Rica ederim, nerede!" "Burada!" "Peki ya YANGIN çıkarsa?"

Kien lavabonun başına gidip musluğu sonuna dek açtı. Su, tüm şiddetiyle ağır lavabonun içine çarptı; neredeyse parçalayacaktı. Lavabo kısa sürede dolmuştu. Yere akan su, tehlikeyi söndürüverdi. Kien musluğu yine kapadı. Yerdeki fayanslarda ayağı kaydı. Mutfağın yanındaki küçük odaya girdi. Oda boştu. Kien, odanın içinde gülümsedi. Eskiden burada bir yatak, tam karşısındaki duvarın dibinde de bir bavul dururdu. Yatakta da o şirret kadın yatardı. Bavulda kadının silahları gizliydi; Etekler, etekler ve yine etekler.

Kadın, her gün köşedeki ütü sehpasında eteklere karşı ibadet borcunu yerine getirirdi. Sehpaya uzanan kıvrımlar, kalktıklarında kolayla güçlenmiş olurdu. Daha sonra Therese, içeri, Kien'in yanına taşınmış, eşyaları da beraberinde götürmüştü. Duvarlar, sevinçten bembeyaz kesilmişlerdi. O zamandan bu yana da beyaz kalmışlardı. Ya Therese ne dayamıştı bu duvarlara? Un çuvallarını, iri un çuvallarını dayamıştı! Küçük odayı kıtlık yıllarına karşı bir erzak deposu haline getirmişti. Tavanda tütsülenmiş butlar asılıydı. Yerde içinde şeker bulunan kesekâğıtları vardı. Tereyağı fıçılarına ekmekler dayanmıştı. Süt güğümleri yan yana durmaktaydı. Duvara sıralanmış olan un çuvalları, düşman saldırısına karşı kenti koruyordu. Sonsuzluğa dek yetecek erzak depo edilmişti burada. Therese, eve kilitlenmesine hiç ses çıkarmamış ve anahtarlarını okşamıştı. Günün birinde kilerin kapışını açmıştı. Çünkü mutfakta yiyecek bir dilim ekmek bile kalmamıştı. Peki kilerde ne kalınıştı? Un çuvalları, delik deşik olmuş paçavralar halindeydi. Tavandan but yerine ipler sarkıyordu. Süt güğümleri boştu; şekerden ise geriye yalnızca mavi kesekâğıtları kalmıştı. Yer, ekmekleri yutmuş, tahtaların aralıklarına da tereyağı dolmuştu. Peki ama kim yapmıştı bunu? Kim? Fareler! Fareler çıkmıştı ansızın ortaya; o güne etek hiç fare yüzü görmemiş evlerde de çıkıp her şeyi yemişlerdi; nereden geldikleri bilinmiyordu ama, çıkmışlardı bir kez; bu kutsal fareler, açgözlü karılar için ortada bir yığın gazeteden başka bir şey bırakmamışlardı; ortada gazetelerden başka bir şey yoktu. Fareler gazetelerin tadından hoşlanmıyorlardı; selülozdan tiksiniyorlardı. Karanlıkla karıştırıyorlardı her yanı, ama termitler gibi değildiler. Termitler tahta ve kitap yerdi. Termitler kolonisinde aşk kargaşası. KİTAPLIKTA YANGIN.

Kien, kolunun hareket edebildiğince hızla eğilip, bir gazete sayfasına uzandı. Çok eğilmesine gerek kalmadı; gazete yığını dizlerine dek geliyordu. Yığını şiddetli bir hareketle yana itti. Pencerenin önünde kalan döşeme, tüm genişliğince gazetelerle kaplıydı; eski gazeteler yıllardır burada biriktirilmekteydi. Kien pencereden dışarı uzandı. Aşağıdaki avlu karanlıktı. Yıldızların ışığı, Kien'e değin uzanıyordu. Ama bu ışık, gazete okuyabilmek için yeterli değildi. Belki de gazeteyi çok uzak tutmuştu.

Kâğıdı gözlerine yaklaştırdı; burnu kâğıda değerek, petrol kokusunu derin derin ve korkuyla çekli. O anda kâğıt sarsılıp hışırdadı. Kien'in burun deliklerinden çıkan soluğun rüzgârı, kâğıdı kıvırdı; Kien, tırnaklarını

gazeteye gömdü. Gözleri, okunabilecek büyüklükte bir başlık aramaklaydı. Böyle bir tutunma noktası bulabildiği takdirde, gazeteyi yıldızların ışığında da okuyabilirdi. Önce büyük bir *C* harfi seçti gözleri. Demek cinayetten söz ediliyordu. Bu harfi gerçekten de biri *İ* izliyordu. Yaptığı iş, bu denli abartılmaklaydı demek. Huzuru ve yalnızlığı seven onun gibi bir insan, şimdi tüm kentin diline düşmüştü. Georg da daha sınırı geçmeden bu gazeteden bir tane almış olacaktı. Şimdi cinayeti o da öğrenmişti. Bilgece bir sansür uygulansaydı, gazetenin yarısı beyaz çıkardı. O zaman insanlar, gazetenin alt kısmında daha az mavi bir şeyler bulurlardı okuyacak, ikinci başlık *Y* harfiyle başlıyor, onun hemen ardından bir *A* harfi geliyordu: *YANGIN*. Cinayetler ve yangınlar, gazeteleri, ülkeyi ve kafaları çorak birer tarlaya çeviriyordu; bu kafaları daha çok ilgilendiren bir şey yoktu; cinayeti yangın izlemediği takdirde, tedirginliğe kapılıyorlardı; yapabilseler, kendileri kundak koyacaklardı; cinayet işleyecek cesaretleri yoktu; korkaktılar, gazete okunmamalıydı; o zaman bu genel boykot, gazetelerin sonu olurdu.

Kien, elindeki gazeteyi yığının üstüne, ötekilerin yanına attı. Abone olduğu gazetenin abonesine son vermeliydi, en kısa zamanda. Bu çiridn odadan çıktı. Ama şimdi gece, dedi kendi kendine yüksek sesle koridorda. Aboneme nasıl son verebilirim bu saatte? Okumasını sürdürebilmek için saatini çıkardı. Saat, okunabilecek tek şey olarak bir kadran sunabiliyordu ona. Saatin kaç olduğunu çıkaramadı. CİNAYET ve YANGIN sözcükleri, daha kolay okunabiliyordu. Kitaplıkta ışık yanıyordu. Kien de saatin kaç olduğunu öğrenmek için yanıp tutuşuyordu. Çalışma odasına girdi.

Saat on birdi. Ama kilise çanı duyulmadı. O gün, gündüz vaktiydi. Sarı kilisedekinin tam tersine. İnsanlar küçük alanda heyecanlı adımlarla gidip geliyorlardı. Kambur cücenin adı Fischerle'ydi. Taştan bir kalbi bile yumuşatabilecek gibiydi ağlaması. Kaldırım taşları sıçrıyor, sonra yine yerine oturuyordu. Theresianum'u polis kuşatmıştı. Harekâtı bir binbaşı yöneliyordu. Tutuklama emri de cebindeydi. Cüce, kendi gözleriyle görmüştü bu tutuklama emrini. Düşmanlar, merdiven başına dek gelmişlerdi. Yukarıya ise domuz yerleşmişti. Kitaplar, hiç savunmasız, vicdan tanımaz yaratıkların eline bırakılmıştı! Domuz, içinde yüz üç tarif bulunan bir yemek kitabı oluşturmuştu. Midesinin köşeli olduğu söylentisi dolaşırdı. Peki ya Kien neden suçluydu? Yoksulların en yoksuluna yardım

etmiş olduğu için. Polis, daha cesedin varlığını öğrenmeden tutuklama emri çıkarmıştı. Kien'e karşıydı bunca önlem. Yaya ve atlı polisler. Yepyeni tabancalar, tüfekler, makineli tüfekler, dikenli teller ve zırhlı arabalar — ama ona karşı tüm önlemler boşunaydı, onu ellerine geçirmeden asamazlardı! O ve sadık cücesi, düşmanlarının ayaklarının arasından güllerin içine kaçacaklardı. Ve şimdi peşine düşmüşlerdi; izleyenlerin hızlı soluk alışlarını duyabiliyordu; bekçi köpeği de gırtlağına saldırmak istiyordu. Ama ne yazık ki felaketin daha büyüğü de vardı. Theresianum'un altıncı katında hayvanlar, iyi geceler dilemekteydiler birbirlerine; orada haksız yere tutuklanmış binlerce, on binlerce kitap, zorla alıkonmaktaydı; hiçbir suçları yoktu; ama domuza karşı ellerinden hiçbir şey gelemezdi; toprakla ilgileri kesilmişti; sıcaktan ATEŞ gibi yanan çatı katında, aç, ALEVLER içinde yitip gitmeye yargılı, duruyorlardı.

Kien, imdat isteyen sesler duydu. Çaresizlik içerisinde tepedeki pencereye bağlı ipi çekti; tepesindeki kapaklar açıldı. Kulak verdi. İmdat isteyen sesler giderek yükseliyordu. Ama Kien güvenmiyordu bu seslere. Yandaki odaya koşup, oradaki ipi de çekti. Burada sesler daha kısık geliyordu. Üçüncü odada imdat sesleri, odanın içinde yankılanıyor, dördüncü odada ise hemen hiç duyulmuyordu. Kien odalardan koşarak geçip geri döndü. Koşarken bir yandan da dinlemekteydi. İmdat sesleri dalga dalga yükselip alçalıyordu. Ellerini kulaklarına bastırıp, hemen çekti; aynı hareketi yineledi. Ses, yukardan da aynı şekilde geliyordu. Kulakları kafasını karıştırmıştı. Merdiveni, raylarının gösterdiği dirence aldırmaksızın, çalışma odasının ortasına dek sürükledi ve en üst basamağa çıktı. Şimdi belden yukarısı damdan çıkmıştı, camlara tutundu. O zaman vahşi çığlıkları işitti; bağıran kitapların sesiydi bu çığlıklar. Theresianum'un bulunduğu yönde bir kızıllık gördü. Kızıllık, ağır ağır kapkara gökyüzüne yayılıyordu. Kien'in burnuna gaz kokusu geliyordu. Alevlerin parıltısı, çığlıklar, koku; Theresianum YANIYORDU!

Kien, kamaşan gözlerini kapattı. Alev alev yanan başını önüne eğdi. Ensesine damlalar çarpıyordu. Yağmur başlamıştı. Kien başını arkaya atarak yağmura yüzünü verdi. Şu garip su — ne kadar da serindi! Bulutların bile acıması vardı. Belki söndürürlerdi yangını. O anda göz kapaklarına buz gibi bir darbenin indiğini algıladı. Donuyordu. Biri ışığı yaktı. Onu çırılçıplak soydular. Tüm ceplerini aradılar. Gömleğini üstünde bıraktılar.

Küçük aynada kendine baktı. Çok zayıflı. Çevresi, iri kırmızı yemişlerle kaplıydı. Kapıcı da aralarındaydı. Ceset konuşmaya çalışıyordu. Ama Kien, onu dinlemiyordu. Ceset hep, rica ederim, diyordu. Kien kulaklarını tıkadı. Kadın eliyle mavi eteğine vurdu. Kien ona sırtını döndü. Önünde burunsuz bir üniforma oturmaklaydı. “Adınız?” “Dr. Peter Kien.” “Uğraşınız?” “Yaşayan en büyük sinolog.” “Olanaksız bu,” Yemin ederim.” “Yalan yere yemin ediyorsunuz!” “Hayır!” “Bir katilsiniz.” “Aklım başımda. İtiraf ediyorum. Ne söylediğimin bilincinde olarak itiraf ediyorum Kadını ben öldürdüm. Akıl hastası falan değilim. Kardeşim durumu bilmiyor. Onu korumaya çalışın! Ünlü bir insandır. Ona yalan söyledim.” “Para nerede?” “Ne parası?” “Parayı çaldınız.” “Ben hırsız değilim.” “Hırsızlık amacıyla cinayet!” “Katil.” “Para çalmak için cinayet işleyen katil!” “Katil! Katil!” “Tutuklusunuz, burada kalacaksınız!” “Ama kardeşim geliyor. O zamana dek serbest bırakın beni! Kardeşim hiçbir şey öğrenmemeli. Yalvarırım!” Tam o sırada kapıcı işe karıştı, hâlâ dostuydu. Kien’i birkaç gün serbest bırakmalarını sağladı. Sonra Kien’i eve getirip kendi bölmesinde gözaltına aldı. Bölmeden çıkarmadı. Georg, onu orada o bölmede çok kötü bir durumda bulmuştu, ama bir katil olarak bulmuş değildi. Şimdi yine trene binmiş dönüyordu; keşke burada kalmış olsaydı. Mahkemede ona yardım ederdi! Bir katilin teslim olması gerekirdi, değil mi? Ama Kiem bunu yapmak istemiyordu. Burada kalacaktı. Yanmakta olan Theresianum’u izleyecekti.

Göz kapaklarını ağır ağır kaldırdı. Yağmur dinmişti. Kızıllık soluklaşmıştı. Yangın arabaları da nihayet olay yerine yetişmişti. Gökyüzü artık yakınmıyordu. Kien merdivenden aşağı indi. Tüm odalardaki imdat sesileri kesilmişti. Yine başladıkları takdirde duyabilmek için, tavandaki camları ardına dek açık bıraktı. Merdiven de odanın ortasında hazır bekliyordu. Tehlike çok yaklaştığı takdirde, kaçmaya yardımcı olabilirdi. Kaçmak ama, nereye? Theresianum’a. Domuz şimdi orada, tahtaların altında kömürleşmiş olarak yatmaklaydı. Aşağıda, kitleye tanınmadan karışıp yapılacak is vardı. Çık evden! Dikkat et! Caddelerden zırhlı arabalar geçiyor. Yayalar, atlar ve arabalar geçiyor. Onu yakaladıklarını sanıyorlar. Ama Tanrı, gereken dersi verecek onlara ve o, yani katil, kaçmayı başaracak. Ama önce izlerini yok edecekti.

Yazı masasının önünde diz çöktü. Elini halının üstünde gezdirdi. Ceset

buradaydı. Kan görünüyor muydu hâlâ? Hayır, hiçbir şey görünmüyordu. Parmaklarını iyice burun deliklerine soktu. Birazcık toz kokusu vardı, o kadar. Kan kokusu algılamamıştı. Çevreye daha iyi bakmak gerekiyordu. Işık yetersizdi. Çok yukarıda kalıyordu. Masa lambasının kordonu buraya dek yetişmiyordu. Masanın üstünde kibrit vardı. Aynı anda altı kibrit, altısını birden yakıp halıya uzandı. Halıyı çok yakından aydınlatarak kan lekelerini aradı. Kırmızı çizgiler halının desenlerine aitti. Hâlâ yerindeydi çizgiler. Polis, bunları kan lekesi sanabilirdi. Yakıp yok etmeliydi. Kibritleri halıya bastırdı. Ateş söndü. Kibritleri fırlatıp altı. Yeniden altı kibrit birden yaktı. Kibritleri ağır ağır kırmızı çizgilerden birinin üstünde gezdirip, hafifçe değdirdi. Kibritlerin ardında kahverengi bir iz kaldı. Çok geçmeden ateş söndü. Kien yenilerini yaktı. Bütün bir kutuyu kullandı. Halı alev almadı. Üstü kahverengi çizgilerle kaplandı. Orada burada kıvılcım halinde kalıntılar vardı. Artık kendisine karşı hiçbir şey kanıtlayamazlardı. Keşke itiraf etmeseydi. On üç tanığın önünde anlatmıştı her şeyi. Ceset, sonra gecenin içinde parlayan gözleriyle kırmızı kedi; karısını ve kızını öldüren katil ile, para için cinayet işleyen katil. Kapı vuruldu. Polis kapının önündeydi. Kapı vuruldu.

Kien, açmadı. Kulaklarını tıkadı. Bir kitabın arkasına saklandı. Kitap, masanın üstündeydi. Okumak istiyordu kitabı. Harfler dans edip duruyordu. Tek sözcük bile sökmek olanaksızdı. Sessizlik istiyorum. Gözlerinin önünde kıpkırmızı, kor gibi parıltılar geziniyordu. Sonradan, yangından ötürü kapıldığı büyük korkudandı bütün bunlar; içindeki sayısız kitaplarıyla Theresianum yanar da, kim korkmazdı? Kien ayakta duruyordu. Bu durumda nasıl okuyabilirdi? Kitap çok aşağıda kalıyordu. Otur! Oturmuştu. Yine tuzağa düşmüştü. Ama hayır. Evinde, masanın başında, kitaplığındaydı. Burada her şey ondan yanaydı. Yanmış olan bir şey yoktu. İstediği zaman okuyabilirdi. Ama kitap açık değildi. Açmayı unutmuştu. Böyle bir budalalığı dayakla cezalandırmak gerekirdi. Kitabı açtı. Elini üstüne vurdu. Saat on biri vurdu. İşte, şimdi benimsin artık. Oku bakalım! Dur! Hayır. Çık dışarı! Ah, ilk satırdan çözülen bir değnek, kulaklarına vuruyordu. Kurşun gibi ağırdı. Acıtıyordu. Vur! Vur! Bir daha. Bir daha. Dipnotlarından biri, tekme atıyordu. Daha çok. Kien, sendeledi. Satırlar ve sayfalar, hepsi birden üstüne saldırmıştı. Onu sarsıyor, her yanına vuruyor, birbirlerine fırlatıyorlardı. Kan. Bırakın beni! Kahrolası ayaktakımı! İmdat!

Georg! İmdat! İmdat! Georg!

Ama Georg gitmişti. Peter yerinden fırladı. Olanca gücüyle kitabı yakalayıp kapattı. Harfleri, tüm harfleri hapsetmişti şimdi ve artık kesinlikle serbest bırakmayacaktı. Hiçbir zaman! Özgürdü artık. Yalnızdı şimdi. Georg gitmişti. Peter, aldatmıştı kardeşini. Cinayet üzerine hiçbir şey bilmiyordu. Deli doktoru. Budala. Ruhunu herkese açan insan. Ama kitap çalmaktan hoşlanırdı. Peter'in bir an önce ölmesini isterdi. O zaman kitaplığı ele geçirecekti. Ama alamayacak. Biraz sabır! "Yukarda ne yapıyorsun?" "Çevreye şöyle bir bakıyorum." "Güvenimi kazanmak için" Evet, hoşuna giderdi böylesi. Ama sen, delilerinin başında kal. Yine gelecekti. Altı ay sonra. O zaman daha şanslı olmayı umuyordu. Ya vasiyetname? Gerek yoktu. Tek mirasçı, istediğini alabilirdi. Paris'e bir özel tren. Kien Kitaplığı. Yaratıcısı kimdi bu kitaplığın? Hiç kuşkusuz ruh doktoru Georges Kien! Başka kim olacak? Ya kardeşi, sinolog olan kardeşi? Hayır; bir yanlışlık vardı ortada, kardeş falan yoktu, yalnızca bir ad benzerliği, rastlantı, bir katil, karısını öldürmüş bir katil. CİNAYET VE YANGIN, tüm gazetelere başlık, ömür boyunca hapis cezasına çarptırılmış — ömür boyunca — ölene dek — ölülerin dansı — altın yumurtlayan tavuk — milyonluk miras — yürekli olan kazanır — dalga — ayrılık — hayır — birleşmek — ölüm ayırana dek birleşmek — YANARAK ölmek — YANGIN TEHLİKESİ — ATEŞTE yanmak — YANGIN, YANGIN, YANGIN.

Kien, masanın üstündeki kitabı kapıp, kardeşini tehdit etti. Kitaplarını çalmak istiyordu kardeşi, hepsi vasiyetname peşindeydiler; herkes en yakınının ölmesini bekliyordu. Bir kardeşin ölmesi, yararlıydı; bir haydut ininden farksızdı dünya, insanlar kitapları yiyor, kitapları çalıyorlardı. Herkes bir şeyler istiyor, her şeyi tüketiyor, kimse beklemeye dayanamıyordu. Eskiden ölenin mirası da ölenle birlikte yakılırdı, vasiyetname diye bir şey yoktu, yalnızca kemikler kalırdı geriye. Kitabın içindeki harfler takırdıyordu. Hapistiler ve dışarı çıkamıyorlardı. Kien'i her yanını kan içinde bırakana dek dövmüşlerdi. Kien de onları ateşe alıp öldürmekle korkutuyordu. Bütün düşmanlarından böyle bir öç alıyordu işle! Karısını öldürmüştü, domuz kömürden iskelet haline gelmişti, Georg da kitap falan alacak değildi. Polis de kendisini ele geçiremeyecekti. Harfler, boşuna kitabın kapağına vurup duruyorlardı. Dışarda polis kapıyı vuruyordu. "Açın!" "Asla!" "Kanun namına!" "Kesin sesinizi!" "Açın

kapıyı!” “Gidin diyorum!” “Vurulacaksınız!” “Numara bütün bunlar.” “Evinizi ateşe verip sizi dumanla boğacağız!” “Kaba insanlar.” Kapıyı kırmak istiyorlardı. Ama bu iş kolay değildi. Kapısı güçlüydü. Güm. Güm. Güm. Vuruşların şiddeti artıyordu. Ses, bulunduğu odaya dek geliyordu. Kapısı, demir çubuklarla güçlendirilmişti. Peki ya pas demiri yerse? Hiçbir maden, sınırsız dayanıklı değildi. Güm! Güm! Kapının önündeki domuzlar, köşeli mideleriyle saldırıyorlardı. Tahta, ufak ufak parçalanmaya başlamıştı hiç kuşkusuz. Çok eski görünüyordu zaten Düşman siperlerini ele geçiriyorlardı. Ho hop — güm! Ho hop — güm! Çan sesi. Saat on birde çanlar çalardı. Theresianun. Kambur. Uzun burunlarını çekerek gidiyorlar. Haklı değil miyim — ho hop! Haklı değil miyim — ho hop!

Kitaplar raflardan yere dökülüyordu. Kien, uzun kollarını açarak kitapları yakaladı. Dışardan duymasınlar diye, çok sessiz hareket ederek, kitapları deste deste dairenin holüne taşıdı. Demir kapının önüne kule gibi yığdı. Korkunç gürültü beyninin içinde patlarken, kapının önünde dev bir siper ördü. Hol, ciltlerle doluyor, doluyordu. Merdiveni de getirdi. Kısa süre sonra tavana erişmişti. Odasına döndü. Boş raflar yüzüne bakıyordu. Yazı masasının önündeki halı, alev alev yanmaya başlamıştı. Mutfağın yanındaki küçük odaya gidip, eski gazetelerin hepsini sürükleyerek dışarı çıkardı. Açtı, buruşturup top haline getirdi ve her birini bir yana fırlattı. Merdiveni odanın ortasına, eskiden durduğu yere getirdi. Altıncı basamağa çıktı, ateşi izleyerek bekledi.

Sonunda alevler kendisine eriştiğinde, yüksek sesle kahkaha attı; tüm yaşamında böyle gülmemişti.

Elias Canetti ve Körleşme Üzerine

YAZARLAR VARDIR, zaman içerisinde ürünleriyle ulaştıkları evrensellik, hangi ırktan ya da ulustan geldikleri, nerenin vatandaşı oldukları gibi soruları önemsiz kılar. *Körleşme'*nin yazan Elias Canetti de bu az sayıdaki evrensellerden biri. Günümüzde Canetti'ye ilişkin hangi ciddi kaynağa bakılırsa bakılsın, bulunacak veri aynıdır: O, artık her şeyden önce dünya edebiyatı'nın bir yazarıdır. Temel taşlarını ülke sınırlarının, ırklardan ve uluslardan kaynaklanan önyargıların ayırıcılığından arınmış, insanı salt insan olduğu için başdeğer sayan bir insancılıkta bulan bir *dünya vatandaşIığı*'nın simgesidir. Canetti'yi gereğince kavrayabilmek için belki bir yandan Erasmus'un değerler evrenini tanımak, öte yandan da bu insan değerlerinin yüzyılımız kargaşasında uğradığı değişim ve yıkımı iyi saptayabilmek gereklidir.

Bu evrenselliği içerisinde Elias Canetti'nin yazar kişiliğinin çıkış noktası —kendisinin de sürekli vurguladığı gibi— Avusturya edebiyatıdır. Genç Canetti'nin dünyayı algılayış biçimini besleyen, gür bir kaynağa dönüştüren, yüzyılımızın ilk çeyreğinin Viyana'sı ve bu kentin atmosferidir. *Körleşme*'yi ve başkaca bazı yapıtlarını bu atmosferde yazan Canetti, Kari Kraus'tan geniş ölçüde etkilenmiş, biçem açısından Kafka'da çok önemli bir kaynak bulmuş ve genelde Avusturya edebiyat geleneğinin uzantısı olma niteliğini —bilinçli olarak— günümüze değin korumuştur.

Canetti 1905'te o zaman Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde bulunan —şimdiki Bulgar kenti— Rusçuk'ta, kökenleri İspanyol Yahudisi olan bir ailenin çocuğu olarak doğdu. İlk çocukluk yıllarında konuştuğu dil, 15. yüzyıl İspanyolcasıydı. Ama annesiyle babası, ondan gizli konuları Almanca konuştuklarından, Canetti de daha tek sözcüğünü bile bilmezken bu dille bağıntı kurdu. Annesiyle babası öğrenimlerini Viyana'da yapmışlardı; ayrıca hafif Viyana aksanı taşıyan Almanca, Balkanlarda aydın kesimin kullandığı dildi. Tuna üzerinde işleyen gemilerle, o zamanki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun görkemli başkenti Viyana'ya yapılan geziler, Canetti'nin anıları arasında her zaman önemli bir yer tuttu. Yazar, çocukluk ve gençlik yıllarıyla, daha sonraki yaşamının bir bölümünü,

son yıllarda yayımlanan *Die geretlete Zunge* (Kurtarılmış Dil), *Die Fackelim Ohr* (Kulaktaki Meşale) ve *Das Aügenspiel* {Gözlerin Oyunu) adlı üç anı kitabında anlatmıştır.

Canetti sekiz yaşındayken, babasının ölümü üzerine Viyana'ya yerleşti. Annesinin uyguladığı birkaç haftalık sıkı bir Almanca kursundan sonra ilkokula gitti. Orta ve lise öğrenimini Zürih ve Frankfurt'ta tamamladıktan sonra, yükseköğrenim için Viyana'ya döndü. Fen dalındaki öğrenimini tamamladıktan ve doktorasını verdikten sonra, tümüyle yazarlığa yöneldi. Yaptığı ilk tasarıda, sekiz romandan oluşacak ve —Balzac'ın *Comedie Humaine*'inden esinlenerek— *İnsanlığın Yanılgılar Komedisi* adım taşıyacak bir roman dizisi yazmayı öngörmüştü. Ancak çalışmaları ilerledikçe bu sekiz romandan yalnız biri üzerinde yoğunlaşan Canetti, kitabı 1930-31'de yani bir yıllık sürede tamamladı. *Körleşme* (Die Blendung) adını taşıyan, günümüzde dünya edebiyatının başyapıtlarından biri olduğu tartışmasız kabul edilen yapıt tamamlandığında yazan, yirmi altı yaşındaydı. Bu yoğunlukta bir yapıtın bu yaşta bir yazarın kaleminden çıkması örneğine dünya edebiyatında rastlamak, hemen hemen olanaksızdır.

Körleşme, tamamlanışından ancak dört yıl sonra, 1935 sonlarında, Viyana'da yayımlanabildi. Thomas Mann ve Hermann Broch gibi yazarların dikkatini hemen çekmesine karşın, Nazi egemenliğinin Avrupa'da hızla genişlemesi ve İkinci Dünya Savaşı yılları yüzünden, roman ancak savaşı izleyen yıllarda gereğince tanınıp değerlendirilebildi. Roman yayımlandıktan bir yıl sonra, 1936'da, *Frankfurter Zeitung* bu yapıtı şöyle değerlendiriyordu: "*Canetti'nin romanı, James Joyce'un Ulysses ile erişmek istediğinin ötesine geçen bir adımdır... Bu roman, gerçekçi romanın hiçbir zaman başaramadığı bir şeyi, olaylar ile yaşananlar arasındaki değişken sınırla. insanoğlunun kendi eliyle kurduğu, sonra da kendisine yabancılaşmış, düşman kesilmiş bulduğu dış çevreyi, yepyeni bir biçim içerisinde ve en uçta sayılabilecek araçlarla betimlemeyi başarmaktadır. Bu yapıt, roman türünün varabileceği en uç noktayı mı belirtmekledir, yoksa roman alanında yepyeni olanaklara götüren bir yolu mu —bu, irdelenmeye değer.*"

Canetti'nin ikinci yapıtı, 1931-32 kışında yazdığı *Hochzeit* (Düğün) adlı tiyatro oyunu oldu. Yazarın bugüne değin en çok sahnelenen oyunu olan

Düğün, gülmece biçemi içerisinde, salt parasal düşüncelerin egemenliğindeki bir küçük-burjuva ortamının eleştirisidir. Çok yaşlı bir kadına ait olan bir evde toplanan oyun kişilerinden her birinin amacı, sonunda bu evi —ayrı yollardan— ele geçirmektir; evde düzenlenen düğünün sonlarına doğru konuklardan biri bir oyun önerir. Bu oyuna göre herkes, ev bir yer sarsıntısı tehlikesiyle karşı karşıya olduğu takdirde ne yapacağını anlatacaktır. Ama sonunda oyun gerçekliğe dönüşür; daha herkes sözünü bitirmeden gerçekten bir yer sarsıntısı başlar ve herkesin böyle bir durumda gerçekten ne yapacağı sergilenir —sonuç, oyundan çok farklı ve korkunçtur. Yer sarsıntısı sonucu ev, içindeki insanları da yıkıntılarına gömerek çöker. Oyunda yer sarsıntısının, düğünde toplananların bu denli tehlikeli bir oyuna kalkışmaları yüzünden meydana geldiği olasılığı vurgulanır. Bu oyunun yazılışından yedi yıl sonra dünyanın, insanların nefreti, hırsı ve körlüğü yüzünden savaş cehennemine düştüğü göz önünde tutulursa, Canetti'nin, bu yapılıyla nasıl bir uyarıda bulunmak istediği kolayca anlaşılır.

1933-34 yıllarında yazılan *Komödie der Eitelkeit* (Kendini Beğenmişliğin Komedisi) Canetti'nin üçüncü yapılı oldu. Ancak savaştan sonra, 1950'de kitap olarak basılabilen bu oyun, bir ülkede devletin buyruğu üzerine tüm aynaların kırılmasıyla başlar. Amaç, insanların kendini beğenmişliğine bir son vermektir. Bu önlem başlangıçla herkesçe onaylanırsa da, bir süre sonra durum değişmeye başlar; insanların kendi yüzlerine bakma gereksinimi nedeniyle, ayna parçaları karaborsaya düşer; herkesin para karşılığı kendini seyredebileceği aynaların bulunduğu randevu evleri kurulur. Oyunun sonunda bir halk ayaklanmasıyla ülkede aynalara konan yasak kalkar ve her şey eski konumuna döner.

Canetti 1956'da üçüncü ve bugüne değin son oyunu olan *Die Betristeten*'ı (Süresi Belli Olanlar) yazdı; oyun aynı yıl Oxford'da sahnelendi ve büyük başarı kazandı. Bu oyunda betimlenen toplum düzeninde insanlar, ne kadar yaşayacaklarını kesin olarak bilirler; herkesin adı, yaşayacağı yılları gösteren rakamdır (Bay Seksen sekiz gibi). Bu düzen içerisinde, ölüm karşısında alınabilecek değişik tutumlar dile getirilmiştir. Canetti'ye göre bu "ölümü öğreten bir ders kitabı"dır.

1939 yılı başlarında Londra'ya yerleşen Elias Canetti, hemen tüm çabasını

yirmi yaşından başlayarak ilgi duyduğu bir konu üzerinde, kitle ve iktidar sorununun irdelenmesi üzerinde topladı. Kırk yıla yakın bir sürenin ürünü olan çalışma, 1960'da *Masse und Macht* (Kille ve İktidar) başlığıyla Almanya'da yayımlandı. Bunu 1962'de Amerika ve İngiltere'de, 1966'da Fransa'da 1971'de Japonya'da, 1972'de İtalya'da, daha sonra da Hollanda'da yapılan basımlar izledi. Çok zengin malzemeye dayanılarak kaleme alınan *Kitle ve iktidar*, günümüzde toplumbilimin başyapıtlarından sayılmakta ve getirdiği boyutlar çeşitli bilimsel araştırmaların konusunu oluşturmaktadır.

Canetti, *Kitle ve İktidar* üzerindeki çalışmalarını yoğunlaştırdıkça, yazınsal alandan zorunlu olarak uzak kaldı. Bunun yarattığı gerginlikten kurtulmak için, "her gün bir şeyler yazma gereksiniminden" doğan Notlar, bilinen güncelerden farklı olup, yazarın aklına geldikçe not ettiği, aralarında belli bir bağıntı bulunmayan düşüncelerdir. Bu düşünceler yazar tarafından bir kez kâğıda döküldükten sonra, bir daha hiç değiştirilmeksizin olduğu gibi bırakılır, herhangi bir yapıta da alınmaz. Notlar bugüne değin birkaç kez yayımlanmıştır.

Günümüze değin Canetti, yazdıklarının çok azını yayımladı. Bunun nedeni, yazarın bir kez okura sunulmuş olanın geçerliliğini bundan yüz yıl sonra da korumasını istemesidir. Canetti'nin bu tutumu kendini beğenmişlikten değil, bireye karşı duyduğu büyük sorumluluktan kaynaklanır. Canetti'ye göre yazar, okura yöneltti̇ği her sözcükle, her şeyden önce insan olan okura karşı çok büyük sorumluluk altına giren, böyle bir sorumluluğun bilincine varması gereken kişidir.

Yukarıda sayılan yapıtların dışında, Canetti'nin *Öteki Dava*, *Kafka'nın Feliceye Mektupları*, *Konfüçyüs'ün Konuşmaları*, *George Büchner*, *Dr. Hachiya'nın Hiroşima Güncesi*, *İlk Kitap*: *Körleşme*, *Speere Göre Hitler*, *Hermann Broclı*, *Marakeş Sesleri*, *Son Büyük*: *Tolstoy*, *Yeni Gerçeklik ve Gerçekçilik*, *Kari Kraus* ve *Elli Karakter* gibi denemeleri de yayımlandı. Tüm yapıtları İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Japonca, Macarca, Çekçe, Hollanda, İsveç ve Polonya dillerinde —çoğunda birkaç kez ve ayrı çevirmenlerin ürünü olarak— basıldı.

Londra Üniversitesi öğretim üyelerinden ve en ünlü edebiyat uzmanlarından Prof. J. Isaacs, 1950 yılında verdiği bir konferansta, Elias

Canetti'nin İngilizcede *Auto-da-Fé* adıyla yayımlanan romanı *Körleşme* üzerine şöyle diyordu: "*... Yüzyılımızın en büyük romanlarımdan olan Körleşme'nin çekiciliği, ilk okuyuşta ancak Karamazof Kardeşler'de ya da James Joyce'un Ulysses'i ile karşılaştırılabilir. Yapıtın tüm zenginliğinin bilincine varmak ise ancak zamanla üstesinden gelinebilecek bir iştir. Uygarlığın yıkılışıyla insanoğlunun aşağılanması, romanın konusunu oluşturur. Kötülüğün betimlenmesi açısından Canetti ile karşılaştırıldıklarında François Mauriac bir acemi, Graham Greene ise henüz anasının karnındaki bir çocuk kadar saf kalırlar. Ancak tanrıbilimsel anlamda bir kötü'nün canlandırılması değildir burada söz konusu olan; buradaki cehennemin ardında herhangi bir tanrı yoktur... Canetti, ustalığı ancak Dante ya da Kalka ile ölçülebilecek alegorisine konu olarak bir bilginin fildişi kulesini seçmiştir: bu fildişi kule sonundu kaba gücün etkisiyle paramparça olur... Romanın karakterleri, gerçekte en seçme soyutlamalardan oluşmadır. Bu soyutlamaların en ustacasını, bilgin karakterini ise Canetti, kendine kurban seçmiştir. Gerçekliğin çok uzağında yaşayan bilginin, Prof Kien'in tüm dünyası, kafasının içindedir ama kafasının bir dünyası yoktur. Çökmekte olan bir kültür ortamında bu salt bilim insanı, bilgisizlik, açgözlülük, nefret ve kıskançlık gibi tüm kötü güçlerin saldırısı sonucu paramparça olur. Ama bütün bunlar, bizi duygulandırmaya yeten bir insancı tutumla anlatılmıştır: Kurbanın yazgısında bizim de suçumuz olduğunu duyumsarız elimizde olmaksızın...*"

Körleşme, Almanya'da edebiyatın, politikanın kirli gölgeleri altında yitip gitmeye yüz tuttuğu bir dönemde yazılmıştır: Roman, yaklaşmakla olan yıkıma karşı bir uyarı niteliği taşıyan ve Almanya'da basılabilen son yapıtlardandır. Gerçekle Canetti, Körleşme ile bir büyük dehşetin romanını yazmıştır. Bu, insanoğlunun ne denli gerçeklikten kopabileceği, gerçeklik karşısında körleşebileceği konusunda duyulan dehşettir.

Canetti, romanın hazırlık evresi için, *İlk Kitap: Körleşme* adlı denemesinde şunları yazar: "*Günün birinde dünyanın artık bundan önceki romanlarda olduğu gibi, başka deyişle tek bir yazarın bakış açısından yazılamayacağını düşündüm; parçalanmış bir dünya vardı artık ortada ve ancak onu bu parçalanmışlığı içerisinde sergileme yürekliliği gösterildiği takdirde, bu dünyaya ilişkin doğru bir tasarınım verilmesi de söz konusu olabilirdi. Ancak bu okunduğunda hiçbir şey anlaşılmayan, kaosu andıran bir kitap*

yazılması gerektiği anlamına gelmiyordu. Tam tersine, yapılması gereken, olabildiğince tutarlı bir hiçimde olabildiğince sivri tipler, bu dünyayı oluşturan türden bireyler bulmak ve bu bireyleri farklılıkları içerisinde göstermekti. Bunun üzerine sekiz romanlık bir tasarı hazırladım… Her bir romanın ana figürü, deliliğin sınırlarına varmış bir tipti ve hu figürlerden her biri, diline ve en gizli düşüncelerine varana değin ötekilerin tümünden ayrıydı. Birinin yaşadıklarını ötekilerin yaşayabilmesi olanaksızdı... Dışardan dünyayı anlatacak sekiz projektör kurduğumu düşünüyordum. Bil yıl süreyle bu figürler üzerinde çalıştım...

"*Anlatımımdaki açıklığı hiç kuşkusuz Stendhal'in Kızıl ve Kara'sına borçluyum. Körleşme'nin bugün 'Ölüm' başlığını taşıyan sekizinci bölümünü bitirdikten hemen sonra Kalka'nın Değişim'i elime geçti. O sıralarda benim için bundan daha mutlu bu olay düşünülemezdi... Özlemini onca çektiğim an ve soğukkanlı anlatımın en yetkin örneğini bulmuştum. O zamana değin kendi başıma bulmaya çabaladığını bir şey, bu kitapta daha önce gerçekleştirilmişti.*"

Yazıldığı yıllarda ve İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen sonra Körleşme, o dönemin uyarıcısı ve yansıtıcısı bir yapıt olarak değerlendirilmişti. Savaşırı bitiminden günümüze uzanan zaman parçası ise —ne yazık ki— insanoğlunun körleşmesinin hiçbir zaman son bulmayacağını kanıtladı. Tanınmış bir eleştirmenin belirttiği gibi, bu koşullar altında Canetti'nin *Körleşme*'sinde tüyler ürpertici biçimde vurgulanan uyarı da geçerliliğini hiçbir zaman yitirmeyecektir.

Romanın Almanca adı olan "Die Blendung"un günlük dilde kullanılan karşılığı, kamaşma'dır. Ancak yapıtın tümü, insanoğlunun gerçeklik karşısında körleşmesi, en günlük gerçekleri bile görmemesi gibi bir temele dayandığından, Körleşme adı yeğlenmiştir.

Özellikle yazın ürünlerinin çevirisinde, özgün metnin yanı sıra, karşılaştırmaya temel alınabilecek başka çevirilerden de yararlanması, çevirmenler için her zaman değerli bir yardımcıdır. Bu yol, *Körleşme*'nin çevirisinde de izlenmiş, Almanca metinde bazı aşırı kapalı kalmış yerlerin nasıl çözümlenebileceği konusunda bir fikir edinmek için, romanın —yazarın denetimi altında yapılmış olan— İngilizce çevirisiyle de karşılaştırmalar yapılmıştır. Yalnız şunu da belirteyim ki, "yazarın sustuğu

yerde çevirmenin de susması gerekir” ilkesine bağlı kalarak, yapıtı İngilizceye aktaran çevirmenin kendine tanıdığı kimi özgürlüklerden —bu özgürlükler yazar tarafından tanınmış olsa bile— yararlanmamayı ve biçemi olduğu gibi korumayı çoğu kez yeğledim.

Körleşme’nin büyük bir bölümünü yedi yıl önce çevirdiğim halde son kesimini —çeşitli nedenlerle— bir türlü tamamlayamamıştım. Son zamanlarda yayınevinin de ısrarlarıyla bitirmeye çalışırken, araya bir de Nobel’in girmesi —yazarını biraz daha ünlendirdiğinden olacak— çalışmalarımı hızlandırmaya neden oldu ve böylece ortalama yedi yıllık bir emek ürünü olan bu çeviri tamamlanarak okurların karsısına çıkabildi.

Ahmet CEMAL

Üçüncü Basıma Önsöz

KÖRLEŞME, 1981 ve 1984 basımlarının ardından, yeni girdiğimiz 1993 yılında üçüncü basımına ulaşıyor. Kanımca bu, bazı özel nedenlerden ötürü üzerinde biraz durulması gereken bir olgu.

Her şeyden önce Körleşme, yakın geçmişte ülkemizde yayımlanan kimi kitapların durumunun aksine, "moda" olduğu için satan bir kitap olmadı; öyle olsaydı eğer, basım tarihlerinin arası epey kısalır ve Körleşme, bir *çoksalar* niteliği kazanırdı. Oysa eser, bir uzunsatar kimliğini sürdürerek bir anlamda sessiz, derinden ve ağırdan giderek üçüncü basımına ulaştı. Bu, çoksatarlardaki durumun tersine, belli bir zaman parçasıyla sınırlı olmayan, varlığını hep sürdüren bir etkinin kanıtıdır.

İkinci olarak Körleşme, görünüşte zor bir romandır. Romandaki kişilerin yapıları ve olay örgüsündeki giriftlik, kitabın böyle bir ilk izlenim uyandırmasına ve soyuta kaçar gibi gözükmesine elverişlidir.

Bu koşullar altında, *Körleşme*'nin Türkiye'de hangi tipten ve neyi arayan bir okur kitlesine. seslenebildiği üzerine bazı düşünceler yürütmek, kanımca aydınlatıcı olabilir. Bunu yaparken, önce romanın anakonusu üzerinde biraz durmak gerekmekledir.

Körleşme için verilebilecek en kısa tanımlardan biri, romanın paylaşımcılıktan mutlak anlamda uzak, bilimi ve bildikleriyle insanlık arasında bir ilinti kurmayı köktenci bir tutumla yadsıyan, tersine, daha çok bilmeyi kendisinin dışındaki bütün insanları küçük görmek için neden sayan, aymazın aymazı bir bilim adamının, bir aydının öyküsü olduğunu söylemektir. Romanın başkişisi Profesör Kien, içinden geldiği, ama yok saydığı bir dünyada salt kendi kalasının içine ve kendi evinin dört duvarı arasına kapanarak ve elde edebildiği bir bilgi dağarcığıyla var olabileceğine inanır. Gelgelelim yazgısı, insan gerçeğinin ve yaşamının yok sayıldığı her ortamda kendini gösteren yazgıdan farklı olmaz; kendini "üstün insan" sayan, kendisinden başka kimseye neredeyse yaşama hakkını bile fazla gören Kien, ayağının altında ezdiği sineklerden daha aşağı gördüğü kimi

insanların oyuncağı olup yıkıma sürüklenir.

Romanın ikinci başkişisi olan kâhya kadın Threse, sıradanlıktan gelip, sıradanlıktan tek çıkış yolunu bireysel nitelikteki bir faşizmde arayan insan tipini simgeler. Elias Canetti'nin *Körleşme*'yi, İkinci Dünya Savaşı başlamazdan kısa süre önce, başka deyişle Avrupa'nın büyük bölümünün faşizmin kucağına düşmesinin ardından kaleme almış olduğu düşünülürse, bu simgenin önemi de kendiliğinden anlaşılır. Böyle bir bağlamda Therese'nin, faşizmin egemen olduğu ülkelerde, insanların sırf ırk farklılığı nedeniyle en korkunç biçimde aşağılanmasına, dahası ölüm kamplarına götürülmelerine ses çıkartmayan, böylece de sessiz ve derinden amansız birer pasif faşiste dönüşen bir zamanların "halim selim" vatandaşlarını temsil ettiğini söylemek, abartma olmayacaktır.

Bu bağlamda, Körleşme'nin ülkemizde bir başka faşizmin darbesinin hemen ardından ilk kez basıldığını, sessiz etkisini böyle bir ortamda yaratmaya başladığını anımsamakta yarar vardır. Körleşme, var olan koşullar altında, insanın insan olma onuruna aykırı düşen tüm buyurganlıklarla hesaplaşmak isteyen, sesini belki her zaman yükseltmeyen ya da türlü nedenlerle yükseltme olanağını bulamayan ama düşünmeyi, tanığı olduğu dünyayla hesaplaşmayı da bir gereksinim sayan sessiz bir çoğunluğa seslenmiştir. Bu çoğunluk, aynı zamanda Profesör Kien'in kişiliğinde paylaşımcılıktan uzak, kendi iç dünyalarına sıkıca kapanmış kimi aydınların yüzlerini gören bir çoğunluktur.

Böyle aydınlar var oldukça, açık ya da gizli tiranizmlerin etkisiyle, en "halim selim" yüzlerin maskelerinin ardında en amansız bireysel faşizmler gizlendikçe, *Körleşme* de uyararak etkin olmayı sürdürecektir.

Ahmet Cemal
Moda, 1993

Dördüncü Basıma Önsöz

KÖRLEŞME’NİN ilk basımı, 1981 Aralığında yapılmış; yani aradan neredeyse yirmi beş yıl geçmiş.

Romanın çeviri çalışmaları ne kadar sürmüştü, şimdi anımsamıyorum. Çevirdiğim yıllarda da elimin allındakinin, 20. yüzyıl roman edebiyatının en büyük eserlerinden biri olduğunu biliyordum. Ama bu eserin sonraki yıllarda Türkiye açısından bunca güncellik kazanabileceğini o zamanlar herhalde aklımın köşesinden bile geçilmemiştim.

Bu satırları okuyanların aklına, doğal olarak, şöyle bir soru takılabilir; “Dediğiniz kadar güncellik kazanmışsa, yirmi beş yılda dört baskı çok az değil mi?” Bu, Türkiye’nin, basılan kitap çeşidinin görünüşteki bolluğuna rağmen gerçekte ne kadar okuma özürlü bir toplum olduğu gerçeği göz önünde tutulduğunda, çok haklı bir soru olur. Oysa bazı sayılar, durumu çok net bir biçimde gözler önüne seriyor.

1981’de *Körleşme*’nin ilk baskı sayısı, yedi bin. Demek ki bugün çoksatarlık sınırını zorlayan bu sayı, o zamanlar, yani bundan yirmi beş yıl önce, *Nobel Edebiyat Ödülü* sahibi olmasına rağmen, adı sanı ülkemizde pek de bilinmeyen bir yazarın romanı için fazla risk taşımayan, doğal bir baskı sayısıymış!

Bu ilk basımı 1984 Ocağında, allı binlik bir sayıyla ikinci basım izlemiş. Üçüncü basım, 1993 Temmuzunda, yani dokuz yıl sonra, iki bin beş yüz adet olarak gerçekleştirilmiş.

Bugün, yani 2003 yılının sonlarına doğru elinize geçen 4. basım ise bin beş yüz adet olarak yapıldı. Ve bu, ilk yedi binlik basımın aksine, ne zaman tükeneceği artık kestirilemeyen bir miktar!

Bu sayılar, kitabın konusu bir yana, ülkemizin de özellikle son yirmi beş yıllık süreçte, üstelik giderek artan bir tempoyla, nasıl bir körleşmenin pençesine düştüğünü göstermeleri bakımından çok ilginç.

Elias Canetti'nin *Körleşme* adlı romanı, aslında belki de hiçbir toplumda hiçbir zaman tümüyle ortadan kalkmayacak bir tipi, tüm okumuşluğuna ve bilgi dağarcığının zenginliğine rağmen, dünyaya, o dünyada olup bitenlere kafasındaki bilgilerin oluşturduğu büyüteçle bakabilme becerisinden yoksun olan aydın tipini ele alır; gerçekte bu beceri, bir insanı gerçek anlamda aydın kılabilecek tek niteliktir. Romanda bu aydın tipinin temsilcisi olan Prof. Kien, dünyada bir eşi daha bulunmayan kitaplığına kapanmış olarak yaşamakta, sadece kitaplarının dünyasında kalmakla dış dünyaya ilişkin değer yargıları oluşturmaya hak kazandığına inanmaktadır. Bir başka deyişle, ta antikçağ Yunan felsefesinden ve Sokrates'ten bu yana varlığını kanıtlamış olan bir gerçeğe, insan toplumlarında her tür ilerlemenin, kötülüklere yönelik her türlü karşı koyuşun ancak diyalog yoluyla gerçekleşebileceği olgusuna Prof. Kien, sırt çevirmiştir. Ne var ki romanın akış süreci, kendi monologlarının çerçevesine hapsolmuş bir aydın türünün ne dünyada kötülüğün kök salmasını, ne de o kötülüğün kendi kitaplığına kadar el uzatmasını engelleyebileceğini çok açık ve acıtıcı bir biçimde ortaya koyacaktır.

Romanın bu temel odak noktası düşünüldüğünde, en geç seksenli yılların başından günümüze kadar bu aydın tipinin ülkemizde de —artan bir hızla— yayıldığı gerçeği karşısında artık modern dünya edebiyatına malolmuş böyle bir eserin güncelliği üzerinde tekrar tekrar durulmaması, şaşırtıcı gelmektedir — ama bir yandan da genel ahval ve şerait göz önünde tutulduğunda, ne yazık ki, pek de şaşırtıcı gelmemektedir. Çünkü ülkemiz, okuma özürlü olmasının doğal bir sonucu olarak, aynı zamanda düşünme özürlü bir ülkedir.

Elias Canetti'nin Batı dünyasında doğumunun yüzüncü yıldönümü nedeniyle anılmakla ve yeniden değerlendirilmekte olduğu bugünlerde, *Körleşme*'nin bu yeni basımının insanlarımızı önceki basımlardan biraz daha fazla düşündürebilmesini diliyorum.

Ahmet Cemal
Moda, 25 Eylül 05

Elias Canetti'nîn Yaşamı

25 Temmuz 1905 Elias Canetti. Bulgaristan'ın Rusçuk kentinde, Mathilde ve Jacques Canetti'nin ilk çocukları olarak doğar.

Haziran 1911 Annesi, babası ve iki erkek kardeşiyle birlikte İngiltere'ye göç eder. Manchester'da okula başlar. İlk kitaplarını İngilizce okur.

8 Ekim 1912 Canetti'nin babası ansızın ölür. Balkan Savaşı başlar.

1913 yazı Lausanne'a gidilir; annesi, sekiz yaşındaki Canetti'ye Almanca öğretir.

1913 sonbaharı Malhilde Canetti, üç oğluyla birlikte Viyana'ya yerleşir. Elias, ilkokul üçüncü sınıfa alınır.

1914 yazı Dokuz yaşındaki Canetti, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Viyana'da sokağa dökülen kitlelerin coşkun sevinç gösterilerine tanık olur.

1916 yazı Aile, İsviçre'ye göç eder. Elias Canetti, savaşın dışında kalan bu ülkeden çok etkilenir.

1917-21 Elias Canetti, Zürih'te Kanton Lisesi'ne devam eder. Çok iyi öğretmenlerin elinde yetişir. Sonraları yetişkin Canetti, bu dönemi yaşamının en mutlu zamanlarından biri olarak anımsayacaktır.

1921 sonbaharı Canetti, annesinin ısrarı üzerine Zürih'teki "cennet"ten ayrılarak Frankfurt'a gider. Orada savaş sonrasının tedirgin günlerini yaşar, büyük enflasyona tanık olur. Köhler Lisesi'ni bitirir.

1924 Viyana Üniversitesi'nde yükseköğrenime başlar. Ana dalı kimyadır.

Nisan 1924 İlk kez Kari Kraus'un bir konuşmasını gider; burada, daha sonra evleneceği Veza Taubner-Calderon ile tanışır.

1925 Kitle üzerine bir inceleme yapmayı düşünmeye başlar.

1927 ilkbaharı Viyana'nın Hacking semtinde, Steinhof akıl ve sinir hastalıkları hastanesinin bahçesine bakan bir oda kiralar. Pansiyon sahibi kadın Canetti'ye Körleşme romanındaki Therese tipi için esin kaynağı olacaktır.

15 Temmuz 1927 Viyana'da Adliye Sarayı'nın yakılması; Canetti, kitle üzerine önemli gözlemler yapar.

1928 yazı İlk Berlin yolculuğu. Burada Canetti, çok sayıda sanatçı ve aydınla tanışır; George Grosz, Bertolt Brecht ve Isaak Babel, tanıştıkları arasındadır.

1929 ilkbaharı Viyana Üniversitesi'nde fen dalında doktorasını tamamlar.

i 929 yazı İkinci Berlin yolculuğu. Canetti geçimini sağlamak için Malik Yayınevi'ne Upton Sinclair'in kitaplarını çevirir.

1929-30 Viyana'ya döner. *Comedie Humaine an Irren* (İnsanlığın Yanılgılar Komedisi) başlığı altında bir roman dizisi tasarlar.

1930-31 sonbaharı Daha sonra *Die Blendung* (Körleşme) adını vereceği *Kant faenght Feuer* (Kant'ın Yanışı) romanı üzerinde yoğun biçimde çalışır ve kitabı tamamlar.

1931-32 kışı Hochzeit (Düğün) adlı oyunu yazar.

1932 sonbaharı Hermann Broch'la tanışa.

1933 Fritz Wbauba, Robert Musil, Georg Merkel ve Alban Berg ile tanışır.

1933 sonbaharı *Komödie der Eitelkeit* (Kendini Beğenmişliğin Komedisi) adlı oyunu üzerine çalışır. Paris'te oturan annesiyle kardeşlerini ziyaret eder.

Ocak 1934 Kendini Beğenmişliğin Komedisini tamamlar.

Şubat 1934 Viyana'da sokak savaşları çıkar. Elias Canetti, Veza Taubner-Calderon'la evlenir.

1935 Canetti, Viyana'nın Grinzig semtine taşınır.

1935 sonbaharı *Körleşme*, yayımlanır.

1936 Canetti, Hermann Broch'un 50. yaşgünü dolayısıyla, bu yazar üzerine ünlü konuşmasını yapar.

1937 ilkbaharı *Körleşme*'nin Çekçe çevirisi yayımlanır. Canetti bu nedenle Prag'ı ziyaret eder.

15 Haziran 1937 Annesi Paris'te ölür. Canetti, sonradan tamamlamadan bırakacağı *Tod-Feind* {Can Düşmanı) adlı romanı üzerine yine çalışmaya başlar.

Mart 1938 Hitler. Viyana'ya girer.

Kasım 1938 Canetti ile karısı, Viyana'dan ayrılıp Paris'e giderler.

Ocak 1939 Karı-koca Londra'ya yerleşirler. Canetti, kurgusal ya da dramatik çalışmaları kendi kendisine yasaklar; yalnızca *Masse und Macht* (Kitle ve İktidar) başlıklı incelemesi üzerinde yoğunlaşır.

1942 başı *Kitle ve İktidar* çalışmalarından dinlenmek için, günlük *Notlar*'ını (Aufzeichnungen) tutmaya başlar.

1943-45 Tanınmış tarihçi C. V. Wedgwood, *Körleşme*'yi İngilizceye çevirir.

1946 Roman, *Auto-da-Fe* adıyla İngiltere'de yayımlanır. Canetti, Arthur Waley ile tanışır.

1947 *Körleşme, The Tower of Babel* (Babil Kulesi) adıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanır.

1948 Münih'teki Willi Weismann Yayınevi, *Körleşme*'yi yayımlar, ancak roman fazla yankı uyandırmaz.

1949 *Körleşme*, Paule Arhex tarafından *La Tour de Babel* (Babil Kulesi) adıyla Fransızcaya çevrilir, Paris'te yayımlanır ve *Prix International* ile ödüllendirilir.

1952 Canetti, *Die Befristeten* (Süresi Belli Olanlar) adlı oyununu yazar.

1954 ilkbaharı Canetti, Marakeş'e bir gezi yapar. Geziden döndükten sonra kaleme aldığı notları, 1968'de yayımlanır.

1955 Heykeltraş Fritz Wotruba üzerine yazdığı inceleme Viyana’da. Almanca ve İngilizce olarak yayımlanır.

1956 *Süresi Belli Olanlar oyunu*, *The Numbered* adıyla Playhouse Oxford’da ilk kez sahnelenir.

1957 Provence gezisi.

1959 İtalya gezisi.

1960 *Masse und Macht* (Kitle ve İktidar) Hamburg’da, Claassen Yayınevi’nde yayımlanır.

1961-63 Kitle ve İktidar adlı yapıtı Carol Stewart’ın çevirisiyle ve *Crowds and Power* başlığıyla Londra ve New York’ta yayımlanır.

Mayıs 1963 Veza Canetti’nin ölümü.

1963 sonbaharı *Körleşme*, Münih’teki Cari Hanser Yayınevi’nde yayımlanır. *Kendini Beğenmişliğin Komedisi* ile *Düğün*, Braun- schwcig’da ilk kez sahnelenir. Halk, oyunları protesto eder. *Düğün*’ün temsilinde skandal çıkar.

Ağustos 1971 Canetti, *Die gerettete Zunge* (Kurtarılmış Dil) adlı yaşam öyküsünü yazmaya başlar. Kardeşi Georges. Paris’le ölür. Canetti, Hera Buschor ile evlenir.

1972 Kızı Johanna doğar.
Büchner Ödülü ‘nü alır.

1976 Münih’te, *Yazarın Uğraşı* {Der Beruf des Dichters) başlıklı ünlü konuşmasını yapar. *Kendini Beğenmişliğin Komedisi*, Basel’de Haiıs Hollmann tarafından sahneye konur ve çok büyük bir başarı kazanır.

1977-80 *Die gerettete Zunge* (Kurtarılmış Dil) ve *Die Fackel im Ohr* (Kulaktaki Meşale) başlıklı yaşamöyküleri yayımlanır.

Eylül 1981 *Franz Kafka Ödülü*’nü alır.

Ekim 1981 *Nobel Edebiyat Ödülü*'nü alır.

1983 *Federal Almanya Yüksek Liyakat Nişanı* verilir.

1985 *Gözlerin Oyunu* yayımlanır.

1987 Tuttuğu notlardan oluşan *Saatin Gizli Yüreği* yayımlanır. 1989'da İngilizceye çevrilir.

1994 Elias Canetti 14 Ağustos 1994'de Zürih'te ölür.

{*} “Grob” Almancada “kaba” anlamına gelir. Gerek “grob,” gerekse bunun İngilizce karşılığı olan “brute,” her iki dilde ad olarak da kullanılabilir. Nitekim İngilizce çeviride “brüte,” sıfat ve ad olarak kullanılmıştır. Türkçede ise bu olanaksız olduğundan, ad bırakılmış, sıfat dilimize çevrilmiştir. {Çevirenin notu.)

{†} Kitabın Almanca aslında savaş divanı “Feme” sözcüğü ile ifade edilmiştir. *Feme*, ortaçağda Westfalya’daki eyalet mahkemelerinin adıydı. 14-18. yüzyıllarda Almanya’nın diğer bölgelerindeki eyalet mahkemeleri için de kullanıldı. Yine aynı sözcük acil hallerde, söz gelimi savaş halinde, normal mahkeme teşkili olanağı kalmadığında kurulan ve gerçekle yetkisiz olan mahkemeleri de ifade eder ki, metinde bu anlamda kullanılmıştır. Sözcüğün kökü, ortaçağ Almancasındaki “veime”, ya da Hollanda dilindeki “veem” sözcüklerinden gelmekledir. Bu sözcüklerin anlamı “bir tür dernek”, “meslek kuruluşu” dur. Kitabın İngilizce çevirisinde savaş divanı ya da buna benzer bir sözcüğe yer verilmemiş anlam “traitors will be shot out of hand”, yani “hainler derhal kurşuna dizileceklerdir” biçiminde ifade edilmiştir. {Çevirenin notu.)

{‡} Kendi kendisini tam bir “Kantçı” sayan Schopenhauer, Alman İdealizminin önderlerinden olduğu halde Hegel’den köklü olarak ayrılır. Hegel’e göre bu dünya anlamlı, iyi bir dünyadır, çünkü aklın egemenliğindedir. Schopenhauer’e göre ise tam tersine bu dünya anlamlı bir dünya değildir, içinde anlam bulunmayan bu dünya tümüyle kötüdür ve var olmamak yeğdir. Ne var ki böylesine kötümser bir dünya anlayışını ortaya atan Schopenhauer, öbür yandan olağanüstü bir yaşama isteğine sahiptir, işte metinde bu çelişkiye yollama yapılmıştır. (Çevirenin notu.)

{§} Friedrich Wilhielm Joseph Schelling, Alman İdealizminin Fichte’den sonra ikinci büyük düşünürüdür, özdeşlik Felsefesini meydana getirmiştir. (Çevirenin notu.)

{**} Johann Gottlieb Fichte’ye göre felsefe, kişiliğin, “ben”in, yani “bilinç”in ya- ratıcı-ethik eyleminin bilimsel şekilde o bilincin sahibince izlenmesidir. (Çevirenin notu.)

{††} “Sonsuz Barış Üzerine,” Kant’ın yapıtlarından birinin de adıdır. (Çevirenin notu.)

{‡‡} Friedrich Nietzsche’ye göre Hıristiyanlık, insanlara adeta kölelik ruhunu aşıladığından ötürü bir yana bırakılmalıydı. Önceleri taptığı Wagner’e sonradan düşman olmuş, bu düşmanlığını *Der Fal Wagner*, 1888 (Wagner Olayı) ve *Nietzsche contra Wagner*, 1889 (Nietzsche Wagner’e Karşı) adlı yapıtlarında belirtmiştir. Tutkuyla bağlandığı “üstün insan” ideali ve yaşam karşısındaki gerçekçi olmaktan uzak tutumu Nietzsche’yi kendini insanlığın kurtarıcısı olarak görmeye götürdü. (Çevirenin notu.)

{§§} “Paralı asker,” Almancadaki “Landsknecht” karşılığında kullanılmıştır. “Landsknecht”, ortaçağda Avrupa’da paralı askerler için kullanılan sözcüktür ve bu özelliğin göz önünde tutulması gerekir. Nitekim yapıtın İngilizce çevirisinde “Landsknecht” sözcüğü aynen bırakılmıştır. (Çevirenin notu.)

{***} Lalince özdeyiş, sözcük çevirisi: Jüpiter’in yapma hakkına sahip olduğunu, öküz yapamaz. Belirli hakları belirli sınıflara özgü kılan Roma anlayışını dile getiren bir özdeyiş. {Çevirenin notu.)

{†††} Daha önce de belirtildiği gibi, romanda ad olarak kullanılan Grob sözcüğü, Almancada kaba anlamına gelir. (Çevirenin notu)

{‡‡‡} Latince “ölülerin ardından konuşulmaz” anlamına gelen bir özdeyiş. (Çevirenin notu.)

{§§§} Almancada geçmiş’in karşılığı olan “die Vergangenheit” sözcüğü, dişi cinstendir. (Çevirenin notu.)

{****} Tanımlık, Almanca “Artikel” ve eski Türkçe “harf-i tarif” karşılığı olarak kullanılmıştır. (Çevirenin notu.)

{††††} Yazar burada, geçmiş’in Almanca karşılığı olan dişil “die Vergangenheit”ı, eril çekim biçimi olan “den Vergangenheit”a dönüştürerek, Kien’in yapmak istediğini somutlaştırmıştır, bunu Türkçede verebilme olanağı yoktur. (Çevirenin notu.)

{‡‡‡‡} Batı dillerinde şah “kral” vezirse “kraliçe” sözcükleriyle karşılanmaktadır. (Çevirenin notu.)

{§§§§} Teminat akçesi sözcükleri, özgün metinle İngilizce çeviride “stipendium” Latince sözcüğüyle, Fransızca çevirideyse, “cautionnement” sözcüğüyle karşılanmıştır. (Çevirenin notu.)

{*****} “Schwer,” sözcüğü Almancada “kilolu, ağır” anlamına gelir. (Çevirenin notu.)

{†††††} Buraya değil “Fischerle” diye geçen adın aslı, “Fischer”dir, romanda bu adın sonundaki “le” eki, “Fischercik” anlamına gelir. (Çevirenin notu.)

{‡‡‡‡‡} Kurtuluş Ordusu “Heilsamee” (İngilizce, Salvation Army, Amerika’daki bir Protestan hayır kurumu. (Çevirmenin notu.)

{§§§§§} Tarokko, üç kişiyle oynanan bir kâğıt oyunu. (Çevirenin notu.)

{******} Karl May (1842-1912). Alman yazar. Çoğu Güney Amerika’da ve Ortadoğu’da geçen romanlarıyla ün kazandı. (Çevirenin notu.)

{††††††} Jambonlu yumurta. (Çevirenin notu.)

{‡‡‡‡‡‡} Hic mulier, hic salta: Latincedeki “hic Rhodus, hic salla” özdeyişinin, Kien tarafından değiştirilmiş biçimidir, dilimizdeki “Halep oradaysa, arşın burada” özdeyişindeki Halep sözcüğü yerine kadın sözcüğü konulduğunda, yani “kadın oradaysa, arşın burada” denildiğinde çıkan anlamı verir. (Çevirenin notu.)

{§§§§§§} Odysseia ile ilgili çeviriler, Azra Erhat — A. Kadir çevirisinden (Odysseia, Homeros, Sander Yayınları, İstanbul 1970) alınmıştır. (Çevirenin notu.)